Proprietatea Bibliotecii
Universității Iași
III-39.479

953/1925 Dublet

GENERAL C. GAVANESCUL
GENERAL ION MANOLESCU

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

RASBOIUL CEL MARE 1914 ≈ 1918

CU ATLAS SEPARAT
CU SCHIȚE ȘI HĂRȚI, CUPRINDE:

PRETEXTE / CAUZE / INCRIMINĂRI
SCUZE / PREGĂTIRE / OPERAȚIUNILE
PE FRONTUL DE VEST (FRANCEZ) / OPERAȚIUNILE PE
FRONTUL DE EST (RUS) / OPERAȚIU-
NILE PE APĂ / FOTOGRAFII
SCHIȚE / OBSERVAȚIUNI
INVĂȚĂMINTE

Vol. I

TIPOGRAFIA „RĂSĂRITUL" BUCUREȘTI
STRADA SFINȚII APOSTOLI, 22-A.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GENERAL C. GAVANESCUL
GENERAL ION MANOLESCU

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

RASBOIUL CEL MARE 1914≈1918

VOL. I.

CU ATLAS SEPARAT
CU SCHIȚE ȘI HĂRȚI, CUPRINDE:

PRETEXTE / CAUZE / INCRIMINĂRI
SCUZE / PREGĂTIRE / OPERAȚIUNILE
PE FRONTUL DE VEST (FRANCEZ) / OPERAȚIUNILE PE
FRONTUL DE EST (RUS) / OPERAȚIU-
NILE PE APĂ / FOTOGRAFII
SCHIȚE / OBSERVAȚIUNI
INVĂȚĂMINTE

198638
B.C.U. - IASI

TIPOGRAFIA „RASARITUL" BUCUREȘTI
STRADA SFINȚII APOSTOLI, 22-A.

BCU IASI/CENTENNIAL UNIVERSITY LIBRARY

17 DEC 19
Biblioteca Universității Iași
R-70.485

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

Cuvânt înainte

Studiul unui războiu, nu se poate face complect decât după actele oficiale, politice şi militare.

Studiind, cu amănunţime, toate actele din timpul încordării relaţiunilor precum şi în timpul operaţiunilor, apoi, studiind toate ordinele date dela marele cartier general, dela armate şi dela marile unităţi, precum şi rapoartele primite asupra operaţiunilor militare, numai atunci se poate spune că se face adevăratul studiu al unui războiu.

In prefaţa volumului III din Războiul cel Mare, apărut în 1916[1]) *am spus: „Desigur, istoria critică a unui războiu se poate scrie cu atât mai bine, cu cât suntem mai departe de evenimentele petrecute, adică atunci când s'ar putea face înlănţuirea cauzală a faptelor, când s'ar cunoaşte motivele hotărîtoare ale acţiunilor, precum şi împrejurările cari au influenţat mişcările armatelor".*

Aceeaş părere o avem şi astăzi.

Insă, o asemenea lucrare fiind strâns legată de lucrările oficiale ce apar întotdeauna cu întârzieri de zeci de ani, ne-am simţit datori atunci să punem la îndemâna cetitorilor noştri cele trei volume despre care vorbirăm mai sus, asupra Războiului cel Mare.

---

1) Războiul cel Mare 1914-1918, vol. I, II şi III epuizat.
In aceste trei volume s'au publicat operaţiunile pe toate fronturile numai dela 1914 până la Iulie 1916.

BCU IAȘI UNIVERSITY LIBRARY

Cu acea ocaziune am mai spus că: „Un studiu amănunţit al acestui războiu cere o muncă de ani de zile şi o desvoltare ce depăşeşte mult marginile obişnuite, însă, până atunci, se impune şi simţim nevoia să fim orientaţi asupra mersului general al operaţiunilor, asupra punctelor ce se pot discuta împrejurul lor şi asupra pregătirii acestui războiu".

In adevăr, ar fi prea păgubitor pentru învăţământ şi pentru cultură în general, să se aştepte până la apariţiunea lucrărilor oficiale, pentru ca numai de acolo să se tragă cunoştinţele şi învăţămintele de care se simte nevoe, imediat după orice războiu.

In altă ordine de idei, esperienţa din 1914-1918 a pus în evidenţă că războiul a devenit o problemă socială care interesează deopotrivă pe militari ca şi pe întregul popor.

In Franţa, Anglia, Germania, Italia, au apărut lucrări parţiale şi lucrări totale asupra operaţiunilor din războiul european, precum şi asupra tuturor chestiunilor sociale în legătură cu războiul, astfel încât, cetitorii interesaţi, pot găsi aproape tot ceeace le trebue pentru ca să cunoască războiul din toate punctele de vedere.

La noi au lipsit aproape cu totul asemenea lucrări, dar lipsa nu a fost prea mult simţită, până la acest războiu, întrucât bibliografia străină — în special cea franceză — precum şi trimiterea a multora dintre elevii noştri prin şcoalele din străinătate, a complectat această lipsă.

Astăzi însă, situaţiunea fiind cu totul schimbată, ni se cere nu numai o bibliografie românească complectă asupra războaelor, dar suntem chemaţi să contribuim cu partea noastră de creaţiune şi de originalitate, la progresul ştiinţei şi filozofiei războiului.

Un războiu se câştigă sau se pierde, după cum pregătirea poporului şi a armatei a fost făcută, mai bine sau mai rău, din întreitul punct de vedere: material, intelectual şi sufletesc.

In special războiul cel mare din 1914-1918, va trebui studiat, cercetând desvoltarea paralelă a acestor trei puteri, la fiecare din popoarele cari au luat parte la războiu.

Plecând dela consideraţiunile de mai sus, deşi nu au apărut decât puţine lucrări oficiale, am scris aceste două volume asupra Războiului cel Mare din 1914-1918, cu operaţiunile pe toate fronturile de uscat, apă şi aer, cu hărţi complecte, învăţăminte, observaţiuni şi concluziuni, precum şi cu un capitol al pregătirei acestui războiu, astfel încât cititorul militar, de orice grad, precum şi lumea civilă să găsească aci o rezumare complectă asupra acestui războiu [1]).

Învăţămintele şi observaţiunile sunt cu totul obiective şi întocmite astfel încât să ajute la formarea unei puternice unităţi de gândire civică şi românească mai întâi, militară mai în urmă, şi astfel să contribue la pregătire în timp de pace şi la victorie în timp de războiu.

General C. GĂVĂNESCUL
General I. MANOLESCU

---

1) Aceste două volume „Războiul cel Mare din 1914-1918", complectează seria celor patru volume, scrise de Colonel I. Manolescu, *Războaele principale în legătură cu Istoria Universală*, din vechime până la 1913. — Editura „Răsăritul" Str. Sf-ţii Apostoli 22-A, Bucureşti.

BC IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL I.

Chestiuni generale

Pretextul imediat

Acest războiu, provocat de un pretext imediat, are cauze adânci în istoria economică și politică a secolelor 19 și 20.

Pretextul imediat a pornit dela guvernul austriac, care, a acuzat pe cel sârbesc, că patronează propaganda contra Austriei și că sârbii au pus la cale asasinarea Arhiducelui Frantz Ferdinand și a soției sale, la Serajevo, în ziua de 28 Iunie 1918 [1]).

In urma unei anchete permisă de guvernul sârb, chiar pe teritoriul său, guvernul austro-ungar a trimis celui sârb, în ziua de 23 Iulie, o notă prin care jignia prestigiul statului sârb, și îi punea condițiuni umilitoare [2]).

Guvernul sârb era pus în alternativa de a se umili, primind condițiunile notei, sau de a o refuza, ceeace însemna războiul. Răspunsul se cerea în 48 ore, care expirau Sâmbătă 25 Iulie, ora 6 seara.

---

1) Arhiducele și soția sa — contesa Schotek — venise să asiste la manevre. Atentatul s'a comis în drumul spre primăria Serajevo. Un tânăr, Gabrilovici, fiul unui polițist austriac, asvârli o bombă pe care însă Arhiducele o prinse în mână și o aruncă în stradă unde a explodat, rănind câțiva ofițeri. Arhiducele și-a urmat drumul și a asistat la ceremonia dela primărie. La întoarcere, un alt tânăr elev la liceu, Princip, omoră pe Arhiduce și pe soția sa, cu focuri de revolver.

2) a) Publicarea unei proclamații a Regelui Serbiei care să afirme că guvernul sârb nu are nimic comun cu mișcarea pan-sârbească și că-l dezaprobă; b) deschiderea unei anchete în contra complicilor atentatului dela Serajevo cu participarea funcționarilor austriaci; c) deschiderea urmăririlor în contra tuturor persoanelor amestecate în mișcarea pansârbească; d) termen de 48 ore acordat pentru acceptarea acestor cereri.

Guvernul sârb, a trimis, în ziua de 25 Iulie, ora 3 p. m. (cu trei ore înainte de termen) răspunsul, prin care accepta toate punctele notei austriace, în afară de acela care atingea suveranitatea Statului Sârb, şi în care mai adăoga:

„In cazul, când guvernul austriac nu va fi satisfăcut, guvernul sârb este gata să accepte o înţelegere paşnică, fie prin deciziunea tribunalului dela Haga, fie printr'un consiliu al marilor puteri".

Cu toate acestea, ministrul Austro-Ungariei, a părăsit Belgradul la o jumătate de oră după remiterea notei, fără a mai referi guvernului său.

Puterile europene încercau, prin telegrame şi convorbiri între reprezentanţii lor, amânarea declarării războiului. (1)

Anglia cere ca incidentul să fie supus unui examen al puterilor neinteresate, sau arbitrajului dela Haga, ca să se poată stabili un acord echitabil între Viena şi Petrograd.

Parisul şi Londra s'au încercat să obţină dela Berlin o acţiune moderată asupra Vienei. Ministrul german al afacerilor străine, von Jagow, solicitat de Sasonof, ministrul Rusiei, refuză orice acţiune de intervenire la Viena, pretinzând că nu voia să atenteze la suveranitatea Austriei.

Contele Berchtold, în ziua de 28 Iulie, a comunicat cabinetelor europene declaraţia de războiu ce Austro-Ungaria o făcea Serbiei, ca urmare a nesatisfacerii punctelor din nota dela 25 Iulie st. n.

Regele Petru al Serbiei, prin declaraţia de războiu, a dat următorul manifest către poporul său:

„... Cu credinţă în Dumnezeu şi nădejde în simpatia întregei lumi civilizate, în victoria definitivă şi în dreptatea noastră; cu credinţă în ajutorul marilor noastre rude şi amicilor fideli, să primim, alături cu vitejii noştri fraţi sârbi din Muntenegru, lupta ce ne-a fost impusă".

---

1) Miniştrii de externe ai beligeranţilor erau: în Franţa d. Viviani, în Anglia sir Eduard Grey, în Rusia d. Sasonof, în Italia marchizul de San Giuliano, în Germania d. D. Jagov, în Austria contele Berchtold, în Belgia d. Davidson, în Serbia Pasici. Actele diplomatice privitoare la tratativele acestea sunt publicate în cărţile diplomatice şi se deosebesc după culoarea scoarţelor: cartea *„galbenă"* pentru Franţa; *„albă"* pentru Germania; *„albastră"* pentru Anglia, *„portocalie"* pentru Rusia, *„verde"* pentru Italia, *„cenuşie"* pentru Belgia.

Acum în urmă s'au publicat documentele ruse şi germane din care se văd multele lipsuri intenţionate, din cărţile diplomatice citate mai sus.

Torentul acesta mic în aparenţă, dintre Austria şi Serbia, pornit pe pantă periculoasă, s'a mărit în acelaş an şi în anii următori, prin adăogiri de aliaţi noi, la una sau la alta din cele două grupuri protivnice.

Era firesc dar, ca adăogirile de armate aliate să nu se facă la întâmplare, ci, prin calcule bine cântărite, dinainte, cu mult înainte, dar ascunse sub diferite pretexte.

Presa austro-ungară şi cea germană, începură a învinovăţi pe Rusia, care, la rândul ei, a luat apărarea Serbiei.

Presa engleză recomandă moderaţiune Austro-Ungariei, iar Serbiei să satisfacă cererile Austriei în limitele suveranităţei. Înregistrează însă că Monarhia Austro-Ungară voeşte să provoace un războiu dorit de mult de ea pentru a distruge libertatea statelor libere dintre Marea Neagră, Adriatică şi Egee.

Presa italiană înregistrează că Italia ar dori pace, dar nu va rămâne nepăsătoare faţă de un războiu menit să aducă modificări în harta europei.

Presa franceză spune că pentru motive de echilibru european, ar trebui opusă cea mai hotărîtă rezistenţă pretenţiilor austro-ungare, căci concesiile ce i s'au făcut în ultimii ani, au încurajat-o la noi pretenţiuni.

Celelalte state din Europa, mari sau mici, au luat chestiunea în discuţiune, pronunţându-se unele contra tendinţelor germano-austriace, altele contra tendinţelor ruso-franceze, în fine, multe dintre ele, pronunţându-se pentru neutralitate, în cazul unui conflict.

In acest timp, Germania, ca să ascundă dorinţa de războiu, adresează Franţei, Angliei şi Rusiei, note diplomatice rugându-le, pentru localizarea conflictului între Austria şi Rusia, dar intervenţia o face în aşa fel încât impune aplanarea în loc să o solicite: „Guvernul German doreşte cu ardoare, ca conflictul să fie localizat, orice intervenţie a vreunei puteri, trebuind să provoace prin jocul firesc al alianţelor, urmări incalculabile". Deci o ameninţare.

Deşi între împăratul Germaniei şi al Rusiei s'a urmat schimb de scrisori, cu stil împăciuitor şi curtenitor, totuşi, la 1 August, Germania a declarat războiu Rusiei.

Astfel atmosfera politică şi sufletească a Europei fiind încărcată de ură, de interese economice şi de tendinţe de dominaţiune, se aprinde focul dela chibritul aruncat în Serbia şi se

întinde continuu, dela țară la țară, luând caracter de catastrofă mondială.

In ziua de 28 Iulie, Austro-Ungaria, declară războiu Serbiei, adică la 31 zile după asasinarea arhiducelui. In următoarele 28 de zile, după 28 Iulie, se produc încă 14 declarațiuni de războiu; unele alături de Germania-Austria, altele de partea Rusiei, Franței, Serbiei. In Octombrie, s'a declarat războiul cu Turcia. In cursul anilor 1915, 1916 și 1917 se produc alte declarațiuni de războiu, cum vom vedea în capitolele următoare.

Iată datele la care s'au produs declarațiile de războiu, de mai sus:

28 Iulie, Austria declară războiu Serbiei.

1 August, Germania declară războiu Rusiei [1]). In această zi la ora 16,30 Franța ordonă mobilizarea generală.

2 August ora 8,45, Germania declară războiu Franței, pretextând că aviatorii militari francezi au încercat să distrugă lângă Vesel construcțiunile militare și că alții ar fi aruncat bombe lângă Karlsrühe și Nuremberg.

3 August, Germania declară războiu Belgiei, pretextând că i se refuză trecerea pe teritoriul Belgiei, necesitate ce nu poate fi oprită de nici o lege.

3 August, Anglia declară războiu Germaniei, pentru motivul că nu s'a ținut de anganjamentul luat de a nu călca neutralitatea Belgiei. A doua zi, cancelarul Bethmann Hollweg, remițând pașaportul ambasadorului Angliei aflat la Berlin, a pronunțat memorabilele cuvinte: *„Așa dar ne faceți războiu pentru un petec de hârtie"*.

4 August, Austria declară războiu Rusiei.

Până la 20 August se mai fac următoarele declarațiuni de războiu:

Serbia declară războiu Germaniei.

Franța declară războiu Austriei.

---

1) La 20 Iulie, când Austro-Ungaria s'a convins că Rusia nu va sta neutră, contele Berthold a lăsat pe Sasonof să creadă că ar primi un arbitraj; însă; la 31 Iulie Germania care nu doria să piardă ocaziunea războiului a adresat un dublu ultimat către Rusia să demobilizeze imediat și către Franța să răspundă în 18 ore dacă este dispusă să rămână neutră. In aceiaș zi Kaizerul anunță poporul său dela fereastra palatului că: „ne obligă să tragem spada".

Ambasadorul Germaniei la Paris avea ordin ca în cazul — neadmisibil de altfel — când Franța s'ar declara neutră să-i ceară ca garanție ocuparea cetăților Verdun și Toul, ceeace era o umilință pentru Franța.

Muntenegrul declară războiu Germaniei.

Japonia declară războiu Germaniei, aliindu-se cu Franţa, încă dela 15 August.

Anglia declară războiu Austriei

Egiptul declară războiu Germaniei.

Austria declară războiu Japoniei.

Austria declară războiu Belgiei.

La 28 Octombrie, Turcia provoacă pe Rusia, fără declaraţiune, la războiu.

In anul 1915, la 23 Mai, Italia declară războiu Austro-Ungariei.

La 3 Octombrie 1915, Bulgaria, care mobilizase cu mult înainte, declară războiu Serbiei.

In anul 1916, August 15, România declară războiu Austro-Ungariei.

In anul 1917, Februarie 3, preşedintele Wilson declară congresului american că s'au rupt relaţiunile diplomatice cu Germania; iar la 5 şi 6 Aprilie, acelaş an, camera şi senatul recunoscură starea de războiu cu Germania. Brazilia şi Cuba, rup relaţiunile diplomatice la 9 Aprilie. Bolivia rupe relaţiunile la 14 Aprilie.

Alte state ale Americei Centrale şi de Sud aprobă soluţiunea Statelor-Unite. (Peru, Chily, Guatemala, Panama, Uraguay).

Cauzele depărtate [1])

Dăm aci un strict rezumat asupra cauzelor depărtate ale acestui războiu:

a) Pacea dela 1870, prin care a fost umilită Franţa şi deposedată de Alsacia şi Lorena.

b) Pacea dela 1878, prin care Rusia voind să-şi asigure libertatea şi influenţa in peninsula balcanică, a întâmpinat piedici mari, şi, din ce în ce mai pronunţate, din partea Germaniei şi Austro-Ungariei.

c) Anexiunea Bosniei şi Herţogovinei de către Austro-Ungaria, recunoscută în 1908, şi, încorporarea ei ulterioară.

d) Inarmarea exagerată a puterilor europene, în ultimul sfert de veac, şi combinaţiunile politice de alianţe şi contra-alianţe.

e) Tripla alianţă încheiată la 1879 între Germania şi Austria. La 1888 atrage în ea şi pe Italia; iar mai târziu pe România.

f) Dubla alianţă încheiată la 1890 între Rusia şi Franţa, la

1) A se vedea cărţile consultate, în nota de pe pagina următoare.

care, după războiul Anglo-Bur, s'a alipit şi Angliă, devenind astfel tripla înţelegere.

g) Tendinţele de individualitate şi independenţă a naţionalităţilor, în special a Cehilor, Slavilor, Românilor, Polonezilor, Ukrainienilor, Albanezilor şi Macedonenilor [1]).

h) Interesele economice în colonii, ale puterilor europene, în special ale Angliei, Germaniei şi Franţei. Incidentul cu Marocul rezolvat la Algesiras (1906), prin umilirea Germaniei, care a trebuit să recunoască protectoratul Franţei, în schimbul posesiunei Congoului.

i) Tendinţa Rusiei către Mediterană, prin Marea Neagră, în conflict cu interesele economice austro-germane şi ale altor puteri.

j) Interesele economice ale Angliei în conflict cu acelea ale Germaniei, care, în ultimul sfert de veac, pronunţase fără nici

---

S'au consultat :

Les origines de la Guerre Européenne, par Auguste Gauvain. Librairie Armand Colin Paris.

Cauzele războiului, după cartea Galbenă Franceză. — Librăria Nouă, Buc. 1914.

Le plan de Guerre Commerciale de L'allemagne. Payot, Paris, 1914.

L'allemagne et la Guerre par E. Boutroux. Librairie Berger Levrault Paris.

Răfuiala Cea Mare de Theodor Răscanu, Iaşi, 1915.

Consideraţiuni asupra cauzelor Războiului European, de George G. Sfetea, Bucureşti, 1916.

Les causes et les Conséquences de la Guerre, par Yves Guyot, — Librairie Felix Alcan, 1915, Paris.

Histoire de la Grande Guerre Les origines de la Guerre par Victor Giraud Librairie Hachette, Paris, 1919.

„La Grande Guerre" „Les Elements du conflit" par General Palat.

Din cauzele economice ale Războiului European — de Gheron N. Netta, 1916, Craiova

Imprejurările politice şi diplomatice în legătură cu războiul european, de Alexandru Cusin.

Germania şi Războiul European, de I. D. Protopopescu, Craiova 1915

La Guerre Européene. G Ferrero. — Librairie Payot, Paris.

Consideraţiuni generale asupra politicei germane. — Tiberiu Crudu, Bucureşti 1915.

Cauzele războiului European, de general Gr. Crăiniceanu.

La Guerre de 1914 — Gabriel Hanotaux.

Revistele „Democraţia" şi *„Publicaţiunile Partidului Conservator"*.

Războiul în note zilnice, de N. Iorga.

Studii şi critice militare de general Herjeu.

Războiul cel Mare, 1914—1915, vol. I., de maiorii C. Găvănescul şi I. Manolescu.

La première Guerre mondial, par lt.-col. C. A. Court Repington, Payot, Paris.

Les origines de la guerre par Raymond Poincare. Librairie Plon.

[1]) In text vom numi pe cea dintâi: *„Alianţa Centrală sau Puterile Centrale* iar pe cea de a doua: *„Multipla înţelegere"*.

o rezervă, tendinţele ei de dominaţiune mondială, în special, tendinţele de cucerire a raselor pe care le socotea inferioare.

k) Inarmarea exagerată a puterilor europene, înarmare care îngreuiase bugetele, mărise contribuţiunile, enervase popoarele.

l) Tratatele dela Bucureşti din 1913, care mărise Serbia, micşorase Bulgaria şi satisfăcuse politica rusă, umilind pe cea austriacă. In *Amintiri* de Take Ionescu, găsim: „în Mai 1913 contele Berchtold însărcină pe Ministrul Austro-Ungar dela Bucureşti să comunice guvernului român, că Austria va apăra Bulgaria cu arma în mână". Cu alte cuvinte era prevenită România că, deşi aliată, va fi atacată de Austria, dacă s'ar împotrivi la strivirea Serbiei (p. 95).

m) Lupta economică dintre statele europene — în special între Anglia, Germania, Franţa şi Italia — pentru a şi asigura debuşeurile produselor lor industriale şi procurarea materialelor prime. La această luptă a contribuit şi America, ale cărei produse aveau nevoe de noi debuşeuri.

n) Noile curente democratice, socialiste, comuniste şi anarhiste, care învrăjbiau şi enervau popoarele.

Câteva culegeri din presa şi literatura puterilor centrale asupra cauzelor războiului [1]).

Aci, dăm în rezumat, cauzele imediate şi depărtate ale războiului, puse de germani în sarcina multiplei înţelegeri:

a) Ruşii şi Englezii au urmărit crearea unei Serbii mari, în coasta Austriei, pentru a produce ruperea teritoriilor slave din Austro-Ungaria.

---

1) S'au consultat, în afară de lucrările indicate în text, următoarele lucrări:

a) *Le Comandement suprem de l'armée Allemande* de Erich Falkenhayn. Traducere franceză de general A. Niessel.

b) *Ma Vie* de general von Hindenburg. Traducere franceză de Căpitan Koeltz.

c) *Amintiri din Războiu* de general Ludendorf. Traducere în româneşte, Editura: Răspândirea Culturei.

d) *Războiul şi Politica Germană* de Dr. P. Rohrbach. Traducere română de Fredr. Gherber-Mehedinţi.

e) *Der Weltkrieg 1914-1919* von Oberst Fr. Immanuel.

f) *Herrführung in Weltkrieg* von Freitag Loringhoven.

g) *România şi Războiul European* de C. Stere. Viaţa Românească 1915.

h) *Quatre ans au G. G. Gl. Austro-hongrois* de general A. vo Cramon.

i) *Souvenirs de Guerre* de M. Erzberger — Librairie Payot, Paris.

j) *Documents du G. C. G. allemand* de Erich Ludendorf. — Traducere franceză — Payot, Paris.

k) *Le Grand Etat Major Allemande* de general von Kuhl. — traducere franceză de general Danchy.

b) Împăratul Wilhelm II-lea, justifică declarațiile de războiu prin necesitatea de a apăra Germania în contra politicei de încercuire a dușmanilor săi; iar agresiunea contra Belgiei, o justifică prin obligația de a răspunde la mobilizarea Rusiei și la proiectele de violare ale neutralității belgiene de către Anglia și Franța.

Invadarea în Belgia — spune el — este justificată prin actele ce s'au găsit încheiate între Belgia cu Anglia și Franța, în caz de războiu cu Germania.

Scrierile franceze și engleze nu tăgăduesc aceasta, dar spun că: sunt tratate ipotetice, pur și simplu defensive, pentru a preveni o agresiune germană. Tratatele acestea decretau că debarcarea trupelor engleze în Belgia n'ar putea avea loc decât după violarea teritoriului belgian de către trupele germane și numai în urma unei chemări din partea guvernului belgian.

c) Englezii au aţâţat întotdeauna, ca și acum, popoarele europene, unele în contra altora, în scop de a slăbi egemonia Germaniei și a ține pe celelalte popoare în dependență politică.

d) Anglia, prin intrigi, a atras ușor de partea ei pe Rusia și pe Franța, exploatând pentru Franța, nenorocita ideie de revanșă.

e) Anglia a încercat, deseori, să rupă legăturile austro-germane.

f) Chestiunea Tripolitaniei a fost pusă la cale de Anglia ca să îmbunătățească relațiunile dintre Franța și Italia, să îngenuncheze Turcia, care se afirma din ce în ce, ca aliată a Germaniei, și să producă răceală între Germania cu Italia și Austria.

g) In Rusia, cu aurul englez, s'a creat partidul de războiu al Marilor Duci. In Franța, grație unor mari întreprinderi engleze, s'a creat deasemeni partidul revanșei contra Germaniei.

h) Deși oamenii de stat englezi declarau, în Parlament, că nu au nici un tratat și nici o convenţiune ce ar lega Anglia într'o anume direcție, totuși, ei au lăsat să se producă acest războiu, pentrucă vedeau în el ocaziunea de a distruge nervul vital al marei sale concurente pe pieţele mondiale.

i) Nu considerațiunile sentimentale au făcut pe Anglia să declare acest războiu Germaniei, ci teama că desvoltarea Germaniei va fi în dauna militarismului naval al Angliei. Toate statele Europei au simțit greutatea dominațiunei acestui militarism naval al Angliei; Franța a suferit la Fashoda, Turcia în Egipt.

Anglia prin posesia Gibraltarului, a canalului de Suez, a Maltei și a Ciprului, a transformat Marea Mediterană într'un lac britanic.

j) Dacă în ultimii 40 de ani, industria germană n'ar fi făcut colosale progrese și dacă Marea Britanie nu și-ar fi văzut pieţele coloniilor și ale Metropolei invadate de produsele industriei germane, Anglia ar fi rămas probabil neutră, ca în 1870.

k) Politica engleză este nesinceră către naţiunile străine, deoarece englezii nu consideră ca motiv de războiu, decât cestiunile comerciale. Comerţul, zic ei, este însăși sângele vieţei noastre [1]).

l) Germania, în credinţa de a menţine pacea, nu luase nici o măsură de mobilizare, până la 30 Iulie, deși, în acel timp, cei 400.000 cazaci ruși, ce erau mobilizaţi, puteau pătrunde în orice clipă pe teritoriul prusian, spre a distruge căile de comunicaţie.

m) Războiul dus de germani nu este un războiu barbar, ci un războiu leal, un războiu revoluţionar, un războiu contra acelora cari au constituit graniţe vamale între uscat și apă; războiul necesar pentru libera desvoltare a societăţei capitaliste, convenţiune absolut necesară pentru mersul către o societate mai perfectă.

n) Ceeace se condamnă, sub cuvintele „Imperialismul german" nu e altceva decât măsurile juste pe cari Germania le-a luat să facă războiul sfânt al dreptului de viaţă economică, fără bariere vamale.

Răspunderea acestui războiu, o poartă partidul războinic rus, din care fac parte mulţi Duci, oameni de stat și diplomaţi ruși.

o) Tipul răspândit în Anglia — zic germanii — este acela al parvenitului, și că totul este acolo spoială și falșitate. Acolo fiecare vrea să ajungă bogat, în viaţă preţueşte numai ceeace strălucește, iar în cultură, numai ceeace se poate transforma în succese și în bani. Mai spun că Englitera este condusă de o oligarhie, care nu are nimic comun cu poporul de jos.

In fine, germanii, susţin că interesele Angliei, faţă de Germania, au fost date pe faţă încă de mult, prin ziare care ziceau: „Gelozia comercială va provoca, cu timpul, cel mai mare războiu, pe care l-a văzut omenirea vreodată. Dacă Germania v'a fi ștearsă mâine de pe hartă, atunci, poimâine, nu s'ar găsi englez pe glob, a cărui avere să nu se fi dublat.

---

1) Este de remarcat că astăzi după terminarea războiului, mentalitatea germană judecă pe Anglia cu mai puţină ură decât pe Franţa și pe Belgia, ceeace înseamnă că la ei se dirijează opinia prin cuvinte de ordine date dela centru de către conducători.

Câteva culegeri din presa şi literatura multiplei înţelegeri asupra cauzelor războiului [1]).

Iată, în rezumat, cum justifică multipla înţelegere că războiul a fost provocat de Germania şi Austria.

a) Austria a ales intenţionat data emiterii notei în timpul când Preşedintele Republicii Franceze şi Preşedintele Consiliului erau lipsă din Franţa (vizite în Rusia, Suedia, Danemarca, Norvegia), pentru a nu da timp de reculegere.

b) Generalul Moltke, şeful de stat-major, ar fi zis, în 1913: „Trebue lăsate la o parte ideile vechi ale responsabilităţii agresorului, să apucăm înaintea principalului nostru adversar, şi, de îndată ce vor fi 9—10 şanse de războiu, noi trebue să-l acceptăm fără a mai aştepta, pentru a zdrobi dela început orice rezistenţă".

c) In corespondenţa oficială bavareză, publicată după arhivele legaţiunii bavareze dela Berlin, se arată că şeful statului-major general german a declarat: „chiar dacă s'ar obţine neutralitatea Angliei prin respectarea tratatului, ar fi un preţ prea

---

1) *S'au consultat în afară de lucrările citate în text:*
„Germania mai presus de toate" de S. Durkheim trad. de B. Vaschide,
Doctrina Germanilor, etc, de E. Lacoisse şi Ch Andler — traducere de Vaschide.
Libertatea Germană de Houston Stesvart Chamberlain trad. 1914.
L'appel des intelectuels Allemand de Louis Dumer Paris.
Le Guerre Européenne de G. Ferrero Payot, Paris 1916.
Cugetare şi Faptă Germană de N. Iorga.
Spiritul German de H. Bergson Traducere 1914.
Germania în Oglindă de B. Francois. Traducere 1914.
Războiul European de René Viviani. Traducere „Eminescu".
J'accuse par une Allemand — Payot, Paris 1915.
Amintiri de Tache Ionescu. Traducere din franceza 1922.
Histoire de la Guerre 1914—1915 Lucien. Comet, Paris.
La Grande Guerre, General Pulat, Vol. I Les Elements du conflit.
La Doctrine pangermaniste Georges Blondel.
Enseignements Psychologiques de la Guerre Européenne Dr. Gustave e Bon.
Le Plan de Guerre Comerciale de L'allemagne Herzog. Payot Paris 1915.
Les Origines de la Guerre Européenne, Auguste Gauvain. — Arolin. Paris.
Qui a voulu la Guerre E. Durkheim.
Les Causes profondes de la Guerre Havelaque.
Qui est responsable. Cloudesley Brereton — traducere din engleză de E. Legouis.
Din evoluţia politicei engleze a imperiului german, I. C. Cătuneanu. Independenţa, 1915.
Războiul European discurs ţinut de d-l Loyd George la Londra în 1914 — Traducere în română.
De la Guerre a la Paix. Souvenirs et Documents, par L. L. Klotz, Payot. Paris.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII IAȘI

scump pentru respectarea neutralităţii Belgiei, căci, un războiu ofensiv, contra Franţei, nu e cu putinţă decât prin Belgia [1])".

d) Împăratul Wilhelm, în ultimii ani, întrebuinţa des expresiunea: „Trebue să veghem ca praful nostru de puşcă să fie uscat". Deci, totul era pregătit pentru războiu, iar asasinatul dela Serajevo, trebuia să servească drept pretext.

e) Austro-Ungaria a voit să dea naştere acestui războiu, nainte ca Franţa să-şi realizeze proectele pentru noua organizare şi înzestrare a armatei, şi, înainte ca Rusia să-şi termine noile perfecţionări a mată şi căile ei ferate.

f) Intenţionat s'au exagerat pretenţiunile în nota către Serbia şi s'a dat un termen scurt, pentru ca să nu se mai poată lua înţelegere între diferitele state europene, asupra atitudinei de luat şi pentru ca să complice situaţiunea între puterile doritoare a menţine pacea europeană.

g) Marele consiliu ţinut la 7 Iulie 1904 la Viena, sub preşedenţia Contelui Berchtold, ajunge la concluzia, consemnată textual în protocolul oficial că: un simplu succes diplomatic, chiar dacă s'ar termina printr'o strălucitoare umilire a Serbiei, ar fi fără nici o valoare şi că va trebui, prin urmare, să se pună Serbiei astfel de condiţiuni, pe care să nu le poată accepta, ceeace ar deschide calea unei soluţiuni radicale printr'o intervenţie a armatei [2]).

h) Franţa, în strânsă legătură cu Rusia şi Anglia, a unit toate sforţările lor, pentru a înlătura catastrofa, pe care atitudinea puterilor germane o făcea de temut.

i) Anglia, la început, a socotit că nu are nici un motiv să se amestece în chestiunea Serbiei, şi că a acceptat numai solicitarea de a interveni, alături cu Franţa şi Rusia, pentru a aplana o conflagraţiune europeană.

j) Anglia a întrebat pe Germania, dacă într'un caz când Austria şi Rusia ar mobiliza, ar admite rolul de a se uni cu Anglia, Franţa şi Italia, pentru mediaţiune.

k) Rusia publică telegrama, prin care probează că a sfătuit stăruitor pe Serbia, să solicite mediaţiunea guvernului britanic.

l) Franţa şi Anglia publică acte, prin cari probează că Germania a refuzat aceste prime propuneri, pe motivul că: însăr-

1) Petite Histoire de la Grand Guerre par H. Vast, pag. 54.
2) Istoria Războiului pentru întregirea României — C. Kiriţescu, pagina 69.

cinarea ambasadorilor Italiei, Franţei şi Germaniei, de a căuta, împreună cu Sir Grey, mijloacele de a rezolvi dificultăţile actuale, ar însemna instituirea unei conferinţe, pentru a trata afacerile dintre Austria şi Serbia, ceeace nu este admisibil.

m) Franţa spune că Germania nu numai că nu a fost dispusă a da Austriei sfaturile amicale, pe care situaţiunea ei le impunea şi o autoriza să le formuleze, dar, s'a interpus, în zilele din urmă, între cabinetul dela Viena şi între puterile cari tratau direct cu Austro-Ungaria în acest sens.

n) Se mai acuză Austria că a dorit războiul, după cum reese şi din cuprinsul notei, care nu admite decât două soluţiuni: sau un refuz, sau o acceptare. O a treia ipoteză, care să înlesnească o înţelegere, nu exista.

o) Germania a ştiut de cuprinsul notei, cum reese din declaraţia d-lui Jagow, secretar de stat al afacerilor externe, care a zis: „Nota este energică, dar o aprob".

p) Purtarea Austriei, este totdeodată şi provocătoare şi imorală. Ea nu s'ar fi purtat niciodată astfel, dacă Germania nu ar fi fost prealabil consultată.

Franţa, Anglia şi Rusia, susţin că au depus toate sforţările pentru a ajunge la o soluţie paşnică, până în momentul când Germania, prin brusca ei declaraţie de războiu, a distrus cele din urmă şanse pentru salvarea păcii.

Mobilizarea Rusiei s'a decretat la 29 Iulie, cu 6 ore mai târziu decât cea Austriacă.

r) Multipla înţelegere mai publică acte, prin care probează că Germania, hotărită să facă războiul, a vrut în două rânduri, să dizolve înţelegerea Franco-Anglo-Rusă, pentru a distruge izolat cele trei puteri în stare să se opună egemoniei sale.

s) Germania atentează la libertăţile Europei, iar Franţa apără şi acum aceste libertăţi, precum le-a apărat întotdeauna.

Franţa, doritoare de pace şi de progres pentru Europa şi pentru omenire, a purtat o jumătate de veac în pieptul ei rana adâncă deschisă de Germania, făcând jertfe şi acte de abnegaţiune, în discuţiunile provocate de germani, în 1903, 1905, 1908 şi 1911, şi mai ales în 1912, când Germania şi Austria formulase, împotriva Greciei şi Serbiei, cerinţi inadmisibile.

t) Războiul actual, este războiul a două principii:

Primul reprezentat de germani: acela al forţei distrugătoare,

al dominaţiunei, al superiorităţei capitalului, al psihologiei „Colosalului".

Secundul, reprezentat de francezi: acela al libertăţii popoarelor, al nevoii de răsuflare al naţiunilor, al psihologiei „Măreţului"[1]).

t) Impăratul Wilhelm s'a folosit de fiorul ce a pătruns Austria din cauza asasinatului dela Serajevo, precum şi de politica ungurească, pentru a împinge pe Austria în răsboiu, contra Serbiei.

u) Dorinţa de invazie mondială a germanilor este perfect asemănătoare cu năvălirile medievale. Inmulţirea populaţiei peste măsură, în raport cu teritoriul şi cu munca depusă, au împins pe germani, la nevoia de invazie, tocmai precum cauze asemănătoare, împingeau la invazie pe vechii barbari.

v) Presa franceză arată că pangermanismul a dat naştere acestui răsboiu prin următoarele lui teorii:

Absorbirea totală a individului de către stat.

Din statul tare, naşte dreptul.

Sfântul imperiu german este succesorul de drept al Greciei şi al Romei. El este predestinat ca zeci de secole, să facă lumea întreagă să beneficieze de moralitatea germană, în locul corupţiei romane.

Câmpul german e lumea întreagă (Liga Hanseatică).

Din Germania a ieşit tot ce omenirea a produs mai nobil, cavalerismul şi democratismul, cruciadele, arta gotică, reforma şi ştiinţele moderne. Germanul e sarea pământului, prusianul, sarea Germaniei, dinastia Hohenzollern, sarea Prusiei.

Scrierea numelor proprii, ale oamenilor mari ai omenirei, în cuvinte speciale germane, făceau pe germani să creadă că ei sunt rasa superioară predestinată de Dumnezeu să domine lumea: Ex: Alighieri-Angler, Vinci-Wincki, Velasquez-Velahise, Diderot-Titroh.

Rasele blonde şi dolihocefale, au cea mai mare proporţie de oase şi muşchi, deci posedă aptitudini fizice şi energii pe care nu le au latinii. Aşa dar, cei din urmă, sau vor primi dominaţiunea germană sau vor pieri.

x) Treitschne, urmat de Nietzsche, generalul Clausewitz, urmat de Scharnhorst, Moltke, von Hertman, von Blume şi von Bern-

---

1) Deosebirea între Colosal şi Măreţ privită din punctul de vedere psihologic a se citi: „G. Ferrero", „La Guerre Européenne" paginile 113—125.

Idem a se citi „Avant-propos-stratégique", „La Manoevre Moral" de colonel F. Feyler, Librairie Payot.

hardi, Fichte urmat de o serie întreagă de filozofi, sociologi şi istorici germani, serie care se încheie cu Lamprecht, Bismark, şi mai presus decât toţi, cu Wilhelm al II-lea au fanatizat poporul german, pentru următoarele trei idei:

Războiul e o necesitate pentru Germania, ca să-şi lărgească locul ce ocupă în lume.

Războiul e cerut de Dumnezeu şi de natură.

Germania e destinată de Dumnezeu să guverneze lumea.

Războiul nu cunoaşte alte legi afară de cele pentru strivirea acelui ce se opune la voinţa şi destinul Germaniei.

y) Intr'un mod mai obiectiv, toată această psihologie imperialistă germană, o rezumează d. N. Iorga, astfel:

„O puternică viaţă economică absoarbe Germania întreagă. Ţăranii aleargă la oraşe şi se îngrămădesc în fabricile care storceau pe încetul în continue silinţi monotone, istovitoare, fără recreaţie, fără mulţumire sufletească, rasa însăşi.

„Că în dosul muncii engleze, erau tradiţiile morale a o mie de ani, capabile să degajeze la nevoe o forţă de rezistenţă fără sfârşit, că în dosul muncei americane era idealismul latent al începuturilor, al tradiţiei unui Washington şi Jefferson, că toate popoarele, printr'un necontenit curent de imigraţie, adăugiseră, odată cu o atotputernică viaţă populară, şi toate incalculabilile ei posibilităţi morale, cine să se gândească la aceasta? Nici o statistică nu vorbeşte de aşa ceva.

„Astăzi, Germania, cum este, a principiilor vechi ale tronurilor şi a noilor principii ale banului, se găseşte înaintea conştiinţei sale umane care nu vrea s'o accepte astfel dincolo de hotarele firesti.

„Şi poate, înlăuntrul acestor hotare, se găseşte înaintea unei conştiinţi populare, care, mâine — măcar mâine — va avea cuvântul [1]).

z) In „Amintirile lui Take Ionescu", găsim multe probe că războiul a fost provocat de Austro-Ungaria şi Germania. Dintre toate aceste probe extragem următoarele:

„Lichnowsky nu făcea o taină din faptul că Tchirsky [2]) incuraja la Viena tendinţele de război ale Austriei.

Vorbind despre împăratul Wilhelm, autorul amintirilor zice: O destăinuire a Kaizerului, făcută la Postdam, în primele zile,

1) Cugetări şi Fapte Germane de N. Iorga, paginile 119—124. Iaşi, 1918.

2) Ambasadorul Germaniei la Viena.

August 1912, prinţului regal al României, ne dă cheia. Impăratul spuse tânărului prinţ, că România va trebui să meargă cu Germania, a cărei victorie este nediscutabilă, pentrucă cel mult 20 de ani, Germania avea să-i dea Transilvania, deoarece Austro-Ungaria nu va putea dăinui mai mult.

„Crima Kaizerului împotriva păcii lumei este cu atât mai de neertat, cu cât, în gândul său, ea nu mai avea nici măcar tăria de a încheea era marilor răsturnări.

„....Personalitatea atât de încâlcită a împăratului Wilhelm şi groaznica gloabă pe care omenirea a plătit-o pentru că cel din urmă Hohenzolern a fost un nebun aproape de geniu, trebue să ne întărească în adâncul adevăr, că atotputernicia unui om este lucrul cel mai funest de pe lume....“ (pag. 116).

In fine, vorbind despre Regele Carol, după ce arată că era un pacifist sincer, zice: chiar în ziua de 9 Iulie 1914, când îmi destăinui la Sinaia gândul tainic al împăratului Wilhelm de a fi hotărât să provoace războiul general, chiar atunci Regele Carol adăugă că asta n'avea să se întâmple decât după trei sau patru ani“.

Totuşi, despre credinţa Regelui Carol, în pregătirea Germaniei şi invincibilitatea ei, autorul adaugă:

„A fost şi el o victimă a ceeace devenise o maximă pentru orice german: puterea ţării lor e atât de mare, că Germania e invincibilă.

Inainte de bătălia dela Marna, Regele Carol exprimă această ideie astfel: „Timp de un veac va fi domnia germanismului, pe urmă va veni era slavismului“.

Regele Carol socotea lumea latină sfârşită, cât pentru cea anglo-saxonă, el n'o înţelesese niciodată“.

„După Regele Carol, războiul avea să ţină cel mult până în Decembrie; iar în Ianuarie cel mai târziu, urma să se ţină conferinţa de pace, care avea să schimbe din vârf până la temelie organizaţiunea lumei“.

„Inainte de 15 Septembrie, Impăratul Wilhelm trebuia să intre în Paris. Indată după aceasta, avea să isbucnească revoluţia în Franţa. Germania avea să acorde învinsului o pace generoasă, neluând din teritoriul Franţei, decât o mică parte şi ceva colonii...“

„De îndată ce se va semna pacea cu Franţa, impăratul se va întoarce cu toate forţele sale contra Rusiei şi înainte de Decembrie, el trebuia să îndeplinească ceeace n'a putut îndeplini Napoleon: să intre în Moscova şi Petrograd“ (pag. 34-35).

CAPITOLUL II.

Puterea militară a adversarilor [1])

Anglia

George V, Rege.

Legea militară din 1907 împarte forţele militare în: armată de operaţii, destinată a opera afară din regat, şi armată teritorială.

Armata de operaţii în afară din regat se împarte în:

Armata permanentă, prin angajări voluntare. Durata serviciului permanent şi în rezervă 12 ani. In anul 1916 s'a votat legea serviciului militar personal obligatoriu.

Angajerile de voluntari între 18—25 ani, cu durata minimă de 7 ani la infanterie şi cavalerie, 6 ani la artilerie, 2 ani la geniu.

Efectivul armatei permanente, la 1 Ianuarie 1923, aproximativ, 185.000. La acest efectiv se adaugă şi armata de Indii, aproape 80.000.

Rezerva armatei permanente: oameni liberaţi din armata permanentă, cari împlinesc restul angajamentului de 12 ani. După 12 ani de serviciu, se reangajează încă pe 4 ani, în rezervă.

Efectivul rezervei, la 1 Ianuarie 1913, aproape 140.000 oameni.

Rezerva specială a armatei permanente: Tinerii angajaţi

---

[1]) Pregătirea militară pentru operaţiunile pe apă şi în aer o vom arăta în capitol special, când vom descrie operaţiunile respective.

între 17—35 ani pe câte 6 ani, putându-se reangaja încă pe 4 ani, până la vârsta de 40 ani.

Efectivul rezervei speciale, aproximativ 70 mii oameni.

Armata teritorială. Se recrutează prin angajări voluntare de 4 ani, şi prin reangajări până la 40 ani, subofiţeri 50 ani.

Rezerva armatei teritoriale: există aproape numai pe hârtie. La 1 Ianuarie 1913, comptau în această categorie 884 oameni.

Rezerva Naţională compusă din subofiţeri şi soldaţi veterani, din clasa ofiţerilor şi soldaţilor, cari au făcut angajamentul de a apăra metropola, în caz de războiu, şi din toţi acei cari fără nici o restricţiune, se pun la dispoziţia autorităţii militare şi primesc de a lupta, fie în metropolă, fie în afară.

Organizarea şi administrarea armatei teritoriale şi a rezervelor sale, se face de către o asociaţiune centrală compuse din diferiţi delegaţi.

Dela 1908 a început în Anglia un curent puternic pentru introducerea serviciului militar personal şi obligatoriu. Dacă acest curent nu a putut prinde până la declararea acestui războiu, el a prins în timpul războiului şi a luat proporţii după războiu.

Infanteria. 75 regimente, cu un total de 157 batalioane. In metropolă numai 83 batalioane, celelalte, în Egipt şi Africa de Sud 22 batalioane, în India de Est 52 batalioane.

Regimentele formate pe unul, două şi trei batalioane: batalionul pe opt companii.

Rezerva armatei permanente: 101 batalioane de rezervă, organizate în timp de pace numai cu cadre.

Infanteria armată cu puşca Les Enfield, cu magazin demontabil, a 8 cartuşe, glonţ ascuţit, greutate 11,8, viteză iniţială de 725 metri.

In timpul războiului a introdus la unele trupe o armă nouă mai perfecţionată.

Fiecare batalion are o secţie de mitraliere, a două piese.

Echipamentul: Cascheta plată, bluză, pulpane, bocanci, centiron, port-baionetă, bretele, săculeţ bidon, toc pentru unelţă şi sac pentru merinde. Greutatea 20,800 kgr.

Cavaleria : 31 regimente a 3-4 escadroane şi o secţie de mitralieră.

---

[1]) Astăzi armata engleză are o disciplină aparentă aproape fredericiană, în realitate ea este bazată pe conştiinţa raportului dintre drept şi datorie, iar nu pe autoritate oarbă.

19 regimente în metropolă, 3 în Egipt şi în Africa de Sud, 9 în Indiile de Răsărit.

Trei regimente de cavalerie, formează o brigadă.

Cavaleria armată cu carabine, cu sabie şi lance.

Mitralieră de tip. Maxim, construită de casa Vickers, are greutate sub 13 kg...

Ţinuta de campanie la fel cu a infanteriei, culoare kaki, închisă.

Artileria: 29 baterii călăreţe, 147 baterii montate, 8 baterii de munte (184 baterii de 4-6 tunuri).

Mai are 110 companii de artilerie de cetate, din cari, 12 batalioane de artilerie grea, a câte 4 piese bateria.

Tunurile de câmp sunt cu tragere repede, de calibru 89 m.m., închizătorul cu şurup.

Bateriile călăreţe au tunuri cu tragere repede, de calibru 76,2 mm.

Tunurile de munte din material vechi, cu tragere înceată, de calibru 6,25 ctm. (construite la 1882).

Artileria grea înarmată cu obuzierul de 125 mm.

Imbrăcămintea de campanie, la fel cu a infanteriei.

Trupele technice: 93 companii împărţite pe specialităţi: pioneri, telegrafie, căi ferate, pioneri de cetate, geniu de coastă şi companii de telegrafie.

Impărţirea în comandamente: *Efective.* Armata activă şi cu rezerva ei, are şase divizii active a trei brigade de infanterie a 4 batalioane şi 3 corpuri de infanterie călare.

Mai are 24 mitraliere, 3 grupe de artilerie montată, 1 grup de obuziere, a 3 baterii, (18 piese) 1 baterie grea, (4 piese) 1 coloană divizionară de muniţiuni, 3 companii de săpători, 1 companie de semnalizatori, 1 tren divizionar, 3 ambulanţe de câmp.

Divizia de cavalerie are două brigade de infanterie călare, mai multe batalioane neindivizionate, companii de telegrafie cu fir şi fără fir, companii de cercetare, echipaje de poduri şi trupe de comunicaţii.

Armata teritorială destinată a apăra teritoriul metropolei, după plecarea armatei de expediţie, are 14 divizii, 14 brigade de infanterie călare, şi trupe pentru apărarea coastelor.

Efective. Efectivul de pace al armatei active: 10.000 ofiţeri, 180.000 oameni în metropolă şi colonii în care intră Egiptul cu Africa de Sud, fără Indii.

Efectivul total la mobilizare al armatei teritoriale în cifră rotundă de 330.000.

Deosebit de aceasta, Anglia mai dispune de armata de India Canada, Australia, Uniunea Sud-Africană şi Noua Zelandă, cu efectivele următoare: India 500.000, Canada 130.000, Australia 150 000, Uniunea de Sud 25.000 şi Noua Zelandă 120.000.

Parlamentul englez, la începutul războiului, a pus la dispoziţia ministerului de răsboi, (lord Kirschner), fonduri pentru organizarea unei armate de 3.000.000, iar în anul 1916, a introdus legea serviciului militar personal obligatoriu.

La începutul războiului, faţă de organizarea arătată, se calculase că Anglia va putea avea 2.000.000. In timpul războiului însă, Anglia a ridicat efectivul mobilizabil peste 3 milioane.

Austro-Ungaria

Frantz Iosif, Impărat.

Ambele monarhii au serviciul militar personal obligatoriu. Durata serviciului dela 19-42 ani.

Armata austro-ungară se compune din:

Armata activă comună Imperială şi Regală.

Landwehr-ul Imperial Regal cu Landsturm-ul său, şi *Landwehr-ul ungar* (Honvezi), cu Landsturm-ul său.

Marina cade în sarcina armatei comune.

In timp de pace, Landwehr-urile atârn direct de ministerul monarhiei respective, cu obligaţiunea de a se ţine în ministerul de răsboi toate chestiunile de organizare, instrucţie, materiale, efective şi disciplină. In timp de răsboi, Landwehr-urile sunt puse sub comandamentele hotărâte de Impărat.

Infanteria are 110 regimente a câte 4 batalioane, plus 27 batalioane de vânători, în total 467 batalioane.

Landwehr-ul Austriac şi Ungar are 72 regimente a câte 3 batalioane, plus 1 batalion bosniac, total 217 batalioane.

Deosebit mai are pentru linia doua 329 batalioane şi pentru linia treia 72 batalioane (Landsturm a 2-a chemare).

Regimentele de infanterie au companii de mitraliere a 4 secţii, precum şi un pluton de pioneri.

Arma infanteriei Manlicher cu repetiţie 8 mm.

Mitraliera Schwarzlose de 8 mm. transportată pe cai.

Cavaleria are pentru linia întâia 42 regimente armată comună, 6 regimente Landwehr austriac, 10 regimente Landwehr ungar şi 1 divizion Dalmaţian.

Deosebit are pentru linia doua 90 escadroane Landsturm.

Carabina cu repetiţie, mod. 1895 de 8 mm. pistolul cu repetiţie de 8 mm.

Sabia cu mâner, cu o singură ramură lată şi îndoită.

Mitraliera cavaleriei nu are scut şi se poartă pe un cal.

Regimentul de cavalerie, are 2 staţii telefonice şi 2 staţii optice.

Artileria are pentru linia întâia 49 regimente de câmp, 14 regimente obuziere uşoare, 10 regimente de munte, 47 divizioane diverse, 8 regimente tun Landwehr ungar, iar pentru linia 2-a are 42 batalioane de marş, armata comună şi 14 batalioane de marş armată de Landwehr.

Tunul de câmp, 48 mm. cu tragere repede.

Obuzierul de câmp, de 100 mm., cu tragere accelerată, transformat din cel vechi.

Obuzierul de munte M. 8, calibru 10, şi M. 10 calibru 10.

Obuzierul greu, de 150 mm., cu tragere înceată.

Obuzierul uşor are 123 lovituri.

Intre materialul greu are mortierul Skoda de 30.5 c. m., transportat cu automobile pe orice drum carosabil [1]).

Trupe speciale: 9 batalioane de pioneri, 14 batalioane de săpători, 1 batalion de pioneri. Compania de mine şi de râuri.

1 regiment de căi ferate cu 12-16 companii şi diferite detaşamente de specialităţi de căi ferate.

Mai multe unităţi de telegrafie, de campanie, cu fir şi fără fir, pentru toate comandamentele, începând dela corpurile de armată.

Detaşamente de aviaţie, de aeroplan şi baloane, la toate armatele şi chiar la corpuri de armată.

---

1) Maşina trage după ea 3 trăsuri: una cu ţeavă, una cu afetul şi alta cu platformă. Are o viteză de 20 km. pe oră, instalarea tunului necesită 40 minute. Greutatea ghiulelelor de 350 kgr. Bătaia cel puţin 10 km. Focosul organizat astfel că produce explozia după pătrunderea în obiectivul dorit.

In rezumat, puterea armatei Austro-Ungare. în timp de răsboiu, se ridică la:

1.093 batalioane cu aproximativ 1.093.000 combat.

443 escadroane cu aproximativ 72.000 călăreți combatanți.

520 baterii cu aproximativ 85.000 combatanți și 2.854 tunuri de câmp.

30 batalioane de pioneri și specialiști, cu aproximativ 30.000 combatanți.

Adică un total aproximativ, de 1.280.000 oameni combatanți, la cari, adăogându-se necombatanții și serviciile toate, aproximativ 500.000 oameni, ar da un total de 1.780.000 oameni. Adăogând părțile sedentare și stabilimentele, ar putea ajunge, aproximativ, un maximum de 2.000.000 oameni.

Aceste efective erau grupate în timp de răsboiu, în 16 corpuri de armată, 9 divizii infanterie, a două brigade de 2 regimente fiecare și 11 divizii de cavalerie, care formau armata de I-ia linie.

Trupele de a doua linie erau grupate pe brigade sau divizii, după felul operațiunilor și al ipotezelor de răsboiu, precum și după necesitățile impuse în fiecare caz.

Belgia

Albert I, Rege

Recrutarea, înainte de 1913 se lua un fiu de familie; iar după 1913 s'a introdus serviciul obligatoriu, luându-se numai 49 % din cei înscriși.

Armata activă și rezerva ei (miliție): Tinerii fac 15 luni la infanterie, 12 la administrație și servicii. 21 luni la artileria montată și tren, 24 luni la cavalerie și artilerie călăreață. Restul până la 8 ani comptează în armata activă la vetre. Dela această dată, încă cinci ani comptează în rezerva armatei active.

Garda civică: Intâiul an, toți tinerii între 21-32 ani, nerecrutabili. Al 2-lea an, toți oamenii între 33-50 ani. Erau consti-

tuiţi în unităţi din timp de pace. La mobilizare se formează mici detaşamente pentru ordinea internă sau pentru apărarea naţională.

Infanteria: 20 regimente active, (linie, vânători, carabinieri şi grenadiri), a trei batalioane (unul a 4 batal.) Total 61 batalioane).

30 regimente active, cadre, a 3 batalioane (60 batalioane).

Batalioane de infanterie pentru cetăţi (60 batalioane).

Fiecare regiment de infanterie are o companie de mitraliere, a 3 secţii de câte 2 piese (Maxim).

La mobilizare, regimentele de infanterie, alcătuesc 29 brigade, a 2 regimente de 3 batalioane.

Infanteria are puşcă Mauser, mod. 1889, de calibru 7,65 m.m., cu repetiţie.

Cavaleria: Regimente de guizi, lăncieri şi vânători a câte 4 escadroane. La mobilizare se împarte câte un regiment la fiecare divizie a armatei de operaţii, restul de 6 regimente alcătuesc o divizie de 3 brigade.

Carabina Mauser mod. 1889, de acelaş model cu al armatei de infanterie.

Lancea, — purtată numai de regimentele de lăncieri.

Sabia, curbă pentru lăncieri şi vânători, dreaptă, pentru guizi.

Artileria: 6 regimente de artilerie divizionară, a câte 6 baterii (2 baterii sunt obuziere şi una tunuri lungi), 20 divizioane de artilerie de câmp, a câte trei baterii, cari intră în compunerea organică a brigadelor mixte, 12 baterii de rezervă şi 4 baterii călăreţe.

La început au dispus numai de 54 baterii active, 12 de rezervă şi 4 călăreţe, adică de 70 baterii, a câte 4 tunuri.

Pentru apărarea cetăţilor, 15 batalioane artilerie de cetate, cu 51 baterii active, 27 baterii de rezervă şi 3 baterii de depozit.

Artileria de câmp are tunuri Krupp, de 75 mm., cu tragere repede şi cu scuturi. Artileria grea lasă de dorit.

Trupe technice: 6 batalioane pioneri a câte două companii, una companie de pioneri pe biciclete, o companie telegrafie, o companie căi ferate, o companie aerostaţie, o companie aviaţie, iar pentru cetăţi, mai sunt încă opt batalioane de pioneri de cetate, din care 4 sunt active şi 4 de rezervă.

Efectivul de pace aproximativ 50.000 oameni, iar la mobilizare 150.000, afară de armata de cetate.

La mobilizare, armata cuprinde: a) Armata de operaţii, 6 divizii mixte şi una de cavalerie. b) Armata de cetate, c) garda civică.

Divizia: trei brigade infanterie, un regiment de cavalerie divizionară, un regiment de artilerie divizionară (trei grupuri: 2 de obuziere şi 1 de tunuri), un batalion de pioneri divizionar, subsistenţă, ambulanţe, etc.

Brigada: două regimente de infanterie a câte trei batalioane; un grup de trei baterii de artilerie montate.

Divizia de cavalerie: 3 brigade a 2 regimente, un regiment, jandarmerie; un grup de trei baterii călăreţe, un batalion de ciclişti, o companie pioneri ciclişti, o coloană uşoară de munte, o coloană de automobile ambulanţă.

Armata de cetate cuprinde 61 batalioane de infanterie de cetate; 17 batalioane de artilerie de cetate, 8 batalioane pioneri de cetate şi toate celelalte servicii necesare.

Efectivul total, al armatei de cetate, este socotit la aproximativ, 130.000 oameni.

Pentru umplerea golurilor, mai au încă 100.000 oameni din cele 13 contigente mobilizabile.

Ultima organizaţiune militară care trebuia să fie terminată a l revedea efectivul de războiu la circa 350.000.

Bulgaria

Ferdinand I., Rege.

Recrutarea pe baza serviciului militar personal obligatoriu.

Armata activă cu rezerva ei, pentru interiorul ţării sau în afară.

Miliţiile de 1-a şi a 2-a chemare. Chemarea a 2-a numai în interiorul ţării.

Durata serviciului: dela 18-20 ani la dispoziţia Ministerului, dela 21-24 în armata activă (infanterie 2, celelalte arme, marină

In total în timp de pace are circa 80.000 oameni, iar în timp de războiu va avea 500.000 oameni.

4 ani); dela 24-41 în rezerva armatei active, dela 42-44 în miliţii întăia chemare, dela 45-66 în miliţii a 2-a chemare.

Infanteria; 40 regimente (a 3 batalioane şi o secţie mitraliere) 20 companii grăniceri.

Pentru mobilizare, va avea 40 regimente infanterie a 4 batalioane, 20-30 regimente de rezervă, 40 batalioane de miliţie şi 20 batalioane a 2-a chemare.

Armament, în majoritate, arma Manlicher 8 m/m.

Cavaleria. 1 regiment de gardă, 10 regimente de cavalerie.

Armament, carabină Manlicher 8 m/m.

Artileria. 10 regimente artilerie de câmp a trei divizioane de câte trei baterii şi o baterie de parc.

1 divizion artilerie călăreaţă de 2 baterii.

3 regimente artilerie de munte, 2 regimente cu 3 divizioane şi unul cu 2 divizioane de parc.

3 regimente de obuziere a 2 divizioane şi una baterie de parc.

Tunul de câmp cu tragere repede (Schneider-Canet) calibru 7,5 m/m.

Obuzierul de câmp Schneider calibru de 12 c/m., obuzierul de 15 c/m.

Tunul de munte Schneider de 7,5 c/m., recuperator cu aer.

Tunul de munte cu tragere repede Krupp de 75 m/m.

Total 400 tunuri Schneider sau Krupp tragere repede, 120 tunuri Krupp de 87 tragere înceată, 140 tunuri Krupp de 75, tragere înceată, 34 obuziere Krupp tragere înceată, 24 obuziere grele 150 tragere înceată, 32 tunuri de munte Schneider 75 tragere repede, 56 tunuri de munte Krupp de 75, 18 tunuri de munte Schneider tragere înceată, 36 tunuri de munte Krupp tragere înceată, 2 tunuri de coastă de 240 tragere repede Schneider, în fine tunuri de cetate luate dela Adrianopole şi o cantitate necunoscută de material nou.

Trupe technice: 5 batalioane de pioneri, 1 companie telegrafie, 1 companie pontonieri şi o jumătate companie A. R.

Comandamente efective.

Trei inspectorate de armată, din care două a trei divizii, iar unul a patru divizii. 10 divizii de infanterie, 1 inspectorat de cavalerie (cu patru brigade de cavalerie).

Franţa

Raymond Poincaré, Preşed. Republicei.

Serviciul militar personal obligatoriu cu nici un fel de dispensă, afară de incapacitatea fizică bine stabilită.

Armata activă 3 ani, *rezerva armatei active* 11 ani, *armata teritorială* 7 ani, *rezerva armatei teritoriale* 7 ani, Total 28 ani.

La 19 ani, tinerii recrutabili sunt înscrişi pe tabelele de recensământ.

In serviciile auxiliare sunt trecuţi numai tinerii cu defecte, improprii serviciului activ.

Armata franceză este împărţită pe arme şi servicii astfel:

Infanteria: 173 regimente de linie, dintre cari 164 regimente a 3 batalioane şi restul a 4 batalioane.

31 batalioane de vânători a 6 companii.

4 regimente de zuavi, cu un număr foarte variabil de batalioane, având însă cel puţin câte 3 batalioane.

9 regimente tiraliori algerieni „Turcoşi", cu batalioane variabile, mergând până la 6 batalioane de regiment.

2 regimente Legiunea străină.

3 batalioane infanterie uşoară, numiţi „Joyeux et Zéphires".

Regimentul de Pompieri săpători de Paris.

Totalul batalioanelor de infanterie al armatei active este de 638 batalioane, Puşca „Lobell", 86 md. 93.

Regimentul are, în timp de pace, 2 secţii de mitraliere, iar la mobilizare o companie de câte 3 secţii, mitraliera sistem Hotchkiss şi Pateaux.

Cavaleria. 91 regimente din care: (12 cuirasieri, 32 dragoni, 23 vânători-călări, 14 husari, 4 vânători de Africa, 6 spahii).

21 escadroane de remontă.

Totalul escadroanelor 455, Numai 31 regimente sunt date corpurilor de armată, restul de 60, formează 10 divizii de cavalerie independentă, compus din:

6 regimente cavalerie, un grup de două baterii călăreţe şi un grup de trei plutoane de ciclişti.

Toţi călăreţii sunt armaţi cu sabie. Dragonii au lance de bambus.

Arma, acelaş model, sistem şi calibru ca şi arma de infanterie.

Ofiţerii, sub-ofiţerii, trompeţii, sunt armaţi cu revolvere model 1892.

Unele regimente au şi mitraliere pe roate.

Artileria: 11 regimente artilerie pedestră pentru coaste şi cetăţi cu un număr variabil de baterii.

64 regimente de câmp, a trei-patru grupe fiecare, 2 regimente de munte cu 19 baterii, 5 regimente artilerie grea de 6—7 baterii, 5 grupe pentru Algeria şi Tunisia.

Numărul total al bateriilor 818.

Artileria de câmp are tunul de 75 m/m. (618 baterii), tunul scurt de 120 m/m. şi tunul scurt cu tragere repede de 155 m/m. Rimalho.

Artileria de munte întrebuinţează calibru 80 m/m. şi este purtată de catări: unul încarcă piese (105 kgr.) alţi doi afetul şi roţile, al patrulea muniţia.

Artileria grea, întrebuinţează tunul scurt de 120 m/m.

Tunul scurt, Rimalho de 155 m/m., cu tragere repede.

Artileria de cetate şi asediu are: Tunuri scurte de 155 m/m. cu tragere înceată, tunuri lungi de 120 şi 138 m/m. şi mortiere de 220 m/m. şi 270 m/m.

Bateriile de coastă întrebuinţează tunurile de 190 c/m. şi de 240 lungime.

In 1913, francezii au adoptat un tun lung, de 105 m/m., pentru câmp, care are o bătaie de 9—10 km.

Trupele technice, sunt grupate în „8 regimente de geniu". Fiecare regiment are 3—4 batalioane şi fiecare batalion 3, 4 şi 5 companii de diferite specialităţi.

Armata de rezervă. Fiecare regiment activ, la mobilizare, alcătueşte încă un regiment de rezervă, cu cadrele existente, din timp de pace.

Astfel Franţa are: 185 regimente infanterie de rezervă, 31 batalioane vânători, 36 regimente cavalerie, 30 escadroane, 15 baterii, 11 divizioane de artilerie şi diferite detaşamente de specialităţi.

La mobilizare, armata franceză, pe lângă cele 22 corpuri de armată activă, mai dispune de 21 divizii, a câte 3 brigade infanterie, cu câte un regiment de artilerie a 9 baterii şi cu cavaleria şi celelalte servicii necesare, ale armatei de rezervă.

Armata teritorială: 145 regimente infanterie, a 3—6 batalioane, cu câte-o secţie de mitraliere.

7 batalioane vânători teritoriali, cu câte una secţie de mitraliere.

14 batalioane de zuavi teritoriali, cu câte una secţie de mitraliere.

32 escadroane, 57 divizioane artilerie de câmp, teritoriali, 2 divizioane artilerie de munte, 12 divizioane artilerie pedestră, 21 batalioane geniu, teritoriali, 7 depozite geniu, teritoriali, 20 escadroane de tren, teritoriali.

Diferite servicii, paza cetăţilor, frontiere, pădurl, etc.

Trupele franceze de colonii:

Indochina: 26 batalioane, 6 baterii de câmp, 6 de munte şi 2 compănii geniu.

China, 2 batalioane şi o baterie de câmp.

Africa de Est: 13 batalioane, 2 compănii lucrători artilerişti.

Africa de Vest: 15 batalioane, 4 baterii, 1 escadron şi câteva unităţi mici de specialităţi.

Africa Centrală: 7 batalioane, 1 escadron şi o baterie.

In Caledonia, Antile şi Africa de Nord: 16 batalioane, 1 escadron, câteva baterii şi câteva unităţi mici de specialităţi.

Comandamente. Efective. Efectivul de pace circa 800.000, cel de răsboiu a atins 2.700.000 la dispoziţia Comandamentului suprem şi 1.000.000 circa la dispoziţiunea ministerului de răsboiu.

In total, Franţa a mobilizat circa 8.000.000 oameni.

Teritoriul Franţei împărţit în 21 corpuri de armată şi unul teritorial. Total 22 C. A. cu 47 divizii active, 25 de rezervă, 11 teritoriale, 10 de cavalerie.

Trupele coloniale pot constitui încă 2 corpuri de armată.

Divizia compusă din 2 brigade de infanterie a 2 regimente de 3—4 batalioane fiecare, 1 companie mitraliere, 2 regimente de artilerie a 3 divizioane de 3 baterii.

Corpul de armată are 2 divizii plus 1—2 batalioane vânători, 1 regiment cavalerie, 1 batalion geniu, un escadron tren, jandarmerie.

Diviziile de rezervă grupate 3—4, au fost alipite pe lângă Corpurile de Armată sau la ordinile Comandamentului suprem pentru diferite misiuni.

Diviziile teritoriale au fost întrebuinţate pentru apărarea Alpilor, coastelor şi centrelor întărite.

Germania

Wilhelm II. Impărat

Serviciul militar personal şi obligatoriu cu durata dela 20-39 ani.

Armata permanentă: Sub arme, pentru cavaleria şi artileria călăreaţă 3 ani, pentru infanterie şi toate celelalte arme şi servicii 2 ani şi 6 luni.

Rezerva armatei permanente: Pentru cavalerie şi artilerie călăreaţă 4 ani, pentru infanterie şi toate celelalte arme şi servicii 2 ani şi 6 luni.

Landwehr: de 1-iul Ban, 5 ani şi Landwehr de al 2-lea Ban, 7 ani. Total 12 ani.

Rezerva de depozit: (Erzatzrezerve) se compune din toţi tinerii cari, deşi buni pentru serviciul militar, însă neincorporaţi, din cauza numărului de sorţ prea mare, sau fiind susţinătorii familiei, sau cari, pentru un moment, nu erau apţi pentru serviciul militar.

Ei sunt destinaţi a complecta armata activă în caz de mobilizare şi a forma diferite unităţi, fie pentru înlocuirea unităţilor active, fie pentru a lua parte la operaţii.

Landsturm-ul de 1-iul Ban: toţi tinerii declaraţi buni şi neincorporaţi pentru diferite motive, nici în armata activă, nici în rezerva de depozit. Tot aci trec şi acei care au făcut serviciul 2 ani şi 6 luni în Erzatzrezerve.

Landsturm-ul de al 2-lea Ban: dela vârsta de 39—45 ani cuprinde toate clasele provenite din Landwehr-ul de al 2-lea Ban şi din Landsturm-ul de 1-iul Ban.

Infanteria: cuprinde 217 regimente, a câte 3 batalioane şi 18 batalioane de vânători.

Puşca md. 1898, de calibru 7,9 mm., cu baioneta de acelaş md.

Fiecare regiment de infanterie are o a 13-a companie de mitraliere compusă din 3 secţii.

Pistolul automat, parabellum, de calibru 9 mm. md. 1903, îl au toţi ofiţerii, feldwebelii, vice-feldwebelii, subofiţerii, portdrapelul şi tamburul-major.

Cavaleria: cuprinde 14 regimente de cavalerie grea şi 110 regimente de cavalerie uşoară.

Armamentul, acelaş pentru toată cavaleria, şi anume:

Lancea de tub de oţel lungă 3,20 m., sabia dreaptă, carabină md. 1893. Are aceleaşi muniţie ca şi arma de infanterie.

Artileria: 100 regimente montate de câmp, 53 baterii de cavalerie călăreaţă, 26 regimente de artilerie pedestră pentru materialul greu de artilerie.

Tunul de câmp, de calibru 77 mm., cu tragere repede, sistem Krupp, md. 1898.

Obuzierul uşor de câmp, de calibru 105 mm., md. 1898, cu afet rigid şi cu sapă de călcâiu.

Obuzierul greu de câmp, 15 cm. cu tragere repede, şi cu recul pe afet.

Mortierul de 21 cm. Germanii au transformat vechiul mortier de 21 cu afet rigid, în o piesă cu tragere repede.

Tunul lung, de 10 cm. cu tragere repede, ţeava cu recul, roţile pot fi prevăzute cu centuri.

Tunul lung de 15 cm., destinat a înlocui pe cel de 13 cm.

Obuzierul de 16 cm.

Tunul scurt de 42 cm. Mortierul şi afetul său, aşezat pe un cadru metalic, susţinut înainte şi înapoi de câte un vagon platformă, special făcute pentru a suporta greutăţile cele mai mari.

Trupe technice: 27 batalioane pionieri a 4 companii, 8 regimente pionieri de cetate, 9 batalioane de căi ferate, în plus 4 noi regimente a 2 batalioane, 10 batalioane de telegrafie, 6 batalioane cu 17 companii pentru aerostaţie, un batalion de automobilişti şi cinci batalioane de aviaţie.

Armata de Landwehr şi Landsturm, s'a organizat din timp de pace, în mod aproape secret, aşa că Germania în 1915—1916 a putut surprinde pe adversarul său prin iuţeala cu care completa efectivul armatei de întâia linie şi prin organizarea de unităţi noi.

Nu se ştia sigur din timp de pace, care ar fi numărul unităţilor de Landwehr. La mobilizare, se ştia însă, că prin legea din 3 Iulie 1913, s'au creiat şi 15 noi inspectorate de Landwehr, care s'au organizat la mobilizare, ridicând astfel, la 40, numărul inspectoratelor de Landwehr.

Din timp de pace erau constituite, de fiecare inspectorat de Landwehr, următoarele unităţi, corespunzătoare unei divizii.

12—16 batalioane, 3 escadroane, 6—12 baterii, (fără artilerie grea) una companie pioneri, 2 coloane muniţii de infanterie, 4 coloane muniţii de artilerie, 1 echipaj de poduri, 1 grup de telegrafişti, 1 companie sanitară, 4 spitale, 2 coloane de subzistenţă, 3 coloane de bagaje, etc.

Asemenea pregătire a înlesnit Germania să creeze repede unităţile de care a avut nevoe pentru a doua linie.

Nu se ştia din timp de pace dacă Germania avea ceva organizat, pentru o armată de a treia linie, din Landsturm-ul ei, dar s'a văzut că în 1916—1918 a epuizat complect şi aceste trupe prin întărirea celor dintâiu sau prin crearea de unităţi noi.

O atenţie tot aşa de mare a dat Germania şi trenurilor-automobile subvenţionând pe proprietar şi fabrici. In 1913, erau înscrise în coloanele armatei 7700 automobile, precum şi un număr destul de mare de trenuri-automobile, compuse din trăsura motrică şi o remorcă.

Comandamente. Efective. După proectul din 1913 armata activă germană are în timp de pace 36.000 ofiţeri, 11.000 subofiţeri reangajaţi, 651.000 soldaţi, iar restul până la 835.000 erau funcţionari şi voluntari.

La mobilizare trebuia chemat la început 3.000.000 efectiv de prima linie, din care două treimi destinate contra Franţei. In realitate s'au întreit aceste cifre.

Dăm aci, după general Buat, efectivele mobilizabile ale Germaniei în momentul mobilizării.

Armata activă	870.000	
Rezerva	1.180.000	
Landwehr 1-ul Ban	970.000	
Landwehr 2-lea Ban.	1.000.000	
Erschz-Rezerve	900.000	
Landsturm I-ul Ban	1.400.000	(17-20 ani)
Landwehr I-ul Ban	1.700.000	(20-39 ani)
Landsturm 2-lea Ban	2.000.000	
Total . . .	10.020.000	oameni

Din acest total, circa şease milioane, puteau fi imediat întrebuinţaţi; iar restul de patru milioane, neinstruiţi, constituiau o imensă rezervă pentru viitor [1]).

[1]) L'Armée Allemande pendent la Guerre de 1914—1918 Chapelot-Paris, 1920.

Grecia

Constantin I, Rege

Serviciul militar personal obligatoriu pentru toți cetățenii greci, buni pentru armată, timp de 35 ani (19—54 ani). Din aceștia, 2 ani în armata activă, 11 ani în prima rezervă, 9 ani în a doua rezervă, 7 ani în garda națională sau armata teritorială și 7 ani în rezerva acestei gărzi.

Infanteria: 12 regimente a 3 batalioane de 3 companii și 6 batalioane de vânători pe jos, cu câte 4 companii.

Arma cu repetiție model 1913 (sistem Manlicher-Schvegauer) de cilindru 6⁵ mm.

Cavaleria: 3 regimente din care 2 cu câte 5 escadroane active și 1 cu 6 escadroane. Poartă sabie, lance și carabină cu repetiție Manlicher-Sachvegauer.

Artileria de câmp are 4 regimente, din care 3 cu câte 6 baterii și 1 cu 8 baterii active. Artileria de munte are 2 regimente cu câte 4 baterii. Artileria grea, un grup cu 3 baterii. Bateriile de câmp au tunuri cu tir repede, Schneider-Canet de calibru 7 mm. 5.

Geniul: 2 regimente, cuprinzând în total 11 companii de tranșee, 2 de pontonieri, 2 de telegrafiști 1 de drum de fer și 1 de aviație.

Trenul: 4 companii. Mai există afară de aceasta, 3 companii de infanterie, 1 companie de secretari și 1 companie de comisionari și lucrători.

In total armata activă numără în timp de pace, 42 batalioane (36 de infanterie și 6 de vânători pe jos) 16 escadroane de cavalerie, 37 baterii de artilerie (26 montate, 8 de munte și 3 grele) și 17 companii de geniu (11 de pioneri 2 de pontonieri, 2 de telegrafiști, 1 de drum de fer și una de aviație.

Armata greacă a fost reorganizată prin 3 decrete la data de 29 August 1913 și împărțită în 6 corpuri de armată compuse provizoriu: C. I și II de o divizie; C. III din 3 divizii; C. IV, V și VI

din câte 2 divizii. Există deci 11 divizii de infanterie (în loc de 4). Afară de aceasta, prin aceleaşi decrete au creiat: 2 regimente de artilerie de câmp, 1 batalion de telegrafişti, 1 batalion de pontonieri, 1 companie de aviatori şi 1 batalion de automobilişti.

In total pentru timp de pace va avea 146.000 oameni de întâia linie, 83.000 armată teritorială şi 69.000 rezerva acestei armate. Total 298.000 oameni.

Italia

Emanuel III, Rege

Serviciul militar personal obligatoriu pentru toţi cetăţenii, dela vârsta de 20 ani împliniţi, până la 39 ani, adică 19 ani de serviciu militar.

Armata se compune din: Armata activă, miliţia mobilă şi miliţia teritorială.

Armata activă: Doi ani sub arme şi şease în concediu.

Infanteria: armata activă are 94 regimente de linie, 2 regimente de grenadiri, 12 regimente de bersaglieri, 8 regimente de alpini.

Total 116 regimente cu 362 batalioane.

La mobilizare, toate batalioanele au o aceeaşi compunere a câte trei batalioane, afară de regimentele de bersaglieri, cari rămân de câte 4 batalioane.

Regimentele de bersaglieri au al patrulea batalion de biciclişti.

Arma md. 1891, sistem Mannlicher-Cascano.

Cavaleria activă se compune din 12 regimente de lăncieri şi 17 regimente de cavalerie uşoară.

Total 29 regimente cu 150 escadroane.

Fiecare corp de armată are câte un regiment de cavalerie.

Restul regimentelor sunt grupate în brigade a câte 2-3 regimente cari se ataşează diferitelor unităţi şi din care se formează şi trei divizii de cavalerie.

Artileria se compune din: 59 regimente de artilerie de câmp, un regiment artilerie călăreață, patru regimente artilerie de munte, două regimente artilerie grea de câmp.

Total 271 baterii cu 1320 tunuri.

Deosebit, mai are 10 regimente de coastă, cetate de asediu și un parc de artilerie de asediu.

Artileria italiană a intrat în războiu cu un material foarte variat, atât ca model, cât și ca valoare.

Artileria de câmp are trei tunuri:

Tunul de 75 mm.. md. 1906, sistem Krupp, tragere repede afet diformabil și cu scuturi.

Tunul de 75 mm. sistem Krupp cu tragere accelerată, afet nediformabil și fără scuturi.

Tunul Deport, „câmp de tragere întins", care constitue cel mai nou model de tun.

Acest amestec de material și introducerea lui în ajunul războiului, constitue o slăbiciune a acestei arme.

Artileria de munte se compune din:

Tunul de 70 mm., afetul demontabil și tunul de 65 mm., tragere repede.

Artileria grea de câmp are tunuri lungi de 120 și obuziere de 149.

Artileria de coastă, de cetate și de asediu este formată din un material foarte variat: tunuri de 450, 400, 321,120, 87, și 75; obuziere de 280, 240 și 210; mortiere de 240, 149 și 89.

Trupe technice: pioneri, telegrafie, minari, pontonieri și căi ferate.

Mai are carabineri (trupe de jandarmi) trupe coloniale, trupe de frontieră (Finanți) și trupe speciale pentru coloane.

Miliția mobilă se compune din elementele dela 23 la 32 ani.

Pentru încadrarea unităților, fiecare regiment activ are un cadru complimentar.

Armata italiană poate să-și alcătuiască, la mobilizare, cel puțin încă 75 regimente de infanterie și 25 batalioane alpine din miliția mobilă.

Miliția teritorială se compune din toți tinerii armatei active, din câte trei categorii, până la vârsta de 39 ani împliniți, adică 7 contigente.

Sunt prevăzute la mobilizare, următoarele unităţi de „miliţie teritorială“ :

324 batalioane ; 75 compănii alpine, 100 compănii de artilerie de coastă şi de cetate ; 30 compănii de geniu.

Fiecare regiment de infanterie mai mobilizează încă câte două compănii, destinate a forma trupele de etape. Aceste unităţi se numesc „presidiare“.

In total, Italia dispune de o armată de operaţii de 1.210.000 oameni tineri şi instruiţi, sprijiniţi de circa 2.500 guri de foc. La spatele acestei armate, se găsesc încă un milion de tineri tot aşa de instruiţi, gata a umple golurile ce s'ar mai ivi.

In ţară rămâne, tot ca unităţi constituite, pentru paza teritoriului, încă pe atât.

Japonia

Yoshy Hito, Impărat

Serviciul militar personal obligatoriu, începe la vârsta de 21 ani pentru toţi cetăţenii, cu rare excepţii de excludere.

1. Armata activă, (Guénski), cu rezerva sa. (Jobi); 2. Rezerva de recrutare, (Kaju); 3. Armata de rezervă (Kobi); 4. Armata teritorială. (Kokumin) de I-a şi a 2-a categorie.

Efectivul de pace 280.000—300.000 oameni, iar la mobilizare 500.000—600.000 armată activă şi cam tot atâta armată de rezervă.

La mobilizare, armata se imparte în 19 divizii, care se grupează câte 3-5 pentru a forma armate.

Infanteria activă cuprinde 248 batalioane împărţite cele mai multe în regimente.

Fiecare regiment de infanterie are şi câte un detaşament de 6 mitraliere, ştafete călări şi biciclişti.

Arma infanteriei, model 1905 de 65 mm. Ofiţerii au sabie şi revolvere.

Infanteria dă o deosebită atenţiune instrucţiei bombelor de mână. Mitraliera, sistem Hotchkiss.

Ţinuta de campanie de culoare Kaki, de postav, iarna; de pânză, vara. Cascheta, tunica-bluză cu buzunare, mantaua cu buzunare şi capuşon, bocanci şi pulpare.

Cavaleria activă cuprinde 27 regimente din care 19 regimente, (1-12 şi 7-22), sunt regimente divizionare a 3 escadroane, celelalte 8 regimente, a 4 escadroane (13-16 şi 23-26), formează 4 brigade, constituind cavaleria independentă.

Fiecare regiment de cavalerie mai are un detaşament de mitraliere şi un detaşament de telegrafişti.

Cavaleria, poartă sabia cu teacă de metal, carabina, acelaş calibru ca arma infanteriei.

Artileria: Artileria montată 25 regimente a 6 baterii, bateria a 6 tunuri şi 6 chesoane, (un regiment este de gardă), 19 regimente sunt divizionare, restul de 6 regimente, reunite, două câte două, formează trei brigade independente.

Mai are 11 baterii de munte, 4 baterii călăreţe, 6 regimente de artilerie grea şi 24 batalioane de artilerie de cetate.

Ca trupe tehnice are 19 batalioane de pionieri, un regiment de căi ferate, un batalion aerostaţie, un batalion telegrafişti de câmp.

Nouăsprezece batalioane tren, a câte 3 compănii.

Armata de rezervă: Nu are din timp de pace formaţiuni pentru unităţi de rezervă, cum sunt la francezi şi la germani. Toate unităţile de rezervă de care va avea nevoe, se vor alcătui numai la mobilizare, întrebuinţând parte din cadrele celorlalte unităţi active.

Pentru toate aceste unităţi, există şi oameni instruiţi şi material, precum şi echipament, pregătit din vreme.

Japonia, mai alcătueşte şi unităţi de rezervă, compuse numai din infanterie, — brigade sau regimente — pe care le pune sub comanda diviziilor.

Armata teritorială. cuprinde tinerii între 17-40 ani, cari nu aparţin armatei active sau a celei de rezervă, ei sunt destinaţi a apăra teritoriul şi pentru menţinerea ordinei întèrioare.

Munte-Negru

Nicolae I., Rege

Are o armată teritorială la care ia parte tot cetăţeanul valid al Munte-Negrului.

Musulmanii, sunt scutiţi de serviciul militar, plătind în schimb o taxă militară.

Serviciul militar obligatoriu dela 18-26 ani. Intre 18-20 ani tinerii fac instrucţie 2 luni pe an.

Armata activă, dela 20-32 ani, iar cea de rezervă dela 52-62 ani.

Modul de organizare, de trai şi de izolare, în munţi, face ca fiecare munte-negrean valid să fie un bun luptător.

In timp de pace, are sâmburi de unităţi active care vor servi la mobilizare pentru constituirea a 4 divizii.

Sâmburii activi se compun din:

Garda regelui: 130 oameni pe jos şi călări.

4 batalioane şcoală, corespunzătoare celor 4 divizii, 4 baterii cadre, 2 companii mitraliere, 1 companie telegrafie, 1 companie pioneri.

Cadre permanente, mai are pe ofiţerii din servicii speciale şi stat major. O parte din comandanţii de divizii, de brigade, batalioane, companii şi baterii, sunt tot permanenţi, însă chemaţi numai la anume epoci, comptând, ca şi trupa, la vatra lor.

Efectivul total al armatei, circa 45.000—50.000.

Are puşca de 3 linii 762 şi o treime arme cu repetiţie. Are tunul Krupp de 8,7 şi 7,5.

Portugalia

M. Machado, Preşedinte

Prin legea din 1877 a fixat serviciul militar personal obligator. Nu admite dispense ci numai amânare justificată.

Serviciul militar între 20 şi 45 ani, din care trei ani în armată activă permanentă.

Legea din 23 August 1911, a introdus miliţiile naţionale. Toţi cetăţenii, după această lege, fac parte din armată, dela vârsta de 17-45 ani.

Are *armată activă* cu rezerva ei şi *armată teritorială.*

Armata activă : durata de serviciu este obligatorie pe timp de 10 ani, din care:

15 săptămâni pentru infanterie, 20 săptămâni pentru artilerie, 25 săptămâni pentru geniu şi 30 pentru cavalerie.

In rezerva armatei active, serviciul durează zece ani.

Armata teritorială cuprinde toţi oamenii între 17-45 ani, cari nu au făcut serviciul militar activ, precum şi toţi cari au terminat serviciul militar, trecând prin partea activă şi prin rezervă.

Infanteria: Teritoriul împărţit în opt regiuni a patru districte de recrutare, plus trei districte corespunzătoare insulelor: Azore, Madere şi Capului-Verde

Fiecare district formează câte un regiment de infanterie a trei batalioane.

Arma cu repetiţie Mauser-Verguerio, de 6,5 mm.

Fiecare patru regimente are un grup de trei baterii mitraliere.

Artileria: Fiecare regiment de recrutare formează câte un regiment artilerie de câmp. Deosebit are:

Două regimente artilerie de munte a trei grupe. O grupă artilerie călăreaţă a trei baterii. Trei grupe artilerie, artilerie de cetate a 6 companii. O grupă artilerie de poziţie. Două batalioane artilerie de coastă. Tunurile Schneider-Canet, de 75 mm. md. 1904, pentru tunurile de câmp.

Artileria călăreaţă are tunuri Krupp, cu tragere repede. Artileria de munte tunuri Schneider-Canet, de 70 mm., cu tragere repede.

Cavaleria: 11 regimente. Aceste regimente intră în compunerea diviziilor, câte unul de fiecare divizie.

Carabina Mannlicher, cu repetiţie, md. 1896.

Trupe speciale: Două batalioane săpători, un batalion pionieri, opt detaşamente pionieri, câte unul de divizie, şi alte diferite detaşamente de specialităţi.

Armata teritorială, are la capul Verde, Guineia, Saint Tomas, Angolo, Mozambic, India, Macao, circa 35 corpuri infanterie, 5 escadroane şi 8 baterii.

Comandamente. Efective. Fiecare regiment de recrutare alcătueşte câte o divizie.

Pe lângă fiecare divizie activă se mai formează şi câte două brigade de infanterie de rezervă.

Efectivul total al diviziei este de 15.000.

Armata de rezervă are opt divizii.

Deosebit armata portugeză mai are următoarele unităţi independente: două batalioane şi un grup de artilerie la câmpul întărit Lisabona, un parc de specialităţi şi alte mici unităţi.

Efectiv total de pace 110.000, iar de mobilizare circa 350.000.

România

Ferdinand I., Rege

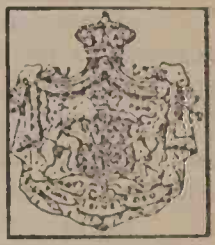

Are ultima lege de recrutare din 1908 modificată în 1913. Serviciul militar personal obligatoriu pentru toţi cetăţenii capabili de a purta armele dela 21-46, ani din care: 7 ani în activitate şi complectare, 12 în rezervă şi 6 în miliţii.

Intre 19-21 ani, tinerii recrutabili sunt la dispoziţia Ministerului de Răsboiu şi trebue să ia parte la exerciţii de tir şi gimnastică în Duminicile dela Aprilie la Noembrie. (1)

1) Ceeace nu s'a aplicat şi nu se aplică nici astăzi. Ar fi bine să se ia în serios această chestiune. In ultimul timp aflăm că oficiul naţional de educaţie fizică se va ocupa de pregătirea preregimentară a acestor tineri.

In activitate, infanteria face doi ani; iar în complectare 5 ani. In celelalte arme fac trei ani în activitate și patru în complectare.

Există și tineri cu schimbul în cavalerie și artilerie, cari vin periodic la instrucție cu caii lor [1]).

La mobilizare, armata română era grupată în cinci corpuri de armată. Corpurile de armată au avut la început câte două divizii active și una de rezervă, iar mai târziu, numărul diviziilor a variat.

In total, armata română a mobilizat 23 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie, din care primele 10 a câte 2 brigăzi a câte 2 regimente de infanterie, un regiment de vânători, două regimente de artilerie cu tragere repede, și diferite trupe și servicii. Diviziile 11-15 au fost create în 1914-16 prin transformarea vechilor comandamente teritoriale compuse din câte două brigăzi de infanterie, formate din rezerviști, un regiment artilerie pentru fiecare divizie. In preziua mobilizărei, și după mobilizare, s'au mai creat încă 8 divizii 16-23, în cea mai mare parte din cel de-al patrulea batalion, luat dela diverse regimente de infanterie, precum și din batalioane de miliții și artileria cu vechile tunuri de 87 sau 75 cu tragere înceată. Diviziile 1-10 aveau câte 6 mitraliere împărțite în trei secții câte una de batalion. Diviziile 11-15 aveau o secție (două mitraliere) pe regiment. Diviziile 16-23 nu aveau mitraliere dar mai târziu li s'a dat.

Diviziile române la începutul mobilizărei erau lipsite de omogenitate.

In timpul campaniei, prin diferite complectări și inzestrări diviziile au ajuns la omogenitate, dar au slăbit în efective.

Iată aci cari era compoziția unei divizii la 1917.

Cartierul diviziei, 1 detașament jandarmi pedestri, 2 escadroane cavalerie, 2 brigade infanterie, 1 brigadă artilerie, 1 batalion pionieri (1 secție telegraf, 1 secție proectoare, 1 secție poduri, 1 detașament de parc), 1 divizie coloană muniții (1 coloană m. infanterie, 1 coloană m. obuziere, 1 coloană m. infanterie), 1 ambulanță divizionară (2 secții ambulanță, 2 secții brancadieri, 1 secție material, 1 secție camionete), 1 coloană

---

1) Socotim că în viitor, va trebui îndreptată mai mult atenția către această trupă cu schimbul, atât de potrivită pentru greutățile financiare prin care trecem astăzi.

subzistenţă compusă din 3 secţii de subzistenţă, 1 grup de exploatare şi 1 cireadă de vite.

Deosebit, fiecare divizie avea etapele divizionare, coloană muniţii, spital mobil, infirmerie de cai, secţie de auto sanitare, depozit mobil, brutărie de campanie, coloane de subzistenţă, detaşamente de jandarmi.

In fine, diviziile aveau şi unităţi de marş câte un batalion de fiecare.

Dar, nu toate diviziile erau la fel; din contră se deosebiau foarte mult una de alta.

Infanteria: 10 batalioane vânători, 40 regimente infanterie, 80 batalioane de rezervă, întrunite mai târziu în regimente (41-80).

Ca armament de infanterie pentru trupele combatante şi auxiliare dispunea de:

361.928 arme model 93 calibru 65; 51.131 carabine idem; 24.155 arme de 8; 63.237 arme model 1879.

Cavaleria: A avut la mobilizare 22 de regimente, din cari s'au format două divizii independente de câte 6 regimente de roşiori, artilerie călăreaţă şi ciclişti. Regimentele de călăraşi, au fost reunite două câte două, constituind 5 brigăzi, ataşate câte una pe lângă fiecare corp de armată.

Artileria: La mobilizare a avut 25 regimente de artilerie uşoară (75 mm.), 1 regiment artilerie călăreaţă, 5 regimente obuziere uşoare (105 mm.); 1 regiment de artilerie de munte de 64 mm. şi un divizion de 75 mm.; 4 regimente de artilerie grea. Regimentele alcătuite din câte 6 baterii şi una de depozit. In urmă s'au mai creat regimentele 26 şi 27 cu tunuri de 87 mm. Tunurile mici de 33 mm. şi 57 mm., din forturi, au fost transformate în tunuri mobile şi distribuite brigadelor de infanterie.

Din tunurile grele dela forturile capitalei şi dela regiunea F.N.A. după ce li s'a făcut accesoriile necesare s'au creat 4 regimente de artilerie grea, cu un număr variabil de baterii şi de o varietate mare de tipuri (tunuri de 105 mm. Krupp, tunuri de 150 mm., obuziere şi mortiere de 210 mm. ş. a.).

Ca material greu de poziţie s'a întrebuinţat tunuri lungi şi obuziere debarcate de pe vase sau luate dela bateriile de coaste.

Ca material nou, erau câteva obuziere de tragere repede Schneider-Creuzot de 150. In Octombrie 1916 au sosit tunuri şi obuziere de 120 mm. cumpărate din Franţa.

Artileria antiaeriană s'a format din tunuri vechi, transformate în țară.

Artileria a intrat în războiu cu un număr de circa 1000 de tunuri.

Trupe tehnice: 5 batalioane de pioneri, 1 batalion de cetate, batalion de pioneri, 2 compănii ciclişti, 1 corp de aviaţie, 1 companie automobilişti.

In total, România a mobilizat 813.758 trupă şi 20.000 ofiţer — formaţi în 377 batalioane infanterie, 277 baterii, 104 escadroane, 281.240 cai.

Afară de aceasta, mai erau pe teritoriu, diferite categorii de oameni cari, împreună cu contigentul 1917 formau circa 400.000 oameni.

Aprovizionările de tot felul s'au făcut în mare parte cu ajutorul industriei proprii, mobilizată la dispoziţia ministerului de războiu.

Pentru complectare a trebuit fatalmente să se recurgă şi la concursul străinătăţii.

Ţările beligerante au interzis însă orice export, atât pentru satisfacerea propriilor lor trebuinţe, cât şi pentru că legau libertatea furnizorilor de anumite angajamente politice şi militare, aşa, că s'a recurs mai mult la statele neutrale: America, Olanda Spania, Elveţia şi până la o vreme Italia.

Dar legătura cu aceste ţări era foarte grea. Singura comunicaţie s'a făcut prin Salonic şi calea ferată Niş-Dunăre în schimbul a serioase compensaţiuni.

Ocuparea Serbiei aducând întreruperea acestei comunicaţiuni a trebuit să se organizeze prin Arhanghelsk şi prin Vladiwostok.

La aceste două căi, pe lângă dificultăţile naturale, s'a adăogat şi reaua voinţă a oficialităţii ruseşti, dezordinea şi necinstea organelor lor subalterne. Deosebit, Rusia nu a autorizat transporturile ci numai depozitarea în cele două puncte, urmând ca atunci când tratativele diplomatice şi militare vor ajunge la alianţa formală, ele să poată fi transportate în ţară.

Rusia

Nicolae I., Țar

Serviciul militar personal obligatoriu, amânare, dispense și reduceri de termen. Anii de serviciu dela 22—43, cu excepție cazuri în care fac serviciul numai 18—20 ani.

Armata regulată: trupe de linie și de gardă, rezerva (zapas) și miliție (opolcenie).

Armata neregulată: trupe de cazaci: Don, Caucaz, Cuban, Astrahan, Orembourg, Urali, Siberia, Semeritinsk, Transbalkal, Amur, Irkusk, etc.

Miliția permanentă: de Cuban și Daghestan.

Teritoriul Rusiei este împărțit în 13 circumscripții militare, 9 în Europa și 4 în Asia.

Infanteria activă are în Europa și Caucaz:

12 regimente gardă, 16 regimente grenadieri, 203 regimente infanterie, (a 4 batalioane), 4 regimente tiraliori gardă (2 batalioane), 24 batalioane cazaci Cuban.

Mai are în Asia: 22 regimente tiraliori de Turchestan, a 2 batalioane.

44 regimente tiraliori de Siberia, a 2 batalioane.

In fine, are 200 regimente de rezervă, a 4 batalioane, și 680 batalioane miliție care se formează la mobilizare.

Ca armament, infanteria are: Arma Nossini md. 1891, calibru 3 linii, 7,62 mm., cu repetiție și încărcător cu 5 cartușe, baioneta se poartă fixată la armă.

Cavaleria, împărțită în regimente afară de câteva divizioane și sotnii independente. Are în total 770 escadroane și sotnii active.

Mai are ca unități de rezervă:

53 regimente de rezervă chemarea I-ia (347 sotnii), și 45 regimente de rezervă chemarea II-a (265 sotnii), precum și regimente de depozit și escadroane de cazaci.

In total are 1452 escadroane sau sotnii active și 737 escadroane și sotnii de depozit.

Au sabie şi carabina Nossini md. 1891, calibru 3 linii 7,62 mm. cu baionetă şi teacă rândul al 2-lea, rândul întâi lancea, introdusă de curând, cazacii, Cuban şi Terek, pistoale şi hangere, sergenţii majori, corniştii revolvere calibru 7,62 mm. Ofiţerii sabie şi revolver. Sabia, cu teacă de lemn, acoperită cu piele şi cu garnitură de metal, este purtată în bandolieră.

Artileria: 103 brigade artilerie, 311 divizioane, 875 baterii de câmp, 47 baterii de munte, 40 baterii călăreţe, 14 baterii de munte călăreţe, 47 baterii de cazaci, 107 baterii obuziere uşoare, 31 baterii obuziere grele.

Trupe de cetate sunt organizate unele pe regiuni îmbrigadate, altele pe batalioane şi compănii, având pe lângă ele compănii de săpători de mine şi secţii de telegrafie.

Comandamente: este compusă, în timp de pace, din 27 corpuri de armată în Europa (1—25+1 gardă+grenadieri); 3 corpuri de armată de Caucaz (1—3) şi 7 corpuri de armată în Siberia (1—2 Turkestan, 1—5 Siberia).

Total 37 corpuri de armată

Rezerva organizată în 38 divizii, putând fi întrunită şi în corpuri de armată.

Pe lângă aceste divizii de rezervă, se mai formează încă 2 de miliţii, chemarea 1-ia şi 20 miliţii chemarea 2-a.

Serviciul sanitar cuprinde ambulanţe de regimente de divizii sau de brigade independente, spitale de campanii, detaşamente de profilaxie, coloane sanitare, trenuri de vase sanitare, farmacii de campanii, lazarete veterinare la divizii, corpuri de armată şi de depozite de cai.

Serviciul subsistenţelor, afară de al corpurilor de trupă are:

Brutării de campanie (mobile şi de etape). Cele mobile sunt la divizii, cele 22 cuptoare şi 73 trăsuri de etape nu au tren.

Coloanele de subsistenţă, la divizii, brigade de trăgători, corpuri de armată, corpuri de cavalerie şi armate.

Magazii de etape, servesc pentru reaprovizionarea trupelor la trecerea prin acele puncte.

Magazii intermediare, se instalează când distanţa între magaziile principale şi punctele de distribuţie este peste 4 etape.

Magaziile de distribuţie, destinate a reaproviziona zilnic trupele, instalându-se la $^1/_2$—2 zile de marş.

Magazii principale, instalate pe bază de aprovizionare.

Serbia

Petru I, Rege

Sârbii, după războaiele din 1912—1913, au pus în aplicare o nouă organizare pe 10—12 divizii, în loc de 5 divizii, cum fusese până în 1913. Evenimentele îi surprinde în curs de organizare și de executare de comenzi de materiale, astfel că, în 1914, compta pe vechea organizare de 5 divizii și pe sâmburii ce creease pentru noile divizii, 5 regimente de infanterie, pe cari le va completa și organiza acum, pentru a avea 10—12 divizii în loc de 5.

Serviciul militar personal și obligatoriu.

Durata serviciului dela 21—45 ani, este împărțit în trei banuri, și anume:

1-iul Ban dela 21—31 ani.

Al 2-lea Ban, (rezerva) dela 32—38 ani.

Al 3-lea Ban (miliția) dela 39—45 ani inclusiv, precum și tinerii dela 18—21 ani. Acest element este destinat pentru cetăți și servicile dinapoi.

Serbia are 26 regimente de 1-iul Ban, 15 regimente infanterie de al 2-lea Ban, 13 regimente infanterie de al 3-lea Ban, 17 batalioane de recruți și comitagii. Câte o companie mitraliere de fiecare regiment (2 secții), 1 companie gardă regală. Batalioanele cu aproximativ 1000 combatanți, iar compania 220—230.

Fiecare regiment mobilizează o companie mitraliere.

Are: 4 regimente de cavalerie, pentru divizia de cavalerie, 25 escadroane pentru diviziile de 1-iul Ban, și 2 escadroane, pentru diviziile de al 2-lea Ban.

1 escadron gardă regală.

Ca artilerie are: 3 regimente de 1-iul Ban, 5 sau 6 regimente artilerie de al 2-lea Ban, 3-4 divizioane a 3 baterii, cu tragere repede de munte.

9 baterii de munte cu tragere înceată.

1 regiment obuziere 12 cm., tragere repede, de 3 diviziuni a 3 baterii, bine înhămate cu cai robuşti.

3 baterii obuziere cu tragere înceată.

2 baterii obuziere de 155 c.m.

In fine, ca trupe şi servicii are:

1 batalion pioneri, 1 companie minari, 2 compănii de căi ferate, 1 echipaj poduri, 2 batalioane artilerie de cetate, 2 compănii protechnice, 26 compănii grăniceri, 2 batalioane jandarmi, 2 secţii telegrafie, poştă, trupe intendenţă. spital.

In total Serbia are în timp de pace, 2394 ofiţeri, 2.312 subofiţeri şi 33.810 soldaţi, iar în timp de mobilizare poate ridica efectivul la 300.000—350.000 oameni.

Infanteria de 1-iul şi al 2-lea Ban are arma Mauser cu repetiţii, iar al 3-lea Ban, o parte cu Mauser şi restul cu arme turceşti, cu repetiţie şi arme Berran. Miliţiile teritoriale cu arme vechi.

Cavaleria: Carabina Mauser 7 mm.

Artileria de câmp: tunuri cu repetiţie, Schneider, 7. 5. şi tunul Krupp cu repetiţie, capturate dela turci.

Obuzierele: Schneider de 12 şi 15 c.m.

Artileria de munte: tunuri cu tragere repede. Schneider.

Statele-Unite
(America de Nord)

Wilson, Preşedinte

Republica federativă (United-States of America) compusă din 48 state, 2 teritorii şi 1 district federal.

Armata regulată, la dispoziţia guvernului federal, miliţiile particulare ale fiecărui stat, iar în timp de răsboi corpurile de voluntari.

Recrutarea, în înţelesul armatelor europene, nu există.

Armata regulată se recruta prin angajamente voluntare, pe termen de 3 ani, cetăţenii americani dela cel puţin 18 ani şi de cel mult 35 ani, putând reînoi angajamentul fără limită de vârstă.

La finele anului 1912, durata serviciului militar a fost prelungită pe 7 ani, dintre care 4 ani, în armata activă şi 3 ani în rezervă.

La terminarea celor 4 ani de serviciu activ, soldatul se poate reangaja pentru 7 ani în armata activă şi pe urmă, de voeşte, se angajează în rezervă. Angajaţii sunt primiţi şi reuniţi în depozitele recruţilor, unde primesc în timp de o lună un început de instrucţie după care sunt împărţiţi pe la corpuri.

Miliţienii sunt toţi cetăţeni americani, apţi de a purta arma dela 18—45 ani.

Armata regulată are în August 1913: 4.744 ofiţeri şi 84.810 oameni, din care 33.107 pentru infanterie, 14.144 pentru cavalerie, 5.457 pentru artilerie de câmp, 18.607 pentru artilerie de coaste, 1.942 pentru geniu, etc.

In timp de pace, nu există unitate superioară regimentului. Unităţile şi subunităţile sunt împărţite pe teritoriul Statelor-Unite şi prin colonii, fără altă preocupaţiune de serviciu decât nevoile locale.

Dela 13 Februarie 1915. Statele Unite ale Americei sunt divizate în 4 departamente militare.

Trei departamente cuprind 1 divizie de infanterie, iar a patrulea şi o divizie de cavalerie.

Afară de aceasta, ca trupe indigene există la Filipine 52 compănii indigene de eclerori filipini, comandaţi de ofiţeri americani (32 din aceste compănii sunt reunite în 8 batalioane, şi Far-West, un mic corp de 75 eclerori indieni (Indiano-Scuto).

In mod general, miliţienii fac o săptămână (prima perioadă) câteva exerciţii de tir. Ei nu pot fi ţinuţi mai mult de 9 luni sub drapel, nici a fi constrânşi să servească în afară de teritoriu.

In 1912, miliţia organizată numără 9142 ofiţeri şi 112.901 oameni de trupă.

Miliţia neorganizată, e evaluată în total, mai mult de 14 milioane de oameni.

Infanteria are 30 regimente cu câte 3 batalioane de 4 compănii.

Infanteria americană este armată cu puşti Springfield, model 1903, de calibru 7 mm. 5 (precedenta puşcă de 7 mm. 62 sistem Krag-Joergensen, serveşte la miliţie). Infanteria are mitraliere Vikkers Sons and Maxim; câte un pluton pentru fiecare regiment.

Cavaleria are 15 regimente, din 4 trupe (puternice plutoane de câte 65 oameni comandate de un căpitan). Călăreţii sunt armaţi

cu sabie, carabină Sprinfield de calibru 7 mm. 5 și cu revolverul Colt.

Artileria are 6 regimente de artilerie (3 montate, 1 călare, 2 de munte).

Total 36 baterii cu 144 piese, 170 compănii de artilerie de coastă (din care 40 din torpilori). Bateriile de câmp sunt înarmate cu un tun cu tir repede de calibru 762 mm. acele de munte cu tun Vickers-Maxim de 75 mm.

Geniul, formează un corp de 5 batalioane a 4 compănii, Signal-Corps (telegrafe, telefoane, aerostate) din 12 compănii, care îi sunt atașate.

Cadrele nu erau suficiente pentru mărirea efectivelor.

Resursele suficiente ce se găsiau pentru cadre nu puteau fi utilizate din lipsă de cunoștințe militare.

Armata era condusă de un ansamblu de birouri, „War Departament și War College" care nu erau organizate decât în vederea păcei și expedițiilor coloniale. Nu exista stat-major general. Stat-major general s'a format în 1918 când a fost readus de pe front generalul March și numit șef de stat-major.

La sfârșitul anului 1917, Statele-Unite dispuneau pentru transporturile ei maritime de 7 vase transport și carghoboturi, în total 94.000 tone, cărora le trebuia două luni ca să transporte prima divizie.

Guvernul se așează imediat pe lucru, luând hotărîri importante cu începere dela 14 Mai, 1917.

Generalul Pershing a fost numit comandant al forțelor expediționare.

Acesta a trimis imediat ofițeri americani pe frontul francez pentru a studia condițiunile războiului.

Deosebit s'a început trimiterea grabnică a personalului american de serviciu (trupe de geniu și de căi ferate, formațiuni sanitare, forestiere, etc.).

La 18 Mai, în vederea recrutărei, congresul autoriză pe Președinte:

a) Să complecteze efectivul armatei regulate și al gărzei naționale, pe calea recrutărei tuturor cetățenilor între 21 și 30 ani, în cazul când angajamentele voluntare nu atingeau cifra prevăzută.

b) Să cheme pe aceeaş cale, la 1 Septembrie 1917, un contigent suplimentar de 500.000 oameni destinaţi să formeze armata naţională.

c) Să ridice ulterior un nou contingent de aceeaşi importanţă.

d) In sfârşit, aceea ce era vag, dar fără limită, să ridice dintre oamenii supuşi legilor militare, toate efectivele necesare pentru constituirea şi întreţinerea tuturor unităţilor a căror creaţie o va cere războiul.

Cadrele au fost recrutate din clasa conducătoare, din profesiunile liberale şi printre cadrele vechei armate. Din Aprilie 1917, se cheamă în şcoli 40.000 elevi. La 15 August 1917 primiră brevetul de ofiţeri 27.400 (sublocotenenţi, locotenenţi, căpitani, maiori, coloneli, după clasament şi cunoştiinţe. Instructori francezi şi englezi colaborau la instrucţia lor sumară destinată să permită o primă încadrare a contingentelor chemate şi care trebuia complectată în Franţa.

Din luna Iunie, primele mari unităţi erau formate. Divizia cuprindea: 2 brigăzi de câte două regimente, fiecare regiment de câte 3 batalioane de 4 compănii de 250 oameni, plus 14 compănii de mitraliere, o brigadă de artilerie de 3 regimente (două de artilerie de câmp, unul de artilerie grea scurtă), un regiment de geniu, un batalion de legătură.

Corpul de armată se compune din 4 divizii de luptă, 1 divizie de înlocuire, o divizie de depozit.

In ceeace priveşte armamentul, s'a pus în fabricaţie pentru infanterie, puşca Springfield şi o puşcă asemănătoare, transformată pentru cartuşe americane. Pentru artilerie, s'au adoptat fără modificări, tunurile franceze 75 mm., 155 scurt Schneider şi 115.

In sfârşit, pentru transporturi, s'au pus în serviciu în toamna 1917, vapoarele germane internate care alcătuiau un tonagiu de 460.000.

Turcia

Mohamet V, Sultan

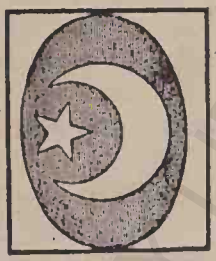

După legea din 1880, modificată în 1886—1888, 1904, 1907 şi 1909 şi în special după articolele adiţionare, din 1904, serviciul militar era personal şi obligator pentru toţi cetăţenii otomani. Nemahomedanii erau însă scutiţi de serviciul militar, în schimbul unui impozit de 1.125 lei. Fiecare recrutat după trei luni de serviciu activ putea fi scutit de restul serviciului, în schimbul unei taxe de lire turceşti.

Durata serviciului militar era de 24 ani, adică dela vârsta de 21—45 ani, împărţiţi în modul următor:

1. Armata activă (Nizani)

Sub arme	3 ani
Rezerva armatei active (Intiat) . .	6 „

2. Armata de rezervă (Redifi)

1-a categorie	9 „
2-a categorie cuprinde toţi oamenii între 21 până la 39 ani care n'au aparţinut nici unui element al armatei.	

3. Armata de miliţii teritoriale (Mustafezi)

Cuprinde toţi oamenii care au făcut servicii în Nizani şi Redifi . .	6 „
Total . . .	24 ani

Efectivul de pace al Turciei nu trecea de 200.000 oameni, iar cel de mobilizare, era calculat la circa 500.000 oameni.

Infanteria de Nizani avea 117 regimente de infanterie, 13 regimente de vânători şi 39 batalioane de vânători independente, total 429 batalioane.

Infanteria: armată cu puşca Mauser, md. 1890, de calibru 7,65 mm., cu încărcător de 6 cartuşe, însă numărul puştilor nefiind suficient a întrebuinţat şi armele Martini, cam 150.000.

Cavaleria: cuprindea câte o brigadă de 2—3 regimente, a 5 escadroane de fiecare corp de armată.

Era armată cu sabia şi cu carabina Mauser cu încărcător acelaş md. ca şi arma infanteriei.

Artileria: cuprindea 39 regimente de artilerie, 78 baterii de munte, 39 baterii obuziere, 15 baterii de artilerie călăreaţă.

Armata turcă mai dispunea de 9 regimente artilerie de cetate şi de 10 batalioane independente, cu care face serviciul la artileria cetăţilor: Adrianopole, Bosfor, Dardanele, Erzerum, etc.

Aveau tunul cu tragere repede sistem Krupp, de 75 mm. şi cu scuturi. Vechiul tun Krupp de 87 mm., cu afet rigid şi fără sapă, obuzierele de 12 cm. Krupp, tunuri de munte, o parte sistem Schneider, Creuzot, tunuri pentru cetăţi, de calibre foarte diferite şi de sistem şi de modele şi mai diferite.

Totalitatea forţelor active turceşti s'au împărţit prin noua organizare şi noua împărţire a teritoriului după răsboiul balcanic, în 13 corpuri de armată.

Corpurile de armată erau grupate în 5 inspecţiuni.

Armata de rezervă (Redifi) şi *armata de miliţii* (Mustafizi) care era prevăzută prin proectul de reorganizare al armatei turce, nu s'a putut mobiliza la inceput. Mai în urmă, prin prelungirea răsboiului, s'a întrebuinţat şi din aceste elemente pentru complectarea efectivelor şi pentru formarea a câteva unităţi noi.

CAPITOLUL III

Operaţiunile din anul 1914

1. Planurile de campanie. Mobilizare. Gruparea forţelor.

Germania.

Planul de campanie a fost întocmit de generalul von Schlieffen, şi modificat câtva, în execuţiune, de generalul von Moltke [1]).

Concepţia a fost de a ataca Franţa cu maximum de forţe, prin surprindere, pentru ca să obţină o victorie fulgerătoare, înainte ca armatele aliate să poată interveni în ajutorul Franţei.

Atacul se va da prin Belgia şi Luxemburg cu scopul de a învălui stânga armatei franceze, a o împinge spre Sud-Est de

---

1) Dela 1871 până la 1914 sau succedat următorii şefi de stat major: Feldmareşalul Moltke (1888) generalul von Waldersen (1888-1891) generalul Schlieffen (1891—1906) generalul Moltke (1906—1914).

Primii doui, ţinând seama că armata franceză nu era încă de temut, au conceput planul de campanie cu defensiva la Vest şi ofensiva contra Rusiei.

Următorii doui şefi de stat-major au inversat planul pe motivul că Franţa este mai de temut de cât Rusia.

Von Schlieffen e socotit ca cel mai demn urmaş al lui Moltke în ceeace priveşte doctrina războiului, conducerea armatei şi organizarea ei. El s'a retras din capul statului major german la 1906.

Primul său plan de campanie a luat forma definitivă în 1894-1899 şi prescria un atac de front combinat cu unul de flanc pentru întoarcerea stângei franceze în sectorul Verdun şi frontiera Luxemburg, fără a atinge neutralitatea Belgiei.

In anii următori, prin mărirea armatei şi materialului german de războiu, Schlieffen a modificat planul în sensul unei desfăşurări prin Belgia şi Nordul Franţei. General von Moltke, urmaşul lui Schlieffen, a menţinut concepţia, însă, în execuţie, a adus modificări, mai ales în ceeace priveşte proporţia de trupe şi directivele urmate după invadarea în Franţa.

Paris şi a o obliga să primească o bătălie decisivă. Aşa dar, prin acest plan, se urmăreşte strivirea armatei franceze, ca într'un cleşte, de către dreapta germană ocolitoare şi stânga germană oprită la început în defensivă în regiunea Metz, Thionville, Strasburg, Molsham, Neuf-Brisach pentru a atrage atenţiunea francezilor în această parte, ca să se asigure surprinderea prin Belgia.

După victoria din Franţa, o parte din trupele germane vor porni pe frontul de Est contra Ruşilor [1]).

Pentru asigurarea surprinderei, germanii au păstrat secretul şi au asigurat iuţeala mobilizărei ca să câştige 48 ore contra Belgiei şi 4—5 zile contra Angliei. S'au servit de două măsuri: vestirea în prealabil, adică anunţarea elementelor dela vatră să fie gata în orice moment, vestire ce s'a dat la 21 Iulie, ziua remiterii notei către Belgia şi de „Kriegsgefahrzustand" declararea stărei de asediu şi închiderea frontierelor care s'a ordonat la 31 Iulie, ziua când s'a declarat mobilizarea în Rusia.

Frontiera franceză, dela Elveţia la Mare, se prezintă din punctul de vedere al operaţiunilor militare astfel:

Dela Belfort la Verdun: regiune accidentată, acoperită cu munţi, dealuri, văi, şi fortificată prin diferite centre şi lucrări.

Dela Verdun la Maubeuge: regiune uşoară de străbătut. Văile Aisne şi Oise înlesnesc comunicaţiile către Paris şi către câmpiile Champagne şi bazinul Senei, pe unde s'au petrecut cele mai mari invaziuni şi bătălii din istoria Franţei.

Dela Maubeuge la Mare: regiune foarte favorabilă operaţiunilor militare venind dinspre Belgia. Văile Sambre, Escaut şi Lys înlesnesc mult aceste operaţiuni, iar obstacolele râurilor ce duc spre coastele canalului la Manche nu au prea mare valoare pentru a împiedica aceste operaţiuni.

Aşa se explică faptul că germanii au ales această din urmă

---

1) Von Schlieffen a scris cu câţiva ani înainte de războiu, o broşură intitulată *Canae*, în care susţinea manevra de mai sus, plecând dela manevra lui Anibal, la Canae, unde a strâns pe inamic ca într'un cleşte.

Despre acest plan, iată ce zice Ludendorf: Planul se baza pe supoziţiunea că Franţa n'are să respecte neutralitatea Belgiei, ori că Belgia va trece de partea Franţei.... orice plan de campanie ar fi fost doborât de pericolul atacării de către Belgia a flancului drept german şi astfel ar fi împiedecat lovitura repede şi decisivă ce trebuia dată Franţei, lovitură absolut necesară spre a putea opri la vreme marele pericol al unei invaziuni ruse în inima Germaniei. (Amintiri din Războiu, Vol. I., pag. 38, traducere română).

regiune pentru invaziunea dreptei lor, fără să țină seamă de neutralitatea Belgiei [1]).

Pentru massa de atac s'au destinat 123 divizii contra Franței și 26 în fața frontului rus.

Mobilizarea a fost ordonată în Germania, în mod oficial, la amiaza zilei de 1 August. Încă dela 25 August se consemnase garnizoanele Metz și Strasburg. La 27 August se complectase mobilizarea locală, rechizițiile și așezarea avant-posturilor de acoperire la frontieră. La 28 se începuse chemarea individuală a rezervelor; iar la 31 se declarase stare de amenințare de războiu, ceeace era o chemare mascată la mobilizare.

Toate aceste operațiuni s'au făcut la adăpostul perdelei de acoperire formată de Corpul 7 Coblentz, C. 6 Metz, C. 21 Sarrebruck, C. 15 Strasburg, C. 14 Carlsruhe; iar spre Belgia, acoperirea s'a făcut de corpul 5 „Emich", format din trupe de ale armatei I și II, Corpul Emich constituia provizoriu armata de Meuza, destinată pentru atacul brusc dela Liege.

Corpurile de armată destinate contra Franței au constituit VII armate și un detașament, concentrate în trei grupe astfel:

Grupa din dreapta

Armata I. — (Von Kluck). Patru corpuri de armată active, II, III, IV, IX, și trei de rezervă (III, IV, IX) plus corpul 2 cavalerie (Von Marvitz Div. 2, 4 și 9). Cartierul la Aix la Chapelle (260.000 oameni).

Armata II. — (Von Bülow). Două corpuri de armată activă (VIII și X) două de rezervă (același număr) corpul de rezervă al gardei și corpul de cavalerie (Reischthofen divizia 5 și divizia Gardei). Cartierul la Eupen (260.000 oameni).

Aceste două armate vor executa manevra decisivă învăluitoare pe Meusa de Jos și Sambra de Jos. Von Kluck, comandantul aripei drepte, are ordin să înainteze repede până la Escaut, apoi să facă o întoarcere contra stângei franceze ca să o separe de mare.

---

1) A se ceti pentru relații asupra planului campaniei, articolul colonelului I. Sichitiu, din Rom. Militară 1923 „Statul Major German și conducerea războiului mondial de generalul V. Kuhl".

Grupa din centru

Armata III. — (Von Hausen). Trei corpuri de armată active, unul de rezervă, concentrat înapoia Ardenilor în regiunea St. Vith ca legătură și pivot între primele două armate și următoarele două. Cartierul la Malmedy (120.000 oameni).

Armata IV. — (Ducele de Würtemberg. Trei corpuri de armată active și două de rezervă, concentrate împrejur de frontiera Luxemburgului, regiunea Bitburg-Gerolsheim. Cartierul la St. Vith (200.000 oameni).

Armata V. — (Kronprințul german). Patru corpuri de armată activă și două de rezervă, concentrate în regiunea fortificată Metz-Thionville. Cartierul la Trèves (200.000 oameni).

In fine, pe frontul defensiv din Lorena și Alsacia s'au concentrat :

Grupa din stânga

Armata VI. — (Konprințul Bavariei). Patru corpuri de armată active și un corp de rezervă (Lorena) pentru a se opune încercărilor franceze dintre Metz și Vosgi. Cartierul la Sarrebruck (200.000 oameni).

Armata VII. — (Von Heeringen). Două corpuri de armată activă și unul de rezervă, concentrate în Vosgi și în Alsacia, ca să poată reuni repede forțe importante, fie în Alsacia de Sus, fie în regiunea Saverna Cartierul la Sarrebourg (120.000 oameni).

Detașamentul extrem din stânga (Von Deimling): 40.000 oameni la Strasburg. Cartierul la Colmar.

Deosebit, mai era un grup de Landwehr (Von Gaëde) în Alsacia de Sus.

Comandamentul superior aparține împăratului și il exercită în ceeace privește direcțiunea operațiunilor, prin șeful de statmajor [1]).

---

1) După Constituția Imperiului, conducerea tuturor forțelor armate, în timp de războiu, și, prin urmare, comandamentul suprem al armatei, nu numai al armatei de războiu, ci a tot ce se leagă de armată și de marină, depindea, în mod direct numai de împărat, șeful suprem de războiu. In persoana sa era, așa dar, încorporat comandamentul suprem al armatei (O. H. L. Oberste Heeresleitung). Organele sale, pentru executarea misiunilor date de șeful suprem, erau: pentru forțele de uscat, șeful statului-major general al armatelor în campanie;

în total circa 1.500.000 oameni. Şef de stat-major generalul von Moltke, nepot al Feld-Mareşalului Moltke, fost generalism în războiul din 1870.

Franţa

Au existat în Franţa, dela 1905 până la 1914, trei planuri de campanie cu numerile respective 15, 16 şi 17 având fiecare câte una sau două variante.

Planul 15 fusese adoptat la 1905 după votarea legei de doui ani, sub generalul Lacroix, care, prevedea concentrarea spre Est.

Planul 16 a fost adoptat la 1909 după inspiraţia generalului Lebon, care, prevăzând posibilitatea unei invaziuni germane prin Belgia, a modificat întru câtva planul 15, gravitând concentrarea într'o măsură oarecare spre Nord.

Această modificare este rezumată de M. Massinny în depoziţia sa scrisă la comisiunea de anchetă, astfel:

„Centrul de gravitate al forţelor noastre, menţinut în toate planurile precedente la sud de linia Paris-Metz, în vedere de a acoperi inima ţărei şi de a permite o acţiune ofensivă asupra stângei invadatorului, a fost mişcat sensibil la Nord pentru a face faţă noului pericol prevăzut, precum şi de a permite, în cazul acestui pericol, o acţiune ofensivă asupra dreptei inamicului" [2].

Generalul Michel, şef de stat-major până la 1911, în urma marelor manevre care au avut loc în 1910 pe frontul Belfort-Metz şi în Picardia, a expus în raportul său către consiliul superior de războiu:

„Germanii înţelegând că nu vor obţine nici o deciziune repede şi eficace nici în Lorena, nici chiar în partea de Sud a Belgiei, către linia Sambre-Meuza, vor căuta o soluţie definitivă în inima Belgiei, obiect al lăcomiei lor şi teren clasic de întâlnire

---

pentru forţele de mare şeful statului-major al marinei; iar statul-major general predomina în chestiunile referitoare la conducerea războiului pe mare şi pe uscat.

Împăratul, — pentru a uşura, sau, mai bine zis, pentru a face posibilă o direcţiune superioară, — atribuise şefului de stat-major general, dreptul de a da ordine de operaţie în numele său. In urmă, şi mai mult, din cauza desfăşurărei istorice a faptelor, el devenise, în realitate, adevăratul stăpân al atribuţiunilor comandamentului suprem, şi în orice caz, singurul responsabil pentru toate actele şi toate neglijenţele. (Extras din Memoriile lui Ludendorf, vol. II, pag. 3).

2) André Morizet „Le plan 17", pag. 42.

al armatelor franceze cu cele de dincolo de Rin..... Nu este îndoios că Belgia toată va fi teatrul principal de operaţiuni către Franţa şi Germania" [1]).

Această părere a lui Michel nu a fost luată în seamă, fie că având în ea o doză defensivă, nu convenia spiritului ofensiv ce lua proporţii în armata franceză, fie că politica ce urma — prea des schimbătoare — nu-l agreea, fie, în fine, că pleiada de ofiţeri tineri erau inspiraţi dela doctrina strategică ofensivă. Politica şi grupările religioase ale ofiţerilor de elită au avut o parte de influenţă în alcătuirea acestor planuri.

In anul 1911, generalul Michel, aflat în desacord cu cei mai mulţi ofiţeri de stat major, în ce priveşte doctrina de războiu, a fost atacat în şedinţele consiliului de războiu şi în parlament. astfel că a trebuit să se retragă în 1912.

Chiar din acest an a început să se studieze ultimul plan de campanie No. 17, cunoscut şi sub numele de Joffre.

Din expunerea generalului Joffre, la Comisiunea de anchetă, caracteristica acestui plan este:

„Centrul de gravitate al forţelor este mişcat simţitor mai spre Nord decât în planurile precedente, în vederea evenimentelor din ce în ce mai probabile, a violărei terenului Belgiei de către germani.

In cursul dela şcoala de războiu franceză, asupra războiului, se zice: „Chiar dela începutul anului 1913, din cauza unei probabilităţi din ce în ce mai mare a eventualităţii de violare a neutralităţei Belgiei, planul francez 17, a dus cu mult la Nord, până aproape de Mezieres, centrul de gravitate al forţelor franceze, care, în planurile precedente era menţinut la Sud de regiunea Verdun„ [2]).

In realitate, acest plan, având să ţină seama de trei probleme, adică: neutralitatea Belgiei; pe ce trupe engleze poate compta; şi ce atitudine va avea Belgia — conţine în el germenele unei ofensive cu o acţiune la dreapta, între Vosgi şi Mossela, în sus de Toul, şi cu altă acţiune la stânga, pe la Nord de linia Verdun. Metz, legate între ele astfel ca să poată lucra întrunite, sau să

---

1) André Morizet „Le plan 17", pag. 43.

2) Vezi traducerea în româneşte, făcută şi tipărită la şcoala superioară de războiu a noastră.

se modifice dispozitivul inițial prin variante de debarcare ori de marșuri.

Acest plan, — ca și planul 16 — pare să fi fost studiat încă cu două variante.

C. Hanotaux spune despre planul 17, dacă se respectă neutralitatea Belgiei și a Luxemburgului: „Două alternative se prezintă:" A ocupa Alsacia, a înainta în lungul Rinului și a-l trece pe la Mayența, sau a urma Mossela și a trece Rinul pe la Coblentz. [1])

Iar generalul Palat zice: „Este permis a crede că proectul Comandamentului a fost de a lua ofensivă prin Alsacia de Sus, în lungul Rinului, de a trece fluviul în sus de Strasburg, pentru a pătrunde în inima Germaniei.

După ce critică acest plan zice: „In rezumat, o ofensivă, fie către Sarebourg, fie către Morhange, avea puține șanse în August 1914, de unde planul inițial a trebuit să fie îndată schimbat, căci el nu ținea compt de eventualitatea unui atac german prin Belgia, cu toate indiciile ce existau". [2])

Generalul Canonge, zice despre planul francez: „Statul Major General n'a crezut că atacul german se va pronunța prin Belgia și nu admitea desfășurarea lui pe malul stâng al Meusei. Plecând dela această credință, Generalul Joffre, a hotărât să atace prin Alsacia și Lorena, manevrând repede cu dreapta sa pe Rin. [3])

Acum după războiu, s'au deschis discuțiuni serioase în Franța, asupra planului de campanie francez, s'au publicat lucrări importante și se produc zilnic polemici în jurul concepției ofensive a acestui plan.

In ultimul timp s'au adus acuzări că acest plan a fost inspirat de filozofia intuiționistă a lui Bergson și că alcătuitorii lui orbiți de mirajul ofensivei, a neglijat datele sigure cu privire la adversar. [4])

In cursul dela școala de războiu franceză, după ce se explică neutralitatea Belgiei și atitudinile probabile ale Angliei și Italiei zice: „planul ofensiv la care s'a oprit înaltul comandament francez,

---

1) Din „La Grande Guerre sur le front Occidental, par le General Palat, Vol. II, pag. 85.

2) Din „La Grande Guerre sur le front Occidental", Vol. II, pag. 86.

3) Recit succit de la Grande Guerre, op. citat., pag. 18.

4) Vezi Plutarque a menti par Jean Pierrefeu și Plutarque n'a pas menti par general. . . . . .

din cauza numeroaselor necunoscute ale problemei, trebuia să fie destul de elastic pentru a permite până în ultimul moment să pareze diferitele combinaţiuni ale Marelui stat-major.

„..... Fiind dată puterea armatei germane şi numărul unităţilor sale, ideia directoare a planului era de a nu angaja contra ei bătălia, decât cu totalitatea forţelor franceze, bine alcătuite, bine coordonate şi în legătură unele cu altele....."

„...Sub forma a două acţiuni principale, desvoltându-se una la dreapta, în masivurile păduroase ale Vosgilor şi Moselei, în jos de Toul; alta la stânga, la Nord de linia Verdun-Metz, strâns legate prin forţe, ce lucrează pe înălţimile Meusei şi în Woewre....".

„....Eventualitatea unei violări a Belgiei, aşa cum se presupunea, era prevăzută şi făcea obiectul unei variante....". (Vezi traducerea română pag. 19 şi 20.

Ca rezultat al acestui plan, armatele franceze urmau să fie grupate astfel:

Armata I. (Dubail) Cinci corpuri de armată, o divizie de rezervă, trei divizii de cavalerie. Pe frontiera Alsaciei dela Belfort la Epinal.

Armata II. (Castelnau) Cinci corpuri de armată, trei divizii şi jumătate de rezervă, un corp de cavalerie Dela Nancy la Toul.

} Aripa dreaptă, va opera între Rin şi cursul Mosselei.

Armata III. (Ruffey) Trei corpuri de armată, trei divizii de rezervă şi o divizie de cavalerie. Nord de Verdun.

Armata V. (Lanrezac) Cinci corpuri de armată, două divizii de rezervă şi o divizie de cavalerie, în regiunea Montmedy.

} Aripa stângă operează la Nord de linia Metz-Verdun

Armata IV. (Langle de Cary). Un corp de armată, un corp colonial şi o divizie de cavalerie în regiunea Comercy-St. Menchould, Suippe, St. Dizier, în rezerva.

Corpurile de cavalerie (Sordet) la extrema stângă.

Corpurile de rezervă şi teritoriale sub generalul d'Amade, acoperi frontiera de Nord.

Corpul diviziilor de rezervă (Leon Durand cu 3 1/2 divizii) la Nancy, ataşat armatei a II-a.

Grupul diviziilor de rezervă (Paul Durand cu 3 divizii) Nord de Verdun, ataşat armatei III-a.

Deosebit, se găsesc divizii de rezervă pe frontiera Alpilor şi la punctele întărite Maubeuge, Verdun, Toul, Epinal.

Trupele algeriene şi marocane urmau să întăriască succesiv şi după nevoi armatele arătate mai sus.

Armata engleză era destinată la stânga dispozitivului francez.

Dispozitivul acesta n'a fost realizat însă, căci, din primele zile, situaţiunea s'a modificat şi a început să se aplice varianta planului 17, cum se va vedea mai jos.

Generalul Joffre, vice-preşedintele consiliului superior de războiu, exercita comandamentul superior asupra armatelor franceze cu titlul de: Comandantul armatelor de Est şi de Nord-Est.

Ordinul de mobilizare s'a dat în după amiaza zilei de 1 August, ca răspuns la ordinul de mobilizare german anunţat la amiaza acestei zile.

Trupele de acoperire ale corpurilor 2, 6, 20, 21 şi 7 cu diviziile de cavalerie au început imediat transporturile către linia generală de acoperire: Trecerile Vosgilor, Est Nancy, Înălţimile Meusei, Colinile şi regiunea Est de Meuza până la Montmedy.

Transporturile de mobilizare s'au terminat până la 5 August; iar cele de concentrare, până la 12 August.

Belgia.

Neutralitatea Belgiei fiind garantată[1]), nu se poate vorbi de un plan de campanie dinainte stabilit, dar, odată pronunţată violarea neutralităţii, comandamentul superior belgian s'a condus după următoarea normă:

a) Dacă vor avea în faţă masse mari germane, vor ocupa poziţiuni defensive pentru a le tăia drumul şi a-le împiedeca să invadeze întregul teritoriu. Nu va primi nici o bătălie decisivă cu aceste masse, şi se va păzi de învăluire, retrăgându-se pe noi poziţiuni, până ce se va putea face intervenirea cu armatele franco-engleze.

b) Acolo unde inamicul va fi egal în forţe, sau slăbit, sau cu fronturi prea întinse şi neorganizate, va fi atacat.

---

1) Neutralitatea Belgiei a fost garantată prin tratatul dela 1839; iar a Luxemburgului prin tratatul dela 1867.

c) In ambele cazuri se vor apăra pozițiile fortificate dela Namur, Liège precum și câmpul întărit dela Anvers.

Belgia dispune de circa 120.000 oameni, comandați de Regele Albert, și împărțiți în șase divizii de infanterie și una de cavalerie.

Aceste unități au fost distribuite astfel:

Cartierul General la Louvain; câte o divizie la Liège și Namur, patru divizii în poziție centrală, într'un cadrilater de 15 km., jalonat prin Louvain-Tirlemont Wavre-Perwez. Divizia de cavalerie la Warenne pentru acoperirea grosului.

La 29 Iulie, Belgia a ordonat întărirea efectivelor de pace cu trei clase de la vatră.

La 31 Iulie, a decretat mobilizarea.

Diviziile 1, 3, au fost concentrate respectiv în apropiere de frontierele Olandei și Germaniei; iar diviziile 4 și 5, cu fața spre Franța.

Aceste 4 divizii serviau ca avantgarde de prima rezistență, pe frontierele amenințate, până ce va putea interveni grosul, ca să apere neutralitatea Belgiei, contra atacatorului.

Sistemul defensiv al Belgiei, se baza pe pieţele întărite, Liège și Namur, pieţe de oprire, capete de pod, sau puncte de sprijin, și Anvers, câmp întărit pentru refugiere.

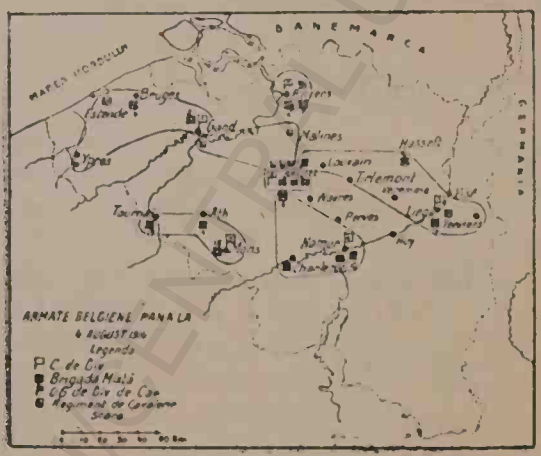

La 2 August, orele 7 seara, Ministru Germaniei dela Bruxelles, a remis o notă care cuprinde următoarele:

„Guvernul German, având informații sigure că forțele franceze au intențiunea să înainteze către Meuza prin Givet și Namur, ceeace periclitează siguranța Germaniei, va trimite trupele sale prin Belgia contra trupelor franceze. Ea cere Belgiei să nu se opună la această trecere."

Belgia răspunde, că neutralitatea ei fiind garantată, își va face datoria să-și apere teritoriul contra oricărui atacator, în care scop a dispus trupele sale către toate frontierele.

In noaptea de 3/4 August, cunoscându-se precis că trupele germane atacă Belgia, s'a dat ordin diviziei 3-a să reziste inamicului şi să apere poziţiunile întărite dela Liège până vor sosi diviziile de ajutor aflate pe celelalte frontiere. Divizia 4-a a primit ordin să rămână şi să apere Namur.

La 4 August, ziua violării neutralităţei, diviziile belgiene depe celelalte frontiere, au început mişcările de concentrare astfel:

Div. 1-a, dela Gand la Tirlemont.

Div. 2-a, dela Anvers la Louvain.

Div. 5-a, dela Mons la Perwez.

Div. 6-a, dela Bruxelles la Wavre.

Divizia de cavalerie şi două brigade mixte, acoper mişcarea din localităţile Warenne, Tongres şi Huy.

In total, în acest moment, Belgia are: 118.000 oameni, din care 93.000 cu puşti, 6000 cu săbii şi 324 tunuri.

Anglia

Anglia care ţinea să-şi garanteze libertatea pe mări şi să intervie cu armata numai atât cât nu îşi va călca tratatele, nu era gata la 1 August. Dispunea de 6 divizii ale corpului expediţionar, dar trebuia să complecteze 60 % din efective, cu elementele aflate la vatră.

Abia la 4 August, Anglia a somat Germania să respecte tratatul dela 1831.

Mareşalul French, comandantul corpului de expediţie, are ordin să se prezinte la 15 August la M. C. G. francez pentru a coordona operaţiunile, dar, va lucra cu totul independent.

Două divizii vor rămâne încă în Metropolă, până la noi ordine.

III. Desfăşurarea primelor operaţiuni în Belgia şi Luxemburg

La 2 August, ora 19,30, după remiterea ultimatului german către Belgia şi după ocuparea ducatului Luxemburg, Joffre a ordonat ca armata IV-a să intre în linie între armatele III şi V; iar acestea din urmă să facă faţă către Belgia şi să înainteze către Sambre, unde, va fi adus şi corpul 18, aflat în rezervă la Toul.

La 4 August, Belgia face apel la concursul puterilor garante pentru neutralitatea ei, şi, exprimă dorinţa către Anglia şi Franţa, să intre în luptă alături de ele.

In dimineaţa de 4 August, diviziile 2 şi 4 de cavalerie germană (circa 12 regimente) au trecut frontiera Belgiei în regiunea Hevre şi s'au îndreptat spre Meuza direcţia Visé. Aci au găsit podul rupt şi trecerea apărată de un batalion.

Impingând cercetarea mai la Nord, două regimente de husari au trecut Meuza pe la Lixhe. Trupele belgiene ameninţate de învăluire s'au retras pe linia forturilor dela Liège.

Inapoia cavaleriei, trupele corpurilor 7, 8, 9, 10 şi 11, pătrund în Belgia. Până în după amiaza zilei de 4 August, ating frontui Bombaye-Herve-Remouchamps.

Astfel, circa 300.000 germani, se grupează pe liniile de invazie în contra trupelor belgiene cari barează drumul spre Liège.

In ziua de 5 August, s'a aruncat un pod la Lixhe. Pe aci trece un regiment de cavalerie germană şi înaintează la Sud de Liège, până la Plainevaux.

In dimineaţa de 5 August se prezintă un parlamentar care cere să se lase trecerea liberă prin Liège.

Imediat după refuz, germanii atacă forturile Chaudfontaine, Fleron, Evegnée, Barchon şi Pontisse, dar cu tot bombardamentul artileriei lor grele, sunt respinşi.

General von Kluck

La Barchon, germanii au pătruns linia belgiană, însă contra atacaţi de brigada 2-a, au fost respinşi în poziţiile lor de plecare.

In aceiaşi zi, coloanele lui von Kluck înaintează către Louvain.

In noaptea de 5 spre 6 August, alte trupe germane atacă sectorul Ourthe-Meuza.

Doui ofiţeri şi opt călăreţi înaintează până la postul de comandă al guvernului dela Liège, însă sunt prinşi şi împuşcaţi.

Intre Ourthe şi Meusa, corpul 10 german, reuşeşte să pătrundă în interiorul forturilor, dar este respins printr'o contra-ofensivă a trupelor diviziei 4-a.

Dela 4 la 6 August, trupele diviziei 3-a belgiană au rezistat pe un front foarte întins unui inamic de 4 ori mai superior, dar fiind ameninţate de învăluire, s'au retras către grosul armatei belgiene, lăsând forturile să se apere cu garnizoanele lor.

Comandantul apărărei dela Liège, își dă seama că forturile sale vor juca rolul de oprire cât vor putea rezista mai mult. El se instalează la 6 August în frontul Loncin.

Divizia 3-a belgiană, ajunge în seara de 6, la Geer, de unde se îndreaptă către Gette, unde găsește grosul armatei.

In acea zi, Regele Belgiei mulțumește printr'un ordin de zi despre modul cum s'au purtat trupele sale și termină astfel:

„Soldați belgieni! nu uitați că voi sunteți avant-garda armatelor imense ale acestei lupte gigantice și că noi n'așteptăm decât sosirea fraților noștri de arme ca să mergem către victorie".

La 8 August, luptele din jurul forturilor, produsese a-tâtea pierderi germanilor, că au fost siliți să ceară o suspendare de arme pentru îngroparea cadavrelor. In acea zi, Franța a decorat orașul Liège cu Crucea Legiunei de onoare.

La 10 August, cavaleria germană apare între Liège-Bruxelles.

La 11 August, forturile dela Liège rezistă încă, deși sunt bătute de câteva zile de către artileria grea germană, adusă aci după prima rezistență a belgienilor.

Avant-gardele germane se angajează cu grosul trupelor belgiene la St. Tronte, Thirlemont, Landen și Diest.

General Leman

In această zi, împăratul Germaniei a cerut Regelui Belgiei să scutească Belgia de ororile războiului. Acesta răspunde că „rămâne credincios obligațiunilor internaționale."

Până la 17 August, frontul Loncin, în care se găsește generalul Leman, rezistă încă.

Un parlamentar german somează fortul să se predea. Leman răspunde că el, împreună cu ofițerii și trupa, vor muri la postul lor dar nu se vor preda.

După amiaza aceleiaşi zile, fortul a fost distrus, iar generalul Leman a fost găsit printre sfărămăturile fortului [1]).

La 18 August, Regele Belgiei, care venea dela Bruxelles, părăseşte Louvain şi merge la Anvers.

Germanii ocupă Bruxelles la 20 August; iar la 21, bombardează Namur cu mortiere de 305 şi obuziere de 420.

Ocuparea acestui punct era necesară, ca să asigure trecerea peste Meusa a armatei lui Hausen, însărcinat să atace armata lui Lanrezac angajat către Charleroi.

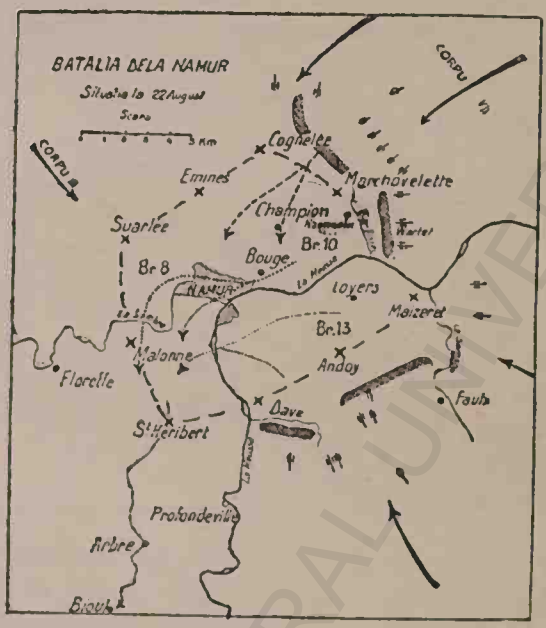

La 24 Augus, Namur este ocupat.

Despre încercarea germană de a trece avant-gardele sale printre forturile cetăţei Liège, Ludendorf, care din proprie iniţiativă a luat comanda unei brigade de atac, zice: „Era extraordinar de îndrăzneţ să străbaţi în inima unei fortăreţe moderne, direct, prin liniile înconjurătoare“ [2]).

„Trupele erau agitate, nervoase, şi, din diferite convorbiri cu ofiţerii, ajunsei la impresiunea că nu prea se încred în succesul întreprinderi“.

„Am considerat totdeauna faptul, că am putut asista la luarea acestei cetăţi, ca o favoare specială a soartei; poate şi fiindcă

---

1) Ridicat de aci a fost trimis în spitalele germane. Vindecat a fost trimis în Germania ca prizioner. De aci a scris regelui său cerându-şi ertare că trăeşte fără voia lui.

2) Ludendorf, era la cartierul general al Armatei II (V. Bulov) însărcinat să urmărească atacul bruscat dela Liège. Comandantul unei brigade din cele trei însărcinate să atace, căzând, lovit de un glonţ, a luat comanda Ludendorf. Trupele brigadei ezitând să înainteze, el a mişcat trupele înainte prin exemplu şi energie. Citadela s'a predat graţie acestui curaj. Vezi, *Ludendorf* de general Buat .pag. 18.

lucrasem în timp de pace la planul de atac, şi fusesem adânc impresionat de importanţa operaţiunilor plănuite".

Unităţile de sub comanda lui v. Emich cari formaseră armata de Meuza şi care îşi îndeplinise rolul la Liège, au trecut în formaţiunile armatei I şi II, a căror concentrare se terminase.

Primele dispoziţiuni ale comandamentului suprem francez

La 7 August, după primele atacuri germane la Liège, generalul Joffre, deduce că gruparea principală germană, se face cu faţa la Metz-Thionville-Luxemburg.

Generalul Joffre

Din prima directivă, No. 1, se vede că Joffre a hotărât să dea o bătălie cu forţele reunite şi cu dreapta sprijinită pe Rin.

Stânga se va retrage la nevoe pentru a nu fi obligată să lupte izolat. Dacă însă dreapta germană va fi oprită spre Liège, ori s'ar îndrepta spre Sud, stânga franceză, v'a înainta.

Pentru executarea acestei concepţii, a ordonat:

Armata I. (Dubail) obiectiv: Armata germană de pe Lorena către Sarrebourg şi Donon.

Un grup de divizii va înconjura Strasburg.

La dreapta, un detaşament de corp de armată (C. 7) cu o divizie de cavalerie va câştiga Colmar şi Schlesstandt, va tăia podurile Rinului şi va acoperi dreapta dispozitivului.

Armata II. (Castelnau) Ofensiva în direcţia Sarrebrück, în legătură cu armata I-a. Se va acoperi către Vest spre Metz.

Armata III. (Ruffey), Pe Meusa superioară, (S-V. de Danvillers şi la St-Roussant S-V. de Thioncourt) gata să pornească spre Nord, ori să contra-atace toate forţele ce vor eşi dinspre Metz.

Armata IV. (Langle de Cary): La Est de Argonne, gata să atace forţele inamice dela Nord de Vilosnes sau a atinge ea singură Meusa la Nord de Verdun.

} În expectativă gata să atace.

Armata V. (Lanrezac): adunată între Vouziers și Auberton, gata să atace toate forțele, atingând Meusa între Mauzon și Meziéres sau a trece Meusa între aceste două puncte.

Corpul de Cavalerie Sordet: va acoperi frontul armatei a V-a. Dacă va fi obligat a trece Meusa se va ține la stânga armatei a V-a pentru a acoperi concetrarea armatei engleze.

Corpul diviziilor de rezervă, va organiza o poziție împrejur de Vervins, permițând debușeul ofensiv spre Nord sau spre Est.

Reiese din acest dispozitiv al Francezilor că: *la stânga lor se lua contact cu adversarul; iar la dreapta, se căută bătălia.*

Cum însă știrile despre armata germană nu erau încă precizate și cum guvernul belgian cerea urgent sprijinul francez, s'a trimis la 6 August, corpul de cavalerie Sordet, cu misiunea să ia legătură cu armata belgiană și să urmărească pe inamic.

Modificarea primelor dispoziţiuni pentru armatele franco-engleze din stânga

Armatele III, IV și V, conform primei instrucțiuni, porniau mișcările lor dela ideia că germanii nu se vor întinde mult cu dreapta lor și că vor ataca între Namur-Givet.

Dar acest dispozitiv nu s'a menținut: englezii abia începuseră a debarca în Franța; germanii executau invaziunea în Belgia, mult mai spre Vest, iar armata belgiană se găsia singură în contact imediat cu inamicul.

General von Einem

Corpul francez de cavalerie (Sordet) a pătruns în Luxemburgul belgian până la Sesse, apoi s'a îndreptat către regiunea Meuza-Semoy, unde, timp de 10 zile, s'a isbit de grupe ascunse de patrule cu mitraliere care au produs multe pierderi și oboseală a oamenilor și cailor. Această puternică perdea de patrule l'a făcut să se retragă la 15 August spre Namur, pentru a acoperi concentrarea armatei britanice, care debarcase primele elemente la Boulogne și Calais.

Încă dela 11 August, trupe germane atinseseră Meuza la Dinant (2 Div. cavalerie și infanterie) și trecuseră pe malul stâng cu câteva batalioane,

La această dată, sosind însă în apropiere primele trupe din C. 1. francez, alergară la bubuitul tunului şi respinseră în dezordine pe celălalt mal pe saxoni, luându-le 3000 oameni şi 12 tunuri.

Generalul Joffre, înţelegând că germanii au forţele la Nordul liniei Liège-Namur şi că ei vor întinde operaţiunile mult mai la Nord de Givet, meditează modificarea dispozitivului din directiva No. 1, deşi până acum, afară de înaintarea trupelor de cavalerie ale lui Marwitz şi Reichtoffen, şi de încercarea dela Dinant, comandamentul german a ascuns intenţiunile sale.

Aşa se explică cum generalul Joffre, în urma insistenţelor generalului Lanrezac (A. V.) aprobase încă dela 8 August, împingerea corpului 1 dinspre Mezieres, către Dinant, pentru a păstra podurile între Givet şi Namur.

In acelaş timp generalul Joffre a ordonat întărirea stângei cu diviziile 37 şi 38, sosite din Africa, şi a ordonat dizlocarea unui corp de armată dela aripa dreaptă, către cea stângă.

La această dată, armata engleză debarca *patru divizii în loc de șase* (70.000) iar armata belgiană își aduna cele șase divizii spre Gette între Namur-Anvers.

Inapoia acestui front, se aduna generalul d'Amade cu patru divizii de rezervă.

La Maubeuge se găsea generalul Toumer cu 30.000 oameni; iar la Lille, generalul Percin organiza apărarea orașului [1]).

La 15 August, ora 20, generalul Joffre prescrise Armatei V să lase pentru paza Meuzei, în regiunea Sedan-Givet, numai un corp de armată și o divizie de rezervă, iar grosul să treacă în regiunea Philippeville pentru a opera de concert cu armata engleză.

Totdeodată ordonă C. 18, adus dela stânga, să debarce spre Hirchon, iar grupul de divizii Valabreque (51, 53, 69) să înainteze dela Vervins.

La 16 August, generalul Joffre, a mai dat diferite ordine, în urma căror s'au produs mișcări și deplasări secundare, în vederea mișcării definitive ce avea să ordone.

Numai în ziua de 19, Marele cartier francez, a putut să se fixeze definitiv asupra mișcărilor germane, de oarece până la 18, dreapta germană abia executase concentrarea între Gette și Meuza; iar grupa din centru se mișca încet și foarte ascuns, în pădurile Ardenilor în regiunea Luxemburg. La 19, dreapta germană s'a pus în marș astfel:

Armata I. (von Kluck) din regiunea Liège, în direcțiunea generală Louvain, Bruxelles, Audenarde-Lille.

Armata II. (von Bulov) din regiunea Huy-Namur în direcțiunea Mons și Valencienes.

Armata III. (von Hausen) printre Namur-Givet deschizătura Chimay.

Despre modul de înaintare al acestor armate, iată ce se zice în cursul predat la școala de războiu franceză:

„Cu toată căldura arzătoare, aceste armate înaintează cu o repeziciune ne mai pomenită, în etape enorme, precedate la mare distanță de trupele lor de acoperire (corpurile de cavalerie von Marwitz și von Reichtoffen, auto-mitraliere, infanterie ușoară transportată în camioane-automobile) acoperindu-le cu o nepătrunsă perdea și semănând pretutindeni în urma lor panică și teroare.

---

1) Ministru de războiu, cedând cererilor autorităților a declarat Maubeuge ca oraș liber (Mangin op. citat).

„Astfel armata von Klück ieşită de pe Gette, la 19 dimineaţa, tranversează ca o vijelie, la 20, Bruxelles, şi se reabate la 22, spre Mons. Cele 2 armate dela aripa dreaptă, cărora le incumbă datoria cea mai grea, dar mai ales cea mai importantă şi cea mai glorioasă, *marea conversiune* prin Lille—Arras şi Valenciennes, sunt comandate de generalii cei mai experimentaţi: *Von Kluck*, care, se zice, a fost desemnat dela 1912, şeful viitoarei armate de Belgia, *Von Bulow*, unul dintre cei mai mari şi mai reputaţi şefi ai Germaniei.

Von Bulow

„Ele au în acelaş timp *massa* prin enormitatea efectivelor, *supleţa*, prin incomparabila lor organizare militară şi materială, *calitatea*, prin valoarea trupelor lor, elita celor din Imperiu.

„Adevărată maşină de răsboiu, colosală şi monstruasă, utilată, cu toate ultimele perfecţionări ale ştiinţei şi industrii, tranversează fără rezistenţă nenorocita Belgie în strigătele de „*Spre Paris*", însemnând trecerea lor prin înspăimântătoare atrocităţi [1]).

La 20, numeroase coloane germane de toate armele, ating linia Aerschot-Louvain Jodoigne, Huy. Cavaleria germană intră în Bruxelles.

Începând să se realizeze hipoteza din instrucţiunea dela 18 August, generalul Joffre dă ordine de executare astfel:

„Armata III-a va ataca în direcţiunea generală d'Arlon cu misiunea să alunge toate forţele care vor încerca să învălue dreapta armatei a IV-a.

Armata de Lorena, formaţiune nouă (Maunoury) va acoperi către Metz, mişcările armatei III.

„Armata IV-a va ataca în direcţiunea Neufchateau.

„Armata V-a va avea ca obiectiv grupul inamic dela Nord rezemându-se pe Meuza şi Namur, în legătură cu armata engleză".

Armata engleză e rugată a participa la ofensiva armatei a V-a, mergând pe Soignies.

La extremitatea stângă, un grup de divizii teritoriale se concentrează în regiunea Arras, cu misiunea de a stabili o rezistenţă între acest oraş şi Valenciennes.

---

1) Op. citat, pag. 39.

III. Bătăliile dela frontieră.

1. Operaţiunile armatelor III şi IV franceze. (Bătălia din Ardeni [1])

Armata III (Ruffey C. 4, 5 şi 6, D. 7 rez.) se găsea, la 20 August, pe frontul Montmedy-Nord de Etain, prin Longuion. Corpul 6, făcea legătura spre Spicourt cu Armata de Lorena, care se găsea pe înălţimele Meuzei la N. E. de Verdun.

Armata IV (Langle de Cary: Corp. 2 Colonial C. 12, 17 şi 11 A) avea grosul între Semoi şi Chiers dela Montmedy până la înălţimile Mezieres, acoperit înainte cu diviziile 4 şi 9 cavalerie.

Legătura cu Armata V-a, era foarte slabă, prin divizia 52 rez. însărcinată cu paza podurilor de pe Meuza între Monthermè şi Fumay.

La această dată armatele germane aveau situaţiunea următoare:

Armata IV (Ducele de Wurtemberg) înaintează spre Meuza către frontul Mezieres-Sedan, cu direcţiunea generală Neufchateau (Belgia).

Armata V (Kronprinţul imperial) înaintează către spaţiul Stenay-Longwy pentru a-l lua şi a ocupa trecerile peste Meuza la Nord de Verdun, iar după învestire, să ia direcţiunea St. Menchould, pentru a pătrunde între Reims-Chalons.

Frontul general al acestor armate, la 20 August, are forma unui unghiu ascuţit care trece prin St. Hubert, Bastogne, Clairvaux, Paliseul, Neufchateau, Longwy, Audun-le-Roman, Briey.

In ziua de 21 August, avant-gardele adversarilor iau contactul, în cele mai multe puncte, pe un front de circa 100 kilometri, unde se angajează efective de circa un milion oameni.

Regiunea muntoasă, păduroasă, şi, în general mlăştinoasă, face piedici recunoaşterilor. Coloanele sunt rău legate între ele şi o ceaţă deasă împiedică vederea, astfel încât, bătălia ia caracterul de surpriză şi de întâlnire.

---

1) Numită astfel de istoricul M. Hanotaux. Unele tratate o numesc: Bătălia dela Naufchateau-Virton.

In general, trupele franceze, au fost surprinse pe dreapta de către trupele germane cari înaintau din direcţia Est.

In ziua de 22, au avut loc peste 12 lupte, în puncte diferite şi în care s'au angajat dela 70—100.000 oameni.

Cele mai principale dintre aceste lupte au avut loc la Gédinne-Messine, Paliseul, pădurea Luchy, Neufchateau, Rossignol, Meix-devant-Virton, Arlon, Ethé, Longwy, Filliers, Crusne, Virton şi Chiers.

Cele mai multe coloane franceze sunt oprite de focurile trupelor germane, instalate pe poziţiile lor defensive, şi de focul artileriei germane, foarte ascunsă.

Trupele din infanteria şi artileria franceză, cari se mişcă fără să se poată ascunde, sufer mari pierderi, nefiind legătură între corpuri.

Generalul Langle de Cary, credea în noaptea de 22/23 că-şi va putea relua mişcarea ofensivă. Dar, în dimineaţa zilei de 23, la ora 11, aflând despre unele retrageri ale coloanelor franceze, a dat ordinul general de retragere.

Retragerea a avut loc în zilele de 24 şi 25.

Despre aceste ultime operaţiuni, generalul Mangin zice: [1])

„Armata Ruffey nu a putut progresa, dar erà mai puţin încercată, cu toate luptele grele susţinute de stânga sa, ea era mai în măsură să reia atacul. Ea avea la dreapta, armata de Lorena, de curând formată, sub ordinele generalului Maunoury, pentru a masca câmpul întărit Metz şi mai pe urmă a-l ocupa. Capturarea unor ordine germane, la 23, anunţa mişcarea unui corp de armată german, contra armatei III, combinat cu acel al unei brigade ce venea dela Metz. După oarecare gândire, marele cartier general, permite generalului Maunoury să atace pe flanc aceste coloane, la 25, şi să le alunge în dezordine spre Est. Dar acest succes, rămase pur local, armata Ruffey primeşte ordin să se retragă înapoi de Meuza, şi 2 divizii din armata Maunoury se îmbarcă pentru Somme, unde prezenţa lor era necesară".

Astfel ofensiva armatei III-a şi a IV-a, cu scopul de a respinge centru inamic între Namur-Liège, n'a reuşit, pentru că forţele inamice erau cu mult superioare, precum şi din cauza greşelelor de comandament, şi a situaţiunei generale dinspre Ourcq-Marna.

---

1) Comment Finit la Guerre pag. 22.

2. Operațiunile armate V și ale armatei engleze.

La 21-22 August, artileria grea germană, cu tunurile de 305 austriace, bombardează Namur, care cade la 23.

In această zi, armata engleză (4 divizii infanterie, o divizie cavaleria 70.000 oameni), sub generalul sir John French, era concentrată în regiunea Mons, cu fața la Nord [1]), iar armata V-a (Lanrezac) se mișcă din regiunea Mezieres, către Sambre, în contact cu avant-gardele germane, dar nu atacă, neavând legătură cu trupele engleze la stânga și nici legătură la dreapta cu armata IV-a.

La 22 August, armata engleză prelungește stânga armatei V, pe frontul Condé-Mons

La această dată, armata V-a, era întărită la stânga cu un corp de armată. Pe Sambre erau 2 divizii de Africa și grupul de divizii de rezervă Valabreque, din care o divizie a înlocuit C. 1 (d'Es-peray). In total armata V-a, are acum 280.000 oameni.

In acest timp, dreapta germană, compusă din armata II-a (von Bulow), armata I (von Kluck) și armata III (von Hausen) deschisese calea către Mons, Valeciennes, Sambre, și amenință stânga franceză compusă din armatele arătate mai sus.

Armata II germană stabilise legătura cu armata IV-a, care se găsea în Luxemburgul belgian.

Bătălia dela Charleroi (21, 22 și 23 August). — S'a dat numirea de bătălia dela Charleroi tuturor luptelor armatei V pe Sambre și între Sambre-Meusa; Charleroi fiind localitatea principală din această regiune.

Comandamentul armatei V (Lanrezac) avea ordin, dela 21, să atace grupul german de Nord, cum și când va crede. Dar, neavând toate forțele adunate, poate nici știrile complecte, a amânat atacul pentru 22 August și l'a hotărât astfel: Dreapta, corpul 1 și 10 A. sprijinită de artileria din Namur să atace; iar stânga, C. 3 și

---

1) Avea delegațiune foarte limitată dela Lord Kirtschner, între care: „dacă o mișcare înainte, îi era cerută fără concursul a forțe importante franceze, el va trebui să refere Ministerului său, înainte de a executa. „Comandamentul dv. este cu totul independent și nici odată în niciun caz și în nici un sens, nu veți fi sub ordinile vreunui general aliat". (Mangin op. citat pag. 26).

18 A. să mențină pe germani în fața localității Charleroi și la Vest.

In aceiași zi însă, armata II-a germană atacă la amiazi C. 10 și C. 3 A. și bombardează puternic cetatea Namur.

In acest timp garda germană atacă podurile dela Tamines-Auvelais și Chatelet și pătrunde între corpurile 10 și 3 franceze, rămânând stăpână pe Sambre.

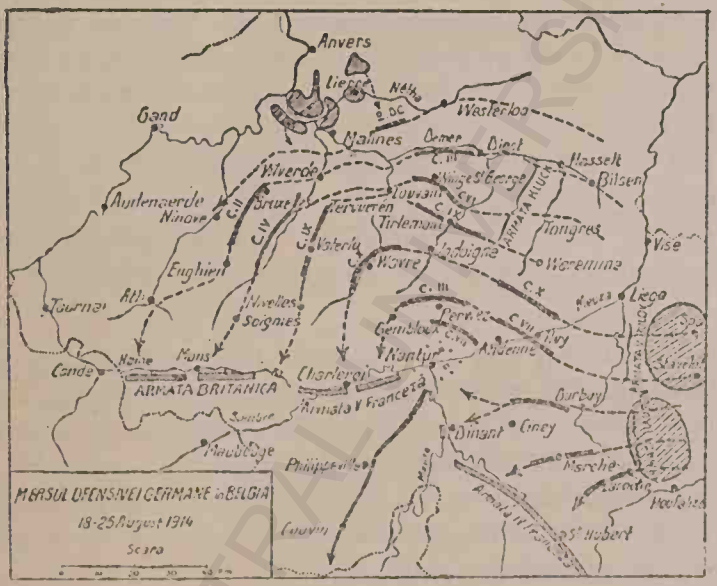

In ziua de 22, corpurile 10 și 3, nu numai că nu pot trece Sambre, dar cu mari sacrificii și cu pierderi mari, abia putură să mențină pozițiunile.

După amiaza zilei de 22, germanii pătrund prin Charleroi și amenință corpul 3 cu învăluire. Grație intervenirii diviziei 38 de Africa și a sosirei la timp a corpului 18 către Thuin, s'a putut înlătura această învăluire.

Până în seara de 22, germanii stăpânesc trecerile principale între Namur-Charleroi și ocupă împrejurimile acestui din urmă oraș.

Corpul de cavalerie Sordet, care trecuse Sambre, după o

luptă nenorocită la Auderlues, a putut să se retragă în liniște, grație brigadei Holender, care i-a acoperit retragerea.

Pentru ziua de 23, generalul Lanrezac, care avea ordin să reziste cu orice preț, comptează pe armata engleză stabilită între Peissant-Condé și pe grupul de divizii de rezervă (Valabreque).

La 23, dimineața, stânga generalului Lanrezac înaintează și are succes, dar, știrile despre iminenta cădere a cetății Namur, despre retragerea armatei a IV-a și despre coloanele armatei III-a germană, care trecuse Meuza în apropiere de Dinant, precum și știrea că armata engleză angajată la Mons începuse retragerea spre Binche, făcură pe Lanrezac să socotească situația critică și să ordone la ora 21, retragerea pe linia Givet-Phillippeville-Maubeuge.

De altfel, în ziua da 24, comandamentul suprem a ordonat retragerea pe aceeaș linie.

Critici militari francezi susțin, unii pe Lanrezac, alții pe marele cartier, care spune că retragerea a fost prematură.

Bătălia dela Mons. — Mareșalul French, deși avea ordin să opereze independent, totuși, era în curent cu ordinele date de generalul Joffre, care il rugase, la 21 August, să coopereze cu armata V-a, în regiunea Soignies.

La această dată, French dispunea de patru divizii infanterie și o divizie de cavalerie, formate din două corpuri de armată și un corp de cavalerie.

La 21 August, aceste trupe au pornit din regiunea Thierache și în ziua de 22, au sosit pe frontul Mons-Condé, când cavaleria engleză nu a găsit pe francezi spre Binche, iar patrulele germane apărură spre Soignies.

In această zi, C. 8 german (A. II) atacă spre Binche; iar C. 3 și 10 german (A. I) atacă centrul englez. In acest timp corpul 4 german atacă St. Gislain.

La ora 17, Mareșalul French, este înștiințat, de către marele cartier francez, despre retragerea dreptei armatei V și despre mișcarea cavaleriei germană către Tournai.

Mareșalul French, a ordonat retragerea în timpul nopței către Valenciennes-Maubeuge, sub protecția corpului I armată englez, care, a susținut retragerea prin contra-atacuri.

In ziua următoare, armata engleză a continuat retragerea în direcţiunea Vermaud-St. Quentin, iar la 25 August, în regiunea Cateau-Cambresis.

3. Retragerea şi bătăliile până la Marna (24-31 August)

Generalul Joffre, în loc de a încerca retragerea trupelor sale pe poziţiile de retragere dinapoia frontierei, *se hotărăşte să rupă bătălia* şi să execute o retragere mai înapoi, pentru a-şi asigura un spaţiu necesar unei reluări a ofensivei, şi un timp necesar pentru a complecta unele lipsuri şi greşeli [1]).

In seara de 24 August, generalul Joffre, telegrafiază Ministrului de Răsboi astfel: „Suntem condamnaţi la o defensivă sprijinită pe locuri întărite şi pe poziţiuni de teren, cedând cât mai puţin posibil din teritoriu".

„Scopul nostru va fi de a uza pe inamic pentru a lua ofensiva la momentul venit".

Cu toate înfrângerile suferite şi retragerile forţate, M. C. francez nu pierde curajul, nu se enervează şi nu pierde conducerea din mână.

In seara de 25 August, generalul Joffre, transmite instrucţiunea generală No. 2 al cărei rezumat este:

„Manevra ofensivă proectată neputând fi executată, operaţiunile ulterioare vor fi îndrumate ca să reconstituim la stânga noastră prin reunirea armatei IV-a şi a V-a, a armatei engleze şi a forţelor nouă luate dela alte trupe, o massă capabilă de a relua ofensiva, în timp ce celelalte armate vor ţine pe inamic în loc".

„Mişcarea va fi acoperită de arier-garde, lăsate pe poziţiunile favorabile, ca să utilizeze toate obstacolele pentru a întârzia pe inamic prin contra-atacuri scurte şi violente al cărui element principal va fi artileria".

Ordinul mai prevede, că armatele vor pivota în jurul Ver-

---

1) Intr'o notă adresată la 24, armatelor franceze, generalul Joffre a condensat învăţăturile ce rezultă din primele lupte şi a semnalat greşelile cari au avut grave consecinţe. El aminteşte necesitatea legăturii între infanterie şi artilerie, prepararea atacurilor prin artilerie, formaţiile subţiri ce trebue să ia trupele cari atacă, organizarea poziţiei după cucerire, sprijinul ce infanteria trebue să dea cavaleriei care trebue să-şi menajeze caii; el mai spune că a luat sancţiuni din nenorocire necesare, schimbând comandamentul câtorva mari unităţi şi încă va continua a o face. (Mangin op. citat pag. 28).

dunului. Mişcarea ofensivă va putea începe când forţele sale vor câştiga frontul următor:

Armata III-a: dela Verdun la Grand-Pré.

Armata IV-a: înapoi de Aisne pe linia Bery-au-Bac, gata să ia ofensiva spre Nord.

Armata V-a: în regiunea St. Quentin-Laon, gata a debuşa în direcţiunea Bohain:

Armata engleză: înapoi de Somme, gata să atace către Nord-Est.

Armata VI-a (Maunoury) [1]) în regiunea Amiens, gata a trece la ofensivă către Nord sau către Nord-Est, contra dreptei inamice (C. 7, D. 63, D, 55, 56, 61, 62).

Dispozitivul acesta va fi acoperit la stânga, prin corpul de cavalerie Sordet şi spre mare, printr'un grup de divizii teritoriale (D'Amade).

Armata I şi II vor continua să fixeze pe loc forţele germane ce le sunt opuse.

Mişcările se vor face sub protecţiunea arier-gardelor prin contra-atacuri scurte şi violente, al cărui element principal va fi artileria.

In acest timp, cele trei grupe de armate germane continuau mişcările în vederea concentrării pentru bătălia generală din Champagne sau de pe Sena, precum în 1866 făcuse pentru bătălia dela Sadova şi precum în 1870 făcuse pentru Bătălia dela Metz-Gravelotte-St. Privat.

Grupul din dreapta, printr'o vastă mişcare ocolitoare prin Belgia, trebuia să învăluie stânga franceză pe Escaut şi Somme.

Grupul din centru prin Argoni şi Ardeni, să atingă regiunea Reims-Chalons.

Grupul din stânga, să întoarcă regiunea fortificată dela Est prin deschizătura dela Charmes.

Aceste dispoziţiuni de retragere şi de urmărire, dau naştere la diferite lupte şi bătălii, dintre care cele mai de seama sunt:

a) Bătăliile de pe Oise şi Somme: la Cuteau, Guise, St. Quentin şi Proyard (Vest). *b)* Bătălia de pe Meuza, Signy, Abbaye şi Rethel (centrul). *c)* Operaţiunile şi bătăliile din Alsacia şi Lorena.

Dăm mai jos rezumatul acestor bătălii.

---

1) Fostul comandant al armatei de Lorena, dizolvată.

A. Bătăliile depe Oise şi Somme. (Vest)

Bătălia dela Cateau. Armata engleză, în noaptea de 23/24 August, după o scurtă oprire pe linia Valenciennes-Maubeuge, şi-a reluat marşul de retragere pe două coloane şi anume:

C. I. A. (Douglas Haigg) prin pădurea Normal pe la Est; C. 2. A. (Smith Dorien) în direcţiunea Vermaud-St. Quentin.

Corpul I Armată, a avut în ziua de 25 o ciocnire de arier-garde la Landrecies, din care s'a putut retrage spre Cateau, graţie ajutorului dat de unităţi din C. 2 englez şi intervenirea diviziei de rezervă a corpului 5 francez.

Generalul Smith Dorien, ajunge seara la Cateau, urmărit de aproape. Trupele engleze fiind obosite şi fără putere de a continua retragerea, generalul Smith se hotări să facă faţă inamicului, dând bătălia pe drumul dela Cateau la Cambrai.

Aci, deşi a fost atacat de forţe superioare din corpurile 4 9 germane, totuş a rezistat până noaptea, când a putut să se retragă în ordine.

A fost ajutat în luptă, de artileria corpului de cavalerie Sordet, care ajunsese la Sud de Cambrai, şi de divizia 84 teritorială, din grupul D'Amade, care debarcată în oraş, a intervenit imediat pentru sprijinirea stângei engleze, ameninţată cu învăluirea de către trupele germane.

La 28 August, armata engleză era reunită între Noyon şi La Fère.

A doua zi, generalul French, a ordonat retragerea până sub zidurile Parisului, deşi comandamentul francez a insistat să rămână în linie, chiar în interesul siguranţei sale [1]).

Bătălia dela Guise şi St. Quentin. In timpul când armata I germană (v. Kluck) căutase să bată armata engleză la Cateau şi apoi o urmărea spre S.-V. pentru a o învălui, armata II-a germană, strângea corpurile sale către Guise-St. Quentin, producând astfel un gol între ea şi armata I-a.

Bătălia a luat naştere astfel:

Armata V-a franceză, conform instrucţiunei din ziua de 25 August, începuse mişcarea de retragere în direcţiunea Laon şi

---

1) In luptele din regiunea Cateau şi Landrecies, englezii au pierdut circa 15.000 oameni, astfel că un Comandant de Corp de Armată, propunea retragerea spre Mare şi reimbarcarea pentru Anglia.

se găsea în ziua de 27 la Sud de Oise şi de afluentul său Thon, între La Fère şi râul Thon.

In acest timp, armata engleză ajunsese la o etapă înapoi pe Oise între Noyon şi La Fère, descoperind astfel, flancul stâng al armatei V franceză, prin părăsirea regiunei St. Quentin.

Generalul Joffre, care ţinea să stăpânească regiunea St. Quentin, cheea sistemului Oise-Somme, pe care va sprijini operaţiunile ulterioare, se hotărăşte să atace pe von Kluck cu armata V-a între Oise şi St. Quentin, pentru a degaja şi armata engleză de urmărirea acestuia.

In acest scop, anunţă şi pe mareşalul French, rugându-l să contribue la această operaţiune în regiunea La Fère.

Atacul s'a hotărît pentru ziua de 29.

Bănuind că armata II-a germană va debuşa pe la Est de Guise, generalul Lanrezac a hotărît să atace într'un dispoziţiv unghiular cu o latură la Nord (C. 10 A, D. 4 Caval. D. 51 R.) între Guise-Vervins şi cu o latură la Vest (C. 18 A. C. 3 A.) cu direcţia generală St. Quentin, sprijinindu-se la stânga pe armata engleză, sau pe grupul Valabreque, care va merge spre Essigny.

In dimineaţa de 29 August, C. 18 francez, înaintează şi ajunge aproape de St.-Quentin pe care incearcă să-l cucerească iar C. 3 trece Oise pe la dreapta Corpului 18 ca să intervie în luptă, însă, este silit să derijeze două din diviziile sale spre Guise, pe unde germanii înaintau cu forţe superioare.

Von Kluck, îngrijat, aruncă Corpul 10 A., şi Corpul Reschtoffen, către Itancourt şi Urvillers.

In faţa acestor forţe, Corpul 18 francez, descoperit şi spre dreapta, se retrage înapoi de Oise, păstrând stăpânirea numai pe trecerea dela La Fére.

Corpul 3, angajat întreg cu faţă la Nord către Guise, a rezistat toată ziua Corpului 10 german, menţinându-şi poziţiunile pe înălţimile dela Sud Oise.

In acest timp, Corpul 10 francez, care lupta cu faţa la Nord, fiind ameninţat în spate de către Garda germană ce atinsese Vervins, este salvat prin intervenirea diviziei 51 rezervă şi a diviziei 4 colonială.

Către ora 15, a intervenit şi C. I. A. din rezervă, în golul format între corpurile 3 şi 10 franceze.

Astfel trupele franceze desfășură aci o ofensivă puternică pe un front de circa 25 km., resping pe germani, obligându-i să retreacă podurile în dezordine și cu mari pierderi. Garda germană suferind cele mai mari pierderi, n'a mai putut interveni în luptă a doua zi.

Cu toate acestea, armata V-a franceză, se găsea într'o situațiune grea, fiind descoperită la stânga prin retragerea neexplicabilă a armatei engleze și prin golul de circa 30 km. dela dreapta, în care nu ajunsese încă trupele franceze destinate să-l umple.

Generalul Lanrezac, necunoscând bine această situațiune generală, hotărăște să continue lupta a doua zi.

Generalul Joffre, apreciind însă că nu a sosit încă momentul ofensivei generale, ordonă în seara de 29, retragerea armatei V.

Ordinul de retragere sosind în dimineața de 30, când, armata V-a începuse deja mișcările de atac, s'a rupt lupta în mod metodic și s'a executat retragerea cu durere, însă, cu speranța într'o altă ofensivă.

Luptele dela Proyart, (29 August). In timp ce grupul de divizii teritoriale D'Amade, atacat pe ici, colea, de avant-garda lui v. Marwitz, se adună în zilele de 28-29, la Sud de Somme, între Abeville-Amiens, armata VI-a (Maunoury) se concentră în triunghiul Corbie-Bray-sur-Somme-Chaulnes.

La stânga se lega cu D'Amade prin corpul de cavalerie Sordet; iar la dreapta, încercă să se lege cu armata engleză printr'o divizie de rezervă și o divizie de cavalerie din corpul Sordet.

Cum însă armata engleză se retrăsese repede, a rămas la dreapta lui Maunoury un gol prin care s'au strecurat corpurile germane din capul armatei lui v. Kluck.

Această împrejurare a provocat luptele dela Proyart, din ziua de 29 August, când Corpul 7 francez a rezistat contra forțelor superioare ale lui v. Kluck, producându-le mari pierderi.

Totuș, în noapte de 29/30, Maunoury a ordonat retragerea în regiunea Montdidier pentru a se apropia de armata engleză.

In dimineața de 30, Maunoury primește ordinul generalului Joffre pentru retragerea spre Paris; iar grupul D'Amade pentru retragerea spre Rouen.

B. Bătălia depe Meuza, Signy-l'Abbaye, Rethel (centru)

Bătălia depe Meuza, 27-28 August: Armata IV-a franceză, ajunsese în ziua de 26 August, pe Meuza, între Dun și Vest de Mezieres. Se lega la stânga cu armata V-a prin C. 9 A. către Rimogne, iar la dreapta avea armata III-a.

Trupele germane, cari trecuse Meuza, în împrejurimile Sedanului, amenințau frontul armatei IV, iar alte corpuri de armată germană înaintau dinspre Rocroy-Fumay, în fața corpului 9 francez, amenințând astfel să se interpue între armata V-a și armata IV-a franceză.

Generalul Langle de Cary, cu consimțământul marelui cartier francez, hotărăște să atace în ziua de 27 August la stânga, cu C. 9 A. pe Vence; la dreapta spre Donchery cu C. 11 A. susținut de rezerve puternice.

In dimineața de 27 s'a produs însă atacul trupelor germane venind dinspre Sedan și Donchery.

Corpul 11 francez, se menține puternic pe pozițiunile din pădurea dela Marfée, Sud de Sedan [1]).

Germanii încearcă la dreapta, spre Mouzon, să treacă Meuza și să învălue armata IV-a, însă nu reușesc.

Generalul Langle, încurajat de succes, cere autorizarea să amâne retragerea și să continue ofensiva a doua zi.

In ziua de 28, Corpul 11 francez, atacă și respinge pe germani spre Donchery, dar trupele franceze dela Mouzon, atacate de forțe superioare, sunt nevoite să se retragă până la Besace.

In noaptea de 28/29, armata IV-a, primește ordine pentru continuarea retragerei, conform ordinelor anterioare.

Bătălia dela Signy-L'Abbaye (29 August).— Corpul 9 francez se găsea pe pozițiunea depe Vence între Signy-L'Abbaye și Bouzincourt, gata să ia ofensiva către Nord sau Vest, spre a acoperi stânga armatei IV.

In acest moment este atacat însă de C. 12 Saxon și de trupe din C. 19, venite dinspre Rocroy și Fumay.

---

1) In 1870 Impăratul Wilhelm privea de aci dezastrul armatei franceze.

Divizia marocană din C. 9 francez, rezistă eroic şi opreşti avântul corpului 12 Saxon, producându-i mari pierderi.

Acest succes contribue şi la oprirea pe loc a înaintărei celorlalte coloane din armata lui v. Hausen.

Bătălia dela Rethel (29-30 August). Armata lui v. Hausen oprită în loc spre Signy-L'Abbaye se aruncă spre Rethel pentru a tăia retragerea armatei IV franceză pe Aisne.

Corpul 9 francez primeşte misiunea să acopere şi acest punct în timp ce se îndreaptă aci şi alte trupe franceze.

Cu mari sacrificii C. 9 francez şi fracţiuni din C. 11 reuşesc în ziua de 30 să oprească pe germani pe înălţimile dela Nord de Rethel.

Graţie acestor sacrificii, în noaptea de 30/31, s'a asigurat trecerea restului armatei franceze la Sud de Aisne.

Constituirea armatelor lui Foch.—Golul dintre armata V-a şi a IV-a franceză, atinsese în ziua de 29 August, circa 40 km. şi era menţinut foarte slab de diviziile 4 şi 9 cavalerie.

Generalul Joffre a chemat pe Foch în ziua de 28 August şi i-a încredinţat comanda armatei, constituită în ziua de 29, cu corpurile de armată din stânga lui Langle de Cary (C. 9, 11+ D. 9 C.+ D. 52 şi 60 Rez.) şi cu divizia Grossetti (42) din C. 6. adusă la N. de Reims.

In ziua de 30 August, această armată se constituia în retragere, către înălţimile Reims.

C. Operaţiunile din Alsacia şi Lorena.

In interesul metodizării materii, am rezervat pentru acest capitol, toate operaţiunile din Alsacia şi Lorena, dela începutul operaţiunilor până la victoria dela Marna.

Operaţiunile în Alsacia. — Directivele pentru armata I-a prevedea că o fracţiune aacestei armate (C. 7 A. D. 8 C. şi 1 D. R.) să pătrundă în Alsacia de sus prin trecătoarea Belfort-Schlucht, în direcţiunea Colmar, cu misiunea de a ataca forţele adverse care tind să debuşeze pe partea de Vest a Vosgilor.

La Nord de Schlucht, ea să distrugă podurile Rinului şi să acopere capul de pod Neuf-Brisach.

La 7 August, Corpul 7 intră în Alsacia de sus şi ocupă Than şi Altkirch. La 8, ocupă Mulhouse. Dar contra-atacaţi în

regiunea Cernay de trupe din C. 15 german (Strasburg) şi trupe din C. 4, francezii părăsesc Mulhouse la 10 August şi se retrag până în apropiere de Belfort.

In această zi se constitue armata VII-a sub ordinile generalului Pau (C. 7, D. 8 Cav. D. 1, infanterie de Africa, grupul 1 D. Rez. cu 4 divizii, 5 batalioane alpini 150.000 oameni). Această armată are misiunea să ia ofensiva în Alsacia de sus, pentru a înlesni mişcarea armatei I-a care trebue să pornească înainte de 14 August.

La 14 August, Corpul 7 reia ofensiva şi forţează pe germani să se retragă spre Rin şi pădurea Hardt. La 19, după o luptă crâncenă la Dornach, francezii reintră în Mulhouse şi urmăresc în direcţia Colmar-Neuf-Brisack. La 25 August situaţiunea generală obligă pe generalul Joffre să ordone oprirea ofensivei. Corpul 7 şi două divizii de rezervă sunt trimise către Vest, cu destinaţia Amiens, iar restul trupelor constitue două grupuri cu care se asigură Vosgi de la Bonhomme până la Belfourt.

Operaţiunile în Lorena

Armata I avea ordin să atace în ziua de 14 August în direcţiunea Saarebourg, să ocupe Donon şi capetele văilor din Alsacia: iar A. II să formeze pivot la stânga, să acopere frontul în direcţiunea Dieuze, apoi să atace la Nord pe frontul Dieuze-Cateau-Salins, cu direcţia generală Saarebourg.

La 13 August, situaţiunea acestor armate era:

Armata I (Dubail), pe frontul de E dela Luneville până dincolo de St. Dié având C. 8 pe Meurtha, înapoia pădurei Mondor, C. 13 pe Meurtha între Baccare-Roan-L'etape, C. 21 şi 14 respectiv în regiunile Etival şi St. Dié, apărând trecătorile Vosgilor.

Armata II (Castelnau), pe frontul Grand Couronnée de Nancy Luneville, având grupul diviziilor de rezervă (59, 68, 70) pe Grand Couronnée, C. 20 (Foch) la N.-E. de Nancy, C. 15 în apropiere de pădurea Poroy, C. 16 la Est de Luneville.

Francezii hotărăsc să ia ofensiva cu armata I-a şi cu cele două corpuri din dreapta armatei II-a. Stânga armatei II-a va porni înainte şi va acoperi mişcarea în contra atacurilor din Metz.

Mişcarea ofensivă. începe la 14.

Intre 14 şi 17, armata I-a, respinge trupele germane şi

atinge frontul Bonhomme, St. Marie, Ville (C. 14 V). St. Blaise, Schiermeeck, Donon (21) Vasperviller (C. 15) și Hering (C. 8).

Generalul Dubail, crezând că va fi atacat de forțe reunite din Saarebourg, adună massa principală între Blaumont, Saarebourg, restrângând dispozitivul său către Nord-Est, dar rămâne legat cu armata II-a, către Saarebourg (Divizia Maud-Huy).

Armata II-a, obligă pe germani, până la 17, să se retragă pe linia Dieuze-Morhange și Bensdorf. Corpul 14 francez atinge, Miterschein, Sondefing, corpul 15 atinge Marshal; iar corpul 20 atinge Chambray și astfel se stabilește legătura cu armata I-a.

Cu începere dela 18 August, trupele germane, restrâng mișcarea de retragere și se opresc pe o puternică linie defensivă organizată încă dela 1 August, care acoperea comunicațiile între Metz-Strasburg. Armata VI-a germană (Kronprințul de Bavaria C 1, 2, 3 Bv., C. 1 Rez. Bv., C. 21 A.) se oprește pe colinile între Sarre și Seille iar la dreapta se oprește armata VII-a germană von Heringen, C. 14 Rez., C. 14 și C. 15 A).

Cum se vede, până la această dată, armatele germane angajase numai elementele de acoperi e care s'au retras luptând pe liniile principale de rezistență indicate mai sus.

Bătălia dela Morhange și Saarebourg. — Între 14-18 August, rezistența germană a fost mai slabă, însă, cu începere dela 18 August, germanii pornesc contra-atacurl.

In ziua de 19, generalul Castelneau reia mișcarea și atacă în direcțiunea generală Faulquemont ca să iasă din regiunea lacurilor. Dar după ieșirea din Dieuze, se isbește de liniile germane întărite și întinse dela Marthel la Fenestrange prin Baronville, Morhange și Guinzelny.

Corpurile 15 și 16, cari atacau spre Lanterfing și Bersdorf se întâlnise însă în față cu puternice coloane germane, cari, la rândul lor, pornesc la atac ajutate de o puternică artilerie ce acoperea cu proectile regiunea Dieuze.

Alpinii din C. 15, apără terenul pas cu pas.

Corpurile 15 (Espinasse) și 20 (Foch) cu toate sacrificiile făcute, nu mai pot înainta.

In ziua de 20 August, corpul de armată Foch (20) a atacat spre Morhange și Baron Villers, însă prins de toate părțile de artileria grea inamică și atacat în stânga de C. 3 bavarez, se retrage cu multă prudență, susținând, în acelaș timp și retragerea celorlalte corpuri din armata II-a.

Deşi lupta era nehotărîtă, retragerea armatei II, obligă să se retragă şi armata I, fiindu-i descoperit flancul stâng.

Luptele arătate până aci, sunt cunoscute sub numele de bătăliile dela Sarrebourg (19-20 August) şi Morhange (19-20 August).

La 22, germanii reîncep atacurile cu forţe superioare. Armata II-a, pierde Luneville. Alte forţe importante germane atacă frontul.

Luptele în retragere către Grand Couronné şi Mortagne

Înălţimile şi platourile escarpate dintre Mosela şi Meutha, cari acoper Nancy, au numirea generală de *Grand Couronné* şi *Petite Couronné.*

Armata I (Dubail) şi A. II (Castelnau) aveau dublă misiune să protejeze dreapta armatelor dela Nord şi să ţină în Lorena cât mai multe trupe germane.

General Dubail

General Castelnau

Încă din proectele de războiu dinainte de 1875, se prevăzuse întărirea acestor poziţiuni pentru a acoperi Nancy, cu toate acestea, la declararea războiului, erau întăriri făcute numai pe „Petite Couronné".

Generalul Castelnau, care cunoştea bine rolul şi valoarea acestor poziţiuni, a dirijat retragerea armatelor I şi II, cu asentimentul comandamentului suprem către aceste poziţiuni.

Armata I: (Dubail) aproape perpendicular pe frontul armatei II, în trecătorile Sinones, Raon L'Etape, St. Bointz, ca să bareze drumul către Charmes-Mirecourt, pe unde germanii voesc să spargă frontul.

Armata II: (Castelnau) pe înălţimile Saffais, Belchamps, înălţimile Sud de St. Nicolas şi Grand Couronné de Nancy.

Armata I, după ce a părăsit Donon şi s'a retras treptat spre Vezouze, Meurtha şi Mortagne (22-23) a executat o ocolire cu centrul şi stânga dela Charmes, până la Raon L'Etape, formând astfel un echer cu frontul armatei II, care ajunsese pe poziţiunile arătate mai sus, începând cu înălţimile dela Pont à Mousson până la Boyon.

Armatele germane nu au urmărit energic decât cu începere dela 22 August, trecând armata VI-a, dela Delme-Morhange ; iar armata VII-a, coborând Vosgi cu direcţiunea generală a ambelor armate, către regiunea Luneville prin depresiunea Charmes.

Bătălia dela Charmes (*24-25 August*). La 22 August, Armata II-a, franceză, aflată pe poziţiunile dintre Est de Nancy (Grand-Couronné) până la Sud de Meutha, se găsea în legătură la pădurea Charmes cu stânga armatei I.

Această din urmă armată avea centru spre Baccarat şi dreapta retrasă puţin spre deschizătura Saales şi St. Marie aux Mines.

Generalii Castelnau (A. II) şi Foch (C. 20 A) cunoşteau perfect de bine această regiune frământată şi acoperită cu păduri.

Intre fronturile armatelor I şi II franceză, se formase un fel de unghiu obtus, cu deschizătura în faţa gurii dela Charmes, unde era şi o întrerupere între aceste fronturi.

Aceste două armate se pot sprijini însă, în aşa fel, încât, dacă germanii se încumentează să intre în această deschizătură, sunt expuşi la o înfrângere sigură.

In dimineaţa de 24 August, A. VII-a, coboară Vosgii ; iar armata VI neglijează direcţia Nancy şi se îndreaptă către gura dela Charmes, defilând prin faţa armatei II franceză.

Dubail (A. I) lupta pas cu pas în faţa armatei VII germană şi retrăgea dreapta sa (C. 14 şi C. 21) dintre Baccarat spre Etival.

Castelnau (II) menţine dreapta sa (C. 8 pus la dispoziţie de Dubail) iar cu C. 20 A. (Foch) şi cu trupele disponibile, dela Grand Couronné, atacă în flanc coloanele germane pe care le respinge cu mari pierderi pe poziţiile iniţiale.

La ora 15, generalul Castelnau ordonă atacul general al armatei II şi obligă armata VI-a bavareză, să se retragă în dezordine producându-i serioase pierderi.

In această bătălie s'au angajat circa 500.000 oameni.

Iată cum descrie generalul Mangin această luptă:

„Armata Dubail, apărând succesiv liniile Meurthe şi Mortagne, ocupă la 24, un front cam perpendicular. Avea ordin încă dela 23 să ia ofensiva în caz că armata Castelnau ar fi atacată. Germanii nu aveau intenţia de a ataca, de front, poziţiunea dela Nancy, ci de a o întoarce şi a forţa depresiunea la Charmes. Incercare însă zădarnică. Armata Dubail rezista pe tot frontul.

Atunci generalul Castelnau ia ofensiva, strigând trupelor sale: „înainte". Ameninţă spatele inamicului şi îl face să se retragă la 25 August. Generalul Dubail, care a ajutat la timp pe generalul Castelnau, cu un corp armată şi o divizie de cavalerie, respinge la 26 şi 27, în regiunea Saint Dié, se opreşte încercările inamice de a trece Vosgi. Astfel, depresiunea Charmes este oprită armatelor germane a VI-a şi a VII-a, cari au suferit o sângeroasă înfrângere, înaintând fără precauţiuni suficiente în unghiul drept format de armatele I şi a II franceze.

Continuarea operaţiunilor, 1—12 Septembrie. După bătălia dela Charmes, armatele VI şi VII germane încercase noui atacuri către Nancy, Mortagne şi St. Mihiel, cu tendinţa de a realiza mişcarea ordonată prin planul iniţial de campanie: *strivirea în cleşte a armatelor franceze pe Sena.*

Intre 1—4 Septembrie, armata generalului Castelnau, din care i se luase C. 15, o divizie din C. 18 şi C. 9, a luptat pas cu pas, mai ales în pădurea Vitrimont, însă fără succese apreciabile.

In acest timp, germanii se întăriau şi preparau ofensiva spre Nancy, unde a venit şi Kaizerul, pentru ca să facă intrarea triumfală în acest oraş.

Astfel armata II-a, a trebuit să lupte contra acestei ofensive germane, dela Grand Couronné de Nancy; în timp ce armata I, a trebuit să lupte contra altor atacuri germane pe Valea Mortagne.

Bătălia dela Grand Couronné de Nancy, 1—12 Septembrie. Această bătălie a durat pe tot timpul operaţiunilor dela Marna şi a fost dată de germani, atât pentru a-şi realiza planul iniţial de campanie cât şi pentru a uşura situaţiunea armatelor germane dela Marna.

Atacul german s'a produs în ziua de 5 Septembrie pe cele două maluri ale Senei către „Grand Couronné" şi către coasta St. Genévieve precum şi asupra înălţimilor din regiunea şi pădurea Champenoux precum şi regiunea dela Nord de Luneville.

Corpul 20 francez, atacat puternic din toate părţile, s'a retras pe linia Ceuxville-Maixe-Drouville-Rencérevile.

In zilele de 6 şi 7, germanii ocupă Pont-a-Mousson, Loisy şi Dieulouard ameninţând spatele apărătorilor dela Sf. Genevieve.

Deşi sunt atacaţi aceşti apărători de circa 8 batalioane, totuşi, graţie rezistenţei unui batalion din C. 34 I (Maior Moatlebert), germanii se retrag lăsând pe teren 2000 morţi.

Alte atacuri puternice urmară în zilele de 7 şi 8 către pădurea Champenoux, dar rezistenţa diviziilor 68, 70, le produce pierderi şi îi obligă să se retragă.

Astfel, lupta germană pierde din avânt; iar Kaizerul, pleacă la orele 9 seara cu regretul că nu a putut să intre cu triumf în Nancy.

In zilele următoare, armata II-a intervine, pedeoparte, în ajutorul armatei I spre Mortagne; iar pe de altă parte, reocupă până la 12 Septembrie, pădurea Champenoux, Pont-à-Mousson şi Luneville.

Bătălia dela Mortagne: 27 August—13 Septembrie. Pânăla 27 August, trupele germane cari coboriseră Vosgii, înaintase pe linia trecătoare Chipotte-Nompateleze-St. Leonard-Fraize, pentru a învălui dreapta pe cursul de sus al râurilor Mortagne şi Meurthe şi a atinge pe aci Nancy.

In astfel de împrejurări, armata I franceză, a avut să lupte în valea Mortagne la Gerbevilers-St. Pierremont-Roville-aux-Chenes cât şi la trecătoarea Chipotte (C. 21). Deosebit, a avut alte lupte între St. Dié şi trecătoarea Journenaux (C. 14) pe unde a fost oprită încercarea de învăluire a germanilor.

Intre 12—13 Septembrie, armata I a reocupat St. Dié, Raone L'Etape, Blamont şi coasta Vosgilor, redobândindu-şi astfel frontiera.

Bătălia dela St. Mihiel. Acest sector deşi cade în sarcina armatei III franceză, totuşi, fiind în apropiere de armata II, generalul Castelnau, a ţinut strânsă legătură cu operaţiunile de aci şi a intervenit în ajutorul său, în perioada critică dela 1—12 Septembrie

După nereuşita dela Nancy, germanii încearcă să întoarcă dreapta franceză prin regiunea St. Mihiel.

Generalul Castelnau a trimis în ajutorul trupelor de aci D. 2 C. în ziua de 8 August către Beaumont, iar la 10 August a trimis D. 73 Rz.

Astfel au fost respinse atacurile puternice ale germanilor la St. Mihiel şi Commercy.

La 12 Septembrie, când armata II (C. 20, C. 8, D. 2 C., D. 7 C. şi grupul diviziilor de rezervă Pol. Durand) a fost chemată să acţioneze între Meuza şi Mosela pentru a coopera la succesul armatelor franceze din centru, armata I a luat în paza sa întregul sector dela Nancy până în Vosgi.

După 17 Septembrie, generalul Castelnau, este chemat în Picardia, unde încep luptele până către Mare.

IV. Prelimimările Bătăliei dela Marna [1])

A. *Continuarea retragerei franco-engleze dela 1—5 Septembrie.* Inaintarea repede a armatelor germane, după bătălia dela frontieră, cu toată eroica rezistenţă a trupelor franceze, a împiedecat formarea grupei de manevră în regiunea Amiens-St. Quentin, precum se concepuse în instrucţiunea No. 2 (25 Aug.) a generalului Joffre.

Din această cauză, neputându-se relua ofensiva, generalul Joffre, a decis să continue retragerea, şi a dat la 1 Septembrie instrucţiunea No. 4 cu ordinele complimentare 2 şi 3, prin care a fixat, în trăsuri generale următoarele:

---

[1]) In afară de lucrările citate în text s'au consultat pentru bătălia dela Marna următoarele lucrări:

A. von Kluck, *La Marche sur Paris.*
Payot, *Souvénirs de Guerre du Kronprintz.*
Pierre Dauzet, *De Liège à la Marne.*
Compt de Caix de Saint Aymour, *La Marche sur Paris de l'aile droite allemande.*
Războiul cel Mare Vol. I. de Maiori C. Găvănescul şi I. Manolescu.
Maior Economu Virgiliu, *Bătălia depe Ourcq.*
Locotenent George Garoescu, *Bătălia dela Marna.*
Biblioteca Istoriei, No. 2, *Bătălia Decisivă.* Ediţiunea Stănciulescu.
Général Le Gros, *La Genèse de la Bataille de la Marne.*
Le Madelin, *La Victoire de la Marne*
Librairie Larouse, *Tablettes Chronologique de la Guerre, 1914.*
Gustave Babin, *La Bataille de la Marne.*
Charles Goffie, *La Victoire de la Marne.*
Pierrat, *Châlons sur Marne.*
F. Lebert, *L'invasion dans le Nord de Seine et Marne.*
E. Guerin, *Victoria dela Marna,* trad. după Hesley şi Saint Brice.
Almanachul Hachette, revista L'Illustration, „România Militară" şi „Revista Infanteriei".
I. Reinach, *Version allemande de la Bataille de la Marne.*
Bulletin des Armées, *Histoire de la Grande Guerre.* Hachette.
Librairie Chapelot *Dela Divizion Marocaine 1914-1918.*
Général Malletere, *De la Marne à l'Yser.* Chapelot, Paris.
Général Castaing, *Meditations et Pensées de Guerre.*

„Cu toate succesele repurtate de armata III-a, IV-a şi a V-a, din regiunea Meuza şi la Guise, mişcarea învăluitoare a inamicului pe aripa stângă a armatei V-a nefiind suficient oprită de trupele engleze şi ale armatei a VI-a, ne obligă a continua retragerea, pivotând în jurul dreptei. (Verdun).

„Indată ce armata V-a va fi scăpată de ameninţarea de învăluire, pronunţată pe stânga sa, armatele III, IV şi V, vor relua ofensiva.

Armata V se va păzi să fie atacată la stânga sa, pe când celelalte armate, mai puţin apăsate de urmăritor, vor putea din când în când să se mai oprească să-i reziste şi să profite de orice ocaziune pentru a-i produce pierderi şi înfrângeri.

„Mişcarea duşmanului poate să oblige armatele noastre să se retragă în direcţiunea generală Nord-Sud, încă un timp oarecare.

„Se poate admite ca limită a retragerei, fără ca să fim obligaţi a o atinge, următoarele:

Armata III-a. La Nord de Bar-le-Duc (întărită cu diviziile de rezervă venite depe înălţimile Meuzei).

Armata IV-a, cu detaşamentul Foch, înapoi de l'Aube, la Sud de Arcis-sur-Aube, iar grosul înapoi de l'Ornain, la Sud de Vitry.

Armata V-a, înapoi de Seine la Sud de Noger sur Seine.

Noul corp de cavalerie la Sud de Braye.

Astfel, ideia de manevră din instrucţiunea generală No. 2, din 25 August, se regăseşte în instrucţiunea No. 4 din Septembrie, cu deosebire că: se schimbă direcţiunea generală şi se amână reluarea ofensivei pentru câteva zile.

Deosebit de aceasta, prin ordinele anterioare, armata VI-a, (Maunoury) fusese întărită, dirijată spre Paris şi pusă sub ordinele generalului Gallieni.

In ce priveşte armata engleză, a fost rugat mareşalul French, să se dirijeze între Juvisy şi Melun, de unde să intervie în luptă între armata VI şi V franceză [1]).

Din aceste dispoziţiuni, se vede că pivotul mişcărei nu s'a schimbat, dar, în schimb, manevra franceză acoperitoare dela

---

1) Mareşalul French, propusese guvernului Francez, ca armata V-a să-l ajute pentru păstrarea unei linii defensive pe Marna. Generalul Joffre, răspunde Ministrului de Războiu, arătând noul său proect şi face o scrisoare Mareşalului French, trimiţându-i copie depe răspunsul către Ministru de Răsboi şi rugându-l să colaboreze între cele două armate franceze.

aripa stângă va fi executată acum prin prezenţa celeilalte extremităţi din câmpul retranşat dela Paris. Nu este vorba decât de a *lăsa pe inamic să se înfigă între aceste două masse şi de a-l contra-ataca pe flancurile sale.*

Manevra aceasta are şi un oarecare număr de riscuri, anume:

Armata încercă o nouă perioadă de retragere obositoare pentru moralul şi fizicul trupelor. Moralul până aci intact al soldatului francez, care este impresionabil, se va micşora în cursul acestei interminabile retrageri.

Generalul Joffre are grijă însă de a evita scăderea moralului, arătând în ordinele sale de retragere, că mişcarea pe care o cere trupelor, nu este o retragere, ci o măsură care poartă în ea germenele ofensive ce va reda victoria.

B. *Organizarea defensivă a Parisului şi rolul Generalului Gallieni.* La declararea războiului, câmpul întărit dela Paris se găsia aproape în aceeaşi stare de organizare, în care fusese pus înfrângerea dela 1870 [1]).

General Gallieni

Pentru organizarea defensivă, era nevoe urgentă de întărirea intervalelor, crearea unei linii defensive înaintea uvrajelor înaintate, căi ferate înguste pentru aprovizionare.

La 31 Iulie, generalul Michel, guvernatorul Parisului, a primit ordin dela guvern, că în 30 zile să execute toate aceste lucrări.

La 24 August, generalul Michel, raportează că lucrările nu sunt gata şi că are nevoe de cel puţin 10 zile.

In această situaţiune a fost numit generalul Gallieni pentru organizarea defensivă.

Generalul Gallieni primeşte însărcinarea, însă atrage atenţia, că cele patru divizii teritoriale cu câteva baterii, escadroane şi compănii de geniu — Garnizoana Parisului — nu sunt suficiente pentru apărare. El demonstrează guvernului, că pentru a rezista, are nevoe de o armată mobilă de cel puţin trei corpuri de armată.

In noaptea de 24—25, guvernul ordonă M. C. francez, să formeze o astfel de armată.

La 2o August, generalul Gallieni este numit Guvernator Militar al Parisului şi comandant al armatelor de Paris.

---

1) *Le rôle du Général Gallienni*, par Paul Polanti, pag. 12.

UNIVERSITĂȚII
IAȘI

La 2 Septembrie, Guvernul părăsește Parisul și se instalează la Bordeaux.

La 3 Septembrie, generalul Gallieni, afișează următoarea proclamație:

„Membrii guvernului republicei au părăsit Parisul pentru a „da o nouă impulsiune apărării naționale".

„Am primit mandatul, să apăr Parisul, contra invadatorului. „Acest mandat îl voi îndeplini până la capăt".

Cu câteva zile mai înainte, avicanele germane aruncau afișe, de diferite culori, cu inscripția: „Parisieni, predați-vă; armatele germane sunt în apropierea orașului" [1]).

Între 1—4 Septembrie, M. C. francez intervine să se pună sub ordinile sale câmpul întărit dela Paris, care, până aci, depindea de guvernământ.

In acelaș timp, M. C. francez, a ordonat generalului Maunoury (A. VI-a), să se pună la dispoziția generalului Gallieni.

In acest moment, armata VI-a se compune numai din trupe obosite și anume:

Un grup divizii de rezervă (55 și 56) sub-general Lamaze, aduse din Lorena. O brigadă marocană, general Ditte, adusă din spre Peronne. Corp. 7, St. Vautier, adus din Lorena. Corp. IV, general Boelle, adus din Lorena, grupul de divizii rezervă, general Ebener, 61 și 62, cari făceau parte din Garnizoana Parisului. Corpul de cavalerie Sordet (în retragere din Belgia).

In noaptea de 1—2 Septembrie, generalul Gallieni ordonă lui Maunoury următoarele: „Atrageți asupra voastră forțele germane dela Nord și Est. Manevrați în retragere, menajând forțele pentru apărarea ulterioară a Parisului; dirijați-vă către zona cuprinsă între Marna și luați drumul Paris-Senlis. Grupul de cavalerie Sordet va opera pe malul drept al râului Oise pentru a vă acoperi stânga" [2]).

In seara de 2 Septembrie, armata VI-a ajunsese în pozițiunile indicate și avea cartierul la Ecouen.

In această seară, von Kluck, ajunsese la Compiegne, iar von Bulov la Chantilly și Senlis, amenințând Parisul. Deși M. C. francez, în ordinile de retragere date dela luptele depe frontieră până la 3 Septembrie, lasă intuiția clară că este vorba de o în-

---

1) *La Guerre à Paris*, par Gallièni, pag. 197.
2) *La Guerre à Paris*, par Gallièni, pag. 28.

tărire înapoi pentru a relua ofensiva, totuş, nu reese clar dacă Parisul era chemat să contribue la victoria acestei ofensive.

Aşa se explică cum o bună parte din scrierile franceze, înclină a crede, că abia după 3 Septembrie, a avut Joffre, intuiţia unei astfel de manevre în concert cu Parisul.

Memoriile generalului Gallieni şi alte scrieri, susţin că Gallieni, este acela care a avut intuiţia acestei manevre, a pregătit rolul armatei VI şi a stăruit — câte-odată cu ceartă — ca Joffre să adopte această manevră.

Din frazele ce urmează, generalul Canonge, confirmă aceasta:

„La 4 Septembrie, Gallieni, aflând dela aviatorii câmpului întărit, că dreapta germană a părăsit direcţia Paris şi a deviat spre sud-est, previne pe generalul şef şi îl informează în acelaş timp că a ordonat ca generalul Maunoury să se prepare pentru luptă contra flancului drept german".

In orice caz, chiar dacă Joffre n'a avut intenţia acestei manevre, el are meritul că a adoptat o asemenea idee judicioasă, şi a pus-o în aplicare prin ordinele ce a dat în ziua de 4 şi 5 Septembrie, despre care vom vorbi mai jos.

C. Mişcările armatelor germane dela 27 August, la 5 Septembrie

La 28 August, M. C. german dă următorul ordin general:

„Francezii, cel puţin grupul de Nord şi de centru, sunt în plină retragere. Ei se retrag probabil până vor găsi o nouă poziţie de rezistenţă pentru a câştiga timp şi a reţine cea mai mare parte de forţe germane pe frontul francez spre a înlesni o ofensivă rusă".

„Este nevoe a merge fără întârziere asupra Parisului pentru a nu lăsa repaos trupelor franceze şi a ridica ţărei, toate mijloacele de acţiune".

In consecinţă:

Armata I-a (Von Kluck) [1]), la care este ataşat corpul 2 ca-

1) Von Kluck era cunoscut şi foarte bine apreciat de Regele Carol al României. Când Regele Carol a aflat că armata I este comandată de von Kluck a zis: fin trupier... şi arătând cu degetul pe hartă a adăogat: acolo spre el va avea deciziunea. (La Marche sur Paris de A. von Kluck pag. 159).

Vai! cum se înşeală câte odată cei mai-mari oameni, din cauza unor sentimente pe care nu le pot modifica oricât ar voi să le modifice sau să le ascundă.

valerie, va merge la Vest de l'Oise spre Sena inferioară ca armată de flanc, căutând să participe și la acțiunile armatei a II-a. Ei îi revine și sarcina de a împiedica organizarea de formațiuni noi inamice în raza ei de operațiune.

Armata II-a, întărită cu corpul I cavalerie, merge către Paris pe frontul La-Fâre-Kaon. Cavaleria va acoperi frontul armatei I și a III-a.

Armata III-a continuă drumul pe frontul Laon-Guignicourt către Chateau-Thiery.

Armata IV-a merge spre Reims.

Armata V-a mergând mai sus de linia Chalon-Vitry-le François, se va eșalona către stânga pentru a acoperi flancul stâng al dispozitivului general, până ce această misiune va fi asigurată prin armata VI-a. Ea trebue să învestească Verdun.

Armata VI-a și a VII-a cu Corpul 3 cavalerie, în legătură cu Metz, interzice încercările de înaintare ale adversarului în Lorena și în Alsacia de Sus.

„Dacă inamicul se retrage, armata VI-a cu Corpul 3 cavalerie, trece Mossela între Toul și Epinal, îndreptându-se către Neuf-Chateau pentru a asigura flancul dispozitivului general".

Armata VII-a rămâne pentru moment sub ordinile armatei VI-a.

„O rezistență serioasă a inamicului pe Aisne și mai târziu pe Marna, va putea face necesară o schimbare de direcțiune a armatelor dela Sud-Vest către Sud și a putea deveni necesară".

In rezumat: armata II-a germană, acoperită pe flancuri de armata I-a și a III-a, este orientată către Paris, în urmărirea stângei, franceze.

Cu toate acestea, armata I germană, se găsește în seara de 1 Septembrie în regiunea Quinquempois (C. 4 R), Verbene-St. Sauveur (C. 2) Crepy-en-Valois (C. 4. A.) Vaucieunes-Villers-Cotterets (C. 3 A.) Longpont (C. 9), Champs (D. 17 I). Cu alte cuvinte găsim armata I cu direcțiunea generală spre S.-V., nu în spre S.-E. de Paris cum s'a fixat prin ordinul M. C. german în ziua de 25 August.

Iată în rezumat cauza acestei schimbări de direcțiune.

In ziua de 25 și 29, armatele germane au executat mișcările ordonate, aducându-se modificările arătate în capitolul precedent, cu ocaziunea descrierei bătăliilor care au avut loc în acest timp.

In dimineața de 30, comandantul armatei I, află că eforturile franceze se produc asupra dreptei armatei II spre St. Quentin.

Această ştire, desigur, îl face să schimbe direcţiunea generală a mişcărei sale dela Sud-Vest către Sud, luând însă dispoziţiunile astfel încât în orice moment să se poată mişca chiar spre Sud-Est.

La orele 17,50, în aceiaşi zi, von Kluck, primeşte următoarea radiotelegramă dela armata II-a:

„Inamicul complect bătut; se retrage cu grosul către La Fère. Englezii, cari apărau Oise, la Sud-Vest de la Fère, se retrag către Sud şi Sud-Est.

„Inamicul se retrage şi din faţa armatelor III şi IV".

In scopul de a exploata succesul, armata I-a este rugată ca, urgent să facă conversie către La Fère-Lâon pivotând pe Chony" [1]).

Von Kluck, deşi spune în memoriile sale că socotea dificilă şi hazardată respingerea inamicului dela Paris spre Sud Est, schimbă totuşi dispozitivul general spre Sud-Est, şi raportează M. C. german următoarele:

Armata I, a obligat către Oise şi va înainta la 31 către Compiègne-Noyon ca să exploateze succesele armatei II.

La această comunicare, M. C. german a răspuns:

„Mişcările începute de armata I, corespund intenţiunilor noastre".

La 1 Septembrie, von Kluck avea totuşi eşalonat înapoia dreptei armatei sale Corpul 4 în rezervă (Quinquempois).

In noaptea de 2—3 Septembrie, M. C. german, comunică armatelor, următoarea radiotelegramă:

„Intenţiunea direcţiunei superioare a armatei, este să respingă pe francezi în direcţiunea Sud-Est, depărtându-i de Paris. Armata I urmează armata II în eşalon, *continuând* [să *asigure protecţiunea flancului armatelor*".

Aşa dar, această radiotelegramă reconfirmă încă odată hotărârea comandamentului superior german, să urmărească pe francezi la Sud-Est de Paris, precum şi puţina lui preocupaţiune despre ameninţarea dinspre Paris.

Această reconfirmare a intenţiunei M. C. german, face pe von Kluck să iasă din spiritul ordinului de a se eşalona înapoia dreptei armatei II, şi, din proprie iniţiativă, crezându-se în spiritul acelui ordin, face eşalonarea înaintea dreptei armatei II, cum

---

1) A. v. Kluck, op. citat, pag. 88.

reiese din citaţiunile următoare, pe care le reproducem din raportul său către M. C. G.

„Conform primului paragraf din radiotelegramă, corpurile 9 şi 3, au fost puse în mişcare la 3, şi, astăzi la 4, după lupte la Chezy şi Chateau Thiery a trecut Marna C. 9; iar divizia 17 a atins Oulchy-la-Ville.

„Avantgardele armatei I au atins linia Pontarmé-Montaby-Lagny-le-Sec-Fossé Martin-Rouvres-Villeneuve-sous-Thiery-La Fèrte-Milon-Troesnes".

„Aripa dreaptă a armatei II, a trecut Aisne la Soissons şi se găseşte la o zi de marş înapoia massei armatei I. Armata III-a este înapoia stângei armatei II-a.

Apoi, von Kluck, pentru a justifica actul său de iniţiativă zice:

„Dacă armata I, care se găseşte la o zi de marş înainte, se eşalonează înapoia armatei II, o respingere a francezilor spre Sud-Est devine imposibilă, aşa dar armata I trebue să execute împingerea principală pentru respingerea inamicului, care ea singură îl ţine de aproape şi poate să impue asupra direcţiunei sale de retragere. Oprindu-se pe loc două zile, pentru a se eşalona înapoi, francezii vor câştiga libertatea de acţiune pe care n'o au acum".

„Marele succes pe care Comandamentul suprem vrea să'l obţină prin respingerea inamicului către Sud-Est, nu poate să fie atins dacă armata I se opreşte pe loc".

„Protecţiunea flancului german către Paris este aproape asigurată, dacă C. 4 rezervă cu o divizie de cavalerie, cu brigada aşteptată dela Bruxelles şi cu C. 2 armată rămân eşalonate în faţa câmpului întărit şi dacă recunoaşterile de cavalerie şi de avioane sunt active".

Plecând dela astfel de concepţie despre iniţiativă şi astfel de dezorientare a M. C. german asupra situaţiei generale a francezilor, von Kluck, continuă mişcările începute, astfel că în seara de 4 şi 5 Septembrie, situaţiunea generală a armatei sale este: Trei corpuri de armată (4, 3, 9) şi un corp de cavalerie (2) constitue o aripă puternică înaintată în direcţiunea Sud-Est; iar C. 2 armată, C. 4 rezervă şi divizia 4 cavalerie sunt cu faţa spre Sud ca acoperire către Paris.

In acest timp însă, marele cartier german, aflând despre concentrările de trupe spre Paris, ordonă în seara de 4—5 următoarele:

„Armatele I și II vor face față spre Paris". Armata I, între Oise și Marna, ocupând trecerile Marnei la „Vest de Chateau-Tiery". „Armata II-a între Marna și Sena, ocupând trecerea Senei între Nogent și Mery". „Armata III-a va înainta către Troye și la Est".

In fața acestui ordin, von Kluck, protestează către orele 10 seara, printr'o radiotelegramă din care rezumăm următoarele:

Pentru executarea ordinelor anterioare ale M. C. german, armata I-a înaintează către Sena prin Rubais-Montmirail. Două corpuri de armată acoperă în direcțiunea Parisului, pe cele două țărmuri ale Marnei. Francezii sunt până în prezent respinși, însă nu scoși din cauză. Retragerea lor se face spre Nogent.

„Urmărirea pânăla Sena le va ocaziona pierderi considerabile. Eu consider ca nelogic de a neglija o armată inamică încă perfect aptă pentru luptă și care poate ataca oricând armata I-a și a II-a.

„Propun a urmări inamicul până la Sena, și numai după aceasta, să facem învestirea Parisului. Dacă se execută învestirea după cum ordonați, inamicul rămâne liber în mișcările sale".

In acest timp însă, Marele Cartier german, aflând prin aviațiunea sa, despre numeroase trenuri franceze care circulau în fața frontului dela Est către Vest, menține punctul său de vedere și în noaptea de 4 sau 5 Septembrie, trimite directiva următoare:

„Inamicul a scăpat dela manevra hotăritoare a armatei I-a și a II-a și a atins cu elementele sale înaintate, Parisul.

„Știrile primite, arată că inamicul aduce trupe depe frontul Toul-Belfort către Vest și retrage din forțe în fața frontului armatei III-a și a V-a".

„Nu mai este posibil de a gândi să împingem toate forțele franceze către frontiera Elveției în direcția Sud-Vest.

„Inamicul, pentru a apăra Capitala și pentru a amenința aripa dreaptă germană, va proceda la grupări de forțe și va opera cu trupe importante în apropiere de Paris.

„In consecință, armata I-a și a II-a va continua să facă față spre frontul Paris și a se opune întreprinderilor inamice din direcția Paris, comptând în reazemul mutual dintre ele.

„Armatele IV-a și a V-a, sunt încă în contact cu un inamic puternic. Ele trebue să caute a-l respinge incontinuu către Sud-Vest. Cu chipul acesta drumul din afară de Mossela între Toul și Epinal va fi deschis armatei a VI-a.

„Misiunea armatei a VI-a și a VII-a rămâne de a fixa forțele care se găsesc în fața frontului lor. Ele trebue, totuși, cât mai curând posibil, să atace către Mossela între Toul și Epinal.

„Armata III-a, va lua direcțiunea de marș Troyer-Vendevie și se va îndrepta, după împrejurări, către Vest pentru a susține armata I și a II-a spre Sena, ori va participa la luptele aripei stânge într'o direcție Sud sau Sud-Vest".

Din acest ordin, reese că M. C. german a renunțat la ideia de a deborda aripa stângă franceză și de a împinge massa franceză asupra Elveției. Adoptă acum ideia de a sparge centrul francez, a se garanta de amenințările dinspre Paris și a deschide drumul armatei VI-a și a VII-a cu scopul de a da o lovitură dreptei franceze.

Vom vedea că manevra germană contra centrului francez nu reușește, în schimb reușește manevra învăluitoare a francezilor contra dreptei germane pe Ourcq și Marna.

D. Marșurile și luptele armatei V (Kronprințul) dela Longvy la Marna [1])

La 21 August, armata V-a germană descoperise mișcarea și înaintarea francezilor dela Montmedy spre Virton, dela Maiville spre Longuyon și dela Eton către Mercy-le-Brac-Landres, și hotărăște să atace cu grosul trupelor sale, când francezii vor începe atacul lor.

In dimineața de 22, după marșuri de noapte, trupele germane se lovesc de cele franceze; iar până seara, germanii stăpânesc Rossignol, Saint-Vincent, Belle Fontaine, Grandcourt Tel-

---

1) Deoarece, până aci, nu am vorbit nimic despre armata V a Konprințului german, dăm aci câteva date asupra operațiunilor sale dela concentrare până la 20 August:

Armata V-a a fost concentrată cu începere din luna Iulie 1914 pe Mosella, dela Treve la Coblentz.

In dispozitivul general, această armată formează stânga celor cinci mari armate destinate să invadeze Belgia și Franța odată cu începerea operațiunilor.

Șef de Stat-Major General Schmidt von Knobelsdorf, ales de Împăratul Wilhelm, ca prin calitatea și temperamentul lui, să anihileze într-o câtva, caracterul impulsiv și agitat al Kronprințului.

Armata V-a germană fiind pivotul marei mișcări ocolitoare prin Belgia către Paris, a executat desfășurarea ei mai încet în cursul întregei luni August, fiind în funcție de celelalte patru armate germane.

Iancourt și luptă la Robelmont, Virton Ethe, Belmont, Valea Chier, Audun-le-Roumain, Tillieres, Joppecourt și Malavillers.

In aceste lupte, trupele germane au suferit mari pierderi, ceeace face pe Kronprințul să zică:

„In conștiința bucuroasă despre o victorie obișnuită, se amestecă presentimentul pierderilor enorme ale bravei noastre armate".

Frederic-Guillaume

Pentru ziua de 23, Kronprințul hotărăște să nu treacă de liniile cucerite. Aceasta se impunea, întrucât armata V-a avea rol defensiv cu pivot în regiunea Verdun.

Afară de aceasta, Kronprințul aștepta sosirea a cinci brigade de Landwehr ca să întărească stânga.

In noaptea de 22/23, francezii au început retragerea spre Meuza.

In dimineața de 23 August, armata V-a a primit următorul ordin dela Marele Cartier General:

„Armata V-a are libertatea de mișcare. Este de dorit a respinge pe inamic către Vest, trecând pela Nord de Verdun. In fața armatei IV-a sunt angajate multe corpuri de armată franceză. Aripa dreaptă a armatei germane progresează repede în direcția Sud".

Kronprințul a ordonat:

„Printr'o urmărire energică să se complecteze victoria de ieri, respingându-l pe inamic către Nord și depărtându-l de Verdun".

Până seara, trupele germane, deși nu au putut urmări energic din cauza cetei, totuși au atins, după lupte serioase cu avantgardele franceze, următoarele puncte: Allondrelle, Villancy, Longuyon, Doncourt, Benveille, Saint Supplet, Olliers, Dompris, Conflans.

In ziua de 24 și 25 s'a continuat urmărirea cu lupte izolate, ocupându-se și Conflans, cu ajutorul unei coloane germane din Metz.

In acest timp, în spatele armatei V, detașamentul Kämder, întărit cu artilerie și infanterie, atacă cetatea Longuyon, ai cărei apărători, deși izolați și în suferință, rezistau eroic.

In seara de 25, Kronprințul telegrafia tatălui său rezultatul celor patru zile astfel:

„Armata mea de patru zile respinge adversarul din poziție

în poziție, cu lupte sângeroase. Astăzi am respins un puternic atac inamic, venit dinspre Verdun. Trupele noastre s'au bătut eroic pretutindeni. Pierderile sunt foarte mari".

In ziua de 26, Longuoyn s'a predat cu 3700 oameni.

Marele Cartier german ordonă ca până la 29 August, armata V-a să stăpânească Meuza.

Pentru executare, armata V-a începe o schimbare de front cu pivot în jur de Verdun: Corp. 13 prin Louppy către Sassey. Corpul 6 de rezervă către Lipy-Vilosnes. Corpul 16 către Sivry-Consevoye. Corpul 5 de rezervă investește Verdun pela Nord și Vest. Corpul de cavalerie Holin acoperă mișcarea dincolo de Meuza. Un detașament de Landwehr întărit cu artilerie atacă cetatea Montmedy înapoia trupelor cari înaintează.

Dela 27 August până la 1 Septembrie s'a executat mișcarea între Aisne și Meuza pe la Vest de Verdun și s'a dat multe lupte serioase contra trupelor franceze în retragere.

In ziua de 6 Septembrie, frontul armatei V se întinde dela Revigny pe Marna, prin Villers-aux-Vents, Courcelles, Heippes.

V. Bătălia dela Ourcq și Marna (6—11 Septembrie).

La 5 Septembrie, armata engleză sosise la Sud de Marna, între Ferté-sous-Jouare și Lagny.

Generalul Gallieni dăduse ordin, la 4, generalului Maunoury, să se prepare de atac spre Est, în flancul coloanelor germane, în legătură cu trupele engleze.

General French

Ambii generali merg la cartierul englez și în absența mareșalului French, vorbesc îndelung cu șeful lui de stat major, pentru obținerea cooperării engleze la ofensiva armatei a VI-a franceză, dar nu pot avea rezultatul definitiv.

A trebuit ca insistența generalului Joffre să convingă pe Sir French, care, în seara aceea, a promis tot concursul. La întoarcere la Paris, generalul Gallieni ia ultima înțelegere cu generalul Joffre prin telefon și semnează imediat ordinul de atac, către armata Maunoury pentru a doua zi.

Marele Cartier francez dăduse ordinele sale pentru fixarea

armatei franceze pe noile fronturi, în vederea atacului care va începe la 6 Septembrie. Iată în rezumat cuprinsul acestor ordine [1]).

„Trebue să profităm de situaţiunea aventurată a armatei I-a germană, ca să concentrăm asupra ei eforturile armatelor aliate dela extrema stângă.

„Dispozitivele de mai jos vor fi luate în ziua de 5 Septembrie, în vederea atacului din ziua de 6.

a) Toate forţele disponibile ale armatei VI, la N-E de Meaux, gata să treacă Ourcq între Lyzy-sur-Ourcq şi May-Multien în direcţiunea generală Chateau-Thierry. Elementele disponibile ale Corpului I de cavalerie (Sordet) din apropiere, trec sub ordinile generalului Maunoury.

b) „Armata engleză, pe frontul Changis-Coulommiers, faţa la Est„ gata a ataca în direcţiunea generală Sud-Nord.

„Armata V-a, pe frontul Courtacon-Esternay-Sézanne, gata a ataca în direcţiunea generală Sud-Nord.

„Corpul de cavalerie (Conneau) asigură legătura între armata engleză şi armata V-a.

„Armata IX-a (Foch), va acoperi dreapta armatei a V-a, ţinând eşirea Sud de Saint-Gond şi dispunând o parte din forţe pe plaoul dela Nord de Sézanne.

Ofensiva va porni la 6 Septembrie, dimineaţa.

Armatele IV şi III, au primit instrucţiuni speciale şi anume:

Armata IV-a va opri mişcarea sa către Sud, va face faţă inamicului, legând mişcarea sa cu aceea a armatei a III-a, care, ieşind la Nord de Revigny va pronunţa ofensiva către Vest.

„Armata III-a, acoperindu-se către Nord-Est, va înainta către Vest pentru a ataca flancul stâng al forţelor inamice care merg la Vest de Argonne".

La 5 Septembrie, armatele franceze atinsese acest dispozitiv aproape în întregime. In această zi, armata VI-a înaintează către Nord şi N-Est şi bate ariergardele lui von Kluck, care acoperiau cele 4 corpuri de armată ce trecuse la Sud de Marna, urmărind pe francezi, [2]).

---

1) *La Preparation de la Guerre* par le Maréchal Joffre. Ediţia E. Chiron. Paris 1920.

2) Von Freytag-Loringhoven „Heerfuhrung im Weltkriege", zice despre această înaintare: In dorinţa de a păstra contact cu inamicul bătut, a făcut ca armata I, până la 3 Septembrie, să treacă trei corpuri de armată pe la Marna, şi în ziua de 4 să urmeze al patrulea. Numai corpul 4 rezervă şi 1 divizie cavalerie au rămas la Nord de Marna să observe Parisul.

In aceste împrejurări a luat naştere bătălia generală dintre Meaux-Verdun, compusă din două bătălii bine distincte, *Ourcq* şi *Marna*, deşi au avut loc în acelaşi timp, şi în cea mai strânsă legătură între ele, astfel încât se prezintă ca o bătălie generală.

Privită ca o bătălie generală, ea prezintă o luptă de front susţinută de armatele IV, V şi IX, cu două acţiuni de flanc; una la dreapta, executată de armata III-a, cealaltă la stânga, executată de armatele V şi VI, franceze cu armata engleză între ele.

In faţa armatelor franceze III, IV, V, VI şi engleză. (Total 20 C. A. + cavaleria) întinse dela Nord-Est de Paris la Verdun, germanii au armata I cu grosul pe Grand Morin; armata II-a, cu capetele coloanelor pe drumul Montmirail-Chalons; armata III-a cu Foch pe frontul St. Gond-Sompuis, armata IV-a pe frontul Vitry-Heiltz-le-Maurupt; armata V-a coboară cei doi versanţi ai Argonei; iar armatele VI şi VII angajate la Lorena cu armatele Dubail şi Castelneau.

Din punctul de vedere al operaţiunilor desfăşurate, această bătălie prezintă următoarele trei faze:

A. Luptele din zilele de 6—8 Septembrie.

B. Luptele din ziua de 9 Septembrie.

C. Luptele dela 10 şi 11 Septembrie

A. Luptele dela 6, 7, 8 Septembrie

Aceste lupte sunt caracterizate prin surprinderea dreptei germane.

Operaţiunile s'au început la 6 Septembrie ora 6 dimineaţa, de către trupele franceze [1]) în modul următor:

Stânga: Încă din ziua de 5 Septembrie orele 14, trupele Maunoury au atacat trupele înaintate ale Corpului 4 german de rezervă, spre Monthyon şi înălţimile Neufmontiere, producându-le pierderi [2]).

Aci s'a distins trupele marocane în luptele dela Penchart

---

[1]) In zorii zilei, generalul Joffre a adresat trupelor următorul apel: „In momentul când se angajează o bătălie de care depinde salvarea patriei, vă reamintesc că nu mai trebue privit înapoi nici o clipă. Toate eforturile trebuesc întrebuinţate pentru a ataca şi respinge pe inamic. O trupă care nu poate să înainteze, va trebui—oricât va costa—să păstreze terenul cucerit sau să moară pe loc decât să se retragă. In împrejurările actuale, nici o scuză nu poate să fie admisă. De altfel trupele franceze, deşi obosite, totuşi au moralul ridicat şi sunt întărite încă cu trupe din depozite.

[2]) In aceste lupte a căzut Charles Peguy.

pe care l'au ocupat precum și divizia 14 (C. 7) care au amenințat cu învăluirea, amenințând pe germani să se retragă pe linia Fosfory-Marcelly, Barrey, Chambery.

Corpul 4 german de rezervă, cerând ajutor, von Kluck, a început să zărească pericolul și astfel, în noaptea de 5 și 6, a ordonat o semi-întoarcere a corpului 2 armată din regiunea Coulomiere, readucându-l la Nord de Marna ca să se complecteze acoperirea contra armatei VI franceză.

Chiar în acea noapte, von Kluck a ordonat să vie în această parte și C. 4 armată activ, care a retrecut Marna pe la Charly.

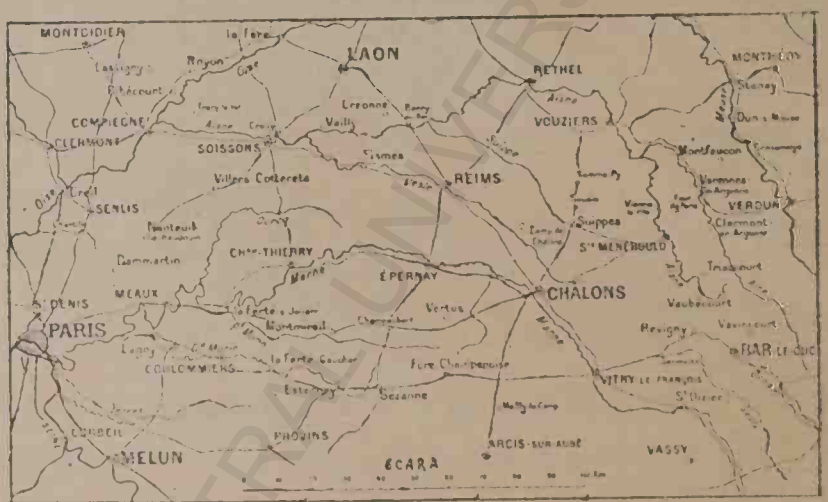

In dimineața de 6 Septembrie, aripa dreaptă Maunoury (diviziile 55 și 56) resping trupele germane spre Etrepilly; iar stânga divizia 14, trece de Bouillancy.

In acest timp, trupe germane încearcă o învăluire a stângei lui Maunoury din spre Betz și reușesc să respingă divizia 14 franceză spre Bouillancy și Willers-Saint-Gertest.

In ziua de 7 Septembrie, sosirea trupelor din C. 2 german, nu numai că reușesc să oprească avântul ofensiv al armatei VI, dar divizia 14 este asvârlită dincolo de Acy-en-Multien.

Dacă n'ar fi sosit în acest moment divizia 61 franceză de rezervă (Depres), stânga franceză n'ar fi putut să-și oprească retragerea pe înălțimile dela Vest de Etavigny.

La dreapta armatei VI, trupele germane ating Chambry deşi trupele franceze luptă cu îndârjire (divizia 55 la Barrey, brigada marocană şi divizia 45 la Peuchard şi divizia 56 la Marcilly.

Totuşi, von Kluck, ale cărei trupe se găsiau în majoritate la Sud de Marna, simţind cât de periculos este atacul armatei Maunoury, nu numai pentru el, dar pentru întregul ansamblu al forţelor germane, retrece înapoi peste Marna şi Ourcq, alte trupe (C. 2) şi mai târziu (C. 9) şi acţionează puternic către Acyen-Multien şi Nenteuille Haudoin ca să degajeze flancul său drept.

Din fericire, la 8 Septembrie, când trupele lui von Kluck, atacau puternic în regiunea Nanteuil şi obligase pe Maunoury să se gândească la o poziţie de retragere înapoi, sosesc şi trupele franceze de ajutor, trimise de Gallieni dela Paris în 1.600 automobile taxi [1]).

Astfel, în seara de 8 Septembrie, armata VI-a franceză, este complect angajată contra dreptei lui von Kluck.

Dacă însă măsurile luate de von Kluck pentru întărirea C. 4 rezervă, au putut opri învăluirea armatei VI franceză, în schimb von Kluck, a slăbit frontul său între Grand şi Petit Morin şi a înlesnit astfel operaţiunile armatei engleze, care, în zilele de 6, 7 şi 8, a pătruns între armata I şi II germană în modul următor:

La 6 Septembrie seara, armata engleză ajunsese pe frontul Haute-Maison şi reocupase Coulommiers.

La 7 Septembrie, infanteria engleză atacă în flanc trupele germane care retreceau Marna pentru a învălui dreapta lor pe Ourcq, iar cavaleria engleză, şarjează diviziile lui von Marwitz, care erau întărite şi cu două brigade din corpul de cavalerie Reichtoffen.

General Franchet d'Esperey

La 8 Septembrie, C. I englez (Douglas Haig), obţine mare succes la Trétoire pe Petit Morin, luând proviziuni şi material.

Centru: Armata V-a (Franchet d'Esperey) la 6 Septembrie, are legătură cu englezii prin corpul de cavalerie Conneau, aflat între Courtacon şi Nord de Sézanne. In această zi au loc lupte contra stângei lui

[1]) In timpul bătăliei dela Marna au sosit francezilor următoarele ajutoare: Corpul IV din Argone (8 Septembrie) în ajutorul lui Maunoury. Corpul 21 din Vosgi la 9 Septembrie în ajutorul lui Foch. Corpul 20 din Vosgi la armata lui de l'Angle. Corpul 15 debarcat la Revigny şi trimis ca legătură între armata III şi IV.

von Kluck și dreptei lui von Bülow, în direcțiuneă Montmirail, și ocupă Montceaux-sur-Morin (general Petain) Chatillon-sur-Morin, Villeneuve-les-Charleville.

La 7 Septembrie, armata engleză trece Grand-Morin și ocupă după o grea luptă, Petit Morin [1]).

La 8 Septembrie, Corpul 18 (Maudhuy) ocupă Marchais-en-Brie), Corpul 3 (general Hach cu divizionarul Mangin și Petain) ocupă Montmirail, iar corpul 1 ocupă platoul Vauchamp.

Armata IX, (Foch) are stânga la Soizy, (în legătură cu armata V) și dreapta la Normée. Germanii atacă această armată cu circa 200.000 oameni, în câmpiile Champagne, cu speranța să spargă frontul pe aci. In ziua de 7, Foch rezista cu circa 160.000 oameni. In ziua de 8, progresează puțin cu stânga spre Mondemont (divizia 42, divizia de Marocani și C. 9) dar cedează cu dreapta (C. 11). Fiind contra-atacat puternic, aci se retrage către Couroy-Gourgançon-Semoine. In acest timp intervenia în sprijinul lui Foch și trupe din armata V-a.

Armata IV-a (Langle), avea în față circa 160.000 germani, din armata prințului de Wurtemberg. Această armată (IV franceză, se retrăsese continuu 14 zile, din care în mai mult de jumătate desfășurase mari lupte, așa că efectivele corpurilor de armată erau sub 8000 de oameni fiecare.

Între aceste două armate, există un gol de 30 km., păzit numai de Div. 9 cavalerie, iar stânga armatei IV, este slăbită, prin scoaterea din luptă a corpului 9, epuizat complect. Un gol mai exista între dreapta armatei IV-a și stânga armatei III-a.

Armata III-a germană (Hausen), înaintează în fața golului dintre cele două armate franceze, dar nu profită, căci s'a angajat mult în luptele dela Chateau de Mondement [2]), Fère-Champenoise și Vitry-le-François. Hausen trimite corpul său din dreapta (C. 12 Rz) în ajutorul lui Bulow, contra dreptei lui Foch, care pierde Fère-Champenoise sur Mondement.

Dreapta: Armata III-a (Sarrail), servea cu dreapta ei ca un pivot de manevră al operațiilor franceze dintre Paris-Verdun.

Sarrail avea ordin să înainteze spre Vest, acoperindu-se însă pe Meuza și spre Nord Est. El mai dispune acum de două cor-

---

1) In această luptă a fost omorât tânărul conte de Moltke.

2) Regiunea Mondement a fost în toate timpurile invadată de trupe inamice. Poporul în limbajul curent o numește: câmpul de bătălie.

puri de armată activă, un grup de divizii rezervă și apărarea mobilă dela Verdun [1]).

Dela 22 August, această armată luptase continuu contra armatei Kronprințului care încerca acum o puternică lovitură contra lui Sarrail, ca să-l arunce spre Meuza, unde trebuia să fie lovit în spate de trupele germane dela Metz.

General Sarrail

La 6 Septembrie, cele două corpuri de armată franceză atacă la Nord către Laimont și la Vest către Beanzée, legate între ele cu o divizie de cavalerie. (D. 7).

Acest atac se întâlnește cu al germanilor cari urmăresc despărțirea armatei a IV-a de a III-a și încercuirea acesteia din urmă la Verdun.

Trupele Kronprințului (A. V.) reușesc să intre între cele două armate franceze și ocupă Revigny; iar cavaleria germană încearcă trecerea prin această spărtură.

Dar, pentru norocul francezilor, sosește în acel moment, în ajutor, corpul 15 armată trimis din ordinul generalului Joffre de la armata lui Castelnau.

In rezumat: dela 6—8 Septembrie, intrarea în linie a armate VI-a (Maunoury) a surprins pe inamic. Von Kluck a trebuit să aducă trupele contra acestei armate descoperind flancul armate II-a care a fost nevoită să se retragă la rândul ei. La retragere, armata engleză și armata Franchet d'Esperey, (care a luat locul lui Lanrezac) au pătruns între armatele von Bulov și von Kluck.

La centru francez situația este critică, dar rezistența armatei IX-a și întăririle ce vor sosi vor restabili situațiunea.

La dreapta, situațiunea, foarte grea pentru francezi.

B. Operațiunea dela 9 Septembrie

Caracteristica acestor operațiuni este desfășurarea maximului de forțe ale germanilor.

Operațiunile s'au desfășurat astfel:

Stânga: In dimineața de 9, se dau lupte importante pe Ourcq, situațiunea fiind grea de ambele părți. Maunoury se menține la început, grație întăririlor trimise de Gallieni și diviziei 62 trimisă de Marele Cartier.

[1]) Corpul 4 armată, fusese trimis pentru întărire lui Maunoury.

Sosind însă cele trei corpuri germane, situaţiunea devine grea pentru Maunoury, care este ameninţat şi în spate de o coloană de 15.000 germani (Landwehr) ce înaintează dinspre Baron.

Divizia 14 (Villaret) şi cei 40.000 oameni din corpul 4 francez (General Boelle) venit din armata lui Sarrail, sunt siliţi să se retragră.

Din fericire, în acest moment, generalul Joffre, anunţă pe Maunoury despre succesul celorlalte armate şi ordonă reluarea atacului cu orice preţ.

Maunoury reuşeşte să oprească retragerea către stânga şi progresează cu dreapta în legătură cu armata engleză, iar pentru ziua de 10 dă ordin de ofensivă generală.

Eforturile lui von Kluck către dreapta sa, degarnisind aproape complect frontul la Sud de Marna, descoperise dreapta armatei 2-a germană (von Bulow) angajată într'un violent atac către Petite Morin şi între Montmirail şi Fère-Champenoise, contra armatei V-a şi a IX-a.

In dimineaţa de 9 Septembrie, două corpuri de armată engleze trec Marna pe la Nogent-l'Ardéau iar corpul 3 (Pultoney) trece în noaptea de 9/10 pe la Ferte-sous-Jouarre, luând în flanc armata lui von Kluck şi ameninţând dreapta armatei II germană.

La orele 7 seara, von Bulow, adresează Marelui Cartier german, ştirea că fiindu-i descoperite ambele flancuri, iar efectivele reduse la valoarea de trei corpuri, din cauza pierderilor, este forţat să se retragă.

Centru: Armata V franceză, atinge în seara de 9 Septembrie, Chateau-Thiery (C. 18) şi Vauchamp.

Armata IX-a, rezistă cu stânga (divizia marocană Humbert), la Mondement, dar fiind ameninţată la centru şi la dreapta, generalul Foch chiamă aci divizia 42 (scoasă din luptă dela stânga pentru repaos) şi împreună cu C. 9, atacă spre Fère-Champenoise, pe care îl ocupă la 9 seara[1]),

---

1) Reproducem aci câteva rânduri din broşura Napoleon, Clausewitz-Foch de Col. I. Manolescu, asupra momentului critic în care a intervenit Div. 42 franceză (Grosetti).

Foch îşi aduce aminte că spunea odată elevilor săi: „In momentele de sfâşiere totală, când se cere totuşi un efort, singuri generalii sunt capabili să-l obţină dela toţi: şeful să ştie să treacă energia supremă ce-l animă, în massa de oameni care sunt armata lui.

A ordonat Div. 42: „atac, obiectiv flancul drept al C. 12 care a trecut Connantre, acolo se va face legătura între Bulow şi Hausen".

Până să sosească divizia, trebuiau 4 ore, adică pe la 6 seara.

In acest timp Foch încăleca, urmat de Locotenentul său Ferrasson,

UNIVERSITATEA IAȘI

Atacurile armatei IX reușesc grație și intervenției corpului 10 din armata V-a, și astfel germanii sunt siliți să înceapă retragerea; iar armata IX-a ocupă frontul Villeneuve-Vatry.

Dreapta: Armata III-a pornește în noaptea de 9/10 un atac puternic asupra corpului 6 german care încearcă cel din urmă efort la ferma dela Vaux-Saint-Marie.

Între stânga armatei III-a și dreapta armatei VI-a, corpul 15 A. (luat dela armata II-a) începe o acțiune puternică și cu succes la Nordul pădurei de Trois-Tonnaines, oprind astfel contra-atacurile Kronprințului.

Armata IV-a, menține bine centrul și dreapta. Langle îndreaptă efortul său către stânga spre Vatry, unde trimite o divizie din corpul 2 și o divizie colonială.

Această manevră înlesnește mult succesele din zilele următoare.

In rezumat: armata VI-a și a IX-a au marcat, după patru zile de luptă, în unele puncte, câte o ușoară retragere, dar armatele Franchet d'Esperay și French au câștigat 50 km. în adâncime, grăbind retragerea armatei II-a germană și amenințând stânga armatei I germană. Armata III-a, grație ajutorului venit începe să aibă succes.

Armata IV-a, din inițiativă, ajută operațiunile dintre stânga sa și dreapta armatei III.

C. Operațiunile dela 10 - 11 Septembrie

Aceste operațiuni sunt caracterizate prin retragerea generală a armatelor germane. Operațiunile s'au desfășurat astfel:

Stânga: Generalul Maunuory a ordonat la 10 Septembrie dimineața un atac general. Acest atac nu se produce însă pentru că în timpul nopței, von Kluck, amenințat prin înaintarea armatei engleze; s'a retras către Soissons. In ziua de 10 și 11 Septembrie, armata VI-a progresează 15 km., astfel că la 11 Septembrie este

---

face o plimbare și vorbește cu ofițerul despre filozofie și economie politică.

Napoleon, adormea câte o oră după zile întregi de neodihnă. Foch, își odihnește mintea făcând-o să uite de bătălie.

La reintoarcere, Divizia 42 intră în atac.

Situația se schimbă deodată ca prin farmec. Armata lui Hausen care se credea învingătoare și se odihnea, este cuprinsă de panică; unele trupe se ascund, altele dau înapoi. Noaptea oprește lupta, iar germanii, profitând de întuneric se retrag.

la Nord de Villers Côtterêts având stânga acoperită de corpul de cavalerie. La 12 seara, armata VI-a ajunge ariergardele germane pe Aisne între Compiègne-Soissons.

Armata engleză a continuat înaintarea, atingând la 10 Septembrie Ourcq, iar la 12 Septembrie, se găseşte pe Aisne între Soissons-Vailly.

Armata V-a înaintează, aşa că, în seara de 10 Septembrie, stăpâneşte un larg cap de pod la Nord de Marna; la 11 seara, atinge Vesle între Chery şi Ville-en-Tardenoies; iar la 12 atinge frontul Fismes-Reims.

General Maunoury

Von Bulow (Armata II) încearcă să reziste la Sud-Vest de Reims, însă fiind bătut la 11 August, la Thilois, se retrage până la 13, pe poziţiile Berrn, Brimont-Chemins des Dames.

Armata II-a, reia la 10 dimineaţa, atacul început de seară şi înaintează pe tot frontul. In seara de 10, generalul Foch instalează cartierul său la Fère-Champenoise pe care-l ocupase în ajun garda prusiană.

Prin această ofensivă, armata IX-a, obligă pe von Hausen să se retragă.

La 11, armata IX-a, atinge Marna, între Sarry şi Tours.

La dreapta sa, armata IV-a germană, progresează cu stânga înainte. Insă la 11, înaintarea armatei IX-a, obligă armata IV-a germană să se retragă.

La 12 Septembrie, armata IX-a, acoperită la dreapta, de un nou corp de cavalerie (l'Espée D. 6, Cv. D. 9 Cv.) atinge frontul între Epernay-Chalons.

Dreapta: Armata III-a, fiind atacată în dreapta de armata Kronprinţului, are autorizarea să facă retragerea pas cu pas, dar să nu piardă legătura cu armata IV-a, unde germanii atacă puternic pentru a le despărţi.

Graţie intervenirei C. 15, situaţia se restabileşte puţin şi armata III-a rezistă producând pierderi însemnate germanilor. In ziua de 10, Kronprinţul atacă puternic spre Vaux-Marie in apropiere de Nubecourt. Corpul 5 francez rezistă şi produce mari pierderi corpului 16 german, care se retrage, părăsind pe câmpul de luptă 11 baterii.

Marele Cartier german înțelegând că partida era pierdută, dă, în ziua de 10 Septembrie, ordinul de retragere generală, care cuprinde în esență următoarele: „Armata I-a s'a retras la Soissons. Armata II-a va trebui să câștige Vesle cu stânga sa la Thuisy. Armata III-a se va retrage pe frontul Mourmelon Franche-ville-s-Noivre. Armata IV-a se va stabili pe frontul jalonat de către Franche-ville și Revigny. Armata V-a va sta pe loc".

La 11 Septembrie, orele 10 dimineața, M. C. german, fiind îngrijat de ofensiva armatei a IX-a franceză, dă un nou ordin conceput astfel:

„Inamicul pare a fi vrut să dirije efortul principal spre aripa dreaptă și a centrului armatei a III-a, pentru a străpunge frontul nostru. Față de întinderea frontului german, această manevră a dușmanului nu pare lipsită de șanse de succes. Dacă centrul german se dă înapoi rezemându-se cu putere pe aripa stângă a armatei II-a la Thuisy și se prelungește de acolo pe Suippe, Saint-Menhould și la Est, se poate opune acestei manevre".

Mai târziu, o nouă ofensivă, plecând dela aripa dreaptă, va avea mari probabilități de reușită.

In acelaș timp, generalul Joffre adresează la 11 Septembrie, guvernului francez, următorul comunicat: „Bătălia dela Marna se termină cu victorii incontestabile".

VI. Operațiile după bătălia dela Marna până la finele anului 1914

La 12 Septembrie, armata VI-a (Maunoury) se găsea la Nord de Aisne între Compiegne-Soissons, armata engleză era la Sud de Aisne cu centru pe Vally, armata V-a, cu fața la N.-E. avea stânga la Fismes și dreapta față la Reims; armata IX-a pe câmpia Chalons prelungită la dreapta spre Domartin-s-Javre de către armata IV-a.

La aceste date, armatele germane erau în plină retragere și atinsese următoarele puncte:

Armata I (von Kluck) pe frontul Noyon-Soissons; armata II-a, în regiunea Chemin des Dames și masivul Craonne; armata III-a, dela Reims la Suippe; armata IV și V în direcțiunile Vouzieres și Buzancy.

Regiunea și masivurile în cari ajunsese armatele germane la Nord de Aisne, constituesc o fortăreață naturală care a dat

mult de lucru în toate războaiele. Cezar a învăluit această regiune pe la Vest, iar Napoleon în 1814, pe la Est.

Generalul Joffre a hotărît să o învălue pe la Vest, în caz că germanii vor rezista în această regiune.

Aşa se explică faptul că armata VI-a franceză, întărită cu C. 13 venit din Lorena, are ordin să împingă grosul său la Vest de Oise şi să debordeze dreapta germană.

Directivele M. C. francez pentru exploatarea succesului în sensul arătat aci, fusese date din ziua de 10 Septembrie şi complectate în ziua de 11 Septembrie în sensul următor:

Armata VI-a şi cea engleză vor ataca aripa dreaptă germană căutând a o deborda.

Armata IX şi IV vor arunca spre N.-E. forţele germane din centru şi stânga.

Armata III-a va înainta pe comunicaţiile aripei stânge germane.

Armata V-a va acţiona după împrejurări, asupra unuia sau altuia din cele două grupuri inamice.

Deşi din informaţiunile mai vechi se auzise că germanii studiaseră şi pregătiseră din vreme organizarea defensivă a regiunilor în care se găsiau acum, totuşi se poate susţine că dacă între 11—14 Septembrie, armatele franceze ar fi urmărit mai energic, germanii, ar fi fost respinşi.

Această afirmaţiune se adevereşte şi prin constatările de mai jos făcute de Falkenhayn, la 14 Septembrie, când a fost chemat ca şef al marelui stat-major german, în locul lui von Moltke [1]).

„Din cauza înaintărei ofensivei, a cărei repeziciune întrecuse orice prevedere, din cauza numeroaselor şi aprigilor lupte în cursul acestei înaintări şi din cauza distrugerii comunicaţiilor, efectivele combatante scăzuseră în mod considerabil. Întăririle nu puteau sosi repede. Pretutindeni lipseau şefii în subordine căzuţi în lupte. Aprovizionarea lipsea adesea din cauză că punctele terminus ale căilor ferate pentru aripa de Vest rămâsese la 5 etape înapoi".

---

1) Deşi generalul von Falkenhayn a luat serviciul imediat în primire, totuşi numirea oficială nu s'a făcut decât la 3 Noembrie 1914. Aceasta pentru a nu alarma opinia publică germană şi a nu afla inamicii despre această înlocuire.

Generalul Falkenhayn a păstrat şi portofoliul ministrului de războiu, până la Ianuarie 1915, când a fost numit în acest post, generalul-locotenent Wild von Hohenborn.

„Materialele simțiau nevoe urgentă să fie recomplectate. Se zărea spectrul lipsei de muniții".

„Singurele organe de transport pentru majoritatea aripei de Vest erau căile ferate din Belgia până la Saint-Quentin, ele erau descoperite contra atacurilor dușmane. E de nepriceput cum diviziile de cavalerie franceze și engleze n'au utilizat această situațiune.

„Deși armata belgiană fusese respinsă spre Anvers, însă susținută de englezi, apropierea de comunicațiile germane cerea o amănunțită atențiune" [1]).

Cu toată această stare de lucruri, recunoscută chiar de germani, armatele franceze nu au putut profita, din cauzele pe care le arată mai jos chiar școala de războiu franceză și anume:

„Din nenorocire, armata franceză se găsea la această dată epuizată deja după 16 zile de lupte și ciocniri continue, lipsită de o mare parte de ofițerii cari căzuseră în massă, în primele întâlniri, dar mai ales cavaleria franceză, era cu totul sleită".

Generalul von Heiringen

Pe lângă împrejurarea că, armatele franceze nu au urmărit energic, s'a adăogat în avantajul germanilor și faptul că le-a sosit în ajutor în ziua de 12 Septembrie, corpul 7, rămas liber dela Maubeuge, iar la 14, a sosit armata VII (von Heiringen) adusă dela Est.

Astfel, la 13 Septembrie, armatele franceze se izbesc de frontul german oprit pe loc și hotărât a rezista, pe linia jalonată de platoul Nord de Aisne, Chemnin-des-Dames, Berz-au-Bac, Brimont, Berru-le-Pompille, Prunay, Souain-Perthes-les Hurlus-sur-Turbes, Warenne-Malaucourt, Somogneus-Jumelles d'Ornes.

Din această situațiune generală a luat naștere bătălia depe Aisne, care a durat dela 13—21 Septembrie.

A. Bătălia depe Aisne (13—21 Septembrie).

Această bătălie prezintă două faze distincte: *a*) ofensiva franceză între 13—16 Septembrie; *b*) contra ofensiva germană, între 17—21 Septembrie.

---

1) Din Memoriile lui Ludendorf Vol. II, pag. 16.

Ofensiva franceză (13—16 Septembrie). Corpurile 4, 7 și diviziile de rezervă (grosul armatei VI) ajutate în stânga, la Nord de linia Vignencourt-Rebécourt, de către C. 13, încercase să învălue dreapta germană care se găsea călare pe Oise, pe platourile dela Sud de confluența cu Ailette.

Această încercare nu a reușit însă, deoarece, germanii se întăriseră pe poziție și începuseră să primească întăriri.

Armata engleză, care înainta cu stânga spre Crony, pierdu două zile pentru repararea podurilor dintre Soissons-Vailly sub un bombardament puternic de artilerie.

Abea la 15 Septembrie, dreapta engleză a ajuns pe platoul Chemin des dames, legându-se cu stânga armatei V. In luptele acestea, armata engleză a pierdut 5000 oameni. Aci însă, s'a oprit avântul armatei engleze.

Armata V-a franceză, încearcă să debordeze poziținea cu stânga sa pe masivul Craonne. Incă dela 13 Septembrie, generalul Maud'Huy comandantul C. 18 din stânga armatei V, trecuse Aisne la Pontaverr și până la 15, cucerise Corber, Craonne, ferma Heurtebisse, iar restul armatei V atacă tot frontul, Brimont-Nogent, l'Albesse la Est de Reims.

In zilele de 15 și 16, această armată nu mai putù înainta din cauza rezistenței germanilor, a pierderilor suferite, și, mai ales, din cauza oprirei armatei engleze.

In acest moment lupta este angajată fără succes pe un front de circa 100 km. între Noyon-Reims.

Contra-ofensivă germană (17—21 Septembrie). In dimineața de 17 Septembrie, când C. 13 francez, din stânga, spera să continue înaintarea pe platoul Petite-Suisse, se pornește asupră-i contra-ofensiva germană contra stângei franceze din regiunea Noyon-Lassigny, respingând pe francezi pe pantele de Sud ale platoului pe linia Briemont-Rebecourt.

In acest timp, generalul Joffre, deși cerea cu insistență armatei VI să învălue dreapta germană, totuși, chemase în această parte pe generalul Castelnau (Armata II) ca să prelungească stânga franceză, presimțind desigur, că frontul german se va întinde spre Mare.

Germanii atacau aci, ca să forțeze pe francezi să părăsească St. Gobain și regiunea Laon.

Pentru ca să reușească, germanii, au atacat în zilele de 17—21 Septembrie, pe întreg platoul Aisne, mai ales contra corpului 18 francez, spre Chemin-des-Dames, Craonne, Moara Mauclére, cu succese alternative.

Toate aceste atacuri au fost însoțite de puternice bombardamente de artilerie grea. Aci s'a evidențiat lipsa de artilerie la francezi, și, mai ales, lipsa de munițiuni.

Trupele franceze au luptat eroic, căutând compensarea inferiorității numerice și de material în lucrările de pământ.

Această încleștare în teren, a oprit avântul german de aci. Astfel începe în această regiune războiul de pozițiune.

Luptele de mișcare s'au continuat la Vest de acest masiv cu începere dela 20 Septembrie, ambii adversari urmărind visul învăluirei, până s'au isbit de țărmurile canalului Mânecei, fără a-și vedeà visul realizat.

Acestea sunt operațiunile, cunoscute în general, sub numele de „Cursa la Mare".

Operațiunile au două părți bine distincte: „Cursa la Mare", adică operațiunile care au adus întinderea frontului până la Mare și „Bătăliile din Flandra".

Caracteristica celor dintâi, este goana reciprocă după învăluirea aripei adverse dinspre Mare, și aducerea de forțe depe celelalte fronturi pentru realizarea acestei învăluiri.

Caracteristica celor de al doilea, se poate asemăna, pe deoparte, cu svârcolirile unui uriaș, care, prins în firele celor pe care-i credea pitici, nu-i vine să creadă, și încearcă a le rupe (germani); iar, pe de altă parte, se aseamănă cu nererăbdare învingătorului amețit de primele succese, care, încearcă să le obțină și pe cele următoare, fără o pregătire corespunzătoare. (francezii).

Iată cum s'au desfășurat, în rezumat, aceste operațiuni:

B. Cursa la Mare

După operațiunile dela Marna, statul major german, continua ideia de a învălui stânga franceză la Vest de Aisne; iar la rândul lui, generalul Joffre, ajunge la convingerea, că va putea învălui dreapta germană.

Această concepțiune comună a adversarilor, aduce goana către

Mare, începând dela Vest de Aisne, iar la Est, între Marna şi frontiera Elveţiei, aduce defensiva şi lupta de uzură.

Cursa la mare, face ca germanii să aducă pe acest front, dela 15 Septembrie la 20 Octombrie, 18 corpuri de armată (circa 800.000) plus patru corpuri de cavalerie, iar francezii constituesc aci trei armate (Castelnau, Maud, Hhuy şi d'Urbal).

General D'Urbal

Această desfăşurare de forţe, s'a petrecut în împrejurările următoare:

La 17 Septembrie, generalul Joffre a ordonat armatei VI să treacă toate forţele la Vest de Oise şi să constitue o massă de manevră, nu numai pentru a se opune tendinţelor de învăluire ale germanilor, dar a fi capabilă ea însăşi să învăluiască.

La 18 Septembrie, generalul Joffre a ordonat generalului Castelnau transportarea armatei V din Lorena, la Vest, lăsând paza frontierei de Est în sarcina armatelor I şi III.

Această nouă armată, sub comanda lui Castelnau, s'a constituit din:

Corpul de cavalerie (Conneau) C. 13 (angajat la A. VI) C. 4 aflat în regiunea de manevră, C. 14 şi 20 aduse din Lorena şi debarcate la 20 Septembrie în regiunea Amiens-Beauvais sub protecţia grupului teritorial (general Bruger din grupul d'Amade)

La 20 Septembrie, generalul Castelnau a sosit pe câmpul de luptă şi a luat comanda armatei.

Misiunea acestei armate era: să acţioneze contra dreptei germane întinzându-se continuu spre Vest, astfel încât în orce moment să se găsească în flancul acesteia.

In faţa trupelor franceze dela stânga se găseşte armata II-a germană (von Bülow) venită depe Aisne şi armata VII (von Heeringen) rechemată din Alsacia. Mai în urmă sosesc şi alte trupe cum vom vedea mai jos.

Dela 22 la 23 Septembrie, francezii resping violentele atacuri germane, jalonând frontul aproximativ prin Ribecourt-Lassigny-Albert.

Germanii aduc la dreapta lor forţe noi, debarcându-le în regiunea Cambrai, unde francezii nu au decât divizii teritoriale şi de cavalerie. Pentru a face faţa acestor îngrămădiri de trupe ger-

mane, M. C. francez trimite generalului Castelnau pe generalul Maudhuy cu un detaşament care ia direcţiunea la N. de Somme.

La 4 Octombrie, detaşamentul Maudhuy este constituit în armata X-a franceză. Astfel dela 15 Septembrie, la 4 Octombrie, frontul francez se întinde dela Oisse la Somme şi apoi la Ancre, depăşeşte Arras şi atinge Lens.

Cu începere dela această dată, comandamentul francez nu mai poate urmări ideia de învăluire a dreptei germane. El este preocupat mai mult de a păzi să nu fie învăluit, şi de a armoniza operaţiunile cu armata belgiană şi engleză, ceeace la început n'a fost uşor.

„In acest moment situaţia este atât de gravă încât comandamentul local privea ca posibilă retragerea care ar fi predat inamicului coasta Mânecei până la îmbucătura Somme [1]).

Guvernul belgian, refugiat la Anvers încă dela 21 August, a făcut mai multe încercări pe lângă guvernul francez, de a obţine cooperaţiunea franceză contra corpului de asediu german.

Comandamentul francez arată cât de iluzoriu ar fi acest ajutor şi că numai manevra este sprijinul cel mai eficace pe care l'ar putea oferi trupelor belgiene.

Când s'a văzut sigur că belgienii nu vor putea rezista mult timp la Anvers, generalul Joffre a insistat mult ca guvernul belgian să se ralieze la vederile sale.

La 11 Octombrie, două zile după căderea cetăţei Anvers, armata belgiană şi-a dublat forţele cu 8000 marinari englezi, veniţi în zona Ostande-Nieuport-Dixmunde-Thouront. Arier garda sa, tăiată de inamic, s'a refugiat în Olanda, iar grosul a scăpat, graţie sprijinului diviziei 7 infanterie şi diviziei de cavalerie engleză, debarcate la Zeebruge şi Ostanda, precum şi graţie a 6000 marinari francezi [2]).

---

1) Generalul Mangin op. citat pag. 42.

2) *Căderea cetăţei Anvers.*— Regele Albert se găsea la Anvers în mijlocul trupelor sale, pe când germanii bombardau forturile cetăţii. El a înţeles din primele zile Octombrie că Anvers va fi investit, însă, n'a hotărât să-l părăsească decât în ajunul investirei.

In noaptea de 6 spre 7 Octombrie, cu câteva ore înainte de investire, el a plecat în capul trupelor (40000) împărţiţi în 6 divizii şi a parcurs un drum periculos şi continuu ameninţat în două etape: dela Anvers la canalul Ternenzen şi de aci la Yser.

Această operaţiune a fost sprijinită de o brigadă franceză navală (Contra Amiral Ronarch) care a venit dela Dunquerque şi de divizia 7 engleză debarcată la Ostanda, precum şi de brigada mixtă belgiană. Brigada navală Ronarch după ce a susţinut operaţiile în zilele de 9 şi 10 la Meble, în care timp div. engleză se retrăsese la Moerbeke, s'a dirijat la 4 către Thiell şi Thouront. Regele Albert şi-a stabilit cartierul la Ostanda, unde a adus şi brigada mixtă.

La 16 Octombrie, armata belgiană ocupă înapoi pe Yser, spaţiul dintre Dixmude şi Nieuport.

La 20 Octombrie, un detaşament belgian sub generalul d'Urbal, a ocupat spaţiul dintre stânga engleză şi dreapta belgiană.

In acest timp, mareşalul French ceruse generalului Joffre să transporte trupele engleze la stânga dispozitivului, motivul era:

a) Va avea mare libertate de acţiune, cu atât mai mult că aştepta întăriri importante (div. 7 şi 8 infanterie, div. 3 cavalerie şi încă 2 divizii indiene).

b) Că linia sa de comunicaţie cu Anglia va fi ameliorată şi scurtată.

Motivele erau drepte dar momentul era rău ales, căci era greu a ridica aceste forţe după un front abia stabilit.

In zilele următoare, faţă de urgenţa de a se pune în linie unităţile pe măsură ce soseau, generalul Joffre cere mareşalului French să angajeze trupele sale în aceleaşi condiţiuni cu riscul de a produce o oarecare amestecătură de trupe engleze şi franceze. Generalul French admite această cerere, dar, în realitate, el n'a executat-o. Corpul 2 sosit la Sud de Aisne la 3 Octombrie, nu se angajază decât la 13 în regiunea Bassé; iar C. 3 A. transportat în regiunea Hazebruk, rămase nemişcat până la 20 Octombrie.

Cu toate acestea, începând dela 10 Septembrie, forţele franco-anglo-belgiene se reuniră pe acelaş teatru de operaţiuni şi urmăriră acelaş scop.

Această reunire de forţe aliate dădu naştere la *problema comandamentului unic*, care nu fu rezolvată decât în 1918,

Dar, ca prim început, generalul Joffre a numit la 5 Octombrie pe generalul Foch coordonator al operaţiunilor armatelor Castelnau şi Maud'Huy, al celor două corpuri de cavalerie (Conneau şi Mitry) luând înţelegere şi cu Regele Albert şi mareşalul French.

Regele Belgiei, care avea o desinteresare cavalerească şi o mare înţelegere a situaţiei, se declară fericit de a primi instrucţiuni dela generalul francez. Cât despre englezi, şi ei au acceptat de bună voe sugestiunile generalului Foch, în rolul de coordonator al forţelor.

Astfel s'a rezolvat cu amabilitate o parte din chestiunea comandamentului unic.

Pentru cunoştinţa cetitorilor, deşi am arătat cum s'a petrecut cursa la mare, în trăsături generale, totuşi, dăm mai jos,

tot în rezumat, bătăliile mai importante ce au avut loc în acest timp.

Aceste bătălii au avut loc în două regiuni importante şi anume: *în Picardia*, bătălia dela Lassigny-Roye şi Albert; *în Artois* bătălia dela Arras.

Bătălia dela Lassigny şi Roye (20 Septembrie — 11 Octombrie.

Armata lui Castelnau a început să se desfăşure încă dela 20 Septembrie pe măsură ce soseau trupele, astfel:

Corpul 4 în direcţiunea Roye, corpul 14 în direcţiunea Chaulnes-Peronne, corpul 20 în direcţiunea Albert şi Bapaume, C. 13 la Lassingny.

La această desfăşurare se opunea în unele cazuri şi era provocată în alte cazuri de următoarele trupe germane: C. 9 rez. venit dinspre Anvers, C. 21 rez. adus depe Aisne; Corpurile 1 şi 2 bavareze şi alte corpuri din armata VI-a făcând faţă trupelor franceze dela Lassingny-Roye-Chaulnes, până la Bapaume.

Bătălia cea mai puternică a fost între 20 — 30 Septembrie pe frontul Lassigny-Roye-Chaulnes, cu alternative de succese în primele zile, însă zilele următoare francezii au obţinut succese mai mari şi au făcut prizonieri trupă şi ofiţeri germani. Tot în aceste zile, francezii au surprins un cantonament german, de unde au luat mulţi prizonieri.

In acest timp însă, trupele germane întinzând frontul spre Vest, comandamentul francez a fost silit la 29 Septembrie să trimită la stânga primul detaşament sub Maud'Huy, care detaşament a format sâmburele armatei X, compusă din corpurile 11, 10, 21 armată, divizia 40 şi noul corp de cavalerie Mitry.

Luptele dela d'Albert. Germanii au atacat violent acest punct în ziua de 28 Septembrie, însă neputându-l ocupa, au continuat bombardarea în fiecare zi până la distrugere. Francezii au părăsit acest punct la 4 Octombrie.

Bătălia dela Arras. Acest oraş constituia, pentru germani, un observator important, prin faptul că se găsea numai la 4 km. de colinele Artois, ale căror piscuri constituiau importante observatoare naturale.

Trupele generalului von Bulow (A. II) au atacat aci puternic între 4—9 Octombrie, pe ambele maluri ale râului Scarpe. Francezii

au pierdut Lens dar s'au menţinut la Notre-dame de Lorette, Carency, Ablain St. Nazaire, etc.

După 9 Octombrie, germanii au continuat bombardarea, transformând satele în ruine şi răsturnând aproape zilnic lucrările de întărire ale francezilor.

Nu mult după aceasta, germanii întinzându-şi dreapta, ameninţară Lille cu cavaleria, iar trupele ce se semnalau prin Belgia, ameninţau toată Flandra.

Pentru a face faţă, generalul Joffre, a trimis mai întâi două divizii din porturile canalului Mânecei spre Bergues şi St-Omer, iar la 7 Octombrie le-a întărit cu brigada de marinari şi divizia 87 teritorială venită dela Paris.

Totuşi, frontul ameninţat între Arras-Dunkerque, atingea circa 100 km., deci era foarte slab păzit.

Această situaţiune a făcut pe generalul Joffre să dea generalului Foch misiunea de ajutor al comandantului şef însărcinat cu coordonarea forţelor franceze angajate între Oise şi Mare (Castelnau, Maud'Huy, grupul de divizii teritoriale, şi trupele cetăţei Dunkerque) făcând apel apoi şi la armatele engleză şi belgiană să coordoneze acţiunile cu generalul Foch.

Pe când urmau aceste bătălii, armata engleză acoperită de cavaleria franceză, se stabilea la sudul Flandrei, astfel că, după 12 Octombrie, prelungeau la Sud de Lys frontul armatelor franceze.

Tot în acest timp şi sub protecţia Brigadei de marină engleză (Amiral Ronarch) şi a Div. 7 engleză (Gl. Rawlinson) armata belgiană se retrăgea în regiunea Iser. După întrevederea dintre Regele Albert şi Generalul Foch s'a stabilit ca cele 6 divizii belgiene să se oprească pe linia Iser între Nieuport şi Dixmude ca să apere ultima fâşie a teritoriului naţional.

După câtva timp aceste divizii au avut la dreapta Brigada Ronarch şi la stânga D. 42 I (Grossetti).

B. Bătălia din Flandra

Situaţia generală. Germanii, fără a părăsi planul lor iniţial „drumul la Paris" socotesc că acest drum îl vor atinge mai uşor prin „drumul spre Calais" pentru ca după ce vor izola insula engleză să-şi reia din nou drumul Parisului, nesupăraţi de englezi.

Comandamentul francez, la rândul lui, pe lângă faptul că era sigur despre acest nou plan al germanilor, se gândia încă şi

la faptul că, pe deoparte, să facă faţă în Flandra; iar pe de altă parte să se pregătească pentru o ofensivă cu tendinţe de a sparge frontul german.

Pentru realizarea primului punct, generalul Joffre ia măsuri de grupare spre regiunea neocupată a Belgiei, a trupelor următoare:

Corpul de cavalerie Mitry, brigada engleză Ronarch (6000) diviziile teritoriale 87 şi 89, corpul 42 în curs de debarcare la Dunkerque, iar succesiv vor sosi: C. 9, C. 16, C. 32, C. 20.

Toate aceste trupe împreună cu altele, le vom găsi mai târziu grupate sub ordinele generalului d'Urbal.

Până la 20 Octombrie, armata mareşalului French se grupase complect în regiunea Ypres şi ocupă un ieşind marcat astfel: Langemark, Gheluwelt, Messines, Armentiers, legându-se cu armată lui Maud'Huy la Bassée.

Trupele germane, după căderea cetăţei Anvers, înaintaseră pe trei coloane prin Gand, Thielt şi Audenare către Ostanda, Roulers şi Menin (pe Lys).

Din pregătirile şi gruparea adversarilor precum şi din planurile ce urmăreau fiecare, s'a dat naştere la o sforţare concentrică a aliaţilor cu direcţiunea Escautul de mijloc, iar din partea germanilor, la o ofensivă cu dubla intenţiune: a) respingerea belgienilor dincolo de Yser între Mare şi Lys, b) despărţirea englezilor de francezi printr'o ruptură de front la Nord de Arras.

Despre situaţiunea aceasta şi despre planul de operaţiune iată ce zice Falkenhayn[1]).

„In cursa la mare de până aci, fusese greu simţită lipsa de muniţiuni, ceeace a împiedicat retribuirea artileriei de asediu adusă dela Anvers.

„Frontul german nu depăşeşte linia Vest de Roye, Vest de Bapaume, Vest de Lille iar coasta pe care trebuia să sprijinim dreapta noastră, nu fusese atinsă, deci nu puteam trage nădejde să interzicem Pasul de Calais, nici să lucrăm cu eficacitate asupra Angliei.

„Totuşi, pentru a obţine acest rezultat, constituirăm armata IV-a în Belgia, pe la mijlocul lui Octombrie[2]). Această armată primi

---

[1]) Op. citat pag. 2–23.

[2]) Trei divizii ce rămaseră libere după cucerirea cetăţei Anvers şi patru corpuri de armată aduse din interiorul Germaniei. Aproximativ, germanii au în această regiune 600.000 oameni.

ordinul să înainteze cu aripa dreaptă în lungul mării contra sectorului Iser. In acelaş timp un grup constituit la Nord de Lille din armata VI, care forma aripa dreaptă a armatei din Flandra, primi ordin să atace direct în spre Nord-Vest.

„Astfel că, pe când în mişcările precedente de învăluire se aruncase în foc trupe sleite, acum lupta începe în majoritate cu trupe proaspete...".

„Câştigul ce s'ar fi obţinut, merita aceeace se pune în oc.. căci fiind vădită intenţia ofensivă a franco-englezilor, primejdia pentru germani de a fi tăiaţi de coasta belgiană, şi, în plus de a fi învăluiţi la aripa lor dreaptă, devenia evidentă şi trebuia îndepărtată cu orice preţ.

„De altă parte, dacă reuşeam să aruncăm pe duşman dincolo de Yser şi să aducem aci trupe şi muniţii suficiente, ne puteam aştepta la o schimbare favorabilă în avantajul nostru.

Apoi Falkenhayn adăogă că:

„Un asemenea rezultat se putea obţine şi prin spargere de front în Artois, Picardia sau în Champagne, dar ştiind condiţiunile de transport, de desfăşurarea şi de înlocuirea trupelor neexperimentate de aci, precum şi pericolul înaintării franco-englezilor spre Mare am ajuns la convingerea că nu se poate opera cu succes decât spre Flandra".

Astfel cei doi adversari iau ofensiva simultan, dând naştere la bătăliile de întâlnire ce urmează.

Bătălia dela Yser (20 Octombrie—10 Noembrie)

Grija principală a generalului Foch, după 16 Octombrie, a fost să ocupe frontul între Bassée-Nieuport.

Armata belgiană, cu 4 divizii în linia întâia şi două divizii în linia doua, ocupă frontul dela Boesingen la Mare (36 km.), având la dreapta, detaşamentul de legătură cu armata engleză, pus sub ordinele generalului Courtois d'Urbal [1]).

La extrema stângă era divizia 42 sprijinită pe Mare şi ajutată de marina anglo-franceză.

Englezii ocupau frontul dela Sud de Lys până la Cotul Ypres (C. 2 la Sud de Lys, C. 3 călare pe Lys, C. 1 la Cotul Ypres).

1) 2 divizii teritoriale, corpurile de cavalerie Conneau, brigada de puşcaşi Mannau, şi divizia 42 (Grossetti) mai târziu a fost întărit până la forţa de circa cinci corpuri de armată.

Francezii aveau o divizie din C. 9 și corpul de cavalerie Mitry la S.-V. de pădurea Muthulst, diviziile 87 și 89 pe canalul dela Sud de Dixmude și infanteria cu marină la Dixmude.

In fața acestor trupe aliate până la Arras, se aflau următoarele armate germane:

Armata IV (Prințul de Wurtemberg) cu trupele ce veneau dela Anvers plus corpurile de rezervă 3, 22, 23, 26 și 27.

Armata VI (Ruprecht de Bavaria) la Sud de Armentieres compus din corpurile 19, 7, 14, o brigadă din C. 4.

Comandamentul francez a ordonat ofensiva pentru ziua de 22 Octombrie.

La 23 Octombrie seara, belgienii ajutați de divizia 42 (Grossetti) și de flotă, trec Yserul pe punți și ocupă Lombartzyde.

Corpul de cavalerie Mitry și divizia 17 din C. 9 ocupă Bixchotte și înaintează până la Pachendaele.

Dar în acest timp, la centru, diviziile belgiene dinspre cotul Ypres, au cedat, astfel că germanii au pătruns la Pervyse, pe linia ferată, străpungând frontul francez.

Divizia 42 oprește înaintarea dela Lombartzyde și intervine cu o brigadă la Pervyse restabilind situațiunea. Cu toate acestea, germanii reușesc să înainteze, astfel că deși au sosit în această parte trupe de ajutor, linia Yser nu mai ține decât la extremități.

Singura speranță rămâne la inundațiuni. In adevăr, comandamentul ordonă să se deschidă stăvilarele dela Nieuport. Dela

27 Octombrie regiunea începe să fie inundată; iar trupele aliate se retrag înapoia rambleului căei ferate [1]).

Dela 28—31 Octombrie, germanii, deşi împiedecaţi de inundaţiuni, încercară atacuri furioase către satul Ramchapelle pe care-l ocupă, împreună cu o parte din calea ferată.

Impăratul este în apropiere pentru a încuraja această îndrăzneţă şi periculoasă ofensivă.

Intervenind însă divizia 42 (Grossetti) germanii sunt respinşi şi înmormântaţi în majoritate în smârcurile şi noroaele de aci.

Luptele şi bombardarea a ţinut la Dixmude până la 10 Noembrie, când, după 14 atacuri consecutive, germanii reuşesc să cucerească mormanul de ruine ce mai rămăsese din acest oraş.

Belgienii au pierdut în aceste lupte 12.000 oameni din 48.000 câţi aveau. Germanii au pierdut 100.000 morţi şi tot atâţi răniţi.

Bătălia dela Ypres (23 Octombrie—15 Noembrie)

Incă din timpul luptelor dela Yser, se începuseră atacuri în faţa ieşindului dela Ypres, ordonate de comandamentul francez.

Trupele engleze, sprijinite la stânga de C. 9 francez, au atacat, cu începere dela 23 Octombrie, în direcţiunea generală Courtrai şi au reuşit să respingă pe germani până dincolo de drumul dela Ypres la Menin (28 Octombrie).

Comandamentul, german, îngrijat a adus aci forţe numeroase şi a atacat puternic cu începere dela 29 Octombrie.

Ducele de Wurtemberg (A. IV) a atacat cu corpurile 23, 26, 27 şi 15; iard detaşamentul von Fabeck, intercalat între armata IV-a şi a VI-a germană, avea aci corpul 13, garda şi alte unităţ.

Kaizerul a venit aci ca să-şi facă intrarea triumfală în Ypres.

La 29, corpul 1 englez a fost silit să se retragă până la Gheluwelt; iar la 30, la Zenmorde.

Generalul Foch trimite ajutoare (C. 16, D. 9 C., zuavi, ciclişti, artilerie) astfel că graţie acestui început de cooperare, trupele engleze îşi opresc retragerea.

La 31, germanii atacă cu forţe noi şi resping corpul 1 englez la Vestul liniei Messines-Holiebeke-Gheluwelt.

---

1) Regiunea Flandrei stăpânită de belgieni prin lucrări în contra oceanului, se găseşte mai jos decât nivelul apelor. Ea este brăsdată de numeroase canaluri închise cu maluri. Stăvilarele dela Nieuport sunt organizate pentru inundare, care, la rândul ei, este oprită prin rambleul căii ferate.

Deşi mareşalul French crede situaţiunea disperată [1]), totuşi, generalul Foch îl convinge şi îl ajută să reziste, astfel că în seara de 31, trupele engleze, ajutate de 11 batalioane franceze, reuşesc să reocupe Messines şi Gheluwelt.

Germanii aduc noi forţe, întărind în special detaşamentul von Fabeck, şi atacă puternic în direcţiunea generală Warneton-Douve (înălţimea Kemmel) dela 1—6 Noembrie.

Dacă generalul Foch n'ar fi avut prevederea să aducă aci trupe dela Est de Oise (C. 21, C. 20), sigur că puternicul atac german ar fi reuşit complect.

Trupele germane, deşi sleite de puteri, totuşi, graţie întăririlor trimise dinapoi, continuă atacurile.

La 10 Noembrie, după un bombardament puternic, germanii au luat ofensiva generală aproape pe tot frontul din Flandra, când, cum s'a arătat mai sus, a căzut Dixmude.

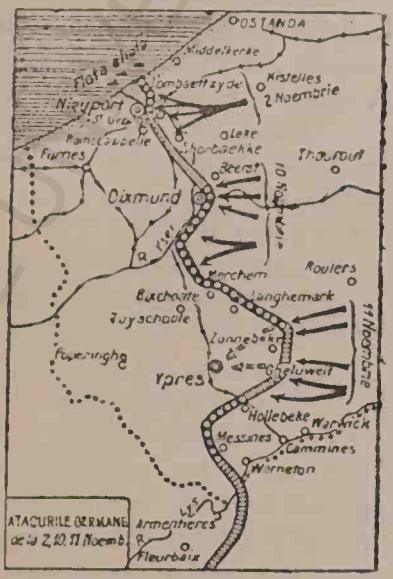

Până la 13 Noembrie, franco-englezii au disputat pas cu pas fiecare fâşie de teren pe care trebuiau să o părăsească. La 13 Noembrie adversarii se luptau cu înverşunare în jurul punctului Casa Trecătorului.

In toate aceste lupte, pe lângă alte pierderi mari, germanii au avut de înregistrat pierderile sângeroase suferite de gardă.

Pierderile multiplei, au fost de asemeni mari, ceeace o explică faptul că până la finele anului 1914 nu s'a mai putut încerca bătălii ofensive de către nici o parte.

Despre sfârşitul acestor ultime bătălii, Mangin zice:

„La 31 Octombrie, sosirea gardei germane fu semnalul violentului atac de la 10 şi 11 Noembrie. Pe urmă lupta se potoleşte, şi, la mijlocul lui Noembrie, frontul se fixează. In ambele

---

1) In memoriile sale, arată că perioada dela 30—31 Octombrie a fost cea mai critică din bătăliile din Flandra.

câmpuri se perfecţionează zilnic organizaţiile, liniile de tranşee se dublează, se triplează, unite între ele cu braţe cari împiedică înaintarea adversarului. Reţele de fier se întind înaintea frontului, mereu mai dese şi mai complicate, adăposturi e subterane se perfecţionează, se creiază poziţiile din a doua linie, pe urmă poziţiile de retragere, centru de rezistenţă.

„Se întrebuinţează procedeuri noi de apărare.

„Germanii pun în baterie aruncătoare de mine de diferite calibre; modelele grenadelor variază şi se prepară mijloace blindate să distrugă reţelele de fier. Din Elveţia până la Marea Nordului, războiul de mişcare este sfârşit şi începe războiul de poziţie[1])".

La acest timp armatele germane se împart în trei grupe de armate, începând dela Mare, la frontiera Elveţiei şi anume:

Prinţul de coroană al Bavariei, armatele IV, VI şi II. Generalul Heeringen, armatele I, VII şi III. Prinţul de coroană al Germaniei, armata V, detaşamentul de armate von Strantz şi detaşamentele de armate Falkenhausen şi Gaede până la frontiera Elveţiei.

La francezi, ca şi la germani, trebuie câştigat timp pentru ca să se complecteze unităţile, să se formeze rezervele şi să se fabrice muniţiile, ce ajunseseră pe sfârşite, şi fără care, ofensivele se încearcă în zadar.

Afară de aceasta, situaţiunea fiind mai complicată pentru germani din cauza succeselor ruseşti pe Vistula, a trebuit ca Marele Cartier german să-şi îndrepte privirea şi către acest front, după cum reese din rândurile următoare ale generalului Falkenhayn.

„Conform opiniei publice, din nenorocire prea răspândită „Războiul trebue câştigat la Est", cercurile înalte ale comandamentului de Est avea prea mult tendinţa să creadă că le-ar fi cu putinţă puterilor centrale de a îngenunchia Rusia prin forţa armelor şi de a hotărî asttel pe puterile occidentale să se închine.

Era însă o eroare mare de a crede că duşmanul din occident ar ceda, dacă Rusia ar fi bătută . . . . . dar trebuind pusă stavilă afluenţei neîncetată a ruşilor pentru a împiedeca căderea cetăţei Prezmysl şi o spargere nenorocită spre Ungaria, noi am fost nevoiţi, cu multă părere de rău, să hotărâm intrarea în acţiune, pe frontul de Est, a tinerilor corpuri de armată, singura rezervă generală disponibilă în acest moment".

---

1) Op citat pag. 44.

„Această hotărâre însemna renunțarea la orice conducere activă de războiu în stil mare, la Vest, pentru o lungă perioadă[1])".

Cu privire la situația generală a aliaților, reproducem cele de mai jos:

„Bătălia dela Flandra a marcat începutul războiului de uzură. Din acest moment comandamentul francez este stăpân pe inițiativă; el poate cunoaște acum jocul adversarului.

„Ajutat de experiență, el își va asigura timpul necesar pentru ofensivă, profitând de iarnă ca să-și organizeze armata.

„Se va mărgini la atacuri locale necesare mai ales pentru a împiedica trimiterea trupelor germane pe frontul de Est[2])".

Germanii au în acest moment pe frontiere 3 milioane de oameni (75 corpuri armată) din care 2.100.000 (53½ corpuri, contra Franței și 900.000 contra Rusiei.

Observațiuni și învățăminte privitoare la operațiunile din 1914

1) Despre acțiunea belgienilor, se poate spune următoarele:

a) Din punctul de vedere al apărării teritoriului național, s'au sacrificat luptătorii din 1914-1918 pentru a atrage atențiunea celor cari n'au pregătit complect armata belgiană, și celor cari o vor pregăti de aci înainte că: cea mai perfectă organizare economică nu poate face față unui războiu, fără o cât mai complectă organizare militară, și, această din urmă condițiune o neglijase în parte conducătorii Belgiei dinainte de 1914[3]).

b) Din punctul de vedere al organizării, rămâne de condamnat Belgia, că din 7½ milioane locuitori, nu a putut avea la început decât 120.000 oameni organizați. Cu toate căile sale de comunicații, și cu toate fortificațiile sale, nu a fost în stare a opune o rezistență mai îndelungată ca 15 zile, din cauza lipsei de pregătire din timp de pace.

c) Din punctul de vedere al spiritului războinic și al celui de sacrificiu pentru patrie, Belgienii au confirmat după două mii de ani ceeace a spus Cezar în comentariile sale, „Din toată Galia, cei mai virtoși sunt Belgienii". In războiul actual trupele Bel-

---

1) Op citat pag. 43-45.
2) Pierre Douzet „*Gloria*" pag. 44.
3) Vezi Articolul „Eroizmul belgian de astăzi și eroismul cartaginez de altădată" de Maior I. Manolescu Revista Inf. din Decembrie 1914.

giene şi poporul belgian au dat naştere celor mai epice luptei cunoscute în istoria omenirei,

După ei, şi la aceeaşi înălţime, pot fi socotite sacrificiile Serbiei şi ale României.

2) In lucrarea noastră, tipărită în 1915, „Răsboiul cel Mare" spuneam în volumul I, despre rezistenţa belgienilor, următoarele: „rezistenţa de 15 zile a belgienilor poate fi socotită ca un rol de acoperire care a procurat Franţei şi Angliei timpul necesar de mobilizare, orientare şi reconcentrare [1])".

In anul 1921, reputatul scriitor militar, general Canonge, zice:

Rezistenţa Belgiei a procurat Franţei un câştig de circa 10 zile — ceeace nu trebue uitat — a permis mobilizarea şi concentrarea; iar Angliei i-a permis să-şi trimită primele trupe de întărire [2]).

Nu spunem acestea ca să ne aducem laude că am judecat bine situaţiunea ci ca să atragem atenţia asupra principiilor de conducere a răsboaelor, pe care trebue să le cunoască cât mai mulţi intectuali ai unei ţări. Aceste principii, la noi, erau cunoscute de prea puţini înainte de răsboiu; iar acum după răsboiu, pare că înclină toţi ale ignora.

3. Generalul Mangin, face următoarea observaţiune relativă la retragerea celor 6 divizii belgiene către Anvers:

„La 18 August, armata belgiană se retrage la Anvers, capitala legală în timp de răsboiu" centru aprovizionării militare, şi, din această pricină, considerată ca bază a operaţiunilor de care nu trebuia să fie tăiată. Comunicaţiunile cu Anvers fiind ameninţate de forţe superioare germane; armata franceză neputând să-i dea ajutor înainte de 24 ore, iar armata engleză fiind abia în curs de debarcare spre Maubeuge, este de admis că belgienii nu puteau să conceapă altceva decât adăpostul, cu toate armatele lor, sub focurile fortificaţiilor lui Brialmont.

Totuşi, trebue regretat că cele şase divizii belgiene nu s'au retras încet pe Sambre sau Meuza, unde ar fi putut fi de un ajutor preţios şi poate chiar decisiv. Dar unitatea de comandament, lipsea armatelor aliate [3]).

---

1) Vezi „Răsboiul cel Mare", de Maiori C. Găvănescul şi I. Manolescu.
2) La Grande Guerre de 1914-1919 pag. 26.
3) Op. citat pag. 25

4. Relativ la curagioasa operaţiune a diviziilor belgiene dela Anvers la Yser, Canonge zice: „mai bine informaţi şi cu puţin curaj, germanii le-ar fi putut ataca flancul drept, pentru a le tăia retragerea şi poate a-i arunca în Mare. Au pierdut aci o frumoasă ocaziune.“ [1])

5. Victoria germană dintre 20—25 August 1914, se datoreşte iniţiativei strategice pe care au putut s'o ia călcând neutralitatea Belgiei. Se mai datoreşte vastei mişcări ocolitoare din Belgia precum şi admirabilei lor pregătiri.

Infrângerea francezilor, din acest timp, se datoreşte dispozitivului general al armatelor, care, plecând dela ideia că neutralitatea Belgiei nu va fi atinsă, grămădise grosul forţelor pe axa Metz-Strasburg.

In fine, se datoreşte lipsei de unitate şi de comandament, precum şi lipsei de coordonare a forţelor aliate.

Această lipsă de unitate şi de coordonare a făcut că armata belgiană s'a retras la Anvers şi n'a putut partîcipa la operaţiunile de ansamblu până în Octombrie, când s'au reunit forţele aliate.

Deosebit, armatele IV şi a V-a franceză, angajate la 22 August una cu faţa la Nord de Sambre şi cealaltă cu faţa la Nord Est pe Semoy, sunt despărţite între ele, iar stânga franco-engleză rămâne descoperită şi ameninţată.

6. Von Kluck, în memoriile sale, vorbind despre operaţiunile armatei sale în ultimile zile din August zice:

„Cu toate aptitudinele de manevrare ale trupelor armatei I, englezii au scăpat de toate încercările noastre de învăluire şi s'au retras cu forţele lor principale către Sud“ [2]).

Rămâne să ne întrebăm dacă englezii n'ar fi scăpat de această învăluire retrăgându-se ceva mai încet şi în strânsă legătură cu armata V-a, precum erau datori să o facă.

7. Iuţeala mobilizării, a concentrării şi a desfăşurării strategice a adversarilor se datoreşte, fără îndoială, staturilor majoare respective, dar, la rândul lor, aceste staturi majoare, datoresc aceasta căilor ferate care au executat transporturile cu cea mai

---

1) Op. citat pag. 45.
2) Op. citat pag. 85.

mare regularitate, şi au întrecut cu mult regularitatea prevăzută în studiile respective.

In ceeace priveşte transporturile pe căile ferate germane, meritul este acela că dela 1866 la 1870 când s'au făcut primele probe şi până la 1914 au mers continuu în progres.

Meritul cel mare, însă, revine căilor ferate franceze, cărora li se spune pe drept cuvânt, că dezastrul francezilor dela 1870 se datoreşte în bună parte lor. Direcţiunile respective C. F. în legătură cu statul major francez, au lucrat astfel că la 1914 au întrecut în iuţeală şi în regularitate pe cele germane, contribuind astfel la victoria francezilor contra germanilor.

Ca exemplu, arătăm următoarele: în unele gări s'au lansat până la 200 trenuri pe zi şi s'a atins adesea cifra de 22.500 km. pe oră cu trenurile militare, circa 40 trenuri pe zi, ceeace se credea posibil numai pe liniile duble.

8. Armata I germană (von Kluck) a parcurs circa 600 km. în 20 zile socotind dela plecarea depe zona de concentrare până la trecerea Marnei şi apoi retragerea pe Aisne. Asemenea parcurs este un record în istoria militară, având în vedere că în tot timpul a trebuit să lupte şi să execute diferite mişcări şi manevre.

9. Asupra faptului că Lanrezac n'a anunţat pe French despre retragerea ordonată în seara de 23 August, generalul Mangin zice:

„Răspunderea este comună, ambelor staturi majoare, însă cade aproape cu totul asupra statului major francez, mai ales, că armata franceză care se retrăgea, trebuia să previe pe vecinul său. Statul major francez crezându-se mai instruit, avea datoria să vegheze pentru binele comun. Insfârşit, fiindcă concursul dat de Anglia, Franţei, avea o importanţă morală, care, nu se putea măsura cu cantitatea efectivelor debarcate. Ar fi trebuit ca statul major francez să treacă peste neînţelegerile fatale la început şi să primească ajutorul britanic, a cărei importanţă în viitor, nimeni n'o putea aprecia cu toată căldura" [1])

10. Primele operaţiuni ofensive din 1914 ale armatei III în Ardeni şi ale armatei II către Morhange au avut loc în aceiaş dată;—una la Est şi alta la Vest de Metz—dar operaţiunile lor

1) Op. citat pag. 45.

n'au fost combinate. Generalii cari le-au condus nu s'au înştiinţat reciproc asupra mişcărilor ce executau şi nu s'au înţeles asupra forţelor cari trebuiau să iasă din Metz[1]).

11. Bătăliile din Ardeni în zilele de 21 — 25 August sunt bătălii de întâlnire şi de surpriză pentru ambele părţi. Germanii nu se aşteptau să fie obligaţi a face faţă spre Sud; iar francezii credeau că au în faţă numai o perdea de acoperire.

Este de admirat secretul mişcărilor executate de germani depe zona de concentrare până aci, şi este neexplicabilă lipsa de informaţiuni la francezi.

12. Deşi francezii au suferit pierderi mari în luptele din Ardeni, din cauza atacurilor la baionetă fără nici o pregătire, şi din cauza superiorităţei armamentului german, în special artilerie şi mitraliere, totuşi, francezii au avut un profit imediat prin atragerea spre Sud a armatelor germane, şi un profit depărtat prin experienţa făcută, precum şi prin constatarea lipsurilor în material şi procedee de luptă.

13. Bătăliile depe Meuza şi dela Signy L'Abbaye au asigurat armatelor franceze, pe lângă succesele materiale şi morale, circa 48 ore pentru retragerea generală hotărâtă încă dela 25 August.

Deosebit, angajarea armatei III germană (von Hausen) în această parte, a făcut-o să nu atingă la timp Oise şi astfel a împiedicat-o să învălue armata V franceză angajată la Guise.

Totuşi, aceste succese au adus ruperea legăturei dintre armata V şi IV franceză, ceeace, în alte împrejurări, ar fi putut produce consecinţe grave armatelor franceze.

14. Bătăliile dela Est ale armatelor I şi II franceze, în special bătăliile dintre 24—28 August, au contribuit în foarte mare măsură, la nereuşita planului de războiu german, care, ţintea ca armatele VI şi VII dela Est să conveargă către Rozelieures prin defileul dela Charmes, să debordeze dreapta franceză prin Mirecourt şi Neufchateau, şi, de aci să alerge pe câmpul bătăliei decisive proectată pe Sena.

Rezistenţa franceză a pus în neacţiune acest braţ al cleştelui

1) Général Niox „Le Grande Guérre", pag. 2.

german care trebuia să strivească armatele franceze pe Sena, împreună cu braţul dela Est.

Această rezistenţă a permis generalului Joffre să se folosească şi de unele trupe de aci, pentru întărirea stângei sale dela Marna.

In timpul bătăliei dela Marna, operaţiunile armatelor franceze dela dreapta, din Alsacia şi Lorena, au avut rol foarte important în victoria franceză. Chiar dela 25 August succesele lor au permis generalului Joffre a lua dela ele forţe numeroase cu care a întărit pe cele dela stânga.

15. Freytag Loringowen, vorbind despre Marna zice: „Bătălia aceasta a redat armatei franceze încrederea în sine, grav sguduită. Trupele germane nu au fost învinse, dar succesul în general a fost de partea francezilor.

„Acest succes se datoreşte, în primul rând, slăbirii armatei germane prin înaintarea necontenită şi prin numeroasele bătălii.

„Dacă atunci aveam experienţele câştigate în urmă, despre războiul de poziţie, poate ar fi fost posibil să zădărnicim spargerea frontului de către englezi prin retragerea flancului drept şi stâng al armatelor II şi I, lăsând să se desvolte succesul francez la flancul drept al armatei I".

Despre acest mod de a judeca, tot Freytag zice: asemenea manevre le vedem uşor după, trecerea crizei, însă la faţa locului, lucrurile se schimbă.

In fine, el zice: „mişcarea generală la Sud de Marna ar fi fost posibilă dacă în aripa dreaptă a armatei I ar fi existat şi altă armată eşalonată astfel ca să facă faţă oricărei mişcări de învăluire a inamicului.

„Marele folos al eşalonării în adâncime corespunzătoare, s'a evidenţiat încă dela Napoleon la Yena şi la Grossgörechen" [1]).

16. Dacă armata V-a germană ar fi început retragerea în acelaş timp cu retragerea aripei drepte germane, adică pe la 8-9 Septembrie, linia de retragere a armatelor germane ar fi fost grav compromisă, dat fiindcă armata III-a franceză s'ar fi îndreptat la Nord de Verdun, unde ar fi putut ajunge pe la 12-13.

In asemenea caz, armatele germane ar fi scăpat numai dacă s'ar fi putut retrage repede ca să schimbe direcţia generală de retragere pe râul Aisne şi prin Argoni.

1) Pag. 128 Vol. I.

17. „In bătăliile dela frontieră, trupele franceze au suferit grave înfrângeri, de oarece instrucţia lor a fost împinsă numai în sensul unei ofensive brutale, armamentul lor era însă insuficient în mitraliere şi tunuri grele, iar greşelile de comandament au mărit mai mult influenţa lipsei materialului şi a defectelor instrucţiunei.

In partea technică trebue căutat înainte de toate cauzele acestor prime înfrângeri. Fără îndoială că şi organizaţia reservelor a fost insuficientă în armata franceză; încadrarea neglijentă, iar efectivul timpului de pace nu permitea de a da corpurilor de rezervă un oarecare număr de regimente active, ca în armata germană. Deosebit, varianta prevăzută pentru invazia în Belgia, era insuficietă şi ar fi trebuit o a doua variantă, care să pareze învăluirea germană prevăzută de Falkenhausen, cu o largă întrebuinţare a rezervelor şi de Bernardi, cu un sacrificiu spre Est“ [1]).

18. Generalul Canonge explică astfel greşala că francezii n'au urmărit după victoria dela Marna:

Multe cauze au împiedicat pe comandanţii francezi să urmărească cu vigoare ceeace le-ar fi adus decisiva: obosirea peste măsură a cavaleriei care n'a mai putut face un pas, pierderile fusese mari, artileria grea lipsea ca să luptăm cu avantaj contra celei germane; afară de aceasta chesoanele de muniţii de artilerie erau goale [2]).

19. Despre rezultatul înfrângerei dela Marna von Kluck zice: „începând din Septembrie, succesele tactice sunt în general de partea Germaniei, dar cele strategice — deşi limitate — revin francezilor, căci a obligat comandamentul suprem german să regrupeze armata sa spre Vest.

Valoroasa armată VI franceză (Maunoury) pornită în ziua de 4 la atac de Gallieni, contra armatei I, în legătură cu French, pare să fi avut o misiune mai uşoară; pe când corpurile armatei I germane, ca să împlinească misiunea lor, a trebuit să facă apel la cele mai mari aptitudini manevriere în mijlocul unor complicaţiuni şi greutăţi rare în istoria războaelor [3]).

20. Ludendorff care a fost între acei ofiţeri de Stat Major şi care a ţinut să se aplice planul de invadare prin Belgia, zice asupra acestui plan:

---

1) Mangin op. citat pag. 46.
2) Op. citat pag. 41.
3) Op. citat pag. 155.

„Retragerea corpului de rezervă al gărzei şi al corpului II pe frontul de Est, a avut urmări fatale. Aripa aceasta ar fi trebuit întărită cu corpurile retrase din Lorena şi Alsacia, fapt pe care îl prevăzuse în planul general von Schlieffen. Pe de altă parte, înaintarea trupelor până la linia Luneville-Epinal şi menţinerea lor acolo, era cu totul contrară planului de mai sus. Şi asta ar fi fost soarta întregei noastre armate, dacă, în loc să fi înaintat prin Belgia, ne-am fi ţinut aripa dreaptă la Sud de Longwy. In timp ce am fi sângerat de moarte în faţa fortăreţelor de pe linia Verdun-Belfort, aripa noastră ar fi fost atacată prin Belgia şi bătută de armatele franco-belgo-engleze. In acelaş timp ne-am fi perdut şi regiunea noastră industrială de pe Rinul inferior. Cu siguranţă că am fi fost cu totul zdrobiţi [1]).

21. Despre înfrângerea dela Marna Ludendorff zice:

„Am rămas uimit de optimismul pe care l'am găsit domnind la Berlin spre sfârşitul lui Octombrie 1914. Nu-şi dădea nimeni seamă de extrema gravitate a situaţiunei noastre.

„Trebuia considerat ca o fatalitate faptul că: avându-se în vedere inferioritatea numerică a dublei alianţe şi că Germania era înconjurată de duşmani, Germania nu a câştigat războiul ce i-a fost impus, prin lovitura de trăznet, zdrobind astfel un duşman superior în număr, dar inferior în armament".

Apoi Ludendorff, arată munca ce trebue depusă, din cauza acestei înfrângeri dela Marna, pentru ca să nu se resimtă prea mult superioritatea inamicului.

In anul 1915, am spus şi noi, în primul volum, la pagina 317, acelaş lucru despre Marna. Reproducem aci, cele spuse atunci în interesul ştiinţei militare:

„Se poate susţine că, din momentul când germanii au fost siliţi a se retrage depe Marna şi a ceda din terenul cucerit, s'au depărtat de şansa de a impune voinţa adversarului, şi au intrat în faza sacrificiului, pentru a-şi salva orgoliul.

„In ofensivă strategică, nu este îngăduit nici oprirea mai prelungă, — fiindcă şi aceasta însemnează slăbire, — nici o retragere până la o anumită poziţiune sau regiune, căci aceasta înseamnă că ofensiva şi-a impus ea voinţa, defensivei".

---

1) Războiul Cel Mare de Maior C. Găvănescu şi I. Manolescu, Vol. I, pag. 91.

22. Despre cauzele înfrângerei germanilor la Marna, Mangin zice:

„Greşala inamicului care îl face să se arunce ca într'o prinzătoare de şoareci, se explică prin multe cauze:

a) statul major german n'a scăpat nici el de diformarea lucrărilor pe hartă, care schematizează războiul, exagerând caracterul geometric;

Starea trupelor, caracterul şefilor, şi miile de neprevăzute, cari decid de succes, nu găsesc loc în studiile teoretice, foarte utile, dar cărora nu le poţi cere mai mult decât pot da.

b) O armată care bate în retragere, trebue urmărită cu marşuri forţate. Ea este pentru adversar o pradă uşoară, căreia nu trebue să-i laşi timp să răcufle.

c) Generalul Gallieni, aruncând toate forţele active de care dispunea, în vâltoare, n'a jucat după regulile jocului, unde ar fi fost foarte prost notat într'un „Kriegspil" (joc de război) al mai relui stat major. Von Kluck spune gânditor: „Am fost poate prea savanţi". Şi unui suedez îi spune: „Dacă vreţi rezoanele materiale ale înfrângerei, adresaţi-vă jurnalelor din timpul acela: vă va vorbi de lipsa de muniţii, de aprovizionarea defectuasă, totul e exact, însă e un motiv care după părerea mea, este complect decisiv, căci a permis celorlalţi să se manifesteze. Ei bine, zise von Kluck, uitându-se atent la convorbitorul său: este aptitudinea absolut extraordinară a soldatului francez de a se reculege imediat. Acesta este un factor care se traduce greu în cifre şi care, prin urmare, derutează calculul cel mai precis şi cel mai prevăzător [1]).

Noi, am adăoga: aşa dar, scânteia geniului şi căldura sufletului latin a contribuit la înfrângerea maşinei soldat a germanilor.

23. După bătălia dela Guise mareşalul French a ordonat retragerea armatei sale cu intenţiunea de a o retrage din luptă. — El gândea să meargă înapoi de Sena, la Vest de Paris sau la Rochelle.

Lordul Kitchener care era pătruns însă de un spirit mai adânc de colaborare şi care avea mai multă autoritate şi putere de iniţiativă a convocat la 1 Septembrie, la Paris, în Consiliu şi aci a obligat pe mareşalul French să colaboreze la lupte, „Mareşalul French va rămâne în linia de luptă conformându-se mişcări armatelor franceze, lucrând însă cu prudenţă ca să evite de a avea flancul descoperit".

1) Op. citat pag. 49.

24. Pe lângă alte cauze ale nereuşitei germanilor, în primalor invazie din Belgia şi Franţa, sunt şi următoarele:

La 26 August, ruşii luase ofensiva şi avusese succese în Prusia orientală şi în Galiţia, astfel că marele cartier german a fost silit să ia două divizii din corpul 11 (armata III) şi două divizii din corpul de rezervă şi garda armatei II-a, ca să le trimită către frontul rus.

Afară de aceasta, din cauza rezistenţei belgienilor, germanii, după trecerea frontierei, au fost siliţi să facă următoarele detaşeri:

Armata I a trebuit să lase corpul 3 şi 9 în faţa Anversului şi o brigadă din corpul 4 la Bruxelles; Armata VI-a a lăsat corpul 7 şi o brigadă pentru a asedia Maubeuge.

Astfel cele trei armate germane s'au slăbit cu 11 divizii de infanterie în momentul când ele trebuiau să facă faţă la noua problemă care se punea în faţa lor.

25. Se poate susţine că planul lui Joffre de a ataca cu forţele reunite la dreapta Rinului, ar fi dat rezultate, dacă grupul de armate, Ruffey şi Langle, ar fi obţinut succes pe frontieră.

In acest caz armatele von Bulow şi von Kluck s'ar fi retras, fiind ameninţate.

Acelaş lucru s'ar fi întâmplat cu armatele germane din Luxemburg, dacă succesul armatelor din Lorena ar fi fost mai puternic.

26. Vorbind despre lipsa de coordonare a operaţiunilor germane dela Ourcq şi Marna, generalul von Kluck zice: „Subordonând temporar o armată la una vecină nu se vor remedia decât foarte rar crizele strategice şi tactice. Din contră, comandamentul suprem ar fi putut face faţă, în cazul special de aci, punând toate cele trei armate dela aripa dreaptă sub ordinele şefului unei armate şi a celui mai vechiu în grad, desărcinându-l de grija comandei armatei sale.

Dacă nu s'a lucrat astfel — cum de altfel s'a procedat mai în urmă — ar fi fost mai folositor, ca şeful de stat-major general, să ia direcţiunea aripei drepte a armatelor între Noyon-Reims, „Prin măsuri energice se prinde în braţe norocul războiului[1])".

1) Op. citat, pag. 158.

27. Asupra corpului de cavalerie Sordet, susținut de ciclişti, generalul Mangin face următoarea observațiune:

„Dacă corpul Sordet ar fi dispus de o brigadă de infanterie în camioane automobile în loc de un regiment de trei batalioane de ciclişti; de unu sau două regimente de artilerie purtată de câteva grupuri de auto-mitralieră şi auto-turism, precum şi de auto-tunuri, de convoiuri automobile în loc de acele interminabile trenuri trase de cai, în fine, dacă ar fi dispus de o puternică excadrilă de avioane, de sigur că ar fi stingherit mult operațiunile germane dela Liège şi ar fi întârziat intrarea trupelor germane în Belgia.

S'ar putea zice că un astfel de corp ar fi avut mai multă artilerie şi infanterie decât cavalerie, dar ce importanță are? Ar fi permis să ocupe repede o mare întindere de pământ şi să asigure liniile de comunicație a resurselor de orice natură. Un corp, astfel constituit ar fi un excelent instrument de urmărire; care, întărit, după circumstanțe, ar împiedica inamicul de a se desmetici [1]).

28. Câmpul militar dela Verdun a jucat pentru Franța, în 1914, un rol dintre cele mai importante. Aşezat pe râul Meuza el apără cursul mijlociu al acestei ape; el formează digul Nord al acestei mare bariere defensivă, ridicată dela Verdun la Toul, spre a se opune năvălitorului; el păzeşte, în mod special, tot ținutul Argonne şi se află ca sentinelă înaintată şi veghetoare pe drumul ce duce direct dela Metz în însăşi inima Franței.

Pentru germani, fortăreața Verdun, ar fi jucat în actualul războiu, un rol foarte important, dacă l'ar fi putut stăpâni.

Cucerind Verdunul, ei ar fi fost liberi să execute o învăluire a dreptei franceze, atacată de front prin Belgia. Deosebit, pe aci, după terminarea operațiunilor până la Paris, aveau calea cea mai dreaptă pentru aprovizionare.

Iată pentru ce Verdunul a fost ținta cea mai dorită a germanilor în timpul războiului, afară de Paris.

29. Generalul Niox încheie studiul bătăliei dela Marna cu următoarea concluziune:

„Bătălia dela Marna a salvat Parisul şi a stabilit situațiunea

---

1) Op. citat, pag 25.

strategică a armatei franceze, dar nu a adus consecinţele unei victorii decisive".

Germanii se opresc pe Aisne, trag tot profitul din proprietăţile defensive ale masivului S-t. Gobain şi stăpânesc înălţimile forturilor dela Reims, pe care instalează baterii de bombardament.

„Ei păstrează de asemeni înălţimile Mautfaucon, marele observator al frontierei noastre de Nord-Est şi ale regiunilor de investire dela Verdun".

„Inamicul se fortifică pe poziţiunile sale de retragere şi de atunci începe războiul penibil de tranşee, contrariu temperamentului trupelor noastre, dar la care s'au resemnat cu o răbdare şi o perseverenţă remarcabilă. Le-a trebuit să lupte cu mari sacrificii şi cu îndârjire contra unui inamic căruia nu-i putem contesta vigoarea fizică şi morală, dar care a dezonorat războiul prin violenţa şi barbaria procedeelor sale "[1]).

30. La 1870 ca şi la 1914, Franţa este surprinsă de invaziunea armatelor germane şi concentrată defectos faţă de aceste invaziuni. Deosebirea stă însă în aceea că, la 1870, Comandamentul francez n'a fost în stare să corecteze greşeala iniţială a concentrărei, pe când în 1914, chiar din primele zile, s'a făcut această corectare.

Aşa dar, greşeala Comandamentului francez din 1870, a fost îndreptată de Comandamentul francez din 1914.

Iată pentru ce, noi românii, trebue să facem sacrificii pentru o cultură temeinică şi o experienţă serioasă a ofiţerilor noştri

31. Kronprinţul imperial, în memoriile sale, face următoarele consideraţiuni generale asupra înfrângerei dela Marna:

„In bătălia dela Marna, s'a împlinit tragicul destin al poporului nostru. Cu toate faptele strălucite ale soldaţilor noştri, a lipsit în capul armatei personalitatea responsabilă a unui şef, care să se distingă prin intuiţia divină şi prin focul sacru ...; Şeful de stat-major al armatei de război nu a fost la înălţimea gigantei sale însărcinări... Nu era lipsit de pătrundere militară, nici de simţământul realităţei, dar, îi lipsea încrederea în sine, forţa de caracter şi puterea de voinţă...

Au fost încă şi alte lucruri cari au apăsat în balanţa desavantajului nostru... Se credea că Englitera se va ţine în afară de Franţa şi Rusia.

1) Op. citat, pag. 40.

Contele von Schlieffen, fixase în planul său de atac că, în caz de războiu pe mai multe fronturi, ar trebui ca maximul de forțe pe frontul de Vest, să fie însoțit de o ofensivă pe Mare.

... Astăzi, conchidem că flota noastră s'a ținut în defensivă din cauza ideilor neînțelese ale lui Bethmann Hollweg, care, crezând în atitudinea neutră a Angliei, a paralizat acțiunea comandamentului maritim, cerându-i mai mult încă decât o simplă atitudine în rezervă.

... Astfel, primele șease săptămâni de războiu au pus în relief nu numai insuficiența înaltului comandament militar, dar încă și o probă evidentă a tristei realități, că poporul german, în ora destinului său, a fost lipsit de un om de stat ...[1]).

32. Găsim în cursul școalei de războiu franceză, tradus în românește, următoarea observațiune cu privire la victoria dela Marna:

„Bătălia dela Marna a fost câștigată de armata franceză, fără artilerie grea, prin valoarea de necomparat a soldaților săi, prin admirabilul elan al ofițerilor săi, hotăriți, ca și ultimul din oamenii lor a învinge sau a muri. De asemeni se datorește și admirabilei prevederi ale marelui șef, care, 10 zile înainte, îi concepuse liniile mari, iar în timpul celor 6 zile cât a durat, nu a încetat a o conduce cu toată amploarea pe care a avut o. În sfârșit, prin dibăcia în manevră a locotenenților săi, prin spiritul lor de inițiativă și de camaraderie, prin puterea lor de improvizație, aceasta, special franceză, și, pe care, germanii au ignorat-o totdeauna.

Din partea germanilor, se poate spune, că bătălia a fost pierdută prin însăși greutatea enormelor dispozițiuni. Din partea noastră, din contră, ea nu a încetat de a fi manevrată prin mănuirea rezervelor retrase la timp din sectoarele unde ele nu mai sunt necesare și aruncate acolo unde sunt de folos, și, prin menținerea unui echilibru armonic[2]).

33. Comunicatele germane, precum și harta specială cu sumarul operațiunilor întocmite de Statul-Major German[3]), pentru popor

---

1) Op. citat. pag. 126.
2) Op. citat. pag. 93.
3) „Schematische Darstellung der von grossen generalstabe Amtlich bekannt gegebenen Kriegsereignisse". Expunere sumară a rezultatelor războiului, comunicate oficiale de Stat-Major General.

și pentru soldați, nu arată bătălia dela Marna, ca o mare bătălie în care au suferit înfrângere, ci ca un episod din bătălia generală de pe Aisne unde s'au putut reculege după retragerea dela Marna.

Acest mod de a încunoștiința poporul german despre mersul războiului, l'au întrebuințat conducăto ii germani, în tot timpul războiului, făcând să dispară înfrângerile ca episoade mici ale vreunei opriri sau al vre-unui succes zilnic pe care l'au exagerat întotdeauna [1]).

34. Cauza primelor insuccese franceze — deși are la origină greșala inițială a concentrărei și superioritatea numerică a armatelor germane, ajutate de o artilerie grea înspăimântătoare — totuși, s'a atribuit, pe drept sau pe nedrept, și unora dintre generalii comandanți francezi.

Așa se explică luarea comandei la diferiți generali francezi, puși la dispoziținea Ministerului de Răsboiu sau trimiși la „Limogès, de unde și expresiunea de *„Generaux Limogès"*.

Intre aceștia au fost: General Ruffey (A. III-a) înlocuit cu generalul Sarrail, general Lanrezac înlocuit cu Franchet d'Esperay, general Brochin comandantul corpului 5 înlocuit cu general Micheller, general Sauret comandantul corpului 3.

In Franța, ca și la noi, în orice caz mai mult decât la noi, apar scrieri și polemice zilnice, privitoare la conducerea războiului și la revendicările ce le fac, ca eroi, mulți dintre generali Limogès.

Cititorule! rămâne să nu-ți dai părerea pentru unii sau pentru alții dacă nu cunoști bine operațiunile și conducerea războiului; iar voi aceea care credeți că cunoașteți războiul, fiți rezervați în aprecieri. La răsboiu este condamnabilă numai dezertarea și neacțiunea, celelalte, sunt discutabile.

35. Marile principii, ale conducerii războiului, nu trebuesc niciodată neglijate; contrar, ele se răzbună.

Principiul economiei forțelor, din care derivă: „Niciodată nu sunt prea multe forțe pentru a bate pe inamic", a fost neglijat de către germani, în ofensiva întreprinsă contra Franței.

Ei au crezut pe Franța prea slabă și pe ei prea tari, așa că victoria le apărea ca ceva de nediscutat.

Dacă odată cu forțele germane, — 7 armate — ar fi atacat

---

[1]) Rezumare din „Avant propos Strategiques" de colonel F. Feyler, pag. 50—53.

pe francezi şi 3—4 armate austriace, cu cel puţin 10 corpuri de armată, şi dacă această armată austriacă ar fi cooperat cu armatele VI şi VII germane, contra armatelor Castelnau şi Dubail, şi ar fi rupt frontul de Est, — ceeace era foarte posibil, se poate spune că rezultatul ar fi fost defavorabil francezilor.

Dacă, în acest timp, armatele ruse ar fi înaintat în Prusia Orientală şi în Galiţia şi ar fi trecut chiar dincolo de Carpaţi, aceasta nu ar fi însemnat victorie. Ei s'ar fi retras mai iute de cât ar fi înaintat, faţă de o întoarcere victorioasă a armatelor austro-germane, asupră-le.

Dorinţa, însă, a germanilor, ca teritoriul lor să nu fie călcat de inimic, precum şi dorinţa austriacilor de a câştiga primele victorii asupra ruşilor, au dus pe unii la victoria dela Lacurile Mazuriene, pe ceilalţi la victoria dela Krasnic, Zamosk, etc., iar pe frontul de Vest a dus pe germani la înfrângerea dela Marna.

Dacă Marna ar fi fost un dezastru pentru francezi, — şi posibilitatea era — germanii ar fi avut toată probabilitatea să termine victorios acest războiu.

Prin neglijarea principiului de mai sus această posibilitate a dispărut [1]).

36. Bătălia dela Marna, prin întinderea frontului său şi mărirea efectivelor angajate, este cea mai mare bătălie din istoria lumii.

Frontul a avut circa 280 km. Efectivele de o parte şi de alta au atins circa un milion de oameni de fiecare parte.

37. Asupra cauzelor înfrângerei germanilor la Marna, Colonelul Sichitiu, recensionează, în „România Militară" scrierea lui von Kluck şi zice:

Bătălia dela Marna, care încheie primul act al marelui războiu n'a fost pierdută din cauza proectului de operaţiuni al lui von Schliefen, ci, pentru că urmaşii lui nu l'au executat, căci:

a) Ocolirea executată, pentru întoarcerea aripei stângi franceze, n'a fost suficientă;

b) Aripa dreaptă n'a fost întărită la extrem şi rezervele nu se găseau înapoia acestei aripi, aşa cum prevedea von Schliefen, din contră aripa dreaptă a fost simţitor slăbită;

c) Frontul de pe Moselа n'a fost atacat cu forţe slabe, ci cu forţe puternice, însă fără folos;

---

1) Găvănescul şi Manolescu, „Războiul cel Mare", vol. I, pag. 322.

d) Trebuia să se execute vechiul și sănătosul principiu, de a avea aripa atacatoare cât mai puternic posibil, cealaltă aripă să fie refuzată sau să fie cât mai slab constituită [1]).

38. Von Kuhl, șeful de stat major al armatei I germană, spune în lucrarea sa, cu privire la retragerea dela Marna, [2]) că această retragere nu a fost provocată de armata I-a precum se susține în unele lucrări, ci a fost provocată de către armata II-a.

La amiaza zilei de 9 Septembrie, von Bulov, văzând dreapta sa amenințată de către armata V-a franceză (d'Esperey) a hotărît să se retragă — Locot. Colonel Hentsch, reprezentantul M. C. General, fiind prezent, a aprobat această măsură, apoi a trecut la postul de comandament al A. I. unde, ne-găsind pe von Kluck, a impus generalului von Luhl să ia dispoziţiuni de retragere. — După ce von Kuhl a luat înțelegere cu comandantul său von Kluck, aceștia au protestat că sunt obligați să se retragă din plină ofensivă, dar au executat retragerea.

S'a criticat mult în presa germană responsabilitatea pe care și-a luat'o Locot. Colonel Hentsch, ordonând retragerea. — In 191. a fost o anchetă ordonată de Ludendorff, din care a reeșit însă că acest ofițer, a executat un ordin în vederile exacte ale lui von Moltke [3]).

5.. După înfrângerea dela Marna și după insuccesele din Flandra (1 Octombrie – 15 Noembrie), Germanii cu rezervele epuizate și cu stocurile de muniţiuni aproape terminate, s'au îngropat în tranșee, ca să se apere și să câștige timpul necesar refacerii și complectării lor.

Nu s'au pregătit din vreme pentru războiul de tranșee, dar s'au adaptat ușor, împinși de necesitate și ajutați de mijloace technice extraordinare.

Din toamna anului 1914 și până în primăvara anului 1918, pe tot întinsul dela Marna la frontiera elveţiană, stau față în față două linii de tranșee continue care se atacă și se isbesc când ici când colo, cu alternative de succese și înfrângeri, dar fără putința de a sparge frontul ca să înainteze una din armate pe câmpul războiului de manevră al celeilalte.

---

1) Vezi „R. M." articolul „Statul Major German cu pregătirea și conducerea războiului mondial" pag. 254—281.

2) Sir George Arthur „*Kitchener et la Guerre*". pag. 81.

3) „Die Marnefeldzug 1914. Berlin 1921.

40. După luptele dela Yser, Marele Cartier german a dat instrucţiunea sa asupra învăţămintelor trase cu organizarea poziţiilor.

Rezumăm aci părerile generalului Falkenhayn asupra acestor chestiuni:

„S'a părăsit principiul de a organiza o singură linie de rezistenţă şi s'a adoptat un sistem de apărare compus din mai multe linii, combinate împreună cu două sau mai multe poziţii, eşalonate înapoi pentru a face faţă atacurilor de spargere.

„Totuşi spargerea rămâne necesară chiar în cazul conducerii celei mai vitejeşti, când duşmanul are o puternică superioritate de forţe.

„Cu toată inovaţia aceasta, s'a păstrat cu tărie principiul că linia încredinţată unei trupe, să fie susţinută cu orice preţ; iar dacă e pierdută, să fie reluată.

„Acest principiu a fost însă modificat mai târziu în mod temporar, căci se produceau pierderi prea mari ici şi colo. S'a crezut că aceste pierderi vor fi evitate, permiţându-se garnizoanelor din primele linii, să se retragă pe o linie principală de apărare, situată în urmă. Întăririle trebuiau aduse numai la această din urmă linie, iar nu la cele mai avansate....."

„Aceste prescripţii au reuşit, cu trupe alese şi cu comandanţi excepţionali de buni, dar adesea ea a cauzat pierderi grele ca oameni şi ca poziţie. E un mare pericol în războiul de poziţie, ca soldatul să se simtă părăsit, mai ales dacă i se lasă dreptul de a se retrage când nu mai poate ţine postul încredinţat. Se produce sau predarea voluntară sau retragerea prematură, care nu mai poate fi oprită, chiar pe linia principală de rezistenţă [1]).

41. In anul 1809, Napoleon a reuşit să spargă frontul armatei austriace în ziua de 22 Aprilie la Landshut peste Ekmuhl şi apoi să respingă ambele flancuri inamice în direcţiuni opuse. Napoleon, încă din ziua de 19 Aprilie, când a sosit la Donauwörth, a luat măsuri să-şi concentreze trupele şi să afle situaţiunea inamicului, pentru a-l obliga la o bătălie sau a evita el însă şi să fie bătut, însă, manevra pe care avea să o facă nu o fixase dinainte, întrucât nu avea toate elementele cunoscute.

„Cazul acesta arată că, nici odată comandamentul nu trebue să caute salvarea în menţinerea cu încăpăţânare a ideei unei manevre fixate dela început, ci, în acomodarea spontană la impre-

1) Op. citat pag. 27.

jurările momentane. Învăluirea sau spargerea de front trebue să fie la îndemâna comandamentului în orice timp cu mijloacele pe care le are la dispoziţie".

„Asemenea manevre spontane, au făcut germanii la 1870, contra armatei de Loire, la Orleans şi la Le Mans, când în loc de învăluire, s'a produs spargere de front.

Plecând dela această concepţie, Freytag von Loringhoven susţine că atacul frontal al francezilor la August 1914 în Lorena, ar fi trebuit să aibă o asemenea elasticitate.

Iată cum probează el aceasta:

Armata I şi II franceză, la 14 August, înainta din zonele de concentrare la Meurtha şi la Est de Luneville-Nancy.

Un corp de armată a fost ţinut în luptă pe Vosgii mijlocii, iar trei corpuri şi o divizie de cavalerie, au înaintat în direcţia Saarburg. Armata II-a (3 corpuri armată + 4 divizii de rezervă, 1 corp cavalerie) a executat o acoperire spre Nord.

Mişcările până la 19, s'au executat foarte încet în lupte încăpăţânate cu trupele germane arătate.

Armata II-a, crezând flancul stâng slab, a trimis încă un corp de armată spre Metz atară de cele 4 divizii de rezervă ce avea aci.

Armata I-a a dat încă un corp de armată la flancul său drept, ameninţat de forţele germane dinspre Scherneck.

Aşa s'a întâmplat că din forţele franceze a două armate cari au intrat în Lorena, au continuat atacul spre Saarburg numai trei corpuri de armată.

In această situaţiune au fost respinse, în ziua de 20, ambele armate franceze de un atac general a armatei a VI-a germană şi de corpuri din flancul drept al armatei a VII-a germană.

Francezii au suferit o mare înfrângere şi s'au văzut aruncaţi, prin urmărirea armatei a VI-a, la 21 August, până la poarta graniţelor în regiunea cetăţilor apărătoare.

42. Tot Freytag adaogă însă, că pe lângă încăpăţânarea de a continua atacul frontal a contribuit la insuccesul francez, pe deoparte, prea multele însărcinări ce se dăduse armatei a I-a, pe de alta, lipsa de comandă unică şi imediată peste armatele franceze din această parte,

Marele Cartier francez era prea departe ca să poată con-

duce operaţiunile acestor două armate; iar grup de armate nu exista încă [1]).

43. După nereuşita primei lovituri mari dată Franţei în 1914, situaţiunea rămase neschimbată, iar cuvintele profetice pe care Feldmareşalul von Moltke le spuse la 14 Mai 1890, se adeveriră:

„Dacă o să isbucnească războiul, care de mai bine de 10 ani ne ameninţă cu sabia lui Domocles, nimeni n'o să poată să spună câtă vreme o să ţie şi care o să fie sfârşitul. Marile puteri ale Europei, se vor lupta unele cu altele, înarmate cum n'au mai fost vreo dată. Nici una din ele n'o să poată fi într'o campanie ori două, într'atât de sdrobită încât să fie silită să se declare bătută şi gata să primească grele condiţii de pace dictate, aşa că războiul să nu mai poată fi reluat peste un an. Poate să avem un război de şapte ani ori de treizeci ... [2])".

44. Generalul von Falkenhayn, când a fost chemat ca şef al statului major al armatei germane a păstrat şi locul de ministru de războiu, justificând aceasta, pe motivul că voeşte să evite conflictul care s'a ivit în 1780, între Ministru de Războiu şi şeful de stat major, conflict care se ivise chiar şi în 1914, până la numirea sa.

Mai târziu cancelarul, sprijinindu-se pe drepturile sale constituţionale, fără voea lui von Falkenhayn, a numit alt ministru de războiu".

45. Inlocuirea generalului von Moltke, imediat după bătălia dela Marna, se atribue sănătăţei sale. Se pare, însă, că nu starea sănătăţii, ci starea psihologică a fost cauza.

„Nu se ignorează în armata germană că colonelul-general von Moltke, ales de Kaizer mai mult pentru aparenţe decât pentru merite, pierduse complect capul în timpul bătăliei dela Marna, ca şi ajutorul său stăpân, căruia îi mărturisi, că nu e în stare să conducă operaţiunile" [3]).

Asemenea cazuri s'au întâmplat şi la armata română, în războiul de întregire, şi le vom arăta fără înconjur în vre-una din

---

1) Freytag, vol. I, pag. 197 şi următoarele.
2) Ludendorff, vol I, pag. 283.
3) Le Comandament Supreme de l'Armée Allemande 1914—1916, de von Falkenhayn, traducere franceză, de general A. Niessel. pag. VII.

lucrările noastre, aceasta fiind nu numai în interesul istoriei, dar, şi în acela al educaţiunei generaţiunilor viitoare.

A nu putea conduce operaţiunile, într'un moment dat, din cauze psihologice sau din cauze de nepregătire, nu este atât de condamnabil, pe cât este de condamnabil a nu se recunoaşte aceasta de către cel în cauză, sau a nu se scrie aceasta în mod cinstit de către cei chemaţi să facă istorie.

46. Asupra părerilor emise de unii critici, că trupele germane, după înfrângerea dela Marna, ar fi trebuit să se retragă mai înapoi, ca să poată executa atacurile spre mare în condiţiuni mai bune, Falkenhayn obiectează astfel:

„După retragerea dela Marna, Germanii s'ar fi putut retrage mult înapoi pentru a-şi complecta lipsurile şi a relua ofensiva, dar, pe lângă condiţiunile militare, s'ar fi comis şi o greşală de efect moral.

„Cu deosebire, efectele morale şi politice, după cum s'a constatat în destul după bătăliile dela Marna, la prieteni şi la duşmani, dar, mai ales la neutri, ar fi cântărit greu în cazul unei noui retrageri. Greutatea ar fi fost resimţită în momentul unei noi ofensive [1]).

47. Kronprinţul, în memoriile sale, vorbind despre insuccesul german în 1914, pe frontul de Vest, zice: „de acest insucces nu este responsabil geniul lui Schlieffen: adevărata cauză este că s'a sărit peste spiritul acestui plan. Pentru mine, eroarea principală, nu stă în modificarea formei exterioare a concentrărei dela Vest, grămădind prea multe forţe în Alsacia şi Lorena şi întinzând concentrarea până la Alsacia de sus. Trebue căutată cauza mai mult în conducerea operaţiunilor, după terminarea concentrărei. O ideie strategică sănătoasă şi simplă, cât ar fi de sigură de succes, este imposibil să dea victorie, dacă cel chemat să o realizeze îi pierde din putere, ceeace s'a întâmplat — după mine — cu comandamentul german în 1914 [2]).

48. Caracteristica generală a operaţiunilor, petrecute timp de 4 ½ luni între germani şi francezi (20 Aprilie 31 Decembrie 1914) se prezintă astfel.

---

1) Op. citat pag. 14.
2) Souvenirs de Guerre du Kronprinz, pag. 28.

Până la 1 Septembrie, marşuri şi lupte victorioase din partea germanilor, retragere, sacrificii de partea francezilor. Poporul german nu se îndoeşte de victorie; poporul francez speră să se reculeagă, deşi operaţiunile se asemănau cu cele dela dezastrul din 1870.

Dela 1 Septembrie până la 31 Decembrie, înfrângerea germanilor la Nancy, Charmes, Marna, Verdun, Dunquerque, Calais, Ypres.

Poporului german i se spunea că va învinge; poporul francez crede în victorie.

De aceea găsim în scrierile lui Pierre Dauzet [1]) următoarele rânduri ca încheere la operaţiunile din 1914:

„Franţa, în faţa celei mai puternice forţe militare din istorie, pe care a învins'o, se simte de aci înainte sigură de ea, reînviată în interior, mai mare în faţa lumii şi sigură de căderea finală inevitabilă a formidabilului adversar".

49. Dacă la finele anului 1914 nu s'a putut şi nu se poate zice nici astăzi că Germania a pierdut războiul, se poate susţine, însă, că planul ei de atac a fost complect nereuşit şi că alt plan şi alte mijloace trebuiau căutate:

Planul lor iniţial era: distrugerea repede a armatei franceze, pentru a se întoarce în urmă în contra Rusiei şi a le pune pe ambele în afară din cauză, cât mai repede.

Marna le-a tăiat speranţa distrugerii armatei franceze; iar Flandra le-a confirmat că alt plan şi alte mijloace nu se mai pot găsi repede, nici improviza.

Ambele aceste înfrângeri i-au dus la forma de războiu de care au fugit şi pe care a considerat'o ca cel mai greu risc: războiul de poziţiuni.

50. Cu privire la lipsa artileriei în 1914, generalul Herr zice: „Frontul a început să se stabilească, cu începere de la 15 Noembrie". Pretutindeni operaţiunile sunt întrerupte din cauza lipsei de mijloace artileristice, muniţiile mai ales, şi acestea aduce lunga cristalizaţiune a războiului de tranşee.

Iar cu privire la învăţămintele principale trase din prima parte a campaniei, privitor la artilerie semnalează următoarele:

---

1) Gloria. Historie de la Guerre, 1914—1918, par Pierre Dauzet. Librairie Hachette, Paris.

a) *Puterea focului*, care dezorganizează, decimează şi opreşte cea mai bună infanterie.

b) *Consumarea de muniţii*, care a întrecut orice prevedere. Comandamentul Francez ca să alimenteze cu proectile de 75, bătălia de pe Yser, a trebuit să ia muniţii de pe celelalte părţii ale frontului. Dacă germanii n'ar fi suferit aceiaş lipsă, poate ar fi fost fatală pentru francezi lipsa de muniţii.

c) *Importanţa artileriei grele*, (calibre şi bătae). Artileria franceză de 75, cu toate calităţile ei superioare celei germane, n'a fost de ajuns în ce priveşte calibru şi bătaea. Efectele sdrobitoare ale artileriei grele germane, mai ales ale obuzierului de 15, şi tunurile lungi de 13, calitatea de explozibile la proectilele grele germane, varietatea calibrelor şi a bătăii, a pus în evidenţă importanţa acelui fel de artilerie şi inferioritatea artileriei franceze.

d) *Necesitatea de contrabateri*, a ieşit în evidenţă tocmai din importanţa artileriei de mai sus.

e) *Insuficienţa observaţiunii*, transmisiunilor şi a aviaţiei s'a observat chiar dela primele operaţiuni.

51. Despre factorii victoriei franceze dela Marna, iată ce zice scriitorii Hesley şi Saint Brice![1]).

„Infrângerea germană, nu este din acelea ce sunt impuse de o greşală colosal de grosolană, sau o strălucită superioritate de geniu.

Afară de eroarea iniţială, repede reparată, planul german era de o logică riguroasă; el ţintea toate elementele de succes, şi reuşita unei singure din combinaţiile de flanc şi de front, ar fi fost fatală francezilor.

„Iată tocmai ceeace ce îndoieşte pentru francezi valoarea isbândei. In contra unui asemenea luptător, Franţa a trebuit să facă apel la toate resursele ei, la devotamentul tuturor fiilor săi. Dar cu ce avânt ţara a răspuns la acest apel! Un şef suprem, plin de sânge rece şi de hotărâre, comandanţi de armate înflăcăraţi şi având o admirabilă iniţiativă, coordonând minunat manevrele lor. Şi ce trupe?! Dela ofiţeri şi până la cel din urmă soldat, spiritul de jertfă, vitejia, înflăcărarea sacră a amorului de patrie, supunerea fără şovăială la toate suferinţele, devotamentul nemărginit, „toată furia franceză“, şi, cu toate acestea,

---

1, Traducere în românește de E. Guerin „Victoria dela Marna“.

o disciplină strictă: nici o abatere, nici cea mai mică scădere, Nu trebue asemenea să uităm calmul supraumân al Franţei, care deşi cu inima sdrobită, a arătat un suflet tare, încrezător într'un ideal de viitor, orice s'ar fi întâmplat":

52. O caracteristică în scrierile generarilor Falkenhayn, Hindenburg, Ludendorff, Kronprinţul, etc., este aceea că ei nu pierde nici o ocaziune ca să arate că nu erau complect pregătiţi de războiu, că efectivele lor, la început, erau mai mici ca ale franco-englezilor, că technicește, nu erau mai superiori decât adversarii lor.

Asemenea afirmaţiuni le fac autorii germani, în dorinţa continuă a justificărei că n'au provocat ei războiul.

Dar acest camuflagiu sufletesc al lor, îi duce la o mare eroare psihologică: aceea că nu pot vedea nici acum valoarea forţei morale a adversarilor lor, rezemată pe cauza dreaptă a războiului.

53. In timpul cursei dela Mare, cavaleria franceză (Conneau şi Mitry) au adus mari servicii armatelor franceze, opunându-se la mai toate încercările de învăluire ale germanilor.

In special este de remarcat colaborarea acestor corpuri de cavalerie cu diviziile 87 şi 89, care, au întârziat desfăşurările corpurilor de armate germane şi au acoperit astfel debarcările engleze şi instalarea lor în regiunea Ypres.

Deosebit, au menţinut strânsă legtură cu armata belgiană la Vestul pădurei Houthulst şi la Sud de Dixmude, pe când aceasta se organiza pe linia Yser.

54. Despre situaţiunea germanilor de pe frontul de Vest, la începutul ernei din 1914, Falkenhayn zice:

„La începutul lui Noembrie 1914, comandamentul suprem n'a mai putut să-şi ascundă că un succes decisiv, cu deosebire în regiunea dominantă, nu mai putea fi obţinut asupra unui duşman care se întăria mereu. Se examină atunci chestiunea dacă nu s'ar putea încerca o spargere, transportând presiunea în contra unei părţi a frontului duşman, slăbit în folosul apărărei din Flandra. Astfel, vederile fură îndreptate, în acest scop, spre Artois şi Picardia, în sectorul armatei a II-a, Insă furăm nevoiţi a renunţa la acest plan, forţele ne mai fiind suficiente pentru îndeplinirea acestei concepţii, deoarece, se luase pentru frontul de Est toate rezervele de personal şi material" [1]).

1) Op. citat. pag. 26.

55. Asupra părerei emisă de unii critici militari, cari, susțin că germanii trebuiau să atace mai întâi pe Rusia, Falkenhayn zice:

„Adesea a fost discutată chestiunea de a ști dacă nu s'ar putea face ipoteza războiului, în mod invers, pe cele două fronturi, adică: să se înceapă operațiunile defensive la Vest și cele ofensive la Est. Partizanii acestui mod de acțiune se referiau, între altele, la o declarație a feldmareșalul von Moltke, menționată în *„Gândiri și Amintiri"* de Bismark. Totuși nu se poate face, cu bună dreptate, apel la această părere: cu siguranță că feldmareșalul n'a prevăzut participarea Angliei la război. Dacă această participare nu s'ar fi produs, acest mod de acțiune menționat de el în conversația avută cu prințul Bismark, ar fi fost foarte aplicabilă. Autorul desfășurării strategice executată la 1914, colonelul general conte von Schlieffen, a fost nevoit, din contră, să țină socoteală în mod foarte serios de intrarea în acțiune a Angliei, Socotind astfel, nu se putea imagina o altă conducere a războiului, decât aceea care a fost aleasă în realitate, în oricare eventualitate s'ar fi produs războiul.

56. Revista „România Militară" publică în paginele 375—386, o traducere din „Revue Générale" a articolului „A propos de charleroi et de Briey par general AA", din care rezumăm următoarele asupra planului de război francez:

a) In realitate Charleroi a fost o surpriză strategică pentru francezi, din întreitul punct de vedere al dispozitivului german, al armamentului și al numărului.

Pentru aceste motive, bătălia dela Charleroi, angajată rău, din punct de vedere strategic, era virtual condamnată la nesucces, ori care ar fi fost valoarea executanților.

b) Dacă victoria dela Marna a spălat înfrângerea de la Charleroi, aceasta se datorește numai faptului că autorii concepției strategice, au renunțat la planul lor inițial, dar și credinței în victoria finală.

Această miraculoasă restabilire a fost posibilă numai grație admirabilei valori a trupelor pe care înaintașii le-au format și antrenat patruzeci de ani.

57. Generalul Buat, în scrierea sa despre armata germană, în timpul războiului din 1914—18, zice în concluziune:

In pregătirea de războiu, Statul Major German, nu s'a folosit de superioritatea incontestabilă ce i-o dădea contigentele mobilizabile. Dacă ar fi organizat, în divizii, 600.000 oameni mai mult, ar fi putut să facă, fără greutate, mișcarea învăluitoare asupra stângei franco-britanice, până la coasta Mării Nordului și canalul La Manche. Bazele navale cele mai apropiate ale Angliei ar fi fost ocupate și Anglia direct amenințată, bătălia dela Marna nu ar fi putut exista.

Greșeala planului inițial german nu a mai putut fi îndreptată în tot cursul campaniei [1]).

René Viviani

Asquith

Sir Edward Grey

Lord Kitchener

Bethmann-Hollweg

Contele de Schœn

1) Vezi revista „România Militară" pag. 387 — 411, traducere de N. A.

CAPITOLUL IV.

Operaţiunile din anul 1915

Pe frontul de Vest.

I. Situaţiunea generală

Frontul de luptă are o întindere de circa 800 km. dela Mare la frontiera Elveţiei, şi formează un unghiu obtus cu vârful la Sud de Noyon, 90 km. de Paris.

Frontul german este împărţit la trei grupe de armate (von Heeringen, Kronprinţul imperial şi Kronprinţul Bavariei).

Comandanţii acestor grupe de armate germane au dreptul să-şi constitue rezerve din propriile forţe, să întărească sau să reducă trupele din sectoare, să execute operaţiunile necesare pe proprie răspundere, în fine, sunt obligaţi să dea Marelui Cartier General, la cea dintâi cerere, rezervele necesare.

Francezii, englezii şi belgienii, se întăresc pe poziţiunile defensive întrecându-se cu germanii, în creeare de mijloace de întărire şi de lupte defensive. Astfel apar: mine, contra mine mortiere de tranşee, grenade de mână, aruncătoare de bombe, arme de lupte corp la corp, curăţirea tranşeelor după asalt, pumnale, cuţite, în fine, tot ceeace poate ajuta pe om să răpună pe omul adversarul său. Apare artilerie mascată, artilerie îngropată înapoia tranşeelor infanteriei, tir de preparaţie, tir de distrugere, tir de baraj, tir pentru sprijinul atacului infanteriei, observare şi fotografiere din avioane, gaze asfixiante, măşti contra gazelor, căşti de fier, proectile inflamabile, etc.

In acest an, Anglia votează serviciul militar obligatoriu; iar Italia, intră în războiu contra puterilor centrale (23 Mai).

Caracteristica psihologică a anului 1915 este următoarea; pe când în Germania, curentul imperialist şi anexionist atinge apogeul [1]). în Franţa şi în Englitera conştiinţa naţională se ridică până la cele mai înalte culmi dându-se astfel naştere celei mai mari desfăşurări de energie şi de muncă pentru complectarea materialului, efectivelor şi pregătirea trupelor.

Din punctul de vedere al operaţiunilor caracteristic, este că Germania păstrează stricta defensivă pe frontul de Vest şi caută victoria pe cel de Est, deşi Falkenhayn nutrea alte vederi; — iar anglo-francezii atacă în diferite sectoare din Vest pentru a ajuta indirect la îndreptarea situaţiunei pe frontul de Est.

II. Operaţiunile dela 1 Ianuarie la 30 Iunie.

In acest timp au avut loc lupte locale şi diferite lupte pentru străpungerea frontului.

Cele dintâi s'au executat pe sectoare limitate cu scopuri demonstrative, morale, rectificare de fronturi, represalii, etc. Cele de al doilea s'au executat în diferite regiuni, cu fronturi mai întinse, cu efective mai mari, cu pregătiri mai serioase şi mai îndelungate, în scopul de a schimba situaţiunea strategică.

Aceste operaţiuni prezentând interes pentru tactica specială a armelor, le citâm aci numai în ordinea cronologică pentru cunoştinţa cetitorilor; pe când cele de al doilea fiind în legătură cu tactica generală, cu strategia şi cu scopul războiului, le vom descrie mai pe larg.

A. Luptele locale

La începutul anului 1915 frontul francez dela Mare la frontiera Belgiei era marcat prin următoarele numiri de sectoare: Belgian, Flandra franceză, Artois, Somme, Soissons, regiunea Laon, Champagne, regiunea Meusei, Argonne, Lorena, Alsacia.

---

1) In cursul anului 1915, diferite manifestări sociale din Germania cer împăratului să se asigure prin pace: un imperiu colonial, garanţii vamale şi comerciale, indemnităţi de războiu, dominaţie militară şi economică în Belgia, anexarea bazinului de Nord a pasului de Calais şi a litoralului până la Somme, a bazinului Briey a frontierei fortificate dela Verdun la Belfort, iar la Est cer anexiunea provinciilor baltice.

In aceste sectoare au avut loc numeroase lupte locale, din cari, unele, au durat săptămâni şi chiar luni întregi, cu succese alternative, de o parte sau alta.

Dăm aci cronologia celor mai importante:

Luptele depe Aisne (Soissons): 8-18 Ianuarie. Le-au dat francezii cu scopul de a degaja oraşul Soissons de sub focurile germane. La început francezii au progresat, însă, la 12 Ianuarie, francezii contrariaţi de apele mari ale Aisne-i şi de contraatacurile germane au fost siliţi să se retragă. Germanii n'au reuşit însă să ocupe Soissons.

Luptele dintre Aisne şi Argonne dela Crouy şi Saint Paul: 10-15 Ianuarie.

Aceste lupte s'au dat pentru a îndrepta poziţiunea de pe malul drept al râului Aisne. Francezii au reuşit să ocupe Crouy, însă venind apele mari au rupt podurile, astfel că francezii au fost siliţi a se retrage pe celalt mal. In această împrejurare germanii au reuşit să ocupe un foburg din Soissons.

Bombardarea oraşului Furnes şi luptele dela Est de Ypres (15-25 Ianuarie).

Luptele dela Argonne: Ianuarie-Iunie. Au dat naştere episoadelor sângeroase cunoscute sub numele de „Grurie" Four de Pays „Bagatelle" „Bolante" după numirile poziţiilor unde au avut loc.

Aci francezii au apărat pas cu pas terenul contra trupelor Kronprinţului.

Luptele dela Heeretange 19-20 Februarie.

Luptele dela Craonne şi Urtebise provocate de germani pentru a oferi o victorie de ziua Kaizerului: 27 Ianuarie.

Luptele din Argonne (Varennes-Vauqoise): 15 Februarie-5 Martie.

In aceste lupte s'a distins divizia 10 franceză (A. III-a), care, pornind depe linia de Vest a unei păduri, a cucerit punctul fortificat Vauqois, unde, aveau germanii un observator important.

Acest punct oferea pentru francezi, avantajul tactic punând la adăpost linia ferată către Verdun, precum şi avantajul strategic al acoperirei dreptei armatei a IV-a franceză.

Luptele dela Eparges, 17 Februarie finele Aprilie [1]).

---

1) Aci au întrebuinţat germanii, pentru prima oară, proectile aruncate cu Minenwerfer.

Germanii fortificaseră această creastă ca o adevărată cetate din care observau toată câmpia Woevre și N. de St. Michiel. Francezii au luat și reluat de trei ori această creastă în Februarie. Martie și Aprilie, reușind în cele din urmă să o ocupe definitiv.

Luptele din Alsacia, Hartmanswillerkopf (sau Viel-Armand) 25 Februarie-26 Martie. Aci s'a distins regimentul 152 infanterie care ceruse singur să-și facă încă o probă aci.

Luptele din Artois (Notre Dame de Lorette): 4-10 Martie.

Luptele din Lys și Yser (Neuve Chapelle-Carnoy): 9-14 Martie, în care englezii au luat 2000 prizonieri și au scos afară din luptă circa 18.000 germani.

Luptele dela Yser dela 22 Aprilie-17 Mai când germanii au utilizat gaze asfixiante și au bombardat Dunquerque la 30 km.

Luptele din Alsacia (Metzeral) 15-21 Iunie.

B. Luptele pentru străpungerea frontului

Marele Cartier Francez, prin ordinul dat la 20 Ianuarie, arată cauzele nesucceselor din 1914 și dă directivele pentru studierea a două ofensive viitoare, din care: una în legătură și cu englezii (Bătălia din Champagne și Artois) și alta pentru a desființa buzunarul german dela St. Michel (Bătălia din Woevre).

Bătălia din Champagne (15 Februarie—20 Martie). Această bătălie a fost începută încă dela 15 Decembrie 1914 și a durat șeapte zile (22 Decembrie) când trupele lui Langle de Cary, venind din direcția Perthes și Mesnil les Hurlus au înaintat 1 ½ km. de front și 1 km. adâncime.

Deosebit, au câștigat teren la Nord de Massige și Beausse-jour. In cnrsul lunei Ianuarie 1915 francezii au mai înaintat.

Aceste lupte din Decembrie 1914 și Ianuarie 1915, sunt preliminările bătăliei dintre 15 Februarie—20 Martie 1915.

In această bătălie, francezii urmăresc spargerea frontului german și un succes strategic mai important pentru a veni indirect, în ajutorul frontului rus.

Atacul s'a dat de C. 1 și 17 francez, în ziua de 16 Februarie.

In fața lor se găsesc trupele germane de sub comanda lui von Einem cu 120.000 infanterie, 31 escadroane, 64 baterii de câmp și 20 baterii grele.

După o pregătire de artilerie de 75, francezii pornesc la atac şi resping primele linii germane. Ei înaintează 2—3 km. pe un front de 7 km. şi ocupă lisiera pădurilor la Nord de Perthes, drumul Tahier şi cel dela Maison des Champagne [1]).

Germanii aduc rezerve din diverse părţi ale frontului şi opresc înaintarea, dar nu pot recuceri nici un punct. Germanii au lăsat pe teren circa 10.000 morţi. Două regimente de gardă au fost distruse.

Marele Cartier francez insistă să continue atacul şi să exploateze cât mai curând primele succese, în care scop adaogă: „Din punct de vedere militar, trebue să demonstrăm posibilitatea de a străpunge liniile inamice, din punct de vedere politic, ne trebue un succes care să antreneze pe neutri ezitanţi...".

La 23 Februarie, soseşte un Corp de armată francez (C. 23), şi după un al doilea atac se ocupă cota 196 la N.-Est de Mesnil.

De aci înainte, ambii adversari aduc întăriri, aşa că luptele se localizează şi macină continuu efectivele celor două părţi adverse.

După câteva succese locale, francezii ajung la 12 Martie până la drumul Perthes-Scernay, curăţând astfel terenul din jurul cotei 186.

Intre 7—18 Martie, francezii mai ocupă pădurea Janne-Brule şi Sabot.

In total francezii reuşesc să pătrundă 3 km. în frontul inamic.

Timpul a fost ploios, iar regiunea grea şi noroioasă.

Rezultatul fiind slab, faţă de sacrificiile făcute, Marele Cartier Francez, nu mai insistă să continue această ofensivă.

Bătălia din Artois [2]) *(9 Mai—19 Iunie).* Această bătălie s'a dat în strânsă legătură cu armata engleză, care, în urma experienţelor făcute, ajunsese la convingerea unei strânse colaborării, nu însă şi la aceea de subordonare unui comandant unic.

---

1) In aceste lupte locotenentul Lelong a atacat în capul coloanei sale de atac strigând: Vreau să vă arăt cum moare un ofiţer francez. „Gloria", op. citat, pag. 69.

2) Este cunoscută şi sub numele de „Bătălia de Arras".

In această bătălie s'au introdus următoarele dispoziţiuni noi de lupte:

a) Preparaţiunea se face de o puternică artilerie care nu va mai bate zone de teren, ci obiective precise pentru a le distruge. Mortierele de tranşee complectează distrugerile de reţele, iar altele distrug adăposturile germane.

b) Marele unităţi se eşelonează în adâncime pentru ca efortul

Marele comandament francez a dat această bătălie cu scopul să facă o spărtură în frontul german, și, în acelaș timp, să răspundă deselor cereri ale Rusiei, care, ataca puternic, simțea nevoia de demonstrațiuni pe frontul de Vest spre a opri aci ajutoarele germane.

Ca obiectiv imediat, această ofensivă, urmărea să cucerească eșindul puternic organizat de germani dela Douai la Lens.

In primele zile lunie, sosind armata II-a engleză (Generalul Smith Dorien), francezii au putut să aducă o masă de manevră constituită din șease Corpuri de armată (17, 910, 10, 33 și 21) cu 350 piese artilerie grea.

Comandamentul superior francez a hotărât acest atac pe un front de 25 km, cu următoarele trei obiective: către coasta Vimy, către Nord de Souchez la 1500 m. Sud de Bailleul, și, către Est de Neuve-Chapelle (englezi).

Comandantul frontului de atac a fost numit generalul d'Urbal.

Atacul și trupele au fost pregătite în cele mai mici detalii după indiciile generalului Pètain (C. 33 A) care a fost printre primii generali alcătuitori ai noilor metode de lupte față de enorma pregătire a germanilor.

Pregătirea de artilerie a durat 6 zile.

Bătălia s'a desfășurat la 9 Mai, orele 10 dimineața, după un puternic bombardament de artilerie, în modul următor:

In regiunea Neuville: Regimentele Corpului 20, eșind din tranșee, atacă pe la Vest și Sud-Est de Neuville și până la 11,30 cuceresc primele case din Neuville și cimitirul, pe care'l pierd și-l reiau de două ori. La dreapta, ajung în apropiere de Labyrinthe, dar nu mai pot înainta [1]).

In zilele următoare, continuă lupta la Neuville, cucerind casă cu casă, din cauza perfectei organizări defensive a germanilor. Până la 15 Mai, majoritatea orașului este cucerită; iar cimitirul este stăpânit complect, însă, la Labyrinthe, nu s'a putut face progres decât dela 30 Mai înainte; iar la 19 Iunie, a fost ocupat complect.

---

lor să poată continua, iar alte unități mari de infanterie și cavalerie sunt destinate pentru exploatațiune strategică a succeselor.

c) Infanteria creează paralele de plecare distanțate de 150—200 m. și pornește către obiective precise de atac, de curățare de tranșee, de atingere de noi obiective și improspătare.

1) Frontul de atac, în special către Carency-Targette-Labyrinthe este puternic organizat de germani, pe care l'au numit ei „frontul impenetrabil".

In sectorul Carency-Neuville, a luptat Corpul 33 (Pétain) cu diviziile 77 (Baibil) şi 70 (Fayolle). La 11 ore a ocupat Targette şi cota 140, a luat parte la luptele dela Neuville şi a atins drumul dela Bethune la Arras înaintând circa 4 km. In aceiaşi zi şi în cele următoare a cucerit poziţiunile spre Carency şi s'a apropiat de Souchez capturând oameni şi material.

Acest succes fulgerător a avut însă desavantagiul că, rezervele franceze n'au putut sosi la timp, astfel că germanii au avut vreme să aducă întăririle necesare.

La 13 Mai, generalul Joffre, deşi convins că nu mai putea atinge obiectivele dorite, a ordonat totuşi să se continue ofensiva pentru a ţine cât mai multe trupe germane pe acest front şi a scăpa astfel pe ruşi până ce Italia va intra în războiu.

In sectorul Carency Ablain: La dreapta şi la centru s'au dat lupte sângeroase, patru zile, pentru ocuparea poziţiunilor dela Carency şi cele dintre acest punct, inclusiv Ablain.

La 11 Mai, pădurea Carency este ocupată, iar noaptea, germanii părăsesc unele poziţii dela Ablain, Saint Nazaire. Până la 28 Mai, Ablain este complect ocupat.

In sectorul Notre Dame de Lorette: La stânga, trupele Corpului 21 înaintează mai greu şi cu pierderi către platoul Notre Dame de Lorette.

Până la 22 Mai, trupele franceze pun stăpânire pe o parte din platoul (Chapelle) iar la 13 Iunie, pe botul de deal dela Blanche Voie.

In fine, la 14 Iunie, francezii, stăpânesc tot platoul.

In acest timp, armata engleză reuşise până la finele lui Mai să înainteze circa 800 m., în direcţia Bassée.

In total, francezii au înaintat pe un front de 10 km. cu 2-4 km. adâncime, au luat 8000 prizonieri, 20 tunuri, 100 mitraliere şi au ţinut în loc circa 16 divizii (300.000 germani).

Tactica, va avea să tragă multe învăţăminte din luptele date în această ofensivă dela Artois, mai ales la Gohelle, Carency, Ablain, fabrica de zahăr Souchez, Notre Dame de Lorette şi Labyrinthe.

Aci s'a consumat cea mai mare cantitate de muniţiuni de până acum. Numai la 16 Iunie au tras francezii în 24 ore 300.000 proectile, aproape cât s'a tras în războiul din 1870 [1]).

A doua bătalie dela Ypres (21-27 Aprilie). — Comandanţii superiori aliaţi, de comun acord, au hotărât să atace în acest sector

1) Gloria. Histoire de la Guerre, 1914-1918, pag. 72.

ca să pună capăt încercărilor germane de a-şi deschide drumul spre Calais.

Germanii, la rândul lor, au atacat între stânga, armata II-a engleză şi dreapta detaşamentului francez de aci, întrebuinţând pentru prima oară gazele asfixiante.

Trupele aliate surprinse de efectele omorâtoare ale gazelor, s'au retras mai mulţi km. dar, la 25 Aprilie, divizia 2-a infanterie, contra-atacă şi opreşte înaintarea germană.

La 24 Aprilie, sosind întăririle armatei a X-a dela Nieuport, se restabileşte situaţiunea la 3 km. înapoi spre Est de Ypres, pierzând cota 60, care avea mare importanţă.

Bătălia din Woevre (Aprilie)

Această bătălie naşte din ideia de a reduce efectul succesului german dela St. Michel, printr'o acţiune simultană produsă pe fiecare din laturile acestui intrând.

Prin instrucţiunea dela 26 Martie, generalul Joffre ordonă că: „acest atac să fie împins prin surprindere, cu maximum de puteri şi oprit după câteva zile dacă va părea că un rezultat complect nu va putea fi obţinut".

Generalul Dubail a hotărît atacul astfel:

Latura de Nord va fi atacată de Corpul 1 şi 2. Direcţiunea Voel acoperindu-se spre Conflans, Corpul 6 va merge către Chaillon.

Latura de Sud va fi atacată de Corpul 12 către Thiacourt.

Pe lângă artileria corpurilor de armată va lua parte 6 baterii de 105, 2 baterii de 220 şi 20 tunuri de 58.

Corpul de cavalerie Conneau şi Corpul 17 armată vor rămâne în rezervă.

Atacul începe la 5 Aprilie.

Timpul rău a favorizat sosirea trupelor la punctele de plecare, dar terenul devenind impracticabil a adus oprirea atacului.

La 9 Aprilie s'a reluat atacul, însă artileria fiind într'o cantitate nesatisfăcatoare şi terenul fiind desfundat, francezii au fost respinşi.

La 24 Aprilie, germanii aduc rezerve importante, le atacă violent în direcţiunea fortului de Rozeliere. Francezii se retrag pe Meusa de sus.

III. Operațiunile din vara și toamna anului 1915.

Deși ofensiva din Artois a fost oprită de generalul Joffre, convins că nu mai e posibilă înaintarea, totuși el premeditează alte ofensive pe fronturi mai mari, cu credința că va avea succes sigur.

Această credință era întărită pe faptul că efectivele franceze, cu toate pierderile ultimelor bătălii, se măreau continuu, iar încorporarea clasei 1915 permitea creearea de divizii noui. Artileria grea se desvolta fără încetare și stocurile de munițiuni se măreau.

Englezii primeau forțe importante, ceeace le permise să creeze o a doua armată.

In acelaș timp, germanii, pentru a reuși gigantica lor ofensivă pe frontul rus, se slăbeau pe frontul francez, având siguranța în organizațiile lor defensive.

Deosebit, intrarea Italiei în războiu contra Austro-Ungariei, și desvoltarea teatrelor de operațiuni din Orient, Caucas și Dardanele, aducea mai multe piedici puterilor centrale decât multiplei înțelegeri, așa că optimismul generalului Joffre se explică și prin aceasta.

Această situațiune desavantajoasă pentru puterile centrale în ceeace privește efectivele și materialele pe diferitele teatre de operațiuni, aduceau însă un mare neajuns și multiplei înțelegeri cu privire la nevoia de comandament unic.

Cu toată înțelegerea prietenoasă și oficioasă dintre comandanții superiori ai armatelor multiplei înțelegeri, lipsea însă comandamentul unic de unde să pornească un plan și o direcțiune.

Pentru realizarea acestui comandament, Franța a luat inițiativa întrunirei dela Chantilly (7 Iulie) unde s'a examinat situațiunea generală, s'au admis propunerile lui Joffre pentru o ofensivă viguroasă, și s'au luat unele măsuri pentru comandamentul unic, despre care vom vorbi în detaliu într'unul din capitolele următoare.

La această dată, armata franceză dispunea de 680 batalioane. Efectivele mari și frontul întins, adusese împărțirea în trei grupuri de armată: Grupul de Nord (G. A. N.) sub generalul Foch;

grupul de centru (G. A. C.) sub generalul Castelnau și grupul de Est (G. A. E.) sub generalul Dubail [1]).

La Iulie, Joffre avea 36 divizii în rezervă și 600 piese de artilerie grea.

Prin instrucțiunea din a 2-a chenzină Iulie, fixase astfel intențiunile sale:

G. A. N. Generalul Foch cu A. X-a, A. II-a și C. 36 A. (Acest grup încadra și armata belgiană). Face ruptura în regiunea Arras cu maximum de mijloace disponibile, în legătură cu ofensiva engleză po Loos.

G. A. C. Castelnau, cu A. IV, V, VI-a rămâne în defensivă.

G. A. E. Dubail, cu A. I, III, VII-a și detașamentul de Lorena, continuă atacurile de demonstrațiune.

La 6 Iulie sosirea întăririlor engleze permiseră a întinde frontul englez către stânga armatei a II-a franceză; iar dreapta acestei armate este ocupată de armata IV-a franceză, în scopul ce armata II-a, devenită disponibilă, să fie transportată la grupul de armate din centru.

Această modificare permise întărirea și complectarea planului de atac, astfel că la 12 Iulie, generalul Joffre printr'un nou ordin modifică pe cel dintâi astfel:

Armata I-a engleză va ataca către Loos (13 D. I., 600 tunuri de câmp și 270 piese grele).

G. A. N. (A. X-a) va ataca în regiunea Arras (17 D. I., 2 D. C. și 380 piese grele și 700 tunuri de 75).

G. A. C. va ataca în Champagne între Moronvilliers și

---

1) Situațiunea în detaliu a adversarilor la 15 Iulie era:

Germanii: A. IV-a (Pr. Würtemberg) în regiunea Yser-Ypres; A VI-a (Pr. Bavariei) în regiunea Lille-Arras; A. II-a (v. Bulow) în regiunea Somme; A. I-a (v. Kluck) pe Aisne; A. VII-a (v. Heeringen) în regiunea Reims; A. III-a (v. Einem) în Champagne; A. V-a (Kronprințul) în Argonne și la Verdun; detașamentul v. Strautz pe înălțimile Meuzei; detașamentul v. Falkenhausen în Lorena; detașamentul (v. Gaede) în Alsacia.

Englezii: A. I-a (Duglas Haig) dela Armentieres la Vermelles; A. II-a (Smith Dorrien) dela Langemark la Armentieres (țineau un front de circa 60 km.).

Belgienii: 6 divizii infanterie și 2 D. Cv. sub generalul Wielmaus, încadrați și cu C. 36 francez, țineau un front de circa 30 km.

Francezii: A. X-a (d'Urbal) dela Vermelles la Somme; A. II-a (Petain) în Picardia dela Somme la Oise; A. VI-a (Dubois) dela Oise la Vesle; A. V-a (d'Esperay) dela Vesle la Reims; A. IV-a (Langle de Carry, în Champagne; A. I-a (Sarail) în Argonne și la Nord de Verdun; A. I-a (Roques) pe înălțimile Meuzei și în Woevre; Armata de Lorena (Humbert) în Lorena; armata VII-a Maud'huy în Vosgi și Alsacia. În total țineau un front de circa 700 km.

Aisne cu 30 D. D. I., 2 D. C., 850 tunuri artilerie grea şi 1200 tunuri de 75, pe un front de 25 km. (A. II-a şi IV-a). Acest atac principal va fi flancat la dreapta de o ofensivă a armatei III-a, la răsărit de Aisne, iar la stânga de un atac al armatei V-a între Craon şi Brimont.

Atacul armatei V-a e subordonat, reuşitei atacului principal. *G. A. E.*[1]) va păstra provizoriu o atitudine defensivă.

In total 53 divizii franceze şi 13 engleze, cu circa 2000 piese artilerie grea şi 3000 tunuri de 75.

Comandamentul francez speră că acest atac să rupă frontul şi apoi să debuşeze în spărtură cu cavaleria, după care să urmeze ofensiva generală.

In instrucţiunile date s'au mai prevăzut următoarele:

Preparaţia artileriei, în loc de a dura câteva ore, va dura mai multe zile pentru a opri ofensivele adversarului şi a deschide trecerile trupelor de asalt.

Surpriza, unul din principalele elemente ale succesului, fiind greu de realizat cu o aşa lungă preparaţie de artilerie, mai ales că preparativele atacului se desenează bine pe teren prin lucrările de tot felul (paralele de plecare, întocmire de baterii, depozite de muniţiuni, căi ferate, etc.), se va induce inamicul în eroare răspândind zgomot de atac pe celelalte fronturi, executând lucrări aparente în sectoarele liniştite, începând întâi lucrările cele mai depărtate ale frontului de atac, etc.

In fine, în instrucţiune se mai prevedea că:

După ce frontul va fi rupt, armatele vor merge drept în faţă: către Nord G. A. C., şi către Est G. A. N. fără să se atingă nici să se preocupe de intervale.

Cavaleria va urmări coloanele inamice, şi va ataca elementele care se vor opune înaintării, va distruge căile de comunicaţie dinaintea inamicului.

Sistemul defensiv german se compunea din o primă poziţie formată din 3—5 linii de tranşee, pe adâncime mijlocie de 500 metri, dublat la 3 km. de a doua poziţie care cuprindea, în general, o singură linie de tranşee în contra pantă, acoperită sub creastă de observatoare şi de adăposturi de mitraliere.

Bombardamentul pentru distrugerea obiectivelor indicate de atac a început la 21 Septembrie.

---

1) Corpurile A. III, I şi VII-a.

Din ordinile şi din instrucţiunile date trupelor în sectoarele de atac au luat naştere următoarele două bătălii.

Bătălia din Champagne (25—26 Septembrie ofensiva franceză)

Sectorul principal de atac are 25 km. dela Auberive la Ville-sur-Tourbe. In faţa lui sunt trupele lui von Einem (A. III) puternic organizate pe un front de 50 km. dela Nord de Reims până la Massiges. La stânga lui se află Kronprinţul de Prusia (A. V-a).

Planul atacurilor franceze era: Armata IV-a cu Corp. 2, 7, 4 şi 6 pe frontul dela Vest de Moulin de Wacques.

Armata II-a cu Corp. 14, 11, 20, 1 şi div. 151, către Est de acest punct.

Bombardamentul artileriei franceze a început la 23 Septembrie şi a continuat 75 ore. Numai într'un sector de 100 metri adâncime pe un front de 1 km. a căzut într'o oră 3600 obuze.

La 24 Septembrie, artileria grea lungeşte tirul pentru distrugerea la distanţe mari a bivuacurilor, cantonamentelor, nodurilor de căi ferate, etc.

In dimineaţa de 25 Septembrie, orele 9,15 începe atacul infanteriei lui Pétain, compusă din bretoni, vandeeni, parisieni, loreni, savoiarzi, coloniali, etc. La dreapta, are armata lui Humbert iar la stânga armata lui Langle.

Armata IV-a înaintează 1 km. între Auberive şi drumul St. Hilaire-St. Souplet. Corpul 7 ocupă l'Epine de Vedegrange. Corpul 2 A. ocupă ferma Navarin, dar neavând la timp sprijinul Corpului 6 A., nu poate învălui Butte de Souain (a 2-a poziţie). Divizia marocană face faţă la Trou-Bricot, unde inamicul se menţine toată ziua.

La armata II-a, Corpul 14 încercueşte Trou-Bricot şi progresează către Tahure. Corpul 11 ocupă cele două coline la Vest de Butte de Mesnil ; dar la acest capăt înaintează cu greutate. In sectorul Beauséjour, francezii ocupă Maison de Champagne. Aci se naşte o luptă de grenate în îmbucătura numită „Main de Massiges".

La sfârşitul zilei, francezii ocupă prima poziţiune germană pe front de 14 km., dar a doua poziţie nu este atinsă cu nici o parte.

Până în acest moment, francezii iau 18.000 prizonieri şi 30 tunuri.

Abia către seară reuseşte artileria franceză să schimbe poziţiile pentru atacul din ziua următoare.

In zilele următoare luptele continuă la Epine de Vedegrange, în pădurea dela Est de ferma Navarin şi la Main de Massiges.

La 28, Corpul 7 armată pune stăpânire pe 1500 metri front. în a doua poziţie, dar contra-atacat puternic a trebuit să se retragă. Timpul din ce în ce mai rău, împiedeca operaţiunile, şi, mai ales, împiedeca regularea tirului artileriei.

Atacul poziţiunei 2 nu se poate relua decât la 6 Octombrie. Corpul 2 ocupă localitatea Tahure şi întăririle de aci.

La 14 Octombrie, generalul Joffre ordonă oprirea ofensivei.

Dăm aci, în rezumat, descrierea luptelor germane dela Main de Massiges şi cele până la oprirea ofensivei franceze după memoriile Kronprinţului, care avea dreapta armatei sale către acest punct de legătură cu armata III-a.

„Perderile armatei a III-a în ziua de 25, în oameni, material şi teren, au fost simţitoare. Ele s'au produs din cauza focului puternic al francezilor şi al gazelor asfixiante".

„In sectorul Corpului 8 de rezervă, (generalul Fleck) limitrof cu aripa dreaptă a armatei a V-a, ambele din prima linie erau într'o situaţie grea, din lipsa de rezerve, capabile să acopere spărtura focului".

„La finele zilei de 25, nu ştiau sigur dacă se făcuse legătura între divizia 21 a Corpului 18 din armata V-a şi divizia Ditfurth

din Corpul 8 de rezervă. Lupta era violentă la Massiges şi la Main-de-Massiges (cota 199 la Est de Maison de Champagne).

„Pătrunderea francezilor pe la Massiges, punctul de sudură dintre cele două armate, fiind periculoasă pentru artileria Corpului 18 şi pentru Corpul 14 din Argone, am intervenit imediat pentru a asigura cooperarea de legătură între cele două corpuri (18 şi 8). Aceasta nu a fost uşor, din cauza comandantului Corpului 8, care enervat şi descurajat de ştirile alarmante ce-i soseau, hotărâse să se retragă înapoi de Darmoise.

„Când nervii unui şef, cât de limitat ar fi el, se slăbesc pentru un moment, este necesar ca voinţa superiorului care n'a fost influenţat nici prin evenimentele locale, nici prin impresiunile momentului, să se impună la timp şi fără discuţiune. Graţie unei fericite legături, datorită legăturilor telefonice, am putut interveni în acest caz.

„Graţie căpitanului Inselman şi a comandanţilor unităţilor dela rezerve, neangajaţi încă, cari au contra-atacat, s'a putut restabili liniştea pe front.

„La 27, s'a putut face strânsă legătură pe înălţimile dela Massiges apărate de divizia Ditfurth, deşi inamicul se găsea la 50 m.

„Graţie angajărei rezervei (corpul generalului Luttvitz) şi a celor trei divizii revenite la calm ale corpului 8 (50, 56 şi divizia Ditfurth) precum şi a strânsei colaborări a Corpului 18 eventual, ofensiva franceză a fost oprită aci.

„In aceste lupte grele, desfăşurate la mică distanţă, noi n'am putut evita pierderea de teren şi chiar a unor poziţiuni importante dar aceste pierderi n'au adus nici o schimbare ansamblului general al situaţiunei.

„Astfel la 30, cu toată apărarea eroică, înălţimea 191 la Nord de Massiges a fost ocupată de adversar.

„La 3 Octombrie, am putut cu toate acestea să raportez tatălui meu la M. C. G. că armata, în ansamblul ei se găseşte în situaţiunea de a face faţă unui mare atac al inamicului.

„La 6 Octombrie, inamicul, după o puternică canonadă, atacă şi reuşeşte să facă o nouă spărtură la Butte de Tahure, la cota 192 şi la localitatea Tahure pe care le-a ocupat. Cu toate acestea rezervele noastre sosesc la timp, se organizează în adâncime, contra-atacă la 9 Octombrie şi resping pe francezi până la înălţimea 170 la Sud de Tahure. Aceste contra-atacuri şi-au atins toate obiectivele ce li se fixase totuşi au renăscut voinţa de a re-

ista şi a pus în cele mai bune condiţiuni de stăpânire observatorul 192 dela Butte de Tahure.

„La 10 Octombrie, într'o conferinţă la care a luat parte şi generalul Falkenhain şi şefii de Stat Major ai armatelor a VII-a şi a V-a, s'a hotărât să renunnţăm la orice încercări ofensive şi să ne pregătim de defensivă contra marilor atacuri inamice ce ar mai putea avea loc [1]).

Bătălia ia sfârşit la 24 Octombrie.

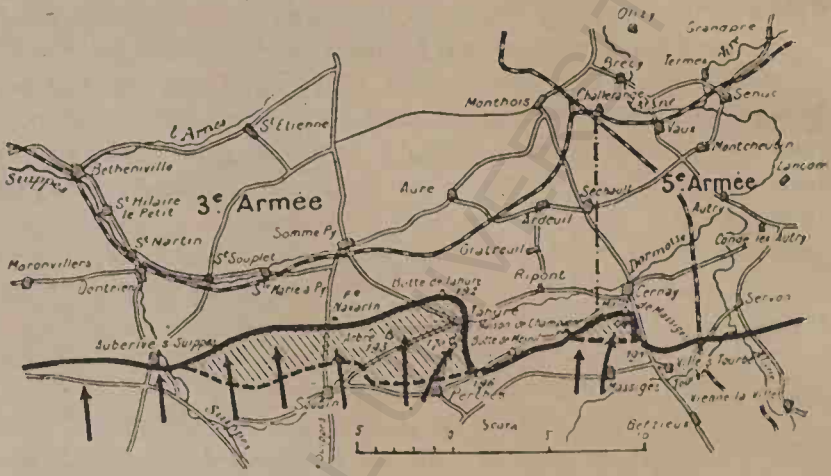

Francezii au suferit mari pierderi. Despre germani spun scrierile franceze că au pierdut numai în Champagne 140.000 oameni scoşi din lupte, 23.000 prizonieri. 150 piese de artilerie şi numeros material.

Bătălia din Artois 25—28 Octombrie, (ofensiva franco-engleză)

Armata X-a (d'Urbal, C. 9, 11, 33, 20, 17, 10), are ordin să ocupe linia dela cota 119 la Est de Souchez la cota 140 la Sud, cu scopul de a domina câmpia spre Douai (front de 20 km).

Armata I-a engleză (generalul Haig) 13 divizii infanterie la stânga către Loos.

Aceste două armate au ca directivă generală să debordeze, una pe la stânga şi alta pe la dreapta, marele centru Lens.

Bombardamentul a început la 21 Septembrie şi a durat cinci zile.

---

1) Souvenirs de Guérre du Kronprintz, pag. 185-186.

Armata X-a franceză pleacă la asalt la ora 12 în aceiaşi zi cu ofensiva din Champagne şi atinge cu corpul 21 la stânga, calea Souchez-Angres, C. 33, ia cimitirul Souchez, dar progresează cu greutate. Dreapta acestui corp, după oare-cari succese neînsemnate, fu aruncată pe poziţiile de unde plecase.

Stânga armatei I-a — care plecase la atac dela 6 dimineaţa la Nord de Notre Dame de L'Orette şi ocupase Loos, cota 70 şi liziera Hulluch — hotărăşte pe generalul Foch să continue atacul în reglunea Souchez la Folie.

In ziua de 26, cuceresc Souchez, castelul Carleul, cota 119, ating pădurea Givenchy, cuceresc Labyrinthe şi ating drumul dela Lens la Arras către Tilleuls.

Până la 27, englezii progresează uşor la Est de Loos, dar pierd cota 70 fiind contra-atacaţi de trupele Kronprinţului de Bavaria.

La 28, francezii ating cota 140, punctul dominant al crestei Vimy. Până la 12 Octombrie a mai avut loc un atac însă fără rezultate apreciabile.

Pierderile suferite de englezi şi timpul rău, au contribuit încă la oprirea acestei bătălii, dar nici un contra-atac german ulterior nu a putut relua poziţiunile cucerite.

Lipsa de muniţiuni a fost mult simţită în aceste lupte.

Armata X-a a luat 2600 prizonieri; iar armata I-a 3000 prizonieri. Ambele armate au capturat mult material.

In urma acestei bătălii a fost numit în Franţa Albert Thomas subsecretar de Stat al muniţiilor [1]) şi Loyd George ministru muniţiilor în Anglia.

---

1) In acest timp se striga în toată Franţa: Fabricaţi muniţii ca armata noastră să poată lovi tare.

La fabrica Creusot, la Hâvre, la Saint Chamont piesele mari de 305 şi tunuri de 400 putând rivaliza cu cele de 420 ale Germaniei şi cu giganticile Hovitger ale Austrtei. La Saint Etienne, la Tulle, la Limoge se fabrică mitralierele, puştile-mitraliere, puştile-periscope precum şi mortierele de tranşee.

Granate de toate formele fură fabricate pentru ca să se cureţe tranşeele în urma asalturilor.

La Toulouse, se formă un oraş nou într'un ostrov din Garona, pentru fabricarea explosibileler şi a pulberilor.

La Dauphine, la poalele Pirineilor şi pretutindeni unde cărbunele alb putea fi substituit adevăratului cărbune, se înfiinţează fabrici pentru auto-tunuri, camioane automobile şi tot felul de căruţe şi de unelte şi instrumente trebuincioase serviciilor sanitare. In fine se fabrică casca Adrian, care dădea soldaţilor un aer de marţialitate pe lângă protecţia gloanţelor inamice.

Iată în rezumat, cum descrie Falkenhayn, aceste două bătălii din Champagne și Artois:

„La 21 Septembrie începu în contra armatei a VI-a; la 22 în contra armatei a III-a și a corpului dela dreapta al armatei a V-a, un bombardament de o violență ne mai auzită și neîntrebuințată de noi decât numai în bătălia dela Gorlice-Tarnov.

„Bombardamentul merse crescând în Champagne până la 24 Septembrie. In acele zile, atacurile infanteriei începură în 2 puncte:

„Acest foc înspăimântător a cauzat pe pozițiile germane și în spatele lor distrugeri ne mai văzute până atunci și pierderi grele și sângeroase, totuși francezii n'au putut repurta la 24, în Champagne, nici un succes complect. Englezii însă reușiră chiar din prima lor zi de atac să cucerească pozițiile noastre înainte pe o lărgime de 12 km., grație întrebuințărei gazelor lângă Loos; dar ei nu putură să se folosească de acest succes fiind opriți de contra-atacurile bravelor trupe germane.

„Situația deveni cu mult mai gravă la 25 Septembrie în Champagne. Francezii respinseră în această zi pe drumul și la Est de drumul Souain-Somure-Py, cu 17 divizii, rămășițele a nouă divizii germane, pe o lărgime de 23 km. și o adâncime de 4 km. pe poziția doua de rezistență, din nenorocire, complect distrusă și ea. Se produse un moment foarte critic și Statul Major al armatei a III-a studia chestiunea dacă n'ar fi mai oportun să se retragă tot frontul armatei. Executarea unei asemenea hotărâri ar fi dus la rezultatele cele mai grave, întâi prin impresia morală care urma să se repercuteze în depărtare și apoi chiar prin reacția tactică de pe fronturile vecine. In fine, prin această retragere s'ar fi avantajat masele dușmane, grămădite și strâmtorate în pozițiile în care înaintase.

„Din fericire acest plan nu fu pus în aplicare, grație intervenirei generalului maior Schmidt von Knobelsdorf, șeful de Stat Major dela armata V-a, din vecinătate, care a sfătuit să nu înceapă executarea retragerei până la venirea comandamentului suprem aflat pe front.

„După sosirea lui, la 25 Septembrie, la ora 12, nu mai fu vorba de retragere voluntară. El având încă rezerve la dispoziție, aduse în grabă din Alsacia una din ultimele divizii din rezerva generală și corpul 10 din Champagne. Corpul din garda imperială trecu la armata VI-a. Aceste două corpuri sosiră în Belgia, din Rusia

„Această aglomerație de forțe fu suficientă, într'o măsură oarecare, să oprească primele atacuri ale dușmanului, însă nu erau îndeajuns să se respingă atacurile urmate de el câteva zile dearândul. Această luptă înverșunată sleia forțele chiar a unităților abia sosite în luptă, cu atât mai mult cu cât în seara de 25 Septembrie ploi mari începuseră, transformând câmpul de bătae într'o adevărată mlaștină. De altfel, greutățile cauzate de timp erau simțite mai puțin de atacator decât de apărător, Germanii aveau de luptat în contra unor forțe cu mult superioare. Aceasta reese din faptul că, spre exemplu, în contra armatei a III-a erau angajate 35 divizii cu 2000 tunuri grele și 3000 tunuri de câmp. In spatele lor erau încă numeroase divizii de cavalerie, gata să intervină ; importante fracțiuni din aceste din urmă au intrat în acțiune.

„In consecință, comandamentul suprem prescrisese adesea, în prima jumătate a lunei lui Octombrie, schimbul fracțiunilor sleite prin trupe proaspete trase din sectoarele liniștite, până ce sosirea altor forțe dela Est le-ar scuti de această muncă“ [1]).

IV. Luptele din iarna anului 1915

La începutul trimestrului de iarnă guvernul francez dimisionând (Viviani-Delcassé) noul guvern a fost constituit la 1 Noembrie cu Briand, (Gallieni răsboiu, amiral Lacaze marina, Freycinet, Bourgeois, Combes, Denys Cochin). Cu începere din acest trimestru s'a pus în discuțiune mai serioasă chestiunea comandamentului unic în conferința dela Calais (4 Decembrie) și în Consiliul de Răsboiu dela Chantilly (6 Decembrie).

M. Delcassé

Acest nou guvern adoptând pentru operațiuni formula, „Unitate de Comandament pe unitate de front“ a provocat conferințele de mai sus, grație cărora a luat naștere primul consiliu de răsboiu aliat.

Generalul Joffre este numit comandant al tuturor forțelor aliate depe frontul de vest și al forțelor franceze depe orice front ; iar generalul Castelnau Șef de Stat Major al armatelor franceze. Generalul French dimisionând, a fost numit în locul lui generalul Douglas-Haig.

---

1) Op. citat paginile 128-131.

In acest moment armata franceză atinge circa 2.500.000 din cari 100.000 în Orient sub generalul Sarrail [1]), constituind armata de Orient sub ordinile superioare ale generalului Joffre.

General Humbert

Armatele franceze de sub ordinele lui Joffre sunt împărţite astfel:

Armata de Nord (Foch).

Armata de centru (Langle de Cary) compusă din armatele V, IV, II în regiunea întărită Verdun.

Armata de Est, compusă din armatele I şi VII; şi armata de Lorena.

Deşi în ultimul trimestru nu mai avu loc o ofensivă principală, totuşi, între atacurile de sectoare, este de remarcat următorul.

Luptele dela Hartmannswillerkopf şi Hertzenstein

Hertmannswillerkopf constitue un bastion stăpânit de germani. Acest punct domină văile Alsaciei. La 20 Decembrie francezii atacă divizia germană care apără acest front şi ia 1300 prizonieri din care 20 ofiţeri, dar nu reuşesc să ocupe complect poziţiunea.

Intre 23-27 Decembrie francezii reiau atacurile (Divizia Serret) şi pătrund între Rehfelsen şi Hertzenstein pe care-l ocupă. După 15 zile, francezii sunt contra-atacaţi şi siliţi să părăsească Hertzenstein, dar în schimb, ocupă Stocha la Nord de Metzeral.

V. Situaţiunea adversarilor la finele anului 1915

Până la finele anului 1915, armata franceză atinge un efectiv de 2.800.000 deşi în 1914 pierduse circa 500.000 morţi şi 500.000 prizonieri, şi trimisese în uzine circa 500.000 lucrători cari se aflau, la început, între combatanţi.

Mărirea de efective s'a făcut prin revizuirea celor dela vatră, prin 250.000, contingentul 1915 şi 200.000 din contingentul 1914, chemat la Aprilie.

1) I s'a dat această comandă la 6 August, numindu-se în locul său la armata III-a generalul Humbert, fost comandant al detaşamentului de Lorena.

Pierderile din 1915 sunt cifrate astfel: 40.000 morţi şi 95.000 prizonieri dela Ianuarie la Iunie, 100.000 morţi sau dispăruţi şi 200.000 răniţi, în cursul operaţiilor din vară şi toamnă.

Aceste pierderi împreună cu experienţele făcute de către francezi, englezi şi belgieni, şi energia desfăşurată de ei pentru a face faţă tuturor greutăţilor neprevăzute ale războiului, i-a dus a convingerea că, pentru anul următor, vor trebui înzecite toate eforturile şi în toate ramurile pentru a putea face faţă colosului de pregătire germană.

Astfel, pe lângă munca pricepută fără seamăn şi fără odihnă a comandamentelor respective, ca să creeze, să complecteze şi să pregătească unităţile lor, — conducătorii acestor popoare, au început o muncă uriaşă ca să asigure muniţiunile, hrana, aprovizionarea de tot felul, fabricaţiunea materialelor de artilerie, pulbere, explozibile, chimie, etc.

Pentru ca cetitorii să-şi facă o idee sumară despre această uriaşă activitate dăm aci câteva date:

Muniţiunile şi Metalurgia franco-engleză: Tunul francez de 75 avea la mobilizare 1300 lovituri, şi se calculase că în tot timpul războiului, francezii vor avea nevoe de 15.000 lovituri pe zi. Cu toate acestea, din 5000 de proectile cât fabrica Franţa pe zi la 1914, a ajuns la 1:0 000 pe zi la sfârşitul lui 1915 şi lucrează acum ca să mărească în 1916 cu cel puţin 50 % deoarece numai în ofensiva din Septembrie a armatelor II, IV s'a consumat 4 milioane de proectile de 75 şi un milion de artilerie grea.

Pentru mărirea acestei enorme producţiuni s'a recurs până la finele 1915 la 41.000 femei lucrători şi s'a adus din Spania, India, Anglia, Italia, Statele-Unite mari cantităţi de minereuri, cărbune, etc.

Anglia ascultând la început de marii ei oameni „Lordul Kitchner" şi „Lloyd George", iar mai în urmă văzând cu ochii lipsurile de tot felul din cauza nepregătirei de războiu, a început a munci uriaş în toate ramurile de activitate. Astfel, contra voinţei pacifiştilor şi a Tarde-Unions a lucrătorilor pacifişti, a ajuns să producă în 1915 o parte din armele şi muniţiunile ce-i lipseau; iar apoi a mărit treptat producţia în cât a ajuns mai târziu să poată contribui pentru întreţinerea tuturor fronturilor aliate.

In ce priveşte metalurgia în Franţa, deşi prin ocuparea teritoriilor i se redusese 80 % din producţie, a deschis uzine noi în

Alpi, Pyrinei, Normandia, astfel că în 1915 producea 1800 tone de oţel pe zi mai mult decât în 1912 când producea 1300.

Din acest punct de vedere, adaptarea uzinelor Angliei s'a făcut mai mult în 1916 şi 1917 aşa că în 1915 neputând să-şi fabrice puştile necesare recruţilor, englezi făceau instrucţia cu arme de lemn.

In acest timp Franţa producea 33.000 arme pe zi, deosebit că dublase fabricaţiunea mitralierelor, a materialului sanitar, autobuzelor, avioanelor şi tunurilor.

Francezii au început fabricarea tunurilor care le lipsea, atât de repede, şi cu atâta energie, încât la luptele depe Yser din 1914 a avut primele tunuri de 105.

Imediat după aceasta, a sporit numărul bateriilor, a fabricat baterii cu tractoare (155, 220 şi 270),

Pentru a se vedea progresul fabricaţiunei, menţionăm că, deşi la Februarie-Martie 1915 francezii aveau numai 100 piese de calibre superioare; la Septembrie, acelaş an, în Champagne şi Artois, a avut 1500 piese de artilerie lungă (din care câteva de 240 şi 370) iar la Octombrie a înfiinţat 25 regimente de artilerie grea (20 înhămate şi 5 cu tractoare) deosebit de circa 500 tunuri de tranşee.

Anglia, a cărei psihologie şi pregătire războinică era cu totul în urmă, a făcut în anii 1916, 1917 şi 1918 eforturi uimitoare de fabricare a materialului de artilerie, deşi, în 1915, recunoscându-se bine nevoile războiului de către tot poporul englez, nu s'a produs atât cât s'ar fi putut.

Efectivele franco-englezilor. Eforturile francezilor, pentru mărirea efectiveior, s'au făcut mai uşor, graţie entusiasmului general al poporului pentru cauza dreaptă a războiului.

Anglia însă, care nu avea nici o pregătire sub acest raport, a suferit la început. Mai în urmă, graţie cruciadelor de patrioţi propagandişti care cereau: milioane şi milioane de voluntari, au răspuns la acest apel până în Iulie 1915 circa două milioane; iar până la sfârşitul anului se înscrisese patru milioane de voluntari. Graţie acestui entusiasm s'a putut face faţă pacifiştilor şi misiunilor de lucrători pacifişti, şi, în cele din urmă, Lloyd George, sprijinit pe popularitatea sa şi pe experienţele războiului, a putut introduce serviciul obligatoriu.

Eforturile și proectele germane. Germania deși era pregătită, totuși dublase și triplase munca pentru pregătirea viitoare. Nimeni nu poate prezinta mai bine situațiunea și eforturile germaniei decât următoarea descriere sumară extrasă din raportul lui Falkenhayn către Kaizer, despre rezultatul anului 1915 și proectele ofensive ale anului 1916 [1]).

„Franța e slăbită militărește și economicește, aproape până la limita pe care o poate suporta, din cauza privațiunei regiunei carboniferă dela Nord-Estul țărei. Valoarea combativă a Rusiei nu e complect distrusă, însă, puterea ei ofensivă e totuși atât de zdrobită că ea nu mai poate fi readusă la vechea ei putere. Armata sârbă poate fi privită ca nimicită. Italia a constatat, fără îndoială, că ea nu se poate rezema, într'un timp apreciabil pe realizarea dorințelor ei de bandit și prin urmare, ar fi probabil fericită să poată lichida în curând în mod convenabil această aventură.

„Noi nu tragem nici o concluzie din aceste fapte; e cazul pentru multe evenimente în a căror amănunte nu e nevoe să intrăm. Nu e decât un singur punct esențial asupra aliaților ei.

„E drept, că noi am reușit să zdruncinăm în mod serios pe Anglia; cea mai bună probă e aplicarea eminentă a serviciului militar obligatoriu. Însă e și o probă de marile sacrificii de care Anglia e capabilă pentru a atinge scopul urmărit, scoaterea din cauza dușmanului care-i pare mai primejdios. Istoria luptelor Angliei în contra țărilor de jos, Spania, Franța și Napoleon se reînoiește. Germania nu are de așteptat nici un menajament dela acest adversar atât timp cât îi va rămâne o speranță oarecare de a ajunge la scop. Orice încercare de înțelegere venită din partea Germaniei nu ar face decât să întărească voința de răsboiu a Angliei, pentrucă din cauza felului său de a fi și de a gândi, ea ar lua-o drept un indiciu de slăbiciune a voinței de răsboiu german.

„Anglia, unde lumea e învățată să cântărească șansele cu sângele rece, poate abia să nădăjduiască să ne aibă prin mijloace curat militărești. Ea își pune în mod evident nădejdea într'un răsboiu de sleire. Certitudinea ei de a răpune Germania, prin el, n'a putut încă fi zdrobită de noi. Din ea și-a tras dușmanul puterea de a urma lupta și de a-i îndemna și pe aliații ei.

---

1) Extrase din lucrarea „Le Comandement supreme de L'armée Allemande 1914—1916, von Falkenhayn", pag. 152—154.

„Trebue să-i smulgem această încredere.

„O singură aşteptare defensivă, admirabilă în sine, nu răspunde acestui scop. Duşmanul vede sporindu-i forţele cu mult mai mult decât noi, din cauza superiorităţei sale de oameni şi de material. In felul acesta, ar trebui să sosească momentul într'o zi unde proporţia brută a forţelor Germaniei să nu mai lase mare nădejde... nu e timp de pierdut. Anglia trebue să vadă în faţa ei lipsa de sorţi de reuşită a întreprinderei ei.

„Mijlocul cel mai la îndemână ar fi încercarea de a atinge Anglia pe uscat în mod hotărât. Prin asta nu trebue să ne gândim la insula lor care nu e abordabilă pentru trupele noastre, după părerea marinei. Sforţările noastre se pot îndrepta mai curând asupra vreunui punct din continentul unde Anglia luptă ea însăşi. Pe continentul european, noi suntem cu totul siguri de forţele noastre şi lucrăm pe măsuri cunoscute, prin urmare trebue exclus, *„a priori"* întreprinderile în Orient unde Anglia nu ar putea fi atinsă decât în mod indirect. La Salonic, la canalul de Suez şi în Irak, unele succese ne-ar fi cu atât mai folositoare cu cât ele sporesc neîncrederea, care există deja faţă de invincibilitatea Angliei, la popoarele din Mediterana şi la musulmani şi cu cât ele ar imobiliza forţe engleze în aceste regiuni. Nu se poate totuşi spera o acţiune hotărâtoare precum o spera partizanii unei înaintări spre Indii sau spre Egipt după exemplul lui Alexandru, sau a unui atac important asupra Salonicului. Confederaţii noştri nu dispun de mijloacele necesare pentru asta. Noi nu suntem în stare să le aducem din cauza comunicaţiilor rele. Şi Anglia, care a putut mistui Anvers şi Galipoli, ar suporta înfrângeri şi în aceste ţinuturi.

„Dacă se va părăsi aceste ţinuturi pentru a merge la teritoriile continentului european, unde Anglia poate fi atinsă, e cu neputinţă să nu se vadă că suntem în faţa unei sarcini escesiv de grea.

„In Flandra, la nordul coamei dela Lorette, topografia terenului împiedică întreprinderile în stil mare până la mijlocul primăverei, iar mai la Sud şefii comandanţi cred necesare pentru atac 30 divizii.

„Chiar dacă s'ar retrage din sectoarele germane din Macedonia şi din Galiţia câteva divizii mai mult decât se proectase (de pe frontul dela Nord de Pripet, nu e cu putinţă, după părerea comandanţilor de grupuri de armată), numărul rezervelor

de armată staţionate în Franţa nu s'ar ridica la mai mult de 25 sau 26 de divizii. Dacă ele ar fi întrebuinţate toate împreună pentru aceiaşi operaţie, tot restul frontului ar fi cu totul lipsit de rezerve. Nimeni nu poate răspunde de primejdiile care ar rezulta pentru punctele noastre cele mai simţitoare,—Champagne, Woevre. Lorena—fără a mai socoti că dat fiind desvoltarea, în genere, tărăgănată a luptelor numai de front de astăzi, noi n'am putea în nici un caz, să ajutăm pe aliaţii noştri să iasă din situaţiile critice.

„In fine, încercările de spargere în contra unui duşman care îşi are moralul intact şi înzestrat cu un bun armament, care n'are o inferioritate numerică, nu pot fi considerate ca succeptibile de reuşită. In majoritatea cazurilor, apărătorul va reuşi să-şi închidă iar punctele de spargere. Greutăţile technice pe care le prezintă conducerea şi aprovizionarea masselor în aceste buzunare cucerite, devin atât de mari încât ele par aproape de neînvins.

„Cât despre încercarea de a ataca frontul englez cu mijloace slabe, e o operaţie care nu e de sfătuit. Ţinta de urmărit ar fi expulzarea englezilor de pe continent şi respingerea francezilor dincolo de Somme. Dacă nici acest rezultat nu e obţinut, atacul va fi fost nefolositor. Dacă e obţinut, totuşi scopul final nu e încă atins, pentrucă trebue să se presupună că Anglia, chiar în acest caz, şi nici Franţa n'ar fi grav rănite. Ar trebui, pentru asta, să se execute o nouă operaţie. E foarte îndoios ca Germania să dispună încă de forţele necesare pentru această operaţie. Ideia de a le constitui creind numeroase formaţiuni noi trebue îndepărtată pentru iarna asta.

„Din aceste considerente reese că nu este de recomandat executarea unui atac decisiv în contra frontului dela Vest afară numai dacă ocazia se prezintă într'o contra-ofensivă. Evident, e lucru întristător din punctul de vedere al sentimentelor noastre pentru duşmanul principal din acest războiu. Totuşi, e suportabil, dacă considerăm că, pentru Anglia, războiul cu propriile ei forţe pe continentul european nu e în fond decât un episod Adevăratele ei arme aci sunt armatele franceze, ruseşti şi italieneşti. Dacă scoatem pe aceste din urmă din luptă, Aglia singură rămâne în faţa noastră. Evident, nu e sigur că ea ar ceda, însă totuşi e verosimil. In războiu e greu să se obţină mai mult.

„Este dar cu atât mai necesar de a întrebuinţa, fără nici o menajare, toate mijloacele care ar putea aduce prejudicii Angliei, pe propriul ei teritoriu. *Aceste mijloace sunt războiul submarin*

şi încheierea unirei politice şi economice a Germaniei nu numaĭ cu aliaţii ei, ci şi cu toate statele care nu sunt încă complect înlănţuite în sfera de acţiune a Angliei. Nu-mi aparţine să mă ocup aci de această unire. Rezolvirea problemei incumbă exclusiv direcţiunei politice.

„Din contră, răsboiul submarin e un procedeu de luptă ca orice altul. Direcţiunea generală a răsboiului nu trebuie să-l nesocotească.

„Răsboiul submarin ţinteşte punctul cel mai vulnerabil prin aceia că-l încearcă să-i tae transporturile pe mare. Dacă marina îşi îndeplineşte făgăduiala formală de a cumînţi pe Anglia prin răsboiul submarin fără restricţii, în timpul anului 1916, ipoteza unei atitudini ostile din partea Statelor-Unite este de considerat în acest caz. Intervenirea lor în răsboiu nu poate să incumbe o acţiune hotărâtoare destul de repede ca să hotărască pe Anglia să mai urmeze lupte, atunci când ar vedea ivindu-se pe insula ei spectrul foamei şi al multor altor mizerii. Acest tablou îmbucurător al viitorului e întunecat cu o umbră, adică, rămâne de ştiut dacă marina nu se înşeală. Nu există în acest domeniu, experienţe suficiente. Acelea pe care le avem nu sunt de loc încurajatoare. De altă parte, din cauza sporirei numărului de submarine şi al progreselor de instrucţie al echipajului lor, bazele pe care sunt stabilite calculele noastre s'au modificat în mod simţitor în avantajul nostru. Iată pentru ce din punctul de vedere militar, n'ar fi bine să se renunţe, de aci înainte, la întrebuinţarea acestei arme de răsboiu, probabil foarte eficace. Dreptul de a-l întrebuinţa fără restricţie, se află, din cauza prevederilor excesive ale Angliei pe mare, de partea Germaniei.... In consecinţă, dacă s'ar renunţa la răsboiul submarin fără restricţii, s'ar părăsi un avantaj, care, după asigurările experţilor, singurii judecători în materie, e sigur şi de o valoare nepreţuită.

„In ceeace priveşte metoda de întrebuinţat pentru a distruge armele Angliei pe continent, Austro-Ungaria recomandă cu insistenţă să se reguleze socotelile cât mai curând cu Italia. Nu se poate accepta această propunere. Indeplinirea ei ar avea ca rezultat unic să procure Austro-Ungariei o uşurare şi foloase viitoare, însă n'ar avea o influenţă imediată asupra ansamblului răsboiului. Chiar dacă Italia ar părăsi pe Antantă, ceeace e greu de admis, această defecţiune n'ar produce asupra Angliei un efect simţitor.....":

„Acelaş lucru e şi pentru Rusia. După toate rapoartele, interne din vastul imperiu cresc cu repeziciune. Deşi nu trebue să ne aşteptăm la o revoluţie în stil mare, se poate totuşi admite că Rusia, într'un timp relativ scurt, va fi forţată de nenorocirea ei internă să schimbe tonul. Spun aceasta, admiţând, bine înţeles, că ea n'ar parveni să-şi împrospăteze reputaţia militară. De altfel faptul acesta nu e de temut. Din contra, e de prevăzut că orice încercare de această natură, cu pierderile pe care le va aduce, n'ar face decât să accelereze criza internă. In plus, în ceeace priveşte, din cauza temperamentului şi din cauza naturei terenului noi nu putem să executăm o ofensivă la Est decât numai în cursul lunei Aprilie, dacă nu vrem să impunem iarăşi trupelor noastre unele sacrificii cu totul excesive, sacrificii pe care situaţia recrutării noastre ni le interzice. Singurul obiectiv de considerat, ar fi numai bogatele teritorii din Ucraina. Comunicaţiile în această direcţie sunt departe de a fi suficiente. Ar fi cazul să mai presupunem sau că am fi siguri de o alianţă cu România, sau că am fi hotărâţi să o combatem. Aceste două ipoteze nu sunt de admis.

„Această afirmare stabilită pe cale negativă, e din fericire susţinută de argumente pozitive care vorbesc în favorul ei.

„In ce priveşte Franţa, s'a spus deja în mod destul de ferm că a ajuns foarte aproape de limita efortului ei militar, cu un devotament de altfel admirabil. Dacă parvenim să facem pe poporul francez să priceapă că el nu mai are nimic de sperat din punct de vedere militar, limita va fi depăşită, şi Anglia se va vedea lipsită de spada ei cea mai bună. Spargerea înfăptuită de masse, operaţie dubioasă şi peste puterile noastre nu e necesară pentru ca să se obţină acest rezultat. Chiar întrebuinţând efective mărginite, scopul nostru are probabilitatea să fie atins. In spatele sectorului francez dela frontul de Vest, există obiective accesibile pentru păstrarea cărora comandamentul francez e nevoit să întrebuinţeze până la ultimul om. Dacă e vorba astfel, trupele franceze vor fi sleite de pierderile lor sângeroase, căci le va fi cu neputinţă să înlăture lupta, fie că vom atinge sau nu obiectivul nostru. Dacă comandamentul francez nu procedează astfel efectul moral produs în Franţa va fi enorm. Zona în care operaţia se va desfăşura fiind bine limitată, Germania nu va fi nevoită să întrebuinţeze atâtea efective încât toate celelalte fronturi să fie slăbite în mod îngrozitor. Se poate privi cu încredere diversiunile care sunt de aşteptat şi chiar să se economisească

efectivele suficiente pentru a putea răspunde la atacuri prin contra-atacuri, aci îi este îngăduit Germaniei să-şi execute ofensiva în mod rapid sau mai încet, să o oprească în unele momente sau să o întărească, în conformitate cu scopul urmărit.

„Obiectivele de care e vorba aci sunt Belfort şi Verdun.

„Ceeace a fost spus mai sus se află în aceste două obiective. Totuşi, Verdun e acela care merită preferinţa. Liniile franceze sunt acolo la o distanţă de abia 20 de km. de căile de comunicaţie germane. Verdun e tot punctul de sprijin cel mai puternic pentru orice încercare a inamicului de a face ca tot frontul german din Franţa, din Belgia să nu mai fie ţinut, întrebuinţând efective relativ slabe. A înlătura în mod accesoriu această primejdie, are atâta importanţă militară încât prin comparaţie succesul politic, care ar rezulta în plin din ofensiva asupra cetăţei Belfort care ar curăţa tot Sud-Vestul Alsacian n'ar avea decât puţină greutate".

Observaţiuni şi învăţăminte cu privire la operaţiunile din 1915

1. Iată cum explică Falkenhayn creearea de unităţi noi germane în iarna 1914—1915 prin reducerea efectivelor la unităţile existente în loc de a le crea cu oameni dela vatră:

„Se renunţă în mod provizoriu la formarea unor noi trupe în interior, din cauza lipsei de cadre şi de echipament. Afară de asta, necesitatea de a lucra economic cu rezervele de personal sfătuia la fel acum când căpătasem siguranţa că războiul va fi de lungă durată. Cele mai mari izbânde pe front n'ar fi dat nici un rezultat dacă situaţia dinăuntrul ţărei ar fi fost zdruncinată din cauza lipsei de braţe de muncă, sau dacă, din aceiaşi cauză, nu s'ar fi putut satisface nevoile mereu crescânde ale armatei de război.

De altă parte Comandamentul suprem nu se îndoia, că întărirea adusă numai de cele două divizii în formaţie cu preparaţia lor foarte sumară, n'ar fi îndeajuns ca să procure o adevărată hotărâre nici la Vest, nici la Est. Superioritatea morală şi tehnică militară a soldatului german asupra adversarilor săi, din ce în ce mai evidentă, oferia mijlocul ca să se pareze în contra acestei greutăţi. Această superioritate părea atât de mare, în cât după propunerea directoratului departamentul general de război, s'a

putut privi ca lucru cu putinţă să se reducă cu un sfert efectivul unităţei de luptă, divizia, fără să se micşoreze randementul ei comparat cu acela al diviziilor duşmane. Prin aceasta s'a putut constitui unităţi noi de luptă, prin preluarea de oameni dela vechile formaţii de trupe bine instruite.

Această cale fu urmată cu mare succes, după creearea materialului necesar de artilerie, mitraliere, alte arme şi maşini de războiu, pentru a le echipa. Avantajele repurtate în campania din vara anului 1915 sunt în mare parte datorite acestei hotărâri [1]).

2. In anul 1914 şi 1915 greutatea războiului a fost suportată de Franţa şi de Rusia. Cu începerea din anul 1916 această greutate a trecut în parte asupra Italiei şi a Angliei.

Asquit declară la 23 Februare 1915, că Anglia nu va semna pacea decât numai atunci când Germania va fi stinsă. Lloyd George, altă dată, radical şi pacifist, s'a pus în capul celor ce voiau continuarea războiului până la victorie.

3. Mareşalul French, într'una din scrierile lui, mărturiseşte că, în 1915, armata engleză era inferioară în artilerie. „Am văzut clar marea inegalitate a doi adversari în duelul de artilerie".

„Atacurile noastre eşuau unul după altul şi puteam vedea că lipsa unei artilerii suficiente, dublează şi triplează pierderile noastre în oameni" [2]).

Cu toate acestea, mareşalul French, chiar in acel timp a primit ordin dela guvernul englez să trimită 20% din rezervele de muniţii la Dardanele.

4. Războiul de tranşee adoptat pe frontul de Est, fără să fi fost prevăzut şi pregătit de către adversari, a adus pentru ambele părţi dezavantaje şi avantaje.

Dezavantajele au fost mai mult de natură morală. Avantajele pentru ambele părţi a fost însă de natură materială şi specială războiului, căci, ambele părţi au câştigat timp ca să-şi mărească mijloacele tehnice de luptă, să-şi perfecţioneze procedeele, să mărească efectivele, etc.

5. La bătălia din Artois, succesul coloanelor de atac în ziua de 9 Mai a fost atât de strălucit, în special în sectorul Carency-

1) Op. citat., vol. II, pag. 33—34.
2) Din cursul litografiat dela şcoala superioară de războiu franceză.

Targette, încât generalul comandant, neputând crede într'un astfel de succes repede, a ezitat să trimită rezervele, pierzând astfel o frumoasă ocaziune de exploatare a succesului.

6. Raportul artileriei franceze faţă de fronturile de atac în Artois este următorul:

La 15 km. atacaţi, au avut 500 piese de 75, adică, 30 metri front pentru un tun, şi 400 piese artilerie grea, adică 36 metri de front pentru un tun.

In bătălia din Champagne s'a tras dela 22 la 27 Septembrie, următoarele proectile:

1.387,370 proectile de 75; 265,493 proectile de 95 şi de 155; 30,317 de 220 şi 270.

In această bătălie, pe un front de 35 km, armatele II şi V franceze au avut 1100 piese de 75 şi 872 piese de artilerie grea ceea ce revine la o piesă de 75 pentru 32 m. şi o piesă de artilerie grea pentru 40 m.

Pentru pregătirea atacului s'au prevăzut trei zile şi în prealabil s'a pregătit acest bombardament prin ordine precise de detalii cuprinzând: planul pentru distrugerea reţelelor, planul de contrabaterii, distrugerile înaintea atacului, distrugerea organelor de flancare, neutralizaţiunea pe timpul atacului, planul de însoţire şi de protecţie al infanteriei.

Asupra învăţămintelor pentru artilerie, iată ce zice generalul Herr:

Artileria de campanie a cărui instrucţie fusese esclusiv îndreptată către războiul de mişcare, s'a văzut obligată să rezolve probleme pentru care nu se preparase.

A trebuit să se adapteze la trebuinţe nouă şi ne-prevăzute, să înveţe procedeele de asediu, să organizeze cu mijloace improvizate, reţele telefonice de comandament, de legătură şi de observaţie, să se adapteze la teren, să-şi facă adăposturi etc. Un efort intelectual gigantic s'a impus. Problema tirului asupra obiectivelor invizibile noaptea şi tirul de precizie a impus tipărirea de hărţi pe scara mare care nu existau până atunci, table de tir, măsurarea timpului şi a atmosferii, a vântului, a temperaturii, a presiuni barometrice etc.

Operaţiunile mici din primăvara anului 1915 au servit mult pentru aceste învăţăminte ale artileriei.—Tot aci s'a putut vedea densitatea necesară de artilerie şi calibrele necesare.

Operațiunile ofensive din toamna anului 1915 au complectat aceste învățăminte în ceea ce privește întrebuințarea artileriei în ofensivele de rază mai mare. — Aci s'a văzut că învățămintele trase pentru întrebuințarea artileriei asupra primelor poziții sunt pe calea cea bună, dar tot aci s'a deschis problema întrebuințării artileriei pentru pozițiunile următoare, problemă pe care o va rezolva operațiunile din anii următori [1]).

7. Situația germană pe frontul de Vest în timpul ofensivei din Champagne, adică Martie 1915 o descrie astfel Falkenhayn:

„Pe la sfârșitul lunei Martie, M. C. G. german ajunsese la ferma convingere, că nu le va mai fi cu putință dușmanilor de la Vest să obțină o hotărîre într'un timp apreciabil, chiar dacă ar fi nevoe de a se expedia pe frontul rus fracțiuni din noile unități de la Vest, pentru a sdrobi, în mod durabil, forța ofensivă a rușilor. Astfel comandamentul suprem german ajunge la o libertate de hotărîre neobișnuită, cu atât mai prețioasă cu cât situația generală de la Est lua o întorsătură rea [2]).

8. Atât la puterile centrale cât și la multipla înțelegere s'a simțit din anul întâi lipsa comandamentului unic.

In 1914 situația din acest punct de vedere se ameliorase la francezi prin faptul că Regele Belgiei cu o mărinimie de suflet admirabilă, admisese direcțiunea franceză, iar între mareșalul French și generalul Joffre se stabilise o colaborare prietenească bazată pe personalitatea proprie a acestor generali șefi. Astfel cele trei armate lucrau în acelaș scop și într'o oarecare măsură sub acelaș șef.

Dar rușii și sârbii, scăpară acestei unități de acțiune, iar fronturile noui, deși secundare, absorbiau forțe de oameni și de mijloace materiale fără să aibă o conducere unică.

La puterile centrale, lipsa comandamentului unic s'a simțit în anul întâi mai mult pe frontul de Est și s'a accentuat apoi pentru toate fronturile.

Este neexplicabil cum conducătorii popoarelor preferă să-și omoare poporul pe câmpul de bătae, decât să-și sacrifice amorul lor propriu unei cauze comune.

---

1) Op. citat pag. 39-40.
2) Op. citat pag. 50.

9. Atacul din Artois, dela 9-13 Maiu, a demonstrat, din punct de vedere tactic, posibilitatea spargerei frontului, dacă se face pe un front larg, cu material suficient, şi cu o complectă pregătire de artilerie. Tot cu această ocaziune s'a văzut că după spargerea primelor linii, este nevoe de o eşalonare înţeleaptă a obiectivelor de cucerit şi de un plan serios de atac pentru eşeloanele destinate acestei exploatări de succes.

Din contra nereuşita atacului din Wöevre, a probat că fără o suficientă artilerie grea în raport cu frontul de atacat şi cu adâncimea de cucerit, precum şi fără o metodică pregătire a atacului, nu se poate dobândi o spargere.

Vom vedea mai târziu că generalul Pétain, care se găsea aci cu C. 33, a tras primele sale învăţături din aceste ofensive, şi a căutat să le impună în directivele sale.

10. Primele succese din Champagne şi Artois a făcut că, la un moment dat, germanii au crezut că este cazul să evacueze toată regiunea Vouzieres, dar în urmă s'au recules şi au putut opri succesele franco-engleze.

Franco-englezii, au câştigat această bătălie din punctul de vedere moral şi tactic, însă, din acel strategic, bătălia a fost pierdută, deoarece, nu şi-a atins scopul de a sparge frontul şi a urmări deciziunea în direcţiunea Vouzieres.

In această bătălie, aliaţii odată cu verificarea formulei lui Pétain că: — artileria prepară şi infanteria ocupă — au ajuns la convingerea că nici artileria nici infanteria nu vor putea da tot utilul fără să aibă la dispoziţiune mari cantităţi de muniţiuni. Ei au socotit că muniţiunile de care dispunea, şi care erau de 6 ori mai mari decât la începutul războiului, trebuiau mărite la încă jumătate cantitate. Deosebit trebuia grăbită fabricaţiunea tunurilor de toate calibrele.

CAPITOLUL IV

Operaţiunile din 1916

Pe frontul de Vest

I. Situaţia generală

Multipla Înţelegere. Pentru acei cari nu cunosc destul de bine problema războiului, situaţia generală a multiplei înţelegeri, pare la începutul anului 1916, mai grea decât a puterilor centrale. Acestea din urmă, graţie strivirii complecte a Serbiei şi Muntenegrului, graţie succeselor pe frontul rusesc şi a intrării Bulgariei de partea lor, precum şi graţie superiorităţei materialului şi organizărei unităţilor de războiu, au moralul ridicat. Ele mai au de partea lor încă o bună parte din opinia neutrilor, din a oamenilor lor de afaceri răspândiţi pe tot globul pământului şi din a multor pacifişti, cari, la început, nu voise războiul, dar, în urmă, doriau victoria germanilor.

Cu toate acestea, cercetători obiectivi, au putut vedea că rezultatele de mai sus erau numai aparenţe, de oarece, factorii puternici ai victoriei, trecuse de partea multiplei înţelegeri, încă dela finele anului 1914. Aceşti factori apăreau la lumină, încet, întocmai ca mugurii primăverilor. Intre aceşti factori se puteau deosebi chiar la începutul anului 1916 următorii: *numărul, materialul, muniţiunile, cauza dreaptă a războiului, conştiinţa pericolului, începutul creerei comandamentului unic.*

Pe lângă aceasta, blocul mărilor, a adus în Germania o scădere a resurselor de tot felul; iar la multipla înţelegere o mărire a lor.

In ceeace priveşte operaţiunile, Franţa descărcând o parte din greutate pe umerii Angliei şi Italiei, a prevăzut că opinia

mondială va trece de partea ei, și a ajuns la convingerea că poate să continue sacrificiile de tot felul până la obținerea victoriei.

Briand a insistat mult pentru formarea Comandamentului unic, servindu-se de formula: „unitate de acțiune pe unitate de front", de oarece, până la această dată, puterile multiplei înțelegeri nu văzuse încă pericolul în toată puterea lui, cum l'au văzut în 1918 când au adoptat, fără rezerve, unitatea de conducere pe toate fronturile [1]).

In astfel de situațiune, multipla înțelegere s'a întrunit în consiliu superior și a hotărît în trăsuri generale, operațiunile pentru anul 1916.

Consiliul întrunit la 6 Decembrie 1915 și la 19 Februarie 1916 la Chantilly [2]) cu reprezentanții militari ai Franței, Angliei Rusiei și Belgiei, au hotărât următoarele:

Ofensive concordante pe fronturile: rus, franco-englez și belgian, pronunțate simultan sau la date apropiate, pentru ca inamicul să nu poată transporta rezerve de pe un front pe altul.

Pentru anul 1916 ofensiva puternică anglo-franceză la o dată ce se va fixa ulterior, lucrând simultan cu alte ofensive ale aliaților, pe celelalte fronturi.

Pentru ofensiva franco-engleză s'a admis să fie executată pe Somme, la 1 Iulie, dacă inamicul nu va lua inițiativa ofensivelor; iar dacă va lua, atunci atacul franco-englez să se dea mai înainte de 1 Iulie.

Incă dela începutul anului 1916, generalul Joffre, a dat diferite instrucțiuni, pentru ofensiva franco-engleză, în strânsă legătură cu Douglas Haig și a hotărât ca forțele franco-engleze să execute atacul decisiv pe Somme la 1 Iulie.

Punctele principale de pregătire erau:

a) Constituirea de rezervă la dispoziția generalului Joffre reducerea la minimum de trupe pe linia I-a, articulația rezervelor locale, reconstituirea rezervelor de armată și a grupelor de armată;

b) Organizarea terenului pentru a permite atacul prin surprindere pe întregul front;

c) Intărirea organizațiilor defensive, stabilirea unei a doua po-

1) Vezi la capitolul „Operațiunile din 1918" detaliile asupra formării comandamentului unic.

2) In acest consiliu au luat parte: generalul Joffre, mareșalul Haig, generalul Alexieff (rus), Cadorna (italian) Wietleman (belgian) și colonelul Ștefanovici (sârb).

ziţiuni, organizaţia în urmă a acesteia, poziţiuni de regiune fortificată, care va servi de loc de arme pentru contra-ofensive în caz de pătrundere a inamicului (Amiens, Forêts de Langle şi de Compiegne, Montagne de Reims, les Islettes, crestele Vosgilor.

d) Instrucţiunea trupelor şi cadrelor lor. Formarea cadrelor şcoalelor de stat major şi creaţiunea câmpurilor de instrucţiune pentru divizii;

e) Constituirea stocurilor de muniţii şi de materiale.

Încă din Februarie 1916, Joffre dispunea de 36 divizii infanterie şi 1700 piese de artilerie grea, aşa că atacul putea să aibă loc în Aprilie, dacă Rusia va fi atacată, sau, la 1 Iulie, în caz contrariu.

Însă în Februarie, germanii începând ofensiva spre Verdun, s'au adus oarecari modificări planului de atac.

Fortificaţiile dela Verdun datează din timpul lui Vauban. La 1870, aceste fortificaţii, au fost perfecţionate şi complectate, în sensul ca Verdunul să constitue reduitul central al câmpului întărit dintre Argonne şi înălţimele Meusei cari dominau câmpia Woevre.

Forturile erau numeroase, însă, necomplecte ca organizare defensivă şl efectivă.

Comandamentul francez se aştepta la acest atac şi luase oarecari măsuri încă din iarna 1915, totuşi ele nu fusese complecte.

Aşa se explică următorul incident: „Colonelul Driant care comanda aci un corp de vânători, a făcut cunoscut comisiunei armatelor că regiunea Verdun n'ar fi suficient întărită. Preşedintele comisiunei semnalează aceasta Ministrului de războiu, care cere lămuriri generalului Joffre la 16 Decembrie 1915".

„Generalul Joffre răspunde că toate pregătirile sunt luate şi se plânge că Ministerul primeşte rapoarte dela subalternii săi. Generalul Gallieni (Ministru de războiu) rezolvă conflictul comunicând că guvernul păstrează toată încrederea în generalul şef".

La 20 Ianuarie, generalul Joffre trimite pe generalul Castelnau să-şi dea avizul asupra măsurilor ce mai trebuesc luate.

Astfel, până la începerea ofensivei germane, s'au luat toate măsurile de apărare atât în ce priveşte organizarea ofensivă, cât şi în ceeace priveşte trupele de apărare, care s'au întărit mult faţă de ceeace exista la începutul anului.

In primele zile ale lunei Ianuarie a fost adus Corpul 7 în repaos în regiunea Bar-le-Duc. Dela începutul lunei Februarie informaţiunile precizându-se că trupele germane vor ataca aci, s'a

întărit Corpul 30 încă cu două divizii şi s'a pregătit îmbarcarea Corpului 20.

Comandamentul francez, având oarecari indicii despre alte atacuri simultane pe alte fronturi, (mai ales în Champagne) nu mai aduce aci alte rezerve ce avea la dispoziţie.

De altfel comandamentul francez nu ştia precis nici direcţiunile germane de atac la Verdun, deşi Ministrul francez din Danemarca trimisese oarecari ştiri precise. Pe lângă acestea transporturile de trupe spre Meusa, apariţia de divizii de munte înapoi, lucrările de cale îngustă (pădurea Consevoye) debarcările de tunuri grele, mărturisile dezertorilor şi prizonierilor, precum şi observaţiunile aviatorilor, indicau în trăsuri generale pregătirea acestei ofensive.

Ceea ce a făcut pe francezi să nu cunoască data şi locul precis al acestei ofensive, a fost faptul că lucrările din apropiere s'au făcut cu mare discreţiune, cum de altfel, se va vedea mai jos din însăşi declaraţiile Kronprinţului.

Cu toate acestea, generalul Joffre, luase din vreme şi alte măsuri ca să facă faţă unor ofensive germane pe aci, precum şi ca să facă faţă simultan altor ofensive ce s'ar pronunţa pe alte sectoare.

Încă din toamna anului 1915 se formase în spatele fronturilor, regiunile de refacere, trei centre de instrucţie eşalonate în lungul căilor ferate, astfel încât acestea constituiau şi rezerve locale, rezerve de armate sau rezerve generale.

La 5 Ianuarie s'a retras de pe front, în refacere, armata II-a (Pétain) graţie sosirei unei noui armate engleze.

In acest timp s'a mărit puterea de transport a celor două linii ferate de aci, în special, a liniei înguste care ajunge să transporte 2000 tone pe zi. Deosebit s'a organizat transporturi cu autocamioane pentru 250.000 oameni pe zi,

Comandamentul francez al regiunei întărită Verdun (generalul Heer) se întinde dela ţărmurile Saint Mihel la Etain (C. 2 A.) şi dela Etain la Brabant-sur-Meuse (C. 30 A.).

In total, în ajunul ofensivei, generalul Heer are 9 divizii de infanterie, 6 regimente artilerie grea.

Deosebit, comandamentul superior, are 26 divizii şi Corpul 20 A., gata a interveni.

Puterile Centrale. Conducătorii Germaniei, încântaţi de rezultatele din 1915, mai ales cele din Serbia şi Rusia, se pregătesc

pentru ofensive puternice în 1915 şi speră să învingă, deşi, chiar din cursul anului 1915, se ivise, pe ici, colea, protestări contra continuărei războiului şi modului cum este condus.

Impăratul Wilhelm şi şeful său de Stat Major Falkenhayn, susţin ofensiva victoriei pe frontnl de Vest, pentru sfărâmarea Franţei, pe când Hindenburg şi Ludendorff, susţin ofensiva contra ruşilor pentru a termina cu ei, şi apoi contra celorlalţi aliaţi.

După serioase discuţiuni s'a admis încă din Noembrie 1915, proectul lui Falkenhayn pentru ofensiva pe frontul de Vest în direcţiunea Verdun.

Marele Cartier Austro-Ungar, contrar vederilor germane, a decis, cam în acelaş timp, ofensiva contra Italiei.

Motivele pentru care s'a ales regiunea Verdun, sunt arătate în rezumatul din raportul lui Falkenhayn, reprodus în capitolul precedent.

Pentru alegerea sectorului de atac la Verdun au influenţat şi industriaşii germani cari au atras atenţiunea asupra bogăţiilor de mâine din bazinul Briey.

Dar, afară de aceste consideraţiuni şi de cele arătate în raportul lui Falkenhayn, către împăratul său, această regiune se impune prin situaţiunea ei geografică, cum de altfel s'a impus în toate timpurile şi anume:

La 843 d. cr., la împărţirea imperiului lui Carol cel Mare, între cei trei nepoţi, regiunea Verdun a constituit punctul principal de discuţiune pentru Germania. In secolul XVI Henric II a recomandat Franţei şi Verdun, între cele trei episcopate dela Est (Verdun, Metz, Toul). La 1792 şi la 1870 prusienii au atacat pe aci.

Ca motive imediate şi serioase pentru alegerea acestui sector de atac, erau şi următoarele trei:

a) Faţă de întregul front francez, regiunea îngustă dela Verdun forma un eşind pronunţat ce părea uşor de atacat pela Nord şi pela Est.

b) Meuza tăia în două, poziţiunile apărării, ceeace constituia un inconvenient mare pentru germani.

c) Căile ferate din spatele frontului german aveau o direcţiune favorabilă pentru concentrarea trupelor de atac, pe când cetatea Verdun în afară de comunicaţiile ordinare nu dispunea decât de linia Verdun-Chalons prin St. Menehould şi de linia îngustă Verdun-Bar-le-Duc.

II. Pregătirea germanilor pentru ofensiva dela Verdun

Asupra pregătirilor de atac, Falkenhayn zice:

„Cu puţin înainte de sărbătorile Crăciunului 1915, von Knobelsdorf, şeful de stat major al armatei Kronprinţului, a primit ordinul verbal pentru pregătirea atacului la Nord de Verdun. Armata III-a din Champagne, care fusese ataşată Kronprinţului, din toamna anului 1915, fu retrasă din detaşare pentru ca să nu fie distrat Kronprinţul dela greaua sarcină a operaţiunilor dela Verdun. Insă detaşamentele de armate din Lorena (von Strantz şi von Falkenhausen) şi din Alsacia (von Gaede) rămân tot sub ordinile sale fiind în legătură strânsă cu grupul Meuza".

„Pe lângă trupele care se găsiau pe loc, în sectoarele de atac, s'au dat Kronprinţului încă nouă divizii complect odihnite şi special instruite, astfel încât fiecare divizie ocupă un front de atac de mai puţin de 2 km. Afară de asta, un număr de divizii erau gata să schimbe trupele uzate de luptă. In fine, se luară măsuri pentru sosirea grabnică a încă trei divizii, pentru cazul când ar părea folositor şi un atac pe malul stâng al Meusei".

„Pe lângă marea cantitate de artilerie de toate calibrele dela sectoarele de atac, s'a afectat o artilerie foarte numeroasă sectoarelor vecine frontului de atac pe malul de Vest al Meusei şi la voevre, ca să coopereze la acţiune cu tunul. Inzestrarea cu muniţii a acestei artilerii depăşia cu mult nevoile, după toate experienţele anterioare.

„Pentru a deturna acţiunea francezilor dela pregătirea acestei ofensive, s'a dat ordin armatelor vecine să intreprindă operaţiuni mici demonstrative.

„In acest scop armata III-a atacă la 9 Ianuarie la Maisons de Champagne, la 12 Februarie la Sainte Marie a Py, la 13 la Tahure. Armata II-a obţine la 28 şi 29 Ianuarie, succesul dela Frise la Sud de Somme. Armata VI-a lupta la 26 Ianuarie la Neuville, la 8 Februarie la Vest de Vimy, la 21 Februarie la Est de Souchez. Detaşamentul armatei Gaede atacă poziţiile franceze Soppe la Haute. Toate aceste atacuri produc pierderi simţitoare francezilor. E sigur că aceste intreprinderi au contribuit să ascundă proectele ofensivei[1]).

1) Op. citat paginile 177 şi 178.

Pare că scopul acestor atacuri, pe lângă acela de a induce în eroare pe anglo-francezi asupra intențiunilor de atac și de a ocupa obiective imediate, a fost și acela de a experimenta ideile privitoare la reducerea pregătirii de artilerie, prin înmulțirea numărului de baterii precum și diferitelor mijloace nouă de luptă.

In vederea acestei ofensive statul major german a adus trupe și artilerie grea din Serbia (a lăsat acolo numai 3 divizii) și de pe frontul rus, a constituit și antrenat corpurile de armată destinate pentru lovitura decisivă.

In spatele frontului a ridicat uzini, ateliere și depozite pentru artileria grea, precum și depozite și munițiuni de tot felul.

Intre lucrările mai de seamă, și care trebuesc cunoscute pentru pregătirea atacului au fost următoarele:

a) Aprovizionarea primelor linii de tranșee, adăposturi, comunicații și piețe de arme, unde trupele de asalt rezervate lor trebuiau să aștepte efectele tragerei de pregătire la adăpost de focul adversar.

Aceste lucrări s'au executat noaptea și s'au mascat ziua astfel în cât recunoașterile aeriene nu le-au putut descoperi.

b) Repartizarea în adâncime a cantonamentelor corpurilor de armate destinate pentru atac, repartizarea drumurilor, a depozitelor de muniții și de geniu și organizarea mișcărilor de atac a infanteriei, a mișcărilor artileriei, etc.

c) Aducerea până în apropierea frontului a unor cantități enorme de muniții și de material necesar.

Despre greutatea acestor lucrări Kronprințul zice:

„Am fost siliți să impunem trupelor sacrificii și privațiuni iar în unele cazuri să reacționăm contra dorinței legitime a comandamentelor trupelor de asalt care cereau odihnă pentru trupele lor".

In ceeace privește secretul acestor lucrări, iată ce zice Kronprințul despre corpul 5 Armată german:

„Se construi, în față, instalările de asalt, drumurile cu bârne și cărările de mișcare.

El instală depozite de muniții pentru rachete și proectile pe povărnișuri sau la adăpostul pădurilor, în punctele unde nici argila, nici straturile de apă nu le expuneau la nici un risc. In definitiv, grație cunoștințelor pe care, Corpul 5 Armată de rezervă le avea, asupra locurilor și a localităților, s'a putut reuși ca dușmanul să nu aibă nici o bănuială, lăsând să se creadă, cât mai mult posibil,

atât locuitorilor cât şi trupelor, că lucrările întreprinse aveau scopul să-l acopere în contra primejdiei unui atac străin".

d) Construirea de poziţii pentru baterii şi adăposturi blindate.

e) Căi ferate înguste pentru aprovizionări de tot felul şi în toate direcţiunile.

f) Reţele telefonice speciale pentru artilerie, luând de bază repartiţia în sectoare pentru atacul de infanterie. Fiecare baterie urma să fie subordonată comandantului de corp de armată. Numai bateriile cu bătaie lungă cu traiectoria întinsă şi bateriile cu tragere verticală, cele mai puternice erau puse direct sub ordinile generalului de artilerie.

g) Însărcinările artileriei, în prima fază a acţiunei, erau astfel repartizate: poziţia înaintată a duşmanului era exclusiv bătută de bateriile de mortiere, socotindu-se o baterie pe 150 de metri. Punctele de sprijin din a doua linie erau bătute de o parte din bateriile foarte grele cu tragere verticală şi de bateriile grele de obuziere de câmp.

Pentru a neutraliza cuiburile bateriilor bine reparate, se întrebuinţa obuziere a căror încărcătură era cu muniţii cu gaze, pe când pentru a contrabate bateriile duşmane, care s'ar fi descoperit în mod izolat, se rezerva un număr îndestulător de obuziere şi de tunuri.

Pentru contrabaterea lucrărilor permanente mai periculoase erau baterii speciale puse la dispoziţia armatei. Tot astfel s'au luat măsuri amănunţite pentru concursul sectoarelor vecine ca să contrabată bateriile duşmane şi să execute focuri de flanc de mică bătaie asupra liniilor duşmane, ca să neutralizeze fronturile din apropierea atacului şi susţinerea reciprocă a artileriei corpurilor de atac.

h) S'au organizat în diferite puncte, observatoare, astfel încât mai tot câmpul era văzut.

i) S'a aprovizionat câmpul de luptă şi zonele dinapoi pentru şase zile de tragere. Depozitul pentru o zi s'a aşezat la baterii sub adăpost, pentru două zile s'a aşezat la adăposturi în apropierea bateriilor, în fine, pentru trei zile s'au aşezat în depozitele de muniţii ale sectorului. Recomplectarea lor trebuia făcută prin rotaţiune.

j) Conducerea focurilor s'a organizat astfel: prin intermediul generalului şef al artileriei de câmp, comandamentul armatei urma să dea ordinile de tragere corpurilor de armată (generalilor

de artilerie de câmp ai acestor corpuri) cari la rândul lor să le transmită grupurilor regimentelor și ai batalioanelor.

Despre experiența acestei conduceri, Kronprințul zice:

„In urma unor experiențe, cari nu ne-au fost totdeauna favorabile, am trecut la o descentralizare, fără îndoială, mult mai bine adăptată nevoilor și grație cărora diviziile aveau fiecare comandantul lor de artilerie și dispuneau direct, chiar de artilerie grea".

Asupra alcătuirei planului de atac, rezumăm aci, descrierea făcută de Kronprințul:

„Planul nostru de atac prezintat la Marile Cartier General la 4 Ianuarie 1916, arată executarea lui cât de repede, bazată pe eficacitatea zdrobitoare a artileriilor noastre grele și foarte grele a căror putere o constatasem, în fața numeroaselor cetăți belgiene, franceze sau rusești, încredere care, în realitate, n'a fost complect justificată în fața Verdun-ului.

„Concepeam un asemenea succes dacă ar reuși brusc atacul pornit dela Nord contra eșindului, și dacă, dintr'un singur avânt, am lua fortificațiile care sunt așezate acolo.

„După cucerirea coastei de Est, putem bate în anfilada li-„niile de fortificație permanentă și instalațiile de fortificație pa-„sageră a malului de Vest în vederea luărei lor. Chiar dacă pentru „moment, renunțăm la luarea lucrărilor după malul de Vest, ce-„tatea pierde valoarea ei pentru Franța dacă malul Est al Meuzei „cade în mâinele noastre".

„Pentru reușita atacului am gândit la o mișcare simultană în sectorul detașamentului de armată a lui von Strantz plecând dela linia Combres-Nouilly în contra frontului Sud-Est al cetății dar am renunțat la el din cauza greutăților din pădure a căror amintire o aveam încă dela luptele susținute în Aprilie-Mai 1915 de Corpul 5.

„Pe lângă ocuparea cetăței Verdun, rezultat moral și tactic, socotind că această victorie trebue să amelioreze situațiunea noastră generală, am luat măsuri ca ocuparea cetății să se termine cu câștigul unei poziții de plecare favorabilă pentru o reluare oarecare de operații în acel punct, și, în acelaș timp, și o poziție de așteptare, care să poată fi ținută cu forțe mai micl în cazul când celelalte fronturi ar suferi operațiuni de ofensivă.

„Aceste motive ne-au făcut să specificăm că: acțiunea pe ansamblu asupra Verdun-ului să se întindă încetul cu în-

cetul, pentru a ocupa pe malul de Vest terenul cuprins între Four de Paris şi Argonne şi Landrecourt prin Aubréville, iar pe malul stâng să scurteze linia germană pe poziţia Hauts-de-Meuse dela frontul Haudaincourt la Saint-Mihiel.

„Pentru acest atac am socotit necesare cinci corpuri de armată noui, deosebit de trupele de pe front, trei destinate la năvălirea pe frontul de Nord, al patrulea întărit cu fracţiuni din trupele de pe front să atace în valea Woevre, la Nord-Vest de Etain în direcţia poziţiei Hauts-de-Meuze, pe dată ce, după această înălţime, primele linii duşmane ar fi luate.

„Al cincilea corp, să se ralieze la această mişcare mai în faţă decât frontul detaşamentului de armată von Strantz, la Sud-Est de Etain.

„Corpul 6 armată rezervă în poziţie pe malul occidental al Meuzei cu misiunea de a susţine totdeodată atacul cu focurile sale de flanc ca să neutralizeze bateriile duşmane, care, după malul stâng, ar putea stingheri înaintarea noastră".

Planui de atac mai indică să se întăriască în scurt timp, Corpul 6 de armată de rezervă cu un corp proaspăt, minimum necesar pentru luarea unei poziţii înaintate a duşmanului după acest mal".

III. Desfăşurarea bătăliei dela Verdun

Kronprinţul a dat în ziua de 11 Februarie următorul ordin de atac pentru 12 Februarie:

„După lungi zile de aprigă apărare, Majestatea Sa Împărat şi Rege, ne chiamă la atac.

„Să ştim cu toţii că patria aşteaptă lucruri mari dela noi Trebue să arătăm duşmanului că voinţa de a învinge a rămas tare ca oţelul la fiii Germaniei, şi, că, armata germană, acolo unde trece la atac, zdrobeşte orice împotrivire. Plin de încredere că fiecare, la locul său se va da cu totul, eu dau ordin de atac. Să fie Domnul cu noi"!

Dar atacul n'a putut avea loc decât în ziua de 21 Februarie, din următoarele cauze descrise tot de Kronprinţul:

„Însă Dumnezeu care regulează şi vremea bună şi vremea rea a desfiinţat cu o mare ştersătură toate calculele noastre. O vreme rea, cu vârtejuri de zăpadă şi de piatră, înterzicea orice

operaţiune în afară de drumuri şi orice observaţie. De altă parte, orice zi pierdută ameninţa să pierdem pe cel mai bun aliat al nostru „surprinderea". Ingrămădirea trupelor şi a mijloacelor de luptă, teama de a vedea platformele de artilerie acoperite cu apă şi cu argil, riscul deteriorărei unităţilor, îngreuiau şi mai mult hotărârea de a amâna întreprinderea.

„Totuşi, ordinul fu dat pentru amânare: el conţinea prescripţia că, toate orele din ordinul de atac erau amânate în fiecare dată, cu o perioadă de 24 ore.

„Am aşteptat astfel în zadar, zi după zi, dela 12 la 20 Februarie, o schimbare de timp cu preocuparea îngrijorată că, marele nostru proect putea fi descoperit sau trădat în mod prematur. Era o încercare de penibilă şi enervantă răbdare pentru şeful de armată responsabil şi pentru şeful său de stat-major, şi o încordare prematură pentru trupă. Timpul interzicea şi duşmanului orice vedere, însă câţiva trădători trecură în liniile sale. Totuşi s'ar părea că el n'a pus mare încredere în spusa lor".

Atacul hotărât pentru 20 Februarie, s'a amânat din cauza timpului rău pentru 21.

Bătălia cuprinde: A. Operaţiunile dela 21 Februarie la 10 Martie [1]). B. Operaţiunile dela 11 Martie la 30 Iunie.

Prima parte este caracterizată prin tendinţa de ruptură bruscată a frontului francez, pe când în a doua, se urmăreşte uzura francezilor.

A. Operaţiunile dela 21 Februarie la 10 Martie

In ziua de 21 ora 7,15, începe bombardamentul pe întregul front de Nord, dela Malancourt la Eparges, pe ambele maluri ale Meusei (22 km.).

Poziţiunea 1-a şi a 2-a precum şi bateriile pentru susţinerea lor au fost bombardate cu calibrele de 150 şi 210; iar lucrările de fortificaţie permanentă au fost bombardate cu calibrele mari de 280, 305, 380 şi 420. Intensitatea cea mai mare a tirului a fost între Meusa şi Woevre.

Bombardamentul a durat nouă ore şi a distrus aproape în întregime tranşeele şi reţelele de sârmă, mai ales, în sectorul de

1) Cele mai multe tratate impart aceste operaţiuni în două: Faz I dela 21 la 25 Februarie; Faza II dela 26 Februarie la 10 Martie.

atac. Primele linii de apărare au rămas complect izolate de cele dinapoi.

După cele nouă ore de bombardament, trupele germane au pornit la atac la ora 16 în valuri succesive. Deşi unele grupuri de apărători francezi rămăseseră printre liniile distruse, au rezistat eroic şi au produs pierderi simţitoare, totuşi, până la 22 Februarie trupele germane au ocupat pădurea d'Hautmont, Herbebois, defileul Samogneux şi pădurea Caures [1]).

La 22 Februarie trupele germane ocupă alte poziţiuni pe flancurile frontului de atac. Germanii, cu toate pierderile suferite reuşesc să spargă frontul, dar francezii se menţin eroic la Samogneux, ferma Auglemont-Beaumont şi lizierele de Nord ale pădurilor Fosses Chaume-Ornes în ziua de 23.

Pe frontul învecinat, tirul artileriei continuă violent.

Marele Cartier francez îngrijorat de aceste succese, dă ordine să se apropie C. I şi C. 3 A., iar Corpului 20 îi prescrie să

---

1) Pădurea Caures a fost eroic apărată de batalioanele 56 şi 57 vânători. Lt.-Col. Driant şi Maior Renouard au murit aci eroic, rezistând cei din urmă, după ce se retrăsese toate trupele spre Beaumont.

debarce în apropiere. Pe de altă parte cere cartierului englez să liberez armata X-a (sectorul Arras) care avea 4 ½ corpuri disponibile.

In aceste trei zile au luptat două divizii franceze (72 şi 81) contra trei corpuri de armată germane.

La 24 sosesc în ajutorul francezilor, divizia 37 şi 2 brigade.

Francezii, inferiori în număr şi sdruncinaţi de îngrozitorul bombardament şi atac al trupelor germane, se retrag cedând însă fiecare metru de pământ cu sacrificiul vieţei lor şi cu mari pierderi pentru germani.

Prima linie care trece prin Brabant-Haumont-le-Bois des Caures-Samogneux-Beaumont-Ornes este pierdută. In pădurile Fosses, Chaume şi Caurieres au fost lupte sângeroase şi s'au ocupat de germani cu mari sacrificii.

In această zi francezii sunt pe un front care se întinde aproximativ dela Louvemont la Chambrettes, fiind stăpâni pe Champneuville, coasta Talou, ferma Mormont, crestele şi satul Louvemont, pădurea Vauche şi Bezonvaux.

Cumandamentul francez nu ştie bine pe unde trece prima linie căci se semnalează numeroasă infiltraţie germană.

Trupele germane progresează în regiunea împădurită şi accidentată care se învecinează cu punctele dela Douaumont. Germanii ocupând Ornes, apărătorii francezi se retrag spre Bezonvaux.

Astfel în seara de 24, situaţia pare disperată, iar Verdunul pierdut. Timpul este rău şi ninge.

Comandantul grupelor de armată din centru, priveşte ca necesară retragerea pe malul stâng al Meusei, retragere ce trebue făcută încet, fără să devie un dezastru. In tot cazul trupele rămase în Woevre se vor găsi foarte depărtate de poduri şi ameninţate să fie tăiate, se impune dar retragerea lor pe Cotes-des-Meuse.

Generalul Joffre, îi telegrafiază în noaptea de 24 următoarele:

„Trebue să ţineţi între Meusa şi Woevre prin toate mijloacele de care dispuneţi. Ordinile sunt date pentru a forma pe ţărmul stâng al Meusei o armată nouă cu elemente din armata II-a (3 corpuri plus două divizii) sub generalul Pétain. Misiunea sa este: „Reculegerea trupelor R. F. V. în caz că vor fi constrânse a se retrage pe ţărmul stâng, a interzice inamicului atingerea Meusei".

In dimineaţa de 25, ora 4, generalul Langle, telegrafiază ge-

neralului Heer: „apărarea Meusei se face pe malul drept; nu poate fi vorba decât de a opri pe inamic pe acest mal [1])".

Acum începe punctul culminant al crizei din prima fază.

In acest timp generalul Castelnau ceruse generalului Joffre să se reîntoarcă la Verdun. Acesta îi aprobă propunerea și îi dă puterea de a lua măsurile ce va crede.

Ajuns la Verdun la ora 7 dimineața, generalul Castelnau, observă că informațiunile despre mersul luptei deși sunt confuse și îngrijitoare, totuși situațiunea nu este disperată.

Prezența sa, aduce multă liniște și calm.

Dar situațiunea se agravează, în ziua de 25 Februarie, prin retragerea pe coasta Belleville a diviziei 37, care luptase energic până atunci.

---

1) Generalul Mangin. Op. citat pag. 63.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ
BCU Cluj / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Din fericire, artileria corpului 20 a format un baraj în fața deschizăturei făcută, iar o divizie din acest corp a atacat și a reluat o parte terenul pierdut.

Germanii revin la contra-atac cu trupe proaspete, însă, barajul Corpului 20 și atacul diviziei franceze pronunțat la timp, au făcut să se oprească avântul german.

Această oprire spontană a germanilor, a salvat pe francezi din criza în care intrase.

La centru, luptele au continuat toată ziua în jurul fortului Douaumont [1]) din a cărui turelă de 155 au tras continuu timp de patru zile cei 23 tunari, singura garnizoană a fortului.

Generalul Mangin spune că acești 23 de tunari, adormind în a cincea zi, fortul a putut să fie ocupat de o patrulă de 24 brandeburgezi fără să tragă un foc [2]). El mai observă că întăririle dela Haudremont care complectau apărarea forturilor Douaumont și Vaux, nu aveau garnizoană și că au fost lăsate germanilor fără nici o rezistență.

Iată cum descrie generalul Mangin acest [illegible]:

Ziua era proastă, Luarea fortului Do[illegible] lumei întregi, într'un comunicat triumfa[illegible] în fața Majestăței Sale, Impăratul și Rege, [illegible] era pe front, am repurtat succese [illegible] Intr'o vigurcasă pornire înainte, [illegible] brandeburgeze, au ajuns până la sa[illegible] Douaumont pe care l'am luat cu a[illegible]

Acest comunicat era în[illegible] oarece nu s'a ocupat regiunea [illegible] domina toată regiunea; iar f[illegible] pat de regimentele brandeburgez[illegible] ci, prin întâmplarea descrisă m[illegible]

Generalul Joffre, informat [illegible] operațiunile dela 24 și 25, telegrafia[illegible] Castelnau, Pétain și Heer: „am dat [illegible] pe malul drept al Meusei, la Nord de Ver[illegible] în circumstanțele actuale, ordin de retr[illegible] la consiliul de răsboiu“.

---

1) Fortul Douaumont domina platoul [illegible] Dela 26 Februarie la 24 Octombrie a fost dese ori luat și reluat de adversari. La 24 Octombrie, francezii l'au reluat și stăpânit până la finele răsboiului.

2) Op. citat pag. 64.

In ziua de 23, generalul Joffre chemase la Chantilly pe generalul Pétain şi îi dăduse ordin să ia comanda armatei în formaţie pe malul stâng al Meusei şi să intervină la momentul oportun.

In dimineaţa de 26 graţie ezitării germanilor, generalul Castelnau a telegrafiat generalului Joffre următoarele:

„Cred, în tot cazul, că dacă am putea câştiga 2-3 zile care ar permite generalului comandant al armatei II-a, să remită lucrările la loc şi să facă să se simtă acţiunea sa, tot pericolul pierderii Verdun-ului ar fi definitiv îndepărtat".

Generalul Guillaumat

Indată după aceasta, generalul Castelnau, socotind că a sosit acest moment, a dispus ca generalul Pétain să ia comanda efectivă a operaţiunilor, „deoarece evenimentele depăşesc cadrul regiunei fortificate Verdun, al cărui stat major nu este pregătit să conducă operaţiuni de asemenea importanţă".

Generalul Pétain sosit la 26 dimineaţa, ia direcţiunea bătăliei [1]) şi împarte frontul în patru sectoare astfel:

Corpul 7 A. (Cazelaire) pe malul stâng dela Avocourt la Meuza.

Corpul 1 Armată (Guillaumat) pe malul drept la Douaumont.

Corpul 20 A. (Balfaurier) dela Douaumont la Eix.

Corpul 2 A. (Duchesne) dela Aix în apropiere de St. Mihiel.

Deosebit, a luat măsuri de grupare şi întărirea artileriei, complectarea de poduri pe Meuza, reocuparea şi armarea forturi-

---

1) Generalul Heer, comandantul trupelor regiunei fortificate, Verdun (R. F. V.) trece sub comanda lui Pétain. Adăogăm aci următoarele: Generalul Heer a scris o valoroasă lucrare în 1923 intitulată „L'Artilerie". Sunt de luat în seamă învăţăturile artileristice trase de autor. Atragem însă atenţiunea că în ce priveşte pregătirea războiului în viitor, nu trebue să ţinem seamă numai de cele trei puteri puse de autor în evidenţă: *puterea îngroziteare a focului, valoarea maşinismului, importanţa ştiinţei şi a industriei.*

Dacă numai aceasta ar fi deajuns pentru victorie, poate că însă-şi generalul Heer ar fi obţinut victoria la Verdun, fără a mai fi nevoe de alţi comandanţi veniţi în urmă, şi fără puterea de prevedere a lui Joffre, care, încă dela 21 luase unele măsuri. Nu mai vorbim de sacrificiul de sânge al atâtor bravi ofiţeri şi atâtor zecimi de mii de soldaţi cari s'au sacrificat pentru Onoarea Franţei, virtute ce nu o dă, nici ştiinţa, nici industria, ci numai iubirea.

lor, aducerea de lucrători pentru întărire, asigurarea transporturilor,[1]) etc.

In acest timp s'a orientat asupra situaţiei generale, deoarce, la această dată, nu se ştia precis dacă Douaumont este ocupat sau nu.

La 27 Februarie, germanii reiau atacurile cu furie şi reuşesc să mai câştige puţin teren, dar, în aceiaşi zi, trupele Corpului 20 francez atacă Douaumont şi obligă pe germani să se dea puţin înapoi.

In zilele de 2-3 Martie, cătunul Douaumont a trecut deseori din mână în mână.

Către 4 Martie, frontul francez se fixează la 200 m. de Douaumont, graţie întăririlor sosite cari stabilesc echilibru faţă de efectivele germane, dar germanii rămân în dărămăturile fortului.

Kronprinţul hotărăşte acum să lărgească frontul de atac, adică să corecteze greşala iniţială ce făcuse atacând pe un front prea îngust. La 4 Martie, el cere trupelor sale supremul efort pentru a lua Verdun-ul, *„inima Franţei"*.

După 2 zile de bombardament, atacă, la 6 Martie cu două divizii. Francezii, cari se aşteptau la acest, se retrag metru cu metru, dela cota Talou şi insula Champneuville, atac, producând mari pierderi germanilor. A doua zi germanii continuă înaintarea şi ajung cu mari pierderi până la Mont-Homme unde a trebuit să se oprească.

Intre 8—11 Martie, germanii se întind pe ambele maluri ale râului Forges şi înaintează până în apropiere de râul Vaux pe care germanii au anunţat că l'au ocupat, însă, a doua zi, au revenit anunţând numai distrugerea lui prin bombardare.

In acest timp, pe malul stâng al Meuzei, după mari pierderi, germanii reuşesc să cucerească cota 265, dar nu pot trece de drumul Cumieres la Berthencourt.

Alte atacuri au încercat spre stânga către cota 304 unde au suferit mari pierderi.

Astfel se termină prima parte şi prima criză a luptelor dela Verdun. Se poate rezuma în două cuvinte mijloacele prin care Joffre a atins acest strălucit rezultat: *Voinţă şi sacrificiu.*

---

1) Graţie măsurilor pentru transporturi 3000 automobile timp de 7 săptămâni transportau câte 90.000 oameni şi 50.000 tone material pe săptămână. In timp de o lună, numărul podurilor peste Meuza au ajuns dela 7 la 41.

Generalul Joffre simte că a câştigat primul punct din această teribilă partidă. Cu toată sobrietatea sa în cuvinte, el mulţumeşte soldaţilor dela Verdun astfel: „Germania speră prin luarea Verdun-ului să întărească curajul aliaţilor săi şi să convingă ţările neutre de superioritatea sa. A contat fără să gândească la voi. Lupta nu e terminată, căci germanii au nevoe de o victorie. Veţi şti să le-o smulgeţi. Veţi fi dintre acei despre care se va zice: am împiedecat drumul germanilor la Verdun".

In aceste lupte francezii au pierdut 55.000 morţi şi 80.000 răniţi; pe când germanii au pierdut în Martie 60.000 morţi şi 60.000 răniţi.

B. Operaţiunile dela 11 Martie la 30 Iunie [1])

Intre 11—15 Martie se dau atacuri puternice locale.

La 16 Martie fortul Vaux şi satul Vaux rezistă.

La 20 Martie după o puternică pregătire de artilerie, germanii cuceresc pădurea Avocourt, slab apărată de trupele franceze, care au intrat în panică din cauza lichidelor inflamabile aruncate de germani.

Dela 20—28 Martie, germanii încearcă să iasă din pădure, însă, nu reuşesc, fiind opriţi de artileria franceză bine reperată.

La 29, francezii după un puternic contra-atac reiau pădurea.

Germanii au contra-atacat patru zile continuu ca să reintre în posesia pădurei, însă n'au reuşit să ocupe Malancourt şi Bethincourt, luând astfel din mâna francezilor cheia punctului Mort-Homme.

In acelaş timp, pe malul drept, germanii depăşesc satul Vaux.

La 2 Aprilie germanii trec la Sud de Douaumont, cuceresc pădurea Caillette şi se apropie de fortul Souville. Dar la 3 Aprilie sosind divizia 5 inf. (Mangin) după 18 km. marş, atacă şi respinge pe germani la Douaumont.

Intre 9—10 Aprilie, Kronprinţul atacă pe ambele maluri pe frontul Avocourt-Meuse-Haudromont, dar după pierderi foarte mari nu reuşeşte să ocupe decât creasta dela Mort-Homme.

La 1 Mai, generalul Pétain este numit comandant al grupului armatelor din centru; iar generalul Nivelle este numit în locul lui Pétain comandant al grupului armatelor dela Verdun.

---

1) In alte tratate aceste operaţiuni sunt împărţite în două faze. Faza 3 dela 22 Martie la finele Aprilie; faza 4 din Mai şi Iunie.

Cam în acest timp se făcuseră schimbări și la comandamentul german, aducându-se comandant al trupelor de atac de pe dreapta Meusei generalul von Mudra, iar al celor de pe malul drept generalul von Galwitz [1]).

Francezii contra-atacă în noaptea de 2—3 și în ziua de 3, reușesc să reocupe pădurea Caillette și să respingă pe germani în regiunea V aux și Souville.

Intre 4—7 Mai, germanii atacă cota 304 și Mort-Homme cu peste 80 baterii grele dar nu reușesc să ocupe decât partea de Nord a cotei 304.

Intre 20—22 Mai, germanii atacă din nou și reușesc să ocupe Mort-Homme și Cumieres, cu mari pierderi.

Intre 22—25 Mai, francezii atacă puternic ca să reia Douaumont cu divizia 5 Mangin și cu 51 baterii grele.

Ei reușesc să-l ocupe aproape în întregime, însă, nesosind ajutoarele la timp, îl pierd din nou în ziua de 24, când a sosit germanilor puternice rezerve (2 divizii bavareze venite dela Denvilliers).

---

1) Adus dela armata din Macedonia unde a fost înlocuit cu generalul von Winkler.

De aci până la 7 Iunie luptele sunt mai înverșunate în regiunea Vaux. Germanii au nevoe de succese eclatante de oarece neutrii oscilau; iar pe celelate fronturi se angajase ofensive puternice de către adversari.

Dela 2—7 Iunie, germanii, după un bombardament înspăimântător, atacă fortul Vaux care cade la 7 Iunie după o eroică apărare condusă de generalul Reynal.

Germanii înaintează către ferma Thiaumont, Fleury și Souville.

Această înaintare a germanilor produce a doua criză de descurajare pe frontul francez dela Verdun.

Generalul comandant, atrăsese de câteva zile atenția generalului Joffre asupra gravității situației și rugase pe generalul Joffre să grăbească ofensiva pe Somme.

Generalul Joffre răspunde că toate dispozițiunile sunt luate în acest scop, însă ar trebui cu orice preț să se continue lupta pe malul drept al Meusei.

Generalul Nivelle ia măsuri energice de rezistență, dar germanii concentrează tot efortul către lucrările dela Froide-Terre, satul Fleury și fortul Souville, de unde, dacă reușește să ajungă, vor alunga ușor pe apărătorii întăririlor franceze de pe coasta Saint Mihiel-Bellville.

La 20 Iunie, artileria germană începe o nouă preparare a atacului către obiectivele arătate mai sus.

La 23, trupele germane pornesc la atac și ajung la râpa dela Bazil, Fleury, și la localitățile dela Thiaumont pătrunzând chiar în Froide-Terre.

Aci francezii rezistă și fac prizonieri din trupele germane mai înaintate.

Totuși în seara de 23, situațiunea este gravă, căci trupele germane se apropiase de coasta dela Belleville, ultima apărare către Verdun.

Generalul Nivelle se sfătuește cu generalul Mangin. Ambii sunt de părere să contra-atace cu violență. Frontul amenințat este într'o poziție de echilibru nestabil și nu-și poate găsi scăparea decât într'o mișcare înaintată.

Înainte de a porni la atac, generalul Nivelle cere sfatul generalului Pétain, pentru o retragere în caz de nereușită.

Generalul Pétain expune generalului Joffre pericolul situației, și mai ales atrage atenția cât material s'ar pierde în caz că retragerea, pe malul stâng, nu o execută la timp.

Generalul Joffre răspunse la 26 Iunie că prepararea ofensivei franco-engleze pe Somme este începută, că Verdun-ul trebue să se apere pe malul drept, şi că dacă din această rezoluţie va rezulta o pierdere de material, el îşi ia răspunderea.

Prezentându-i-se telegrama redactată în acest sens, i se atrage atenţia asupra responsabilităţei ce-şi asumă — el, semnând, răspunde calm—: „Mi-am luat eu şi altele".

Dar n'a trecut multe ore până să înceapă ofensiva anglo-franceză pe Somme.

Astfel se termină ultima fază a ofensivei germane dela Verdun, dar nu şi criza armatei franceze dela Verdun, care, mai are de luptat aci câteva zile,

Francezii contra-atacă puternic şi reuşesc să reocupe Thiaumont.

Către finele lui Iunie, criza armatelor franceze dela Verdun încetează, căci acum înţelege comandantul suprem german pericolul ce-l ameninţă dinspre Somme.

IV. Pregătirea ofensivei franco-engleză de pe Somme

Această ofensivă a fost proectată încă dela 6 Decembrie 1915, în conferinţa dela Chantilly, însă nu i se fixase data.

Ofensiva trebuia să se pronunţe în legătură cu cea rusă de pe frontul de Est.

La a doua conferinţă dela Chantilly (14 Februarie) s'a fixat frontul de atac între Somme şi Lassigny (70 km.) şi s'a fixat că aproximativ va avea loc în Iunie.

Generalul Foch, comandantul grupului de nord, a trebuit să execute acest atac cu 39 divizii împărţite în trei armate pe un front de 45 km. şi cu o numeroasă artilerie grea (pe cele două maluri dela Maricourt la Lassigny). Restul frontului de 25 km. s'a atacat de armata engleză (dela Huberterne la Maricourt).

La 16 Martie, când se producea prima criză dela Verdun, s'a hotărât prelungirea frontului cu încă 6 km. la Sud de Lassigny.

Însă atacul german dela Verdun, consumând din rezervele franceze, generalul Joffre a fost silit să aducă aci şi armata X-a din sectorul lui Douglas Haig pentru ofensiva de pe Somme.

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
IAȘI

Continuarea ofensivei germane dela Verdun a forțat pe Joffre să consume și alte unități disponibile, astfel încât către finele lui Iunie, participarea franceză la Somme, se reduse numai la 26 divizii, în schimb însă cu o artilerie numeroasă care atinge circa 900, piese grele și 1000 tunuri de tranșee.

Deosebit, francezii au aci peste șase milioane proectile de toate calibrele, socotite pentru o lună.

Reducerea rezervelor franceze disponibile pentru Somme, a făcut ca această ofensivă să cadă în mare parte în sarcina armatei engleze care avea în Franța 56 divizii.

Generalul Haig, având în vedere neexperiența unora dintre armatele engleze precum și faptul că altele erau încă în formațiune, cere la 8 Mai ca ofensiva să fie întârziată. La 26 Mai, cei doi generali șefi se întâlnesc în Beauchéesne, unde generalul Joffre amintește că ofensiva rusă este fixată pentru 4 Iunie și că nu trebue prelungit timpul maximum care trebue să separe aceste două ofensive. Astfel, de comun acord cu generalul Douglas Haig se fixează data ofensivei la 1 Iulie cu întreitul scop: a degaja Verdun-ul, a ajuta pe aliații de pe celelalte fronturi, a uza pe germani pe frontul de Vest..

Este de remarcat că deși englezii aveau o tendință de a duce sforțările lor către coasta, unde voiau să amenințe bazele navale ale submarinelor germane, totuși, Douglas Haig, a căzut de acord pentru cooperarea fără nici o condițiune la ofensiva de pe Somme

Aceasta reese clar din următoarele rânduri scrise de Douglas Haig către Joffre la finele lui Mai: „Chestiunea trebue considerată ca și când ar fi o singură armată pe frontul anglo-francez“ [1]).

Cu toate aceste legături și înțelegeri între comandanții aliați și cu toare că guvernul francez cere aproape zilnic lui Joffre să pornească ofensiva pe Somme, el totuși, rezistă și nu dă ordinul de execuțiune decât atunci când crede că este momentul.

In instrucțiunea dela 21 Iunie spune între altele: „Trebue să ne așteptăm la o lungă și grea bătălie. Scopul eventual este să ducem o massă de manevră pe linia de comunicație a adversarului jalonată pe Cambrai-le-Chateau și Maubeuge“.

---

1) Mangin op. citat pag. 77.
In acest timp generalul Alexief telegrafia la Paris: „Mă pun sub comanda generalului Joffre“.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ IAȘI

Din ordinele anterioare și din instrucțiunile acestea, reese clar următorul plan:

Scop imediat: a sparge frontul german pe axa Bapaume-Cambrai.

Scop final: a duce o massă de manevră pe linia de comunicație inamică: Cambrai-le-Cateau-Maubeuge.

In aceste instrucțiuni se fac următoarele două ipoteze:

a) Dacă ruptura se obține repede, prin surprindere, cavaleria va înainta pe linia de comunicație mai sus notată, cea engleză la Nordul drumului Bapaume-Cambrai; cea franceză la Sud, iar grosul forțelor către Cambrai, pe când aliații vor lărgi spărtura.

b) Dacă inamicul împiedecă facerea spărturei, aducând rezerve, mișcarea înainte se va executa numai dacă spărtura va fi suficient de largă.

In ceeace privește frontul de atac, francezii, din cauza efectivelor reduse, scurtează frontul de atac călare pe Somme cu direcțiunea generală Peronne, iar englezilor le rămâne frontul principal călare pe Ancre cu direcțiunea generală Bapaume.

Atacul francez (Armata VI Fayole) are misiunea să atace călare pe Somme dela Mazicourt la Faucaucourt, să sprijine flancul atacului englez și să-l păzească de focurile de flanc ale artileriei germane.

Pentru acest atac, francezii dispun la inceput de 14 divizii și rezervă, iar mai târziu sosesc încă patru divizii infanterie și cinci divizii cavalerie.

Frontul defensiv pe Oise a rămas în sarcina armatei III-a; iar armata X fu adusă la Sud de Somme în vederea operațiunilor ulterioare.

Armata engleză care atinge acum circa un milion oameni, trebuia să atace eșindul german dela Hebuterne la Maricourt, cu 26 divizii repartizate astfel:

Armata IV Rawilnson: Un atac principal pe Ancre dela Maricourt la St. Pierre-Divon (patru corpuri armată) și un atac secundar la Nord de Ancre până la Serre pentru a fixa aci trupele germane.

Armata III (Atlemby), un atac secundar asupra eșindului Gorniecourt.

Germanii au în fața sectoarelor de atac șapte divizii în linia întâia și șase în rezerva (4 în rezerva Cambrai—St. Quentin și 3 înapoi de Ypres). Pozițiile germane sunt întărite puternic.

Prima poziţiune este dublată cu o a doua la 2-3 km. Flancurile bine apărate cu mitraliere ascunse în lucrări betonate. Pădurile şi satele sunt organizate puternic şi au reţele de sârmă pe adâncime de 30-40 metri.

Desfăşurarea bătăliei

Această bătălie prezintă două perioade: A) dela Iulie la finele August. B. dela Septembrie la finele Noembrie.

A. Luptele dela Iulie la finele August

Operaţiunile din acest timp prezintă două faze: dela 1-17 Iulie şi dela 18 Iulie la finele August.

In prima fază armata VI franceză înaintează până la linia 3-germană; iar armata IV engleză cucereşte o parte din linia întâia germană — în faza 2 armata engleză are mai mult succes.

Pregătirea de artilerie a început la 24 Iunie şi trebuia să urmeze cinci zile; însă în zilele de 27 şi 28 fiind timpul rău s'a continuat pregătirea până la 30 Iunie.

Atacul a început la 1 Iulie ora 7 dimineaţa.

Germanii aveau credinţa că francezii istoviţi la Verdun, nu mai pot lua o ofensivă serioasă şi că bombardamentul de artilerie este o simplă demonstraţie cu scopul ca germanii să degarnisească frontul din faţa englezilor.

In primele cinci zile, trupele franceze, din stânga şi din centru, (C. 20 A., C. 1 Col. şi C. 35 A.) răstoarnă cele trei linii germane ocupă satele Maricourt, Carlu[1]) şi ating Somme dincolo de Feuilleres, iar trupele depe malul drept de Somme ocupă Estrées, Flaucourt, Assevillers.

La 4 Iulie, patrulele de cavalerie franceză patrulau libere între Biaches şi Baileux, ocupate de germani şi solid întărite. Până la 9 Iulie, francezii ocupă Biaches şi la Maisonnette dar nu reuşesc să ocupe şi Barleux.

Până la 10 Iulie, francezii străpunseră frontul pe 16 km., înaintaseră în unele puncte până la 9 km. adâncime, şi luaseră 85 tunuri, 12.000 prizonieri şi mult material.

In acest timp dreapta şi centrul englez (C. 13 A. şi C. 15 A.) înaintează în legătură cu stânga franceză şi ocupă centrele

---

1) Aci recruţii din 1916 îşi fac botezul de sânge.

fortificate Mametz și Montaubon, însă stânga engleză, din cauza preparațiunei incomplecte, datorită inexperienței artileriei precum și din cauza îndârjitei rezistențe germană, părăsește toate pozițiile pe care le ocupase în primele momente.

Cele două corpuri engleze din stânga (A. III-a Alemby) au fost înlocuite cu ambele din armata V-a (Gaugh), însărcinată să mențină frontul până la Serre în timp ce armata IV-a (Rawlinson) va continua ofensiva în legătură cu armata franceză.

Până la 7 Iulie, trupele armatei IV-a engleză progresează către Thiepval, ocupă Ovillers, la Bruxelles și Contamaison unde garda prusiană a suferit mari pierderi de prizonieri și morți.

La 14 Iulie, englezii după trei zile de bombardament, atacă pe un front de 6 km. și ocupă pădurea Trones, Bazentin-le-Petite, Bazentin-le-Grande.

In aceste atacuri, trupele engleze, mai puțin obișnuite cu focul, au suferit mari pierderi, in schimb au cucerit 50 tunur grele și 9000 prizonieri.

Intre 15—16 Iulie, englezii au continuat atacul, au atins liziera satului Pozieres și alte câteva puncte legându-se astfel la Nord de Hardecourt cu frontul Corpului 20 francez.

In acest timp rezistența germană fu concentrată la Biaches și la Maisonette unde a contra-atact atât de puternic încât între 15—17 au fost luate și reluate, de patru ori, rămânând în cele din urmă tot în stăpânirea francezilor.

Trupele lui Fayolle, până la această dată, mai ocupase Barleux și Belloy-en-Santerre.

Germanii se așteptase la atacurile anglo-francezilor pe alte sectoare, mai ales în Flandra sau Picardia, dar nu crezuseră posibil o ofensivă puternică franceză la Sud de Somme, căci ei socoteau uzate toate disponibilitățile franceze.

Așa se explică faptul că majoritatea trupelor germane disponibile se găseau între Ypres și Somme.

Cu toate acestea, până la 10 Iulie, au adus în grabă 11 divizii din cele 13 ce aveau disponibile în Franța, deosebit au retras circa 14 batalioane din rezervele locale de sectoare dela opt corpuri de armată.

Deosebit au constituit din trupele aflate în sectoarele de atac trei grupe (Nord, Centru, Sud) formând cu ele o armată pusă sub ordinele generalului von Galwitz.

Din modul cum s'au desfăşurat operaţiunile şi cum s'au produs operaţiunile în frontul german, se vede că direcţiile viitoare de atac au tendinţa divergentă, ceeace nu convenea comandamentului francez şi nici nu urmărise aceasta prin planul de atac iniţial. Străpungerile executate erau mai mult spre Sud decât la Nord cum fusese proectate. Pentru corectare s'a fixat frontul armatelor astfel:

Armata X-a (Micheler) atacul secundar la Sud. Armata VI-a (Fayolle) sprijinea acţiunea engleză la Nord.

Această situaţiune precum şi puternica reacţiune a germanilor, face ca ofensiva franco-engleză cu începere dela 15 Iulie să ia un caracter de uzură; iar progresele de înaintare să fie mai încete şi mai metodice.

La 20 Iulie franco-englezi desfăşurau atacul pe frontul dela Pozières la Vermandovillers (Sud de Faucaucourt) cu 17 divizii.

La Sud de Somme, francezii cuceresc Soyecourt, dar nu reuşesc să ocupe Barleux.

La Nord trupele egleze cuceresc Pozières şi liziera Nord a pădurei Delville.

Trupele franceze au sprijinit dreapta engleză, care a putut înainta până la calea ferată, Sud de Maurepas. La 24 August trupele franceze ocup acest oraş şi înaintează până la drumul Pinchy.

La 30 Iulie anglo-francezii atacă din nou ca să lărgească frontul şi să desfiinţeze eşindul dela pădurea Delville.

Englezii au înaintat puţin mai la Est de pădurea Delville, iar francezii au ocupat ferma Monacu şi câteva tranşee la N.-E. de Hardecourt.

Timpul ploios şi ceaţa din această zi au împiedicat pregătirea atacului şi succesul franco-englez.

Aceste înaintări care corectase întru câtva divergenţa direcţiunilor de atac ajută pe generalul Joffre să-şi reia planul iniţial şi astfel la 31 Iulie reaminteşte generalului Foch că „ofensiva principală este la Nord, şi că ofensiva dela Sud rămâne secundară şi subordonată rezultatelor obţinute la Nord.

Intre 14—25 August, generalul Joffre cerea generalului Haig a relua o acţiune generală şi reamintea generalului Foch că armata VI-a trebue să ducă acţiunea principală la Nord de Somme iar armata X-a să nu execute decât o ofensivă secundară.

In acest moment, generalul Joffre are 30 divizii pe frontul Somme și mai dispune încă de 15 divizii pentru atac. Artileria grea a atins cifra de 1.200 piese.

Dela această dată, eforturile franco-engleze pe Somme converg către aceiași țintă.

La finele August, armata engleză ocupase frontul Thiepval-Guillemont.

Până la această dată, germanii au fost siliți să aducă aci 39 divizii, afară de 41 divizii ce are la Verdun.

La sfârșitul August, uzura germană era vizibilă. Ei pierd în două luni pe Somme tot atâția oameni cât în 6 luni la Verdun.

Pierderile franco-englezilor ating 28000 morți și 40000 evacuați.

Cu toate acestea, comandamentul superior german, pentru a masca grava sa situațiune, încearcă o nouă ofensivă la Verdun și trimite trupe de ajutor spre Galiția.

Se impunea dar continuarea ofensivei franco-engleză la Somme pentru a împiedeca pe germani să-și reia libertatea de acțiune.

B. Luptele dela Septembrie la finele Noembrie

Comandamentul superior francez, pentru a provoca mai repede intrarea României în acțiune, care va înlesni o ofensivă în orient, deci pentru a împiedeca pe germani ca să-și mai poată relua inițiativa mișcărilor, a insistat ca să se continue ofensiva de pe Somme, luându-și răspunderea că va suporta singur rezistența la Verdun.

Generalul Douglas Haig consimte la această concepție și se angajează să coopereze cu efective importante.

In asemenea împrejurări a început perioada a doua a operațiunilor de pe Somme.

Planul de atac urmărește să ajungă între Ancre și Somme. Englezii să ocupe frontul Grandcour-Martinpuich-Morval ; iar francezii Rancourt-Bouchavesnes (A. VI-a).

Intre aceste două atacuri exista un obstacol format de o adâncă râpă, puternic bătută de focul german.

Deosebit, va avea loc o acțiune secundară la Sud de Somme încredințată armatei X-a (Micheller).

La 3 Septembrie, franco-englezii încep atacul după un bombardament de cinci zile.

Armata VI-a franceză în legătură cu trupele engleze ocupă, satele Clery şi Forest, apărate de patru divizii germane; iar englezii ocup poziţiunile dela Sud de Guichy.

Până la 14 Septembrie Bouchavesnes este ocupat de brigada 6 vânători francezi.

Intre 4-13 Septembrie, atacă şi armata X-a franceză (Michelier) dela Barleux până la Chilly pe care îl cucereşte, ocupă o parte din Vermandovillers şi atinge lizierele dela Deniecourt şi Berny en Santerre.

In aceste lupte, armata X-a face 7000 prizonieri şi capturează 36 tunuri.

La 20 Septembrie, germanii atacă la Bouchauesnes, unde sunt respinşi.

In acest timp ofensiva franco-engleză a fost îndreptată către Combles, care, atacat pe la Nord (Merval) şi pe la Sud egicourt) a fost ocupat la 26 Septembrie de francezi. In acest timp englezii ocupă Courcelettes, Martinpuich şi înălţimile Flers, Guendecourt-Lesboeufs.

In aceste lupte s'au întrebuinţat pentru prima oară tankurile. Englezii rup frontul aci pe 10 km. cu o adâncime de 2 km.

La 25-26 Septembrie, franco-englezii luptă pe frontul Bouchavesnes Thiepval contra germanilor cari pierd mulţi prizonieri.

Ludendorff zice despre acest moment: „La Nord de Somme, luptele se desfăşoară astfel că la 25 Septembrie începu lupta cea mai grozavă din luptele depe Somme, lupte atât de grele şi de numeroase. Pierderile noastre fură mari, inamicul luă Boncourt, Merval, Guedencourt şi Combles, cari nu fură cedate decât după mari sforţări. La 26, căzu colţul din Thiepval. Noi atacuri inamice date la 28, eşuară. Cererile ce ni se adresau, relative la ofiţeri şi trupe, erau extraordinar de mari. In Octombrie, luptele continuară în partea de Nord a câmpului de bătălie fără să-şi micşoreze intensitatea. Inamicul introduse mijloace de luptă şi mai puternice; suferirăm pierderi dar se simţea că puterea defensivei creşte".

La 29 Septembrie (generalul Joffre, mulţumeşte armatelor lui Foch că prin ofensiva depe Somme, au degajat Verdun, au ocupat 25 de localităţi, au luat 35.000 prizonieri, 150 tunuri şi au împins pe inamic 10 km. înapoi.

Cu începere dela finele lui Septembrie, operaţiunile ofensivei franco-engleze slăbesc, totuşi, în primele zile Octombrie ei îm-

ping atacul către Bapaume și ocupă Chaulnes, Sailly și Sailly-Sallisel.

La 5 Noembrie ocupă Albaincourt și Presoir. La 4 Noembrie ocupă Beaucourt și Beaumont-Hamel.

Trupele franceze strâng cercul în regiunea Peronne iar cele engleze ocupă terenul spre Nord, în valea Ancre, printr'o ofensivă de 7 divizii, făcând 7200 prizonieri, dela 11-15 Noembrie.

Generalul Joffre propune lui Douglas Haig să continue acțiunea, însă acesta ezită, trupele având nevoe de repaos mai lung. Astfel trupele engleze se opresc față de Bapaume, iar trupele franceze față de Peronne. Armata VI-a franceză este scoasă de pe front și înlocuită cu trupe engleze.

Generalul Nivelle, luând comanda armatei franceze, insistă ca și predecesorul său, pe lângă Mareșalul Haig, pentru a obține o mai largă extensiune a frontului britanic.

In a doua chenzină Noembrie, timpul deveni din ce în ce mai rău.

In asemenea împrejurări se oprește ofensiva de pe Somme în care franco-englezii au luat circa 105.000 prizonieri și 350 tunuri, 1500 mitraliere, și au ocupat circa 200 km. p.

Astfel succesul tactic este desăvârșit: iar cel strategic se simte mai mult în 1917, când germanii sleiți de resurse sunt siliți să se retragă pe o linie mai scurtă.

Chiar fără acest rezultat strategic din 1917, ofensiva de pe Somme a realizat cele trei puncte urmărite în plan de atac: a degaja Verdun-ul, a ajutat pe aliații depe celelalte fronturi, a uza pe germani.

Când se petreceau, în Septembrie, aceste lupte, se dădea pe frontul italian a șaptea ofensivă; iar în Octombrie a opta ofensivă pe Isonzo cari fură respinse de austriaci.

Trupele românești rezistau puternic în Carpați, însă pierdeau continuu în Dobrogea din cauza colaborării nesincere a rușilor.

Pe frontul din Balcani, un atac al aliaților respinsese pe bulgari de la Florida.

Generalul von Bulow, într'un raport asupra bătăliei, lasă să se întrezărească dezastrul comandamentului german la Somme.

Rezultatul acestei bătălii pe care o numește „Marea înfrângere" este rezumat astfel de Douglas Haig:

„Verdun degajat, ofensiva rusă liberată prin fixarea diviziei-

lor inamice pe frontul Occidental, uzura a 127 divizii germane, forţele britanice au fost atacate de trupe instruite germane, pe când ale noastre, multe din ele, prima lor lecţie a fost bătălia depe Somme. Eram nevoiţi să luăm în grabă ofiţeri şi soldaţi neexperimentaţi ori să întârziem ofensiva până la complecta lor instrucţie. Cu astfel de trupe am făcut totuşi atât de mult contra unei armate şi a unei naţiuni a cărei grijă a fost de atâţia ani prepararea războiului. Acesta este un exemplu fără precedent în nici o istorie" [1]).

V. Contra ofensivă franceză la Verdun

La sfârşitul lui Iunie, progresul german la Verdun a fost oprit de contra-atacurile franceze, dar mai ales, a fost oprit graţie ofensivei franco-engleze depe Somme.

Terenul câştigat de germani la 23 Iunie în jur de Thiaumont a fost reluat de francezi cu încetul. Luptele din mărăcinişurile aflate în faţa uvrajelor s'au continuat cu violenţă astfel că aceste puncte au trecut de 16 ori din mână în mână.

La 11 Iulie, după o violentă pregătire de artilerie, Kronprinţul atacă la Souville cu 13 regimente din cinci divizii deosebite la Thiaumont până la pădurea dela Vaux-Chapitre. Atacul ajutat şi de gaze asfixiante, progresează puţin, dar până la 20 Iulie, francezii contra-atacă şi reia terenul pierdut.

Sectorul Souville-Thiaumont este acum sub ordinele generalului Mangin. In luna Iulie şi August, francezii, în diferite contra-atacuri fac 3500 prizonieri.

Satul Fleury este reluat de francezi precum şi toată coasta Fleury-Thiaumont şi împrejurimi de la Nord Est de Souville.

Cermanii atacă însă Souville pe la Est, plecând dela fortul Vaux şi câştigă 1200 metri, dar în curând sunt alungaţi.

Astfel se formează o barieră de apărări puternice franceze în faţă de Souville.

Bătălia slăbeşte pe malul drept, iar francezii reiau acum ofensiva în Woevre.

La 13 Septembrie, Preşedintele Republicei decorează Verdun-ul cu Crucea Legiunei de Onoare şi cu decoraţiunile trimise de aliaţi şi zice: „va trebui ca imediat să fie depărtat inamicul de a-

1) Mangin. Op. citat pag. 85.

ceastă barieră reconstruită. A trecut ceasul micilor atacuri pentru câțiva metri. O operație mai mare se impune".

Dela această dată scopul operațiunilor franceze dela Verdun este să reia Douaumont-Vaux și să reconstitue în întregime o barieră forturilor în jur de Verdun.

Pentru sectorul Douaumont-Vaux, generalul Mangin, dispunea de 289 piese de câmp și 314 grele, trei divizii în prima linie cu 2 batalioane senegaleze și un batalion somal, iar trei divizii în a doua linie.

Germanii aveau în prima linie 7 divizii.

Pregătirea de artilerie a început la 20 Septembrie și a durat până la 24, cu intensitate mereu crescândă.

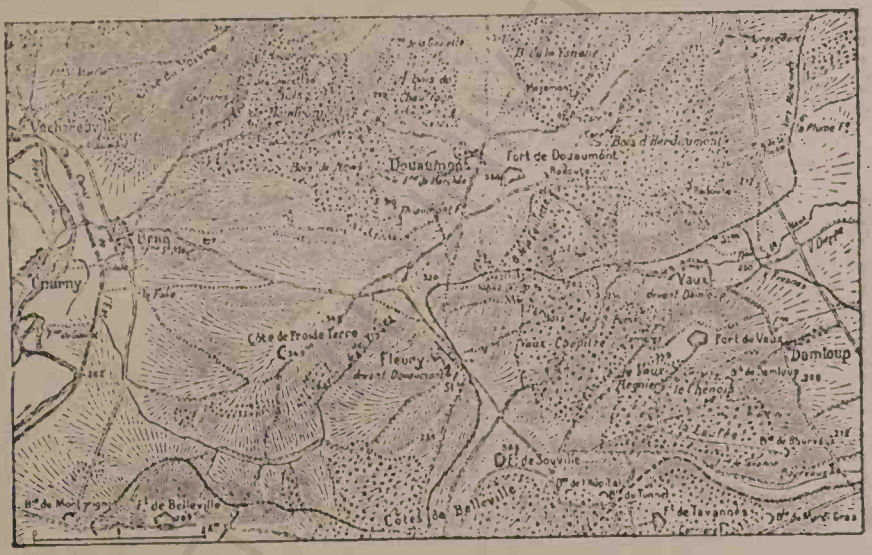

La ora 11,40 artileria lungește tirul iar infanteria franceză pornește la atac din paralelele de plecare. O ceață deasă îi ascunde de inamic, care, abia peste 12 minute deschide focul, când francezii trecuseră primele tranșee.

Divizia 28 (Guyot de Salles) atacă spre stânga de fort iar regimentul colonial din Maroc, pătrunde în fortul Douaumont, care, deși evacuat, începuse să fie din nou atins de trupele germane.

La centru, divizia 133 franceză, a învins toate obstacolele și

s'a stabilit între unghiul N. E. de Douaumont şi lacul Vaux. La dreapta înaintează divizia 74 (Lardemelle).

Presiunea infanteriei franceze continuând, trupele germane evacuează regiunea fortului pe care o ocupă divizia Audlauer la 3 Octombrie împreună cu satele Vaux şi Damloup.

In aceste operaţiuni francezii au luat 6000 prizonieri.

Acum se hotărăşte cucerirea crestei Douamont-Hardaumont. In faţa acestui sector, germanii au cinci divizii în linia întâia şi patru în linia a doua cu 247 baterii.

Atacul francez, dispunea de patru divizii în linia întâia şi patru în linia doua cu 740 cm.

Dar atacul nu putea începe imediat din cauză că terenul era complect desfundat şi răsturnat prin bombardamentul anterior.

Fără o îndreptare a terenului, era imposibil atacul. Trebuia construite şosele, linii Decauville, reţele telefonice, depouri de alimente, etc., etc.

Asprimea timpului împiedeca executarea, astfel că abia în cinci săptămâni s'a putut executa lucrările.

Reproducem în rezumat descrierea făcută de Kronprinţul Germaniei asupra acestor ofensive a francezilor, precum şi a cauzelor pentru care germanii n'au mai încercat să reia poziţiunile pierdute.

Astăzi, considerând evenimentele mai de departe, nu şovăiesc să spun că, am comis o greşală, de a nu fi admis retragerea pe alte poziţiuni.

Ne era greu să apreciăm cu exactitate momentul când ofensiva după Somme ar slăbi, şi la ce moment, dacă nevoia ar cere-o, să ne retragem fără luptă în faţa unui atac la Verdun. Cu toate acestea, eu nu mă pot pronunţa, dacă la 17 Octombrie, ne-am fi hotărât să retragem linia noastră de luptă, ne-ar fi fost cu putinţă să înlăturăm grava înfrângere dela 24 Octombrie. Fără îndoială, această măsură ar fi trebuit luată la începutul lui Septembrie.

La 24 Octombrie, când s'a produs atacul puternic a francezilor, grupul meu dela Meuza avea forţele astfel dispuse:

Corpul 3 de armată de rezervă.	Divizia 14 de rezervă. Divizia 13 de rezervă. Divizia 25 de rezervă.	In sectorul Vacherauville, cota dela Poivre, lucrarea intermediară dela Thiaumont.

Corpul 12 de armată de rezervă (sectorul Hardaumont).	Divizia 34. Divizia 54. Divizia 9. Divizia 33 de rezervă.	In sectorul lucrarea, intermediară dela Thiaumont - Fleury, pădurea Chapitre, pădurea Tumin.
Corpul 17 de armată (sectorul de la Vaux.	Divizia 50. Divizia 192. Divizia 19 Ersatz.	In sectorul pădurei Mont, pădurricea dela Lauffée, valea Woewrei.

Schimbarea diviziei 25 de rezervă, care dela 7 Iulie rămăsese fără întrerupere pe front, urma să se facă *operaţiunea* în zilele următoare, de către divizia 10 (general Schwartz), divizia 34 avea numai câteva mici elemente în front, celelalte fiind retrase fără înlocuire.

La dispoziţia armatei V-a pe malul Est în spatele frontului, erau disponibile: Divizia 10 în regiunea Maiville-Colurey; divizia 5 în regiunea Xivry-Circourt; atacul l'am prevăzut cu câteva zile mai înainte, după creşterea vădită de activitate a artileriei, şi, după apariţia unui număr mai mare de avioane. După spusele unui prizonier capturat la 23, atacul trebuia să înceapă adoua zi la ora 2.30 d. a.

Chiar dela 23, un foc foarte violent fu deschis pe toată întinderea primei linii dela Vacherauville şi până la Damloup, pe poziţiile de artilerie. şi se întindea până departe în zona din spate. Fortul Douaumont fu bombardat cu proiectile de calibru foarte mare cum nu mai văzusem încă, cari au prăbuşit de mai multe ori cazematele. De oarece incendiul se declarase în interiorul fortului, el fu evacuat în parte mai întâi, şi, în cele din urmă, la 24 dimineaţa, el fu evacuat cu totul, de garnizona sa, cu excepţia unui număr oarecare de observatori de artilerie, sub ordinile căpitanului Prollius.

La 24 Octombrie, ora 7 dimineaţa, focul de artilerie spori, în mod progresiv până la o violenţă nemai auzită; el ţinu toată dimineaţa fără să descrească. O ceaţă deasă împiedică orice vedere chiar la distanţă mică. Toate mijloacele de informaţiuni şi de legătură, lipsiră afară de câţiva porumbiei călători, şi de câţiva coureurs pe jos, cari, fură extrem de stingherite de focul violent care bătea terenul până la o mare depărtare înapoia frontului, şi, de terenul argilos şi desfundat de ploi. Semnalele care cereau tragerea de baraj şi au fost auzite sau văzute.

In cursul luptei, artileria nu a putut să susţină infanteria cu eficacitate, din cauza situaţiei nedecisă, şi, din cauza lipsei de ordine.

Noi suferiam consecinţile unei greşeli de organizaţie pe care o comisesem, centralizând conducerea luptei de artilerie în mâinele corpului de armată şi ale armatei. Sarcina infanteriei duşmană fu foarte uşurată de oarece, fără să fie stânjinită şi urmând propriile ei barajuri de artilerie, ea a ajuns prin surprindere asupra infanteriei noastre puţin numeroasă şi foarte încercată, atât fizicește cât şi moralicește. Infanteriştii noştri, erau cu picioarele în noroiu până la brâu aproape, în tranşeele şi în găurile lor de vulpe răsturnate de artileria franceză. Mai adesea ori nu se puteau servi de armele lor, devenite nefolositoare. Masse importante, străpungând liniile noastre au pătruns deodată până departe prin toate râpele, au depăşit susţinătorii surprinşi, şi rezervele din sectoare, şi au pus stăpânire pe toate, în genere, după o scurtă luptă. Astfel rezistenţa s'a prăbuşit repede în sectoarele diviziei: 25 de rezerve şi a diviziilor 54 şi 9.

Abia pe culmea versantului, la Nord de satul Douaumont, rezervele au putut să forţeze infanteria franceză să se oprească de a mai înainta. Divizia 33 de rezervă, astfel ameninţată pe flancul ei nu mai putea, cu toată bravura ei, să se menţină în prima sa linie. Ea fu aruncată pe versantul Est al pădurei Fumin, însă nu putu să împiedice luarea cotei Hardaumont. Divizia 50 a putut să păstreze colina dela Vaux.

Un contra atac organizat de corpul 12 de armată, în seara zilei de 24 Octombrie, n'a reuşit sau chiar n'a putut fi executat din lipsa de disponibilităţi necesare şi de o susţinere de artilerie eficace. Cea mai mare parte din unităţile care erau destinate, acolo, fuseseră întrebuinţate de şefii de unităţi din front pentruca să umple golurile frontului lor. A doua zi, duşmanul a întreprins un puternic atac în contra fortului Vaux, pe care vestita divizie 50 a respins'o în mod eroic. Pe tot restul frontului el se mulţumi cu izbânda pe care o repurtase, încercând numai câteva mici atacuri de surprindere, fără succes. Numai artileria rămâsese foarte activă.

Astfel, furăm constrânşi, să părăsim o mare întindere de teren, mai bine de 21 de kilometri în adâncime la centrul frontului de atac, teren cumpărat odinioară foarte scump în lupte care au durat săptămâni întregi. Afară de asta, am suferit pierderi

mari de prizonieri, și de material de artilerie. De oarece fusesem nevoiți din cauza situație critice, să angajăm imediat trupele din diviziile 10 și 5 lăsate în rezervă, pe măsură ce sosiau pe câmpul de luptă și să le aruncăm ici colo în goluri, nu mai era cu putință să fie întrebuințate în mod metodic într'o viitoare acțiune.

Pentru motivul acesta și din cauză că nu dispunea de muniţiile necesare, M. C. G. hotărî, la 25 Octombrie, după o conferință cu șeful meu de Stat-Major, că trebuia să se renunțe la reluarea pozițiilor pierdute și, că grupul de armate, trebuia să se mulțumiască să se mențină pe liniile ocupate acum de trnpe. In zele următoare, divizia 25 de rezervă fu schimbată prin divizia 10, și, divizia 9 prin divizia 5.

Noua noastră linie, din față, formă un arc turtit, deschis spre Sud, dela cota Poivre până la creasta Hardaumont prin versantul abrupt la Nord de Douaumont. Mai încolo, ea era aruncată departe spre Sud, pe versantul Est din creasta pădurii Fumin și colina dela Vaux fără să aibă vre-o legătură imediată cu restul poziției spre Hardaumont, De oarece dușmanul bătea zi și noapte fundul râuleţului dela Vaux, garnizoana fortului Vaux, bombardată de artileria cu calibru foarte mare, era ca într'o insulă, lipsită de orice aprovizionare. Totuși ea respingea cu putere toate atacurile de infanterie îndreptate în contra ei.

Insă cu timpul, această situație devenind de nesuferit M. C. G. a aprobat, la 31 Octombrie, propunerea grupului dela Meuza, de a evacua creasta pădurei Fumin și colina dela Vaux, inclusiv fortul, și să se mute apărarea pe linia Hardaumont-Dieppe-Bois de Nobras. Această mișcare a putut fi operată în noaptea de 1 spre 2 Noembrie, conform planului nostru, fără să fie observată de dușman. Fortul Vaux n'a fost ocupat de el decât în seara de 2 Noembrie.

La 15 Decembrie, spre ora 10, după o preparare de artilerie, complectă, regimentele franceze ies din tranșee și atacă pe front de 10 km. dela Meuse la Woevre. La stânga, divizia 126 cucerește Vacherauville și coasta Poivre ; divizia 38 (Guyot de Salins) ia Louvemont ; divizia 37 (Garnier-Duplaissis) înaintează până la pădurea Courieres unde se luptă piept la piept; divizia 133 (Passaga) ia lucrările dela Hardaumont și satul Bezonvaux.

La 18 Decembrie, înaintarea slăbește pentru recunoașterea atacului către al doilea obiectiv.

In acest atac, francezii iau 11.387 prizonieri, dintre care 284 ofiţeri şi 115 tunuri.

Germanii nu se aşteptau să mai fie atacaţi puternic aci de către francezi, ceeace reese din următoarele fraze extrase din memoriile Kronprinţului asupra acestui atac.

Iarna sosise cu ploile ei, caracteristica climei din Franţa. Nu credeam în posibilitatea marilor operaţii. Pentru ca să fim în măsură să facem faţă la Verdun, tnturor posibilităţilor pentru primăvara viitoare, deşi urmam cu amenajarea primei noastre poziţii, am întreprins construcţia unei a doua poziţii. căreia i s'a spus poziţia pădurei des Tosses. Până în momentul când ea ar fi în stare de apărare nu putea fi vorbă, în cazul unui atac duşman, să stăm decât pe prima poziţie.

In contra oricărei aşteptări, adversarul se pregătea la Verdun să dea o lovitură de scurtă durată, însă cu toate forţele sale.

In momentul atacului francezilor dela 15 Decembrie, armata V-a era astfel instalată pe malul drept al Meuzei:

Corpul 7 de armată de rezervă.	Divizia 14 de rezervă. Divizia 39. Divizia 10	In sectorul cotei Calou, cota Poivre, pădurea dela Chautifour.
Corpul 14 de armată, (sect. Hardaumont).	Divizia 14 de rezervă. Divizia 39 de rezervă bavareză.	In sectorul dela Nord al fortului Douaumont, centrul de rezistenţă de la Hardaumont.
Corpul 18 de armată de rezervă (sect. dela Vaux).	Divizia 4. Divizia 149. Divizia 19 Ersatz	In valea Woewre.

Printre aceste divizii, divizia 39 a generalului von Bertrab abia sosită dela Somme, nu era instalată pe poziţie decât de o săptămână. Divizia 39 bavareză era instalată acolo de mai puţin timp încă. Evenimentul a probat că lucrul acesta e o greşală mare a comandamentului la care sunt şi eu părtaş, ca să încredinţeze o misiune atât de importantă cum era apărarea centrului de rezistenţă dela Hardaumont acestor două divizii compuse, în mare parte de oameni din Ersatz, în vârstă de 35—40 de ani, în genere puţin pregătiţi la condiţiunile de luptă a unei mari bătălii.

In dosul frontului se ţineau în rezervă următoarele divizii:

Divizia 5, băgată de trei ori în foc la Verdun, schimbată tot de curând şi a căror unităţi erau încă în mare parte, în mişcare spre cantonamentele de repaos;

Divizia 13 retrasă de abia de câteva zile din front și așezată în repaos după ce fusese băgată în foc în fața Verdun-ului;

Divizia 21 de rezervă, retrasă dela începutul lui Decembrie din front;

Divizia Ersatz din gardă, în curs de transport cu excepția unui regiment care abia sosise.

Dușmanul nostru, în vederea întreprinderei sale, instruise complect după regulile procedeului de atac Nivalle, patru divizii de multă vreme în repaos și nu le adusese pe poziții decât cu două nopți înainte de atac.

Nici o activitate deosebită nu fusese observată pe câmpul de luptă din prima săptămână a lunei Decembrie. Dușmanul își pregătea tranșeele cu ardoare. La 8 Decembrie un dezertor anunță un atac în stil mare. Contrariu de ceea ce se petrecuse la 24 Octombrie, trupa avea tot timpul să se pregătească de apărare.

Începând de la 9 Decembrie, artileriile Corpului 7 de rezervă și al Corpului 14 de armată au fost întrunite în vederea unor trageri de distrugere a lucrărilor fortificației dușmane. Condițiile grele de observare au îngreuiat foarte mult executarea lor. In acelaș timp, puterea tragerii de artilerie inamice sporia pe fiecare zi. La 14 Decembrie, după prânz, un mic atac de infanterie a avut loc pe cota Poivre: dar a fost respins.

La 15 Decembrie, chiar din zorii zilei, pozițiile noastre de artilerie și toate versantele dela Mora de linia Louvemont, cota 378, lucrarea intermediară dela Bezonvaux, au fost bombardate cu obuze cu gaze. Un „trommelfeuer" cu o durată de două ore a precedat asaltul pe tot frontul dela Vacherauville, la Vaux. De partea germană, nici în acea zi susținerea reciprocă a infanteriei și a artileriei n'a fost realizată. Dușmanul a trecut sub tragerea noastră de baraj.

Pe când, la centrul frontului atacat, la pădurea dela Chauffour, și la Nord de Douaumont fracțiuni din divizia 10-a și din divizia 14-a de rezervă a generalului von Versen luptară ca să păstreze prima lor poziție până seara târziu, dușmanul străpunse liniile noastre pe o mare lărgime, la dreapta și la stânga lor în toate sectoarele de divizii. La aripa dreapă Vacherauville, o parte din cota Poivre, Louvemont și înălțimea 378; la aripa stângă, toată creasta dela Hardaumont și lucrarea intermediară dela Bezonvaux au fost luate. Dușmanul își lărgi, în cursul zilei, succesele dela început destul de considerabile. Plecând din regiunile unde

el spărsese frontul nostru, el a impresurat de flanc și de spate, trupele care se menținuseră la centrul nostru. Acolo au fost lupte, desnădăjduite, până noaptea târziu, însă din cauza situației fără șansă de succes.

Lupta eroică condusă de colonelul von Kaysenberg cu rămășițile grenadierilor săi dela Posen în pădurea dela Chauffour, rezistență îndârjită a regimentului 16 rhenan la Nord de Bonaumont și apărarea cotei Poivre de către batalionul 3 din regimentul 159 westfalian sunt trăsături luminoase în această zi atât de întunecoasă pe celelalte părți ale frontului.

Prin intrarea în acțiune a rezervelor am reușit să oprim înaintarea dușmanului pe cota Poivre și la Nord de Louvermont, pe când la aripa opusă noi pierdeam satul Bezonvaux, și dușmanul câștiga încă teren mult în direcția Ornes. La centru, asaltul s'a isbit cu toate acestea de apărătorii din pădurea des Fosses și din pădurea Chaune unde cinci baterii din regimentul 43 de artilerie de câmp, fără susținere de infanterie au aruncat pe dușman la scurtă distanță, uneori în lupte de corp la corp. Angajarea batalioanelor din divizia 21 de rezervă, și divizia 5-a, aduse în cursul nopței, a procurat apărării în acest punct precum și la aripa stângă, susținerea solidă de care avea nevoie. La divizia 14-a de rezervă, am reușit chiar să ne retragem prin salturi și, în ordine din linia avansată la poziția din pădurea des Fosses grație atitudinei eroice a unor fracțiuni din regimentele 56 și 57 sub ordinile căpitanului Proesch. In după amiaza dela 16 Decembrie un puternic atac în contra pădurei des Fosses, pădurea de Chaune și poziția dela Sud de Ornes a fost respinsă. Spre seară, focul de artilerie s'a încetinit încetul cu încetul. N'au mai fost alte atacuri de infanterie.

VI. Situația generală la finele anului 1916

Primul act din 1916 începe cu puternica lovitură germană dela Verdun care se pronunță pe un front îngust, se lărgește puțin pe la mijlocul actului și apoi se strâmtează din nou la finele actului.

Al doilea act îl începe Austro-Ungaria care atacă în Trentin cu 38 divizii sprijinite pe artilerie puternică, respinge pe italieni 12-20 km. și ajunge pe crestele munților care domină Adigele.

In al treilea act intră în scenă Brusilov pe frontul de Est, italienii contra-atacă pe austriaci, şi, în fine, anglo-francezii atacă pe Somme.

Al patrulea act începe cu înfrângerea germanilor în sectorul dintre Somme-Ancre, înfrângerea austriacilor pe Isonzo şi respingerea lor depe Gorizia şi de pe platoul Carso.

Al cincilea act cuprinde intrarea României în acţiune şi chemarea lui Hindenburg şi Ludendorf la conducerea generală a armatei germane.

In acest al cincilea act, cartea o joacă România, care este înşelată la dreapta de Sturmer [1]), iar la stânga aşteaptă în zadar pe Sarail [2]). Astfel, România merge înainte la ofensivă, cu felinarele în majoritate stinse; iar înapoia dreptei la început şi în spate mai în urmă, i se pregăteşte mormântul din care scapă prin vitejie şi credinţă, deşi intrase până la brâu în el.

In fine, înainte de încheierea acestui ultim act, cortina se ridică din nou la Verdun, în prima chenzină Decembrie, când soldaţii francezi, prin reocuparea poziţiunilor pierdute, fac să renască speranţa că victoria finală va fi tot a acelora cari duc războiul pentru o cauză dreaptă.

Dăm aci câteva fragmente din memoriile lui Ludendorf, ca să se vadă situaţiunea ambelor părţi la finele anului 1916, precum şi ideile relative pentru anul 1917.

„Cu toate rezultatele bune pe care ni le adusese şi cu care se încheiase anul 1916, pronosticurile pentru anul care începea erau foarte îngrijitoare. Era sigur că Antanta are să facă şi în 1917 cele mai mari sforţări, nu numai ca să-şi repare pierderile, ceea ce putea s'o facă cu înlesnire, dar să-şi mai întărească şi să-şi mărească superioritatea numerică de care dispunea. Avea să atace cât de curând trupele noastre încă obosite, cu o violenţă şi mai mare, chiar decât în toamna anului 1916, încercând să ne smulgă victoria finală.

Franţa poseda în imperiul ei colonial un extraordinar rezervor de oameni din care scotea din ce în ce mai mult material.

„Anglia îşi completa şi îşi mărea armata.

„Rusia, mai cu seamă, pregătea formaţiuni foarte puternice.

---

1) Vezi C. Kiriţescu. Războiul pentru întregirea României pag. 498-520.

2) Ţăranul român a concretizat acest moment astfel: Aoleu, Sarai, Sarai; noi ne batem şi tu stai.

„Armata română avea să fie reformată și instruită.

„Și față de toate acestea, Germania și aliații ei n'aveau nimic cu ce să contrabalanseze acele forțe.

„Formarea unei armate poloneze ar fi însemnat o reală mărire a forțelor, dar curând trebuirăm să recunoaștem că n'are să reușească. Nu ne mai rămâneau dar alte resurse, decât să ne procurăm cât mai mulți oameni cu putință din Germania și din țările aliate.

„Superioritatea numerică de care dispunea inamicul îi procura din ce în ce mai mult o periculoasă creștere de forțe, din cauza desvoltărei crescânde a industriei de războiu din statele Antantei. Și, pe deasupra, le era deschis și Oceanul. Statele-Unite ale Americei le ajutau acum în cea mai largă măsură și chiar înființase noi uzine în acest scop.

„Echipamentul technic al armatelor Antantei se perfecționa și își mărea forțele, atingând un nivel pe care nu-l mai atinsese vreodată. Pe frontul de Vest se și manifestase faptul acesta cu o violență neînchipuită. Luptele din 1916 de pe frontul de Est, arătase că și acolo resursele technice și în special muniținile crescuseră considerabil. Rusia își mutase o parte din industria ei de războiu în bazinul petrolifer al Donetz-ului și o mărise mult. Japonia lucra cât mai intens ca să poată livra cât mai prompt comenzile încredințate. Odată cu terminarea liniei ferate din Murmania și perfecționarea technică a Transiberianului, importul din Japonia, America, Anglia și Franța, avea să se mărească. Antanta era în măsură pe toate teatrele de războiu să-și mărească superioritatea numerică, aducând un spor de forțe noi și puternice, scoase din toate domeniile technice de războiu și astfel să ne zdrobească din ce în ce mai mult trupele, cum și începuse s'o facă și o văzusem pe câmpul de bătae dela Somme și Verdun".

„Având în vedere marea noastră inferioritate ca oameni și ca material de războiu, se impunea din ce în ce necesitatea de a îndrepta instrucțiunea armatei în sensul bătăliei defensive. Făceam tot ceeace era necesar. Dar știam bine că dușmanul are să se adapteze foarte iute noilor noastre forme de luptă. Pasul făcut înainte nu putea fi decât trecător.

„Era de temut ca nu cumva să isbucnească cât de curând și în diferite puncte de pe fronturile noastre „lupte ca pe Somme", cărora trupele noastre la urma urmei, n'o să le mai ție piept. Ceea ce ar fi fost foarte cu putință în cazul când dușmanul nu ne-ar

fi lăsat destulă vreme pentru repaos şi adunarea de material. Poziţiunea noastră era extrem de dificilă şi nu era cu putinţă nici o eşire.

„Nu mai puteam să ne gândim să atacăm noi, trebuia să ne păstrăm rezervele ca să ne apărăm. Nu ne puteam aştepta la o năruire a statelor Antantei. Şi dacă războiul se prelungea, înfrângerea noastră era inevitabilă. Mai trebue adăogat că nici bazele vieţei noastre economice, după chipul defavorabil în care se prezentau, nu puteau să susţie un războiu de uzură.

„Şi feldmareşalul şi eu, aveam acelaş fel de a aprecia întreaga gravitate a situaţiunei. Aprecierea noastră nu se formase dintr'o dată, ci, încetul cu încetul, de când luasem direcţiunea războiului, la sfârşitul lui August 1916.

„Felul nostru de a vedea lucrurile ne făcu să ordonăm chiar din Septembrie, construirea de mari poziţiuni înapoia frontului, de o parte poziţia Siegfried, pe linia Arras în sus de Cambrai-Saint Quentin la-Fere-Vailly-sur-Aisne pentru suprimarea vastei ieşituri Albert-Roye Sud-Vest de Noyon-Soisson-Vailly-sur-Aisne, ieşitură pe care inamicul se încercase s'o străpungă în cursul luptei de pe Somme, şi de altă parte poziţiunea Michel spre a suprima ieşitura dela Saint-Michel la Sud de Verdun în sus de linia Etain-Gorzy. Aceste poziţiuni strategice ofereau avantajul că se putea scurta frontul şi cruţa forţele. Construirea lor fu pregătită metodic. O să fie nevoe să ne retragem până la ele, şi cum o să le întrebuinţăm? Natural că această chestiune rămânea pendinte în Septembrie 1916.

„Şi astfel chestiunea păcei şi a războiului submarin căpătă pentru noi o importanţă deosebită. Trebuia să ne gândim la pace, în cazul înfrângerei ce aveam să suferim fără războiul submarin nelimitat şi la putinţa, dinpotrivă, a unei victorii adusă chiar de acel războiu, dacă vom trece pe mare la ofensivă, în vreme ce pe uscat, vom căuta să ne apărăm.

„In Septembrie 1916, Cancelarul se gândi la proectul unei mijlociri pentru pace a Preşedintelui Wilson. O astfel de mijlocire era însă foarte rău văzută în Germania, în multe cercuri, de oarece America favorizase Statele Antantei şi faptul acesta stârnise la noi o amărăciune crescândă. Nu era de loc uşor pentru guvern să nu ţie seamă de această tendinţă de opinie. Cu toate acestea, Cancelarul prezintă Majestăţei Sale o propunere prin care Ambasadorul conte Bersdorff era însărcinat să roage pe Preşedintele Wilson cât mai curând.

„Așteptai cu multă încordare și neliniște de nu cumva o astfel de propunere are să fie făcută de către Președintele Wilson în Octombrie.

„Dar trecuse și ziua de realegere din Noembrie și luna toată, fără ca Wilson să se decidă. Nu mai așteptam la o mijlocire din partea lui.

„Contele Burian propuse atunci ca însăși Impătrita alianță să ia inițiativa și să adreseze inamicilor oferta de pace. Am avut aceeași senzație de scepticism și față de acest demers, dar tentativa trebuia făcută. Trebuia numai să evităm tot ce ar fi putut să aibă aerul unui semn de slăbiciune.

Ar fi impresionat rău armata și poporul, iar Antanta ar fi primit un nou imbold încordându-și forțele să ne zdrobească. Și ca să nu se nască la inamic ideia falșă că nu propunem pacea decât să preîntâmpinăm înfrângerea, cerui să se aștepte cu oferta de pace până ce campania din România are să ajungă la o concluziune lămurită.

La 6 Decembrie, Bucureștii căzură, socotii că prin aceasta situațiunea militară era destul de asigurată, așa ca să nu mai avem nici un fel de ezitare relativ la înaintarea notei de pace. De altfel legea asupra serviciului auxiliar obligator, care fusese tocmai atunci votat, dădea impresiunea că mai avea încă voința de a continua războiul, în cazul când oferta noastră are să fie respinsă.

„Oferta de pace a Cuadruplei fu făcută la 12 Decembrie. Asupra condițiunilor noastre eventuale de pace avu loc un schimb de idei care fură rezumate în instrucțiunea înaintată contelui Bersdorff la 29 Ianuarie.

„Ecoul pe care-l găsi manifestațiunea noastră de pace în presa Antantei fu cât se poate de defavorabil.

„In curând se văzu că nu se mai poate conta pe posibilitatea unui acord cu Antanta. Era legată prin diferite angajamente și tratate secrete ce nu se puteau realiza decât numai prin înfrângerea noastră definitivă. La 30 Ianuarie apăru și răspunsul Antantei, răspunsul acesta era menit să risipească și ultimele îndoeli asupra voinței ei de a ne sdrobi. Pretextul invocat, că tonul ofertei noastre exclusese dela început ori și ce posibilitate de înțelegere, nu era valabil. Situațiunea în care ne aflam ne forța să întrebuințăm un limbaj plin de siguranță.

„In timpul acesta, Președintele Wilson, adresa la 18 Decembrie, tuturor statelor beligerante, o notă, ca să afle punctele

de vedere ale tuturor statelor actualmente în războiu", asupra condițiunilor în care s'ar putea încheia pacea. Pare că Președintele Wilson voia să pună față în față cererile ambelor părți și să caute o medie ca bază de înțelegere.

„Guvernele Cuadruplei, propuseră la 26 Decembrie, ca întâlnirea delegaților statelor beligerante să aibă loc într'o localitate neutră. Prin aceasta se îndepărtau de intențiile lui Wilson, deoarece voiau să trateze direct cu adversarii lor. Desigur că nemulțumirea care domnea în Germania împotriva Americei, trebuia să fi influențat in sensul de mai sus. Antanta respinse în întregime propunerea.

„Și astfel cele două tentative de a ne apropia de pace nu reușiră. Soarta războiului rămânea deci să se hotărască tot pe calea armelor. Singurul cuvânt de ordine trebuia să fie: victorie sau înfrângere.

„Urmarea fu, că noi continuarăm din toate puterile, să ne armăm înainte, și ne păstrarăm neslăbită voința de a continua războiul, așa cum înțelegeam noi și cum se putea vedea din felul cum ne prezentasem propunerile, dar urmarea mai fu că Germania își puse în joc toate mijloacele de care dispunea.

„Având în vedere felul cum vedeam situațiunea, precum și scepticismul din nefericire îndreptățit de evenimente, pe care-l aveam față de reușita demersurilor noastre de pace, feldmareșalul împreună cu mine începuserăm de multă vreme să ne preocupăm de războiul submarin care ne apărea cu forma cea mai accentuată a războiului de blocare.

„Războiul submarin, nelimitat, devenise acum ultimul mijloc de a termina victorios războiul, într'un timp mai mult sau mai puțin apropiat. Și atunci, dacă războiul submarin sub această formă putea să hotărască soarta războiului (și marina conta și ea), era o datorie militară față de poporul german să-l începem [1])"

Observațiuni și învățăturile privitoare la operațiunile din 1916

1. Eroica rezistență a francezilor la Verdun — am putea zice victoria francezilor dela Verdun — a sdruncinat reputația internațională a puterii germane.

---

1) Extrase din paginile 363—390. Vol. I op. citat.

Generalul Cononge zice: „această victorie a avut pentru aliaţi consecinţe enorme. . . . . a procurat timpul necesar pentru a se pune în punct şi a grăbi fabricarea materialului de războiu. . . Franţa a avut timp să-şi perfecţioneze organizaţiunea pentru ofensiva depe Somme, Rusia pentru ofensiva din Iunie-Iulie, Italia pentru ofensiva dela Goritza, Serbia să-şi reconstitue armata.

„Altă consecinţă de mare importanţă a fost evoluţiunea spiritului neutrilor către antantă şi mărirea prestigiului Franţei".

Lloyd George, cu ocazia vizitei la Verdun a zis:

„Numele de Verdun ajunge pentru a evoca în istoria tuturor secolelor un suvenir neperitor. Nici unul din marile fapte de arme îndeplinite de Franţa nu probează mai bine înaltele calităţi războinice ale poporului francez. . . Verdun a salvat nu numai Franţa, dar marea cauză comună şi umanitatea întreagă" [1]).

2. Intre alte motive care au făcut pe germani să aleagă Verdun pentru ofensiva din 1916, motive arătate de noi în fragmentele citate din memoriul lui Falkenhayn, găsim şi următorul:

„...astfel în loc de consecinţe strategice depărtate sau chiar problematice, luarea Verdun-ului, primul pas pe drumul Parisului, era susceptibilă de a reînălţa printr'o victorie uşoară prestigiul dinastiei de Hohenzolern, un moment eclipsat de gloria lui Hindenburg..." [2]).

Aşa dar, putem trage de aci învăţătura că dacă războaele nu mai sunt monarhice, bătăliile pot fi totuşi monarhice.

3. Kronprinţul imperial, spune, în memoriile sale, că n'a împărtăşit optimismul generalului Falkenhayn pentru anul 1916.

„Cu toată ofensiva din anul 1915, noi eram nevoiţi să susţinem pe toţi aliaţii noştri şi la Est să lăsăm în defensivă o parte importantă din propriile noastre forţe: eram nevoiţi să ne ţinem gata să facem faţă cu forţe îndestulătoare, la orice surprindere din partea actualilor duşmani, dacă ei ar putea să se refacă după înfrângerile lor, sau din partea unor noi duşmani.

In definitiv, numai cel mai mic duşman al nostru, Serbia, era nimicit. Cum puteam noi, atunci, cu o parte din forţele noa-

1) Generalul F. Canonge, op. citat, pag. 84.

2) Războiul mondial. — Traducerea din franţuzeşte de la Şcoala Superioară de Războiu pag. 189.

stre să anihilăm puterile occidentale împinse de Anglia, care voiau să învingă cu orice preţ. Anglia nu organiza numai propriile sale armate de sub Kirtchener, ci mobiliza lumea întreagă.

Şeful meu de stat major, generalul von Knobelsdorf, căuta în desele noastre convorbiri, să alunge asemenea îngrijorări" [1]).

4. Ca să se cunoască diferitele mijloace pentru a induce în eroare pe adversar, dăm aci unul întrebuinţat de Kronprinţul cu trei zile înainte de începerea ofensivei germane dela Verdun:

„Graţie unei munci de adevăraţi eroi, care dăinuise săptămâni întregi, pe nopţile reci şi ploioase de iarnă, această acumulare considerabilă de mijloacele cele mai puternice de atac rămăsese cu totul ascunsă inamicului. Mai erau numai câteva zile până la marea lovitură pentru 12 Februarie. Eu am luat atunci hotărârea să mă servesc de propria mea persoană pentru ca să induc pe duşman în eroare cu o călătorie a cărei ştire trebuia cât mai mult răspândită — la detaşamentul de armată von Gaede. Îmi era îngăduit să nădăjduesc că serviciul de informaţii al duşmanului, ar observa cu siguranţă interesul pe care-l purtam bombardamentului cetăţei Belfort cu bateriile betonate Zillisheim. Prezenţa mea nu putea să rămână, fără îndoială, necunoscută, când eu vizitam diviziile 7 şi 8 de landwehr trecând prin Mulhouse, acest centru de spionaj. Duşmanul aflase cu siguranţă, şi vizita pe care o făcusem la postul confederat din ţinutul elveţian, apărat cu sârmă ghimpată, şi vecin cu omul dela extrema aripă stângă a armatei germane dela Vest. A contribuit oare această călătorie să schimbe atenţiunea duşmanului spre alt front, a contribuit ea oare la complecta surprindere dela Verdun? Deoarece încă dela acea epocă noi nu puteam conduce un atac de diversiune în Haute-Alsace, prezenţa mea în acest punct, şi intrarea în acţiune a tunurilor cu calibru mare puteau să dea impresia unui atac minunat. Lucrul acesta mărea sorţii noştri de câştig la Verdun.

5. Despre alegerea frontului de atac la Verdun, Falkenhayn zice: atacul la Est în valea dela Woevre nu se putea face, regiunea fiind mlăştinoasă din cauza iernei şi primăverei. Un atac dela Sud era greu, regiunea fiind lipsită de comunicaţii şi acoperită cu tufişuri care împiedecau mersul.

---

1) Souvenirs de Guerre du Kronprintz pag. 209.

Acelaș lucru se putea spune și despre regiunea Argonne, iar dacă atacul s'ar fi mutat în regiunea Aisne sau Champagne, el ar fi devenit o operațiune de spargere, ceeace Puterile Centrale căutau să evite din cauza situației generale și a insuficienței resurselor.

Nu mai rămânea dar, pentru executarea operațiunilor, decât terenul dela Nord de Verdun pe ambele maluri ale Meuzei, dela poalele Argonei la Vest până la părțile de jos ale râului Orne, la Est. Lărgimea acestui teren fiind însă de aproape 40-50 de km. a dat atacul pe front mai redus.

6. La Verdun, germanii au adoptat metoda franceză dela Artois și Champagne, a bombardamentului cu artilerie numeroasă cu mari cantități de proectile, cu deosebire însă că ei fiind superiori în artilerie și calibre au putut face o executare mai puternică de focuri și au putut scurta timpul de bombardare.

Pe când francezii au întrebuințat în Septembrie 1915 trei zile de bombardare, germanii au întrebuințat aci numai 9 ore.

„Această reducere de durată prezintă avantajul surprizei strategice, deoarece inamicul nu are timpul necesar pentru deplasarea rezervelor și întărirea zonei amenințată.

7. La începutul anului 1916, s'a dat instrucțiunea din 16 Ianuarie care pune bazele nouei întrebuințări tactice a artileriei pe principiile următoare:

a) Ofensiva de ansamblu comportă operațiuni concordante și simultane pe fronturi mari, urmate de o serie de atacuri succesive fiecare limitate în adâncime pentru a asigura pregătirea de artilerie.

b) Aceste atacuri trebuesc apropiate în timp ca să nu permită inamicului să se reabiliteze, să aducă rezerve și să-și constitue un front nou.

c) Legătura artileriei cu infanteria trebuia să fie astfel de strânsă și de continuă încât în nici un moment infanteria să nu fie lipsită de artilerie. In acest scop se vor creia detașamente de legătură ale artileriei lângă infanteria pe care o sprijină, și a ține alături posturile de comandament ale celor două arme.

8. S'ar părea că ordinul de a rezista la Nord de Verdun, dat de Joffre în ziua de 25 Februarie, poate să fie criticabil din

punctul de vedere al riscului la care expunea trupele şi materialul său. Insă, tocmai în aceasta stă marele său merit şi puterea sa de intuiţie a soluţiunilor în momentele grele. El a văzut că libertatea dată prin ordinul din noaptea de 24 şi grija comandanţilor de a nu pierde mult material şi oameni, i-ar putea duce la greşala retragerii cu un moment mai înainte. Pentru a înlătura o astfel de greşală, generalul Joffre, prin ordinul categoric de rezistenţă, dat în ziua de 25, a luat asupra sa orice răspundere.

La astfel de momente se cer astfel de oameni, capabili să-şi asume în întregime orice răspundere.

9. La 21 Februarie 1916 liniile de comunicaţie prin care se făcea aprovizionarea în regiunea Verdun fiind tăiate, francezii au organizat imediat un serviciu de automobile, care a adus mari servicii aprovizionării trupelor. Abia la 15 Iulie au putut francezii să termine o cale ferată dela Sommeill-Nettaucourt către Dugny.

10. Dacă bătălia dela Marna din 1914 a mărit încrederea armatei şi poporului francez asupra posibilităţii înfrângerii germanilor, bătălia dela Verdun din 1916, a creiat siguranţa multiplei înţelegeri asupra acestei victorii. Aci s'a prăbuşit prestigiul militar german.

Nereuşita armatei germane la Verdun, clătinând încrederea poporului german în victorie, a avut un efect cu totul contrariu decât ceeace aşteptau conducătorii germani dela această ofensivă, atât în ce priveşte efectul în interiorul Germaniei cât şi efectul în exterior.

Verdun-ul francez de eri a devenit astăzi Verdun-ul omenirei căci la el s'a hotărît, ca o minune, ceeace a spus Poincaré „partea grandioasă şi tragică de care a depins soarta poporului francez şi viitorul civilizaţiunei".

Locot. Colonel H. Corda, apreciază astfel momentul necesităţii înlocuirii lui Falkenhayn cu Hindenburg: „Acest eveniment era mărturia crizei morale, survenită la imperiile centrale, după eşecul definitiv al armatelor germane la Verdun. — Deziluzia era prea mare, pentru ca opinia publică germană să nu simtă slăbind credinţa în invincibilitatea armelor sale şi să nu pună la îndoială ştiinţa marelui stat major şi talentele militare ale acelora cari sfătuiseră sau dirijaseră operaţiunile pe Meuza, dela Falkenhayn, care fusese promotorul lor, până la Kronprinţ care le condusese".

„Poporul se întoarse atunci către omul care, în 1914, liberase Prusia de invazia rusească dela Tannemberg, acela care la sfârşitul anului 1915 se opusese la operaţia dela Verdun... Şi, numai tărât de curentul opiniei publice, care desena pe Mareşalul Hindenburg, ca salvatorul naţiuni germane, împăratul îl cheamă la conducerea superioară a operaţiunilor, ajutat de generalul Ludendorf" [1]).

11. Infrângerea germanilor la Verdun a adus disgraţierea lui Falkenhayn şi înlocuirea lui la 29 Aprilie 1916 cu Hindenburg. — Luptele depe Somme au pus în valoare calităţile lui Douglas Haig pe care guvernul englez l-a ridicat la rangul de mareşal.

In acelaş timp însă, în Franţa, opinia publică intră într'o mare nelinişte, iar parlamentul—fermentul opinei publice franceze—discută aprins problema strategiei franceze, a metodelor de luptă a pierderilor suferite, a unor neînţelegeri dintre comandanţi, astfel că generalul Joffre, cu toată valoarea lui militară, a trebuit să fie înlocuit prin Nivelle, la finele anului 1916.

Iată cum explică Mangin [2]), psihologia acestei schimbări de comandament:

„Se exagerase pierderile francezilor, pe Somme; pe când ale germanilor erau necunoscute. Lupta, esenţial ingrată de aci, nu a adus rezultatele aşteptate.

„Prin repercusiune, autoritatea generalisimului se găseşte atinsă. Optimist şi încrezător în victorie, surprindea pe toţi calmul lui imperturbabil în circunstanţe aşa de extreme, şi această calitate s'a întors contra lui. — El apărea ca un „instalat în răsboiu" stare normală pentru el şi care părea că nu va mai avea sfârşit. — El urmăreşte cu încăpăţânare firul şi concepţia despre operaţiunile ce are de făcut şi se sustrage dela orice influenţe exterioare".

„De aci născu gândul opinei publice, că un alt şef ar găsi mijloace noui care să ducă la rezultate mai repezi.

„Ca rezultat, după discuţiuni penibile, Joffre a fost ridicat la demnitatea de Mareşal, fără rol bine definit; iar generalul Nivelle, îi urmează.

„El însă nu va avea independenţa predecesorului său, va

1) La Guerre Mondial 1914-1918 pag. 196. Librairie Chapelot Paris.
2) Op. citat pag. 107-108.

trebui să țină seama de influența care a provocat criza și din care a eșit chemarea sa la înaltul comandament".

12. Generalul Rossetti, în recenziunea ce face în revista „România Militară" din Ianuarie a. c., despre lucrarea d-lui Poincaré [1]) zice relativ la necesitatea numirei lui Nivelle următoarele: „Autorul arată că în toamna anului 1916 erau două școale: una a celor dela Somme, al cărui cap, generalul Foch, realizase pe Somme sistemul lovițurilor succesive puternice care era, ulterior în 1918, să dea aliaților victoria; a doua, a celor dela Verdun, reprezentată prin generalii Nivelle și Mangin, a căror succese din Octombrie și Decembrie 1916 în fața Verdun-ului făceau să se întrevadă succesul prin prisma unei singure lovituri puternice.

După multe ezitațiuni, guvernul de atunci se raliază la părerea școalei dela Verdun, numește pe generalul Nivelle comandant de căpetenie și pune pe generalul Foch în disponibilitate.

13. Kronprințul, în memoriile sale, vorbește astfel despre înfrângerea dela Verdun, din toamna anului 1916.

„Această a doua înfrângere din fața Verdun-ului, foarte gravă, era însemnată mai mult decât cea dintâi printr'un număr de prizonieri colosal de mare. Dușmanul anunță în comunicările sale 11.000 de prizonieri, în mare parte neràniți, provenind din cele cinci divizii, care luaseră parte la luptă.

„Este vădit că s'au comis greșeli pe toată scara hierarhică. Grupul de armată care, într'adevăr, dela formarea noului Stat-Major al Armatei V-a numai avea răspunderea directă pe acest front, putea să-și impute întrebuințarea unei divizii ne-apte și că nu lucrase îndeajuns pentruca să obțină aducerea la timp a forțelor suficiente de aviație. Apărarea cu artilerie, era cu toate experiențele dela 24 Octombrie, prea centralizată, și nu era organizată în mod destul de mlădios. Chiar în sectorul unui corp de armată nu se dăduse diviziilor dreptul de a dispune, în mod direct, de artileria lor. Rezervele fiind adeseori prea departe înapoia frontului, au fost aduse prea târziu. Afară de asta un număr oarecare din Marele Stat Majoare, erau prea departe de punctele sensibile din câmpul de bătaie pentruca să poată comanda cu siguranță și să conducă lupta cu energie. Totuși aceste greșeli

1) Comment j'ai nommé Foch et Pétain.

și altele încă, nu sunt destul ca să lumineze cu totul cauzele acestor două grave înfrângeri. Se cuvine să ținem socoteală într'o largă măsură de moralul trupei. Numeroase rapoarte verbale și scrise, anchete amănunțite nu ne îngăduiau să ne mai îndoim de faptul că, o bună parte din trupe, nu fusese prin rezistența lor morală, la înălțimea grelei lor sarcini, care, într'adevăr se prelungia la infinit.

„Trebue să socotim la justa ei valoare, — și fără a ne face iluzii, — coeziunea morală și puterea de rezistență a trupelor noastre. Numai astfel vom judeca în ce măsură este necesar să reluăm instrucția și educația ei militară.

Numai astfel înaltul comandament poate judeca în mod deslușit ceeace poate să obțină dela trupă.

„Reușita numeroaselor spargeri ale dușmanului pe frontul nostru arată că n'a fost destul numai apărarea aprigă din liniile de rezistență al cărui ansamblu constituia poziția principală de apărare, și de un contra-atac instantaneu al trupelor, ținute gata în această poziție sau imediat în spatele lor. Când atacatorul pătrundea în poziția principală, mai adesea ori, apărarea nu era destul de pregătită, trebuia din nou să înculcăm în mintea trupei, că moralul și abilitatea apărătorului resping mai mult atacul decât tăria poziției. Preocuparea exagerată de a organiza pozițiile care acaparează toată gândirea și tot timpul, trebuie să fie însuflețită de spiritul mereu improspătat al luptei de apărare. O trupă bună va ști să se mențină chiar într'o poziție rea; o trupă rea va pierde chiar un sector bun".

Drama mișcătoare a luptei dela Verdun din 1916 era terminată. Săptămâni, luni întregi, de lupte ofensive, încete, cu succese alternate urmaseră asaltului dela Februarie, executat cu grabă, și cu nădejdea în isbândă. Apoi a sosit oprirea ofensivei, consecința împrăștierei forțelor noastre și, acum, pentru a încheia două înfrângeri consecutive și neașteptate ne luase o mare parte din câmpul de luptă stropit cu sângele nostru.

Nu e de mirare dacă acest desnodământ a sdruncinat sufletul șefului responsabil. Cu câteva zile înainte de ultimul atac francez, șeful de Stat Major al Armatei V-a, locotenent-colonel von Ledebur, ofițer serios și atent, în care puteam avea toată încrederea, îmi raportase verbal, în mod amănunțit și desăvârșit, toate măsurile luate pentru apărare. Imi rămăsese din ele impresia lămurită că comandamentul din toate treptele hierarhice, împreună

cu trupa, priveau evenimentele cu liniște și încredere. Din această cauză, grava noastră înfrângere a fost și mai repede și a pricinuit și mai multă demoralizare.

Pentru prima oară mi-am dat seama ce înseamnă să pierzi o bătălie. Îndoială de mine însumi, mustrări către mine însumi, amărăciune sufletească, judecată nedreaptă către alții, se frământau în inima mea și apăsau cu greutate asupra creerului meu.

14. Din punctul de vedere al conducerei războiului, cele patru luni de rezistență franceză la Verdun, față de puternica ofensivă depe Somme începută imediat după aceste patru luni, trebuesc socotite ca un mijloc la care a recurs Joffre pentru ca să câștige timpul necesar până să poată pregăti lovitura pe punctul voit.

Armata II-a franceză dela Verdun trebue socotită că a avut misiunea să reziste aci, până ce comandamentul superior va putea obliga pe adversar să primească lovitura unde și când va conveni multiplei.

De altfel, la 12 Iunie, generalul Joffre, aducând la cunoștința trupelor sucesele rusești din Galiția a spus: „Planul stabilit de consiliul aliaților se află în plină execuție, voi! soldați dela Verdun, prin eroica rezistență, ați îndeplinit condițiunea principală pe care se vor sprijini victoriile noastre apropiate" [1]).

15. Pentru pregătirea ofensivei depe Somme, francezii s'au servit mult de experiențele făcute la Verdun. Ei nu au lăsat nimic pe seama improvizației. Terenul a fost pregătit cu paralele de pornire la atac, cu adăposturi pentru susțineri, cu rezerve și depozite de muniții, hrană, apă, unelte, cu căi ferate înguste pentru diferite servicii.

Pregătirea de artilerie pentru facerea de breșe necesare trupelor de atac, a fost perfecționată astfel că trupele de atac n'au mai suferit pierderi mari la înaintare.

In timpul înaintării, artileria a adoptat noi metode de întărit infanteria, metode care a ajutat'o să lucreze în strânsă legătură cu infanteria ei.

16. Pe lângă experiența de luptă ce căpătase armata franceză până în 1916, pe lângă noile organizări și efective, este de

1) Căpitan Henry Bordeaux „Les derniers jours du Fort du Vaux" pag. 302.

semnalat marele progres ce făcuse în ceeace priveşte numărul pieselor de artilerie:

La lulie 1916 francezii au următoarea artilerie: [1]).

6500 piese de 75 faţă de 3840 din 1914.

2500 piese de artilerie grea trasă de cai sau maşini faţă de 308 din 1914.

2400 piese de artilerie servite de artileria pe jos (nu aveau în 1914).

190 piese de mare putere (nu aveau în 1914).

60 piese cu maşini (nu aveau în 1914).

1200 mortiere de tranşee de 58 şi 150 (nu aveau în 1914).

350 mortiere de tranşee de 240 (nu aveau în 1914).

17. Despre valoarea artileriei franceze în 1916 iată ce zice Ludendorf:

„O artilerie puternică, minunat condusă de avioane, servită de o enormă cantitate de muniţii, ne bătuse şi risipi artileria noastră. Puterea defensivă a artileriei noastre se uzase în aşa chip încât atacul în massă al duşmanului putu să reuşească".

18. Comandamentul german, ajutat de o propagandă puternică, de intrigile politice şi de lipsa de unitate la adversarii săi, a repurtat către finele anului 1916 un succes defensiv şi anume:

A reuşit să împiedice marele efort al multiplei înţelegeri pe Somme şi celelalte fronturi. Ofensiva dela Somme e oprită, Triest salvat, Brussilof oprit, armata de Salonic reţinută de ameninţările greceşti, România împinsă la Nord şi trei sferturi din averile ei sunt cucerite.

Cu toate acestea în adâncul sufletesc al puterilor centrale se producea un gol.

Ofensiva depe Somme produsese o însemnată uzură şi demoralizare în rândurile germanilor depe Somme.

Pierduse 105.000 prizonieri, deosebit de bolnavi şi răniţi care atinsese cifra de 339.000 oameni până în luiie şi 700.000 dela lulie la Decembrie.

Armata austriacă era aproape în întregime afară din luptă, pierduse aproape 500.000 prizonieri şi suferise pierderi imense de material. Starea sa morală era alarmantă.

---

1) Général Herr „L'artilerie" 1923 Berger, Paris pag. 46.

„Pronosticurile pentru anul următor, zice Ludendorf, în afară de fericita concluziune din 1916, erau foarte închietante".

Din punctul de vedere economic, situaţia puterilor centrale, era de asemenea foarte gravă. Recolta fusese proastă, cartofii şi carnea deveneau rare şi germanii care furnizau aliaţilor săi arme şi material nu primea dela ei nici ajutorul alimentar pe care'l sperau.

Această stare de lucruri dădu naştere la ceeace mulţi scriitori zic *„Ofensiva de pace dela finele anului 1916"*.

19. Locotenentul Colonel H. Corda face următoarea încheere pentru ofensiva dela Somme: dela 1 Iulie la sfârşitul anului 1916, prada luată de francezi şi englezi se ridică la 165.000 prizoneri, 350 tunuri şi 1500 mitraliere fără a socoti circa 200 km. patraţi de teren recucerit. — Deci, din punct de vedere tactic un strălucit succes.

La prima vedere, s'ar părea că din punct de vedere strategic rezultatele nu sunt suficiente, întrucât nu s'a rupt frontul şi nu s'a putut ameninţa comunicaţiile germanilor către Valenciennes şi Cambrai.

Dar acestea nu sunt decât aparente: bătălia dela Somme a avut consecinţe strategice considerabile. Acestea nu s'au putut vedea decât în 1917, când germanii s'au retras pe linia Hindemburg.

Ceeace nu trebue pierdut din vedere însă, este scopul general pe care l'a urmărit această ofensivă: degajarea Verdun-ului şi continuarea uzurei forţelor germane depe frontul occidental.

Or, aceste două rezultate au fost în plin realizate prin ofensiva depe Somme [1]).

20. La 12 Decembrie, şase zile după ocuparea Bucureştilor, cancelaria imperiului convoacă Reichstagul şi anunţă că a remis reprezentanţilor statelor neutre o notă la adresa puterilor inamice, pentru a le propune posibilitatea tratărilor de pace.

Cum se ştie însă, oferta de pace fiind concepută în termeni vagi, la 13 Decembrie D. Briand denunţă lipsa de sinceritate şi scopul de a sdruncina moralul. La 15 Decembrie guvernul rus publică refuzul său şi la 19 Lloyd George se alătură la declaraţiile franceze şi ruse.

Guvernul Statelor Unite, la primirea notei, încearcă o concilaţiune şi oferă mediaţiunea sa, cerând interesaţilor de a indica

---

1) La Guérre Mondial 1914-1917. Paris. Librairie Chapelot 1922 pag. 181.

scopul de războiu, ca bază de începere a tratativelor (21 Decembrie).

Multipla înțelegere răspunde imediat, dar Germania respinge cu stângăcie oferta de mediațiune și face propunerea unei reuniuni de delegați beligeranți în una din țările neutre fără însă a declara scopurile de războiu.

21. Acelora cari cred că o armată de războiu se poate improviza repede, le atragem atențiunea asupra rezultatelor obținute de armatele engleze la Somme. Aceste armate abia după doi ani au putut să coopereze în mod efectiv și au putut să obțină rezultate bune. Cu toate acestea unele pierderi și unele greșeli de atac au avut cauza lor în lipsa de pregătire și de experiență, chiar după acești doi ani.

Nu este mai puțin adevărat că și acelora cari cred că numai armatele cu tradiții vechi de corp sunt bune la războiu, le putem atrage atențiunea că: popoarele culte, sportive și practice nu au nevoe de tradițiuni de corp ca să se organizeze și să se sacrifice la războiu, ci au nevoe de pregătire civică serioasă în care spiritul războinic să nu fie desconsiderat.

Se cere însă pentru acest din urmă rezultat un minimum de timp pe care un popor chemat la războiu nu-l poate obține decât având un sâmbure de armată permanentă, bine pregătită.

Acest sâmbure poate fi mai mic numai atunci când poporul în întregime are o conștiință națională puternică și o pregătire civică și fizică serioasă. Chiar în asemenea fericit caz minimum de armate permanente nu se poate reduce sub 5 %, mai ales când alianțele pe cari se comptează nu pot fi sigure.

CAPITOLUL VI

Operațiunile din 1917 pe frontul de Vest.

I. Situația generală

Puterile Centrale. Încă din 1915 spuneam în volumele I și II din Războiul cel Mare, următoarele: „din momentul când germanii au fost înfrânți pe Marna, s'au depărtat de șansa victoriei decisive și au intrat în faza sacrificiului pentru a se apăra și a se impune prin energie, organizare și metode, în speranța că alte elemente nouă vor interveni în favoarea lor".

Mijloacele lor de luptă, după înfrângerea dela Marna, caracterizate prin submarine, gaze asfixiante, lichide imflamabile, raiduri cu bombardări aeriene, manevre cu trupe aduse de pe un front pe altul și dela o aripă la alta, utilizarea presei internă și externă pentru propagandă în favoarea lor, svonuri despre pregătiri și atacuri ce vor uimi lumea; fac să se întrevadă că M. C. German întreține spiritul războinic și ambițiunea poporului german cu astfel de artificii, întocmai precum se țin caii la circ, în două picioare, prin dibăcia și biciul dresorului. De altă parte se mai poate vedea că, germanii, prin astfel de mijloace, caută să atragă de partea lor țările neutre" [1]).

Aceste afirmațiuni pe care le făceam în 1915, se verifică prin următoarele citațiuni din scrierile apărute după terminarea războiului.

---

1) Războiul cel Mare 1914—1915. Vol. II, Lt. Col. C. Găvănescul și Maior I. Mamolescu pag. 253.

Ludendorf, vorbind despre starea de spirit în germania, dela finele anului 1916 zice:

„Era un spectacol trist și îngrozitor, spectacolul pe care 'l oferea germanii — odinioară atât de echilibrați — pierzându-și capul cu nenorocirea actuală și lăsând să li se ia fără nici un pic de rezistență, speranța pentru care trăiseră până atunci...".

„Fundamentul pe care se baza gloriosul nostru edificiu militar, suferi câteva spărturi adânci. Isvorul dela care trebui să se adape fără încetare forța noastră se turbură".

„Cancelarii noștri din timp de războiu, n'au făcut nimic ca să repare pierderea și să lumineze poporul".

Le lipseau ideile personale și creatoare, n'au știut să împace poporul și să-l conducă.

Vorbind despre armate zice: „In toamna anului 1916, armata nu mai fu sprijinită moralicește de către patrie, decât foarte slab. Până la data aceasta, evenimentul acesta nu era grav. Armata era ostenită și chiar epuizată, dar starea de spirit în care se găsea și moralul ii erau bune căci existau relațiuni foarte strânse între armată și patrie" [1]).

In cursul litografiat în 1920 la școala superioară de războiu din Franța găsim:

„Germania a ținut piept în 1916 prin expediente. Dacă războiul s'ar fi putut duce fără întrerupere, este sigur că Germania în 1917 trebuia să fie învinsă complectamente. Cum însă multipla înțelegere n'a putut continua ofensiva, puterile centrale, și în special noul comandament Hindenburg-Ludendorf, profitând de această întrerupere, a putut să ia măsuri noi de rezistență".

In acest timp, în Franța, deși s'au succedat trei ministere [2]), totuși s'a urmat ideia luptei până la victoria finală. In Anglia, Lloyd George persistă în aceeași ideie și recomandă unitatea de front și de acțiune.

Așa dar în, anul 1917, asistăm la pregătirea pentru continuarea războiului la ambii adversari, cu deosebire că: în Germania lucrează pentru această pregătire mai mult Marele Cartier German decât conducătorii politici, pe când la multipla înțelegere, există într'o foarte mare măsură unitate de gândire și de acțiune între conducătorii politici și cei militari.

1) Amintiri din Războiu. Vol. I pag. 465 și pag. 492
2) La 20 Martie Ribot Viviani-Painlevé.
La 12 Septembrie Painlevé-Ribot.
La 16 Noembrie, Clemenceau.

In Germania, Marele Cartier, pentru a'şi asigura succesul, exercită din ce în ce mai mult o presiune asupra conducătorilor politici, asemănătoare cu o dictatură.

Aceasta reese chiar din memoriile lui Ludendorf care zice: „Vedeam clar că trebuia pusă o mână puternică pe viaţa politică, economică şi privată".

In acest scop fu promulgată legea asupra „Serviciului civil obligatoriu" (2 Decembrie 1916), adevărata militarizare a întregei populaţii, femei, copii şi bătrâni.

Deosebit, la finele anului 1916, luară naştere oficiul de răsboi pentru muniţiuni, oficiul producţiunilor şi repartiţiei cărbunelui, oficiul de alimentare, oficiul fabricaţiunilor, etc, dirijate prin Marele Cartier German.

Marele Cartier German îşi rezervă exploataţiunea aproape esclusivă a tuturor ţărilor cucerite. Franţa, Belgia, Polonia şi mai ales România, repartiza resursele între armatele puterilor aliate şi populaţia lor civilă, după dispoziţiunile Marelui Cartier German.

Această dictatură economică şi socială se dublă cu o dictatură morală. Marele Cartier German puse mâna pe presă, reuşind s'o dirijeze aproape complectamente, (afară de presa Bavareză) prin crearea unui „Birou Militar" anexat la Ministerul Afacerilor Străine, dar depinzând de el.

Din punct de vedere militar se lucrează mult la: creşterea resurselor de oameni şi de materiale, întărirea organizaţiilor defensive şi instrucţiunea trupelor.

Mâna de operă civilă sporită, prin legea menţionată mai sus, lăsă disponibil un mare număr de soldaţi.

Cu acest disponibil şi cu elementele provenite dela cavaleria descălecată se formară 13 divizii noi. Deosebit se pun în fabricaţie mitraliere uşoare şi se perfecţionează fabricaţiunea gazelor.

Poziţiuni noi fură creiate în urma celor vechi, cărora le dădu numele generic de: *„liniile Hindenburg"*. Aceste lucrări fură executate mai mult cu prizonieri şi populaţia civilă a ţărilor cucerite.

In ceeace priveşte instrucţiunea trupelor apărură două regulamente principale: Instrucţiunea asupra bătăliei defensive de Fritz von Bulow şi regulamentul asupra instrucţiunei trupelor pedestre de Colonel Baer.

Pe lângă toate acestea s'a început răsboiul sub-marin.

Incă din August 1916, când germanii suferiseră eşecul depe Somme, s'a preconizat începerea răsboiului sub-marin. Insă, situaţia

critică a Germaniei, obligă a menaja pe neutrii: Danemarca, și Olanda, de a căror intervenție, se îndoia. Numai după înfrângerea României, avu Germania credința că Danemarca și Olanda nu vor interveni, și astfel. comandamentul german luă rezoluția de a recurge la acest suprem mijloc. Construcțiunile marilor unități submarine au fost mărite după bătălia dela Iutlanda, mai ales, că declasamentul părței vechi a flotei, furniza acum oameni și materiale.

La 9 Ianuarie 1917 a avut loc o conferință la Marele Cartier German la Pless, unde a asistat și cancelarul, sub președenția împăratului.

Șeful amiralității, Hindenburg și Ludendorf, au fost pentru începerea războiului submarin nelimitat.

Cancelarul s'a opus, aducând ca argument, influența rea ce o să aibă acest război asupra neutrilor și în special asupra Americei.

După alte expozeuri, cancelarul termină astfel:

„Hotărârea de a întreprinde războiul submarin, depinde deci de rezultatele pe care putem să le așteptăm dela un astfel de război, dar dacă autoritățile militare socotesc războiul submarin necesar, eu nu pot să le contrazic. Dacă ne chiamă succesul, trebue să pornim..." [1]).

Împăratul fiind de părerea militarilor, a ordonat războiul submarin la 1 Februarie 1917.

Despre acest război, Ludendorf zice: „chestiunea păcei și a războiului submarin capătă pentru noi o importanță deosebită. Trebuia să ne gândim la pace, în cazul înfrângerei ce aveam să suferim fără războiul submarin nelimitat, și, dimpotrivă, la o victorie adusă chiar de acest război, trecând la ofensivă pe mare; iar pe uscat să continuăm a ne apăra" [2]).

In luna Februarie 1917, germanii anunță înecarea a 780.000 tone (aliații declară 540.000).

Multipla înțelegere. La 15 și 16 Noembrie 1916, la conferința dela Chantilly, sub președenția generalului Joffre, la care asistă comandantul șef englez și alți reprezentanți ai armatelor aliate [3]), s'a elaborat liniile principale ale planului pentru anul 1917, și s'a hotărît să se caute deciziunea în reluarea ofensivei, punând în luptă maximum de mijloace. S'a hotărît și un atac belgian în prima

1) Vol. I, op. citat pag. 382.
2) Vol. II, op. citat pag. 367.
3) Au luat parte șefii misiilor Italiei, Rusiei, Belgiei, Serbiei și României,

chenzină Februarie; iar pe frontul oriental s'a hotărît scoaterea din cauză a Bulgariei prin acţiunea combinată a forţelor ruso-române şi a armatelor de Salonic".

Pe celelalte fronturi se vor face puternice demonstraţiuni.

In ce priveşte ofensiva puternică pe frontul de Vest, contra germanilor, s'a hotărît să se facă o ruptură strategică cu o fază scurtă de pregătire prin artilerie, adică contrar metodei de pe Somme. După producerea rupturei să se înceapă imediat faza de exploataţiune a succesului pentru a dezorganiza armata germană.

„Am decis, zice generalul Joffre, într'o scrisoare din 27 Noembrie 1916, adresată comandamentului grupelor de armate, de a obţine ruptura frontului inamic printr'o ofensivă de ansamblu executată între Somme şi Oise, în acelaş timp cu armatele britanice, cari vor executa o operaţiune asemănătoare între Bapaume şi Wimy".

Armata V-a va executa o ofensivă dela Soissons le Pompelle, fie pentru a coopera la exploataţiunea succesului complect al grupului armatelor de Nord, fie pentru a căuta ca însăşi ruptura dispozitivului inamic.

In rezumat: Un atac principal pe frontul dintre Oise şi Wimy, un atac secondar prelungind acest front până la Reims. Ruptura va fi obţinută repede prin punerea în joc de mijloace foarte puternice, anihilarea rezervelor inamice prin extensiunea frontului de atac, exploatarea strategică va urma imediat după faza de ruptură redusă la minimum.

General Nivelle

Insă în cursul lunei Decembrie, parlamentul francez şi opinia publică franceză, atinsese maximum de nelinişte din cauza nereuşitei ofensivei române, a nereuşitei de pe Somme şi a diferitelor succese diplomatice.

Această nemulţumire se arunca în parte asupra guvernului şi asupra generalului Joffre, acuzat că nu are destulă energie şi că temporizează ofensiva generală.

In urma unei şedinţe secrete ţinută în ziua de 8 Decembrie, guvernul francez a demisionat şi s'a format după 5 zile cu Briand preşedinte, Lacaze marina, Ribot finanţele, etc.

Deosebit s'a format, ca în Anglia, un comitet de războiu, un fel de directorat însărcinat cu toate chestiunile de războiu.

Generalul Joffre avansat mareşal, a trecut după câtva timp la acest consiliu ca sfătuitor technic militar, iar generalul Nivelle a luat comanda de generalisim în locul lui Joffre.

Generalul Nivelle, deşi anunţă că ia asupra sa aceeaşi ideie de ofensivă ca predecesorul său, totuşi, la 31 Decembrie, dădu o instrucţiune generalului Micheler, comandantul grupului de armată de rezervă, din care reeşi că planul conceput de către noul general-şef, era deosebit de cel al lui Joffre.

Această deosebire reese mai ales din scrisoarea adresată la 11 Ianuarie mareşalului Haig, în care arată planul astfel: „o fază primă dela 8 la 15 zile, în care rolul principal va fi ţinut de artilerie: Combaterea frontală de uzură, apoi atacul de ruptură care va dura una sau două zile, în fine, exploataţiunea de o durată nelimitată".

In ceeace priveşte fronturile de atac, cel dintâi, prevede o imensă ofensivă de ansamblu între Oise şi Wimy, flancat printr'un atac secundar până la Reims; pe când cel de al doilea are ca formulă atacurile succesive pe fronturi discontinui cu ofensiva principală pe frontul Aisne, front pe care dela Octombrie 1914, nici o operaţiune importantă nu s'a desfăşurat.

La 15 Ianuarie 1917, planul generalului Nivelle primi şi aprobarea comitetului de răsboiu dela Londra.

La 26 şi 28 Februarie, a avut loc conferinţa dela Calais în care Lloyd George a acceptat ca generalul Nivelle să fie conducător al operaţiunilor depe frontul francez, deci s'a pus bazele unui început de comandament unic pe front unic.

Mareşalul Haig

Din nenorocire, pentru multipla înţelegere, în primele luni, se produce revoluţia în Rusia, grăbită prin intriga germană care trebuia să recurgă la orice mijloace pentru a nu fi strivită în 1917, precum s'ar fi putut întâmpla dacă nu-i reuşia propaganda din Rusia, ajutată înăuntru de Sturmer. De asemeni se produce şi retragerea germanilor pe nouile poziţiuni Siegfried, ceeace turbură mult proectele multiplei înţelegeri.

Cu toate acestea, ofensiva pe frontul de Vest se hotărăşte astfel: Grupul armatelor de Nord (Franchet d'Esperey [1]), cuprindea:

[1] Franchet d'Esperey a fost adus dela armata V-a şi numit comandant al grupului armatelor de Nord în locul generalului Foch, numit comandant al grupului de armată ce era destinat să opereze spre frontiera Elveţiei.

Armata I şi A II-a însărcinate să prepare ruptura frontului în direcţia Saint-Quentin între Avre şi Oise. Obiectivul său, după străpungerea frontului advers, linia Ham-Tergnier. Dispunea de 24 divizii, avea cavalerie suficientă, o artilerie grea, corespunzătoare.

Grupul armatelor de rezervă (Micheler) constituit din: A. VI-a (Generalul Mangin) faţa la Nord, avea ca obiectiv Laon. A. V-a (Generalul Mazen) faţa la Est, avea ca punct de direcţie Rethel, Armata X-a (Generalul Duchen) pentru un moment în rezervă, era destinat să exploateze succesul.

Aceste trei armate dispuneau de 54 divizii de infanterie, 5 divizii de cavalerie, o importantă artilerie grea şi care de asalt.

Armata VII-a depinzând direct de Marele Cartier General, trebuia să fie gata pentru operaţiuni în Alsacia de sus.

In fine, în caz de ruptură de front, toate armatele trebuiau să se pună în mişcare pentru dezorganizarea armatelor germane.

In total, francezii aveau în acest moment pe front 2.750.000 oameni.

Armata belgiană, la care era reataşat C. 33, A. franceză, trebuia să se ţină gata a ataca în regiunea Dixmunde.

Situaţiunea armatelor germane în acest moment era următoarea:

Operaţiunile din cursul anului 1916, gravitând mai mult către Vest, făcuse ca armatele germane să formeze trei grupe şi anume:

Grupa de armate a Kronprinţului Ruprecht: dela Mare la linia Soissons, Rethel, Mezieres.

Grupa de armate a Kronprinţului Imperial: dela Rethel la linia Etain-Thionville.

Grupa detaşamentului de armate A şi B puse mai târziu sub comanda ducelui Albrecht: dela stânga armatei Kronprinţului Imperial până la frontiera Elveţiei.

Ofensiva franco-engleză pe frontul de Vest, era hotărâtă la început pentru Martie, mai în urmă, în conferinţa dela Calais, s'a fixat pentru primele zile Aprilie.

In momentul însă în care planul de atac trebuia să ia forma definitivă se produse o manevră de retragere a adversarului care răstoarnă toată economia acestui plan.

II. Retragerea germanilor. (Mișcarea Alberich)

Hindenburg și Ludendorf se așteptau ca aliații să continue ofensiva în 1917, atacând spre Noyon-Roye și pe frontul Soissons-Reims. In acest scop au luat toate măsurile de apărare.

Dar, pe lângă asemenea măsuri, Hindenburg, din experiența făcută de predecesorul său în luptele depe Somme, a observat slăbiciunea liniei defensive între Lille și Reims, și a dedus că numai o linie Douai-Cambrai-Laon, St. Gobain ar putea să reducă frontul și să fie bine organizat.

In acest scop a trasat linia Hindenburg, întărind'o puternic între Douai-Combrai-Busigny-Laffer și pe malul drept al râului Aillete. Diferitele sectoare ale acestei linii au primit numele de Wotan, Siegfried și Alberich.

Linia a fost organizată și în adâncime, mai ales între Lens-Cambrai, Cambrai-Oise, Oise-Chemin-des-Dames.

Pentru scurtarea frontului a hotărît ca, în Martie 1917, să se retragă pe poziționea Siegfried care trebuia să fie gata la începutul lunei Martie.

Kronprințul Ruprecht elaborase lucrările de evacuare și distrugere sub termenul convenit de „Alberich".

Se luase măsuri ca retragerea să poată începe și în cazul că inamicul ar ataca mai înainte. Lupta trebuia evitată cu orice preț.

La 4 Februarie se dădu ordinul ca „Alberich"-ul să înceapă la 9 Martie; iar mișcarea de retragere să înceapă la 16 Martie.

Insă mai înainte, la sfârșitul lui Februarie, în timpul conferinței dela Calais, germanii s'au retras din sectorul Ancre, din fața armatei V germană, părăsind pozițiunile dominante dela Bapaume.

Zona dintre frontul de părăsit și poziționea Siegfried fu complect distrusă și pustiită pentru ca adversarul să nu poată găsi nici o resursă (ape otrăvite, arbori tăiați, case distruse, drumuri răscolite). Când totul fu gata, armatele se retraseră pe noua poziționea, lăsând pe loc câteva arier-garde pentru a masca mișcarea.

Mișcarea de retragere Alberich s'a început la 16 Martie și a fost executată printr'o mișcare continuă prin salturi succesive.

Comandamentul francez avusese oarecare indicii despre această mișcare.

Trupele franceze, și, în special cavaleria, a început urmărirea

şi a avut ciocniri cu ariergardele germane la Roye, Bapaume, Lassigny, Chalny, Peronne, Noyon, Ham, Nesle.

Manevra germană fu totuşi abilă şi reuşi, iar moralul german nu fu atins prin această retragere, căci prestigiul şefului care ordona era imens.

Cu începere dela 22 Martie, trupele franceze care executau urmărirea, s'au isbit de rezistenţa puternică a germanilor pe noul lor front dela Arras la Aisne, trecând prin Queant, Catelet, St. Quentin, La Fere, masivul St. Gobain, şi platoul Craonne.

Iată ce zice Lt. Colonel H. Corda, despre valoarea defensivă a acestei linii:

„Înglobând într'o zonă de 8-10 km. toate obstacolele şi accidentele terenului, satele, pădurile, râurile, mlaştinile etc, întărită printr'un sistem perfecţionat de inundaţiuni, mărise puterea acestei poziţii. — Această putere fusese mărită considerabil prin cazemate betonate, adăposturi adânci, poziţiuni de mitraliere, care flancau cele mai mici curtine sau unghiuri moarte. — Poziţiunea se mai impunea prin devastarea făcută şi prin triplele şi cuadruplele reţele de sârmă întinse şi încurcate în toate sensurile.

„Această poziţiune, aleasă de inamic, după o matură chibzuinţă, înglobase în ea toate poziţiunile dominante, aşa că din înălţimea observatoarelor lor, vedeau şi citeau toate mişcările noastre pe o adâncime de circa de 20 km. In acest pustiu gol, trupele franceze, fără adăpost, nu aveau nici cel puţin un arbore, un stufiş, un gard pentru ca să-şi ascundă un tun [1]).

Cu toate acestea, dela 22 Martie la 9 Aprilie, franco-englezii au înaintat, au dat lupte eroice şi au rezistat la contra-atacurile germanilor pe noua poziţiune.

Englezii au atins împrejurimile oraşelor Queant, Catelet şi au încercuit St. Quentin pela Vest şi Nord-Vest; francezii au ocupat înălţimile Epine de Dallon şi Orvillers, ajung pe malul râului Aisne dela Moy la Tergnier, trec Ailette şi ating poalele masivului păduros St. Gobain. La sud, deşi germanii s'au retras mai puţin, francezii ating cu aripa stângă a armatei V, localităţile Vauxaillon şi Laffaux.

---

1) La Guérre Mondial 1914-1918 pag. 208.

III. Ofensiva Nivelle

Pe lângă neașteptata retragere a germanilor, s'au mai produs în Martie și începutul lunei Aprilie alte trei evenimente principale cari ar fi putut aduce amânarea ofensivei Nivelle.

Iată aceste trei evenimente:

a) In timpul retragerii germanilor, la 18 Martie, Ministrul de războiu al Franței, generalul Lyautey [1]) s'a retras din cabinet astfel că guvernul Briand, contra căruia se ducea o campanie din ce în ce mai puternică, a fost silit a demisiona. La 19 Martie, s'a constituit un nou guvern sub președinția d-lui Ribot, având ca Ministru de războiu pe d. Painlevé [2]).

b) Revoluția rusă, sgudue, la 16 Martie, ordinea socială în Rusia și forțează pe Țar să abdice. De aci urmează dizoluția armatei rusești, și, prin urmare, un avantagiu militar pentru germani.

c) Ca un fel de compensație pentru multipla înțelegere, se produce din Martie până la 5 Aprilie, intrarea Americei în războiu, contra Germaniei.

Retragerea germanilor pe Aisne, și evenimentele petrecute în acest timp, nu au adus însă amânarea ofensivei Nivelle, cu toată neliniștea din parlamentul francez, cu toată rezerva comandanților de armate și cu toată opera ascunsă a propagandiștilor din Franța și dela Paris cari lucrau contra războiului.

In special, generalul Nivelle, nu a voit să cedeze la această ofensivă. Deși rezultatele acestei ofensive au fost defavorabile, totuși nu se poate condamna atitudinea acestui general, dacă se ține seamă de situația politică de atunci și de rezultatele ce au decurs ulterior.

Rezumăm aci câteva rânduri din lucrarea d-lui Painlevé, ca să se vadă cât de grea era situațiunea și din ce cauze nu s'a putut renunța la această ofensivă:

„Două soluțiuni erau posibile: a înlocui pe generalul Nivelle și a renunța la ofensivă, sau a stabili acord între comandamentele

---

1) Se zice că generalul Lyautey a demisionat fiind cu totul contra proectelor lui Nivelle. Totuși, Painlevé, în lucrarea sa, caută să arate că nu aceasta ci alte cauze l'au făcut pe generalul Lyautey să demisioneze (op. citat pag. 34-36).

2) Ceilalți miniștri erau: Viviani Justiție, Thierry finanțe, Thomas armament, Leon Bourgeois muncă, Mahy interne, Viollete aprovizionare

superioare făcând pe generalul Nivelle să țină compt de obiecțiunile executanților.

„A renunța la ofensivă, era a nu se ține seamă de acordul dela Calais (13 Martie) când s'a impus englezilor o pozițiune judecată de ei defavorabilă, dar justificată de noi pe promisiunea formală de a ataca în Aprilie.

„Ar fi însemnat disgrațierea lui Nivelle care avea la activul său victoriile dela Vaux și Douamont, grație metodei care născuse speranțele de victorie ale francezilor, metode justificate prin faptele de mai sus. — In fine, a renunța la ofensiva mai însemna a da timp inamicului să se refacă complect și să poată relua inițiativa mișcărilor. — Astfel, în loc de ofensiva liberatoare a pământului francez, ofensiva anunțată de trei luni, ar fi urmat să anunțăm trimiterea de trupe franceze la Trentin, cum propuneau unii comandanți. — Singura soluțiune ar fi mai fost demisiunea mea, fără a împiedeca ofensiva, dar aceasta ar fi adus în sufletele deja turburate, neîncrederea, în ajunul unei mari bătălii.

„Deci, o singură cale rămânea deschisă: a stabili acordul în marele comandament".

Partizanii lui Nivelle aveau ca motiv principal și pe acela că forțele multiplei înțelegeri sunt superioare în număr și în material. Franța avea pe frontul de Vest 109 divizii de infanterie și 313 batalioane teritoriale. Anglia avea 62 divizii de infanterie, pe când Germania avea numai 143 divizii, din cari 45 în rezervă.

Cele patru armate franceze care vor fi angajate în atac: A. V-a. VI-a X-a (G. A. R.) și IV-a (G. A. C.) cuprindea 70 de divizii și 2 corpuri de cavalerie, făcând față la 40 divizii germane, repartizate între Soissons și Reims.

Artileria angajată era formidabilă.

Pe 40 km. de front G. A. Rezerva avea 1950 tunuri de artilerie grea, 2000 tunuri de 75, 17 piese de artilerie lungă grea, 1630 mașini de tranșee, ceea ce revine la: un tun de 75 pentru 20 m; un tun greu pentru 21 m; o mașină de tranșee pentru 25 m. O asemenea putere și o asemenea densitate n'a fost niciodată atinsă.

Stocurile de munițiuni întreceau orice închipuire (21 milioane de lovituri de 75, trei milioane și jumătate lovituri de 155).

Punerea în pozițiune a acestor mijloace a fost lungă și grea, așa că nu s'a făcut fără a înștiința pe inamic asupra frontului de atac. Dar aci, spun apărătorii lui Nivelle, era o afacere de putere nu de surpriză.

Opt grupuri de 16 care de asalt erau destinate să participe la bătae.

Aviaţie, de asemeni, era suficientă.

In astfel de situaţiune, în ultimul consiliu de răsboiu ţinut la Compiegne, în ziua de 6 Aprilie, s'a hotărît începerea ofensivei astfel:

Grupul englez, (I şi III) La 9 Aprilie să atace şi să facă ruptura frontului între Givenchy-Queant, în direcţia Cambrai-Douai.

Armata IV-a engleză să coopereze la dreapta grupului de armate de Nord.

Grupul de Nord (A. III-a franceză) va ataca la 12 Aprilie poziţiunile înaintate germane dela Sud de Saint Quentin şi va coopera la dreapta cu armata VI-a.

Grupul armatelor de rezervă (A. V şi VI) va ataca la 16 Aprilie între Reims şi canalul Aisne în direcţiunea generală Guise-Vervins-Herson.

Armata IV-a de exploataţiune va coopera la atacul precedent luând ofensiva între Reims şi Suippe în direcţiunea ulterioară, Attigny-Vouziers.

După luarea primelor obiective, se va începe o exploataţiune intensă în felul următor:

Armata engleză pe axa Valenciennes-Mons.

G. A. N. şi G. A. R. la Nord de linia Berry-au-Bac-Sedan.

G. A. C. la sud de această linie.

Armata I lăsată ca rezervă generală a comandamentului general, va opera după împrejurări cu G. A. R. sau cu G. A. C.

Armata belgiană va coopera la exploatare atacând frontul Dixmunde în direcţiunea Gand în legătură cu armata II-a engleză care va debuşa din regiunea Ypres.

Ofensiva engleză în Artois (9 Aprilie — 5 Maiu)

In ziua de 9 Aprilie, după un bombardament puternic de artilerie şi de aviaţie (4000 piese de artilerie) s'a pornit atacul pe un front de 14 km. dela Souchez la Croisilles.

In primele zile, la Nord, patru divizii canadiene cuceresc creasta Vimy, la centru alte trupe engleze ajung până la Athies, iar la sud, trupele armatei VI engleze cuceresc Tilloy, Nieuville, Vitasse.

---

1) Comment j'ai nommé Foch et Pétain, pag. 45 şi 46.

In aceste prime succese, englezi capturează 11.000 prizonieri și 100 tunuri. După 14 Aprilie, trupele armatei III engleză, la sud de Scarpe, luptă contra liniei 3 germană ale cărei rețele erau neatinse, reușesc să ia cu asalt punctul de sprijin Montchy-la-Preux și astfel înlesnesc atacul infanteriei și al tancurilor engleze contra frontului acestei linii.

La Sud cuceresc Bullecourt dar îl pierd curând. — Cu toate acestea, germanii își degarnisesc centrul și astfel satul Vaucourt cade în mâna englezilor. Această spargere aduce în posesia englezilor toată linia 3-a germană.

La 12 Aprilie, armata IV-a engleză, conform ordinului de atac, pornește la Nord de St. Quentin în legătură la dreapta cu armata III-a franceză.

Intre 12-17 Aprilie reușește să încercuiască St. Quentin și atinge părți din linia Hindenburg până la Faye.

La 23 Aprilie, după o liniște de circa o săptămână, trupele engleze pornesc atacul pe un front de 25 km. între Lens-Croisillies respingând pe germani în ziua de 24 până la linia Drocourt-Oppy-Queant.

In aceste două zile de luptă, au fost mari lupte la Gavrelles, pe care englezi îl pierd în cele din urmă. Totuși ei ajung până la liziera satului Roeux, Cherizy și Fontame-les-Croisilles, iar satul Guemappe reușesc să-l păstreze după ce'l pierd de nouă ori.

La 28 Aprilie, englezi mai cuceresc Arleux-en-Pohelle și înaintează până la lizierele satelor Acheville și Oppy.

Intre 3-5 Maiu, armatele I și III engleze atacă pe un front de 20 km. dela Fresnoy la Croisilles și cuceresc satul Bullecourt spărgând aci linia Hindenburg.

Pe lângă terenul cucerit, și uzura produsă armatei germane, englezi în această ofensivă au capturat 20.000 prizonieri și 200 tunuri.

Ofensiva franceză pe Aisne (16 Aprilie—5 Mai)

Grupul de armate franceze destinat pentru această ofensivă era dispus astfel:

Mangin (A. VI-a) cu opt divizii, în lina I-ia și șease în linia doua, trebuia să cucerească pozițiunile inamice dela Vauxaillon până la ferma Heurtebise, atacând cu trei divizii (C. I A.) platoul Laffaux și cu nouă divizii (C. 6, 20 și 2) un front de 15 km. dela Souper la Heurtebise.

Acest atac avea ca scop să provoace şi căderea indirectă a intrândelor dela Vailly şi fortul Condé.

Mazel (A. V-a) cu patrusprezece divizii în linia întâia şi zece în luna doua, să atace pe un front de 25 km. dela Heurtebise la Courcy, Nord de Reism, având următoarele patru obiective: Platoul Craonne, Ville-Aux-Bois-Jouvicourt, Aisne în direcţia Neufchatel, înălţimile dela Est de canalul. Aisne (Brimont, Spin şi Sapigneul).

După ce armata VI-a la Vest şi armata V-a la Est vor sparge frontul inamic, vor face loc armatei X-a (Micheller) să se îndrepteze la Nord în direcţia Serre ca să exploateze succesul.

Această armată se găsea cu 12 divizii (C. 18, 2, 3, 9 şi 1) la Sud de Aisne şi la Sud de Vesle.

Armata I-ia cu alte 12 divizii (C. 11, 14, 10 şi 21) se găsea în rezervă în regiunea Chateau,-Thiery, Epernay, gata a se angaja în urma armatei X sau armatei IV.

In total 52 divizii din care 25 ale armatelor VI şi V care vor ataca mai întâi. Erau circa 1.800 tunuri de 75, 1.700 tunuri grele şi 200 care de asalt gata de a intra în acţiune.

Germanii, cari aflaseră de acest atac, au adus aci circa 21 de divizii, afară de cele aflate în linie pe frontul de atac. Poziţiunile germane erau foarte tari, căci se întărise aci timp de doi ani.

Timpul era rău ceeace a împiedecat mult regularea tirului. Atacul pentru ziua de 16 a fost pregătit de artilerie, zece zile. La ora 6 dimineaţa, în ziua de 16 Aprilie, armatele V şi VI pornesc la atac dela Soupier la Courcy — iar coloana destinată pentru atacul platoului Laffaux porneşte la ora 9.

Dreapta armatei VI cu mari greutăţi şi pierderi cucereşte creasta dela Chemin-des-Dames (Heurtebise şi la Vest); iar centrul (C. 6 şi 20) abia reuseşte să pună stăpânire pe prima linie germană.

Corpul I francez cucereşte Laffaux şi Moisy.

Corpurile armatei V nu reuşesc atacul lor înaintea platoului Craonne şi sunt respinse de germani în poziţiunile de plecare.

Corpurile 7 şi 32 pătrund în linia 2 germană, între pârâul Miette şi Aisne, dar nu pot ocupa Jouvicourt din cauza carelor de asalt care nu sosesc la timp.

Până seara, contra-atacurile germane au din mâna francezilor şi Berméricourt.

Cu aceste mari sacrificii, francezii capturează 10.000 prizonieri.

Generalul Nivelle, contra vederilor unor comandanţi superiori, nu se descurajază, şi bazat pe rezervele sale, mult superioare germanilor. socoteşte că eşecul din prima zi nu va putea împiedeca uzura germanilor, prin noui atacuri care vor pregăti spargerea de front proectată.

Plecând dela astfel de consideraţiune, generalul Nivelle hotăreşte următoarele:

Armata VI-a va consolida cucerirea făcută la Sud de Ailette, pentru a asigura poziţiunile franceze la Nord de Aisne.

Grupul A. R. va ataca în direcţia N.-E. pornind dela baza cucerită de armata V-a.

Armata IV-a va prelungi operaţiunile la Est pe înălţimile Maronvillers. (Vezi descrierea următoare).

Intre 17—25 Aprilie, armata VI-a, după lupte înverşunate, stăpânea Braye-en-Laonnois, la Nord de Laffaux.

Pe Chemin-des-Dames, francezii ajung în regiunea Ailles malul opus al platoului.

Germanii au măcinat aci circa patru divizii dar n'au reuşit să menţină Jouvicourt, ferma Heurtebise şi moara Vauclerc.

La 21, francezii aduc pe acest platou şi armata X-a, reducând astfel sectorul armatei I-a franceză dela Berry-au-Bac la Reims ca să colaboreze mai intens cu armata IV-a spre Moronvillers.

In seara de 4 Mai, divizia 36 din corpul 18 francez ocupă satul Craonne pe care germanii îl fortificaseră puternic de oarece poziţiunile de aci dominaù liniile franceze pe o rază de peste 10 km.

Generalul Nivelle, dispune ca, pedeoparte să se complecteze ocuparea platoului Chemis-des-Dames; iar pe de altă parte armata V-a să ocupe înălţimile Primont ca să degajeze Reims.

Până la 5 Mai seara, armata X-a franceză şi stânga armatei V-a, cuceresc moara Laffaux (pe linia Hindenburg) culmea Chemin-des-Dames dela Froimont până la Vest de Cerny, platoul Craonne şi al Californiei.

Despre complectarea ocupării platoului Chemis-des-Dames, şi ocuparea înălţimilor Brimont, generalul Mangin zice:

„Prepararea acestor două atacuri începe, însă, fiecare din ele dă loc la câte un incident caracteristic.

„Operația pe Chemin-des-Dames spre Craonne dă naștere unui demers, al unui tânăr deputat care servea ca ofițer de stat-major, pe lângă Președintele Republicei. Acesta semnalează președintelui grija ce ar avea generalii însărcinați cu această operație. Rezultă de aci un schimb de scrisori între șeful statului și generalul-șef, și o consultație a generalilor puși în cauză. Această stare de lucruri este o mărturire a turburărei supărătoare care se respândea între guvern și înaltul comandament.

„Atacul proectat către Brimont dă loc la o intervenție directă a ministrului în detaliile operațiunilor.

„D. Painlevé, conferind cu generalul Mazel, comandantul armatei a V-a, cere să i se prezinte detaliul operațiunei către Brimont. Proectul dă loc la discuții care durară dela 22 la 29 Aprilie, și ministrul dă ordin generalului-șef să amâne atacul dela Brimont pe care artileria începuse să-l prepare. Generalii Nivelle și Pétain sunt invitați să se consulte la 30, asupra acestui subiect. Proectul ciuntit care eși din toate aceste discuțiuni a dus la un mic atac din 4 Mai, contra a două poziții pe care francezii le iau, însă, fără imediat goniți de acolo cu perderi, care de data asta erau inutile. Deciziile luate pentru conducerea armatelor franceze erau rezultatul compromisurilor mediocre între voințe divergente; armatele nu mai erau comandate“ [1]).

Ofensiva franceză dela Maronvillers

Aceasta ofensivă s'a hotărît după 15 Martie, când francezii au putut trece aci artileria grea.

Masivul Maronvillers era bine întărit de germani și prezenta pentru ei avantajul că împedecă vederile francezilor pe un front de peste 10 km., deosebit că putea servi ca o bază de plecare pentru atacul german de cucerire către Chalons.

Acest atac a fost încredințat generalului Antoine, înlocuitorul generalului Roques la armata IV-a.

Atacul s'a hotărît astfel:

Corpurile 8 și 17 cu cinci divizii în linia I, și două în rezervă, vor pronunța atacul principal pe front de 12 km. pentru cucerirea înălțimilor M-t Blond, M-t Cornillet, M-t Haut, Casque, Teton, M-t Sans Nom.

O divizie din corpul 12 va cuceri satul Aubérive și va face să cadă prin încercuire întăririle germane dela Goefe.

1) Op. citat, pag. 136.

Flancul stâng al acestei ofensive va fi acoperit printr'o neutralizare puternică a artileriei germane depe masivul Nogent l'Abbaye.

In ziua de 17 Aprilie, corpul 8 a cucerit creasta înălţimilor Blond şi Cornillet; iar corpul 17 a înaintat 2 km., a ocupat M-t Sans Nom, dar a fost oprit de aci înainte de focurile cuiburilor de mitraliere şi n'a putut să atingă M-t Haut, Casque şi Teton. Nici divizia destinată să ocupe Aubèrive n'a putut înainta decât pânăla întâia linie la Est de această localitate.

După lupte înverşunate în zilele de 18 şi 19, francezii, stăpânesc în parte M-t Haut şi Casque, şi în întregime Teton, Golfe şi Aubèrive.

Pânăla 20 Mai, germanii atacă şi contra atacă puternic, astfel că francezii cu mari sacrificii stăpânesc aceste înălţimi.

Discordiile şi descurajarea

Incă dela 20 Aprilie, începuse să pătrundă descurajarea la Paris, ceeace făcu pe Ministru de răsboi să intervie direct pentru a limita ofensiva lui Nivelle.

Generalul Nivelle persista însă că ofensiva să continue şi proectează noul atac pe patru direcţiuni.

Din scrisoarea adresată de generalul Nivelle, în seara de 27 Aprilie, către Painlevé reese aceasta:

„Am văzut astăzi de dimineaţă pe generalii Mazel, Cadoudal şi pe divizionarii lor. Generalii lor, comandanţi de artilerie, infanterie şi de brigade... toţi fără escepţie mi-au afirmat că nu văd nici un ne-ajuns pentru aceste operaţiuni... şi toţi ofiţerii şi trupele au încredere desăvârşită de succes ...".

Atacul s'a fixat pentru 2 Mai, dar poate să fie amânat fără incovenient [1]).

Cu toate acestea, în aceeaşi zi, Ministrul de răsboi primeşte o scrisoare dela colonel Serigny, însărcinat cu legătura între armata V şi IV cu cuprinsul următor declarat de generalul Mazel:

„Obiectivele fixate pot fi atinse, însă vor costa scump. Generalul Mazel crede că cel puţin 20.000 oameni în primele două zile.

„După avizul comandanţilor de corpuri de armată şi a ge-

1) Paul Painlevé, op. citat pag. 90.

neralului comandant al armatei, trebue să ne aşteptăm la o reacţiune formidabilă.

„Nu este îndoios, că, dacă inamicul îşi va da silinţa, având toate mijloacele la dispoziţie, îşi va relua poziţiile cucerite“ [1]).

Cu alte cuvinte neîncrederea în acele operaţiuni nu era numai la Paris, ci chiar pe front.

Se mai adăoga la aceasta o ceartă dintre Mangin şi Nivelle, deşi la început erau partizanii aceleaşi şcoale.

Această stare de lucruri o reprezintă Painlevé prin următoarele cuvinte:

„Astfel depresiunea şi descurajarea trupelor, cearta între diversele armate, resentimentul profund şi indignarea ofiţerilor combatanţi contra înaltului comandament şi marelui cartier general, lipsa de francheţă şi neîncrederea tuturor gradelor erarhice militare, făcu că nici odată armata franceză n'a trecut printr'o criză morală ca aceasta dela începutul lui Mai 1917“ [2]).

Cu toate acestea nu se putea lua repede măsura pentru schimbarea lui Nivelle din consideraţiuni politice interne şi externe.

In astfel de situaţiune grea s'a produs ofensiva dela 16 Aprilie la 5 Mai, descrisă mai sus.

De aci a luat naştere atitudinea precisă a lui Painlevé de-a schimba pe Nivelle, susţinut de o parte dintre parlamentari şi în special de Ministrul Malvy.

In şedinţele Consiliului de Miniştri din zilele de 7 şi 8 Maiu, s'a discutat foarte energic această problemă.

Consiliul dela 10 Mai a fost decisiv: „După discuţiuni foarte aprinse în care d. Malvy şi alţi câţiva miniştri propuneau să mai aşteptăm, am primit însărcinarea să cer demisiunea generalului Nivelle — “ [3]).

Din acest moment grupul armatelor de rezervă este dizolvat şi operaţiunile armatei X-a sunt oprite.

Astfel încetează ofensiva lui Nivelle.

La 17 Mai, generalul Pétain este chemat la comandamentul superior în locul generalului Nivelle, chemat în alt post.

---

1) Paul Painlevé, op. citat pag. 92.
2) Paul Painlevé, op. citat pag. 103.
3) Paul Painlevé, op. citat pag. 114.

IV. Pétain şi criza morală dela Mai la August 1917

Această criză s'a datorat — cum am arătat mai sus — unei serii de cauze externe şi altei serii de cauze interne.

Generalul Pétain în raportul dela 30 Mai, zice:

„Rădăcinile crizei morale sunt în interior. Comandamentul francez cunoscând ambele feluri de cauze se mulţumeşte a atrage atenţia conducătorilor politici asupra cauzelor externe, iar pentru înlăturarea celor interne, a luat măsuri de îndreptare între care citãm:

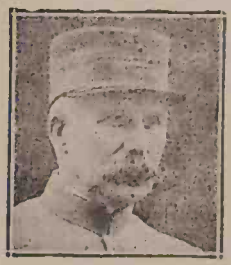

Generalul Pétain

„Armata franceză este obosită. Efortul considerabil din 1916 a produs efectul său, iar pregătirea ofensivei din primăvara 1917 şi această ofensivă nereuşită, a adus la culme oboseala trupelor. Cu această ocaziune s'a observat şi cauzele, între cari: Instrucţiunea şi încadramentul lasă de dorit. Uzarea cadrelor în 1916 a fost considerabilă, fără o refacere suficientă. Şefii avansaţi în curs de războiu nu posed toţi experienţa unui comandament care devine cu atât mai greu de condus cu cât trupa se uzează mai mult [1]).

Acestea toate făcuse ca sufletul soldatului francez să fie trist. Şi dela tristeţe la disperare nu este decât un pas.

Între remedii s'a stimulat mult comandamentele şi s'au luat serioase măsuri pentru armonia mişcărilor în toate eşaloanele. S'au luat măsuri de represiune contra oricărei abateri şi s'au înlăturat greşelile, interzicându-se executările la moarte fără autorizaţiunea formală a comandamentului şi introducându-se dreptul la graţiere.

Pétain mai zice:

„Vom menţine represiunea cu cea mai mare putere dar nu vom uita că ea se aplică asupra soldaţilor noştri cari de trei ani sunt cu noi în tranşee, că ei sunt soldaţii noştri".

„Am atras atenţia asupra responsabilităţii şi măsurile pentru pregătirea luptelor spunând: „In războiul actual puterea omorâtoare a focului nu permite experienţele".

---

1) Din cursul litografiat dela Şcoala Superioară de războiu din Paris.

„In fine, se lucrează pentru demnitatea șefului în toate eșaloanele, contactul comandamentului cu oamenii, prestigiul ofițerilor rezemat pe o serioasă instrucțiune, pe care o realizează prin numeroase școli. Toate acestea vor întări disciplina și vor preveni răul pentru a nu avea necazul de a-l reprima [1])".

Pentru trupe, s'au luat o serie de măsuri pentru binele lor și pentru instrucțiunea lor. Directiva din 2 Iunie este clasică în această privință. Ea cuprinde permisiunile și repaosul ce trebue dat unităților.

Dela această epocă datează organizațiile de tren și de gări pentru permisionari, reglementarea permisiilor și mărirea duratei lor, repaosul de dat trupelor prin rotație regulată între toate unitățile armatei. Amenajamentul confortabil de cantonamente, ameliorarea alimentării prin ordine date la intendență, în vederea de a varia distribuțiunea și a ține cont de gusturile oamenilor, generalizarea cooperativelor.

O notă din 23 August prevede că ceremoniile și inspecțiile vor fi reduse la minimum. Instrucțiunea fu perfecționată prin reforma depozitelor divizionare, extensiunea școalelor și centrelor de instrucție dirijate prin stabilirea unei metode unice. Generalul Pétain și-a dat o mare silință pentru perfecționarea omogenă a unităților luând poziție contra metodelor germane ale detașamentelor de elită care „strică unitățile" și slăbește ansamblu".

Această operă metodică și liniștită șterse în câteva luni efectele funeste ale unei adevărate decadențe a armatei franceze.

Această armată, care în Aprilie 1917 n'a putut să păstreze o victorie câștigată, va rezista fără să slăbească și fără să cedeze la loviturile teribile ale atacurilor germane din primăvara anului 1918.

V. Intervenția Americană

Repedea ridicare sufletească a armatei franceze se mai datorește și speranțelor despre intervenția americană. Efectul material al intervenției americane nu putea să fie real la această epocă, poate nici măcar prevăzut, dar această intervenție americană trage în balanță prin partea morală ce o ia la salvarea spiritului public și al celui al armatei franceze.

---

1) Din cursul litografiat dela Școala Superioară de războiu din Paris.

Poporul american, care la începutul războiului a stat în neutralitate, plecând dela teoria lui Monroe, a trecut până la 1917 printr'o transformare sufletească ridicată mult deasupra realismului brutal ce ni se pare că bântuia atunci în America.

Totuşi, el nu a intrat în războiu până ce realitatea brutală nu i-a arătat pericolul ce ameninţă omenirea prin acest războiu. Desigur că acest moment a corespuns cu însăşi ameninţarea intereselor americane. Dar mai adevărat este că el a corespuns cu faza morală cea mai critică în care s'a găsit multipla înţelegere şi mai ales Franţa.

La 10 Decembrie 1916, Preşedintele Wilson a oferit mediaţiunea Americei pentru pace.

La 20, a urmat refuzul german. La 30 Ianuarie s'a făcut declaraţia de războiu submarin de către Germania. La 3 Februarie, Preşedintele Wilson declară solemn la congres că relaţiunile diplomatice cu Germania sunt întrerupte. „Noi nu urmărim nici avantaje nici cuceriri, zice el, dar aceste 30 luni de evenimente tragice, au făcut din noi locuitorii lumii".

Urmează notificare la 6, iar la 7 Aprilie 1917, starea de războiu cu germanii este recunoscută de Senat şi de Cameră.

Austro-Ungaria şi Turcia la rândul lor declarară stare de războiu cu America. Bulgaria abţinându-se, reprezentantul Statelor Unite a rămas la Sofia.

„Cu toată insistenţa mea — zice Ludendorf — Guvernul German nu voi să ceară plecarea lui dela guvernul bulgar. Neglijenţa aceasta avea să aibă cele mai grave consecinţe".

Faţă de asemenea ajutor al Americei, franco-englezi au fost în drept să creadă că anul 1917 va aduce victoria finală.

In primul trimestru al anului 1917 franco-englezii şi belgienii se preparară să dea lovitura decisivă, când pe neaşteptate, în primăvara acestui an sorţii izbândei se răstoarnă şi trec de partea puterilor centrale.

Eşecul ofensivei franco-engleze dela 16 Aprilie pe frontul francez aduce o nouă criză morală în Franţa, iar revoluţiunea rusă a adus o dezorientare generală între puterile Antantei.

Intervenţia americană deşi nu aduce imediat un ajutor real de soldaţi, totuşi complectează moralmente lipsa produsă de revoluţia rusă. Armata franceză se reculege sub înţeleapta direcţiune a şefului său, iar armata engleză face un generos efort ducând lupta în timpul convalescenţei armatei franceze.

Cum se ştie, America neavând o armată organizată pentru un asemenea războiu, nu putu interveni deocamdată decât cu sprijinul moral şi cu ajutor de diferite materiale.

Direcţiunea sforţărilor americane pentru crearea unei armate puternice o avea Preşedintele Republicei. Legile foarte vagi votate de Cameră echivalau cu nişte poliţe în alb date şefului puterii executive. Cu alte cuvinte, un fel de dictatură pentru tot ceeace privea războiul. Preşedintele chemă în capul administraţiunei războiului un subsecretar de Stat (M. Baizer) însărcinat să coordoneze eforturile civile şi militare în vederea creerei armatei. Numai în Februarie 1918 se constitui un Stat Major general, care, din acest moment, a asigurat unitatea de direcţie. Generalul Persing, în afară de rolul de consilier ce-l avea în organizarea armatei în Statele-Unite, exercita comandamentul deplin al tuturor forţelor şi resurselor americane din Franţa, nu numai ale armatei, ci ale tuturor serviciilor, dintre porturile de debarcare şi viitorul front american.

Generalul Persing

Pentru a înţelege creşterea armatei americane, trebue să se considere deosebit contingentele ridicate, instruite şi încadrate în Franţa, de cele care se găseau în America.

Din contingentele de voluntari mărite prin angajamente voluntare (adică extensiunea normală a vechei armate) se formară armată regulată al cărui efectiv a fost la 18.000 ofiţeri şi 470.000 oameni, împărţite în 5 divizii, şi serviciul de alimente.

Garda naţională alcătuită din angajaţii voluntari ai miliţiei regionale (recrutarea normală) şi din primii chemaţi fu ridicată la 13.400 ofiţeri şi 457.000 oameni. Ea trebuia să formeze 17 divizii. In sfârşit, armata naţională compusă în Septembrie 1917 din rechemaţi, trebuia să formeze 16-17 divizii. In total erau prevăzute 42 divizii.

Aceste formaţiuni fură întocmite progresiv.

In prima epocă (Aprilie-Septembrie 1917) prin simplele angajamente voluntare, efectivul trecu dela 200.000 la 700.000 oameni.

Se spune că la prima aplicare a legei de angajare din Maiu 1918 s'ar fi prezentat peste zece milioane înscrieri.

„Găsim în Petite Histoire de la Grande Guerre de St. Vast următoarele:

„Extinzând serviciul obligatoriu la toţi bărbaţii dela 18 la 45 ani, legea din Aug. 1918 mai adăogă un nou contingent de 13 milioane de tineri în stare de a fi înrolaţi. Prima lor brigadă debarcă în Franţa la 28 Iunie 1917. Ei sosesc prin Anglia sau direct prin porturile franceze din Atlantic prin Bordeaux, prin la Palice şi Nantes. In acest din urmă port ei aduc materialul lor de căi ferate şi armele de tot soiul.

„Tot astfel procedează în toată Britania. La Romorantin au instalat magazii imense cu o gară regulatoare cu 40 de linii. La Chaumont, este instalat marele lor cartier general; acolo vin recruţii, toţi tineri şi cu ţinută frumoasă, bine echipaţi cu material perfecţionat.

La 4 Iulie 1917, aniversarea Independenţei, americanii au 1.000.000 în Franţa. Dela acea epocă au început să sosească în Franţa în număr de 300.000 pe lună".

Continuarea chemărilor regulate aduse cifra de 2.400.000 oameni la sfârşitul lui Iunie 1918, şi va atinge în urma chemărilor făcute de Preşedinte pe baza puterilor sale, cifra de 3.634.000 oameni la sfârşitul lui Noembrie 1918.

VI. Operaţiunile sub Pétain

Deşi Pétain era de aceeaşi părere cu predecesorii săi în ceeace priveşte legea că inamicul trebue atacat cu maximum de forţe, totuşi, situaţia specială în care se găsea îl făcu să adopte războiul cu obiective limitate — şi numai cu scopul de a uza pe adversar — până ce va putea obţine echilibrul necesar de forţe ca să poată pronunţa o ofensivă decisivă.

Unii critici, susţin că Pétain ar fi trebuit să caute decizia înainte ca forţele germane, liberate depe frontul oriental, să poată interveni.

Trebuia aşteptat însă ca armata americană să fie gata, cum s'a aşteptat în 1915, ca armata engleză să fie gata. Cu alte cuvinte, generalul Pétain a reînceput aşteptarea din 1915, însă cu doi ani de experienţă în plus.

In rezumat, graţie prestigiului său, comitetul de război a admis propunerile sale care se rezumau astfel: „A ţine pe ad-

versar într'o constantă ameninţare, a-l lovi prin surprinderi cu îngrijire pregătită şi viguros executată, a se mărgini să-l respingă cu minimum de pierderi, obiective limitate, a menţine încrederea trupelor şi puterea „ofensivă, şi a câştiga astfel timpul necesar până în ziua când forţele franco-anglo-belgiene — mărite în fiecare zi cu un adaos nou de material şi contingente americane, — va da asupra inamicului o superioritate incontestabilă şi decisivă".

Ca să se poată realiza planul de aşteptare se impunea ca numeroase operaţiuni ofensive să fie studiate dinainte, iar fronturile să fie organizate pe toată întinderea.

Paralel cu lucrările planului ofensiv, Generalul Pétain, ordonă ca tot frontul să fie organizat defensiv, iar trupele să fie dispuse astfel ca în caz de atac german să poată întări cu ordine şi cu metodă, în minimum de timp, sectorul atacat sau ameninţat de a fi atacat.

Acest plan de ansamblu a fost realizat printr'o serie de ofensive parţiale cari marcau un progres în sfârşitul execuţiunii. Caracteristica acestor ofensive a fost surpriza care nu compta pe întrebuinţarea exclusivă a artileriei. Artileria a devenit arma preponderentă, dar rechemată la infanterie, căci „*Distrugerea complectă a organizaţiilor defensive rămâne o utopie*". Infanteria, cu mijloacele sale, printr'o lungă instrucţiune şi o preparaţie minuţioasă trebue să fie capabilă a sfărâma rezistenţele pe care artileria le-a lăsat intacte. In rezumat, preparaţiunea atacului organizat cu îngrijire, punerea la loc a mijloacelor cu tăcere şi repede, pentru a realiza surpriza; atac rezemat pe o artilerie puternică şi condus de o infanterie instruită, aceasta este formula operaţiunilor fericite dela Verdun şi dela Malmaison despre care vom vorbi.

Contra-atacurile germane dela Chemin-des-Dames, Craonne şi Maronvillers

Germanii, prin pierderea observatoarelor lor importante şi a înălţimilor dela Chemin-des-Dames, Craonne şi Maronvillers, au suferit mult în ce priveşte situaţiunea lor tactică şi chiar strategică.

Aşa se explică faptul că tot timpul verii şi în toamnă au încercat să reia aceste poziţiuni. Ei au dat pe întregul front dela

Soissons și Verdun numeroase contra-atacuri cu trupele speciale de atac (Stosstruppen) și cu cele mai bune divizii.

Pe frontul Aisne au dat 21 de atacuri și contra atacuri în Iunie și Iulie ca să reia Craonne, dar nu au reușit să pună stăpânire decât pe platoul respectiv. — Dela 5 Maiu la 20 August au uzat pe Aisne 49 divizii.

Operațiuuile franceze dela Verdun

Prin aceste operațiuni, Pétain urmărește să scoată Verdun-ul de sub acțiunea focurilor inamicului și să recucerească ultimele observatoare din această regiune.

Armata V-a germană, care se aștepta să fie atacată pe ambele țărmuri ale Meusei, a întărit trupele de sector cu 3 divizii și a adus încă 5 divizii înapoi.

Cu atacul francez a fost însărcinat generalul Guillaumat cu patru corpuri de armată, 600 de baterii din care 300 de artilerie grea.

Atacul trebuia dat pe un front de 18 km. din care 9 km. la Est și 9 Km. la Vest de Meuza, dela pădurea Avocourt până la Bezouraux.

Francezii au adus în fața acestui front o artilerie formidabilă. Numai pentru Corpul de armată destinat să atace Morthomme, s'a dat 640 tunuri pentru un front de 4 km. adică un tun la 7 m. 48 tunuri de tranșee, 248 piese de 75, 116 de 155, 48 mortiere de 220, 54 tunuri lungi 84 tunuri lungi de 155, 22 mortiere de 270 și 280).

Pregătirea de artilerie a început la 13 August.

La 20 August, orele 4,40 s'a pornit atacul. Pe țărmul stâng se resping imediat diviziile de intervenție și se ocupă 304 și Morthomme iar la 24 se atinge râul Forge. Pe țărmul drept atacul înaintează și respinge contra-atacurile germane, dar acestea împiedică pe francezi să ocupe toate obiectivele indicate. Dela pădurea Chaume și Carreres, francezii sunt respinși. In schimb ei ating Beaumont cota 344 și 240, Samogneaux, ferma Mormant.

La 24 August francezii recunoscuseră aproape în întregime pozițiunile dinainte de 21 Februarie 1916.

Francezii fac aci 10.000 prizonieri. Ludendorf zice în memoriile sale: „Armata franceză era din nou capabilă de a lua ofensiva".

Operaţiunile franceze dela Malmaison

Aceste operaţiuni au de scop să degajeze Chemin-des-Dames. Atacurile s'au executat de armata X-a (Generalul Maistre) cu corpurile 14 (Marjoulet), 21 (Degoutte) şi 11 (Maud'Huy) şi C. 39 (Deligny) cu o artilerie întreit de mare decât cea obişnuită.

Marele cartier german aflând de acest atac, a propus comandantului sectorului să se retragă din acest eşind, însă comandamentul german de aci a susţinut că îl poate ţine. Pe lângă 6 divizii care erau în linie s'au mai adus aci 2 divizii germane de întărire.

La 23 Octombrie, după 6 zile de preparaţie (în loc de 4 din cauza timpului rău) infanteria franceză porneşte poziţiile sale de aşteptare.

Stânga (C. 14) a ocupat poziţia dela moara Laffaux, localităţile Allemant, apoi a traversat pădurea Pinon până la canalul Oise la Aisne.

Centru (C. 21) ocupă Vaudsson, ferma Malmaison, Chavignon şi atinge râul Ailette.

Dreapta (C. 11) încadrat de 21 şi 39 — care a plecat dela Royere, ocupă fortul Malmaison, Pargny-Filain şi atinge bazinul de alimentaţie.

Avioanele şi infanteria au asigurat legătura între atacuri. In special a ajutat tirul artileriei. Carele de asalt au produs efect prin surprindere.

Această bătălie a asigurat stăpânirea poziţiunei Chemin-des-Dames şi a împins linia franceză până la Aillette.

In 4 zile francezii au progresat pe un front de 12 km. şi 6 km. adâncime. Germanii au pierdut aproape 70.000 oameni. „Câteva divizii, zice Ludendorf, fură tăiate în bucăţi". Francezii au luat 11.560 prizonieri, dintre care 240 ofiţeri, 200 tunuri, 220 lance, 720 mitraliere.

Pierderile francezilor s'au ridicat la 14.000 oameni.

Urmările acestui succes au fost că la 1-2 Noembrie, germanii au părăsit tot platoul Chemins-des-Dames până la înălţimea Corbeny.

Operaţiunile engleze din Flandra (7 Iunie 9 Octombrie).

După oprirea ofensivei franceze depe Aisne, a încetat, cum era natural poate, şi ofensiva englezilor din Artois.— Sunt critici împreună cu o parte din M. C. francez care susţin că englezii puteau continua ofensiva în Artois.-- Cu toate acestea pe timpul când Pétain executa ofensivele sale limitate de uzură, englezii iau ofensiva în Flandra, care a durat 4 luni, şi în care timp s'au produs 7 ofensive engleze şi tot atâtea reacţiuni violente ale germanilor.

Planul acestor bătălii era: dublu atac, unul rezemându-se pe coasta capului de pod Nieuport, celalt plecând dela eşindul Ypres în direcţiunea crestelor Paschendaele. Primul atac trebuia să facă pe germani să abandoneze baza submarină a căror activitate era în acest moment supărătoare, dar un atac german la 10 Iulie, care a început dela capul podului Nieuport, făcu ca atacul dela stânga să fie suprimat şi redus la atacul frontal dela Ypres.

Atacul dela Ypres urmărea să desfinţeze eşindul din această regiune.

Operaţiunile acestea ofensive ale englezilor, s'au desfăşurat astfel:

Ofensiva dela Messine (7 Iunie). Germanii ocupau o poziţiune dominantă la Sud de eşindul Ypres pe care o stăpânea dela 1915 şi o organizase puternic.

Armata II-a engleză (General Plumer) s'a pregătit în linişte şi vreme îndelungată ca să desfiinţeze acest eşind dominant.

Pentru atac, englezii dispun de trei corpuri de armată în linia I-a şi un corp de armată în rezervă. — Ei au 800 piese de artilerie grea, 400 obuziere de câmp, deosebit de artileria de câmp. In total au 2400 piese ceeace revine la un tun pentru 7 m. de front.

Atacul s'a hotărit pentru 7 Iunie, pe un front de 16 km. dela cota 60 (Sud de Zillebeke) până la Sud de St. Yves.

Bombardamentul a început în mod neregulat la 21 Maiu, iar dela 28 Maiu, a devenit intens şi a durat zece zile.

La 7 Iunie ora 3 dimineaţa a început atacul englez, după semnalul dat de 20 furnale de mine în care se pusese peste 500.000 kgr. explosiv.

Efectul moral al bombardamentului de artilerie şi al furnalelor de mină, a fost aşa de îngrozitor în cât până la amiazi englezii au cucerit aproape toate obiectivele fără multă greutate.

In timpul nopţii englezii s'au întărit pe poziţiunile cucerite, în special la Witschaete şi Messines, iar a doua zi după amiazi reîncepu atacul cu trupe proaspete însă fără rezultate.

In această ofensivă englezii au cucerit 7500 prizonieri şi 50 tunuri.

Ludendorf, vorbeşte astfel, despre această bătălie:

„Se pare că englezii au dat acest atac pentru a se îmbunătăţi situaţiunea în vederea ofensivei ce era în proect.

„Pentru această eşitură s'au mai dat multe lupte locale şi în cele din urmă se ajunsese la atacuri de mine de ambele părţi.

„Dar de câtva timp anulase şi activitatea acestor mine de ambele părţi.

„Totuşi, la 7 Iunie, englezii dau foc minelor, producând panică şi pierderi în rândurile germane. Un foc puternic de artilerie, bătând arcul dela Witschaete, împiedică intrarea rezervelor germane în luptă şi astfel împiedică o restabilire a situaţiunei.

„Poziţia coardei de arc fu ocupată de englezi. Armata engleză nu-şi continuă atacurile".

Ofensiva dela 31 Iulie. — Comandanţii-şefi ai trupelor engleze şi franceze de comun acord, au stabilit ca armata I franceză (Generalul Antoine, adus dela armata IV-a) să colaboreze la ofensiva engleză din Flandra.

Englezii au pronunţat în vara anului 1917 opt ofensive în Flandra. Prima dintre aceste ofensive este aceea dela 31 Iulie în cooperare cu armata I franceză (6 divizii) întreprinsă între sectorul belgian şi cel englez.

Această ofensivă s'a produs pe un front de 24 km. dela Steenstraate, pe canalul Yser, până la Basse-Ville pe Lys.

Pregătirea de artilerie s'a început cu câteva zile înainte. In sectorul armatei I franceză a fost un tun pentru 3.50 m. de front, ceeace a înlesnit mult atacul trupelor franceze, cari, cu tot terenul mocirlos, a ocupat toate obiectivele împreună cu Bixschotte şi Cabaret.

La dreapta, englezii au înaintat şi ocupat Pilken, St. Iulien, şi Hasge înaintând în unele puncte 3 km. în adâncime.

In această zi, anglo-francezii au luat 6000 prizonieri. — In zilele următoare, timpul fiind rău și terenul desfundat de ploi și de bombardament, artileria anglo-franceză n'a putut ocupa noile poziţiuni pentru continuarea ofensivei.

Cu toate acestea, anglo-francezii s'au întărit puternic pe poziţiunile cucerite și pe alte câteva puncte cucerite în aceste zile.

Despre această ofensivă Ludendorf zice:

„La 31 Iulie, în Flandra, englezii, sprijinindu-se la flancul stând de câteva divizii franceze, atacase pe-o lărgime de vre-o 25 km. cu masse de artilerie și de muniţii cum nu se văzuse încă pe frontul de vest, și cu tancuri.

Ei pătrund frontul german pe adâncime de 3-4 km. Armata a IV-a germană primind divizii de intervenţie reușește să oprească înaintarea inamicului și să-i localizeze.

Germanii au pierdut aci multe materiale și prizonieri.

Ofensiva către Langenmark. — (16 August). Această ofensivă s'a dat tot în cooperare cu armata franceză la 16 August pe un front de 15 km. la Nord de linia Ypres-Roulers.

Trupele engleze au trecut râul Hannebecke, au ocupat Langeumark și au înaintat încă un km. dincolo de acest punct.

Trupele franceze au pus stăpânire pe capul de pod dela Drygratchen capturând aci 15 tunuri și 450 prizonieri.

Operaţiunile au mai continuat aci până la 30 August luându-se în acest timp 7000 prizonieri.

Ofensivele dintre 20 Septembrie până în 4 Octombrie

In acest timp englezii au dat trei ofensive (20 Septembrie până la 4 Octombrie) în regiunea dintre linia Ypres Menin și Ypres-Roulers.

La 20 Septembrie, 9 divizii engleze atacă pe un front, de 13 km. dela linia Ypres-Langenmark până la canalul Ypres-Comines. — Ei înaintează circa 2 km. și cuceresc Veldhock, Inverness și o parte din pădurea Polygone, luând 3000 prizonieri.

La 26 Septembrie, atacă pe front de 10 km. dela Ypres-Poelcapelle până la linia Ypres-Menin înaintează circa 1500 m. și ocupă pădurea Polygone, creasta Tower-Hemlet, satul și înălţimile Zonnebecke, luând 2000 prizonieri.

La 4 Octombrie atacă pe front de 13 km. dela linia ferată Langenmark până la Sud de Tower-Hamler, cuceresc crestele dela Paschendaele şi toate observatoarele germane din campania Roulers-Courtray. Acest atac a pus în debandată cinci divizii germane care se pregăteau de atac şi a adus englezilor 5000 prizonieri.

Ofensivele dela Houthulst şi Paschendaele (9, 12 şi 26 Octombrie).

Aceste ofensive au început în cooperare cu trupele franceze pe un front de 15 km. în ziua de 9 Octombrie. Trupele franceze au avut ca obiectiv lisiera de Sud a păduri Houthulst, iar englezii, direcţiunea Poelcapelle şi Paschendaele.

Trupele franceze au înaintat cu greutate printr'un teren mocirlos şi au ocupat localităţile St. Jean, Mangelaere, Veldhoek până la liziera pădurei Houlhulst.

Englezii, la dreapta, au ocupat Poelcapelle şi au înaintat până la creasta înălţimilor Paschendaele.

La 12 Octombrie, englezi atacă dela Paschendaele până la Sud de pădurea Houlhulst, însă din cauza timpului nefavorabil, au întrerupt ofensiva, deşi au avut oarecari succese.

In timpul dela 26-30 Octombrie, anglo-francezi reiau ofensiva dela Paschendaele până la Nord de drumul Ypres-Dixmunde, de ambele părţi ale păduri Houlhulst.

Trupele belgiene au luat parte la aceste operaţiuni. Armata I franceză a cucerit Merchem şi Linghem, iar trupele belgiene au trecut canalul Yser şi au ocupat o poziţiune de teren către Est.

Englezii au ocupat o parte din liziera localităţii Paschendaele.

Acest punct cu înălţimile respective a fost ocupat definitiv la 7 Noembrie.

Ludendorf socoteşte că acest atac a fost cel mai îngrozitor din această regiune.

Prin succesele de mai sus, anglo-francezii, pe lângă uzura produsă germanilor au luat din mâna lor cel mai bun observator ce aveau în câmpia Ypres.

Operaţiunile engleze dela Cambrai

Statul Major Englez era în căutarea unei alte metode de atac. Nici costisitoarele bătălii de Flandra, nici operaţiile de bază ale artileriei franceze nu o satisfăcuse. Ei voiau un atac prin sur-

priză pe un sector calm de front, pentru a obține pe cât posibil o străpungere complectă. In acest scop ei își propuseră să înlocuiască în parte preparațiunea artileriei, care făcea surprinderea imposibilă, prin întrebuințarea carelor de asalt în massă [1]). Marele Cartier Francez, care era câștigat dinainte la această teorie, nu putea deocamdată să încerce o asemenea experiență căci fabricația de astfel de mașini nu dăduse încă numărul suficient.

S'a ales sectorul Havrincourt față de Cambrai, dela Moeunes la Connelieu (10 km). Pentru atac s'au destinat 2 corpuri de armată, 5 divizii de cavalerie, circa 360 care de asalt, 1000 tunuri din care 300 de artilerie grea. Deschizătura se socotea făcută când trupele ușoare ale atacului ar trece Cambrai. Trei divisii engleze vor exploata ruptura cu fața la Nord-Vest către Arleux. In acelaș timp la Sud, 2 divizii de infanterie și 2 divizii de cavalerie franceze, reunite, într'un corp de armată sub generalul Degoutte se vor rabate către Guise. Nopțile obscure și marile păduri dela Havrincourt permiseră de a aduce materialul în apropiere fără a da alarma, secretul a fost atât de bine păstrat în cât nici marele cartier francez n'a știut de această ofensivă decât în ajun când i s'a cerut trupele lui Degoutte.

In zorii zilei de 20 Noembrie, carele de asalt s'au pus în mișcare urmate de infanterie. Artileria nu a început să tragă decât după pornirea carelor de asalt. Atacul s'a desfășurat între drumurile dela Peronne și Bapaume la Cambrai.

Germanii fiind cu totul surprinși se retrag fără multă rezistență. Primele două sisteme de organizație din linia Hindenburg sunt luate de englezi. — Inaintarea atinge în unele puncte 8 km.

Aci însă carele de asalt sunt oprite de artileria germană astfel că înaintarea engleză se oprește în față de Flesquieres.

După alte încercări englezii trec Escautul la Masnieres iar cavaleria pornește mai înainte. — La Nord englezii se apropie de Fontain-Notre-Dame și Bois-Bourlon. Cavaleria atinge Prouville, Fauburg de Cambrai. In acest moment însă o divizie germană, care debarcă din întâmplare, fu aruncată către Cambrai și astfel trupele germane avură timp să se reculeagă.

---

1) Generalul Bing, comandantul Arm., III engleză, ținând seamă de rezistențele luptelor depe Isonzo a susținut mult acest nou mod de atac.

Se pare că în zilele următoare, generalul Haig nu a mai solicitat cooperarea trupelor franceze.

Surprinderea şi criza era trecută. Englezii, care făcuseră 8.000 prizonieri, se stabiliră pe noile lor poziţiuni. Situaţiunea nu a fost destul de favorabilă ca să intervină trupele de exploataţiune.

La 30 Noembrie dimineaţa, germanii contra-atacară cu 11 divizii pe cele două flancuri ale deschizăturii în direcţiunea Crincourt la Nord şi Connelieu la Sud. Primul din aceste atacuri nu a reuşit, dar al doilea a reuşit să spargă linia engleză şi a ajuns la Gouzeaucourt.

Englezii organizează în câteva ore un contra-atac cu corpul gardei, cu cavaleria şi cu 60 de tancuri, astfel că în după amiaza aceleaşi zile ei reiau localitatea pierdută.

După 2 zile, germanii reiau contra-atacurile şi mai câştigă ceva din terenul pierdut.

Frontul se restabileşte cu totul la 6 Decembrie.

In această ofensiva se afirmă tancurile ca armă puternică şi de surpriză.

Până în Martie 1918, pe acest front, nu se mai produc operaţiuni importante.

In rezumat, Ludendorf, descrie astfel bătălia dela Cambrai:

„S'a dat de englezi, între şoselele care duc dela Bapaume şi dela Peronne la Cambrai, în zorii zilei de 20 Noembrie, contra Armatei II-a germană după o serioasă concentrare de muniţiuni, tancuri, divizii de cavalerie şi diferite materiale.

„Pregătirea de artilerie a fost scurtă dar violentă, după care a început imediat atacul favorizat de întuneric şi de pădurile din regiunea Havrincourt.

„Frontul german în această parte, fusese pedeoparte rărit din cauza luptelor dela Nord şi din Flandra; iar pe de altă parte se găsea în schimbarea diviziilor cu altele venite dela Est. Divizia 107 care a contribuit la oprirea retragerei trupelor germane de aci, venea tocmai pentru ca să facă schimbarea în acest sector.

„Trupele germane, Statul Major şi Marele Cartier General au fost surprinşi de acest atac şi au trecut prin mari griji pentru oprirea lui. In special s'a trimis aci câteva divizii din cele care abia intraseră în zonele de refacere şi s'a mai cerut alte divizii din grupul Kronprinţului Ruprecht (A. IV) dar abia la 23 Decembrie putuse sosi o parte din ele.

„Norocul pentru germani a fost însă că armata engleză

n'a exploatat succesul şi s'a mărginit la linia Moeuvres-Bourlon-Fontaine-Noylles-Manieres.

„Măsurile luate de germani pentru aducerea de întăriri şi faptul că englezii n'au exploatat spărturi, a făcut ca la 29 Noembrie, A. II-a germană, a putut să contra-atace în direcţia Banteux-Gouzeaucourt cu forţe principale şi pe la Vest de Bourlon spre Sud, cu un front secundar.

„Englezii, fiind surprinşi, au pierdut în ziua de 30 toate avantajele câştigate. Aducînd rezerve au încercat să respingă din nou pe germani, însă, deşi lupta a durat până la 5 Decembrie, nu au putut reuşi, din contră au pierdut câteva poziţiuni importante pe care le stăpânise înainte.

„Repurtasem o victorie completă asupra unei poziţiuni foarte importante din armata engleză. Era o bună încheere a luptelor extrem de grele din 1917. — Englezii şi francezii nu mai atacară în Flandra în 1917. — Ei fură siliţi a trimite divizii în Italia, aliaţilor bătuţi, aşa că noi câştigarăm pe frontul de Vest calmul de care aveam nevoe atât de urgent faţă de halul de epuizare în care ne aflam" [1]).

Despre rezultatul anului 1917, Ludendorf zice:

„Marea ofensivă a Antantei, care trebuia să ne zdrobească în vara anului 1917, se terminase; revoluţiunea rusă împiedecase o acţiune unică şi de acord. Rusia se prăbuşise în momentul ofensivei anglo-fronco-italiene; şi când Rusia atacă şi ea la rândul ei, frontul de Vest era deja slăbit. Pe acest front reuşisem să ne menţinem cu toate pierderile serioase încercate, pe cel de Est, putusem inregistra un câştig considerabil; prăvălirea militară a Rusiei, se arătase tuturor.

Războiul nostru submarin era început de şase luni şi numericeşte dăduse un rendement superior prevederilor noastre, dar în definitiv, succesul rămânea inferior acestor prevederi.

Printr'o muncă necurmată şi prin hotărârea noastră, reuşisem graţie deasemeni şi revoluţiei ruseşti să îndreptăm situaţiunea militară. Lipsa unei voinţe hotărâte, în Germania şi Austro-Ungaria, unită cu presiunea pe care o exercită frământarea rusă, şi dificultăţile economice, făcură să se desvolte în ţara noastră nişte condiţiuni care micşorară fără încetare valoarea combativă a Statelor Aliate şi care ameninţau să ne compromită succesele

1) Op. citat vol. II, pag. 118.

noastre militare. Speranța cu care se nutreau popoarele Antantei, bazată pe prăbușirea morală a inamicilor lor, de atunci încolo crescu într'una".

„In Noembrie, veni ca prezident al Consiliului Clemenceau. Era omul cel mai energic din Franța. Trăise 1870-71 și de atunci rămase unul din cei mai înflăcărați reprezentanți al ideei de revanșă.

„Clemenceau știa foarte precis ce vrea. Duse războiul, înăbuși orice agitație pacifistă și întări moralul țărei. Acțiunea pe care o porni împotriva lui Caillaux arăta clar la ce putem să ne așteptăm din partea lui. Și el deasemeni, nu se gândea decât la victorie ca Lloyd George, având toată țara cu el. Conducerea războiului câștigă la inamic enorm de mult ca energie. In acelaș timp, în America voința de a face războiu, se accentua din ce în ce. Și acolo guvernul reprimă cu cea mai mare rigoare orice idee de pace. Italia, în mâinile puternice ale lui Clemenceau și Lloyd George, trecu peste impresia penibilă la inceput, a înfrângerii sale. In statele democrate inamice, puterea guvernamentală luase din ce în ce mai accentuat caracterul unei dictaturi" [1]).

VII. Guvernul Clemenceau

La 14 Noembrie 1917 a demisionat Guvernul Painlevé; iar la 17 Noembrie a fost chemat la cârmă Guvernul Clemenceau

Intre alte cauze ale campaniei contra lui Painlevé a contribuit și campania pornită de către partizanii lui Bolo, cei din afacerea Lenoir-Desouches, afacerea Duval, afacerea Almereyda, în fine partizanii lui Malvy.

„Se știe că abia instalat la președinție la 13 Septembrie, am lichidat toate loturile scandaloase, unele adevărate, altele exagerate, altele inventate, . . . a fost o penibilă sarcină pe care mi-am luat-o și am îndeplinit-o repede fără să caut a acoperi vre-un om sau vre-un partid" [2]).

In timpul când Painlevé a mers în Italia și la Londra pentru a trata chestiunea Comandamentului unic, dela Rapallo, s'a dus campanie contra lui, insinuându-se că nu apără interesele Franței.

La întoarcere, a urmat discuțiuni furtunoase în consiliu și

---

1) Op. citat vol. II pag. 42-43.
2) Comment j'ai nommé Foch & Pétain, pag. 280.

în parlament; iar la 13 Noembrie s'a făcut o interpelare (Abel Fery) care întreabă: Generalul Foch, este sau nu şeful suprem? Dacă nu este, n'aţi avut destulă autoritate asupra aliaţilor şi convenţia voastră nu valorează nimic."

Răspunsul lui Painlevé, în care trebuia să menajeze pe Lloyd George, a fost pus la vot şi s'a obţinut 250 voturi contra 192; iar restul s'a abţinut.

Asupra acestui vot, Painlevé zice: acest vot nedrept m'a descurajat profund; ce autoritate 'mi lasă el pentru reuniunile apropiate ale aliaţilor ?.

Imediat s'a produs însă alte incidente în parlament, de ordin cu totul personal, şi atunci s'a pus votul de încredere în care a eşit 271 pentru demiterea guvernului şi 186 contra.

Astfel a căzut guvernul Painlevé, care a pregătit convenţia dela Rapallo şi venirea lui Foch la comandamentul suprem.

Dar tocmai pentru că în lupta pentru asanarea morală în Franţa şi pentru pregătirea comandamentului unic, obosise guvernul Painlevé, a fost necesară şi la timp venită schimbarea aceasta şi înlocuirea cu guvernul Clemenceau.

Despre acest mare om al Franţei şi despre activitatea lui pentru asigurarea victoriei, iată ce zice, în rezumat St. Vast: [1])

„Preşedintele republicei Poincaré cheamă pe Clemenceau la formarea unui nou minister în care intrară, între distinşi oameni politici; Stefen Pichon la Afacerile străine, Klotz la Finanţe, Pam la Interne, Leygues la Marină, N. Boset la Aprovizionare, Clémentel la Comerţ, iar Loucheur şi Claveille îşi păstrează respectivele portofolii la Armament şi la Transporturi (17 Mai 1917).

George Clemenceau

„Franţa cerea să fie guvernată. Ea fu guvernată, într'adevăr. Clemenceau sosia la guvern încărcat de ani, albit prin experienţă şi prin cugetare însă cu o neînvinsă energie şi cu un patriotism plin de tinereţe. Ajuns la putere, el a ştiut să ia asupră-şi toate responsabilităţile şi să-şi îndeplinească în toată întinderea ei, datoria lui de om de Stat, cu simplicitate, cu tărie şi cu demnitate. In interior el opri scurt propagandele nesănătoase spunând **„nu"** idealiştilor eşiţi din minţi; cari cereau să

1) Petite Histoire de la Guérre. Librairie Delagrave. Paris 160—163.

plece la Petrograd pentru a cocheta cu bolșevicii. El n'a șovăit un moment ca să pună să execute pe trădători, și să închidă pe propagandiștii înfrângerei. El, care e înzestrat cu o elocvință incomparabilă, pornită din suflet, nu mai vorbește, ci, numai lucrează. Programul său se rezumă să fac războiul — lăsați-mă să câștig războiul — îmi dați voie să mă reîntorc la afacerile mele?

„Nu mai sunt jurnale cu insinuări de trădare, nu mai sunt broșuri primejdioase, nu mai sunt conferințe nesănătoase. Răul a tăcut de la sine, căci acest mare partizan al tuturor libertăților n'a trădat fiind la putere ideile profesate de el o viață întreagă, în opoziție: el a indulcit, chiar, măsurile drastice ale cenzurei dar se mulțumește cu dictatura morală, pe care o exercitează în toată frumusețea ei.

„In afară, ca un demn partener a lui Lloyd George, Orlando și Wilson, el a galvanizat acțiunea aliaților strângând legăturile Antantei și făcând să fie acceptată unitatea de comandament. Silueta sa e devenită populară: Desenul se complace să-l redea cu aspra sa figură de binefăcător hurzuz, cu mustața lui groasă și cu pălăria lui de postav moale. El este văzut pretutindeni fie la armate, fie alături de prezidentul Republicei sau alături de marii noștri șefi, uneori sub bătaia focului, totdeauna fără bruvadă. Ca și Gambetta, el a incarnat, în suprema zi a primejdiei, sufletul țărei franceze. Ca el, în Adunarea dela Bordeaux, a protestat în contra mutilărei dela 1871. Mai fericit decât Gambetta, el a pregătit victoria hotărâtoare care ne redă pentru totdeauna ambele noastre provincii. Clemenceau, marele Francez, va rămâne pentru posteritate gloriosul liberator al teritorului, și ca un nou Richelieu, cel ce a întrunit pământurile franceze".

Observațiuni și învățăminte privitoare la operațiunile din 1917

1. Inceputul anului 1917 este caracterizat prin manevra de retragere ce fac germanii ca să anihileze operațiunile ofensive ale multiplei înțelegeri.

In 1916 germanii au atacat la Verdun ca să preîntâmpine marea ofensivă proectată de franco-englezi la Somme; iar în 1917 se retrag de bună voe ca să reducă frontul și să-l poată apăra mai bine.

2. Sunt critici militari cari susţin că dacă multipla înţelegere ar fi făcut dela începutul anului 1917 aceleaşi eforturi ca în 1916, n'ar fi fost exclusă victoria finală chiar în acest an.

De altfel aceasta s'ar putea susţine şi prin următoarele cuvinte pe care le scrie Ludendorf despre situaţiunea germanilor dela finele anului 1916.

„Era de temut ca nu cumva să isbucnească cât de curând şi în diferite puncte depe fronturile noastre *lupte ca pe Somme* cărora trupele noastre, la urma urmei, n'o să le mai poată ţine piept. Aceasta ar fi fost cu putinţă în cazul când duşmanul nostru nu ne-ar fi lăsat destulă vreme pentru repaus şi adunare de material. Poziţiunea noastră era extrem de dificilă şi nu era cu putinţă nici o eşire" [1]).

Noi credem că dacă n'ar fi isbucnit revoluţia în Rusia, multipla înţelegere n'ar fi pierdut ocaziunea ce i se oferea în 1917 pentru victoria finală.

3. Deşi pregătirea de artilerie pentru atacul armatelor VI şi V franceză la 16 Aprilie, a durat zece zile, totuşi s'a constatat mai târziu că organizaţiile germane din poziţiunile mai depărtate, în special cele instalate pe contra pante, nu au fost distruse. De aci se poate vedea că bombardamentul singur, ori cât ar fi de puternic, nu-i capabil să distrugă în întregime o poziţiune.

Un aviz mai înţelept, pentru acei cari caută să dea preponderenţa definitivă technicei în războiu, nici că se putea.

4. Asupra opririi pe loc a armatei VI în dimineaţa de 17 Aprilie, generalul Mangin, zice că a fost o eroare de informaţiuni şi că în această zi armata VI-a a continuat atacul:

„La 17 dimineaţa, generalul Nivelle vine la cartierul genera de Corp de armată, unde fu insuficient informat de situaţie, şi ia decizia de a opri mişcarea armatei VI-a spre Nord-Est. Acest ordin, din fericire, fu transmis cu ceva întârziere. In ziua de 17, atacul continuă cu activitate la centrul armatei Mangin, cu o progresie foarte însemnată pe frontul Braye-en Laonnois-Ostel. Cum presiunea continua pe frontul Vauxaillon-Laffaux, germanii nu mai puteau să se menţină şi cedează teren. Or, ordinul generalului Nivelle începe astfel: „Bătălia începută ieri a arătat foarte

1) Op. citat vol. I pag. 366.

clar intenţia ce are inamicul de a ţine piept pe frontul armatei VI-a şi astfel să facă grele şi costisitoare progresele grupului vostru de armată spre Nord". Situaţia schimbându-se, generalul Mangin dă ordin pentru o urmărire viguroasă, care restoartă pe inamic, cauzându-i perderi grele, iar generalul-şef, a doua zi, îl aprobă. Fortul Condé fu ocupat chiar în seara aceea. In acelaş timp o înaintare foarte lentă continuă pe Chemin-des-Dames" [1]).

5. Iată cum apreciază Lt.-Colonel H. Corda, rezultatele şi situaţia morală a francezilor în primăvara anului 1917 :

„Nimeni nu poate să tăgăduiască astăzi, că marea ofensivă franceză din primăvară n'a răspuns la toate aşteptările.

„Inamicul a fost bătut local, dela 9 Aprilie la 10 Mai, capturările franco-engleze s'au ridicat la 50.000 prizonieri, 450 tunuri şi peste 1000 mitraliere.

„In afară de aceasta, francezii au cucerit poziţii a căror importanţă pentru inamic, a fost vădită în restul anului prin încercările de a le recuceri.

„In sfârşit, uzura a fost considerabilă: din 43 de divizii proaspete, nu mai rămân germanilor decât 10 neatinse la 29 Aprilie. Dela 9 Aprilie la 10 Mai, germanii au angajat 90 divizii, din care şapte au fost aduse în luptă de câte două ori.

„Cu toate acestea, dela 16 la 20 Aprilie, rezultatele au părut mediocre, aşa că atât în spate cât şi pe front, decepţiunea a fost generală şi adâncă.

„Francezii, puseseră în această ofensivă, socoteli decisive, speranţe prea mari, din cauza greşitei aprecieri a realităţilor şi lipsei de raport între scop şi mijloace.

„Insă, din cauza acestui succes neobţinut, opinia publică enervată, a tras concluzia unui eşec" [2]).

6. Generalul Mangin, deşi partizan al principiilor de atac ale lui Nivelle, a căzut însă în disgraţia acestuia imediat după începerea ofensivei, aducându-i acuzaţiunea că nu are încrederea subordonaţilor.

Aceasta reese din următoarele rânduri rezumate din Painlevé:

„Sâmbătă 28 Aprilie, Generalul Nivelle, după ce termină vizita pe front, întâlneşte pe d-l Ribot şi îi cere — ceeace îmi

1) Op. citat pag. 132.
2) Op. citat pag. 218.

spusese şi mie cu trei zile mai înainte — să intervină pe lângă d-l Maginot pentru numirea generalului Mangin, ca guvernator în Africa. Ne mai având încrederea subordonaţilor, trebue să plece dela comanda armatei VI".

Domnul Painlevé susţine totuşi că greşelile ce i se impută lui Mangin în ofensiva dela 16 şi 17 Aprilie nu cad asupra lui ci asupra comandantului şef.

„Concepţiunei generale a ofensivei îi revine cele mai mari răspunderi; insuficienţei atacurilor pe Scarpe şi Somme, care trebuiau să descongestioneze frontul german în faţa armatei VI, precum şi condiţiunilor atmosferice în care s'a desfăşurat ofensiva, deşi Mangin a cerut să se aştepte îndreptarea timpului" [1]).

A urmat totuşi campania contra lui Mangin, astfel că până la venirea guvernului Clemenceau, el n'a mai putut comanda armata.

Chiar la venirea d-lui Clemenceau, a trebuit să primească mai întâi comanda unui corp de armată care s'a distins la 18 Iunie 1918 în bătălia dela Courcelles şi după care apoi i s'a redat comanda armatei X.

Poate că numirea lui Mangin în 1917 la comanda armatei VI a fost prea timpurie faţă de experienţa sa de până atunci.

Aşa se explică, de ce generalul Pétain şi cei trei generali superiori, însărcinţi de Painlevé cu anchetarea nereuşitei ofensivei lui Nivelle, fără a găsi greşeli lui Mangin, au opinat să i se dea pentru un moment numai comanda unui corp de armată [2]).

7. Numirea generalului Pétain ca şef de stat major cu atribuţiuni neprecizate, a ştirbit autoritatea generalului Nivelle, cum reese din următoarele rânduri:

„Autoritatea generalului şef a început să se micşoreze de când a venit Painlevé ca Ministru de războiu; a început să slăbească prin conferinţele miniştrilor cu comandanţii grupelor de armate, apoi, a fost serios atinsă la 6 Aprilie la conferinţa dela Compiègne, în fine, a primit lovitura de moarte prin felul cum era înţeleasă funcţia de şef de stat major general, încredinţată generalului Pétain, cu toate că fusese ales de acord cu Nivelle.

„Generalul şef nu mai putea să ordone un atac cât de mic fără să fie silit a supune detaliile unui general care îi blamase

1) Comment j'ai nommé Foch et Pétain, pag. 92-107.
2) Rezumare din Painlevé op. citat pag. 91-107.

pe faţă toate operaţiunile sale şi care părea succesorul său desemnat [2]).

8. Generalul Mangin, spune că Painlevé nu a primit Ministerul de războiu, la începutul anului 1917, deoarece era cu totul contra proectelor ofensive ale lui Nivelle. Mai spune, că Painlevé, dela 20 Martie, când a oprit începerea onfensivei, a căutat să împiedice aceste ofensive.

Painlevé, în lucrarea sa, arată că nu a căutat să pună piedici lui Nivelle ci numai să stabilească bine legătura între comandanţi.

La 22 Martie, au avut cu generalul şef o lungă întrevedere, cu o explicaţiune cordială: „el ştia că vederile mele erau altele când a fost numit camandant; dar acestea priveau trecutul. El era şef, ofensiva era apropiată, putea să compteze pe sprijinul meu".

„Generalul Nivelle părea cu nu se îndoeşte de perfectul său acord cu cei trei comandanţi".

După ce Painlevé a discutat cu Nivelle diferite chestiuni de comandament şi după ce l'a întrebat dacă nu crede că marile evenimente survenite (retragerea germanilor, revoluţia rusă, intrarea Americei, etc.) cer ca noua situaţiune să fie văzută cu alţi ochi, zice Nivelle, a arătat un optimism puternic, că retragerea lui Hindenburg nu-l jeneză, că a făcut mici modificări în planul de atac, şi că frontul german va fi rupt fără pierderi, în fine, că în trei zile va fi pe Serre, de unde va începe urmărirea inamicului.

„Acest optimism nu era împărtăşit însă în oarecare măsură de către marii comandanţi, nici de staturile majoare executante. Abia mă instalasem la minister şi începuse să-mi sosească veşti neliniştitoare din diferite părţi . . . . ".

„Timp de 15 zile (20 Martie — 6 Aprilie) până când bătălia a început, aceste neînţelegeri din sânul comandamentului mi-au pus în grija cea mai grea responsabilităţile pe care poate să le aibă un om".

Generalul Mangin, în lucrarea sa „Comment finit la Guerre" m'a acuzat că n'am consultat decât generalii cari erau contra ofensivei. Am ascultat direct pe cei trei comandanţi de grupe destinaţi să ia parte la ofensivă".

---

2) Mangin op. citat pag. 147.

9. Generalul Pétain n'a restabilit ordinea și moralul armatei franceze, numai prin măsuri de disciplină și sancțiuni; el a satisfăcut în foarte mare parte interesele personale ale executanților. In special bunul tratament de hrană și permisiile au fost măsurile cele mai bune.

Această constatare ne reamintește că și în războiul nostru de întregire s'a recunoscut nevoia permisiilor și a trimiterii la odihnă a oamenilor abia în primăvara anului 1917.

Cunoaștem militarii buni, dar necunoscători de suflete omenești, cari nu vedeau cu ochi buni aceste permisii.

10. Ofensiva engleză din Flandra și ofensivele parțiale ale lui Pétain dela Verdun și Malmaison, au făcut că germanii nu au putut contribui cu multe trupe la ofensiva austro-ungară dela Caporetto.

Armata engleză, prin energica sa ofensivă și prin sacrificiile făcute de ofițerii și soldații săi, a adus mari servicii cauzei comune a războiului și cauzei speciale armatei franceze, dar acest sacrificiu a fost scump plătit. Din cauza enormelor pierderi suferite, mai ales cadre și ofițeri, nu a mai putut lupta, precum ar fi voit, decât în a doua jumătate a anului 1918.

11. Succesul ofensivei engleze la Messines (7 Iunie) se datorește studiului amănunțit al planului de atac, măsurilor luate pentru executare, bombardării îngrozitoare continuată timp de zece zile cu cea mai mare intensitate, mijloacelor de produs spaimă (furnalele) precum și trupelor instruite și odihnite cari au atacat aci. Diviziile de atac erau proaspete și neîntrebuințate încă în asemenea ofensive.

12. Operațiunile anglo-franceze în Flandra au durat circa cinci luni (7 Iunie — 6 Noembrie) și au produs germanilor o uzură considerabilă, împiedicându-i astfel de a-și mări disponibilitățile cu care aveau să dea loviturile decisive din 1918.

Se crede că germanii au angajat aci succesiv efective de circa un milion.

13. Carele de asalt, n'au reușit la atacul din primăvara 1917 din cauza lipsei de experiență a conducătorilor și a încetinelei înaintării. Ele fiind destinate pentru luarea poziției

a treia, au avut de parcurs un drum prea lung astfel că artileria inamică a putut să-şi concentreze focul pe ele.

Acest bombardament a produs incendiu la aceste care din cauza bidoanelor de benzină ce luase ca să aibă pentru drumul lung şi încet ce aveau de parcurs.

14. La atacul dela Verdun, în zilele de 17-27 August, francezii au tras trei milioane obuze de 75 şi un milion obuze de artilerie grea, în total 110.000 tone ceeace revine la 6 tone pe metru curent de front, adică de cinci ori mai mult decât în anul precedent tot la Verdun.

15. Ca să se poată face o idee precisă de uzura ce a produs germanilor ofensivele franco-engleze din primăvara şi vara anului 1917, dăm aci măsurile luate în Septembrie de Kronprinţul german la armata sa, ca să vie în ajutor armatelor dinspre Somme şi din Flandra:

El zice: M. C. German mi-a prescris următoarele:

„Din cauza cererilor de oameni, material şi muniţiuni dela armata noastră în folosul altor fronturi, este de dorit ca pe frontul acestei armate, activitatea să scadă încetul cu încetul. Toate întreprinderile ofensive trebuesc înlăturate afară de acelea cari ar fi absolut necesare ca să reluăm vre-o parte din poziţia pe care ne aflăm dacă ar fi luată de duşmani. Totuşi micile întreprinderi de patrule sunt totdeauna necesare pentru a fixa unităţile duşmane".

Pe când, conform acestei prescripţii trupa se limită într'o apărare absolută, făcând abstracţie de micile operaţiuni executate la ocazie de Stosstrup, marele cartier general se văzu forţat să preia forţe noui din frontul grupului meu de armată din cauza situaţiunii grea de pe Somme, şi din cauza operaţiunilor din România. Fronturile, relativ liniştite din Champagne, Argonne şi ale celor trei detaşamente de armată, nu mai erau în măsură să ajungă pentru aceste preluări. Acolo noi intervenisem şi subţiasem trupele, cu mult peste limitele prescrise. Să fi vrut sau nu, noi eram nevoiţi să punem la această contribuţie şi frontul armatei V-a dela Verdun, slăbindu-l cu deosebire, în trupele de artilerie şi din aviaţie. Marele Cartier general nu ţinea seamă de reclamaţiunile pe care i le adresam din datorie şi din convingere, şi, nici nu putea să le primească în starea strategică în care se afla. El îşi exprimă astfel răspunsul său dela 22 Septembrie:

„Pentru perioada ce vine imediat, hotărîrea operaţiilor pe teatrul occidental este pe râul Somme. Acolo trebue să ţinem piept cu orice preţ. Din cauza puternicilor atacuri pe cari le suferim, aceasta nu se poate decât numai dacă diviziile armatei de Est, în stare de a lupta, sunt trimise încetul cu încetul pe râul Somme pentru a fi angajate. Acest lucru poate fi socotit şi pentru diviziile depe malul Est al Meuzei".

16. „Relativ la succesele francezilor şi englezilor în Flandra şi Verdun în August şi Septembrie, iată ce zice Ludendorff:

Marile pierderi simultane, din aceste zile de August, în Flandra şi la Verdun, apăsau greu asupra trupelor de pe frontul de Vest; până la un punct, ne vedeam dezarmaţi, cu toate construcţiunile făcute în beton, faţă de enorma putere a focului de artilerie a inamicului.

„Trupele nu dăduse pretutindeni, în defensivă, dovadă de tărie pe care mă bazasem şi eu şi comandanţii de sectoare. Inamicul ştiuse să se acomodeze cu diviziile noastre de intervenţie. Atacuri cu obiectiv îndepărtat, ca acelea întreprinse de generalul Nivelle în lupta dela Aisne-Champagne, nu se mai produseră; inamicul era mereu gata să ne primească contra-atacurile; metoda lui actuală era o oarecare rezervă în exploatarea succeselor obţinute, ceeace la urma urmelor ne convenea şi nouă.

„Evenimentele de pe frontul de Vest, păreau că vor să ne împiedice realizarea celorlalte planuri ale noastre. Uzura forţelor ajunsese aşa încât eram foarte neliniştiţi şi depăşise orice prevedere. Aşa că trebuia să amânăm iarăşi atacul pe Dvina" [1]).

17. Despre slăbirea moralului poporului german, încă din anul 1917, Ludendorff zice:

„Decadenţa noastră morală, pot zice că n'a început decât odată cu revoluţiunea din Rusia. Guvernul era pe de o parte dominat de neliniştea produsă de eventualitatea unor asemenea evenimente la noi, iar pe de altă parte, de sentimentul incapacităţii sale de a ridica energia maselor populare şi a le oţeli voinţa care se clătina din nenumărate motive, între care erau: nesiguranţa situaţiunei noastre militare şi mai târziu, lipsa unui succes al războiului submarin. Guvernului îi lipsea forţa aceea de hotărîre, care

1) Op. citat, vol. II, pag. 94.

curmă abuzurile cu o mână sigură. Pe de altă parte, Reichstagul nu avea voință; fără îndoială că se ocupa adesea cu un devotament sincer de viitorul nostru, dar făcea eforturi, de altfel din motive pur egoiste, ca să-și asigure puterea".

„Mai erau și alte indicii care anunțau slăbirea voinței noastre de a învinge, deși la 27 Februarie, adică înainte de izbucnirea revoluțiunei ruse, se afirmase atât de măreț în Reichstag. Poporul german nu știa nimic despre voința de nimicire care însuflețea pe inamic, și se gândea din ce în ce mai mult la un demers de împăciure. Ideea aceasta fusese îmbrățișată cu activitate de toți aceia care vedeau în victorie un pericol pentru aspirațiunile lor politice. In Mai și în Iunie, avură loc numeroase voiajuri făcute de parlamentari, favorizate de guvern, în vederea pretinselor conciliabule de pace, la Stockolm, în Austro-Ungaria și în Elveția".

„Eu m'am opus la aceste voiajuri, ca și generalul comandant șef din Prusia. Impăratul se pronunță pentru ele. Statul major general dela Berlin trebui să elibereze pașapoartele. Contele Czernin trimise și el șefii socialiști austro-ungari la Stockolm. De acolo sprijinindu-se pe revoluțiunea rusă, aveau să lanseze un apel către masele muncitorești din Statele inamice, ca să-i facă să proclame și să ducă la bun sfârșit reconciliarea omenirei. Eforturile astea nu prea dovedeau o cunoaștere adâncă a oamenilor, și nu țineau nici o socoteală de psihologia popoarelor amice sau inamice; dar în schimb urmărea scopuri pur revoluționare. Demersurile aceste nu avură nici un efect la adversarii noștri, pe când la noi și în Austro-Ungaria, voința combativă descrescu și mai mult. Pierdurăm încrederea în propria noastră forță. Din ce în ce mai mult, guvernul lasă să-și scape direcțiunea afacerilor de Stat, și ceeace era mai grav în profitul nu a întregului popor, ci numai a anumitor grupe, care judecând după trecutul lor, nu știau decât numai să critice, nu să și creeze".

18. Inlocuirea lui Falkenhayn în August 1916, a lui Joffre la sfârșitul anului 1916, a lui Nivelle în vara anului 1917 și a lui Pétain la sfârșitul anului 1917, nu sunt din acelea de incompentință sau de incapacitate, ci sunt înlocuiri impuse de înalte interese psihice sociale, politice sau militare în cari înlocuitul — dacă este un om în adevăr superior — contribue la rezultatele dorite prin atitudinea sa de abnegație și de dorința de bine, fă-

când loc acelui care se crede, sau pe care-l crede opinia capabil de a soluţiona problema în condiţiuni mai bune de cât predecesorul.

De asemenea superioritatea sufletească a dat probă mai mare Joffre, Foch şi Pétain.

Pentru sprijinirea afirmaţiunei noastre dăm aci câteva rânduri din cartea d-lui Painlevé ca să se vadă că schimbarea lui Joffre prin Nivelle, a provenit dintr'un asemenea fenomen socialo-militar.

„Din toate măsurile, cea mai caracteristică este aceea a numirei lui Nivelle ca comandant şef.

„Odată luată deciziunea de a se chema la înaltul comandament un şef mai tânăr, afirmat prin războiu, alegerea guvernului urma să se facă între Pétain sau Nivelle.

„Cel dintâi, salvatorul dela Verdun, se bucura de un mare prestigiu între ofiţeri şi soldaţi . . . . . comandant al grupei de armată din centru, din care făcea parte armata de Verdun, el a condus bătăliile din toamna 1916 în jur de Verdun, însă cum se ştie, prin strălucitele sale lovituri de massă, nu a obţinut rezultatele pe care le preconiza tânăra şcoală dela Verdun care preconiza o singură lovitură puternică.

„Pentru că următoarea ofensivă trebuia condusă după principiile acestei noui şcoale, alegerea lui Nivelle era logică.

„...Sunt dar chestiuni de doctrină, nu chestiuni de persoane, cari au jucat marile rol în alegere.

Partisanii lui Pétain, mai puţini decât ai lui Nivelle — nu căutau gloria unui om, ci succesul războiului“ [1]).

19. Pentru intrarea Americei în acţiune alături de Franţa, a contribuit nu numai calculul rece asupra realităţii războiului şi al pericolului ce ameninţa chiar desvoltarea economică a Americei, dar şi următorii factori morali:

a) In America erau încă vii amintirile despre concursul dat de Franţa pentru colonizarea vastelor regiuni ale râurilor St. Laurent şi Missisippi.

b) Ajutorul dat de La Fayette şi voluntarii săi în războiul independenţei Americei a rămas adânc gravat în inimile americanilor, aşa că în spiritul celor mai mulţi dintre ei La Fayette şi Washington sunt fondatorii ţării lor.

---

1) Comment j'ai nommé Foch et Pétain pag. 15.

c) Dreptatea cauzei războiului dus de francezi, brutalitatea cu care germanii au atins neutralitatea războiului, și tendința de dominațiune germană asupra lumii, a atras contra lor antipatia poporului american.

In ultimile decenii, propaganda intensă a germanilor în America, infiltrația cetățenilor germani acolo, metoda lor de lucru în învățământ și munca lor intensă pentru a-și câștiga existența, atrăsese opinia americană de partea lor, așa că nu a fost ușor pentru guvernanții și oamenii de seamă ai Americei să facă pe poporul american, ca, dela început, să voiască intrarea în acțiune alături de multipla înțelegere.

La această greutate pe care a avut'o conducătorii americani, contribue în parte și faptul că în America nu se bucura Rusia de nici o simpatie.

d) Mijloacele barbare ale submarinelor germane, care, la început, luptau să împiedice orice comerț între America și multipla înțelegere; iar mai târziu a declarat război submarin fără restricție, a grăbit pornirea antipatiei generale a poporului american contra germanilor. Torpilajele vaselor ne-armate, sau ne-încărcate cu mărfuri de război, a mărit indignarea americanilor.

20. Pentru ca cetitorii să-și poată da seama de marea legătură ce exista între politica de guvernare și comandamentul general, în timp de război, dăm aci în rezumat, unele descrieri din lucrarea citată a lui Mangin:

„Cu toate acestea, nici unul dintre generalii întrebați nu erau de părere să se renunțe la ofensivă. Ei nu credeau că ofensiva să aducă toate rezultatele prevăzute de șeful lor, însă nu-și luau răspunderea să îndemne la oprirea ei.

„Pe de altă parte, d-l Painlevé, consulta la 24 Martie pe Douglas Haig și numeroși ofițeri englezi, care fără să se preocupe de detaliile execuțiunei, avizul lor unanim era „de a da repede o mare lovitură asupra inamicului".

„Ministerul de război ar fi putut să se oprească aci. Insă la 3 Aprilie, noua conferință are loc între d-l Ribot, președintele consiliului, ministerul de război, ministerul de marină, Amiralul Lacaze, ministerul armamentelor, S. Albert Thomas, ministerul coloniilor, d-l Maginot și generalul Nivelle. Aci s'a pus chestiunea dacă ofensiva, a cărei dată era fixată la 8 Aprilie, mai poate să

aibă loc în situaţia nouă pe care o crează retragerea germană, revoluţia rusă şi intrarea Statelor-Unite în răsboiu.

„Obosit de întrebări asupra modului cum se va desfăşura atacul, generalul şef afirmă încrederea să nestrămutată într'o ruptură rapidă urmată imediat de exploataţia prevăzută, care în 3 zile, aduce grupul armatelor Micheler pe Serre, la 30 km. de linia sa de plecare.

„Se decide ca „generalul şef să atace pe frontul ales de el când va crede el preparativele terminate şi în ziua hotărâtă de el". Are aci toată latitudinea.

„Totul pare terminat şi generalul Nivelle lăsat însfârşit, să-şi prepare ofensiva eminentă, când generalul Messiny, deputat şi fost ministru de răsboiu, care comanda una din brigăzile gata să se angajeze, — se prezintă d-lui Ribot, preşedintele consiliului, cu o notă ce reprezenta fidel, spune el, „opinia şefilor cei mai reputaţi ai armatei franceze şi mai cu seamă a acelui care va dirijia viitoarea ofensivă, generalul Micheler".

Această notă cerea trimiterea imediată a 8 diviziii franco-engleze în Trentin şi afirma că ofensiva franceză de aci nu va putea obţine decât rezultate limitate şi numai cu preţul a importante pierderi.

„Această notă nu aducea nimic nou, dar era fatal ca, la urma urmei, nehotărârile guvernului să se transmită şi la staturile majoare subordonate.

Acest incident a determinat întrunirea unui alt consiliu de răsboiu extraordinar la Compiegne, la 6 Aprilie. Preşedintele Republicei, preşedintele Consiliului şi trei membri ai Apărărei Naţionale, generalul Nivelle şi generalii comandanţi ai grupurilor de armate, Micheler, Pétain, d'Esperey, Castelnau, erau prezenţi. Generalul Foch a fost trimis din ajun, în Italia, comandant al unui grup de armată.

„Ministrul de răsboiu întreabă dacă situaţia nouă nu modifică condiţiile ofensivei. Generalul Nivelle expune necesitatea unei prompte ofensive, dusă până la sfârşit. Comandanţii grupurilor de armată, fură tot de avizul său asupra acestui punct. Generalul Micheler, în contradicţie formală cu nota care motivase acest consiliu, debută astfel: trebue să atacăm cât de repede posibil, îndată ce vom fi gata şi timpul va fi favorabil". Insă toţi aveau îndoeli asupra rupturei imediate.

„Generalul Pétain, în special, fu categoric: Avem forţe suficiente pentru străpungere, nu pentru exploatare.

„Generalul Nivelle declară: Deoarece nu sunt de acord nici cu guvernul nici cu subordonaţii mei, nu-mi rămâne decât de a remite dimisia mea în mânele domnului Preşedinte al Republicei". Toţi au protestat contra imposibilităţii de a schimba comandantul şef, în ajunul unui atac a cărei necesitate era admisă de toţi.

Generalul Nivelle, după oarecare şovăeli, nu-şi dădu demisia. Pe scurt, consiliul se desparte fără a fi decis nimic, decât necesitatea ofensivei.

In faţa comisiunei de achetă pentru operaţiunile dela Aisne care fu convocată în Iulie 1917, generalul Foch se exprimă astfel: Desigur Nivelle a lucrat nesocotit, acceptând să ia parte la conferinţa dela Compiègne, însă revin la faptul că guvernul, după ce a ascultat avizurile emise în această conferinţă, a invitat pe generalul Nivelle să-şi urmeze operaţiunile".

„Generalul Pétain, după ce aminteşte că a dat ministerului de războiu şi preşedintelui consiliului, un avis defavorabil ofensivei, conchide: Guvernul, perfect luminat a trecut peste acest avis. Deci, lui i se incumbă principala responsabilitate".

General Gouraud

Raportul comisiei, care se compunea din generalii Grugere, Foch şi Gouraud, este sever pentru conferinţă: „Indoiala intrată în principali executanţi nu a fost risipită prin reuniunea dela 6 Aprilie. Nu va mai avea acea încredere reciprocă şi acea încredere în succes care dau şefului energia necesară pentru a domina evenimentele".

Adunat fără motiv, ca şi fără scop, acest consiliu extraordinar de războiu, a omorât încrederea între generalul şef şi subordonaţii săi, încredere deja stinsă.

Această încredere care n'a fost impusă nici unui şef militar, a băgat îngrijorarea şi în mintea generalului Nivelle, care totdeauna a fost neclintit în faţa inamicului, în circumstanţe de războiu din cele mai grele. Am semnalat consecinţele acestei conferinţe, la care Nivelle nu trebuia să se ducă, căci ea va rămâne probabil unică în istorie".

21. A doua criză a comandamentului din 1917 a fost între 5-15 Maiu când Painlevé, după discuțiuni furtunoase a reușit să înlocuiască pe Nivelle prin Pétain.

El spune, că în guvern, Nivelle, avea ca partizani pe Leon Bourgeois, Maginot și Malvy, deosebit de o bună parte din Parlamentari și din presă.

Iată pe scurt, cum explică Painlevé, demersurile acestei schimbări de Comandament:

„La 7 Mai, am spus d-lui Ribot nevoia de a se discuta într'un consiliu chestiunea înaltului comandament.

„A doua zi, la consiliu, discuțiunile au fost furtunoase și s'a părut că va fi inevitabilă demiterea cabinetului.

„Dacă Nivelle va fi înlocuit cu Malvy, vor pleca și alții. La finele ședinței, trecu, de partea mea, tot guvernul, afară de Malvy, care a rămas intransigent. Aceasta corespundea cu epoca când Nivelle îl asigura printr'o scrisoare despre „recunoștința colectivă a armatei".

In Consiliul dela 10 Mai, deși d-l Malvy și alții cereau amânarea deciziunei, am primit însărcinarea să cer demisiunea lui Nivelle.

„In aceeași zi am vorbit lui Nivelle, și mi-a cerut să se gândească. Dar, în aceeași seară a declarat d-lui Malvy, că nu va demisiona.

„Tot atunci s'a dus la d-l Briand, la Maginot, la parlamentari, la jurnaliști. Multe intrigi se desfășurară în noaptea aceea, care se traduseseră în intervenții amenințătoare către șeful statului și președintelui consiliului.

La Elisée se anunța în acea seară că: Demisiunea lui Painlevé va fi sfârșitul unei partide; demisia lui Nivelle ar însemna sfârșitul Franței".

„La 11 Mai, ora 9,30 dimineața a avut loc alt consiliu.

După furtunoase discuțiuni, după serioase explicațiuni ale nesuccesului ofensivei și ale pericolului ce ar urma dacă s'ar menține statul am declarat că dacă nu sunt urmat de consiliu, nu pot decât să demisionez și să mă explic camerilor.

„In asemenea situațiune d-l Ribot declară că va urma în demisiune pe Ministrul său de războiu.

S'a anunțat ședința după amiazi când a fost chemat și Nivelle. El refuză să demisioneze.

„După retragerea lui Nivelle din consiliu, s'a aprobat în

unanimitate actele și deciziunile mele. Generalul Pétain, reclamat de întreaga armată, va fi chemat General șef.

„La 15 Mai Consiliul de miniștri a aprobat această numire a lui Pétain, iar Foch a fost numit șef de stat major al armatei franceze“ [1]).

22. Găsim în Mangin următoarea constatare cu privire la criza morală a armatei franceze din 1917:

„Am avut de luptat contra celor ce propagau înfrângerea printre cei din concediu, la gări, agenți care circulau în trenuri, reuniuni clandestine sau autorizate de o poliție care închidea ochii, jurnale care semănau în armată demoralizarea și care răspândeau pe front un personal plătit în acest scop.

„Începutul operațiunilor ofensive a fost semnalul înrăutățirii propagandei pentru înfrângere. Oprirea ofensivei și schimbările în înaltul comandament confirmau toate svonurile pesimiste care agitau opinia de o lună și provocară în armată acte colective de nedisciplină. Unele corpuri refuzară să intre în tranșee altele voiau să plece la Paris să facă revoluția socială și în acest scop opresc trenuri și camioane automobile.

„In general, răsvrătiții deși rămân respectuoși ofițerilor lor, refuză însă să-i asculte, și își aleg reprezentanți de soviete ca în armata rusă, de care jurnalele franceze le-a vorbit mult. Adesea delegații declară că războiul a durat destul, că trebue să se termine imediat și că vor să meargă la Paris s'o spună deputaților. Generali incapabili și-au măcelărit oamenii. De ce să ne batem când lucrătorii în spate, câștigă 15—20 franci pe zi? De ce să nu facem pace imediat? Cele dintâi răsvrătiri au isbucnit după 20 Mai în corpurile de armată care erau în repaos de câteva luni de zile. Din depozitele lor divizionare situate în spate, s'au contaminat trupele de pe front. Mersul contagiunei dela spate spre față este foarte clar și se exercită întâi asupra trupelor staționate mai aproape de Paris, care trebuiau să proclame revoluția. Mișcarea e cu atât mai activă cu cât trupa a stat mai mult în repaos, supusă impresiilor celor din spate.

„E vorba deci de o acțiune pregătită mult înainte, și a cărei explozie este provocată de oprirea ofensivei.

---

1) Op. citat pag. 120—122.

23. Despre marele avantaj militar adus Germaniei prin revoluţia rusă în 1917, iată ce zice Ludendorff, după ofensiva englezilor dela Arras şi ofensiva Nivelle din Aisne-Champagne.

„Lipsa oricărui atac rus, în primăvara anului 1917 a făcut ca, deşi situaţiunea pe frontul nostru era atât de gravă, să nu avem de trecut, ca situaţiune generală, printr'o criză ca aceea prin care trecusem în Septembrie 1916. Nu mă puteam împiedica să gândesc ce s'ar fi întâmplat dacă Rusia ar fi atacat în Aprilie-Mai, şi dacă ar fi obţinut oarecari mici succese.

În Aprilie şi Mai 1917, cu toată defensiva noastră de pe Aisne şi în Champagne, ceeace ne-a salvat a fost numai revoluţia rusă. Ofensiva rusă veni mai târziu în Iulie, două sau trei luni după începerea ofensivei franco-engleză [1]).

24. Despre criza neîncrederei şi a fricei Serrigny zice:

„Criza neîncrederei şi a fricei în războiu, începe de regulă dela cei cari nu se bat.

„Marmont în scrierea sa „Esprit des institutions militaires" spune că întotdeauna oamenii din rândurile din urmă ale falangei dau semnalul de fugă. Autorul ia această constatare dine Vegetius.

„In războiul cel mare, acest fenomen s'a remarcat.

„In general secretarii şi amploaiaţi de tot feful au început fuga cei dintâi.

„Criza aceasta se măreşte cu cât e mai mare depărtarea de câmpul de războiu". [2])

---

1) Op. citat vol. II pag. 29-30.
2) General Serrigny. Reflexions sur l'art de la Guerre. Lavauzelle C-ie Paris pag. 43.

CAPITOLUL VI

Operaţiunile din 1918 pe frontul de Vest

I. Situaţia generală şi planul de atac.

Puterile Centrale. — La începutul anului 1918 cei trei aliaţi ai Germaniei aşteptau victoria dela aceasta din urmă; iar Germania, la rândul ei, şi numai în intimitatea ei, ştiindu-şi părţile slabe, recurgea la orice mijloace, fără nici un scrupul, numai să ajungă la victoria dorită.

Moralul trupelor germane pe front, deşi mai scăzut ca în anii precedenţi, totuşi nu era influenţat în întregime de moralul din interiorul Germaniei care începuse să decadă.

Armata Germană, în special cea de pe frontul de Vest, dorea o ofensivă având credinţa că prin ea va termina războiul.

Cele două propuneri de pace făcute în 1916 şi 1917 de către Germania şi Austro-Ungaria nereuşind, din cauza nesinceritătii cu care erau făcute, nu rămânea Marelui Cartier German decât să aleagă între defensivă şi ofensivă.

Cea dintâi, deşi ar fi putut să ţină un timp lung, avea desavantajul că mărea neliniştea din interiorul ţărilor şi aducea slăbirea armatelor depe front.

Cea de a doua, deşi desavantajoasă din punctul de vedere al pregătirei militare, avea unele probabilităţi să facă pe multipla înţelegere să accepte tratativele de pace, deosebit că prin jocul norocului, intervine la războiu uneori victoria decisivă, fără să fi fost bine pregătită şi calculată în prealabil.

„Pentru Germania nu era alt mijloc ca să facă pe inamic să consimtă la pace, decât clătinând poziţia lui Lloyd George şi

a lui Clemenceau printr'o victorie militară. Mai înainte de asta nu era de gândit la o pace" [1]).

Intre lunile Decembrie 1917 și Martie (7) 1918 cât s'au urmat tratativele de pace între puterile centrale cu Rusia, și apoi cu România, Marele Cartier German concentrase peste 47 divizii depe aceste fronturi și de pe cel italian pe frontul de Vest, cu scopul unei mari ofensive.

Diviziile rămase pe frontul de Est își micșorează efectivul, prin trimeterea pe frontul de Vest a soldaților tineri, iar ele se complectează cu soldații bătrâni.

In ceeace privește fronturile din orient, Marele Cartier German obține dela Enver Pașa trimiterea forțelor turcești în Palestina sub ordinile lui Liman von Sandérs ca să oprească ofensiva engleză. Pretinde Marelui Cartier Bulgar să-și constitue rezerve generale, ca să poată ridica diviziile germane din Dobrogea. Reechipează frontul din fața armatei dela Salonic, și-l aprovizionează din abondență cu munițiuni. Astfel, asigurat în flancuri și în spate, Marele Cartier German face sforțarea supremă pe frontul de Vest.

Prin asemenea mijloace Ludendorf reușește să aibă la începutul lui Martie, 193 divizii pe frontul de Vest (80 în rezervă), 40 divizii pe frontul de Est 7 divizii în Italia și 2 în Macedonia; iar în Aprilie are 207 divizii pe frontul de Vest și 35 pe cel de Est.

Pentru planul de atac s'a discutat mai întâi avantajele și inconvenientele unui atac de ruptură prin Flandra la Verdun, sau o ruptură în regiunea Arras și Saint Quentin. S'a adoptat această din urmă regiune între Arras și Oise fiind lipsită de obstacole materiale.

Ludendorf rezumă astfel discuțiunile pentru alegerea frontului de atac: „Trei sectoare erau mai convenabile: în Flandra dela Ypres la Lens, între Arras Saint Quentin, sau la Fère, deoparte și alta de Verdun.

„In jur de Ypres și Arras se găseau forțe inimice superioare, tot așà și în fața liniei Aillete până în regiunea Verdun. Numai deoparte și alta de St. Quentin, frontul era mai puțin solid. La Nord de regiunea luptelor dela Champagne inimicul se fortificase considerabil.

„Pentru un atac la Nord terenul era anevoios. Valea râului

---

1) Ludendorf. Op. citat vol. II, pag. 245.

Lys nu era practicabilă decât în anumite anotimpuri şi numai când timpul era frumos. Mai devreme ca 16 Aprilie nu se putea eşi depe şosele. Din pricina Americei această dată era prea depărtată.

„Atacul asupra Verdunului trebuia să pătrundă prin regiuni abrupte.

„Atacul la centru nu oferea greutăţi de teren decât câmpurile de pălnii făcute de proectile în bătălia depe Somme.

„Strategiceşte atacul dela Nord era avantajos căci scurtam frontul şi puneam stăpânire pe Calais şi Boulogne. Tot astfel atacul pe la Verdun aduce o scurtare a frontului.

„Cu toate acestea, din punct de vedere tactic, atacul dela centru era cel mai favorabil căci se dădea asupra părţii celei mai slabe a inamicului, nu prezenta dificultăţii de teren, şi se putea da în orice clipă. Ne hotărâm să atacăm la centru. Strategia pură trebuia să cedeze în faţa tacticei" [1]).

In caz de succes, exploatarea se va face pe malul drept al râului Oise, între Amiens şi Arras către Litoral prin valea de jos de Somme, pentru a despărţi pe englezi de francezi.

Armata germană dispunea de următoarele forţe:

193 divizii, dintre care 84 în rezervă, alcătuite în 4 grupuri de armată şi 13 armate sau detaşamente de armate, repartizate astfel:

Grupul de armată, Ducele de Wartemberg, între Elveţia şi Mosela.	Detaş. de armată A: In Alsacia de Sud Detaşamentul de armată B: Alsacia de jos. Armata XIX în Lorena.
Grupul de armate Gallwitz între Mosela şi Argonne.	Detaşamentul de armată C. în Woeuvre. Armata V. între Meusa şi Argonne.
Grupul de armată: Kronprinţul Imperial, între Argonne şi linia Landrecies St. Quentin.	Armata II între Argonne şi Suippe. „ I în faţa oraşului Reims. „ VII între Aisne şi Oise. „ XVIII între Oise şi St. Quentin inclusiv.
Grupul de armate: Kronprinţul Ruprecht al Bavariei între St. Quentin şi Mare.	Armata III faţă de Peronne. „ XVII „ de Bapaume şi Arras. „ VI dela Lens la Messine. „ IV în Belgia.

Două din aceste armate sunt de formaţiune nouă: armata XVIII comandată de von Hutier, învingătorul dela Riga, şi armata

1) Op. citat vol. II, pag. 238-239.

XVII comandată de Otto von Below, învingătorul dela Caporetto. Aceste două armate şi cu A. II-a (Marvitz) aflată pe front, sunt însărcinate să facă ruptura pe un front de circa 70 km. şi anume:

Armata XVII pe frontul Croisilles-Moeuvres; iar armata II şi XVIII între Villers-Guislain-La Fère. Aceste două armate sprijinindu-se pe aripile interioare trebue să spargă frontul armatelor adverse cari ocupau eşitura Cambrai şi apoi să înainteze între Croisilles şi Péronne. Armata XVIII şi cu stânga armatei II are şi sarcina să apere mişcarea contra vre unei lovituri dela Sud.

In acelaş timp să se facă următoarele operaţiuni demonstrative

Grupul de armate al Kronprinţului Rupprecht între Ypres şi Lens;

Grupul de armate al Kronprinţului german, mai cu seamă între Reims şi Argonne.

Grupul de armate von Galwitz, nou format, pe vechiul câmp de bătaie dela Verdun.

Grupul de armate al ducelui Albrecht între Sareburg în Lorena şi Markirch, şi tot astfel şi în Sudgau.

Masa de atac este formată din circa 70 divizii bune sau foarte bune, — dintre care 15 sunt în sectoare, 25 pentru atacul dela Sud, şi 15 pentru cel dela Nord, constituesc 1 linie şi susţinerile ei imediate, 25 în rezerve generale.

După împrejurări, aceste trupe vor servi fie pentru a se opune la vre-o contra ofensivă, pe care ar deslănţui-o francezii, fie pentru a mări baza atacului la Nord înspre Arras, pentru centrul armatei a XVII, la Sud între Oise şi Ailette, pentru dreapta armatei a VII, fie, în fine, pentru a alimenta atacul, dacă acesta se desfăşoară favorabil.

Diviziile de atac şi rezervele au fost ascunse până în ultimile zile, înapoi, în regiunea centrală Maubeuge-Hirson-Mezieres. Nici o mişcare de unitate mare nu s'a executat cu linia ferată dincolo de linia Hirson-Valenciennes. Toate marşurile s'au executat noaptea. Mişcările artileriei grele s'au executat în Februarie către Liege, Maubeuge şi Mons, iar de aci mişcările s'au făcut progresiv şi discret.

In ce priveşte pregătirea materială şi specială a armatei germane, rezumăm din Ludendorf următoarele:

„S'a consacrat întreaga iarnă 1917-1918 cu o muncă intensă pentru pregătirea armatei în vederea ofensivei. Toată gândirea armatei trebue îndreptată dela războiul de tranşee, la atac. Tre-

buiau introduse din nou principiile că nu se poate conta numai pe piepturile soldaţilor ci şi pe armele lor..... Trebuia ca mitraliera uşoară — poate până aci ca armă auxiliară a infanteriei — să fie socotită ea însăşi ca infanterie; iar infanteriştii, purtătorii ei. Mitraliera grea care înlesnea marşul de apropiere din poziţie în poziţie, devine acompaniatorul infanteriei, iar pentru asigurarea acestei înaintări s'au construit baterii speciale de tunuri de infanterie.

„Veneau apoi aruncătoarele de flăcări. Mai în urmă au intervenit tancurile.

„Ca să sprijinim atacul infanteriei cu aviaţiunea am creiat grupe speciale de avioane de luptă.

„Artileria s'a înmulţit ajungând la circa 100 de tunuri pentru kilometru de atac.

„Pentru asigurarea eficacităţii tirului s-au perfecţionat serviciile de observaţie meteorologică. S-au introdus aruncătoarele de bombe perfecţionate.

„Pentru atac s-a perfecţionat efectul tirului artileriei şi s-a redus la câteva ore. Pentru mărirea efectului bombardărei, pentru paralizarea artileriei inamice şi pentru fixarea infanteriei inamice în adăposturile ei, s-au introdus sisteme noui pentru expedierea gazelor pe suprafeţe mari. S-au introdus metode pentru însoţirea focului artileriei la înaintarea infanteriei. In fine, s-au făcut diferite şcoale şi centre de instrucţie pentru pregătirea trupelor, cadrelor şi ofiţerilor cu noile metode.

Ideile tactice ale lui Ludendorf se rezuma astfel:

Surpriza: prin scurtă bombardare intensificată, însă, cu massa mare de artilerie şi obuze toxice, prin secretul operaţiunilor şi prin apropierea cu marşuri de noapte a unităţilor de atac.

Isbire violentă cu formaţiuni massive eşelonate în adâncime astfel ca să asigure maximum de lovire.

Exploatare prin marşuri repezi ale trupelor de atac, către obiectivele depărtate şi bine fixate dinainte. Pentru mărirea efectivelor s'au chemat femei la lucrările din interior şi s-au urmărit toţi ambuscaţi şi toţi valizi necesari pe front.

Ofensiva a fost fixată pentru 21 Martie (Sf. Mihaiu).

Marele Cartier german s'a strămutat dela Kreutznach la Spaa. Inainte de atac şi în tot timpul atacului, pentru a demoraliza poporul şiarmata s-au executat mari raiduri de avioane

(Gothas) mai ales asupra Parisului; iar la 23 Martie, Parisul a fost bombardat cu tunul inventat special pentru o tragere atât de lungă.

Multipla înțelegere. Armata franceză s'a refăcut moral prin măsurile de menajare a soldaților, prin reprimarea abaterilor, prin instrucție, iar material s'a refăcut prin introducerea de noui grupe de artilerie, organizarea marilor unități de aviație, grupuri de excadre, care ușoare de asalt destinate să însoțească infanteria; în sfârșit, prin marea fabricare a obuzelor cu pyrită.

In schimb criza de efective, dela sfârșitul anului 1916, persistând dela Noembrie până la Ianuarie 1918, a trebuit să se suprime 5 divizii. Deosebit, Italia cere să i se lase cele 6 divizii franceze care se găseau acolo.

Armata engleză nu poate să complecteze în primul semestru din 1918 acei 500.000 morți, răniți sau dispăruți în luptele din 1917. In special cadrele ei au suferit foarte mult. Dificitul nu poate fi acoperit de depozite. Brigadele ei trec dela 4 la 3 batalioane. Deosebit, Italia cere să i se lase pe frontul ei cele 5 divizii engleze aflate acolo.

Armata belgiană s'a reconstituit pe 12 divizii.

Deși în urma consiliului interaliat dela Versailles, ținut la sfârșitul lui Ianuarie, a fost numit generalul Foch ca președinte, totuși, se resimțea din zi în zi mai mult lipsa de comandant suprem.

Generalul Pétain, grație bunei înțelegeri cu mareșalul Haig, reușește ca până la începutul lunei Februarie să facă o repartiție mai echitabilă a frontului și anume:

Dela mare la nord de Ypres, 35 Km., armata belgiană cu 12 divizii din care trei în rezervă.

Dela nord de Ypres la St. Gobain, 100 Km., armata engleză, cu 59 divizii engleze și 2 portugeze, din care 19 divizii în rezervă.

Dela St. Gobain la frontiera Elveției, 530 Km., armata franceză cu 99 divizii din care 39 în rezervă. In acest front se găsesc și 2 divizii americane. Alte două divizii americane erau în perioadă de instrucție, în Franța.

In total multipla înțelegere are aci 172 divizii din cari 61 în rezervă.

Germanii dispun în acest moment de 186 divizii din cari 78 în rezervă.

Superioritatea numerică a germanilor a impus multiplei înțelegeri, ca, până la sosirea de noui divizii americane, să adopte o defensivă activă pentru a uza pe germani.

S-au mai chemat din Italia două divizii franceze și două engleze.

Toate diviziile care nu erau strict necesare în linia întâia au fost retrase înapoi pentru repaus și antrenare.

Pentru ca să se poată mișca rezerva generală cu înlesnire s-au făcut planuri speciale de transport cu trenul și pe jos în toate direcțiunile, s-au repartizat șoselele pentru trupe, pentru artilerie, pentru trăsuri și camioane automobile, s-au construit drumuri de rocadă.

Deosebit s-a constituit grupul armatelor de rezervă la 30 Ianuarie, sub generalul Fayolle în regiunea Compiegne și la Clermont sub generalul Humbert.

In fine s-au luat măsuri pentru strânsă colaborare între statele majoare.

Dar, cu toate aceste pregătiri din nefericire, ideia comandamentului unic nu făcu progrese.

Consiliul superior de războiu interaliat, instituit în urma înțelegerii dela Rappallo, nu era decât o jumătate de măsură.

Generalul Pétain, în mijlocul lunei Noembrie 1917, scria guvernului său; „Toate măsurile cu privire la frontul occidental sunt luate. Realizarea lor însă nu poate fi asigurată acum numai prin înțelegere între comandanți.

In circumstanțele prezente, trebue, mai mult ca în trecut, un comandament unic în mâinile unui șef".

Fără a aștepta soluția, generalul Pétain și mare alul Hayg se înțeleg asupra unui plan de cooperare.

La 24 Ianuarie, pe baza acestor înțelegeri, generalul Pétain dă instrucțiunea relativă la această cooperare și fixează principiul unei bătălii de așteptare.

In fața hotărârei defensive a celor doi comandanți, consiliul superior de războiu decide la 2 Februarie 1918 pe lângă crearea unei *Rezerve generale interaliate*, și constituirea unui „comitet executiv" însărcinat să manevreze această rezervă, sub președenția șefului de stat major francez.

Dar, la această dată, comandanții șefi — francez și englez — dăduseră însărcinări diferite diviziilor destinate pentru rezervă

generală şi refuzară să-şi modifice dispoziţiunile. In fine, după o serie de negocieri se hotărî constituirea rezervei generale interaliate cu diviziile franceze şi britanice care stăteau în Italia, întărite cu câteva divizii italiene.

Aspectul general al operaţiilor din 1918 pe frontul de Vest.

Situaţiunea şi proectele adversarilor, arătate mai sus, au dat naştere la două perioade distincte:

Perioada ofensivelor germane dela 20 Martie la 17 Iulie.

Perioada ofensivelor multiplei înţelegeri, dela 18 Iulie la 1 Octombrie

In prima perioadă s-a produs participarea efectivă a Americei la operaţiunile de pe frontul de Vest şi s-a constituit *comandamentul unic*, două evenimente mari cari au contribuit la desnodământul războiului în favoarea multiplei înţelegeri.

II. Perioada ofensivelor germane (20 Martie—17 Iulie)

Multipla înţelegere se aştepta la o ofensivă germană între Arras şi Oise. Englezii credeau că sforţarea principală va avea loc între Bapaume-Sensee. Francezii se aşteptau să aibă loc în Champagne.

Aceste consideraţiuni făcuse că rezervele engleze gravitau către Peronne-Arras; iar rezervele franceze la vest de linia Vitry-le-Francais cu un grup în zona Soisson-Senlis-Clermont destinat să opereze în zona engleză.

In cursul iernei s-a discutat strămutarea M. C. francez dela Compiegne la Provins, însă ofensiva germană i-a prins tot la Compiegne. „Nu ne-am decis a pleca la timp şi nu mai putem acum, pentru a nu părea că fugim; dar s-au despărţit bine rolurile şi serviciile pentru a evita tulburările în serviciu sub efectul bombardării [1]).

---

1) 3-eme Bureau du troisiéme G. G. par Comandant Laure, 1921 pag. 92.

In această perioadă se disting trei ofensive germane [1]) având fiecare mai multe faze și anume:

Prima ofensivă germană pe Somme și Lys. (21 Martie la 20 Aprilie)

Această ofensivă are următoarele trei faze distincte:

Ofensiva pe Somme (Fasa I: 21 - 25 Martie). Atacul s'a dat de către A. XII-a (V. Belov) dela Croiselles la Moeuvres, cu 23 D. I. A. II-a (V Marwitz) cu 17 D. dela Villers Grislain La Belleglise, A. XVIII (V. Hutier) cu 27 D. dela Belleglise la Vendeuil pe Oise. Direcțiunea generală era spre Amiens.

Eșindul dela Cambrai nu s-a atacat direct; el trebuia să cadă prin manevra indirectă a aripelor anterioare ale armatelor II și XVII.

După reușita atacului un grup de trei divizii din A. XVII-a trebuia să treacă Oise dela Vendeuil la Fère.

La 20 Martie toate preparativele erau terminate și se aștepta numai ordine de atac. Bateriile și aruncătoarele de mine erau gata.

Diviziile de infanterie, așezate mai întâi provizoriu înapoia fronturilor de atac, se găseau la adăpost de avioane inapoia pozițiilor de plecare din primele linii.

In fața frontului de atac se găseau armatele engleze III (Byng) și V (Gough). Amata III-a avea 16 divizii din care șase în rezervă; Armata V-a avea 16 divizii din care 5 in rezervă, plus trei divizii cavalerie.

La dreapta armatei V engleze se găseau cinci divizii franceze în regiunea Senlis, Compiègne, Pontoise, Meaux, gata a interveni.

In privința modului cum s-au executat pregătirile germane Ludendorff zice:

„Concentrarea a 40—50 de divizii nu fusese observată de inamic, nici serviciul său de spionaj — de altfel foarte desvoltat — nu-i raportase nimic. Aviatorii inamici nu observaseră nici ei

---

1) Diferite tratate impart această perioadă in cinci ofensive germane. Dar aci, in acest studiu, în dorința de a fi cât mai sumari am așezat la un loc ofensivele dela 21 Martie contra englezilor și cea dela 9 Aprilie depe Chemins des Dames. Deasemeni am așezat la un loc ofensivele dela 9 Iulie și 15 Iulie. Astfel au eșit trei ofensive cu diferite faze.

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII

mișcările de transporturi pe căile ferate în direcțiunea frontului de atac care țineau dela începutul lui Februarie. Sunt silit să admit că inamicul nu aflase nimic căci altfel pregătirile sale de apărare ar fi fost mult mai eficace și rezervele lor ar fi sosit mai la vreme" [1]).

La 20 Martie după amiază, Marele Cartier German, văzând că starea atmosferică este turbure ceeace contraria precizarea tragerei și răspândirea gazelor, a gândit un moment să amâne atacul. Cum însă pregătirile făcute adusese trupele la punctul culminant al încordării psihice, atacul a trebuit să se înceapă la data fixată și conform planului pregătit.

„Nu puteam să-l mai amânăm. Totul avea să-și urmeze drumul fixat. Comandamentul suprem, șefii cei mari ai trupei, își făcuseră datoria. Restul era în mâna soartei. Un vânt defavorabil împiedica acțiunea gazelor, ceața îngreuia și încetinea mișcările infanteriei noastre și nu permitea superiorității preparativelor și Comandamentului nostru să se exercite complect. Aceasta era părerea majorității asupra ceței; alții dimpotrivă o socoteau ca foarte bună" [2]).

Preparația de artilerie a început în ziua de 21 Martie la ora dimineața și a durat numai 4 ore și jumătate, trăgându-se o mare cantitate de obuze toxice.

Atacul a început la ora 9,30 în sectorul dela Brasis la Gouzeaucourt pe lungime de 67 Km. și de la Gouzeuacourt la Cavalle pe 30 Km.

Armata XVII-a germană (Belov) ocupă o parte din unele poziții engleze, însă întâmpină o rezistență puternică din partea armatei III-a Byng la Est și la Sud de Arras, care manevrează foarte abil cu dreapta sa împrejur de Bapaume. Circa 170.000 englezi țin piept la 320.000 germani.

Una din cauzele nereușitei armate XVII-a germană este aceea că, după trecerea liniei I-a, artileria germană a împins tirul de baraj prea înainte, așa că infanteria germană a ajuns în fața liniei II-a nesusținută de artileria sa.

Armata II Marwitz și armata XVIII respinge din poziție armata V-a engleză în zilele de 21 și 22 Martie, iar la 23 dislocă centrul acestei armate la Vest de Saint Quentin. Trei divizii engleze luptă

---

1) Op. citat. Vol. II. pag. 245.
2) Op. citat. Vol. II. pag. 248

cu circa 14 germane. Până seara diviziile engleze sunt aruncate pe canalul Crozat între St. Simon și Tergnier. Aci interveni în ajutor divizia 125 franceză.

In zilele de 22, 23, 24 Martie diviziile corpului V francez și corpului I de cavalerie (General Ferand) trimise de Petain încearcă în zadar să oprească înaintarea germanilor în regiunea Noyon pe canalul Crozat, apoi pe colinele Petites Suisse între Guichard și Chauny. Infanteria germană atinge și trece Somme între Peronne și St. Simon. Kaizerul asistă la aceste lupte. Eșindul Cambrai cade iar pozițiile din a treia linie sunt atinse până la Somme. Generalul Petain, în înțelegere cu mareșalul Haig, trimite la Montdidier statul major al armatei III-a (Humbert) ca să ia direcțiunea luptei.

La 25, armata V-a (Gough) se retrăgea către Nord. Peronne cade. Armata III-a engleză antrenată de armata V-a începe retragerea în direcția Bapaume producând însă mari pierderi armatei lui v. Belov. Amiens este amenințat. Legătura între englezi și armata III-a franceză este întreruptă. Germanii ocupă Chaulnes și Roye.

Grupul de rezervă dela Verberie (Gl. Fayolle) primește ordin să oprească înaintarea germanilor și să țină legătura cu A V-a engleză menținând dreapta pe Oise al cărui mal este apărat de armata VI-a.

La dispoziția generalului Fayolle s-au pus armatele III și (Debeney) Aceasta din urmă în curs de transport din Lorena. Cum însă trupele franceze sosiau pe rând situațiunea rămâne ingrijitoare. Spărtura germană începe să se definească în direcția Doullens. Bapaume, Combles, Nesle, Guichard, cad în stăpânirea germanilor; iar la 25 seara, generalul Pellé este silit să părăsească și Noyon înconjurat pe la Vest de germani. Un regiment din C 5 A luptă aci eroic toată noaptea și ajută corpul 5 să se așeze pe noui poziții.

Cavaleria franceză a luptat pe jos și a contribuit la ținerea pe loc a germanilor.

In fața acestei situațiuni și având în vedere oboseala armatei XVIII-a (v. Below), Marele Cartier German renunță la concepțiunea manevrei între Croisilles și Peronne luând ca obiectiv Amiens. In acest momemt 62 divizii germane erau angajate.

Continuarea ofensivei germane dela 26 Martie la 9 Aprilie (Faza 2-a)

La începutul acestei faze, armata II-a germană (Marvitz) împinge atacul în drumul Peronne-Amiens, iar armata XVII (Hutier) la stânga sa, lărgea frontul la Vest de transversala Chaulnes-Roye-Noyon. La 26, germanii ocupă Ancre, Albert și Roye.

Marele Cartier German ordonă împingerea armatei XVII-a la Nord de Scarpe, pentru a face față celor din urmă rezerve engleze.

La 27 armata XVIII-a ia Lassigny și Mont-Didier; iar la 28, pe când dreapta armatei a XVII executa la Nord de Scarpe atacul prescris fără a reuși, armata XVII atinge liziera dela Moreuil. In acest moment însă, francezii încep contraatacuri puternice între Mont-Didier și Avre de o parte, și în regiunea păduroasă dintre Divette și Matz de altă parte.

Această intervenire a francezilor s'a produs la timp. Germanii rupseseră legătura între armata III și I pe un front de 10 Km. Germanii ar fi putut profita de această spărtură în ziua de 27 și 28 dar ei înșiși nu erau bine orientați asupra acestui rezultat.

In acest timp încep să sosească aci diviziile corpului 36 franceze aduse dela Dunquerque.

La 29, armata XVII-a germană apropie rezervele sale din urmă pentru atacul decisiv și la 30 pronunță un atac pe un front de 40 Km. dela Luce până la Lassigny precum și în câmpia dintre Matz și Mont-Didier.

Germanii reușesc să respingă pe franco-englezi în unele puncte însă luptele strălucite dela coasta Virmy-Moreuil, Orvillers, Plesis de Roie și Plemont, precum și continua sosire de ajutoare, oprește avântul ofensivei germane.

Răspândirea ofensivei germane pe un front prea mare, permite întăririlor franceze care sosesc prin Saint-Just-en-Chaussée, prin Breteuil și prin Conty să stabilească o legătură solidă cu dreapta engleză în câmpia Luce.

La 2 Aprilie generalul Debeney (A. I) care a făcut această sudură cu armata engleză, dădea un ordin de mulțumire trupelor sale.

La 4 și 5 Aprilie armata XVIII-a germană atacă încă odată dar nu reușește între Gouvesnes și Somme pe un front de 40

Km. cu divizii cedate de armata II-a oprită în faţa lui Villers-Bretonneux. Scopul atacului era să pună stăpânire pe calea ferată Estrées-Saint-Denis-Amiens. Armata I franceză (Debeney) rezistă însă la circa 10 atacuri consecutive germane. Garda prusiană a suferit aci pierderi mari.

In acest timp armata VII-a germană luptă dela 24 Martie în regiunea Coucy-le-Chateau şi în Basse-Foret de Coucy contra trupelor franceze care rezistau cu îndârjire.

La 4 Aprilie, germanii atacă cu 25 divizii contra 13, frontul dela Gi vesnes până la Somme. Englezii se retrag până la marginea localităţii Villers-Bretoneux iar francezii pierd Mailly-Raineval. In ziua următoare sosind ajutoare francezilor, germanii nu mai pot înainta.

In ziua de 6 Aprilie germanii atacă ieşindul dela Sud de Chaunoy cu scopul să învălue la dreapta linia Mont-Didier-Noyon.

Francezii s-au retras pe o nouă poziţiune, însă rectificarea de front a germanilor nu le-a adus aci un avantagiu.

Ofensiva depe Lys *(Faza 3: 9-29 Aprilie)*

Nesuccesul strategic al ofensivei germane până la 4 Aprilie spre Amiens pune pe Ludendorf în următoarea alternativă: să reia atacul în regiunea Amiens pornind dela frontul cucerit, sau să caute victoria în altă parte.

In primul caz, continua ofensiva într'o zonă neorganizată de inamic, dar cerea un timp de pregătire. In al doilea caz avea avantajul surprinderei, dar nu putea profita decât indirect de avantajele obţinute la prima ofensivă.

Ludendorf se decise pentru a doua soluţie alegând pentru atac frontul de la Bassé la Armentières. In afară că terenul din cauza secetei devenise practicabil, comandamentul englez slăbise frontul dela Nord pentru a întări armatele sale dela Sud de Arras. Deosebit de aceasta, pe lângă diviziile obosite care fusseră aduse aci, se mai găseau aci două divizii portugheze neobişnuite cu războiul.

De altfel această bătălie fusese studiată încă demult de către prinţul moştenitor al Bavariei.

Scopul imediat al bătăliei era să ocupe înălţimile Flandrei care dominau toată câmpia. — Prin această stăpânire se provoca indirect evacuarea poziţiunilor depe Yser.

Atacul trebuia dat de A. IV (v. Armin) și A. VI (v Quast). In acest scop s'au destinat 27 de divizii, din care 6 s'au păstrat în rezervă.

Operațiunile dela 9—11 Aprilie *(Bătălia dela Armentieres)*

Pregătirea artileriei s'a făcut de ofițerii germani care se distinseseră în astfel de pregătiri, mai ales în 1917 pe frontul de Est. Frontul de atac era de 15 Km. între canalul la Bassée și Armentieres. Atacul s'a început la 9 Aprilie ziua aniversării lui Ludendorf.

Anglo-portughezii sunt surprinși și spre seară germanii ating Lawe, Lys și lizierele d'Est aires.

La 10, atacul se lărgește în spre Nord de Lys până la Wischaette. Până seara germanii trec de Lys și pe tot cursul înainte d'Estaires.

Armata IV-a germană intră în linie, ocupă Messines și amenință Armentieres pe care englezii îl evacuează.

La 11 germanii ocupă Armentieres.

Cu începere dela 11 Aprilie, 20 de divizii germane sunt desfășurate pe 25 Km. între Merville și Stennwerck dela Ypres la Bassé. Obiectivul lor depărtat este Calais și Dunqerque.

Bethune și cărbunăriile sale sunt bombardate. Germanii ocupă pădurea Nieppe. Mareșalul Haig crede că are în față o diversiune, de aceea persistă a aștepta spre Arras.

Comandamentul german în fața asestui succes repede, execută o nouă împingere către Nord-Vest în direcțiunea Mont-Cassel, ceeace aduce fuga întregului front anglo-belgian între Ypres și Mare, permițând accesul la Calais prin Saint-Omer.

Cu începere dela 11 Aprilie, rezervele germane vin pe noul front de bătălie cu scopul să ajungă la Calais.

Generalul Foch sosind pe câmpul de luptă, observă neliniștea și lipsa de rezerve a englezilor. El cunoștea valoarea înălțimilor Flandrei încă din 1914 cu ocaziunea bătăliei dela Ypres, și știa că pierderea lor ar avea consecințe grave.

Ca prime măsuri, roagă pe mareșalul Haig să reziste cu orice preț și ordonă în acelaș timp următoarele:

Corpul 2 cavalerie (D. 2, 3, 6) aflat în regiunea Neufchatel să vie în marș forțat spre St-Omer.

Divizile 133 și 28 din armata V-a, în curs de transport din Alsacia, să fie transportate cu calea ferată dela Beauvais, către regiunea amenințată.

Armata X-a, una din cele două masse de manevră, se va transporta la Nord de Amiens, gata să opereze din ziua de 13 spre Arras sau spre Amiens.

Operațiunile dela 12—26 Aprilie

Germanii continuă contra atacurile în direcțiunea Bailleul și munții Flandrei. Englezii primind întărire rezistă, însă fiind amenințați de toate părțile părăsesc succesiv Neuve-Eglise Vieux-Berguin, și Bailleul (15 Aprilie). La această dată se gândesc să evacueze eșindul Ypres și să se retragă pe linia Merckem, Zillebeke, Wornezeele.

Generalul Foch, văzând pericolul unei asemenea retrageri, ia măsuri de rezistență și ordonă armatei X să se eșaloneze la Nord-Doullens și să fie gata a trimete întăriri. — Cere Belgienilor să-și întindă frontul cu câțiva Km. spre Est, și insistă pe lângă mareșalul Haig să reziste asigurându-l de sosirea ajutoarelor franceze.

Germanii până la 18 Aprilie au fost opriți la liziera de Vest a pădurii Nieppe și au dublat sforțările lor spre Bailleul și Ypres împingând astfel pe englezi la poalele munților Flandrei, forțându-i să părăsească eșindul Ypres.

Începând însă să sosiască întăririle franceze (D. 28, 133 și cavaleria) germanii opresc avântul lor cu începere dela 20 Aprilie, încerc atacuri pe frontul belgian între Mercken și pădurea Houthulst, unde li se produc pierderi și li se ia prizonieri de către trupele belgiene.

Generalul Foch, ținând seamă de oboseala trupelor engleze a propus mareșalului Haig și acesta a admis, ca aci să intre un detașament de armate franceze de Nord, format special sub Generalul Mitry, care a mai luptat aci în 1914, în schimb diviziile obosite engleze să ocupe sectoarele calme de pe frontul francez.

Acest detașament s'a pus sub ordinele armatei II engleză și s-a format la început din C 2 C, din diviziile 28 și 133 franceze, și din acele trei divizii aduse dela armata X-a în autocamioane.

Astfel, generalul Foch, având acest detaşament nou, cu armata X-a în regiunea Arras şi cu armata V-a în regiunea Amieus-Beauvais, are putinţa să se opună atacurilor germane dintre Mare şi Montidier.

Paralel cu aceste dispoziţiuni, generalul Foch, urmărind să degajeze Amiens, a ordonat grupului armatelor de rezervă să pornească ofensive parţiale ca să ocupe platoul dela Est de Morreuil în legătură cu armata IV-a engleză. Aceste operaţiuni au fost conduse de armata I-a (Debeney) care până la 20 Aprilie a ocupat pădurea Senecat şi cota 63 la Nord de Avre, făcând astfel legătura cu englezii.

Germanii, după un bombardament de 6 ore, au atacat cu 12 divizii, în ziua de 24 Aprilie, frontul la 15 Km. dela Villers-Bretonneaux până la Rouvel. Englezii se menţin la Sud, afară de poziţia dela Estul satului Harlley pe care o pierd; iar la N. pierd de trei ori satul Villers Bretonneaux dar păstrează pădurea Haugard.

Englezii în cooperare cu francezii contra atacă la 26 Aprilie şi după lupte înverşunate până noaptea ocupară localitatea Villers-Bretonneaux Pădurea Haugard şi poziţiunea zisă *a monumentului* este ocupată de francezi prin şeapte contra atacuri.

Bătălia dela Kemmel (25 Aprilie-1 Maiu)

Intre 19-24 Aprilie bătălia din sectorul Armentieres pierde din intensitate, de oarece germanii au nevoe de reimprospătări de muniţii, oameni şi materiale în vederea operaţiunilor ulterioare asupra înălţimei Kemmel.

In cinci zile germani aduc aci corpul Alpin şi 5 divizii, cu o enormă cantitate de artilerie şi mortiere grele.

In acest timp detaşamentul armatelor de Nord, constituit de Foch, începuse să facă schimbările pe front, pentru înlocuirea divizilor engleze, astfel că, pe un front de circa 10 km., între Meroken şi inclusiv Kemmel, se găsesc diviziile 28 şi 254. — La Est de Kemmel se găsesc diviziile 9 engleză cu 145, 34 şi 133 franceze. — Divizia 39 debarcă la St. Omer iar cavaleria se găseşte în rezervă.

In ziua de 25 Aprilie, după un bombardament cu obuze toxice, mai puternic ca cel dela Verdun, germanii atacă Kemmel pela Nord şi Sud.

Divizia 9 engleză este aruncată spre lacul Deikebusch, lăsând satul Kemmel în apărarea unui regiment care luptă vitejește. Regimentul 30 din divizia 28 infanterie luptă vitejește pe înălțimile Kemmel.

Corpul Alpin bavarez învălue stânga diviziei 154 și ajunge pe Valea Hollebecke. Satul Locre este luat și reluat de câteva ori, iar seara rămâne tot în stăpânirea francezilor.

Manevra Alpinilor bavarezi reușește însă să oblige divizia 28 care lupta aci cu scopul de a se sacrifica, să se retragă cu ultimele două batalioane ce-i mai rămăsese, pe Scherpenberg și Clytte, în legătură cu divizia 154 care rezista la Locre și divizia 9 engleză care rezista la Wormezeele.

In zilele de 28 și 29, divizia 38, abia debarcată, încearcă în zadar să reia pozițiunile pierdute.

La 29, germanii încearcă un nou atac pe front de 14 km. între Locre-Ypres însă sunt repinși cu pierderi grație întăririlor franceze cari începuseră să sosiască.

La 1 Maiu luptele depe Lys și dela Kemmel se pot socoti ca terminate deși au mai fost lupte până la mijlocul lunei Maiu.

Marele Cartier German oprește și această ofensivă socotind că beneficiul ei nu acopere cheltuelile.

Drumurile dela Calais și dela Amiens ca și cel dela Doullens sunt închise germanilor.

In timpul acestei ofensive, germanii au bombardat Parisul cu două tunuri de bătae lungă așezate în regiunea Laon. Aceste tunuri au fost fabricate la Krupp prin grija directorului Rausemberger. Prin bombardarea cu aceste tunuri, simultan cu bombardarea aeroplanelor germane în diferite regiuni din dosul frontului francez, se urmărea demoralizarea poporului francez și grăbirea păcei. Efectul însă nu a fost așa de mare pe cât se așteptau germanii.

Comandamentul unic al multiplei înțelegeri.

In opera de războiu, ca și în cea socială, nu-i destul să apară o idee pentru ca să fie imediat aplicabilă. Se cere ca o parte dintre acei pentru cari s-a născut acea idee să-i simtă necesitatea și să o înțeleagă.

Știința militară a trecut printre principiile ei, încă de mult, nevoia comandamentului unic. Aliații s'au izbit de inconvenientele

lipsei acestui comandament unic încă din 1916; cu toate acestea el n'a fost posibil să se realizeze decât în 1918, adică numai atunci când părțile s'au convins că nu au altă scăpare. Dacă n'ar fi început războiul de manevre, nu se poate spune că părțile ar fi ajuns la această convingere.

Războiul defensiv acoperă multe defecte de organizare și de conducere ale unei armate.

Înainte de începerea ofensivei germane, prin înțelegere între camarazi, generalii Haig și Pétain, formaseră o rezervă generală mixtă; totuși, în prima zi de atac, trupele engleze din această rezervă au fost dislocate din ordinul generalului Haig pentru a susține sectorul amenințat.

Un comandament unic n'ar fi făcut această greșeală.

Afară de aceasta, ambii comandanți superiori comit o gravă abatere dela principiul de conducere al războiului.

Generalul Pétain îndoindu-se că ar mai putea păstra contactul cu aliații a căror retragere continuă, dă instrucțiuni în care se vedea că: în ipoteza unei separațiuni fatală, să se aibă în vedere înainte de toate solidaritatea armatei franceze cu acoperirea Parisului și pe urmă, pe cât va fi posibil, să se țină legăturile cu forțele britanice.

La rândul lui mareșalului Haig scrie la 25 Martie că: ruptura armatei franceze și engleze nu este decât o chestiune de timp, că este necesar pentru a restabili situațiunea, de o concentrare imediat pe Somme, la Est de Aisne, a cel puțin 20 de divizii franceze, obligate a lupta în flancul de atac german. El mai adaogă că: armata engleză va treibui să lupte încet în retragere, acoperind portul Calais.

Astfel, din lipsa unui comandament unic și a unei voințe stăpânitoare, armata franceză primește ordin să se adune către Sud iar armata engleză să se retragă spre baza ei din canalul Mânecii.

Mareșalul Haig, dându-și cont de asemenea pericol, a telegrafiat șefului de Stat Major britanic la Londra, ca să vie în Franța cu un membru din cabinetul britanic și să institue un comandament superior" [1]).

Acest supreem apel al comandantului șef englez a fost ascultat.

---

1) Poincaré. Răspuns la discursul de recepție al mareșalului Foch la Academia Franceză.

Nu mult după aceasta generalul Foch scria d-lui Clemenceau că spărtura fiind făcută, nu mai au efecte micile măsuri și că se impune o soluție radicală.

Se impune formarea unei puternice armate de rezervă în regiunea Beauvais, capabilă să oprească înaintarea germanilor și să păstreze legătura strânsă între francezi și englezi. Dar, pentru a forma o asemenea armată luată dela toate fronturile, precum și pentru a o întrebuința la timp și bine, se impune să existe o singură comandă, se impune un comandament superior.

Iată dar în ce imprejurări dramatice s-a pus chestiunea comandamentului unic din partea franceză ca și din partea engleză.

Pericolul părea atât de mare și Parisul atât de direct amenințat, încât Clemenceau venit depe front în ziua de 25, propune d-lui Poincaré plecarea guvernului și a serviciilor publice.

Poincaré s-a opus, și, în dimineața următoare, a plecat cu Clemenceau la cartierul general unde s-au întâlnit cu Lord Milner sosit în Franța ca delegat al guvernului britanic. Aci s-a văzut din nou cât de grea era situațiunea pentru aliați.

A doua zi (26 Martie) a avut loc la Primăria din Doullens o conferință unde s-a pus net chestiunea comandamentului unic [1]).

După preliminările necesare, generalul Douglas Haig propune să i se încredințeze lui Foch rolul de conducător între cei doi comandanți. Generalul Foch spune în cuvinte scurte și răspicate cum înțelege el comandamentul unic.

Prima redactare a scrisorii de încredințare a comandamentului fiind tot necomplectă, urmează oarecare discuțiuni, după cari apoi se redactează astfel: Foch primește dela guvernele englez și francez misiunea de a coordona acțiunea armatelor aliate pe frontul occidental; el se va întreține cu generalii șefi cari îi vor comunica toate informațiunile, toate știrile folositoare [2]).

---

1) Au luat parte Lord Milner, Poincaré, Clemenceau, Loucheur, generalii Foch, Pétain, Weygand și Haig.

2) Iată etapele prin care a trecut punerea în practică a ideei de comandament unic la aliați.

După dezastrul italian dela Caporetto, s-a pus serios discuțiunea comandamentului unic. Lloyd George a fost cel dintâi partizan, deși s-a lovit în Anglia de mari rezistențe. La Rapallo (Noembrie 1917) cu mare greutate s-a constituit comitetul superior al războiului cu șefii guvernelor englez, francez și italian care urmă să se întrunească periodic

Prima dispoziţiune a lui Foch, după formarea comandamentului unic

Inainte de a arăta această măsură să revenim din nou asupra ordinelor date de generalii Haig şi Pétain.

Cel dintâi prescria: să facă tot posibilul ca să se înlăture o ruptură cu francezii; dar dacă sunt obligaţi la retragere să se retragă încet acoperind porturile Pasului de Calais.

Cel de al doilea prescria: de a menţine grupate forţele franceze pentru a acoperi capitala (misiune esenţială); de a asigura legătura cu englezii (misiune secundară).

Cu alte cuvinte cel dintâi se gândeşte la porţile Canalului Calais; cel de al doilea la Paris [2]).

Foch înţelegând pericolul acestei divergenţe de eforturi cari înlesneau tocmai intenţiunile adversarului, a hotărât ca idee cardinală: să se ţină cu orice preţ legătura între cele două fronturi. Cu alte cuvinte, din ceeace era secundar pentru primii doi comandanţi, Foch a făcut esenţialul.

Din ordinile, din explicaţiunile şi din grija ce a avut de a vizita imediat pe fiecare comandant de armată, reese că: important era de a face cu orice preţ sudură între armatele aliate în care scop nu trebue acoperit nici Paris nici Calais, ci Amiens.

Iată pentru ce spunea Foch, în scrierile sale, ca şi Napoleon, că: „războiul este o artă simplă de concepţie".

Această singură idee o urmăreşte Foch cu o voinţă pe care nu o avusese nimeni înaintea lui, cu o grijă de a repeta cât mai des ideia şi cu o energie fără seamăn pentru a urmări el însuşi executarea ei pe toate fronturile.

Afară de aceasta, pentru execuţiunea acestei idei simple, niciodată mai mult ca acum n'a aplicat Foch ceeace spunea

---

la Versailles unde vor fi reprezentaţi permanent prin consilieri tehnici militari.

In 1918, trece în a doua fază: crearea unui comitet executiv de războiu prezidat de generalul Foch. Tot atunci se hotărăşte crearea unei rezerve interaliate din divizii luate de pe fronturile francez, italian şi britanic. Aceste divizii trebuiau să fie disponibile în orice moment sub comanda preşedintelui comitetului executiv, însă de fapt nu s-a putut constitui.

Numai după ce s-a văzut cu ochii dezastrul ce poate veni din lipsă de comandament unic, s-a revenit la a treia fază, care, cum s-a arătat, tot n'a fost completă şi a trebuit să se perfecţioneze după ce Foch a cerut aceasta cu insistenţă.

2) Rezumate din „La Bataille" de Foch par Raymond Recouly.

adesea elevilor săi: să facem să lucreze meningele nostru, să îl fosforăm astfel încât să putem realiza ceeace vrem cu mijloacele pe care le avem.

El dă ordine puține, clare și scurte, în schimb veghează la execuție și persistă cu o voință de fier să nu i se ceară nici o schimbare, iar atunci când controlul nu-l poate face singur, se servește de ajutorii săi, generalii Dikter și Weigand.

Când generalul Gough, comandantul armatei V-a engleză, aflat la 2 km. de Amiens, îi spune că armata sa nu mai are decât câteva unități și că trebue să fie înlocuit imediat, generalul Foch recunoaște toate acestea, ia măsuri de întărire pe dreapta și pe stânga, dar nu schimbă armata V și adaogă: victoriile se câștigă cu resturi și cu fărîmituri.

A doua zi trimite lui Pétain o scrisoare mișcătoare în care îi spune, între altele: „nu mai e nici un metru de pământ francez de pierdut, trebue să te lupți și să te ții acolo unde ești".

Așa, în câteva zile, prin astfel de precizie în ceeace vrea, prin astfel de hotărâri energice și prin astfel da activitate inspăimântătoare, încrederea în Foch se mărește ca prin farmec.

In ziua de 28 când se pronunța pe front această încredere în Foch, — deși armatele germane înaintau, — sosește și Pershing care oferă generalului Foch concursul direct și imediat al diviziilor sale instruite.

La 29 Martie când Foch se întâlnește cu Haig la Albeville, directivele lui Haig erau date exact în spiritul ordinelor lui Foch: „a rezista pe loc, a reconstitui diviziile acolo unde se găsesc fără a le retrage".

Haig, până eri șef, acceptase cu încredere această situație de subordonat ceeace îi face mare cinste în istoria acestui războiu.

La 30 Martie când Clemenceau, Loucheur, Churchill vin la Foch, pe front, găsesc legătura aproape asigurată și pe Foch satisfăcut.

De aci până la 15 Aprilie atacurile germane slăbesc din ce în ce, deci ofensiva lor pierduse puterea de înaintare.

Acum generalul Foch trece în a doua fază, pe care o concretizează în scrisoarea trimisă d-lui Clemenceau prin următoarele 17 cuvinte: „înlăturarea dificultăților imediate nu este totul; trebue gândit la posibilități îndepărtate. Trebue ca „Coordonatorul" să devină „Conducătorul" [1]).

1) La Bataille de Foch par Raymond Recouly pag. 23-30.

El demonstrează şi cere urgent şi cu insistenţă: o direcţie generală a războiului. Comandamentul unic nu poate să dea rezultate fericite dacă nu se întinde puterea generalismului [1]).

In adevăr, în după amiaza zilei de 5 Aprilie, la primăria din Beauvais, unde asistau d-nii Lloyd George, Clemenceau, Sir Douglas Haig, Bliss Persyng şi Pétain, s'a completat delegaţiunea lui Foch astfel: „are direcţiunea strategică a operaţiunilor militare; generalii comandanţi şefi păstrând conducerea tactică şi dreptul de a apela la guvernământ dacă găsesc necesar".

La 14 Aprilie cel din urmă pas este făcut:

Generalul Foch este numit: Comandant şef al armatelor aliate în Franţa.

La 2 Mai, comitetul executiv al războiului interaliat este suprimat. Frontul italian trece sub dependenţa strategică a comandantului şef al armatelor aliate.

Pe lângă măsura de a ţine atacul inamic pe loc şi a păstra legătura strânsă cu armata engleză, generalul Foch a luat imediat măsuri pentru constituirea rezervei engleze la Nord de Amiens şi franceză la Nord-Est de Beauvais, destinate să răspundă la atacurile germane.

De altfel această măsură fusese luată de generalul Pétain încă dela 27 Martie: Două armate a V (retrasă din Reims) şi a X (readusă din Italia) se constituiau în regiunea Beauvais.

Această constituire imediată de rezerve îşi produce utilul în faza a treia, a ofensivei germane, în Flandra.

Când frontul dela Lys era să fie sfărâmat, armata a X franceză fu împinsă pe Somme. Puţin în urmă se eşalonă spre Doullens şi Sf. Pol, în locul rezervelor britanice chemate pe Lys, constituind miezul rezistenţei la Noyon.

Participarea efectivă a armatei Americane

In Aprilie 1918, adică la un an după declararea războiului, corpul expediţionar american are 300.000 de oameni, formaţi în

---

1) La Beauvais, într'o întrevedere, Foch explica lui Clemenceau, cum a fost silit chiar în ajun să meargă personal la Dury, unde să convingă pe Haig şi Rawlinsson că înlocuirea diviziilor armatei V-a în timpul luptelor va fi un pericol, deşi se pare că germanii nu mai au puterea ofensivă. Foch a spus: astfel a trebuit că pentru un detaliu aşa de mic faţă de întregul front să fie necesară prezenţa mea ca să conving în loc să dirijez. (Raymond Recouly op. citat pag. 24).

6 divizii mici, ceeace nu este suficient față de nevoile operațiunilor și de putința Americei.

Această stare nu se poate îndrepta decât după ce Anglia pune la dispoziţiunea Americei toate vasele sale pentru transporturi. Din America până în Franța ei au de parcurs 5500 km, deci nu se putea utiliza ori ce vas. Cu modul acesta efectivele corpului expediționar ating 600.000 oameni la sfârșitul lui Mai, 900.000 la sfârșitul lui Iunie 1.200.000 la sfârșitul lui Iulie, 2.000.000 la sfârșitul lui Octombrie. Numărul diviziilor trece dela 6 la 19 până la 1 Aprilie, la 18 până la Iunie, la 27 până la Iulie și la 30 până la 1 August.

In ceeace privește fabricarea materialelor de războiu America a evoluat astfel:

Pentru infanterie arsenalele ajung să îndestuleze nevoile armatei americane în Martie 1918, câte 8.000 de puști pe zi, în loc de 700 ca în 1917, iar în Octombrie câte 10.000 puști, 320 mitraliere și 11.000.000 cartușe. Pentru artilerie însă greutățile fabricațiunei făcu ca armata americană să fie tributară fabricației franceze până la terminarea războiului deoarece n'a putut ajunge decât dela 9-12 tunuri pe zi.

Cât despre obuze, America până la armistițiu abia ajunsese să fabrice 100.000 pe zi, atunci când industria franceză atinsese de mult cifra de 300.000. Uzinele Americei reușise să fabrice la sfârșitul anului 1918, câte 6.000 motoare pe lună pentru aviație, totuși, până la sfârșitul războiului, aviatorii americani au întrebuințat aparatele franceze. In rezumat, America a putut să desvolte grabnic fabricațiile cu care era obișnuită: automobile, tractoare, îmbrăcăminte, echipamente, conserve,—dar pentru materialul de războiu, ea nu poate satisface nevoile armatei.

In ce privește forma de operațiuni, s-a afectat Americei frontul care răspundea mai bine nevoilor americane, care era în legătură cu bazele maritime iar între aceste baze și front avea posibilitatea să întindă serviciile sale dinapoi.

Zona afectată s-a întins, între Toul, Dejon, St. Dezier, Vitry în care s'a instalat circa 20 companii de instrucție pentru câte o divizie. — Centrul principal al acestei zone e Chaumont, Neufchateau—Gondrecourt, Is-sur-Tille.

Pentru Baze Maritime s-au ales porturile St. Nazaire și Bordeaux. Eventual au întrebuințat Brest și Marsille. — Brest a fost întrebuințat mai ales pentru trupe.

Depozitele dela Montoir, St. Nazaire, St. Sulpice erau organizate astfel ca să poată primi alimente și materiale pentru 1 milion de oameni în 45 zile.

Fiecare din ele erau deservite de circa 200 km. cale ferată. Tabăra dela St. Nazaire putea adăposti 40.000 oameni iar cea dela Pontanzen 80.000 oameni.

Depozitul general dela Gievres, instalat dealungul căii ferate Bourgeois-Tours, atinsese o suprafață de 10 km. lungime, de 3 adâncime și cuprindea circa 200 magazii servite de 390 km. cale ferată.

La Nevers. Cercy-la-Toms și Saumur s-au instalat mari ateliere de reparațiuni pentru materialul de căi ferate.

Pe lângă liniile de comunicație St. Nazaire Nantes-Bourges-Tours, și Bordeaux-Limogea-Bourges, americanii, au construit încă o variantă cu un pod peste Loira, pe porturile Saincaye-Nevers, pentru a evita gara Nevers.

In ce privește instrucțiunea, trupele urmau un program în trei faze: Faza I: antrenare în câmpuri de instrucție, artileria în câmpuri speciale de tragere.

Faza II: Infanteria cu artileria diviziei sale, complectează instrucția într'un sector de pe front.

Faza III: Manevre cu toate armele întrunite la centrele de instrucție. America a organizat în Franța, numeroase școli militare. școli de corpuri de armate (19 școli) școli de stat major, de infanterie, de artilerie, de tancuri și de diverse specialități.

A doua ofensivă Germană; (Aisne și Compiegne)
Ofensiva depe Aisne (27 Maiu-7 Iunie)

Marele Cartier German neputând deschide drumul la Calais nici cel dela Amiens, își pune întrebarea dacă este bine să continue ofensiva către aceste două obiective, sau să aleagă alte direcțiuni. In nici un caz nu se gândește la ipoteza oprirei în defensivă, din cauza efectivelor americane care începuseră să se mărească și prin urmare, din cauza putinței pe care o vor avea adversarii în curând să răstoarne ori ce defensivă.

Socotind imprudent să continue ofensiva în direcțiile unde inamicul își luase toate măsurile, M. C. German a hotărât să dea un atac principal prin surprindere cu grupul de armate al Kron-

prinţului imperial, pe frontul Reims-Anisy-le-Chateau, cu extensiune imediată pe Oise şi un alt atac între Mont-Didier şi Oise.

In rezumat, Ludendorf, în memoriile sale, spune următoarele despre alegerea frontului de atac şi despre proectul atacului:

„Operaţia cea mai favorabilă era se să continue atacul împotriva armatei engleze de lângă Ypres şi Bailleul, însă acum se aflau acolo forţe inamice importante. Inainte de a putea începe atacul în acest punct, trebuia slăbirea inamicului şi imbunătăţirea comunicaţiilor dându-li-se o mai mare desvoltare. Mai mult, regiunea Somme este puţin apărată şi oferă avantaj pentru lucrările de atac. Inamicul era slab în faţa armatelor I şi VII. Ridicase o parte din forţe ca să le ducă la Ypres şi mai pusese în linie divizii engleze obosite" [1]).

Pentru această a doua ofensivă s'au fixat următoarele atacuri:

Un atac al armatelor VII şi I pornind depe linia dela Anisy, la Sud-Est de Laon, la Sud de Berry-au-Bac, în direcţiunea Soisson-Fismes-Reims;

O extensiune a atacurilor începe înspre dreapta, trecând Aillette, de partea Oise-i, şi spre stânga, până spre Reims;

Un atac al armate VIII între Oise şi Mont Didier în direcţia generală Compiegne!

Prin această ofensivă germanii sperau să producă atâtea pierderi şi demoralizare pe frontul de Vest încât să poată continua atacul în Flandra, unde armatele Kronprinţului Rupprecht se refăceau în urma luptelor din Martie şi Aprilie.

Grupul de armate al Kronprinţului Rupprecht, trebuia să păstreze o atitudine pur defensivă şi să se întărească făcând tot timpul preparative în vederea unui atac în Flandra şi a unui diversiuni dealungul întregului său front.

Atacul armatei XVIII trebuia să urmeze la câteva zile interval.

Intrarea în acţiune mai târziu a armatei XVIII este subordonată sosirei bateriilor pe care armata I şi VII le vor libera după plecarea la atac. Deci nu motive strategice sau tactice, ci motive materiale, ceeace indica o slăbiciune.

In total germanii concentrează aci 28 divizii din care 15 în linia întâia; iar între 27-30 Maiu trebuia să sosească încă 17 divizii. Total 45 divizii cu 4000 tunuri.

---

1) Op. citat vol. II pag. 270-274.

In acest moment trupele franceze din sectorul de atac erau dispuse astfel:

Armata VI (Duchesnes) ținea frontul de 80 km. cu 11 divizii, în linia I, și patru în linia a doua pe Oise [2]). In urmă și pe flancul acestei armate erau eșalonate la dispoziția generalului șef, cinci divizii dintre care 3 pe Oise de o parte și de alta de Compiegne, una la Sud-Est de Villiers-Cotterets, și una la Sud Vest de Reims.

In noapte de 26, cele 42 de divizii germane destinate pentru atac și eșelonate cu circa 15 în linia întâia iar celelalte în a doua și a treia, se apropie de părțile de unde trebuia să pornească atacul.

La 27 Mai ora 1 dimineața începe preparațiunea de artilerie mai puternică decât la 21 Martie, în ceeace privește întrebuințarea masivă de obuze.

Impăratul Vilhelm asistă la bătălie. La orele 3,40 dimineața infanteria lui Von Böhm Insoțită de care de asalt și mitraliere pornește la atac pe un front de circa 50 km.

Efortul principal se pronunță între Bery-au-Bac și drumul dela Soissons la Laon (Anisy-le-Chateau),

Trupele franceze au fost absolut surprinse la acest atac.

Comandantul armatei VI-a franceză, în loc să facă uz de foc pentru oprirea atacului, chiamă rezervele în ajutor, ca să poată conserva Chemin-des-Dames.

Această chemare prea timpurie produce o ingrămădeală de trupe, din cauza retragerei în panică a unor unități franceze din linia întâia.

La orele opt dimineața germanii ocupă Chemin-des-Dames și înaintează cu dreapta între Craonne-Bery-au-Bac și cu stânga către Pinon — Malmaison. După câteva ore ajung în apropiere de Aisne ale cărui poduri nu fusese distruse de francezi.

La 28 înaintează 12 km, și ating la dreapta platoul Croüy iar cu stânga înălțimile Saint Thiery, iar până seara ating Vesle la Vasseny.

---

2) Diviziile lui Duchesnes erau următoarele:
C. 30 A. cu D. 55, 19, 2 (cav. pe jos) și 155 dela Poutoise la Loemlly.
C. 11 A. cu D. 61, 22, 21 dela Loemlly la N. de Cranelle.
C. 9 A. englez cu D. 50, 8, 21 de aci la Loivre.
D. 45, I cela Loivre la Cavaliers de Courcy.

La 29 ocupă Soissons, ajung până la Fére-en-Tardenois şi ating valea râului Ardre. Până la sfârşitul zilei germanii produsese în liniile franceze o pungă de 60 km. front şi 20 adâncime. Divizia 134 franceză apără energic împrejurimile Reims; iar D. 45 întărită cu trupe din C. I. A. rezistă la Vest de Reims.

Impăratul Vilhelm, Hindenburg şi Ludendorf, surprins şi de acest succes neaşteptat ţin, un consiliu în noaptea de 29 la Corbeny, în care, au hotărât împingerea atacului spre Marna.

La 30 frontul german se întinde dela Soissons prin Verzy-Oulchy-le Chateau iar de aci paralel cu Marna, prin Chaiteves-Jaulgaune către Ville-en-Tardenois. Marna este atinsă la Jaulgaune.

In acest moment statul major al armatei V-a sub direcţiunea generalului Micheler, chemat de Foch, ia comanda bătăliei pe înălţimile dela Reims.

Astfel frontul german se găseşte la jumătate distanţa între Chateau-Thiery şi Dorman la 70 km. de Paris. In acest timp cele două tunuri germane băteau Parisul, iar mulţimea începuse a fi cuprinsă de groază. Numai calmul comandantului francez şi atitudinea lui Clemenceau şi Poincaré au contribuit să nu se producă panici păgubitoare.

Generalul Foch, dă următoarele ordine în seara de 30:

„Armata X-a rechemată dela Doullens se va intercala între A. III şi IV.

Trei divizii proaspete dintre Reims vor acţiona cu direcţiunea Fismes.

Patru divizii proaspete din regiunea Attigny vor acţiona cu direcţia Soissons şi Braines".

La 31 Maiu germanii atacă spre Chateau-Thiery însă trupele americane în legătură cu cele coloniale îi împiedică la trecerea Marnei. Către alte puncte germanii reuşesc să mai înainteze puţin.

Dar cu începere dela 1 Iunie atacurile germane întâmpină mai multă rezistenţă, graţie ordinelor date de Foch şi întăririlor care soseau — ca şi la 27 Martie — în marşuri forţate, cu trenurile, cu camioane-auto şi în automobile.

La această dată, 42 divizii germane se găsesc greu încercate pe frontul de atac.

Armata VIII-a germană, asvârlă, la 3 Iunie, trei divizii, ultimele sale rezerve, ca să cucerească platourile dela Nordul pădurei Ritz însă nu realizează decât o slabă înaintare. Au mai urmat

oarecari atacuri germane însă la 8 Iunie bătălia se poate considera terminată.

In acest timp 30 divizii franceze, toate diviziile de cavalerie, două divizii americane și una engleză sosesc aci ca să reziste în fața spărturei produsă.

Marele Cartier German oprește ofensiva și dă ordine de întărire pe poziție.

Ludendorf spune:

„E profund regretabil ca unul din staturile majore n'a putut recunoaște cât de favorabilă era situațiunea dincolo de Soissons. In acest sector nu s-a desfășurat aceiași rigoare ca față de Fismes deși ar fi fost cu putință. Astfel situațiunea noastră s-ar fi îmbunătățit considerabil nu numai la Vest de Soisson dar pe tot frontul unde se dădea atacul... Mă îndoesc că francezii ar fi putut să mai reziste între Aisne și Oise.... Dar șeful suprem îmbrățișează cu gândul întreaga situațiune, pregătește totul, însă executarea planului nu-i mai aparține".

In momentul încetării ofensivei germane, comandantul francez reușise să stabilească bine frontul și să fixeze sectoarele astfel:

Armata X (Maistre) cu C. I. 7. 30 dela Moulin-sous-Touvent la Faverolles.

Armata VI (Duchesnes) cu C 2 Cv, 7, 21 și 38 dela Faverolles la Dormans.

Armata V (Micheler) cu trei corpuri armată dela Dormans la Reims.

Afară de aceste corpuri erau în curs de transport circa 15 divizii.

Astfel Foch reușește în 10 zile să oprească marea spărtură germană deși pierde 55.000 prizonieri, 650 tunuri, 200 mitraliere și mari cantități de munițiuni. Deosebit, francezii pierd marea arteră ferată Paris-Chalons, iar frontul li se mărește cu 50 Km. prin buzunarul făcut de germani.

Bătălia dela Compiegne (Villers-Cotterets 9—13 Iunie)

Prin ofensiva dela 21 Martie Germanii realizează un eșind între Somme și Olse cu vârful către Moreuil; iar prin ofensiva dela 27 Mai realizase alt eșind între Soissons-Reims cu vârful pe Marna către Chateau-Thiery-Dormans.

Marele Cartier German, încurajat de ofensiva dintre 27 Mai — 5 Iunie, hotărăşte să continue atacurile în scopul de a îndrepta frontul între Compiegne-Villers-Cotterets.

Atacul către Villers-Cotterets trebuia dat de armata VII; iar cel către Compiegne de armata XVIII (V. Hutier).

Atacul trebuia să înceapă la 7 Iunie, însă, nefiind bine pregătit de artilerie se amână la 9 Iunie.

In noaptea de 8-9 von Huitier începe pregătirile sale de artilerie.

La 4 ore şi 30, el atacă cu 13 divizii în prima linie şi cu 15 divizii în liniile următoare pe un front de 35 Km., între Assainvillers şi Oise. Frontul era apărat de armata III (general Humbert). Efortul principal german se pronunţă în lungul drumului Roye Estrées-Saint-Denis.

Comandamentul francez aşteptându-se la acest atac îşi formase o rezervă de trei divizii în regiunea Beauvais-Senlis-Compiegne; iar linia de rezistenţa principală o mutase pe a doua poziţiune.

Bombardamentul german, mai puternic ca precedentele, a înlesnit atacul astfel ca până seara, aripa dreaptă germană ajunsese către Meroy; iar stânga ajunsese în faţa înălţimilor dela Vest lângă Oise. Centrul înaintase în acest timp pe axa principală 8 Km.

La 10, germanii întăriţi cu divizii proaspeste, ajung la 7 Km. de Compiegne, apropiindu-se cu dreapta de linia Parisului la Mont-Didier, înălţimea Moyenneville şi Tricot, iar cu stânga ajung pe malul Ecouvillon. Francezii evacuează zona cuprinsă între Moulin-Sous-tout-vent, Sempigny şi Bailly.

Dar la 11 Iunie, în momentul când germanii pregătesc să împingă atacul înainte, 4 divizii franceze şi 12 grupe care de asalt, sub generalul Mangin, contra-atacă dreapta germană mai ales spre Mery, câştigând oarecare teren.

Aceste contra-atacuri se repetă în zilele de 12 şi 13 Iunie.

Acestea sunt cele din urmă divizii odihnite pe care comandamentul francez le-a putut reuni pentru acest contra-atac dela care aşteaptă un efect de surpriză mai mult moral decât material. Aripa dreaptă a lui Huitier se retrage în dezordine, lăsând în mâinile francezilor câteva sute de prizonieri şi antrenând în retragerea sa centrul lui Huitier.

La 12 Mai Huitier renunţă a mai ataca.

IAȘI
UNIVERSITATEA
BIBLIOTECA

In aceeași zi, Böhm a reluat atacurile sale între Aisne și pădurea Villers-Cotterets.

Dar în această regiune francezii dispunând de o foarte puternică artilerie, domină pe adversar.

La 15 Iunie, Böhm, renunță la ofensivă.

Germanii au câștigat 50 Km. către Paris, au atins Marna, și au tăiat marea arteră ferată Nancy-Paris, dar, prin buzunarul în care au intrat se pun într'o situațiune grea și vulnerabilă. Linia ferată Laone-Soissons-Bazaches, Fère-en-Tardenois, nu ajunge ca să alimenteze cele 40 divizii germane înfundate aci. Această linie ferată se găsește numai la 15 Km. de frontul francez, prin urmare expusă la focul artileriei franceze.

Despre rezultatul acestei ofensive, Ludendorf zice:

„Pe la mijlocul lui Iunie, se făcu liniște pe întreg noul front al grupului de armate al Kronprințului german. Numai între Aisne și pădurea dela Villers-Cotterets mai domnea oarecare tensiune care se traducea câteodată prin lupte locale. De cele două părți ale râului Ardre între Marna și Reims, se mai manifesta deasemeni o oarecare agitație. Teritoriul cucerit de germani le aduse bogate resurse și le îmbunătăți situațiunea alimentară".

Dar tot el mai zice: „Grupul de armate ale Kronprințului câștigase o mare victorie tactică . . . . . însă pentru noi, din punct de vedere strategic, era defavorabil, că nu putusem să luăm Reims" [1]).

In acest timp, ofensiva armatei Austro-Ungare pe Piava nu reușise.

Această situațiune o judecă Ludendorf astfel:

„Ofensiva pierdută a Armatei Austro-Ungare fu pentru mine un eveniment profund dureros. Nu mai puteam să sper în Italia la o descărcare a frontului nostru occidental.

„Armata germană, nu avea altceva de făcut, decât să continue lupta fără ajutorul nimănui.

„Pe tot restul frontului aliații Germaniei nu semnalase nici o activitate mai pronunțată, afară de vestul lacului Ohrida, unde trupele Austro-Ungare fuseseră respinse în Iunie și Iulie până la Nord de Berat. Generalul von Scholtz, cunoștea bine gravitatea situațiunei în Bulgaria și se plângea că armata e târâtă din ce în

1) Op. citat Vol. II pag. 293.

ce mai mult în agitările politice ale diferitelor partide care voiau s'o opuie lui Radoslavoff.

„In Palestina, atacurile locale engleze eşuaseră; în Mesopotamia detaşamentele engleze, care înaintaseră spre Mosul fură readuse înapoi. Din contră, englezii păreau că se întăresc în Nordul Persiei şi pe malul Sudic al Mării Caspice, Turcii se aflau în jur de Tebritz şi foarte aproape de Baku.

„Pe frontul de Est situaţiunea era neschimbată. Totul era în suspensiune . . . . ".

„In Franţa, în momentul acesta sosise circa 20 divizii americane. Situaţiunea numerică evoluase în desavantajul german, diviziile americane cuprindeau 12 batalioane cu efectiv mare . . . ".

„Noile întăriri americane puteau să libereze unităţi franceze şi engleze, ocupând sectoarele liniştite. Acesta era un fapt de o importanţă considerabilă; el arată influenţa pe care o avu trimiterile de trupe de către Statele-Unite asupra soartei războiului. America deveni factorul decisiv . . . . ".

„Franţa scotea acum pe front, mult mai mult ca în anii precedenţi, bogatele rezerve în oameni ai imperiului său colonial. Era sigur că avea să se întărească în pauza ce avea să vie.

„Armata engleză depe la mijlocul lui Mai, având timp mai mult de repaus, reconstituirea ei făcuse progrese [1])".

In ce priveşte situaţiunea multiplei înţelegeri la aceste date, dăm următorul rezumat din lucrarea d-lui Col. Corda:

„Franţa a salvat încă odată partida în câmpiile Flandrei. La Kemmel, ca la Noyon, la Montdidier, şi înainte de Amiens, inamicul a găsit înaintea lui soldaţii francezi uniţi fraţeşte cu soldaţii britanici, şi departe de a fi despărţit armele aliate, ofensivele germane le-a unit materialmente şi moralmente, mai solid ca oricând.

„In al doilea rând încă, contra manevra repede şi plină de supleţă a comandantului şef al armatelor aliate a paralizat scopurile germanilor şi s'au opus ofensivei brutale a lui Ludendorf, împiedicându-l să atingă vreunul din scopurile sale: nici strivirea englezilor, nici ruptura între englezi şi francezi, nici Amiens, nici Marea. Pierderile inamicului au fost mari şi a trebuit să angajeze 152 divizii diferite".

„Cu toate acestea la 7 Mai, dintr'un total de 200 divizii în Franţa, erau încă 70 în rezervă (din care 42 complect proaspete).

---

1) Op. citat Vol. II. pag. 296.

„In ceeace ne priveşte, bătălia ne-a costat foarte scump, căci afară de pierderile datorite focului, am lăsat în mâinile inamicului o pradă considerabilă, 125.000 prizonieri şi 1000 tunuri. Deosebit am pierdut ca teren, câştigul a doi ani, minele din Bruay, ceeace va mări criza de cărbuni".

„Cele două pungi adânci săpate în frontul nostru făceau la Arras un eşind care putea în curând să devie pentru germani o pradă atrăgătoare, şi pe lângă aceasta, ne imobiliza aci.

„Din toate chestiunile, cea mai gravă pentru noi era aceea a efectivului şi a disponibilităţilor, precum şi grija de a ne putea menţine până la intervenirea eficace a americanilor. Din ansamblul de 164 divizii, aveam 67 în rezervă, însă aceste cifre nu reprezentau cu totul realitatea lucrurilor:

„Pe de o parte, armata engleză a trebuit să angajeze în bătălie 53 de divizii din 59, din care unele de mai multe ori. Deci se putea prea bine spune că armata engleză era, pentru un moment, incapabilă de a mai suporta o nouă sforţare. Cele 2 unităţi portugheze deasemenea foarte reduse şi desorganizate nu mai intrau în socoteală.

„Armata franceză pe de altă parte, a trebuit cu cele 105 divizii ale sale (99, la 21 Martie, 6 întoarse din Italia) să lărgească frontul ei cu 95 km. pentru a se întinde până la Somme, şi a alimenta bătălia depărtată şi excentrică dela Kemmel. Aceasta a costat'o pierderi foarte mari şi pentru un timp încă, i-a absorbit aproape 10 divizii.

„Franţa nu mai avea decât 33 D. I. în rezervă, din care 25 proaspete, şi încă acestea erau cu toate sau aproape toate, înapoia frontului vestic, dela Noyon la Mare, în detrimentul altor sectoare, degarnisite la extrem.

„In aceste ore critice a trebuit deci să se apeleze la concursul aliaţilor: câteva divizii engleze obosite, veniră la mijlocul lui Mai să ţie sectoare calme pe frontul din Champagne; de asemeni un corp italian debarcat la Mailly, vine să ţie liniile la vest de Verdun.

De la sfârşitul lui Aprilie, I-a divizie americană era gata de a se angaja în bătălie la Nord de Montdidier; celelalte 3, deja constituite, trebuiau să intre în luptă la rândul lor.

Generalul Pershing a avut buna inspiraţie că a propus lui Foch, care a acceptat, întărirea câtorva divizii franceze cu al patrulea regiment american neîndivizionat încă.

A treia ofensivă germană dela 15 Iulie la 17 Iulie 1918. (Bătălia II dela Marna).

Marele Cartier German avea intenţiunea să pronunţe o ofensivă în Flandra în direcţiunea Calais, unde credea că englezii vor degarnisi frontul pentru a întări pe francezi la atacul Kronprinţului imperial.

Cum însă la a doua ofensivă, armata VII-a germană rămăsese în condiţiuni grele în gâtul îngust dela Reims la pădurea Ritz, Hindenburg renunţă la proectul de atac din Flandra şi hotărăşte un nou atac al grupului de armată al Kronprinţului imperial în Champagne.

Ordinele fusese date din timp pentru organizarea acestui front, fără a se fixa data atacului.

Marele Cartier Francez aşteptându-se la un asemenea atac, luase toate măsurile de apărare după planul făcut de generalii Pétain, Maistre şi Gouraud [1]).

Grupul de armate ale generalului Maistre cuprinde: Armata IV (Gouraud). Armata V (Berthelot). Armata IX (Mitry) Armata VI (Degoutte).

Grupul de armate Fayolle cuprinde: Armata I (Debeney) Armata III (Humbert) Armata X (Mangin).

Kronprinţul dispunea pentru acest atac de următoarele trupe:

Armata III (von Einem) la est de Reims însărcinată să atace de front armata franceză a lui Gouraud. Armata I (von Mudra) dela Beligny la Prunay trebuia să înainteze spre Reims. Armata lui von Bulov să atace la N-V de înălţimile Reims, Armata V franceză (Berthelot), apoi să treacă Marna la Dormans, şi să înainteze pe ambele maluri la Epernay. Armata VII (von Boehm) dela Bligny la Longpont. O parte din această armată va forma flanc-garda spre Villers-Cotterets; iar cealaltă parte va ajuta manevra lui von Bulov către Montmirail, după ce va trece Marna între Jaugaune şi Chateau-Thierry.

Aşa dar este vorba de un atac concentric către Reims, cu un efort către Epernay pe cele două ţărmuri ale Marnei şi un atac către Chalons şi Bar-le-Duc. Prin acest atac se vizează în prima linie lărgirea buzunarului dela Chateau-Thierry, şi scăderea centrului de rezistenţă dela Reims. Perspectiva unei fericite pro-

---

1) Recit succint dela grande guerre. General Canonge, pag. 124.

gresiuni către Chalons și Bar-le-Duc, deschide între altele speranța de a aduce indirect căderea Verdun-ului și îndreptarea frontului german pe linia Epernay-Chalons Saint-Mihiel.

Operația aceasta li se pare germanilor că va fi ușor de realizat, deoarece rezerva franceză era concentrată în zona Mont-Didier-Soissons-Chateau-Thierry, deci frontul nu'l credea bine apărat.

Kronprințul imperial grație concursului grupului de armată Gallwitz și Wartenberg, care i-au dat divizii pentru înlocuirea pe front a diviziilor sale, poate la 15 Iunie să-și reconstitue rezervele. El constitue masa de atac cu 60 de divizii.

Stat Majorul armatei a IX, adus din România, se intercalează între armata VII și XVIII, și ia în contul său trupele de pe Ourcq și l'Oise, permițând astfel armatei a VII de a se consacra în întregime misiunei sale ofensive către Epernay.

In fine, în timpul acestei lupte, Kronprințul de Bavaria, va rămâne în rezervă cu trei divizii bine odihnite. Dacă operațiunea către Reims reușește, massa de artilerie va fi numai decât transportată dela Champagne în Flandra, și atacul va fi reluat la Nord de Lys în direcțiunea Calais.

Pentru atac s'au mai luat măsuri ca preparația artileriei să înceapă cu o extremă violență, paralizând pe adversar, sub nori groși de gaze și de fum, apoi va începe înaintarea infanteriei sub protecțiunea tirului de artilerie acompaniat de mitraliere și bombe [1]).

Din nenorocire pentru germani, de data aceasta eșecul va fi complect.

Victoriile pe care le-au repurtat dela 21 Martie la 9 Iunie, scoțând în evidență metodele lor, au făcut pe franco-englezi să găsească mijloace pentru a-i combate.

Afară de aceasta, pe când germanii au putut dela 21 Martie la 20 Mai să ascundă până în ultimul moment preparativele lor, de data aceasta atacul a fost cunoscut la timp în toate detaliile sale, prin o serie de informațiuni concordante.

La 14 Iulie, în ajunul ofensivei, francezii cunoșteau ora precisă a începutului ofensivei germane.

Armata a IV-a franceză perfecționase apărarea cu linii în

---

1) Planul de operațiuni al artileriei a fost făcut tot de Colonelul Bruschmuller, socotit ca cel mai talentat artilerist în aceste operațiuni.

adâncime, stabilise rezistența sa pe întăriri între întâia și a doua poziție, pe care o numeau *„Poziția intermediară"* constituită în scopul de a sustrage diviziile din prima linie dela tirul de distrugere al artileriei grele și al lans-bombelor inamice [1]).

Armata V-a, stabilită de câteva săptămâni pe poziție, se eșalonase în adâncime, pentru a lupta și conserva prima sa poziție.

Importante întăriri fusese puse la dispoziția grupului de armate din centru, care pe tot frontul amenințat, dela Vest la Chateau-Thierry acoperise dispozitivul liniei întâia, acolo unde era prea amenințat și constituise un lanț de divizii în linia a doua.

Stat Majorul armatei a IX-a primise misiunea să studieze diferite ipoteze de străpungere a frontului inamic, în vederea unui comandament în zonele de ruptură corespondente, iar la 12 Iulie, generalul Foch fixase și condițiunile manevrei de realizat.

La 14 Iulie însă s'a pronunțat atacul german.

Acest atac fusese hotărât pentru 12 Iulie, dar cum spune Ludendorf: „din nenorocire trebue să fie amânat până la 15, ca să se complecteze preparativele".

„Este de remarcat că precum aflase Marele Cartier Francez dela dezertori că germanii vor ataca, tot așa germanii aflaseră dela niște dezertori că la 12 sau 14 era hotărât un mare atac pornit din pădurea Villers-Cotterets" [2]).

Preparația artileriei germane s'a început în noaptea de 14-15 Iulie la ora 23, iar la 15 Iulie ora 4,15 infanteria germană a plecat la asalt pe un front de circa 90 km. dela Argonne la Marna și dela Massiges la Chateau-Thierry.

Frontul atacat era distribuit între aliați astfel: 12 km. apărat de italieni, 5 km. de americani și circa 37 km. apărați de francezi.

La Est de Reims, atacul lui von Einem s'a înfundat în interiorul primelor poziții franceze unde a suferit pierderi și n'a mai putut înainta. Împăratul Wilhelm și Ludendorf urmăriau aceste operațiuni. Armata I a lui von Mudra nu a putut obține succese.

Din contră, la Vest, atacul lui von Belowre alizează progrese prin Valea Ardre, respinge trupele lui Berthelot (A. V), trece

---

1) Să se observe că acest sistem constitue o întoarcere la principiul avantposturilor.

2) Ludendorf, vol. II, pag. 330.

Marna și pornește către Epernay. Trecerea Marnei s'a făcut sub protecția unei artilerii ascunsă în pădurile dela Nordul Marnei (500 baterii) și s'a executat la 3 dimineața pe vaporașe și pe numeroase punți aruncate de pionieri.

In acest timp flanc-garda lui von Böhm se pusese în mișcare către Marna, însă a fost respinsă imediat de trupele americane.

Cu privire la trecerea peste Marna, Ludendorf zice: „Armata VII-a pătrunse între Marna și Ardre în pozițiile apărate cu încăpățânare de diviziile italiene care suferiseră și pierderi".

Trupele cari trecuse Marna înaintează circa 5 km. la Sud de Marna dar se isbesc de rezervele generalului Mitry (A. IX) stabilite pe platoul St. Aignau-la-Chapelle-Monthodon.

Situația celor zece divizii germane care trecuse Marna era cu totul gata, fiind lipsite de sprijinul artileriei, și neputându-se aproviziona din cauză că punctele depe Marna erau bătute de focurile franceze.

Comandamentul german dă ordin, la 16, la prânz, de a opri atacurile armatei I și a III-a, între Main de Massiges și Reims și de a nu continua decât atacurile din stânga armatei a VII-a și la dreapta armatei I, către Reims; iar la 19, ordonă ca diviziile care trecuse Marna să se retragă pe cellalt mal.

Seara încep transporturile artileriei grele și a lans-bombelor dela Champagne către Flandra.

Dar în ziua de 17, toate eforturile armatei a VII-a, pentru a progresa către Epernay sunt fără succes.

La 18, Foch atacă pe un front de 40 km. între Amiens și Hilloy.

Mangin și Degoutte ies din pădurea Villers Cotterets și sparg centrul german la Nord de Soisson pe un front de 20 km. luând 20.000 prizonieri și 40 tunuri.

Diviziile germane expuse la Sud de Marna sunt într'o situație precară căci podurile sunt bombardate de tunurile și avioanele franceze. Pe de altă parte armata V-a are nevoe de repaus de mai multe zile, pentru a organiza un nou atac pe Reims.

In acest timp Ludendorf se ducea la Kronprințul de Bavaria ca să reguleze detaliile atacului din Flandra, dar la 18 dimineața îi sosește noutatea despre străpungerea francezilor la Sud de Soissons.

Cea din urmă ofensivă germană se termină printr'o înfrângere iremediabilă.

De ce au intreprins'o germanii ?

Iată cum motivează Ludendorff:

„Atacul de lângă Reims era o operaţiune eşită din logică. O întreprinseserăm cu ferma convingere că are să reuşească inevitabil. Am reflectat profund, asupra chestiunii dacă nu cumva având în vedere situaţiunea armatei şi starea efectivelor noastre nu ar fi fost mai nemerit să fi rămas în defensivă. Respinsei această ideie".

„Pe lângă efectul defavorabil pe care această deciziune l-ar fi produs asupra aliaţilor noştri, mă temeam de armată să nu suporte mult mai greu luptele defensive, decât ar suporta bătăliile ofensive.

In defensivă toate slăbiciunile armatei noastre aveau să reiasă într'un mod mult mai grav [1]).

III. Perioada ofensivelor multiplei înţelegeri dela 18 Iulie la 31 Octombrie.

Situaţia generală a adversarilor.

La 18 Iulie germanii au pe front 207 divizii între care zece divizii aduse de pe frontul de Est încă dela 21 Martie. Din acestea 81 sunt în rezervă, distribuite astfel: 30 în zona grupului armatelor Kronprinţului imperial, 30 la Kronprinţul Bavariei, restul în sectoarele liniştite ale grupelor de armate Gallvitz şi ducele de Wurtemberg. Moralul trupelor germane începuse să scadă simţitor.

La începerea ofensivei dela 21 Martie li se spusese că atacă pentru pacea victorioasă, totuşi această pace se depărta continuu [2]). Acum li se cerea o a treia sforţare, tot atât de puternică ca şi celelalte două, pentru acelaş scop.

Diviziile germane, deşi multe la număr, nu mai aveau aceeaşi omogenitate ca la începutul războiului; greutatea o suportau numai unele din ele.

Opinia publică germană începuse a nu mai crede în victorie. Deosebit de aceasta, însuşi secretarul de stat al afacerilor străine

---

1) Op. citat vol. II. pag. 302.

2) Au rămas istorice cuvintele Kronprinţului Imperial care spune trupelor: „Clopotele Paştelor ne vor suna o pace victorioasă" Germanii mai întrebuinţase ca efect asemenea cuvinte lapidare cu ocaziunea tratativelor dela Brest-Litowski: *Pacea Pâinii* şi dela Buftea: *Pacea Petrolului.*

von Kulman, afirmă în Reichstag la 21 Iunie că: „războiul nu mai poate găsi siguranța sa în lagărul bătăliei". In fine, înfrângerea austriacilor în Italia, arată poporului adevărul ce i s'a ascuns atâta timp.

In domeniul economic, viața devine din ce în ce mai aspră. Hindenburg se gândește o clipă să renunțe la o a treia lovitură, și să treacă la defensiva strategică, dar în urmă revine, căci era mai greu ca trupele să suporte cu mijloacele reduse și cu moralul micșorat, un atac care cerea dela ele mult mai multe sforțări decât o atitudine ofensivă. Astfel, pe când șansele puterilor centrale scădeau, acele ale antantei creșteau. Dacă Franța nu poate mări numărul unităților sale din cauza crizei efectivelor, cel puțin face sforțări miraculoase pentru a nu le reduce. Producția sa în artilerie crește, unitățile sale de aviație se măresc; în fine, carele ușoare de asalt încep să apară în mare număr și au să devină un important element de succes, economisind preparațiile artileriei, și mai ales ușurând atacurile prin surprindere. Anglia, prin prelungirea duratei serviciului militare creează importante brațe în personalul minelor și al uzinelor sale.

Grație acestor măsuri, putu să trimită pe continent până în Martie 320.000 oameni de întărire cari au umplut golurile în unitățile combatante.

Generalul american Pershing are în Franța, sub ordinele sale, mai mult de 1.000.000 soldați, dintre care 750.000 combatanți.

După bătălia depe Aisne, Foch, voind să exploateze fără întârziere situția delicată a diviziilor germane care se îngropau în înfundătura Chateau-Thierry, prescrisese generalului Pétain încă dela 7 Iunie, să studieze o acțiune ofensivă a armatei a V-a între Reims și Marna.

La 14 Iunie generalul Foch prescrise armatei a X-a o acțiune simetrică pe malul Sud al râului Aisne în direcția Soissons. Astfel voința lui Foch de a ataca rămase nestrămutată, cu toate loviturile repetate ce dădea adversarul.

Acum însă sosise momentul începerii acestei ofensive în stil mare.

Dar pentru ca această ofensivă să fie posibilă, trebuia să existe mijloace. In acest scop armata franceză trebuia regrupată și întinsă până în Flandra. Trebuia în acest timp să se formeze rezervele strategice mixte. Foch a obținut dela generalul Pershing, cinci divizii americane cu destinația să sporească diviziile franceze

în sectoarele liniştite. Deosebit generalul Haig este rugat să libereze detaşamentul armatei din Flandra (şase divizii şi o numeroasă artilerie). La 12 Iulie, când statul major francez este fixat pe toată întinderea frontului de atac duşman (90 km.) generalul Foch fiind sigur că inamicul n'are mijloace de a ataca în acelaş timp în Flandra, îndreptează 4 divizii engleze spre Champagne. La 14 Iulie, 70 divizii aliate sunt destinate pentru această bătălie, din care 57 franceze, 7 americane, 2 italiene, 4 engleze.

Atacul s'a ordonat astfel în ziua de 17, adică în ajun:

Armata X cu 16 divizii (C. 1, 20, 30 şi 11) debarcată de trei zile şi ascunsă în pădurea Villers-Cotterets va da atacul principal cu stânga la Soissons, centru la Chaudun şi dreapta la Noroy-sur-Ourq.

Generalul Fayolle (G. A. R.) având sub ordine armatele VI (Degoutte) şi X (Mangin), atacă în direcţia generală Oulchy-le-Chateau. Generalul Maitre (G. A. C.) va recuceri cu armata V-a (Berthelot) terenul pierdut dintre Reims-Marna iar cu armata IX (Mitry) va curăţa terenul la Sud de Marna.

Armata X are sub ordinele ei 18 divizii din care două americane şi două engleze, 40 escadrile, 70 baterii şi 325 care de asalt.

Armata VI are nouă divizii din care trei americane, 250 baterii, 70 care de asalt şi 28 escadrile.

Astfel pe când se executa lupta defensivă, a cărei strălucit succes l'am arătat în capitolul precedent, Foch pregătia în secret o grozavă contra-ofensivă, ale cărei rezultate le vom vedea, şi care marchează intrarea aliaţilor pe drumul victoriei.

Aspectul general al ofensivelor multiplei dela 18 Iulie la 31 Octombrie.

Aceste ofensive deşi s'au succedat fără întrerupere dela 18 Iulie la 31 Octombrie; totuşi, ele sunt distincte prin scopul urmărit şi prin rezultatele obţinute.

Dela 18 Iulie la 10 Octombrie, generalul Foch are în vedere o manevră strategică depărtată, dar urmăreşte pas cu pas şi zi cu zi o stratregie imediată, aceea a obiectivelor limitate strategice până ce îşi va câştiga spaţiul, timpul şi massa de care are nevoe pentru manevra strategică depărtată.

La 10 Octombrie, după 48 zile de continue operaţiuni şi după ce îşi realizează obiectivele imediate, începe faza de pregătire a marei lovituri (victoria finală).

Astfel operaţiunile multiplei înţelegeri pe frontul de Vest se pot grupa în:

1. Intâia ofensivă, sau contra ofensivă dela 18 Iulie la 6 August:

2. Operaţiile ofensive pentru cucerirea obiectivelor strategice imediate (corespund ofensivele 2, 3, 4, 5, 6 şi 7).

3. Ofensiva generală şi pregătirea loviturei decisive.

4. Ultimele operaţiuni din Noembrie. Prăbuşirea. Armistiţiul.

1. Intâia ofensivă, sau contra ofensivă dela 18 Iulie 6 August

Această contra ofensivă se poate numi *„a doua bătălie dela Marna“*, căci, în realitate, are loc pe acelaş teren, cu deosebire numai că în 1914 francezii stăpâneau şi Chalons.

Atacul începe în dimineaţa zilei de 18 Iulie fără pregătire de artilerie de către armata X-a ajutată de armata V şi VI pe un front de 45 Km.

Germanii complect surprinşi, cedează de o parte şi de alta a regiunei Ourcq şi se retrag peste 6 km. în dezordine. Francezii progresează în direcţia Fère-en-Tardenois.

Armata IX (Mitry) atacă pe malul stâng al Marnei diviziile germane ale lui von Böhm obligându-le în noaptea de 19/20 Iulie să evacueze malul stâng al râului. Această armată a întârziat intrarea în acţiune din cauza carelor de asalt. Podurile pe Marna fiind rupte armata IX întârzie încă 48 ore pentru refacerea lor [1]).

Von Böhm încearcă să reziste între Marna şi Aisne, fiind urmărit de aproape şi atacat continuu de trupele armatei IX şi V, dar este silit să se retragă pierzând 20.000 prizonieri şi 400

---

1) Despre modul cum s'a executat această retragere, Ludendorff zice:

„Retragerea trupelor de la sudul Marnei la nord, în noaptea de 20/21 se făcu într'o ordine admirabilă. Fu uşurată prin faptul că francezii nu atacaseră acolo la 20. Atacul lor dela 21, dimineaţa fu dat asupra poziţiunilor deja evacuate.

„După ce trupele germane fură trecute depe ţărmul sudic pe cel nordic al Marnei, a doua zi fură îndreptate între Ourcq şi Marna, precum şi între Marna şi Ardre pentru punerea frontului în bune condiţiuni de funcţionare“.

tunuri. La 21 Iulie Armata VI (Degoutte,) ocupă Chateau-Thierry.

Armata V (Berthelot) la Vest de Reims, întărită cu un corp englez, atacă flancul german dela muntele Reims.

La 21 și 22 trupele lui von Böhm ajutate de ale lui von Mudra rezistă pe platoul Hartennes, însă trupele franceze ajutate de aviație le resping cu pierderi. Intre primele măsuri luate de germani a fost aducerea cu trenul a diviziei 20 de pe Lys și a diviziei 5 aflată în rezervă spre St. Quentin.

Infanteria acesteia a fost adusă cu auto-camioane.

In urmă au mai sosit cu trenul și cu auto-camioane alte trupe.

La 23 Iulie, buzunarul Chateau-Thierry era redus la jumătate, sprijinindu-se acum pe înălțimea văii Ourcq în apropiere de Fère-en-Tardenois. Germanii nu mai rezistau pe diferite pozițiuni decât pentru a avea timp să evacueze proviziile îngrămădite în valea Vesle.

La 28 și 29, Degoutte și Mitry ocupă Fère-en-Tardenois și ajung la Champoisy și pădurea Riz, înlesnind astfel înaintarea lui Mangin.

La satele Serineges, Sergy, Villers-Hagron se dau lupte cu alternative de succes.

La 31, se dă o mare luptă în regiunea Fère la care participă și americanii cu succes.

Armata X-a atacă la Nord de Ourcq și respinge pe germani, desființând complect eșindul Chateau-Thierry. Dreapta armatei X-a (Mangin) ajunge la Bozoches, stânga sa pătrunde în mahalele Sud de Soissons (ocupat definitiv la 2 August). Armata VI-a (Degoutte) ajunge la Fismes. Armata V-a (Berthelot) se apropie de Vesle în jos de Reims.

In regiunea Fisme-Vesle cavaleria franceză a intervenit cu succes.

Contra-ofensiva aliată și-a ajuns scopul, eliberând marea comunicație Paris-Chalons, și obligând pe Kronprințul imperial să întrebuințeze toate rezervele sale.

In noaptea din spre 2 August, frontul german fu retras dincolo de Vesle, unde se aflau trupe gata să-l apere, într'o poziție de abia organizată. Francezii urmăresc de aproape și exercită o presiune violentă la Vesle.

La 3 August, seara, francezii ating Aisne și Vesle pe tot parcursul. La 4 August, Fismes este ocupat.

„Acesta fu sfârșitul bătăliei de mișcare dintre Marna și Vesle [1]).

Germanii întăresc linia de o parte și alta la Oise, cu trupe scoase din grupul armatelor Ruprecht de Bavaria [2]). Aceste scăderi de efective atrag imediat părăsirea definitivă a proectului de ofensivă din Flandra. Abia acum pot observa aliații că germanii stau de aci înainte în defensivă, mai ales după ce aceștia evacuiază progresiv înfundătura Lys, capetele de poduri ale malului stâng Avre și malul stâng Ancre. Germanii pierd 35.000 prizonieri, 800 tunuri, 6000 mitraliere.

Francezii preocupă circa 200 localități[3]).

Germanii ne mai având mijloace de înlocuire, recurg la descomplectarea diviziilor.

2. Operațiunile ofensive pentru cucerirea obiectivelor strategice imediate

A doua ofensivă: Bătălia din Picardia dela Amiens-Montdidier. (15 August).

La 24 Iulie, Mareșalul Foch întrunește la Marele Cartier pe comandanții șefi americani, englezi și francezi pentru a le expune situația generală și planul general de acțiune.

El arată că superioritatea numerică adversară nu mai există, că disponibilitățile aliaților cresc, grație sosirei neîntrerupte de forțe americane, pe când rezervele germane se nimicesc. El arată creșterea constantă a materialului de tot felul și demonstrează că aliații au dobândit inițiativa mișcărilor. Deduce din acestea toate că: „a sosit momentul de a părăsi atitudinea defensivă și a trece la ofensivă.

Mai arată că pentru un moment, nu e vorba de o ofensivă generală ci de lovituri repetate, de atacuri variate și separate în timp și spațiu, dar succedându-se prin surprindere, pentru a mări dezorganizarea armatelor germane, a turbura comandamentul german, și a prepara astfel lovitura generală.

---

1) Ludendorf. Op. citat vol. II, pag. 342.

2) Armatele IX, XVIII și II constituesc la această dată un nou grup de armată sub ordinele generalului Böhm care cedează comanda armatei VII generalului von Eberhard.

3) La 6 August, Republica Franceză conferă generalului Foch, bastonul de Mareșal, iar Generalului Pétain medalia militară.

In fine, arată planul său de acțiune imediată, care cuprinde următoarele cinci puncte destinate să asigure libertatea strategică și economică compromisă și anume:

a) Liberarea căei ferate Châlons-Paris (operațiunea este în curs, și se va dobândi rezultatul la finele lunei).

b) Liberarea regiunei Abbeville și a căei ferate Amiens-Paris.

c) Liberarea căei ferate Nancy-Paris oprită spre Commercy.

d) Liberarea părței încă activă a minelor din Briey.

e) Liberarea regiunei Pas-de-Calais.

La această conferință Foch a adăogat:

„Dacă aceste operațiuni vor izbuti, înainte ca anotimpul să fie prea înaintat, este de prevăzut, chiar de acum, pentru sfârșitul verei sau începutul toamnei, o ofensivă importantă".

La 6 August, Mareșalul Foch scria generalului Diaz, care nu a asistat la conferința din 24 Iulie „Piava a însemnat oprirea proectelor inamicului în Italia. Marna însemnează oprirea definitivă a proectelor sale în Franța pe partea principală a frontului occidental. Cu acestea sunt căzute planurile Imperiilor Centrale care contau pe o mare ofensivă înaintea venirei americanilor. Interesul indiscutabil al multiplei este de a exploata fără întârziere prăbușirea obținută de situația militară. Trebuesc date lovituri îndoite și repetate".

Bătălia dela Amiens-Montdidier are de scop reducerea întrândului dela Montdidier pentru a degaja drumul Paris-Amiens.

La 26 Iulie, Foch ținu o conferință cu mareșalul Haig și cu generalii Rawlinson și Debeney, comandanții respectivi ai armatelor IV engleză și I-a franceză, însărcinați cu executarea acestei ofensive.

Armata III franceză, trebuia să ajute la început armata I cu corpul său din stânga, care va ataca la Sud de Montdidier și va lua parte la luptă către linia Avre. Apoi va intra întreagă în acțiune și se va întinde peste massivul Petite Luce pătrunzând între Lassigny și Montdidier.

Armata IV engleză cuprinde 3 corpuri de armată cu 16 divizii.

Armata I (Debeney) cuprinde corpurile 31, 9, 10 și 35 total 13 divizii 350 piese artilerie grea și numeroase tancuri.

Armata III (Humbert) are 7 divizii.

Mijloacele de atac și mișcările trupelor destinate să atace s'au concentrat în trei nopți, în cel mai mare secret.

Atacul s'a hotărât pentru ziua de 8 August fără pregătire de artilerie.

La ora 4,30 dimineaţa armata IV engleză atacă eşindul german din Santiere, pe frontul de 18 km. dela Malancourt până la drumul Amiens-Roye.

Trupele germane surprinse se retrag în dezordine spre direcţiunea Chaulnes.

După o jumătate de oră şi după o pregătire de artilerie de 45 minute atacă şi Debeney flancul stâng german.

Armata VIII (von Hutier) şi armata II-a (von Marwitz) sunt cu totul surprinse. Atenţia germanilor fusese atrasă de preparativele aparente executate în Flandra, iar de altă parte ei îşi închipuiau că rezervele franceze sunt ocupate cu recenta bătălie dela Marna. La 8 seara, armata IV-a engleză a progresat cu 10 km. pe drumul Amiens Chaulnes; iar armata I franceză a luat platoul d'Hangest.

Englezii au capturat 7000 prizonieri şi 100 tunuri; iar armata I franceză 2000 prizonieri.

Pierderile anglo-francezilor au fost foarte mici.

In ziua de 9, manevra se continuă cu succes. Corpul 35 atacă la Sud de Montdidier; iar englezii trec peste Rosieres-en-Santerre şi ameninţă Chaulnes.

In noaptea de 9/10, germanii părăsesc Montdidier pe care îl ocupă francezii la 10 August ora 12.

Armata III sprijinită de care de asalt atacă pe frontul Coureelles-Chevincourt şi până seara ocupă massivul Lassigny şi Roye-sur-Metz luând legătura spre Bus cu armata I (Debeney),

Armata XVIII, von Hutier, se retrage în dezordine; iar armata II von Morvitz este respinsă de trupele engleze care ţin legătură cu Rawlinson pe frontul Dernaucourt-Estenhen.

In acest timp o escadrilă de 120 avioane bombarda Lassigny.

Cu începere dela 11 diviziile germane întărite rezistă înverşunat şi produc pierderi la orice înaintare a aliaţilor.

Mareşalul Foch ia măsuri să exploateze victoria pe aripi, la Sud de Oise şi la Nord de Somme. In acest scop ordonă ca A IV engleză să se apropie de Haim, A V franceză să meargă spre drumul Ham-Giuscard; iar armata III spre regiunea Noyon.

Germanii se retrag însă numai până la vechile lor poziţii din 1916, unde se opresc şi opun de aci o rezistenţă puternică.

Spre 15 August, luptele dela Amiens-Montdidier sunt oprite.

In aceste lupte anglo-francezii au luat 35.000 prizonieri, circa 700 tunuri câteva mii de mitraliere, și numeros material.

Prin aceste succese se înlătură amenințarea orașului Amiens, se liberează marea arteră Clermont și se acoperă comunicația directă cu Anglia.

Deosebit, aceste succese produc scăderea moralului nu numai în trupele germane dar și în Comandamentul superior. In acest moment, Impăratul Carol, venit la Spaa, înștiințează pe Impăratul Wilhelm că armatele sale nu vor rezista până la iarnă. Cât pentru bulgari, chiar dacă nu fac nici o declarație, atitudinea lor înseamnă delăsare și descurajare.

Este necesar să se știe, că Marele Cartier German, nu credea că anglo-francezii vor fi în stare să atace așa de puternic, ceeace reese din următoarea declarație a lui Ludendorf.

„La începutul lui August, ne aflăm în defensivă pe întreg frontul; oprisem orice atac. Numai atunci când diviziile care luaseră parte la ultimile lupte, se vor fi odihnit, s'ar fi putut lua noi deciziuni. O întrerupere a operațiunilor nu era nimic extraordinar; se mai produsese una, după oprirea marelor atacuri dela 21 Martie și 27 Maiu. Luptele dela 15 Iulie încoace, ne costaseră tot atât cât și aceste ofensive. Dorința de repaus, era tot atât de întemeiată cum fusese și atunci".

„Socoteam că inamicul are să-și continue atacurile către Vesle, unde presiunea sa se exercita cu o formă din ce în ce mai mare, ori, că temându-se de vre-un atac german, are să le extindă pe terenul dintre Aisne și Oise, unde era în forță, iarăși mi se păreau cu putință lovituri între Oise și Somme, poate chiar și împotriva pozițiilor noastre dela Albert și de pe câmpia Lys și în sfârșit în Sudgan. Dar credeam că n'o să fie vorba decât de atacuri parțiale, căci inamicul era și el epuizat; în general, tot atât cât și noi".

„Speram, că pe la începutul lui August, să putem respinge atacurile parțiale eminente și să le contra-atacăm într'un cadru mai restrâns decât precedentele. Ne mai aflasem și altă dată în situațiuni foarte critice, și, reușisem să găsesc expediente strategice; n'aveam nici un motiv să cred că de data asta n'am putea reuși".

Dar credința și planurile Germaniei, fură sfărâmate în ziua de 8, cum spune singur, Ludendorf:

„Ziua de 8 August, este ziua de doliu a armatei germane din istoria acestui războiu...".

Aceste înfrângeri ar fi fost încă mai dezastruase, dacă aliații ar fi continuat cu putere atacul la Vest de Somme, cum o mărturisește însuși Ludendorf:

„Rezervele armatei a II-a putură să oprească la Sud de Roye înaintarea inamicului asupra Peronne. In direcțiunea Roye, inamicul câștigase teren până la împrejurimile lui Arvillers. La sud de Avre, frontul trebui să se retragă începând cu Montdidier.

„Șapte divizii germane fuseseră complect distruse. Trei sau patru altele precum și resturile celor dintâi, erau gata să apere largul spațiu dintre Bray și Roye.

„Dacă aliații ar fi continuat să atace cu vigoare, germanii nu se mai puteau menține la Vest de Somme. Era hotărât chiar că A. II-a să reziste în vreme ce armata XVIII-a își va retrage aripa dreaptă până la Roye, aripa stângă rămânând pe înălțimile cari mărginesc râul Matz. Se prevăzuse mișcarea aceasta pentru noaptea dinspre 10 August. De nu reușea, era cu putință o mare victorie inamică".

„La 9 August, francezii, spre fericirea Germaniei, nu au desfășurat destulă energie în atacul lor, continuă totuși să câștige teren între Somme și Avre.

„Regiunea dela Nord-Vest de Roye putu să fie menținută. Armata XVII-a își execută în noaptea dinspre 10, dificila ei mișcare. A doua zi dimineață francezii atacară cu violență vechile poziții ale armatei XVIII-a care fură părăsite metodic chiar de către ariergarde. Firește, că armata a trebuit să lase și mult material".

„Armata II-a, rezistând iar a XVIII-a retrăgându-și frontul în noaptea dinspre 10, situațiunea germană dintre Somme și Oise se îmbunătățise într-o câtva. In timpul acesta mai sosiseră și ceva rezerve care consolidau frontul armatei II-a" [1]).

Consfătuirile politico-militare în Germania după înfrângerea dela 8 August 1918.

Aceste consfătuiri având importanță istorico-militară, le rezumăm aci din Ludendorf:

„Imediat ce avui o viziune complectă a celor ce se petrecuseră la 8 August, mă hotărâi să am o explicație cu Cancelarul, Secretarul de Stat dela Externe. Explicația aceasta avu loc la Spaa, la 13 și 14 August.

1) Op. citat. Vol. II, pag 347—348.

„S'a spus clar că nu mai era cu putință să se constrângă inamicul la încheerea păcei, nici atacându-l nici în defensivă. Prin urmare trebuia sfârșit războiul pe cale diplomatică. Secretarul de Stat von Hintze, din tot ce auzise asupra acestui subiect, trase concluzia clară că trebuia intrat în tratative de pace și că armata trebuia să ia o atitudine cât se poate de conciliantă.

„In dimineața următoare, conferința avu loc sub președenția Kaiserului. Impăratul, foarte liniștit, aprobă pe Secretarul de Stat von Hintze și îl însărcină cu stabilirea unei meditațiuni de pace de era posibil, prin intermediul Olandei. Mai semnală de a lumina poporul și a dirija afacerile guvernului cu fermitate. Cât privește punctul de vedere diplomatic, trebuia prins momentul oportun.

In momentul acela, Impăratul Carol se întrunise la Spaa cu contele Burian și generalul von Arz.

„S'a discutat cu generalul von Arz, situațiunea militară în general și s'a făcut aluzie la necesitatea de a se întări frontul de Vest cu alte divizii austro-ungare. Până aci nu sosise decât numai două.

„La 21 August, Secretarul de Stat von Hintze, vorbi despre cele discutate șefilor de partid Ebert, Groeber, Stresemann, contele Westpart și Wiemer. In cursul întreținerei, secretarul de Stat von Hintze expuse situațiunea politică și militară și încheie, de acord cu cele vorbite la Spaa, că războiul trebue lichidat cât mai curând posibil. Declară că are să ia toate măsurile ca să poată ajunge la pace".

A treia și a patra ofensivă (18 August până la 1 Septembrie)

Când Kaizerul ordonase intrarea în negocieri de pace, situația germanilor pe front era gravă.

Generalul von Boehm, luase comandamentul noului grup de armate format din A. II, XVIII și IX. Pe la mijlocul lui August, bătălia dintre Somme și Oise nu se terminase. Punctul unde se exercita mai mult presiunea inamicului era la dreapta și stânga de Roye, pe care germanii îl păstrară cu grele lupte.

Grupul de armate Rupprecht retrăsese armata VI-a cu câțiva km. înapoi de câmpia Lys. Se pregătea o nouă scurtare a arcului, părăsind Kemmel. Ici și colo se stabiliră poziții de retragere și se evacuară cele vechi.

La Sud-Estul câmpului de luptă, între Somme și Oise, armata IX și XVIII ocupaseră puternice poziţiuni defensive. Se aștepta la un atac între Oise și Aisne, putând izbuti în orice clipă, pe la mijlocul lui August.

Germanii credeau mai puţin posibil un atac pe Vesle sau pe celelalte puncte ale grupului de armate a Kronprinţului german și a grupelor von Gallwitz sau ducelui Albrecht.

Cu toate acestea, au luat măsuri pentru aducerea de rezerve în aceste sectoare, a unor divizii retrase pentru odihnă.

In momentul când eforturile armatelor Rawlinson și Debeney, sprijinite pe armata lui Humbert ajunsese la limită și se oprise în faţa rezistenţei germanilor, se desfășura brusc ofensiva pe ambele laturi ale acestor armate.

Generalul Foch, ordonase încă din vreme generalului Fayolle (G. A. R.) ca imediat după respingerea armatei VII și IX germană la Nord de Vesle, să înceapă ofensiva între Oise și Aisne ca să alunge pe germani la Nord de Oise și de l'Ailette, și să recucerească platourile între Aisne și Oise.

Aceste operaţiuni ţinteau să oblige la retragere apărarea germană dela Est de Soissons.

Deosebit, la 10 August, Foch a avut o consfătuire cu Haig când s'a atras atenţiunea asupra necesităţii strategice de a ataca în direcţiunile Bapaume, Peronne, pentru a mări sdruncinarea produsă germanilor prin ofensiva dela Roye și dintre Oise și Aisne.

Mareșalul Haig, inspirat de aceasta, a hotărât să atace cu dublul scop de a reduce eșindul german dela Bapaume și a produce o ruptură cu direcţiune Arras-Cambrai.

Operaţiunile francezilor la aripa de sud și ale englezilor la aripa de Nord s'au desfășurat astfel:

Armata X-a franceză (Mangin C. 18, 37, 30 și 1) cu 14 divizii se angajează progresiv dela 17 la 19 August pe tot frontul dintre Oise și Aisne.

La 18 August, atacă pe front de 25 km. și continuă la 19, când ocupă Napcel, Morsains și Nouvion-Vingre luând 2000 prizonieri.

La 20, atacul se întinde pe un front de 50 km. între Oise și Soissons înaintează 4 km. și ia 8000 prizonieri.

In zilele următoare atacul continuă și atinge Aillette și Aisne ameninţând cu dreapta înălţimile dela Soissons și cu stânga flancul armatei germane Hutier la Nord de Oise.

Până la 23 August, Mangin, făcuse o spărtură de 15 km. adâncime în frontul german.

In acest timp armata III-a franceză (Humbert) aflată la stânga lui Mangin, ia ofensiva pentru a lărgi spărtura, ocupă Lassigny, trece râul Divette şi se apropie de Noyon.

Aceste succese au atras o nouă descurajare a armatei germane şi a Marelui Cartier, cum o mărturiseşte însă-şi Ludendorf:

„Ofensiva dela 20 August se desfăşura exact după prevederile noastre. Inamicul pătrunse în liniile noastre în direcţiunea Noyon. Un atac al excelentei divizii de vânători recuceri terenul, dar nu în întregime.

„Celelalte părţi ale liniei principale de rezistenţă, între cele două spărturi nu rămaseră nici ele în mâinele noastre în întregime. Situaţiunea devenise astfel că nu mai puteam să ne menţinem dincolo de Oise şi Ailette. Comandamentul suprem, trebui deci să se hotărască a retrage armata IX-a: în noaptea dinspre 21, cu aripa dreaptă rezemată pe Oise, iar în noaptea dinspre 22, cu centrul rezemat de Ailette păstrând terenul dela Nord-Vest de Soissons. Cu toate preparativele, lupta luase şi de data aceasta o întorsătură nefavorabilă pentru noi. Nervii armatei erau încordaţi. Trupa nu mai suporta pretutindeni puternicul foc al artileriei şi asaltul tankurilor. Primisem astfel un al doilea avertisment. Incă odată suferirăm pierderi grele şi ireparabile. Şi ziua de azi fu o zi de doliu. Intr'adevăr, totul încuraja pe duşman să-şi continue ofensiva".

Paralel cu ofensiva lui Mangin şi Humbert, se producea la aripa dela Nord ofensiva lui Haig, în modul următor:

La 21 August, armata III-a (Byng) începe lupta preparatoare între Miraumont şi Moyenneville, cu scopul să învălue centrul de rezistenţă Thipval.

A doua zi, după reuşita atacului armatei lui Byng, ofensiva se întinde pe un front de 53 km. prin intrarea la dreapta a armatei IV-a (Rawlinson) care forţează trecerile dela Ancre. Dreapta grupului de armate von Boehm se dă înapoi sub această presiune energică.

Intre 22-26 August, ambele armate engleze progresează între Sensee şi Somme, trec peste centrul de rezistenţă dela Thiepval iar la 28 ocupă Bapaume.

La 1 Septembrie, muntele St. Quentine şi Peronne sunt ocupate de australienii armatei IV engleză.

Intre 26-29 August, armata I-a engleză (Horne) conform instrucţiunilor ce avea, lărgeşte atacul la Nord căzând cu trupele canadiene asupra dreptei armatei VII-a germană pe care o surprinde şi îi ia din mână poziţia importantă Monchy-le-Preaux care domina toată regiunea Scarpe.

Până la 29, atinge la Fontaine, Croissilles vechea ramură a liniei Hindenburg.

Armatele germane ameninţate astfel la aripi, se retrag până înziua de 29, dela Bapaume la Aisne, iar armatele franco-engleze ocupă Roye, Chaulnes, Noyon, Nesle, aliniindu-se pe frontul Croissilles-Bapaume, Peronne, canalul Nord.

Ludendorf explică astfel această retragere :

„In urma desfăşurărei dela Est de Albert şi dela Sud de Oise, situaţiunea trupelor germane care se aflau între Somme şi Oise nu mai era atât de sigură cum o cerea situaţiunea generală. Orice s'ar fi riscat aci ar fi însemnat o greşeală".

„Grupul de armate al Kronprinţului Rupprecht şi a lui von Boehm, primiră deci ordinul să se retragă, în ultimile zile ale lunei August, în poziţiunea studiată — la Est de Bapaume — dincolo de Peronne-Somme mai sus de înălţimile dela Nord-Est de Noyon. Pentru siguranţa retragerii rămânea acum de organizat linia Siegfried. Grupul de armate von Boehm, ţinuse să păstreze ţărmul stâng al Sommei, dincolo de Peronne, căci de acolo se putea avea o flancare foarte favorabilă în regiunea dela Nord de Peronne. Intre Ham şi Noyon, un canal, bun obstacol împotriva tank-urilor, jalona direcţiunea poziţiunei. Mişcările fu executate în ansamblul lor în noaptea dinspre 27".

„Pentru armata XVII-a, care nu avea de operat decât o retragere de mică importanţă şi pentru a XVIII-a, mişcarea se făcu în bună ordine şi fără nici un incident. Noile poziţiuni rezistară atacurilor inamice. Nu tot aşa se întâmplă şi cu armata II-a. La Nord-Est de Peronne, noul front n'avea un sprijin ferm".

„La Sud-Vest-ul oraşului Peronne, divizia germană care se afla acolo abandonă ţărmul stâng îngreuind situaţiunea trupelor incapabile de a rezista şi făcând pe alte trupe brave, să plătească incapacitatea lor cu mari sacrificii de forţe".

Directiva lui Foch dela 3 Septembrie

Până la 30 August, Foch prin cele patru ofensive descrise mai sus, a atins cele cinci rezultate pe care le-a urmărit.

Inainte de a ajunge însă la marea lovitură strategică, care stăpânea gândul lui și cu care voia să-și încoroneze strategia, Foch urmărește imediat alte trei manevre prin care să pregătească această mare lovitură și anume:

Atacul franco-american la dreapta, atacul franco-englez la centru și atacul franco-anglo-belgian la stânga.

La 30 August, Foch merge la Provins, și comunică lui Pétain intențiile sale pentru a constrânge pe germani la o retragere generală.

După amiază, merge la Ligny-en-Barrons, unde întâlnește pe Pershing cu care se întreține asupra operațiunilor ce vor urma. Generalul Pershing, cere cu insistență ca trupele americane să fie chemate să atace în sectoare separate și să fie întrebuințate toate la un loc.

La 2 Septembrie, are loc încă o întrevedere la Bombon între Foch, Pershing și Pétain; iar la 3 Septembrie, Foch transmite directiva sa, al cărui cuprins general este:

„Rezultatele urmărite prin directiva dela 24 Iulie au fost atinse. Inamicul dând probe de dezorganizare, este necesar a exploata în fond rezultatele dobândite continuând ofensiva și întinzând-o până la Meuza.

In acest scop:

„Armatele engleze sprijinite pe stânga armatelor franceze vor continua să atace în direcția generală Cambrai-Saint Quentin (ruptura poziției Hindenburg).

„Centru armatelor franceze se vor sili să asvârle pe inamic dincolo de Aisne și de Aillette.

„Armata americană va executa:

„Către 10 Septembrie, ofensiva în Wolvse limitată la cucerirea liniei Vigneulles-Thiancourt-Regneville; (St. Michel).

„Către 20-25 Septembrie, o ofensivă în direcția generală Mezières acoperită la Est de Meuza și la stânga de atacurile armatei IV-a franceză" [1]).

1) Raymond Recouly. La Bataille de Foch, pag. 112.

Cum se vede, este vorba de un plan strategic simplu dar curagios. Se poate compara cu un piron triunghiular pe care Foch voește să-l înfigă în frontul german, ca să-l prăvălească într'o direcțiune pe unde să-l captureze în întregime. Cele trei direcțiuni ale triunghiului piron, sunt: Mezières, Cambrai, St. Quentin.

Până în acest moment, germanii întrebuinţase 168 divizii, din care, 75 fuseseră aduse în luptă de două și trei ori. La descurajarea ce produsese repetatele înfrângeri, a contribuit în acest timp sdrobirea frontului macedonean de atacul franco-sârb (15-25 Septembrie) și înaintarea englezilor în Palestina, spre calea ferată Bagdad.

A cincea ofensivă (1—8 Septembrie)

La stânga, armata I engleză, Horne, atacă stâlpul rezistenței germane, constituit din sistemele fortificate dintre Dracourt-Queant și linia Hindenburg, înaintând de oparte și de alta a drumului Arras-Cambrai.

După trei zile de luptă, englezii înaintează 20 km. de-alungul canalului Nord spre Sud de Arleux și către Marquion, capturând 19.000 prizonieri și 200 tunuri.

Dela 1-5 Septembrie atacul se lărgește spre Nord prin intrarea în luptă a armatei V-a și a II-a engleză. La 1 pătrund în Bailleul și Merville, reiau muntele Kemmel și ating linia Lestrem-Vieille-Chapelle. In zilele următoare trec peste Wytschaete, Neuve-Eglise Laventie. Astfel Ypres nu mai este amenințat dinspre Sud, linia engleză ajungând în fața frontului Armentieres-La Basse.

La centru armata X-a (Mangin) trece Aillette, pune stăpânire pe Chevigny-Jevigny, apoi pe Cresy-au Mont. Până la 5 Septembrie ocupă Couchy-le Chateau, iar până la 8 Septembrie debordează cu stânga massivul Saint-Gobain, iar cu dreapta înaintează pe platourile dintre Aisne și Aillette la Est de Vauxaillon-Laffaux.

La 4 Septembrie, armata V-a franceză (Berthelot) trece Vesle pe un front de 30 km. și câștigă 4 km. adâncime.

La 6, atinge Aisne până la înălțimele Vieil-Arcy legându-se prin Revillon și Breuil cu vechiul front pe Vesle.

In acest timp armata III-a franceză (Humbert) progresa pe drumurile Ham și Chaany; iar la 7 Septembrie ocupă canalul Crozat dela St. Simon la Tergnier.

* * *

Astfel se incheie aceste ofensive, care încep la 8 August cu „Bătăliile din Picardia“ dar cari se lărgesc continuu, așa că la 8 Septembrie, frontul acestor bătălii este întins dela Ypres la Reims.

In aceste ofensive, Foch nu numai că desființează toate întrândele ce făcuse germanii în ofensivele lor din Martie și Aprilie, dar în unele locuri pătrunde el în frontul german, producându-i crăpături, cari vor fi fatale germanilor în curând.

In aceste ofensive s'au luat 150.000 prizonieri, din care 3000 ofițeri, 2000 tunuri, 13.000 mitraliere și un imens material.

In acest timp Marele Cartier German care încă dela 8 August nu mai nădăjduia să împiedice ora înfrângerii, n'a așteptat să vadă pe franco-englezi luând contact cu linia Hindenburg pe toată întinderea sa.

El își propuse:

a) Evacuarea spre Germania a materialului de războiu ce trebuia scăpat;

b) Executarea preparativelor de distrugere pe căile ferate și pe drumuri, precum și minele de cărbuni;

c) Construirea, îndărătul grupurilor de armate Boerm și Kronprințul de Bavaria, a unei prime poziții de retragere care va lua numele de Hermann-Stellung;

d) Recunoașterea îndărătul acestei poziții, a unei a doua linii de retragere care va purta numele de linia dela Anvers la Meuse.

Linia Hermann-Stellung începe la Est de Burges, spre frontiera olandeză, urmează canalul d'Ecloo până la Lys. Urcă acest râu până la împrejurimile Est de Courtrai, ajunge l'Escaut pe care-l urmează până la Sud-Est de Valenciennes și se prelungește în urmă prin Solesmes, Cateau, Guise până la Marle, unde întâlnește linia Hunding-Brunhild (construită în 1917). Această din urmă linie trece prin Sissonne, Rethel și Vouzieres și se întâlnește la rândul său cu poziția a doua ocupată de grupul de armate Galwitz.

Linia dela Anvers la Meuse este întinsă, prin Alost-Nivelle-Charleroi-Givet și de acolo urmează cursul Meusei. Această linie are de scop acoperirea marei rocade Anvers-Bruxelles-Namur.

A șeasea ofensivă (St. Mihiel, 12 Septembrie)

Mareșalul Foch, prin directiva dela 3 Septembrie a prescris ca armata americană să atace către 10 Septembrie în Woevre ca să desființeze buzunarul St. Mihiel și să atingă linia Vigneulles-Thiaucourt-Regneville.

Pershing hotărăște atacul astfel: C. 1 și 4 american atacă între Ciwray și Pont-à-Mouson. La Nord: C. 5 american execută atac secundar la Nord de Spada. La Centru: C. 2 francez leagă cele două acțiuni și atacă în direcția St. Mihiel, și legătura cu învăluirile dela aripi.

Germanii presimțind acest atac, încep pregătirile de retragere și se găsesc în curs de evacuare.

In ziua de 12 Septembrie, Corpurile 5, 1 și 4 americane, comandate chiar de Pershing și întărite cu C. 2 francez, după 5 ore de pregătire de artilerie, pornesc la atac (ora 11,40).

Sprijiniți de numeroase care de asalt și de divizii aeriene, americanii atacă simultan cele două fețe ale intrândului St. Mihiel.

La ora 12, trupele americane ocup Thiaucourt și Pannes, iar până la ore 13 intră în Nousard.

Până seara trupele franceze stăpânesc Combres, St. Remy, Dommartin, Senzey și Apremont după lupte îndârjite.

In ziua de 13, trupele franco-engleze stabilesc legătura la Vigneulles, coboară din Tresauvaux și din Combres în câmpie, împing linia ocupată până la Fresnes-en-Woevre și ocup solid Saint-Benoit, Xammes, Jaulny și Nooroy.

Franco-americanii iau aci 15.000 prizonieri, 200 tunuri și numeros material.

Verdun-ul nu mai e acum amenințat, linia de rocadă Verdun-Toul este liberă, drumul către Metz-Briey se deschide.

Vom vedea în ofensiva a șeaptea, urmările acestui succes.

A șeaptea ofensivă 13—25 Septembrie

Imediat după terminarea ofensivei americane dela St. Mihiel, s'au început alte atacuri la centru, cu scopul de a nu da timp germanilor să se reculeagă.

Armata X-a (Mangin) a continuat în ziua de 14 Septembrie înaintarea în direcția Laon. La 20, după lupte îndârjite ocupă

stațiunile dela Est de Vauxaillon și Allemant, apoi ocupă Vailly pe Aisne și pădurea Mostrier, pătrunzând astfel pela Sud de St. Gobain în linia Hindemburg.

Armata I-a (Debeney) progresează la Sud de Omignon, armata, III-a (Hembert) trece canalul Crozat și ajunge pe Oise la Travecy, de unde începe să simtă puternice rezistențe ale germanilor pe linia Hindemburg.

La 18 Septembrie, armata IV-a engleză (Rawlinson) atacă pe un front de 25 km. între Gouzeaucourt și pădurea d'Holinon ocupă Pontru, Villeret și Haigicourt pe o ploaie torențială, se capturează 10.000 prozonieri și 150 tunuri.

In zilele următoare, germanii contra-atacă pe Trescaut cu două divizii, însă sunt respinși cu pierderi mari.

Până la 24 Septembrie, după lupte cu alternative de succes localitățile Gricourt și Lampire sunt ocupate de englezi.

Armata I-a (Debeney) a sprijinit acțiunea de mai sus a lui Rawlinson. Deosebit prin alte lupte date între 18—24 a ocupat Contescourt, poziția dela Epine de Dallon și a atins Oise pânăla Vendeuil trecând prin Essigny-le-Grande.

3. Ofensiva generală și pregătirea, lovituri decisive.

Cu începere dela 26 Septembrie, progresele franco-americanilor se accentuiază. Ludendorf simțind pericolul, aduce aci cele mai bune divizii germane. Trupele americane întâmpin rezistențe în pădurea Argonne, dar reușesc la Est de Argonne să ocupe Montfaucon.

Armata franceză a lui Gourand progresează în zilele de 28 și 29, dar ploaia torențială face terenul inpracticabil.

Strategicește, luptele de aci n'au dat rezultatele așteptate. Foch caută compensație pe alte sectoare.

La 28 seara, are o conferință la Bombon cu Clemenceau și Loucheur, iar la 11 noaptea, pleacă în Flandra, unde se desfășura ofensiva în bune condițiuni. Aci complectează instrucțiunile pentru intensificarea ofensivei. La 29 se întâlnește la Panne cu Regele Belgiei, iar la 30 merge la cartierul mareșalului Haig.

La 1 Octombrie se întâlnește la Provins cu Pétain, unde ia măsuri pentru accelerarea ofensivei dela centru, care, nu dăduse rezultatele celorlalte ofensive din Flandra, dela Nord, din regiunea Cambrai și dela Saint-Quentin.

Despre această ofensivă, Foch, într'o scrisoare adresată lui Pètain, zice: „A anima, a antrena, a veghea, a surveghea, rămâne singura preocupare principală a șefilor“ [1]).

In acest moment, situația disperată a armatelor germane, făcuse pe Marele Cartier german, să ceară guvernanților, intervenirea pentru pacea dela 28 Septembrie; iar la 3 Octombrie, în urma unor complicațiuni, M. C. german, redactează nota următoare:

„Comandamentul suprem rămâne la cererea pe care a făcut-o Luni 29 Septembrie, de a se expediat, inamicilor noștri, o ofertă de pace.

„In urma prăbușirei frontului din Macedonia, a scăderei consecutive a rezervelor noastre pe frontul occidental și a imposibilității de a putea compensa pierderile considerabile încercate în luptele din ultimele zile, atât cât mai poate cineva să-și dea seama, nu mai e nici o speranță de a impune pacea inamicului.

„Adversarii noștri pe dealtă parte, aduc mereu în luptă noi rezerve de trupe proaspete.

„Armata germană mai rezistă încă, solid organizată, și respinge victorios toate atacurile. Dar situațiunea devine din zi în zi mai încordată și poate sili înaltul comandament să ia hotărâri grele prin urmările lor.

„In astfel de condițiuni e de dorit să se puie capăt luptei pentru a cruța poporul german și pe aliații săi de jertfe inutile. Fiecare zi pierdută costă viața la mii de bravi oșteni“ [2]).

Paralel cu preocupațiunile militare ale lui Foch, descrise mai sus, el fiind sigur că va urma în curând înfrângerea generală a germanilor, adresează lui Clemenceau, în ziua de 8 Octombrie, un memoriu în care arată care ar fi după el, condițiunile unui armistițiu, și anume:

a) Liberarea tuturor țărilor ocupate de inamic, în care se cuprinde natural Alsacia și Lorena.

b) Ocuparea regiunei Rhenane.

c) Stabilirea de puternice capete de poduri pe malul drept.

La 10 Octombrie, Foch trimite a doua sa directivă în care spune în rezumat:

„Trei ofensive sunt în curs: cu Flandra, la Vest de Cambrai și între Aisne și Meuza“.

---

1) La Bataille de Foch. Raymond Recouly, pag. 122.
2) General Ludendorf, op. citat, vol. II, pag. 404.

Este necesar a se pronunța odată cu înaintarea spre Mons.

O manevră combinată cu ofensiva belgienilor pentru a degaja regiunea Lille.

O manevră combinată cu ofensiva dintre Aisne-Meuze, pentru a întoarce linia Serre.

Ca rezultat al acestor dispoziţiuni generale şi a instrucţiunilor de detaliul ce a dat Foch, s'au produs următoarele operaţiuni:

Bătălia din Champagne-Argonne şi dintre Aisne-Oise, (26 Septembrie—12 Octombrie)

Bătălia începe la 26 Septembrie în Champagne-Argonne pe un front de 70 km.

Armata IV-a (Gauraud) cu 27 divizii atacă dela Suippe la Vienne-le-Chateau în legătură la dreapta cu armata I-a americană.

Armata I-a americană cu 15 divizii atacă dela Vienne-le-Chateau la Meuza.

Direcţia generală Sedan-Mezierès înconjurând masivul Argonne pe la aripi.

In prima zi germanii părăsesc întâia poziţiune iar armata lui Gauraud recucereşte vechile sale linii înaintând 5—6 km. adâncime.

Americanii cuceresc poziţia întărită Montfaucon şi pădurea la Grune.

Până la 30 Septembrie, rezistenţa germană se măreşte, americanii şi francezii sufer pierderi mai însemnate, totuşi francezii ajung pe linia muntelui Py; americanii cuceresc Nantillois, dar nu mai pot înainta în Argonne.

In acest moment, părea oprită această ofensivă, dacă n'ar fi intervenit următoarele operaţiuni ale armatelor V şi X franceze.

Armata V (Berthelot) atacă în ziua de 30 dela Glesnes la Jonchéry; iar armata X (Mangin) cucereşte pădurea Pinon şi atinge Chavoie pe Aisne.

La 3 Octombrie, corpul I colonial, atacă înălţimile dela St. Thierry. Germanii, ameninţaţi pe flancuri, se retrag, astfel că până la 4 Octombrie, toată regiunea dintre Vesle şi Aisne era curăţată, iar germanii retraşi la Nord de Vesle.

In noaptea de 4-5 Octombrie, germanii se retrag de pe tot frontul din Champagne.

La 13 Octombrie, francezii intră în Vouzieres şi stăpânesc

toată linia Aisne. Până la această dată, armata V-a trecuse Aisne la Berry-au-Bac și înaintase către câmpia Sissone; iar armata X-a (Mangin) după ce ocupase Chemins-des-Dames și massivul St. Gobain, intră în Laon.

Trupele americane trecuse Sère și ajunsese în vecinătate de Gandpré.

Bătăliile dela Cambrai, St. Quentin din Flandra

In ziua de 27 Septembrie, armatele I-a și a III-a engleze care făceau față spre Cambrai, atacară pe un front de 25 km. cu scopul să depășească orașul pe la Nord și Sud.

Până la 30, trupele engleze, cu toată rezistența germanilor la Moeuvre și Marguion, străbat canalul de Nord, capturează 10.000 prizonieri cu 200 tunuri, și învălue orașul Cambrai.

Armata IV-a engleză, pornește la atac în ziua de 29 contra germanilor care apărau canalul St. Quentin, săpat de Hindenburg și cuceresc tot canalul până la Sud de Cambrai.

Până la 2 Octombrie, armata I-a, cu corpurile 36, 31, 8 și 15, acesta din urmă în legătură cu armata IV-a engleză, ia ofensiva în direcțiunea Lesdin, înaintează pe poziționea Siegfried, o pătrunde, trece canalul la Nordul orașului, amenință spatele liniei Hindenburg și deschide drumul în direcțiunea Guisse. In seara de 2, St. Quentin, Hancourt și Moy (valea Oise) sunt ocupate de armata I-a.

Lupta continue până la 8 Octombrie, dela Cambrai la St. Quentin pe poziția Hindenburg, străpunsă la centru. Cambrai rezistă.

In ziua de 8, armatele III și IV engleze, în colaborare cu armata I-a franceză, forțează pe germani să se retragă. Francezii ocupă St. Quentiu, englezii Cambrai și înaintează până la Boham.

La 12 Octombrie, germanii se retrag peste Selle și Oise ca să reziste pe Bretella în fața localităților Guisse, Cateau și Bennt.

In acest timp, grupul armatelor din Flandra, sub conducerea directă a Regelui Belgiei, având de șef de Stat Major pe generalul Degoutte, atacase puternic și degajase Ypres si Dixmunde, înaintase peste drumul dela Roulens la Merm, și atinsese Lys dela Wewick la Warmeton, luând circa 21.000 prizonieri cu 350 tunuri și avansând circa 20 km.

Această înaintare, precum și ofensivele descrise mai sus dela St. Quentin și Cambrai, a obligat pe trupele germane din Flandra

să se retragă între Lys și Scarpe, ocupând o nouă linie de rezistență întinsă dela Nord de Warneton la Arleaux pe Scarpe, la Vest de Lille și până în apropiere de Douai.

Continuarea ofensivei generale dela 13-20 Octombrie

In Flandra: La 17 Octombrie belgienii ating Ostanda, francezii se apropie de Thielt, englezii ocupă Menine. Cavaleria începe exploatarea.

Dela 18 la 20, germanii continuă retragerea, părăsind Zeebruge și bazele de pe coastă până la frontiera olandeză.

La 20, belgienii ajung pe canalul dela Vest de Ecloo, francezii ating Denyze și trec Lys, englezii prelungesc frontul până la Cambrai. Până în seara de 20, frontul englez atinge Est de Cambrai, Vest de Tournai, Est de Denain.

La centru: Intre Selle și Oise, armata III-a engleză trece Selle și ajunge pe înălțimile dela Est făcând legătura către Denain cu armata I-a (Horne).

Armata IV-a engleză cucerește Wassigny și respinge pe germani dincolo de canalul Sambre.

Armata I-a (Debeney) până la 20 Octombrie, după ce avusese lupte serioase la Mont d'Origny, depășește pe la Sud de pădurea Andigny și atinsese canalul dela Oise la Sambre, iar cu dreapta atacă ieșindul dela Fère.

La dreapta: Armata IV-a (Gauraud) în legătură cu armata I-a americană, după lupte serioase, forțează trecerea dela Vouzieres peste Aisne; iar americanii cuceresc Grandpré.

Spargerea pozițiunilor Lys-Herman Hunding

In primele zile, Octombrie, se schimbase guvernul in Germania. Deși o parte din membri guvernului erau de partea M. C. german să se continue lupta în caz când nu s'ar obține condițiuni avantajoase de armistițiu, totuși, desbinările din interior și influența partidelor socialiste și pacifiste, grăbeau desnodământul.

M. C. german, deși ceruse să se intervină pentru pace, totuși în ascuns, urmărea să câștige timp, ca să poată relua operațiunile.

In vederea aceasta luase măsuri pentru organizarea unei noui linii de rezistență, Anvers-Bruxelles, Namur-Meuse.

Intre 10-20 Octombrie, sosise al doilea răspuns al lui Wilson, pe care spune, Ludendorf: „Wilson nu făcea nici o concesie și nici nu ne spunea dacă Antanta adoptase și ea cele 4 puncte. Din contră cerea încetarea războiului submarin, ne înfățișa modul nostru de a conduce războiul contrar dreptului ginților și intervenea în termeni obscuri în politica noastră internă [1])".

După lungi discuțiuni în diferite consilii de Stat, guvernul german a ajuns la convingerea că urmează să dea lui Wilson un răspuns demn, dar să satisfacă unele cereri.

Despre răspunsul dat lui Wilson și despre contra-răspunsul acestuia, sosit la 23 Octombrie, Ludendorf zice:

„Răspunsul către Wilson plecă la 20 Octombrie. Războiul submarin fu sacrificat. Concesiunea aceasta făcută lui Wilson mișcase profund armata și mai cu seamă marina. Prăbușirea morală fu considerabilă în clipele acelea. Cabinetul își pierduse capul.

Numai ministrul de război lucra la pregătirea întăririlor. Dar nu se ajunse la nimic: O parte din întăriri nu mai vrea să meargă pe front. Guvernul cedă!

„La 23 sau 24 sosi și răspunsul lui Wilson. Un admirabil răspuns față de lipsa noastră de bărbăție. Declară clar că condițiile de armistițiu nu pot fi altceva decât condițiuni care să facă imposibilă o reluare de ostilități de către germani și care să dea puterilor aliate puterea nelimitată de a stabili ele însăși în cea mai deplină liniște detaliile păcei primite de către guvernul german. După părerea mea, nimeni nu mai putea pune la îndoială lucrul acesta: trebuia deci să luptăm. Eram convins, bazându-mă pe impresiile mele dela ședința din 17 Octombrie, că s'ar putea bizui pe popor, deși se pierduse atâta vreme extrem de prețioasă" [2]).

Astfel se explică cum armatele germane, deși în plină retragere, totuși luptă cu îndârjire, în timp ce la Berlin și în întreaga Germanie, pătrunsese spiritul revoluționar, care, în curând avea să infecteze și pe luptătorii de pe front [3]).

---

1) Op. citat, vol. II, pag. 29.
2) Op. citat, vol. II, pag. 448.
3) Hindemburg pentru a împiedica demoralizarea armatei a dat în ziua de 24 următorul manifest:
„Wilson spune în răspunsul său că are să propune Aliaților săi să intre în negocieri în vederea unui armistițiu. Dar acest armistițiu vrea să reducă Germania la neputință din punct de vedere militar ca s'o facă incapabilă de a mai relua armele. Nu are să negocieze cu Germania în vederea păcei decât numai atunci când ea va satisface

In acest timp, Foch pregătea, pe deoparte, ordinele pentru marea lovitură, iar pe de altă parte execută zilnic mișcări și atacuri cari să asigure victoria decisivă și să împiedice evacuarea materialului german.

Prin directiva dela 19 Octombrie, Foch fixează mișcările pentru lovitura decisivă în modul următor:

Armatele din Flandra vor împinge în direcția generală Bruxelles, cu dreapta pe Lessines și Hal.

Armatele engleze vor pronunța efortul principal între Sambra și Escaut, pentru a asvârli armatele inamice peste masivul puțin practicabil al Ardenilor. In același timp ele vor ajuta marșul armatelor din Flandra, prin atacuri debordante, pentru a le permite de a trece râurile principale.

Armata I-a franceză, va sprijini dreapta armatelor engleze în direcțiunea Givet și va manevra pe la dreapta, pentru a întoarce rezistența inamică pe linia Serre-Sissonne (Hunding Stellung).

Armatele V-a, IV-a și I-a americană, vor încerca de a atinge regiunea Mezières-Sedan și Meuza (în susul ei), după ce va cădea linia Aisnei care va fi atacată pe ambele aripi cu armata V-a în direcția Chateau-Porcien, și cu armata IV-a și I-a americană în direcția Buzancy-le-Chesne.

Dar pentru a prinde ca într'o cursă armatele germane în retragere, a mai ordonat generalului Pétain:

Se va prepara cât mai în grabă o ofensivă prin Lorena, deoparte și de alta a Moselei. Direcția va fi Luxemburg deoparte și Saarre de altă parte, pentru a pătrunde cât mai adânc pe pământul german și a amenința liniile de retragere ale inamicului în direcția Rinului.

Aceste dispoziții dau naștere următoarelor operațiuni:

în întregime exigențele Aliaților relativ la constituirea sa internă; astfel nu-i rămâne altceva decât predarea fără condițiuni.

„Răspunsul lui Wilson cere capitularea militară. Și prin aceasta chiar, pentru noi soldații este inacceptabilă. O probă evidentă că voința de distrugere a inamicilor noștri, care a deslănțuit războiul din 1914, persistă fără nici-o restricție. O probă mai mult că inamicii noștri nu întrebuințează termenul de „pace de dreptate" decât ca să ne înșele și să ne sdrobească rezistența. Pentru noi soldații, răspunsul lui Wilson nu poate fi decât o invitație la continuarea rezistenței până la extrema limită a forțelor noastre. Atunci când dușmanii noștri vor recunoaște că, cu toate sacrificiile, nu se poate sfărâma frontul, vor fi gata să încheie o pace care să asigure, în interesul chiar al claselor celor mai numeroase ale populațiunei, viitorul Germaniei.

In Fiandra. Armata belgiană înaintează în direcţia Malines, armata VI-a franceză în direcţia Bruxelles, armata II-a engleză între Lys şi Escaut. Până la 1 Noembrie aceste direcţiuni erau atinse în parte, germanii se retrăgeau luptând, iar grupul de mai sus belgo-franco-englez ajunsese dela frontiera olandeză, prin canalul Gard, la liziera de Vest a oraşului Gand şi stăpânea câteva treceri pe Escaut.

Intre Escaut şi Sambre. Armatele engleze atacă poziţiunile Herman între Selle, Rhonelle, Ecaillon şi masivul pădurii Mormal, ca să depăşească Valenciennes pela Sud şi să provoace căderea apărării depe Escaut.

Armata IV-a engleză începe atacul la 23; iar armatele I şi III-a la 24 Octombrie cu 24 divizii contra 31 germane.

In seara de 25, englezii ating calea ferată Valenciennes şi Escaut-ul până la Mauld şi capturează 20.000 prizonieri cu 475 tunuri.

Până la 3 Noembrie, armatele I-a şi a III-a reuşesc să desfiinţeze ieşindul dela Valenciennes şi duc luptele înainte până la linia Condé (pe Escaut) şi Oisy la cotul Sambre.

Localitatea Quesnay este ocupată în seara de 3 Noembrie; iar în ziua de 4 Rawlinson înaintează până la Est de pădurea Mormal, trece Sambre şi ameninţă Landrecies.

Intre Oise-Meuse. Armata I-a (Debeney) atinge până la 30 Octombrie linia Guise, Crecy-en-Serre, şi îndeplineşte astfel un dublu rol: acoperă dreapta armatelor engleze, şi ameninţă în flanc poziţiunile germane Hunding-Stellung.

Armatele X şi V, întâmpină rezistenţe, dar ajung respectiv la Mortiers, Pourily, Souche, Pierrepont şi drumul Recouvrance, Condé-sur-Aisne.

Armata IV-a (Gouraud) şi I-a americană întâmpină rezistenţe, dar până la 4 Noembrie, strâns legate între ele, progresează şi ajung pe canalul Ardenilor până la Chêne (armata IV-a) şi la pădurea Dieulet şi satul Vieseppe (americani).

Astfel ameninţate liniile germane, Hunding, Brunchilde şi Steling, nu mai pot rezista decât vre-o câteva zile, după cari urmează prăbuşirea.

4. Ultimile operaţiuni din Noembrie. Prăbuşirea imperialismului german. Armistiţiul.

La 2 Noembrie, armata engleză înconjoară Valenciennes, punctul de sprijin al liniei a patra de apărare.

La 5 Noembrie, cad ultimile apărări ale liniei a 3-a germană.

Un atac puternic franco-englez, dat între Valenciennes-Guise, şi alt atac belgo-american spre Gand, distrug speranţele germane de rezistenţă.

Ludendorf demisionează şi este înlocuit cu generalul Groener.

Hindenburg face apel în zadar la armată şi popor să salveze onoarea Germaniei.

Groener pentru a câştiga timp se retrage pe Meusa.

La 7 Noembrie, armistiţiul fiind nesemnat, germanii pregătesc o altă retragere pentru a câştiga timp.

Foch urmăreşte. Spusese el odată ca profesor: „Victoria fiind un plan înclinat; dânsa creşte cu viteză, numai dacă nu se opreşte mişcarea".

La 9 Noembrie, retragerea germană se precipită între Gand şi Meusa: iar la Est, se pregăteşte mişcarea celei mai îngrozitoare lovituri, care trebuia să aducă capitularea celor cinci armate ale Kronprinţului.

Baza aleasă pentru această ofensivă se întindea dela Nomeny cu canalul Marna, până la Rin; ea era împărţită între două armate franceze.

Armata VIII-a (general Gérard) aflată pe loc şi armata X-a (Mangin) retrasă de pe front la finele lui Octombrie. Aceasta din urmă fu pusă în linie la stânga precedentei. 25 divizii de infanterie din cari, 19 franceze şi 6 americane, cu 3 divizia de cavalerie, trebuiau să ia parte la atacul ce era fixat pentru 14 Noembrie.

Dela 8 la 11 Noembrie se produce însă prăbuşirea imperialismului german şi semnarea armistiţiului în felul următor:

La 9 Noembrie, la amiazi, cancelarul imperiului german, prinţul de Max, proclamă abdicarea împăratului.

Iată cum descrie Ludendorf acest moment:

„Împăratul se văzu pus în faţa unui fapt împlinit. Urmând sfatul ce i se dete dela Spaade către M. C. G., trecu în Olanda. Fu urmat apoi şi de Kronprinţ.

„Majorităţile unităţilor de depozite, la care ideia revoluţionară pătrunsese de mult, trecu de partea revoluţionarilor.

„Formaţiunile de etape şi trupele din teritoriile ocupate dela Est şi Vest, printre care revoluţiunea fusese de asemenea bine pregătită, uitară ordinea şi disciplina, înebuniţi şi pierzându-şi capul, vroiau să se reîntoarcă în ţară, jefuind. Trupele din România şi de pe frontul dunărean se retraseră în Ungaria unde fură oprite.

„La 9 Noembrie, Germania, lipsită de o conducere fermă şi de orice urmă de conducere, pierzându-şi împăratul, se prăbuşi ca un castel de cărţi de joc.

„Armata dela Vest, trecu frontiera în bună ordine şi se retrase spre Rin, ca, odată ajunsă acolo să cadă şi ea victimă dezorganizărei, graţie unei demobilizări făcute în grabă şi în imediat contact cu focarele revoluţionare din ţară.

„Oamenii, cari până atunci se purtase admirabil în faţa inamicului, în zilele acelea, în zăpăceala nervilor lor predară armata şi ţara.

* * *

Până la 11 Noembrie, guvernul demisionează la rândul lui, iar Germania se declară republică şi cere armistiţiu.

In aceste zile, iată cum s'a semnat armistiţiul:

In noaptea de 7 Noembrie ora 12,50, s'a comunicat Mareşalului Foch că guvernul german cere o suspendare de arme, pentru a trimite delegaţii ca să încheie armistiţiul.

Generalul Foch răspunde la ora 1,25 noaptea următoarele:

„Plenipotenţiarii germani se vor prezenta la avant-posturi, pe marele drum Maubeuge-La Chapelle-Guise".

La ora 4,30 dimineaţa, generalul Foch pleacă la Rethondes unde, plenipotenţiarii germani trebuiau să fie aduşi dela avant-posturi.

Delegaţiunea germană se compune din:

Erzberger preşedinte, contele Oberndorf ministru plenipotenţiar, general von Winterfeld fost ataşat militar la Paris, căpitanul de vas Vanselow, căpitanul de infanterie Geyer, căpitanul de cavalerie Helldorf.

Mareşalul Foch are cu el pe generalul Weygand, comandantul Redinger, comandantul Mitry, interpretul Laperche şi doui căpitani ofiţeri de ordonanţă.

In ziua de 8 Noembrie are loc prima întâlnire.

Au urmat discuţiuni în după amiaza zilei de 8 şi noaptea de 8/9 Noembrie în care timp delegaţii respectivi au cerut anume explicaţiuni guvernelor lor.

In după amiaza zilei de 9, delegaţii germani comunică răspunsul lor; iar în dimineaţa de 10, generalul Foch răspunde, respingând mai toate propunerile germane.

In acelaş timp le face cunoscut că la 11 Noembrie ora 11 expiră termenul de suspendare de arme.

După noui explicaţiuni cerute guvernului german, armistiţiul se semnează în noaptea de 10 spre 11 Noembrie către ora 5 dimineaţa.

Din punctul de vedere german, este explicabilă graba încheierei armistiţiului, precum ar putea fi explicabil şi din punctul de vedere idealist al lui Wilson. Rămâne neexplicabilă această grabă din punctul de vedere militar.

Aliaţii s'au grăbit să primească armistiţiul, călcând peste cel mai elcmentar prlncipiu de conducere a războiului: „Numai victoria decisivă asupra armatei adverse pune capăt unui războiu".

Consecinţele grave pentru încheerea armistiţiului şi ale călcărei principiului de mai sus, au început să se simtă.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1918

1. La începutul anului 1918 greutatea războiului trecuse din nou asupra Franţei. Orientul lâncezea, Italia era ameninţată, armata engleză obosită, iar America, încă departe de a putea ajuta în mod efectiv.

Numai armata franceză se găsea la începutul anului 1918 în stare să poarte sarcinile principale ale războiului.

La 7 Decembrie 1917, armata engleză, ţinea cu 60 divizii un front de 160 km., pe când armata franceză, cu 99 divizii ţinea 630 km. Deosebit avea o armată în Orient şi câteva divizii în Italia.

Pierderile suferite de armata engleză în Martie şi Aprilie 1918 se ridică la 300.000 oameni, depozitele neputând acoperi aceste goluri, mai multe diviziuni au fost lăsate în stare de unităţi-cadre.

La 24 Aprilie şi la 3 Mai, guvernul englez şi cel american semnează acordul pentru transportul infanteriei şi al unităţilor de mitraliere americane cu ajutorul întregului tonaj englez şi american disponibil.

Dela 21 Martie la 29 Aprilie, adică după prima ofensivă germană din 1918, mai mult de 2/3 din diviziile germane au luat parte la lupte.

In aceste lupte, armata engleză a pierdut un mare număr de prizonieri și o mare cantitate de materiale. Aproape toate diviziile engleze au fost angajate și au suferit, ceeace au făcut ca frontul francez să se mărească.

Deosebit, câteva divizii franceze au trebuit să alerge până la Kemmel ca să susțină pe englezi.

Cu alte cuvinte, în 1918, armata franceză plătește celei engleze poliţa pe care o semnase în 1917, când armata engleză a știut să se lupte și să se sacrifice pentru a susține pe cea franceză ajunsă în criza morală.

2. Succesele germanilor în primele lor ofensive din Martie și Aprilie 1918, au lungit frontul francez cu circa 100 km. ceeace a adus mari greutăţi pentru ocuparea acestui front, fără a ataca rezervele.

3. Despre sfârșitul întâei ofensive germane din 1918 (21 Martie 29 Aprilie) Ludendorf zice:

„Din punct de vedere strategic, nu câștigasem ceeace sperasem în zilele de 23, 24, 25, căci nu reușirăm să luăm Amiens, ceeace ar fi îngreuiat enorm legătura frontului francez între nord și sud de Somme.

„In acest timp, generalul Foch a fost numit generalisim. Pentru a opri străpungerea germană fură aduse diviziile engleze în faţa armatelor XVIII și II-a, pe când diviziile franceze de pe Aisne dela Verdun luă poziția înaintea A. XVIII-a.

„Pierderile germane au fost destul de mari. Procentul fu în special mare pentru armata XVII, unde căzură foarte mulţii ofiţeri. Francezii au pierdut 90.000 de prizonieri; pe lângă morţi numeroși.

Sfârșitul lui Aprilie marchează încheerea ofensivei începută la 21 Martie. Cu toate acestea, câteva încercări de ameliorare a unor părţi a frontului nostru, precum și câteva contra-atacuri ale inamicului, prelungiră luptele până la Mai. Focarele acestor atacuri erau regiunea Kemmel, Bailleul, Albert și terenul la sud de Somme până la Luce.

4. Se pare că alegerea sectorului de atac ar fi fost criticată în Germania, fiindcă numai astfel se explică grija ce are Ludendorf de a se justifica în memoriile sale astfel:

„Concursul grupului de armate al Kronprinţului german, trebuia utilizat în cât mai largă măsură; tocmai la ce tindea această organizaţie a comandamentului. Insfârşit pentru generalul feldmareşal şi pentru mine, deoarece situaţiunea strategică o necesită, era o adevarată bucurie să facem pe Alteţa Sa Imperială Kronprinţul să ia parte la prima mare bătălie ofensivă pe frontul occidental. Nu eram influenţat de interese dinastice, căci deşi îi păstram regelui meu o profundă fidelitate, sunt totuşi un om independent, şi n'am nimic din ale curentului [1]).

5. La 11 Mai, Ludendorf, a cerut Marelui Cartier Austro-Ungar să atace puternic în Italia că să ajute indirect ofensiva a doua germană depe Aisne şi dela Compiègne.

Germanii aveau interes ca austriacii să obţină un succes în Italia, pentru a se întări autoritatea tânărului împărat Carol I; singurul mijloc de a-l putea face să învingă greutăţile de tot felul care creşteau zilnic în Austro-Ungaria.

Ca să ajute pe austriaci, Germania şi-a luat angajamente de aprovizionare a Austriei: iar aceştia au hotărât ofensiva cerută, care, cu toate acestea, nu a reuşit.

6. Pierderile suferite de germani în a doua lor ofensivă depe Aisne şi dela Compiègne, din zilele de 27 Mai la 13 Iunie, şi nereuşita planului lor a grăbit descurajarea poporului german.

Comandamentul superior francez şi aliaţii lor au făcut aci cele mai mari eforturi ca să scape de manevra germană care tindea să strângă ca într'un cleşte trupele anglo-franceze de aci şi să-şi deschidă drumul spre Sud-Est de Paris.

Cu începere dela aceste date germanii pierd încrederea în victoria finală. Aliaţii nu se mai îndoesc de această victorie.

7. Amânarea atacului german la Soissons dela 7 la 9 Iunie a fost desavantajoasă.

„Era un desavantaj, — zice Ludendorf — cu cât îl amânăm cu atât ieşea din ansamblul tactic ce trebuia să formeze cu ac-

---

1) Vol. II, pag. 240.

țiunea viguroasă dintre Aisne și Marna, pe care, o întreprindere locală la Sud-Vest de Soissons, nu putea s'o înlocuiască tot atât de eficace. Se înlesnea inamicului deplasarea rezervelor sale. Cu toate considerațiunile acestea, fusei silit să adopt o altă dată pentru atac, căci țineam foarte mult la o pregătire complectă în vederea succesului ce urmăreau și a pierderilor pe care puteau să le provoace inamicului [1]).

8. Trupele germane trecute la Sud de Marna la 16-17 Iulie 1918, au făcut o operațiune periculoasă, având ambele flancuri între Marna și Aisne expuse loviturilor franceze.

9. La finele lunei Mai 1918, francezii dispuneau de următoarele unități mari:

103 divizii (4 divizii au revenit din Italia) 65 sunt pe front până la Oise, 18 între Oise și Somme, 6 în Flandra 40 % din diviziile de pe front sunt în Nord de L'Oise, 38 sunt în rezervă, dintre care 17 între Suisse și Oise, 19 la Nord de Oise. Cu alte cuvinte, o parte din rezervele franceze, se găsesc în susținerea armatei engleze, scăpând comandantului armatei franceze.

In rezumat 45 divizii pe 103 km., jumătate din armata franceză este între Oise și Mare.

10. Relativ la reproducerea comunicatelor adversarului, iată ce părere are Ludendorf:

„Marele Cartier German autorizase reproducerea comunicatelor inamice, încrezându-se în perspicacitatea poporului german. Mai târziu mă convinsei însă că făcusem o greșeală. Inamicul cu comunicatele sale, făcea printre noi o adevărată propagandă și ne slăbea moralul. Dar după aceasta, să le fi interzis ar fi fost și mai criticabil".

Psihologia de după războiu are părerile împărțite: unele tratate pretind că este bine să nu se ascundă situațiunea, altele, din contra, susțin că este necesar să se arate situațiunea reală. Aceasta din urmă școală se reazimă pe faptul că Joffre, Pétain Nivelle și Foch n'au ascuns trupelor lor adevărul, și pentru aceasta au obținut dela ele maximum de efort. Noi înclinăm a crede că nu putem să ne supunem cu totul acestei metode. Ca și medicul față de bolnav, nu trebue spus pacientului, în tot-

1) Vol. II, pag. 292.

deauna, starea în care se găseşte — mai ales dacă a fost obişnuit cu încurajeri şi speranţe la care nu avea dreptul faţă de puterea sa. Dar aceasta nu poate constitui o regulă generală.

Sunt cazuri când doctorul reuseşte tocmai prin sinceritate faţă de pacient.

11. Despre desavantajul grupării unităţilor mari în grupe de armate Falkenhayn zice:

„Aci, ca şi pe frontul de Est, comandamentele grupelor de armate, probabil, din lipsă de cunoaşterea ansamblului, se supuneau cu greu la marea abnegaţie pe care trebuia să o facă deseori în interesul acelui amsamblu.

„Aveau uneori tendinţa să privească sarcina care le incumba ca cea mai importantă, socotind trupele încredinţate lor proprietate absolută.

„In loc de a ţine rezervele gata pentru intenţiunile Marelui Cartier General, după cum se credea, ei erau gată să se opună la orice cerere de a da aceste forţe.

„Astfel de tendinţe sunt tot atât de vechi ca şi comandamentul însuşi; ele corespund naturei omeneşti.... Au urmat din această cauză frecări cari au avut uneori influenţe cu totul supărătoare asupra cursului evenimentelor".

12. Cauzele străpungerii frontului la Soissons, în Iulie 1918, sunt rezumate de Ludendorf astfel:

„Trupa nu se mai aşteptase la un atac. Un comandant de divizie, prieten al meu, îmi spuse că la 17, fusese pe toate primele linii şi avusese impresia că la inamic domnea liniştea cea mai profundă. De fapt nu se dăduse ordinul de atac trupelor franceze, decât numai câteva ore înainte de a începe. Ştirile trimise liniilor noastre înainte de începerea luptei nu ne mai sosiră. Inaintarea repede a numeroase tank-uri model nou, pe câmpiile acoperite cu grâu înalt, mări şi mai mult efectul surprizei.

„La aceasta se mai adăogă şi slăbiciunea pricinuită trupelor de gripă şi de insuficienţa alimentării. Mai mult, în sectorul în care se aflau cele două divizii cu efectiv redus, domnea o oarecare oboseală datorită luptelor anterioare. Toate acestea înlesniră atacul prin surprindere al inamicului. Odată surpriza trecută la 19, trupa îşi reveni.

„Din cauza surprinderei, rezervele fură consumate prea de vreme".

13. Pierderile cauzate Germaniei cu ocaziunea ofensivei franceze din Iulie 1918 la Soissons, au fost atât de mari încât fură siliți să desființeze circa 10 divizii distribuind infanteria lor, altora ca întăriri. Celelalte arme fură păstrate așa cum erau.

14. Se zice că Bismark, fiind întrebat odinioară, ce ar face, dacă un corp de expediție englez ar veni pe continent, a răspuns: „l'aș aresta". In actualul războiu gluma lui Bismark nu s'a putut realiza, din contra, armata engleză, dacă nu se încheia armistițiul, împreună cu cea americană și adunate în jurul celei franceze, ar fi ajuns desigur să aresteze întreaga armată germană.

15. Foch în ofensiva din Iulie—Octombrie 1918 conduce 19 armate, circa cinci milioane oameni pe un front de 800 km.

16. Caracteristica metodei de luptă a englezilor în ofensivele din 1918 era: străpungere de fronturi înguste și profunde, pe care le făceau cu ajutorul tank-urilor după o scurtă pregătire de artilerie, dar de o extremă violență, servindu-se în acelaș timp de nori de ceață artificială. „Intrebuințarea în massă a tankurilor și a ceței artificiale — zice Ludendorf — ne rămase apoi cel mai redutabil inamic al nostru. Și cu atât mai redutabil cu cât moralul scădea și diviziile noastre se reduceau și se oboseau tot mai mult. Puturăm curând cunoaște adâncimea străpungerei dar nu și întreaga ei lărgime. Rezervele noastre contra-atacând la momentul oportun, reușiră de cele mai multe ori să astupe spărtura. Pericolul consista într'o întrebuințare a trupelor prea precipitat și fără coheziune" [1]).

.7. Cauzele înfrângerei germanilor dela 8 August 1918, le rezumează Ludendorf astfel:

a) Unii dintre soldații noștri se predaseră la soldații de cavalerie izolați, iar câteva detașamente întregi se predară tanku-rilor.

b) Trupele în retragere strigaseră unei divizii proaspete care se ducea vitejește la atac:

„Sfărămători de greve" și „Prelungitori ai războiului".

1) Ludendorf, op. citat, vol. II, pag. 361.

c) In multe puncte, ofiţerii nu mai aveau nici o influenţă şi se lăsau târâţi de curent. Un şef de batalion de pe front, sosit din ţară cu întăriri puţin înainte de 8 August, atribuia aceasta lipsei de disciplină a oamenilor şi spiritului adus de soldaţii din ţară. Instrumentul nostru de luptă nu mai era tot atât de valoros ca mai înainte.

d) Ziua de 8 August, însemnează declinul nostru militar — zi de doliu — şi având în vedere cum stam cu rezervele, îmi distruse speranţa de a mai putea găsi expediente strategice care să ne mai poată consolida situaţiunea în favoarea noastră.

18. Cu privire la cauzele retragerei germane din 1918, generalul Canonge, după ce arată că aliaţii luaseră germanilor până la 11 Noembrie, 362.355 prizonieri, 7.990 ofiţeri, 6.217 tunuri, 38.662 mitraliere şi 3.967 minenwerfer, zice:

„Aceste cauze sunt generale şi particulare, şi anume: sacrificiul escesiv constituit în primăvara 1918 pentru ofensiva care trebuia să aducă recompensa, uzura efectivelor, inferioritatea metodelor. material, cauze politice latente dar serioase, falimentul partidului militar, veleitatea de separaţiune şi independenţa a statelor confederate germane, în fine situaţia strategică astfel cum a fost prelungită n'avea cum să nu ducă la un dezastru fără precedent.

19. Loviturile suferite de puterile centrale în a doua chenzină Septembrie 1918 în Palestina şi în Macedonia, au adus scoatere din cauză a Bulgariei şi a Turciei.

Urmează în acest timp prăbuşirea Austriei provocată de ofensiva italiană. Acest moment corespunde cu hotărârea comandamentului suprem german de a se adresa pentru pace direct lui Wilson; iar nu la puterile neutre precum hotărâse la 11 Septembrie.

20. Aviaţia franceză. condusă în 1918 de general Duval, a contribuit în cea mai largă măsură la succesul ofensivelor franceze atât ca mijloc de bombardare cât şi ca mijloc de legătură între arme şi de informaţiuni şi recunoaştere. La semnarea armistiţiului, Franţa avea 148 aparate de bombardare, care lucrau în legătură cu trupele de uscat. Avioanele de recunoaştere explodau peste 120 km. în spatele germanilor. (A se vedea detaliile operaţiunilor aeriene, în vol. II).

21. Se pare ca la conferința păcii n'au fost personalități cari să fi cunoscut și studiat dinainte această chestiune.

Șefii guvernelor nu puteau fi și diplomații perfect cunoscători ai condițiunilor păcii.

Războiul din 1914—1918 a găsit pregătite armatele pentru luptă și popoarele pentru sacrificiu, dar n'a avut și lumina diplomatică necesară când s'a început războiul, precum n'a avut'o nici când s'a terminat.

Cauza principală a acestei vădite lipse, credem a fi aceea că în fața democrației și a științelor positive de astăzi, diplomația nu mai poate trăi din secrete, ipocrizie, fasturi și minciuni convenționale.

Se cere în diplomație, nu păpuși gătite și privilegiate ale unei clase a tot stăpânitoare, ci oameni de seamă ai popoarelor ajunși la trepte înalte prin muncă continuă și cultură aleasă.

Fundele dela pantofi și monoclurile elegaților diplomatici nu mai au putința să țină loc faptei, muncii, culturei și voinței.

Diplomații timpurilor cari vin nu mai pot fi cei mai distinși monocliști sau arbitrii ai eleganței, ci cei mai desăvârșiți oameni ai popoarelor.

22. Războiul din 1870, l'au câștigat germanii prin doctrina lui Clausewitz, infiltrată în comandamentul german de către Moltke. In războiul din 1914 această doctrină a fost modificată, prin unele inovații introduse de germani în știința militară și anume:

a) Acțiuni bruște, puternice și neașteptate, pe toată întinderea frontului de atac. Din această cauză, nu au avut forțe suficiente pentru manevrele decisive în anume puncte;

b) Indrăzneala produce efecte nemăsurate și este de preferat înțelepciunii. Din această cauză nu le-a reușit invazia în Belgia, ruperea fronturilor dela Soissons, Reims, Varșovia, etc. Indrăzneala, pusă în serviciul înțelepciunii era teoria lui Clausewitz, iar nu înlocuirea înțelepciunii, prin îndrăzneală [1]).

23. Francezii recunosc că America a contribuit puternic în două rânduri la cauza comună a războiului: prin ajutor moral și material în 1917, prin ajutor militar în vara anului 1918.

---

1) Găvănescu, & Manolescu, op. citatul pag. 325.

Nici o scriere franceză nu va putea reda mai bine această recunoștință, precum a redat'o artistul francez care a conceput statuia de recunoștință a Franței: o femee voinică dar îndurerată privește în largul mării cu mâinele deasupra ochilor ca să zărească dacă nu-i vine dintr'acolo ajutorul.

24. Iată cum explică Falkenhayn cauza că n'a întrebuințat pe frontul de Vest trupe de ale aliaților.

S'a examinat cu îngrijire dacă ar fi bine să se întrebuințeze forțele aliaților noștri. Lucrul nu era de executat. Turcia nu dispunea încă de trupe destul de bine echipate și instruite pentru a putea fi întrebuințate în Franța. Bulgarii nu erau obligați să ne dea ajutor în afară de peninsula Balcanică. Trupele lor, chiar dacă ar fi fost cu putință să fie aduse pe frontul dela Vest sau pe frontul dela Est, n'ar fi primit decât cu rea voință să fie întrebuințate. Era de temut că slăbirea lor în Balcani să nu aibă o înrâurire defavorabilă asupra atitudinei României și a Greciei. In fine, trupele austro-ungare trebuiau considerate în mod general, ca neapte și lipsite de instrucția suficientă pentru a susține lupta grea depe frontul dela Est. Faptul îmbucurător că ele procuraseră pe frontul italian o rezistență îndârjită în contra unui inamic având o superioritate numerică, nu putea să schimbe această opinie, decât în aparență.

25. Intăririle trimise de Austro-Ungaria pe frontul occidental după o vie insistență, fu numai 4 divizii. In Iulie sosiră numai două. La sfârșitul lui August și începutul lui Septembrie, veniră și celelalte două. Generalul von Arz mai voi să trimită două prin mijlocul lui Septembrie, dar fură silite să plece in Serbia, defecțiunea bulgară amenințând să dea flancul Austro-Ungariei ca și al Germaniei pe mâna Antantei.

26. Generalul Canonge arată că încă din anul 1888 Lt.-Colonel Mayer a arătat rolul pe care-l va juca fortificația pasageră în războaele viitoare și că la 1902, Colonelul Elvețian Feyler a arătat acelaș lucru.

Inspirat de scrierile lor, Jean Bloch, economist rus, a arătat profetic caracterul special al războiului viitor

La 1913, generalul Herment după o vizită a câmpului de bătae din Macedonia și Tracia, a insistat asupra necesității dotării corpurilor de armată cu artilerie cu bătae lungă.

Războiul din 1914-1918 a dat dreptate acestor cercetători. De aci să se tragă învățătura că armatelor de astăzi le trebue, pe deoparte, o cultură și o perfectă cunoaștere a istoriei și științei militare; iar pe de altă parte, caractere puternice care să lupte pentru înzestrarea armatelor cu ceeace s'a probat necesar prin cultură și experiență.

27. Se cere mai multă pricepere psihologică și sociologică, chiar celui mai modest conducător de oameni. Din acest punct de vedere, conducătorii germani -- politici și militari -- au fost inferiori conducătorilor multiplei înțelegeri. Lloyd George a știut să ridice spiritul războinic și de sacrificiu al poporului său. Generalul Pétain, scapă armata franceză din cea mai grea criză morală prin care a trecut vre-o armată. Clemenceau ridică moralul francezilor la culmi epice, și îl curăță în acelaș timp de microbii cari îl infectaseră prin abuzuri și trădări.

Slăbiciunea germanilor din acest punct de vedere, o mărturisește Ludendorf astfel:

„Boalele morale sunt foarte greu de recunoscut de timpuriu, în toată întinderea lor. Le simți bine, dar nu le înțelegi în totalul lor decât numai atunci când au izbucnit; deabia atunci simptomele trecute apar clare. Dezagregarea armatei care începuse în câteva puncte, îmi rămânea necunoscută în detaliile și gravitatea sa; aceasta fu cazul pentru milioanele de germani cari nu-și dădură seamă de dezagregarea poporului din țară, dezagregare care se manifestă la 9 Noembrie, într'un chip atât de surprinzător. Imi comunicai mereu temerile mele, ofițerilor chemați ca și mine, să aprofundeze aceste fenomene morbide și să le prevază. Nu m'ascultară însă cum trebuia. Dealtfel din pricina greșalei făcute de poporul german și-a plătit-o cu viața“ [1]).

28. Slăbirea vădită a disciplinei la armata germană s'a observat dela începutul anului 1918, în special în primele ofensive germane.

Simptomele acestei slăbiri și cauzele ei sunt arătate de Ludendorf, astfel:

„Câteva divizii dăduseră probe de lipsă de elan în atacurile din câmpia Lys. Lucrul acesta ne punea pe gânduri. Faptul

1) Op. citat vol. II pag. 315.

că trupele întârziau din pricina distribuirei de alimente, şi că unii soldaţi rămâneau în urmă ca să caute alimentele ce se puteau găsi prin case şi ferme, mă neliniştea mult. Lucrul acesta micşora succesul şi era un semn de scădere a disciplinei.

Dar mai era ceva grav; era faptul că tinerii comandanţi de companie, cum de altfel şi ofiţeri mai în vârstă, nu se simţeau destul de tari ca să intervie şi să impună autoritatea care le-ar fi permis să facă trupă să-şi continue înaintarea fără întrerupere.

„Pierderea vechiului nostru corp de ofiţeri din vreme de pace se simţea foarte mult. El fusese acela care susţinuse forţele morale ale armatei, Reichstagul îndulcise legile penale. Se luase şefilor responsabili de menţinerea disciplinei pedeapsa cea mai eficace: legarea de stâlpi a soldaţilor pedepsiţi cu arresturi de rigoare. Fără îndoială, era o pedeapsă aspră, şi nu trebuia să fie lăsată la discreţia tinerilor comandanţi de companie neexperimentaţi, dar desfiinţarea ei era nefastă [1]). Că în momentul în care fusese luată această hotărîre, îndulcirea aceasta păru că se impune posibil, dar acum se vede că era fatală. Desele amnistii aveau de asemenea şi ele o influenţă asupra oamenilor.

„Printre judecători se răspândise o concepţie prea banală despre delictele militare; devenise de neînţeles. Pe de altă parte delictele săvârşite pe front nu se judecau imediat de către corpul de trupă, dar mai înapoi, cu totul în alte condiţiuni şi după un oarecare timp. Se comitea adesea delicte, ca să poată prin facerea pedepsei să scape de serviciul de pe front şi de lupte. Ajunserăm să formăm companii de prizonieri cu care să efectuăm lucrările din prima linie.

„Cei cari se reîntorceau din concediu, erau asmuţiţi şi noile întăriri aveau o influenţă nefastă asupra disciplinei. Într'o serie de transporturi de trupe de întărire, se produse grave neregularităţi, în special în transporturile venite din Bavaria şi de pe frontul Oriental. Se plângeau toţi de spiritul oamenilor a căror instrucţiune se făcuse pe câmpul de manevre dela Bevesloo în Belgia. Întăririle venite de pe frontul de Est nu erau primite cu plăcere de comandanţi.

„Slăbirea moralului şi disciplinei armatei germane se dato-

---

1) Nu împărtăşim ideia aceasta. In Franţa nu a existat asemenea pedepse barbare şi totuşi soldaţii francezi au dat probe de disciplină; Dar soldatul român? nelegat la butuc, n'a dat el probă de disciplină?

reşte şi influenţei pe care au avut-o soldaţii germani foşti prizonieri în Rusia.

„De altfel pe lângă spiritul de revoltă cu care au venit, s'a mai adăogat şi nemulţumirea lor că sunt rechemaţi la luptă, pe când prizonierii aduşi contra schimb din Anglia şi din Franţa, conform dreptului internaţional, nu au fost rechemaţi în luptă.

„Comandamentul german s'a plâns şi de spiritul de particularitate al bavarezilor, foarte pronunţat în timpul din urmă, caracterizat prin credinţa că războiul este o cauză prusacă [1]).

29. Despre conducătorii politici ai Germaniei, Ludendorf zice:

„Monarhul acesta, care purta povara unei responsabilităţi atât de enorme, n'a găsit, ca bunicul său, oameni ca Bismark şi ca Roon, hotăriţi să ceară ţărei tot ceeace necesita conducerea războiului. Aceasta fu nenorocirea ţărei şi a împăratului în cursul acestui războiu [2]).

30. Relativ la simptomele de slăbire al unităţilor germane, către finele campaniei, Ludendorf zice:

„La începutul lui Septembrie, balanţa forţelor înclina mai mult înspre noi ca în anul precedent în ce privea numărul diviziilor, dar în parte diviziile noastre erau foarte slabe. Eram siliţi să formăm batalioane numai cu trei companii în loc de patru, păstrând însă companiile de mitraliere. Trăsurile de serviciu cerute de patru companii nu mai corespondeau efectivelor existente. Nu mai aveam nevoe de două sau trei bucătării de batalion în loc de patru. In urma disolvărei unui număr oarecare de divizii şi în urma apariţiunei tot mai considerabile a americanilor pe front, raportul efectivelor ce se aflau faţă în faţă, ne era din ce în ce mai nefavorabil.

Numărul învârtiţilor creştea mereu pe front. Printre ei se găseau mulţi dintre cei ce se reîntorceau din concediu. Numărul soldaţilor care depăşeau durata permisiunei acordate se mărea şi el; densitatea trupelor se micşora din ce în ce mai mult în primele linii [3]).

31. Concepţia imperialistă transformase într'atât judecata po-

---

1) Vezi Ludendorf, vol. II, op. citat pag. 305.
2) Vezi Ludendorf, vol. II, op. citat pag. 259.
3) Vezi Ludeneorf, vol. II, op. citat, pag. 367-368.

porului german, încât, toate celelalte concepţii sociale umanitare li se păreau contrarii moralei.

Această afirmare se poate susţine cu cele mai multe din faptele şi scrierile germanilor, dar, mai categoric şi ca o sinteză a mentalităţei germane din timpul războiului, dăm aci cuvintele spuse de Wilhelm în ziua de 15 Iunie cu ocaziunea cuvântărei ţinute la sărbătorirea a 30 de ani dela suirea pe tron:

„Este vorba de o luptă între două concepţiuni ale lumei, *concepţia germană* a dreptului, a libertăţei, a onoarei, a moralei, sau concepţia engleză care tinde ca popoarele să lucreze ca nişte sclavi pentru rassa de stăpâni a anglo-saxonilor". Dând aci cuvintele lui Wilhelm, nu ne-am gândit să susţinem că englezii reprezintă şcoala democraţiei între popoare, ci numai să arătăm cât de orbiţi erau germanii cari nu vedeau că spiritul de dominaţiune mondială şi credinţă că sunt rasa superioară, îi duce la o şcoală utopică a imperialismului mondial.

32. Relativ la acuzările ce se aduc lui Ludendorf că a fost un dictator care n'a înţeles, momentul de pace, el zice: „am oprit retragerea pe poziţiunea Siegfried".

„Fusesem chemat la Marele Cartier General, nu ca să încheiu pacea ci ca să o câştig şi aceasta mi-era singura mea ţintă. Vrusesem să fac ca şi Clemenceau şi Lloyd George: să galvanizez întreg poporul, dar nu eram cum s'a zis, de atâtea ori şi împotriva oricărui adevăr, un dictator.

„Lloyd George şi Clemenceau dispuneau de parlamentele suverane ale ţărilor lor respective, căci erau parlamentele „lor". În acelaşi timp, mai erau şi în fruntea întregului aparat administrativ şi executiv. Mie, dimpotrivă, constituţia nu-mi dădea putinţa să intervin imediat asupra puterilor publice din Germania ca să pot asigura executarea acelor ce credeam absolut indispensabile pentru războiu şi nu găseam adesea la autorităţile competinte, judecata şi energia indispensabilă. Pacea nu poate fi făcută, aşa că încercasem să duc războiul la bun sfârşit, singurul lucru care ne-ar fi putut salva de soarta pe care o îndurăm azi. Acum îmi dădeam însă seama, dar aceasta nu era cu putinţă şi vedeam venind nenorocirea, pentru a cărei înlăturare îmi consacrasem viaţa [1]).

33. La războiu intervin, în timpul operaţiunilor, factori noi neaşteptaţi şi necalculaţi cari aduc succesul prin surprindere fără

1) Op. citat, vol. II, pag. 378.

să fi fost așteptat, calculat sau sperat prin concepția superioară a manevrei.

Comandamentul superior german, la începutul verii anului 1918, după primirea celui de al doilea răspuns al lui Wilson, după ce pierduse speranța efectivelor, a concursului conducătorilor politici și a conducătorilor de tot felul la care recursese, continuă totuși operațiunile așteptând succesul dela vre-unul din acești factori neașteptați.

Ludendorff fiind întrebat de către unii dintre conducătorii guvernului, ce crede asupra continuărei războiului a răspuns:

„Războiul nu este o problemă de matematică. Există într'un război o mulțime de conjecturi mai mult sau mai puțin verosimile. Nimeni nu poate să prevadă sfârșitul. Când în 1914, ajunsesem în Prusia Orientală și dădusem ordinele pentru bătălia dela Tannenberg, nimeni nu știa ce are să se întâmple, dacă Rennenkampf are să manevreze ori nu. Nu a manevrat și câștigarăm lupta. Războiul e chestie și de noroc. Și cine știe de nu se va întoarce în favorul Germaniei.

„Nu pot să spui decât despre ceeace sunt convins. Imi iau asupră-mi responsabilitatea cuvintelor mele cum am luat-o timp de patru ani lungi și penibili".

Fără îndoială că Ludendorf spunea ur adevăr, în ceeace privește istoria victoriilor în diferite războae, dar acest adevăr nu era aplicabil Germaniei pentru acest război.

Belgia în 1914-1918, Serbia în 1915-1918 și România în 1916-1918 au avut asemenea momente în cari au intervenit factorul „norocul războiului" dar aceste momente au fost dobânda neașteptată a drepturilor lor istorice și morale pentru cari pornise războiul, iar nu cămăta pe care o urmărea poporul german. Așa dar, în 1918, Germania a plătit scadența unei polițe pe care a semnat-o în ziua când a conceput un război imoral pentru o dominațiune mondială.

34. Războiul în ultima analiză se reduce la două voințe. Acela învinge a cărui voință nu scade.

Ludendorf și Hindenburg cred că dacă poporul german ar fi fost bine întreținut moralmente de conducătorii lui ar fi mai putut lupta câtva timp până ce ar fi slăbit voința adversarului, care, — spun ei — era pe sfârșite.

Ca să demonstreze aceasta, Ludendorf zice:

Dacă poporul s'ar fi ridicat, situaţia noastră s'ar îmbunătăţit. Nu se poate spune câtă vreme ar fi putut lupta. Nu puteam cunoaşte perfect starea sufletească a duşmanului. Atâta vreme cât e animat încă de o puternică voinţă un popor mare nu se doboară atât de uşor. Au arătat-o doar francezii la 1870-71 şi burii în lupta lor împotriva Angliei.

35. Se zice că Probus, împăratul romanilor (276-282) după cucerirea popoarelor barbare din occident ar fi spus: soldaţii nu vor mai fi necesari, de aci înainte imperiul întinde pretutindeni o domnie fericită. Nu vor mai fi războae. Pretutindeni pace, pretutindeni legile romane.

După circa 16 secole, acelaş lucru ar fi voit să-l spună împăratul Wilhelm II al Germaniei. El aştepta numai să cucerească lumea, şi apoi să semneze pacea prin dictatura poporului ales.

Dar de atunci până astăzi istoria a probat în fiecare secol şi de mai multe ori în acelaş secol că pacea dictată de o singură putere, sau hotărâtă la masa verde de mai multe puteri, este un vis irealizabil.

Societatea naţiunilor înfiinţată acum o sută de ani după groaznicile războae napoleoniene, va avea aceiaşi soartă, dacă în loc de a urma firul evoluţiunei popoarelor, va ţine strict la consemnul dat dela masa verde din Versailles.

Precum individul trebue să caute întărirea şi perfecţionarea vieţei în el însă-şi; iar nu în afară de el, tot aşa naţiunile nu pot urma altă cale. O singură condiţiune se cere: individul ca şi naţiunea să lucreze la întărirea şi perfecţionarea lor fără să atingă dreptul de viaţă şi de desvoltare al altora.

Poporul care aşteaptă să fie întărit sau perfecţionat din afară de el, ca şi acel ce caută întărirea şi perfecţionarea lui prin atingerea libertăţii altora, este pe calea provocării războaelor iar nu pe aceea a liniştei atât de necesară omenirei.

Aşa dar:

Pregătirea de apărare nu trebue să fie socotită ca o provocaţiune la războiu ci o garanţie de pace.

36. Dela 1870 până la 1914 curentele socialiste şi comuniste făcuseră progres în Franţa. Cu câţiva ani înainte de războiu s'au

produs dese schimbări de guvern pe tema serviciului militar de trei ani și a pregătirii armatei.

Legăturile internaționale ale socialiștilor făcuse progrese mari.

Această stare de lucruri ar fi putut găsi Franța nepregătită, dacă între conducătorii ei politici și între conducătorii militari nu s'ar fi găsit oameni cari să lucreze continuu pentru pregătirea ei, măcar în sensul de a putea să facă față repede momentului fatal, când va fi nevoită să lupte.

Războiul nu a găsit Franța în condițiuni de perfectă pregătire politică și militară, dar a găsit'o în perfecte condițiuni de adaptare, grație valorii netăgăduite a personalităților politice și militare.

Din această constatare, noi românii, măcar atâta învățătură să tragem:

Criza de personalități, este cea mai gravă boală socială a României de astăzi; ele nu lipsesc dar nu pot pătrunde.

Această criză se îndreaptă pe dată ce se face înlăturarea non-valorilor din capul activităților sociale de orice natură.

Iar asemenea înlăturare a non-valorilor, nu se va putea face cât timp conducătorii politici vor fi tiranizați de parlamentarii și satrapii satelor și orașelor, cari, trăesc din expediente.

37. La 1870, guvernul francez declară războiu Germaniei; iar poporul entusiasmat strigă în toată Franța: *La Berlin.*

Insă lipsa de pregătire politică și militară neputând să fie compensată cu entusiasmul poporului, Franța a fost învinsă.

La 1914, Germania declară războiu Franței iar poporul german, cu împăratul în cap, striga: *La Paris.*

De astădată guvernul și poporul francez limitează entusiasmul numai în cuvintele: „La arme! Patria este amenințată".

Germania, pregătită din punct de vedere militar, este învinsă; iar entusiasmul poporului german nu folosește la nimic și scade continuu.

De astădată intră în joc noul factor al isbândei: *Dreptatea.*

Când poporul este înșelat asupra cauzei drepte a războiului și asupra mersului războiului, nu poate împinge sacrificiul său până la jertfa vieței, atunci când descoperă că a fost amăgit.

Așa s'a întâmplat cu poporul german și așa se explică cum n'a mai fost capabil de sacrificiu pe dată ce a dispărut iluziunea de dominațiune a lumei.

Inainte de Marna, Comandamentul german zicea soldaților săi: „Inamicul este pretutindeni în retragere, trebue înaintat fără oprire pentru a-l desorganiza și împiedeca să se refacă. Nici o rezisfență nu mai este posibilă. Noi vom fi stăpâni să dictăm condițiunile pe care le vom vrea.

Marele Comandament francez spunea soldaților săi: „Ofensivele voastre parțiale n'au reușit. A trebuit să ne retragem ca să vă refaceți și să ținem piept inamicului. Voi găsiți că ne-am retras de-ajuns. Momentul a venit să ne opunem. Să ne întoarcem dar și mai bine să murim decât să mai cedăm teren.

Pe când minciuna aducea demoralizare la cel dintâi, adevărul pătrundea încet, dar sigur, la cel de al doilea.

De altfel aceste constatări și mărturisiri le face von Falkenhayn în prefața lucrărei sale: „Frazele, orbirea de sine însă-și și minciuna, înăbușind la poporul nostru — odinioară tare și bine — simțul realității au prăbușit Germania în prăpastia cea mai adâncă“ [1]).

33. Franța a susținut teza cererii unui stat german la Rin precum și revenirea la independența statelor germane, de oarece, pleca dela teza susținută de d. Hanotaux încă din 1915, spunea că „Prusia n'are nici o calitate internațională pentru a prezenta singură toate propunerile germane în cazul unei tratări generale.

39. Privind liniile generale ale operațiunilor dela Martie 1918 până la armistițiu, din punctul de vedere al intuiției strategice a lui Ludendorf și Foch, observăm următoarele:

In prima fază adică dela Martie la 15 Iulie, operațiunile lui Foch au caracterul general de reacțiune în contra acțiunilor ofensive ale lui Ludendorf.

In patru din aceste ofensive, Ludendorf reușește să spargă frontul francez, înaintează vijelios în primele 8—10 zile, rezervele germane intră continu în spărtură, însă spărtura în loc de a se lărgi se strâmtează, astfel că după câtva timp frontul german se transformă într'un triunghiu cu vârful intrat în teritoriul francez, dar ținut aci cu putere de diviziile franceze de sectoare, întărite, numai câteodată, cu trupe de rezervă.

---

1) Le commandement supreme de l'armée allemande 1914—1916 pag. 11, traduit par le général A. Niessel.

La a cincea ofensivă, dela 15 Iulie, germanii trec Marna, însă nu au nici măcar primul succes al celor patru ofensive.

Din cele cinci spargeri de fronturi executate de Ludendorf se vede clar că el era atât de obsedat de această manevră de spargere, încât ajunsese să o socotească scop; iar nu mijloc pentru a obține victoria.

Victoria se poate obține prin diferite manevre și lupte, dar esențialul acestora nu este altul decât de a obosi și a consuma rezervele adversarului până va fi pus în imposibilitate de a mai putea reacționa.

Foch, având în vedere acest adevăr etern, chiar cu trupele depe frontul spart de Ludendorf și cu puține întăriri dela rezervă a reușit să oprească cele cinci spărturi produse de Ludendorf și să le reducă la niște triunghiuri cu vârfurile intrate în teritoriul francez.

Ludendorf, pe dată ce nu-i reușea o spărtură, oprea operațiunile câteva zile și chiar săptămâni, ca să pregătească altă spărtură cu alte trupe.

Această metodă convenea lui Foch căci avea vreme să-și reconstitue frontul, sau cum zice românul, avea vreme să se desmeticească.

In aceste 4 luni, întrebuințate de Ludendorf ca să facă cele cinci spargeri de front, situația morală și materială pe frontul francez, nu era de invidiat.

Unele scrieri franceze declară că: „se aștepta din zi în zi la alte atacuri germane și că după scurgerea unui număr de zile foarte teribile de așteptat, Foch văzând că nu se produce atacul, își dădea bine seamă că germanii își stricau, prin aceste pauze, șansele de câștig.

Intuiția acestei stări de lucruri, n'a avut'o Ludendorf, și nici nu putea să o aibă întru cât doctrina strategică germană, bazându-se pe puterea de strivire prin greutate, el înceta atacurile pe dată ce nu mai avea siguranța greutății ciocanului său. Acesta este rezultatul strategiei raționalistă și mașinalizată.

Vom vedea la Foch, strategia intuiției artistice, adică acea strategie care socotește ca factori principali: credința și voința; iar pe toți ceilalți factori materiali și intelectuali îi socotește ca pe niște auxiliari prețioși și absolut necesari.

Un mare general, ca și un mare om de stat, ca și un mare financiar, sau un mare industriaș, își acomodează cunoștințele după circumstanțe. In momentul când se află în fața problemei reale, grație spontaneității lui creatoare, schimbă chiar planul făcut eri, dacă situația reală de azi nu mai corespunde la presupunerea sau la realitatea de eri.

Foch începe ofensiva la 18 Iulie și în 14 săptămâni împinge complect pe germani, pe când Ludendorff a pierdut circa 8 săptămâni, între intervalele dela întâia ofensivă din 21 Martie până la ultima ofensivă din 15 Iulie.

La 18 Iulie, Foch începe contra ofensivă la Chateau-Thierry. Până la 6 August, germanii se retrag pe Vesle.

Foch, în loc de a se aventura în adâncimea acestei spărturi începe la 8 August bătălia dela Montdidier cu armata IV-a britanică și cu armata I-a franceză Debeney, la Vest de Amiens.

Succesul este desăvârșit, ceeace face pe Ludendorf, în memoriile sale să numească ziua de 8 August: *Ziua de doliu pentru armata germană.*

Despre trupele care au atacat aci, Recouly zice: „S'ar înșela cine ar crede că Foch dispunea de trupe proaspete. El atacă cu ce are la îndemână, în unele cazuri, chiar cu trupe de sectoare".

El simte că forța materială și morală a germanilor este slăbită simțitor și socotește o datorie să atace cu orice trupe.

Cu alte cuvinte, el modifică metodele după circumstanțe.

O asemenea situațiune a avut Ludendorf, în primele zile lunie, când armata franceză primise o lovitură puternică morală. Dar Ludendorf neavând puterea de intuiție a geniului militar, n'a prins momentul și a căutat să se prepare din nou pentru 15 Iulie, când ofensiva i-a dat greș complect.

Deosebit de aceasta, Ludendorf, scoate de pe front și întrebuințează pentru atacuri trupele cele mai bune. Așa, el ajunsese

să aibă trupe bune pentru atac şi trupe proaste pentru defensivă. Această clasificare şi metodă n'a adoptat'o Foch niciodată, ba din contră, a luptat pentru înlăturarea acestei clasificări.

După al doilea succes, Foch, prin comunicarea făcută conducătorilor săi în câteva întruniri, şi prin ordine simple şi lămurite începe să precizeze noua sa strategie pentru ocuparea obiectivelor imediate şi pentru pregătirea spiritului comandanţilor în vederea posibilităţilor depărtate.

Pentru obiectivele imediate a fixat:

Reducerea buzunarului german în frontul francez şi cucerirea liniilor ferate indispensabile libertăţei de acţiune, iar pentru posibilităţile depărtate, se gândeşte la ele, lasă să se întrevadă, însă nu le precizează până nu soseşte momentul. Pe măsură ce sosea acel moment, el dădea ordinele în consecinţă.

In sfârşit, strategia întrebuinţată aci a fost;

a) Atacurile să nu se împingă în spărtura produsă, decât atât cât forţa ofensivă este în plină putere; însă ele să se lărgească continiuu, fără intervale între atacuri, pentru a nu lăsa timp adversarului să se refacă moral şi material.

b) A urmărit victoria, mai întâi, prin spargeri şi lupte parţiale cari să uzeze complect rezervele adversarului, şi, apoi, să dea lovitura decisivă pentru a-l scoate din luptă.

c) A consultat, a avut colaboratori, dar a hotărât singur, şi a urmărit executarea în felul Napoleonian, pe câmpul de execuţie: iar nu dela Centru, ca motorul care imprimă mişcarea întregei uzine, dar rămâne fix în locul unde l-a aşezat ştiinţa mecanică.

d) Statul major pentru Foch, a fost o specialitate de elită şi necesară, dar nu principiul intelectual al armatei în cea mai înaltă desvoltare precum spunea Moltke şi a proectat'o Ludendorf.

Astfel, doui mari comandanţi, pornind dela două metode deosebite, pun în joc onoarea a două popoare care s'au mai măsurat şi altă dată, cu deosebire numai că acum: fiecare dintre ei angajează şi onoarea aliaţilor lor jucând ultima carte.

Prin armistiţiul încheiat la 11 Noembrie 1918, armata germană scapă de capitulare, şi, ca o ironie a soartei, onoarea armatei şi a poporului german este salvată prin petecul de hârtie al armistiţiului, iar nu prin sacrificiul pe care n'au ştiut să-l facă pe dată ce a fost vorba de pământul, casa şi avutul lor.

Acest spirit de sacrificiu, l'a putut arăta armata şi poporul

german, numai atât cât au luptat pe teritoriul altor țări și numai cât au trăit în visul dominațiunii lumei.

Iată dar marea deosebire sufletească dintre cele două metode Poporul francez, la 1871, după ce i-a fost capturată toată armata la Sedan, și după ce își pierduse împăratul, a luptet încă trei luni, și na fost mult până să birue armatele germane.

Nu prin petec de hârtie, ci, prin credința în dreptate și spiritul de sacrificiu a salvat poporul francez onoarea Franței în trei mari epoci ale istoriei: în timpul revoluțiunei contra marilor puteri Europene, la 1871 contra armatelor germane și la 1914—1918 contra imperialismului german.

Această credință și acest spirit de sacrificiu — cu strategia lor caracteristică—au dat Franței pe Napoleon la începutul secolului 19, pe marii generali Joffre, Foch, Pétain la începutul secolului 20.

Plecând dela aceste moduri deosebite de a înțelege *Filozofia războiului*, *spiritul de sacrificiu* și *strategia națională*, ne întrebăm din acest întreit punct de vedere: Noi! încotro mergem?[1]).

40. Dela 1914 la 1918 s'au schimbat în Franța următoarele șease guverne:

26 August 1914—1915 Octombrie — Viviani, președintele consiliului, Millerand răsboiu, Delcassé afacerile străine.

1915 Octombrie 29—1916 Decembrie, Briand președinte, Gallieni și apoi Roques miniștri de răsboiu, Malvy interne, Painlevé ministru apărării naționale.

1916 Decembrie 10, Martie 1917, Briand președinte, Lyautey răsboiu, Albert Thomas armament.

1917 Martie 20—1917 Septembrie Robert președinte. Painlevé răsboiu, Malvy interne, Albert Thomas muniții.

1917 Septembrie, 13—1917 Noembrie Painlevé președinte și răsboiu, Steeg interne, Robert apoi Barthou externe.

1917 Noembrie. Clemenceau, președinte.

Acesta păstrează comandamentul întocmit de Painlevé cu deosebire că în primăvara anului 1918, Foch, devine generalisim al armatelor aliate.

---

1) Extras din broșura: „*Napoleon, Clausewitz, Foch*" de Colonel I. Manolescu 1924.

Dacă privim la personalitățile care au compus aceste guverne și la cauzele care au determinat cele șase schimbări, afirmându-se din ce în ce mai mult voință de a învinge și călcând peste orice considerațiuni de simpatii egoiste sau interese de partid, în fața interesului existenței Franței, putem să tragem pentru noi învățătura că: sub acest raport avem mult de lucru până ce să ajungem a înlocui valori prin valori.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

OPERAȚIUNILE PE FRONTUL DE EST
(Frontul Rus)

CAPITOLUL I

Operațiunile din anul 1914

Mobilizare. Concentrare. Planuri de campanie

Rusia a făcut mobilizarea și concentrarea pe serii. Mobilizarea s'a decretat la 23 Iulie și s'a făcut în trei serii: 23 Iulie, 20 Septembrie, 30 Septembrie.

In prima serie s'au chemat contigentele până la 1897 din 23 gubernii și din câteva județe din alte gubernii.

In seria doua s'au chemat contigentele 1894-1896.

In seria treia s'au chemat contigente din alte gubernii și ținuturi. Concentrarea s'a făcut în două serii.

La începutul campaniei s'au format și adunat armatele astfel:

Armata Renenkampf (de Vilna sau de Niemen) concentrată în regiunea Vilna, se compunea din patru corpuri de armată (2, 3, 14, 20), două divizii de cavalerie și două divizii de rezervă.

Armata Samssonov (de Varșovia sau de Narev) compusă din cinci corpuri de armată (1, 6, 13, 15, 23) și două divizii de cavalerie. Aceste două armate constituesc dreapta rusă sub comanda generalului Jilinski.

Armata IV-a de Lublin, și Armata V-a de Koln având fiecare câte 3-4 corpuri de armată, formau centru între Plotsk pe Vistula, Pietrokow pe Piliţa, Lodz și Radom.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Armata III-a și armata VIII-a (ambele cu 8-10 corpuri armată) sub comanda generalului Ruski, formau stânga la Sud de linia Dubno-Sokol.

Aceste patru armate dela centru și stânga, sunt puse sub comanda generalului Ivanov.

Armata VII formează extrema stângă în regiunea Nistru-Prut.

Până la finele lunei August rușii nu au avut la toate aceste armate mai mult ca 24 corpuri de armată. Până la începutul lunei Noembrie se complectează însă până la 45 corpuri de armată.

Generalul Rusky

Austro-Ungaria Mobilizarea s'a început la 23 Iulie și s'a termiuat la 28 Iulie, când s'au început transporturile de concentrare.

Concentrarea s'a terminat la 10 August, formând patru armate în trei grupe:

Prima grupă: două armate (Dankl și Auffenberg) între Bug și Vistula, la nordul Galiției.

A doua grupă: în linia doua, la N.-E. de Jaroslav, armata arhiducelui Iosef Ferdinand.

A treia grupă: două armate, la N.-E. de Lemberg, între Bug și Prut. (Armata de Galiția).

Total circa 800.000 oameni cu 2.500 tunuri.

Generalisim al trupelor austro-ungare arhiducele Frederic.

Germania a decretat mobilizarea la 1 August.

Comandamentul german voind a da lovitura principală contra frontului francez a hotărât să păstreze aci defensiva. La începutul operațiunilor a lăsat aci numai diviziile din cetăți și de pe frontieră, trupele active a 3 1/2 corpuri de armată și o divizie de cavalerie puse sub ordinele generalului Pritwitz, comandantul armatei a VIII-a formată din toate aceste trupe [1]).

In cursul lunei Noembrie se formează și armata IX-a cu trupe aduse de pe frontul de Vest și cu forțe noui.

Planul german pornea dela ideia că vor bate repede armatele franceze și că rușii vor opera încet.

In acest scop armata VIII-a începu să se adune cu fața la

1) La 1 Noembrie această armată se compunea din: o divizie landwehr la Koniksberg, corpul 1 activ (von François), corpul 1 rezervă (von Below,) divizia 10 landwehr, corpul 17 von Makensen) corpul 20 (von Scholtz), divizia 3 rezervă, divizia 1 cavalerie și corpul de landwehr (von Woyrsch).

Niemen în regiunea Osteleburg, Lotzen, Darkenhamen, Goldap, Interburg, iar corpul 20 rămase adunat pe frontiera de Sud a Prusiei orientale.

Astfel dispusă armata VIII-a, servea ca o puternică avantgardă a grosului german care trebuia să vie aci după victoria din Franţa.

Marele Cartier German având credinţa că ruşii nu vor lua ofensiva între Prusia şi Galiţia, fiind ameninţaţi în flancul drept de armata VIII-a şi în cel stâng de trupele austriace din Galiţia, a lăsat pentru paza acestui gol numai corpul de landwehr al generalului Woyrsch.

I. Operaţiunile ruseşti în Prusia orientală

Odată cu ofensiva contra armatelor austro-ungare, ruşii au atacat şi pe germani în Prusia orientală.

In momentul luărei acestei ofensive, trupele germane acopereau 650 km. de frontieră astfel: C. 1, 130 km. dela Tilont la Magrabowa, C. 20 până la Neidenberg acoperea 160 km. iar C. 17 acoperea 120 km. de aci până la Thorn,

Cavaleria se găsea la Stallupönen, iar C. 1 în interior.

Comandamentul german avea ştiri că în regiunea dela Vest de Varşovia sunt forţe slabe în regiunea Ploszk, că diviziile cavaleriei ruse se găsesc către Mlava, Kolne, Augustovo, Suvalki, Wirbalen şi Taurogen şi că forţe numeroase ruseşti se concentrează la Filipowa. Aceste ştiri făcu pe comandamentul german să presupună o ofensivă rusă pe la sudul pădurei Rominten. Pentru a preveni această ofensivă, armata VIII-a fu concentrată către stânga ei. astfel:

Corpul 20 în regiunea Ortelsburg pentru paza flancului drept.

Divizia 3 rezervă cu brigada 6 Miliţie la Nikolaiken-Lötzen.

Corput 1 rezervă pe linia râului Angerapp.

Corpul 17 spre Darkenhmen.

Corpul 1 la Gumbinen-Insterburg.

Rezerva mobilă din Königsberg la Insterburg.

Celelalte trupe au rămas la locurile lor.

Pentru paza flancului drept contra unui atac despre Narew, detaşamentul cetăţii Thorn se aduse la Strassburg, al cetăţii Graudenz la Lautenburg, brigada 70 miliţie la Mlava-Soldau, un detaşament al cetăţii Danzig la Neidenburg. Pentru paza flancului stâng

brigada 2-a miliție stăpânea râul Memel, iar orașul Memel fu ocupat de gloate cu câteva tunuri, însă ofensiva aceasta nu a avut loc.

La 17 August, corpurile 3 și 20 ruse cu o divizie din C. 4 luară ofensiva contra corpului 1 german, care ajunsese la Goldap.

Deși divizia 2-a a corpului 1 german a avut oarecare succes contra diviziei 27 ruse, totuși, coloanele ruse fiind numeroase, și cum concentrarea armatei a VIII-a germană nu era terminată, comandamentul a ordonat retragerea corpului 1, a cavaleriei și a trupelor din stânga spre Gumbinnen și împrejurimi.

In seara zilei de 18, rușii ocupă Lyck, Margrabowo, Kovahlen și Goldap.

La 20 August, rușii nu mai înaintează în fața frontului Lyck, Margrabowo, Goldap, însă coloanele din dreapta începură lupta cu corpul 1 german, iar cavaleria rusă înaintează spre Kraupinschken.

Atacul corpului de cavalerie rus este respins. Astfel germanii reușesc să înlăture un atac învăluitor contra stângei corpului 1 german.

In seara de 20, comandamentul armatei germane, primind știri că trupele lui Samsonoff (armata de Vilna) înaintează dela Nassielk-Pultusck-Ostrolenka și că aripa lor stângă a ajuns la Stupsk, a hotărât ca armata VIII-a să se retragă [1]). In acest timp armata lui Samsonoff intrase în Prusia de Est și ajunsese cu avangardele pe linia Gerdauen-Angerburg-Lötzen-Lyck, iar cu cavaleria până la Passarge.

Marele Cartier German fiind contra retragerei armatei VIII-a, a înlocuit pe comandant prin generalul von Hindenburg, căruia i s'a dat ca șef de Stat Major generalul Ludendorf. Hindenburg a conceput planul să țină pe loc, prin retragere înceată, armata de Vilna și să se îndrepte cu toate forțele spre Sud ca să atace armata Narevului, ținută în loc cu mari sacrificii de corpul 20 (Von Scholtz).

In acest scop a ordonat ca von Scholtz să se retragă din fața armatei de Narew întâi spre Nord, apoi spre N.-V., în regiunea Hohenștein-Mühlen-Tannenberg, în flancul armatei ruse și să se prepare de ofensivă.

---

1) Aceste operațiuni sunt cunoscute sub numele de „Luptele dela Gumbinnen".

Corpul 1 adus cu trenul, a înaintat forțat prin Löbau și Gilbenburg ca să sprijine pe von Scholtz.

Hindenburg încurajat de încetineala lui Rennenkampf, dirijează corpul 17 și corpul 1 rezervă spre Bischofstsee și Bischofsburg lăsând în fața lui Rennenkampf numai divizia 1 cavalerie spre Sud de Schippenbeille. In zilele următoare s'a mai luat o brigadă din această divizie, așa că n'a rămas în fața celor 24 divizii ale lui Rennenkampf decât două brigade.

Despre această situațiune Ludendorf zice:

„Hotărârea noastră de a ataca, porni dela încetineala rușilor și era îndreptățită de necesitatea de a câștiga lupta cu tot numărul nostru inferior, dar pasul de făcut rămânea de o extraordinară gravitate".

„Corpurile 17 și 1 rezervă merg în spatele armatei de Narew dela Neidenburg la Slienstein. La rândul lor au în spate armata lui Rennenkampf la depărtare de două, trei zile. Lupta isbucnește în ziua de 27 August și continuă până la 30 August. Formidabila masă a lui Rennenkampf amenință spre Nord-Est ca un înspăimântător trăsnet. N'ar fi fost decât să ne atace și am fi fost bătuți cu siguranță".

„Dar Rennenkampf își duce grosul armatei dincolo de linia Allenburg-Gerdanen-Neidenburg, așa că avurăm tot timpul să câștigăm o victorie strălucită" [1].

Iată cum s'a desfășurat această bătălie:

Bătălia contra armatei de Narew (27-30 August)

In seara de 24, comandamentul german interceptează o radiotelegramă rusă din care a văzut în întregime mișcarea armatei de Narew și anume: „Armata de Narew, tare din cinci corpuri de armată (6, 13, 15, 23 și 1) și de trei divizii de cavalerie (4, 6 și 16) înaintează pe frontul Ostelsburg-Soldau astfel:

„Corpul 6 spre Bichofsburg, corpul 13 spre Allenstein, corpurile 15 și 23 spre Hohenstein și Waplitz, corpul 1 spre Gilgenburg prin Soldau, două divizii de cavalerie spre Lauterburg și Strasburg, divizia 3 cavalerie spre flancul drept".

Hindenburg hotărâște atacul astfel:

Să atace la stânga corpul 1 rus și la dreapta corpul 6 rus

---

1) Op. citat, Vol. I, pag. 69 și 70.

ca să le depărteze de axul principal al luptei; apoi corpul 1 activ în unire cu corpul 17 și corpul 1 rezervă să străpungă în direcțiunea Neidemburg pentru a înconjura masa principală a armatei de Narew.

Atacul a fost hotărât pentru 26 însă amânat la 27 după cererea corpurilor 1 și 20.

In seara zilei de 26 August situațiunea era următoarea:

Corpul 1 de rezervă și părți din garnizoanele fortărețelor de pe Vistula la Lautenburg și Saarburg în contact cu cavaleria dușmană. Corpul 1 activ, concentract la Sud de Montowa, înaintase luptând până la Usdan, puternic apărat de corpul 1 de armată rus. Corpul 17 venit în mars din spre Gordaneu, sosea spre Bichofsburg.

Aripa dreaptă a corpului 20 întărit, avea însărcinarea să atace Usdan, dinspre Nord, să se unească cu corpul 1 activ și să înainteze spre Neidenburg. Divizia 41 din corpul 20 trebuia să pornească din Gross Gardienen spre Waplitz, iar la stânga ei o brigadă de „Landwehr" cu o divizie de rezervă (3-a) și o divizie 37 din corpul 30 Allenstein să atace simultan Waplitz și Hohenstein.

Armata lui Samsonoff înainta în cinci coloane pe un front de 70 km. astfel:

Corpul 1 în direcția Mlava-Usdan; corpul 23 spre Waplitz; corpul 15 spre Hohenstein; corpul 13 spre Allenstein; corpul 6 spre Bischofsburg. Divizile de cavalerie acoperiau frontul Lautenburg-Strasburg.

Atacul asupra punctului Usdan a început la 27 August ora 4 după amiază, și după câteva lupte orașul a fost ocupat, iar rușii respinși dincolo de Soldau.

Prin ocuparea acestui punct, armata de Narew fu străpunsă din punct de vedere tactic.

Corpul 20 german ajuns în apropiere de Gros Gardienen nu făcu nici un progres, din cauza luptelor grele ce a avut cu corpurile 23 și 15 ruse în zilele precedente.

Divizia de „Landwehr" (Von der Goltz) se opri la Hohenstein.

Corpul 6 rus amenință corpul 1 german care trebuia să ocupe Neidenburg în seara de 27 August la Meusguth și împrejurimi.

Samsonoff încurajat de succesele micilor hărţueli din zilele precedente, crede că germanii nu sunt în stare să atace şi că se vor retrage, astfel că el va putea merge înainte până va face legătură cu Rennenkampf.

Dar, cu începere chiar dela 27, Samsonoff va cădea în cursa ce-i va fi fatală.

Divizia 3 de rezervă şi mai târziu divizia 37 de infanterie, câştigă teren la vest de Hohenstein; iar divizia von de Goltz intră chiar în Hohenstein. Frontul inamic începe să se clatine.

Corpul 1 activ respinge coloana rusă din faţă, dincolo de Soldau, apoi trimite un detaşament la Willenberg, ca împreună cu corpul 17 să tae retragerea corpurilor 23 şi 15 ruse. Grosul porneşte să tae retragerea corpului al 13-lea rus, care trecuse de Allenstein.

Corpul 1 rezervă obţine succese în ziua de 27 contra corpul 6 rus, în regiunea Ostelsburg, iar în ziua de 28, apare spre Allenstein, unde concură la înfrângerea corpului 13.

Astfel se produce încercuirea massei principale a lui Samsonoff, al cărui dezastru se anunţa.

In ziua de 29, încercuirea se complectează. Corpul german (von François) având faţa spre Nord, reuşeşte prin ariergarde să oprească retragerea spre Sud a centrului rus, care venea spre Soldau. Această situaţiune grea a fost văzută de aviatori şi raportată comandamentului german, care trimite imediat în această direcţiune şi divizia 3-a rezervă. Când a sosit această divizie la şoseaua Neidenburg-Willemberg, corpul 1 german, reuşise să lupte cu succes contra trupelor ruse.

In acest moment trei corpuri de armată ruse fiind încercuite încep a se preda. In tot acest timp cavaleria rusă a stat în neactivitate.

In aceste împrejurări, coloanele corpurilor germane se încurcaseră în masele enorme de prizonieri şi cu greu s'a restabilit ordinea. Corpul 1 de rezervă şi corpul 20 fură înşirate pe drumul

dela Allenstein la Hohenstein pentru a le avea la dispoziţie în caz de alte evenimente.

Lupta însă se apropie de sfârşit.

Germanii spun că ruşii au pierdut aci 100.000 de prizonieri (între cari şi generalii comandanţi ai corpurilor 13 şi 15), 60.000 morţi [1]) şi răniţi, 300 tunuri, numeroase mitraliere şi convoiuri. Restul armatei se retrage spre Narew. Această bătălie este cunoscută sub numele — nu tocmai propriu — de bătălia dela Tannenberg, după dorinţa lui Ludendorf, pentru a răsbuna înfrângerea cavalerilor teutoni din 1410 în aceleaşi locuri.

Reluarea operaţiunilor contra armatei dela Vilna (Rennenkampf)

La 1 Septembrie, Hindenburg primeşte următorul ordin dela Marele Cartier German: „Corpul 11, corpul de rezervă al gardei şi divizia 8 cavalerie sunt puse la dispoziţia d-v. Armata VIII-a are misiunea să alunge armata lui Rennenkampf din Prusia Orientală. Este de dorit ca forţele ce prisosesc să fie întrebuinţate la urmărirea adversarului în direcţia Varşoviei. Studiaţi întrebuinţarea ulterioară a întregei d-v. armate în direcţia Varşoviei, dacă situaţia în Prusia Orientală o permite".

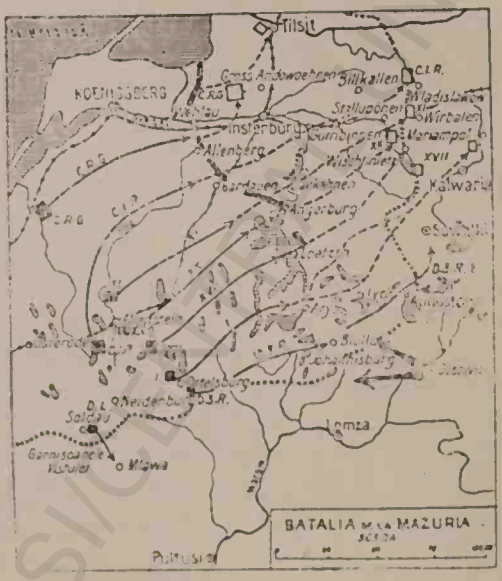

Până la începutul lunei Septembrie, sosesc aci corpul de gardă de rezervă şi corpul 11, depe frontul de Vest.

El are acum 16 divizii contra 27 ale lui Rennenkampf. Deo-

1) Cea mai mare parte din morţi s'au înecat în lacuri.

sebit diviziile ruse au 16 batalioane pe când cele germane au numai 12.

Deşi generalul von Conrad, care începuse ofensiva în Polonia, Volhynia şi Galiţia, cerea cu insistenţă ca trupele germane să continue ofensiva dincolo de Narew, totuşi Hindenburg reia operaţiunile contra lui Rennenkampf, care, putea în orice moment să-i cadă în spate. Hindenburg destină pentru urmărirea spre Narew numai trupele garnizoanelor depe Vistula care vor înainta prin Soldau spre Mlava.

Hindenburg hotărăşte să atace astfel:

Atac de front dela Pregel la lacul Mauer 150 km.

Să străpungă stânga rusă în direcţiile Lotzen şi Lyck ca să tae retragerea lui Rennenkampf spre Vilna.

Să apere dreapta contra ameninţărilor din spre Ossovitz — Samssonoff pare să fi avut planul de a rezista pe poziţiuni succesive până spre Vilna. El dispune de corpurile 2, 3, 14, 20, 3 Siberian, diviziile 3 şi 4 de rezervă, trei divizii de cavalerie. Circa 22 divizii plus alte divizii pe care le aşteaptă.

Rennenkampf pare hotărât să reziste la început, între râul Pregel şi lacul Mauer, însă, la 7 Septembrie, corpul 1 de rezervă al gardei şi corpurile 11 şi 20 germane pătrunseră în poziţiunile lui defensive, la Wenlau, Gerdauen, Neidenburg, Augesburg.

Cu toate acestea, ruşii contra-atacă şi recuceresc poziţiile pierdute.

Aceste poziţiuni neputând fi luate decât prin manevrele de flanc proectate, Hindenburg hotărăşte ca divizia 3 rezervă, divizia de miliţie von der Goltz, şi corpurile 1 şi 17 să învălue stânga rusă spre Lyck; iar corpul 1 rezervă, corpurile 11 şi 20, corpul de rezervă al gardei şi garnizoana din Konigsberg, să atace de front între Mare şi Augesburg.

La 9 Septembrie, divizia 3 de rezervă atacă Lyck silind pe ruşi să se retragă spre Margabrova.

Divizia de miliţii, von der Goltz, ajunge la 10 Septembrie, în Lyck.

La 11 Septembrie, corpul 3 Siberian înaintează dela Sud, însă atacul său fu oprit şi respins spre Grajevo.

Intre 9—12 Septembrie, divizia 3 rezervă şi divizia von der Goltz înaintează în direcţia Lyck-Suwalki.

Corpul 1 german, ajunge în ziua de 6 Septembrie la Johan-

nisberg, iar la 7 Septembrie la Arrys, unde are loc o luptă înverşunată care se termină la 8 Septembrie, cu retragerea rușilor.

Din cauza nesuccesului la aripa de Sud, generalul Rennenkampf, se decide să se retragă, deşi lupta pe front abia începuse.

Iată ce zice Ludendorf în memoriile sale despre situaţia precară în care se găsea:

„Frontul de 50 Km. pe care cele patru corpuri ale noastre atacau, era într'adevăr prea lung. Pe lângă aceasta statul major al corpului de rezervă al gardei, temându-se de un atac din partea rușilor, își concentrase toate unităţile. Aripa de Nord avea să reziste pe Pregel căci altfel armata VIII-a ar fi fost lovită în flanc. Atacul aripei care făcea învăluirea armatei ruse, trebuia să fie cu mult mai puternic decât îl socotisem noi la început. Nu ne rămâne altceva de făcut decât să stăm și să aşteptăm ce se întâmplă cu atacul dat de grosul trupelor noastre. Numai o luptă îndârjită are să fie factorul decisiv.

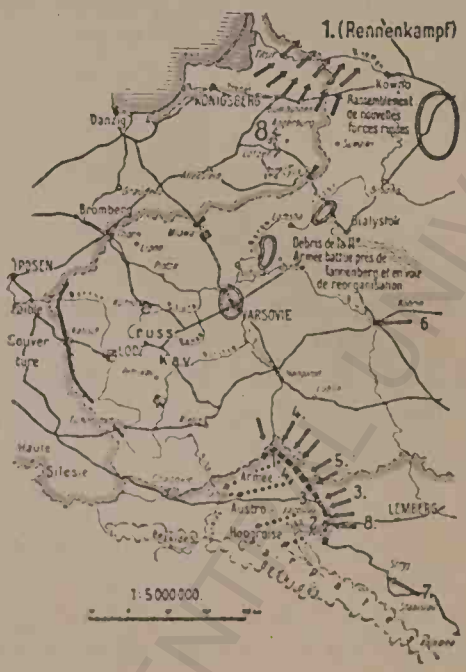

„In dimineaţa zilei de 10 Septembrie, primirăm ştiri precise că inamicul evacua în timpul nopţei, poziţiunile pe care le ocupă în faţa corpului I de rezervă, dela Nord de Gerdauen, probabil în urma atacurilor continuu date de corpul I şi 17. Se poate lesne închipui bucuria dela Marele Cartier. Iarăşi se obţinuse un strălucit succes, dar totuşi nimic hotărâtor. Cu tot ce se făcuse, armata rusă nu se putea considera încă bătută".

Hindenburg a luat măsuri de atacul frontului pentru a executa complect învăluirea, însă operaţiunile n'au avut loc, de oarece Samsonoff s'a retras şi de aci.

A urmat pe timpul retragerii şi oarecari lupte până la 12 Septembrie, când, urmărirea germană s'a oprit pe linia Szaki, Marianopol, Kalvarya, Suvalki, Grajevo.

Comunicatele germane spun că s'ar fi făcut aci 45.000 prizonieri şi s'ar fi scos din luptă peste 100.000 oameni.

Ca să se vadă cât de slab era comandamentul rus, dăm aci o parte din comunicatul său:

„Neavând forţe disponibile, din cauza nevoii ce aveam în Galiţia, a trebuit să încetăm în Prusia de Est, invazia atât de bine începută. La 25, germanii au luat ofensiva contra acestei armate cu o începere de extenziune către graniţa de Sud. La 28 August, înconjurarea stângei noastre în lacurile Mazuriene, ne-a silit la retragere. Încercările ofensive de a doua zi, ne-au făcut a constata superioritatea germanilor".

In rezumat, la jumătatea lunei Septembrie, ruşii evacuează Prusia Orientală cu pierderi serioase; iar germanii trec pe teritoriul rusesc, ocupând guvernământul polonez Suvalki şi punându-l sub administraţia germană.

Ofensiva celor două armate ruse, în Prusia Orientală cu tot insuccesul local, a avut un răsunet favorabil pe frontul de Vest (francez) prin faptul că a obligat pe germani să trimită întăriri depe acest front, pe frontul rus.

La 15 Septembrie, ruşii trec dincolo de Niemen, iar germanii opresc încercuirea.

In acest moment trupele armatei VIII se găsesc astfel: Rezerva garnizoanei din Konisberg la Tilsit. Corpul de rezervă al gardei la Wehlau. Corpul 1 rezervă la Wladislawow, Corpul 11 la Wirbalen. Corpurile 20 şi 17 între Wirbalen şi Wischtnietz, Corpul 1 şi diviziile 1 şi 8 cavalerie la Marianpol şi împrejurimi. Divizia 3 rezervă la Suwalki şi Augustovo, grupul garnizoanelor depe Vistula la Mlava.

Situaţia permite deci ca o parte din aceste trupe să intervină în favoarea austriacilor, mai ales că în acest moment aripa stângă austro-ungară se retrăsese dela confluenţa Sanului până în împrejurimile Cracoviei descoperind astfel toată frontiera Sileziei Prusiene. Mai la Sud, austro-ungarii fusese complectamente bătuţi.

II. Operațiunile din Polonia, Volhynia și Galiția

Ofensiva Austro-Ungară. Deși căile de comunicație și dislocarea din timp de pace a trupelor austro-ungare, permiteau o mobilizare și o concentrare mai repede decât a rușilor, cu toate acestea, abia la 25 August au putut să înceapă operațiunile.

La această dată Austro-Ungaria avea patru armate dispuse astfel:

Armata I-a (Dankl) la Stanislau, A. II (Auffenberg) la Lemberg: A. III-a (Arhid. Ioseph) la Nord de Przemysl, A. IV-a către Tarnov-Gorlice. Un detașament era la nord de Vistula în legătura cu corpul de Landwehr german al lui Woyrsch care făcea față spre Radom. Total 800.000 cu 2.500 tunuri.

In acest timp, germanii obținuseră în Prusia Orientală succese asupra lui Samsonoff și se pregăteau să reia ofensiva contra lui Rennenkampf. Se impunea ca austro-ungarii să înceapă operațiunile cu îndoitul scop; de a înlesni operațiunile germanilor în Prusia Orientală, și de a profita de această situațiune în care rușii nu puteau să le opună forțe numeroase.

Rușii aveau în fața austriacilor următoarele armate: A. IV-a la Lublin, A. V-a la Köl, A. VI-a la Dubno, A. VIII-a la Proskurov, A. VII-a la Moghilev, erau protejate de două detașamente la Radom (dreapta) și la Hotin (stânga).

Cartierul General Austro-Ungar hotărăște să ia ofensiva cu grupul de armate Dankl, Auffenberg, Arhiducele Ioseph Ferdinand în regiunea dintre Vistula-Bug, iar pe restul frontului să păstreze defensiva

Acest plan avea inconvenientul că lăsa descoperite flancurile armatelor austriace.

Această ofensivă austriacă risca mai ales să fie atacată în flanc și chiar în spate de armatele din Sud-Vestul frontului rusesc. In consecință, o flancgardă slabă fu detașată pe stânga spre Kielce, pe când forțe importante, (armata de Galiția Orientală) sunt îndreptate la N. de Lemberg, cu misiunea de a opri orice tentativă a inamicului în Galiția Orientală.

Totalul forțelor din această parte, atinge 1 milion oameni și 2.500 tunuri.

In fața acestei situațiuni, rușii au adoptat următorul plan de operațiune:

Defensivă în Polonia, ofensivă în Galiţia, adică inversul planului german.

Mişcările încep la 23 August, cu trupele înaintate. O divizie austriacă ajunge până la Sud de Krasnik [1]), de unde respinge pe ruşi. O divizie de cavalerie, susţinută de infanterie, ajunge la Vladimir-Volinsk şi îl ocupă în aceiaşi zi.

La 25 August, armatele Dankl şi Auffenberg, (600.000) se desfăşor între Dawichort şi Tomaschow, trec frontiera şi înaintează respectiv către Lublin şi Köln, având aripa dreaptă apărată de armata de Lemberg, (armata de Galiţia 200 batalioane şi aripa stângă, de trupele austro-ungare dinspre Radom.

Deşi ofensiva s'a luat cu stânga înainte, (Dankl) către Lublin, prin Krasnik, forţele principale ofensive, (Auffenberg) gravitând către Tomaschow, absoarbe rezervele arhiducelui Ioseph Ferdinand înainte de vreme.

Cu toate acestea, armatele ruseşti, prea mult întinse, nu pot opune o rezistenţă serioasă. Dankl câştigă bătălia dela Krasnik şi ajunge la 20 km. de Lublin, dar aci se opreşte pentru a se întări cu un detaşament care trece Vistula pe la Iosephov.

Auffenberg înaintează între Bug şi Viepretz, ocupă Vamosk şi se dirijează în direcţiunea râului Viepretz, către Lublin.

La 27 August, frontul austriac se intindea la stânga dela Opole şi Byschawa, până la Est de Travnik, stăpânind şi podurile dela Iosephow, iar la dreapta, stăpâneşte poziţiunile dela Kransnostaw şi Grubetzow, până la Belz, pe Bug.

Ruşii, graţie căilor ferate, aduc forţe numeroase pe dreapta lor.

In timpul acestor înaintări, trupele ruseşti au executat un atac aproape de Komarov, ameninţând centrul armatei austriace de sub comanda arhiducelui Ioseph Ferdinand şi generalului Boroevici. In câteva zile însă, avântul ofensivei ruseşti a încetat, retrăgându-se pe o poziţie învăluitoare, între Lublin şi Köln.

Ofensiva Rusă. In acest timp, armatele ruse Ruski şi Brusilow, pornesc o ofensivă puternică în Galiţia.

La 5 Septembrie, ocupă Brody şi Tarnopol, după oarecare

---

(1) Krasnik are 8.000 locuitori, este la 30 km. de graniţa austriacă. Austriacii au vorbit mult despre acest succes dela Krasnik zicând: armata austriacă şi-a făcut cu strălucire botezul ei de foc în zilele de 23 şi 24 August în lupta dela Krasnik. Toate corpurile, mulţumită atitudinei dispreţuitoare de moarte a trupelor, au silit pe inamic să se retragă, luându-i 3 steaguri, 23 tunuri, multe mitraliere.

luptă de avantgardă. La 8 Septembrie, ofensiva rusă atacă forţele austriace pe Zlota-Lipa. Două zile mai târziu, austriacii se retrag pe o poziţie tare, paralelă cu Zlota-Lipa, sprijinită la stânga de Busk şi la dreapta de Kalicz. Austriacii, atacaţi de front şi întorşi la ambele aripi prin Kamionka şi prin valea Nistrului, se retrag într'o dezordine complectă. Resturile austriace deabia se pot aduna la Grodek.

Luptele la N., la E. şi S. de Lemberg, s'au dat dela 8 Septembrie până la 16 Septembrie, când generalul Ruski ocupă Lemberg-ul, capturând mii de prizonieri, mai mult de 100 tunuri, mitraliere, parcuri de artilerie şi convoiuri. La aceeaşi dată, ruşii ocup şi Cernăuţul [1])

Comunicatele austriace răspândesc ştirea că au părăsit Lembergul din motive strategice şi că această operaţie era studiată şi pregătită dinainte. Această victorie face că trupele ruse, întărite continuu rup centrul austriac la Kransnostaw şi Rawa-Ruska. Generalul Ruski venind dinspre Lemberg, atacă pe la spate Rawa-Ruska, pe când Brussilow imobilizează la Grodek, trupele bătute mai înainte în Estul Galiţiei.

Luptele dela Grodeck, au durat 5 zile şi 5 nopţi, (23-28 Septembrie) până ce aripa dreaptă austriacă ajunsă la 20 km. sud de Lemberg a trebuit să renunţe cu desăvârşire la ideia de ofen-

1) Marele patriot N. Filipescu a scris o broşură cu această ocaziune intitulată „*Momentul dela Lemberg*" prin care susţinea că era cazul atunci, ca România să intre în acţiune.

sivă și să se retragă. Trupele generalului Auffenberg și ale arhiducelui, atacate din trei părți, sunt desorganizate, lăsând izolat pe Dankl. Acesta, abia se poate degaja. Armatele bătute, căuta refugiu înapoia Sanului și sub tunul cetății Przemysl.

Urmărirea rusă, la început viguroasă, aduce multă dezordine armatelor austro-germane, însă, în urmă se slăbește. In special, urmărirea se slăbește la stânga, unde armatele Ruski și Brussilow sunt obosite, după o serie de lupte neîntrerupte, deosebit că urmăresc într'o regiune foarte accidentată.

La 15 Septembrie, Przemysl este învăluit. La sfârșitul lui Septembrie, aripa dreaptă rusă apare pe malul râului Wisloka, aripa stângă ține trecătorile Carpaților, iar cavaleria înaintează în ținutul ungar, prin pasul Uszock. Resturile armatelor austro-ungare se retrag spre Cracovia pentru a se reface.

Astfel, se termină prima perioadă a operațiunilor depe teatrul austro-ruso-german, în care rușii sunt bătuți la dreapta, în Prusia Orientală, și sunt victorioși la stânga, în Galiția; iar la centru, pierd teren, pe care nici n'au încercat a-l menține, din cauza condițiunilor strategice în cari se găseau.

III. Operațiunile din Octombrie, Noembrie și Decembrie 1914

Prima ofensivă Austro-Germană în Polonia și Galiția; Retragerea

La 10 Septembrie, generalul Hindenburg anunță Marele Cartier German că poate da două corpuri de armată pentru operațiunile în cooperare cu austriacii și că socotește necesară concentrarea unei armate în Silezia.

La 13 Septembrie, Marele Cartier German, ordonă să fie gata aceste corpuri de armată pentru concentrare spre Cracovia unde se va forma armata IX-a sub comanda generalului Schubert, având ca șef al Statului Major, pe generalul Ludendorf.

In acest timp, intervenind înfrângerea depe Marna, generalul Moltke s'a retras și a fost înlocuit cu generalul Falkenhayn, care a admis concentrarea armatei a IX-a spre Silezia, având comandant pe generalul Hindenburg și șef de Stat Major pe Ludendorf.

Armata IX-a cuprinde divizia 8 cavalerie, corpurile 11, 17 şi 20, corpul de rezervă al gardei, divizia 35 rezervă şi divizia de Landwehr Bredow [1]) şi corpul de Landwehr Woyrsch care se găsea aci dela începutul războiului, divizia 3 rezervă şi grupul garnizoanelor depe Vistula.

Hindenburg ia comanda armatei IX-a la 16 Septembrie.

Forţele germane rămase în Prusia Orientală au trecut sub comanda generalului Schubert.

La această dată, corpul Woyrsch se retrăsese în legătură cu trupele austro-ungare dincolo de Vistula, la nord de confluenţa ei cu San.

Astfel peste 40 divizii austro-ungare, foarte deprimate, erau grămădite între Carpaţi şi Vistula în unghiul ce face cu Dunajetz. Ruşii n'au urmărit, mulţumindu-se numai să investească Przemysl şi să prepare asediul Cracoviei.

La 18 Septembrie, Ludendorf merge la Novo-Sandec la Marele Cartier austro-ungar unde stabileşte cooperarea astfel: operaţiunea principală austro-ungară spre San, acoperindu-se stânga cu armata I-a care să treacă Vistula la Vest de confluenţa cu Dunajetz şi să înainteze către frontul Sandomir-Opatow.

Corpul Woyrsch şi armata IX-a, vor prelungi mişcarea în Polonia de Sud şi vor acoperi flancul austriac contra oricărui pericol dela Nord.

(1) Div. 35 rezervă, div. 8 cavalerie şi divizia de Landwehr Bredow s'au grupat sub ordinile generalului Frommel.

Concentrarea armatei IX-a s'a făcut în două părți: Corpul 11 și cel de Landwehr în strâns contact cu austriacii în regiunea Cracovia, iar restul armatei între Benthen și Pleschen [1])

Pentru a distrage atenția rușilor în altă parte, Hindenburg organizează, cu forțele din Prusia Orientală, o demonstrație asupra Niemen-ului, sub comanda generalului von Schubert.

Forțele prusiene din această regiune, trec pe teritoriul rus, cu grosul pe Niemen, la Nord de Grodno.

Un detașament e trimis pe lacurile Mazuriene să atace fortăreața Ossovetz, în timp ce alte coloane germane înaintează în direcția Mlava.

Toate încercările germanilor de a trece Niemen-ul, sunt zadarnice. La 11 Octombrie, infanteria rusă trece apa sub focul inamicului și respinge pe adversar până la frontieră. Prusienii, ajutați de trupele garnizoanei Königsberg, se opresc și fac față atacului rus pe frontul Augustowo-Suvalki-Marianopol-Wladislawow. La 17 Octombrie, sunt nevoiți să bată în retragere, și de aci, oprindu-se pe pozițiunile fortificate dela Stallupönen-Pilkallen. Coloana îndreptată contra cetății Ossovetz, n'a putut decât să pună în bătae artileria grea. La 9 Octombrie, e nevoită să se retragă în Mazuria, părăsind o parte din tunuri în noroiurile drumurilor. Nici ofensiva germană în direcția Mlava nu reușește.

Demonstrațiunea asupra Niemen-ului nu reușește. Toate încercările de trecere au fost zadarnice.

La începutul lui Octombrie, situațiunea generală a armatelor ruse era:

Armata de Vilna și Petrograd, în defensivă spre Kovno și Grodno.

Trei armate la Varșovia, la Ivangorod și până la Sandomir. (Total 21-22 corpuri de armată).

O armată în Galiția, dealungul râului San, la Przemysl, la Medyca, Sambor și Stry. (Total 8 corpuri de armată).

Între armata de Galiția și grupul celorlalte armate ruse, fiind un mare gol, comandamentul rus hotărăște să renunțe la avantagiile obținute în Galiția, să părăsească linia Wisloca, creasta Car-

---

1) Această divizare s'a făcut pentru a îndeplini ordinile Marelui Cartier German care cerea să se facă concentrarea în strânsă legătură cu austriacii pe când Hindenburg susținea să o facă mai independent, ca să aibă zonă de manevră și libertate de acțiune.

paţilor şi să despresure Przemysl pe partea lui de Sud, de Vest şi de Nord.

După 4 Octombrie, trupele germano-austro-ungare încep mişcările ofensive, cari în general, s'au desfăşurat astfel:

Grosul armatelor austriace (armatele I-a, a III-a şi a IV-a) Wisloka. Ruşii nu opuseră rezistenţă serioasă. La 9 Octombrie, ajunseră la râul San şi deschiseră drumul spre Przemysl.

Inaintarea s'a făcut foarte greu din cauza drumurilor desfundate.

De aci, armata I-a austriacă îşi schimbă centrul de gravitate la Sandomir, iar aripa dreaptă a armatei a IX-a (germană) continuă înaintarea spre Vistula, mai sus de confluenţa ei cu San. Misiunea lor, era să pună stăpânire pe punctele principale de trecere între confluenţa râului San şi Ivangorod, să cucerească capul de pod cel mai apropiat de fortăreaţă, să păzească linia Vistulei între Ivangorod şi Varşovia. In sfârşit să dea o lovitură corpurilor Siberiene, concentrate la Sud de Varşovia, şi, apoi să înconjure, iar de va fi cu putinţă, să ocupe Varşovia.

In acest scop, armata II-a, căreia i s'a dat şi 2 divizii de cavalerie austriacă (3 şi 7) fu deviată puternic spre Nord. Corpul 17 porneşte asupra Varşoviei, dându-i-se sub ordine şi grupul generalului Frommel. Corpul 20, trebue să supravegheze Ivangorod şi să împiedice orice încercare de trecere a Vistulei pe la nordul fortăreţei. Corpul de rezervă al gărzei primi aceeaşi misiune pentru linia Vistulei dela Sudul fortăreţei până la Novo-Alexandria inclusiv. Corpul de Landvehr trebuia să ţină linia Vistulei la Sud de acest punct.

Despre aceste operaţiuni ale armatei a IX-a, iată ce zice generalul Buat:

„Primele mişcări sunt extrem de penibile, căci regiunea este transformată într'un lac de noroae. Pe marea arteră Cracovia-Varşovia, trupele se înfundă până la genunchi. Cu toate acestea marşurile trebue să fie lungi ca să ajungă repede la Vistula în sus de Sandomir, căci astfel nu se poate acoperi la timp armata austriacă al cărei obiectiv este dincolo de San, dacă ruşii nu isbutesc să se stabilească pe malul stâng al Vistulei la Ivangorod şi mai la Sud, armata IX-a germană va fi prea slabă pentru a-i goni [1]).

1) Traducere din „Revue Militaire" de Maiorul D. Georgescu. „România Militară" No. 5 şi 6 din 1922, pag. 373.

Corpul 11 fu detaşat armatei I-a austriacă, ca s'o întărească pe linia Vistulei la Sud de Tarnopol şi să încerce o trecere peste Vistula, în momentul când ruşii ar trece San-ul mai pe la Sud.

In acest timp, corpul 17 înaintează prin Bialostock şi în dimineaţa de 9 Octombrie, luptă cu trupele Siberiene dinspre Grojec respingându-le spre Varşovia. Generalul von Mackensen, antrenând cu el şi flancul stâng al generalului Frommel, a ajuns în dimineaţa de 12 Octombrie lângă fortăreaţă, în partea dinspre Sud.

O brigadă din corpul 20, atacă pe ruşi aproape de Kosjenice, la Nord de Ivangorod, dar nu reuşeşte a-i respinge.

Corpul de rezervă al gardei, atacă trupele ruseşti, care trecuseră râul aproape de Novo-Alexandria şi le aruncă înapoi peste Vistula.

In timpul luptelor din ziua de 9 Octombrie, s'a găsit asupra unui ofiţer rus mort pe câmpul de luptă, un ordin general, din care germanii au putut vedea planul de atac al ruşilor şi anume:

Marele Duce, care dispunea de 30 corpuri (11 armate) grămădite pe malul drept al Vistulei între Varşovia şi confluenţa cu San, proectează o puternică mişcare de încercuire a armatei a IX-a dinspre Nord, combinată cu un atac simultan de front împotriva acestei armate şi acelei austriace, pe când ele aveau să apere înălţimile dela răsărit de Przemysl cu aripa stângă a armatei sale.

Pentru executarea acestui plan, Marele Duce trebuia să antreneze şi armata lui Rennenkampf.

In faţa acestui plan, numai Mackensen avea să lupte cu 14 divizii inamice.

Ofensiva rusă.

In timp ce generalul Mackensen se apără dela 15 Octombrie la Sud de Varşovia împotriva atacurilor inamice, ruşii încearcă să treacă Vistula mai spre Sud. Armata IX-a, pentru a împiedica această operaţiune, trimite divizia 37 de infanterie din corpul 20 spre Kalvaria, iar corpul de rezervă al gardei înconjură Ivangorod. Aceste operaţiuni aveau de scop să asvârle înapoi forţele ruse, care ocupau malul stâng al Vistulei lângă Çosjenice.

In acest timp, armata austriacă dela Sud de Vistula, nu reuşise să treacă San şi nici nu putuse câştiga teren la răsărit de Przemysl.

Întârzierea succesului decisiv la Sud de San, măreşte pericolul aripei stângi a armatei a IX-a şi impun întărirea acestei aripi.

S'a cerut dar ca trupele austro-ungare să întindă stânga lor dincolo de Pilitza, ca să permită armatei a IX-a să se întindă mai spre Nord şi să facă legătura cu trupele din Prusia Orientală.

Întărirea nu se poate face, de oarece corpurile noui din armata germană care se credeau că vor fi trimise aci, fusese trimise pe Ypres ; iar corpul 15 de rezervă venit pe acest front, fusese trimis în Prusia Orientală, unde situaţiunea devenise serioasă.

Austria ar fi putut da unele întăriri, întrucât cea mai mare parte din forţele sale nu aveau în faţă nici un adversar serios, dar generalul Conrad nu voeşte să consimtă, el găseşte că e prea mult, că două divizii de cavalerie austro-ungară sunt puse sub comanda a doi comandanţi de corpuri germane.

Generalul von Conrad, a ordonat însă schimbări de trupe germane pe frontul armatei I-a în faţa Ivangorod-ului prin trupe austro-ungare. Însă diviziile austro-ungare cari trebuiau să înlocuiască corpurile de Landwehr şi corpul de rezervă al gardei germane de pe Vistula, venind foarte încet, se produse întârziere în operaţiuni, înlocuirea neputându-se face decât până la 20 Octombrie. In timpul acesta, situaţiunea din faţa Varşoviei a ajuns la un punct când se impunea o deciziune urgentă. Mişcarea de încercuire a inamicului devenea din zi în zi mai evidentă şi presiunea pe care o exercita în jur de Nowo-Georgiesk şi Varşovia era în continuă creştere.

Ludendorf zice:

„Să fi primit lupta în aceste condiţiuni era prea periculos.

„Aşteptam ceasul când generalul Mackensen trebuia să se retragă prin faţa Varşoviei. Dar această retragere nu trebuia efectuată nici prea de vreme nici prea târziu“ [2]).

Generalul von Mackensen începe mişcarea de retragere în noaptea de 19 spre 20 Octombrie, în ordine şi prin surprindere, astfel că ruşii nu pun mâna pe nicio pradă.

Ruşii urmăresc încet. Abia la 25 şi 26 Octombrie sunt atacate trupele generalului Mackensen, corpul de Landwehr (care sosise la timp) şi divizia 37 infanterie în noile lor poziţiuni dela Nord de Novo-Miasto. Aripa stângă a trebuit să fie retrasă în

---

2) Memoriile lui Ludendorf, vol. II, pag. 110.

în direcţiunea Lodz. Divizia 37 de infanterie s'a retras pe ţărmul de Sud al Pilitzei.

In acest timp austriacii suferiseră o grea înfrângere lângă Ivangorod şi se retrăseseră spre Radom.

Despre înfrângerea aceasta, Ludendorf zice:

Armata I-a austriacă care fusese de veghe în faţa Ivangorod-ului dela 21 Octombrie, lăsase prea mulţi ruşi să treacă Vistula, şi, în loc să împingă şi ei pe ruşi înapoi, fură ei cei respinşi.

Situaţia fiind extrem de critică, pe ziua de 27 s'a dat ordinul general de retragere.

Liniile generale de retragere erau indicate dinainte prin instrucţiile speciale secrete. Despre această retragere Ludendorf zice:

„In general retragerea noastră strategică cum o botezaseră soldaţii, se făcu conform planului şi în perfectă ordine. Se evitară părţile populate. Retragerea aceasta va fi pentru toate timpurile un exemplu de modul cum se poate purta războiul în chip prudent şi uman".

„Corpul de rezervă al gardei avu de îndurat multe la aripa dreaptă, deoarece rezistenţa armatei I-a austriace se fărâmiţise într'un aşa chip că a trebuit să cedeze atacurilor de front ale inamicului.

„Armatele austriace fură retrase pe ambele maluri ale Vistulei, până ce ajunseră la acelaş nivel cu Cracovia, iar o parte din forţele lor ajunseră drept în Carpaţi la S.-V. de Przemysl" [1]).

Przemysl este din nou investit. Corpurile germane 20, 11 şi cel de rezervă al gărzei, sunt pe valea superioară a Warthei şi împrejur de localitatea Czentochau. Corpul de Landwehr, corpul 17 şi grupul Frommel se retrag prin Petrikau şi Lodz spre Siertaz.

Formaţiunile de Landsturm aflate mai la Nord, se retrag pe linia Kalitz-Thorn.

Trupele în retragere distrug prin mine lucrările de artă de pe căile de comunicaţie. Aceste distrugeri aduc mari piedici aprovizionării trupelor ruse ce urmăresc.

A doua ofensivă germano-austro-ungară.

La 1 Noembrie, generalul Hindenburg fu numit comandant şef al frontului de Est, iar armata IX-a trece sub comanda generalului Mackensen.

---

1) Ludendorf, op. citat, vol. I, pag. 114.

IAȘI
UNIVERSITATEA
BIBLIOTECA

Până la această dată ruşii ocupă Lodz, Radom şi Petrocow; aripa învăluitoare atinge Wartha spre Vest; iar cazacii pătrund pe teritoriul prusian şi distrug gara Pleschen.

Toate forţele germano-austriace dintre Przemysl şi Varşovia sunt retrase până la finele lui Octombrie, spre Carpaţi şi pe linia Cracovia-Czentochau-Sieradz.

La 1 Noembrie, ruşii sunt în Prusia Orientală pe frontul Stallupönen, Goldap, Johanisburg şi Soldau, la intrarea lacurilor Mazuriene; iar în Polonia, sunt la frontiera germană dela Vistula la Czenstokovo, având în faţă diverse trupe germane, în tot lungul frontierei.

In Galiţia, după o puternică rezistenţă, trupele austro-ungare încep retragerea generală, pe tot frontul, dela Sandomierz la Cernăuţi (Noembrie). Spre Carpaţi, ruşii pun stăpânire cu trupe înaintate pe versantul sudic al acestor munţi, ocupă localităţile Bertfeld, Homonna şi drumul spre Ungvar.

Iată ce zice Ludendorf despre această situaţiune:

„Numai o lovitură puternică ne-ar fi putut salva. Nu era destul să oprim înaintarea inamicului.

„In acest scop toate trupele libere de care puteam dispune pe frontul de Est fură adunate spre a fi pornite între Wreschen şi Thorn.

„Armata VIII-a fusese mult slăbită şi ca atare nu mai putea duce înainte însărcinarea ce avea de a acoperi frontiera de Est a Prusiei. Corpul Zastrow primi ordinul să reziste la Soldau, pentru a asigura astfel rezistenţa armatei a VIII-a, căci soarta Prusiei de Est depindea de această rezistenţă.

„Ne-ar fi fost de mare folos de am fi putut să ne întărim acest front. O înaintare viguroasă dinspre Mlava către linia Narew între Roshau şi Pultusk, ne-ar fi fost de cel mai mare ajutor pentru operaţiunile noastre pe malul stâng al Vistulei. Dar trebuia să ne mărginim ţelurile pentru a ne asigura succesul atacului dat în flanc pe ţărmul stâng.

„Puternice forţe ruseşti fuseseră concentrate la Nord de Nowo-Georgievsk. Era de mare importanţă pentru mersul luptei depe ţărmul stâng al Vistulei, ca ruşii să fie ţinuţi pe loc".

Din fericire pentru austro-germani, ruşii au întârziat urmărirea şi astfel austro-germanii avură timp pentru întărire şi o nouă grupare.

Marele Cartier German, deşi nu a împărtăşit ideia lui Ludendorf de a rămâne în defensivă pe frontul de Vest şi a încerca

să obţină rezultate importante pe frontul de Est, trimite succesiv serioase ajutoare şi anume:

Corpul 3 rezervă (von Besseler) Corpul 13 (von Fabeck), şase divizii de cavalerie, Corpul 2 (von Linsingen, Corpul 23 de rezervă (von Gerok).

Deosebit Corpul 1 şi 25 rezervă dela A. VI-a, sunt trecute sub comanda armatei IX-a. Corpul 20 şi divizia 13 a gardei sunt aduse din Silezia superioară, iar corpul 11 fu pornit în marş pe frontiera germană prin Ostrovo spre Wreschen.

Gruparea se face astfel:

Austriacii formează două grupe: un grup spre Silezia de Sus şi în spatele Cracoviei, unde au venit şi trupe germane; iar altul spre Carpaţi, căutând a pune rezistenţă pe linia Jaslo-Dukla.

Dincolo de Carpaţi, pe axa pasului Dukla, s'a format un grup pentru a acoperi Buda-Pesta.

Germanii formează trei grupe: un grup austro-german în sudul Sileziei, spre Cracovia, al doilea grup (armata IX-a), compus numai din trupe germane, sub comanda generalului Mackensen, concentrat cu stânga la Vest de Novo-Radomsk şi cu dreapta la Sud de Czestokow. (C. 20, 17, 31, 11 + o divizie din corpul de rezervă al gardei, corpurile 1 şi 25 rezervă şi cavalerie).

Al treilea grup, mai slab, format încă dela începutul mobilizărei, era cel pentru apărarea Prusiei de Vest, la nordul Vistulei, în regiunea Strasburg-Soldau.

Planul de operaţiune al germano-austriacilor pare să fi fost următorul:

Distrugerea armatelor ofensive ruseşti prin acţiune hotărâtoare în Polonia şi Galiţia, în cotul Vistulei, şi, prin defensivă în faţa forţelor ruseşti dela ambele extremităţi.

Forţele ruseşti adunate la graniţa prusiană, în cotul Vistulei şi în Galiţia, erau împărţite în modul următor: armata X-a la graniţa Prusiei Orientale, (8-9 corpuri de armată) între Schierne-wintz şi Biala, armata I-a: 3 – 4 corpuri de armată cu câteva divizii de cavalerie, între graniţa de Sud a Prusiei Orientale şi Vistula; Corpul Zastrow în regiunea Mlava.

Alături cu armata X-a şi I-a erau armatele II, V, IV şi IX (circa 25 corpuri de armată) cu numeroase divizii de cavalerie cari ajunsese în linia Uniewo-Zdunska-Wola-Nowo-Radomsk,

La Sudul Vistulei, în Galiţia, erau celelalte armate ruseşti. Toate forţele încă disponibile în interior, în primul rând corpurile siberiene şi caucaziene, se concentrau în aceiaşi direcţiune. In total forţele ofensive ruseşti contra Germaniei şi Austro-Sileziei, sunt grupate în circa 45 corpuri de armată cu numeroase divizii de rezervă.

Pare că rușii voiau să ia ofensiva spre Possen, Silezia și Austria.

In acest scop, la începutul lunei Noembrie, rușii atacă deodată în Polonia și în Prusia Orientală, producând însă un gol între ofensiva rusă din Prusia Orientală și dreapta ofensivei ruse din Polonia.

Armata III-a germană rezistă în mod eroic, totuși, fiind slăbită prin luarea corpurilor 1 și 25 către mijlocul lunei Noembrie, s'a retras în poziţia organizată pe râul Angerapp și pe lacurile Mazuriene, urmărită de ruși de aproape. In acelaș timp, corpul Zastrow, fu atacat în poziţiile ce ţine între Mlava și Prasnitz și forţat să se retragă pe linia Soldau Neidenburg. Acest din urmă corp întărit de 2 divizii de cavalerie (von Hollen) atacă mai târziu în direcţia Varșovia.

Aci fu oprită înaintarea rușilor în Prusia Orientală după o luptă grea.

Bătălia din regiunea Lodz

Generalul Hindenburg voind să profite de golul produs între cele două ofensive ruse și pentru a opri ofensiva rusă din Polonia în direcţia Vistulei, ordonă înaintarea armatei sale cu stânga înainte.

Rușii au massa principală dela Nord de Nowo-Radomsck până la Sud de Dombe, iar între Wartha și Vistula au numai două corpuri de armată. La Nord pe malul drept al Vistulei sunt trei corpuri de armată ruse care vor fi ţinute în loc de trupele germane dela Thorn și Mlava.

In ziua de 11 Noembrie, armata IX-a începe mișcarea cu 11 divizii și cu stânga înainte. Dreapta rusă fiind surprinsă, se retrage. In această surprindere s'au produs lupte îndârjite la Wlozlaweck [1]) în ziua de 12 Noembrie și la Dombe [2]) în ziua de 14 Noembrie.

---

1) La Wozlaweck Div. 36 si 49 germane contra Corp. 5 Siberian sprijinit de C. 6 Siberian aflat spre Plotzk.

2) La Dombe Corp. 11 german contra Corp. 2 rus întărit de Corp. 23.

Prin această înfrângere a armatei IX-a germană între Wartha și Vistula s'a amenințat spatele armatelor II-a și V-a ruse. La 15 și 16 Noembrie la Kutno s'a produs o mare bătălie dată de trupe din corpurile 25, 20 și 17 germane și de diviziile de cavalerie ale lui Reichtofen contra grosului corpului 2 rus. La 16 Noembrie seara, armata IX-a înaintase 80 km. și atinsese linia Dombe, cotul Bzurei și Plotzk.

In acest timp grosul trupelor ruse încep să debușeze pe malul stâng al Vistulei prin Novo-Georgievsk și să se îndrepte către Bzura.

Generalul Hindenburg trimite îndată Corpul 1 (von Morgen) să acopere flancul armatei IX-a la Nord de Lowitz; iar el se îndreaptă spre linia Lodz-Kolinski, bătând un corp rus la Dombe. Flancul drept rus, fiind amenințat, rușii retrag armata II-a (aripa dreaptă), pe linia Strykow-Kazimierz-Zdunska-Wola, cu frontul spre N-V. Pe această linie fu concentrat și grosul armatei V-a dinspre sud. Aceste mișcări dădură naștere unui alt gol în mijlocul liniei rusești între armata III-a și V-a.

Centrul armatei IX-a compus din corpul de cavalerie al lui von Reichtoffen, divizia 3-a a gardei și corpurile 50 și 25 de rezervă pătrund în acest gol, trece peste linia Lowicz-Lodz și ajunge până dincolo de Brjeziny, cu direcția spre Sud-Vest, unde doreau să obțină un mare succes.

In entusiasmul acestei înaintări, comandanții respectivi germani, neglijează acoperirea stângei lor. Diviziile de cavalerie ale lui Reichtoffen ajung până la Tomachov și Petrikow.

In acest timp, corpurile 20, 17 și 9 germane, grămădite unele peste altele, se întâlnesc cu forțe inamice la Nord de Lodz, în ziua de 17 Noembrie, și deschid lupta. Corpul lui Frommel și corpul Posen înaintau foarte încet pe țărmul de Est al Warthei.

La 17 Noembrie, germanii reușesc să ocupe importantul nod de comunicațiune Sgierz, iar la 18 Noembrie, aripa dreaptă inamică este respinsă din Strycow, până spre șoseaua Brzeziny-Lodz. Armatele II-a și a V-a rusești, concentrate împrejur de Lodz, pe un spațiu prea strâmt, sunt înconjurate mai întâi dinspre Est și apoi dinspre Sud-Est, de către trupele aripei stângi germane, care înaintează prin Brzeziny spre Sud, apoi peste Tuszyn, spre Sud-Vest. Fracțiuni mai slabe și cavaleria, sosită dinspre Possen și Breslau, iau parte la această operațiune înconjurătoare.

Dar pe când germanii executau aceste înaintări, Marele Duce ordonase ca trupele dela Lodz să reziste cât mai mult, iar regimentele formate din toate trupele disponibile şi din cele ce scăpase de surprinderea germană, să treacă pela Ivangorod şi pe alte poduri şi să atace în flanc şi spate trupele germane ocupate cu manevra dela Lodz.

Până la 20 Noembrie, aceste mişcări se execută astfel că dela această dată situaţia germanilor devine critică. In acest moment o altă massă rusă ce se adusese la Vest de Varşovia, înaintează prin Lovitz şi Skierniewitz.

Marele Duce Nicolae

Astfel la 22 Noembrie, divizia 41, divizia 3 a gardei, corpul 25 rezervă şi majoritatea cavaleriei lui Reichtoffen sunt tăiate de restul armatei IX-a şi înconjurate.

Generalul von Morghen, care înaintează în direcţia Lowitz, nu poate să vină în ajutor, căci are să lupte la Vest de Lowitz cu un adversar cu mult mai superior. Totuşi în noaptea de 24, 25 Noembrie, prin contra-manevre abile, executate de alte trupe germane (armata X-a) şi graţie curajului trupelor înconjurate, germanii scap de învăluire, rupând frontul inamic.

Iată ce zice Ludendorf despre această manevră:

„Forţele ruse bătute, se retraseră prin Skiernievice la Varşovia, unde fură concentrate la vest de fortăreaţă, urmând ca de aci să-şi reînceapă mişcarea de înainte.

„Aripa rusă dreaptă se concentrează în jur de Lodz. Trupe de întărire de pe front din armatele I-a şi a V-a ruse, cari nu luaseră încă parte la luptă, înaintaseră la Nord de Kolinski şi la Vest de Lodz. Aci luară armata 11-a prin surpriză şi o împinseră puternic înapoi.

„Corpul 25 de rezervă întărit, sub valorosul ei conducător generalul von Scheffer-Boyadel şi a colonelului von Massow, şef de stat major, înaintaseră în ziua de 22 până aproape de Brjesziny.

„Porţiuni din corpul de cavalerie a lui von Reichtoffen, se apropiară de Petricow şi Tomassov. Diviziunile de infanterie dela Sud-Est de Lodz fură întoarse spre Vest. Eram în preajma a mari fapte când deodată situaţiunea se schimbă.

„Corpurile 25 de rezervă pierdu contactul cu corpul 20. Lângă Lodz inamicul nu numai că nu fusese respins dar împingea

el corpul 20, croindu-şi drum printre aripele interioare a celor două corpuri. Trupe ruse care fuseseră abandonate la Vest de Varşovia, înaintară fără să întâmpine nici o rezistenţă dela Skiernievice la Brjesziny. Corpurile 25 de rezervă şi unităţile care erau cu el, fură izolate, fiind atacate pela Sud de porţiuni din armata V-a rusă, în marş spre staţia Kolinski. După această înfrângere armata IX-a ar fi trebuit retrasă, dar care ar fi fost poziţiunea noastră la sfârşitul anului 1914?

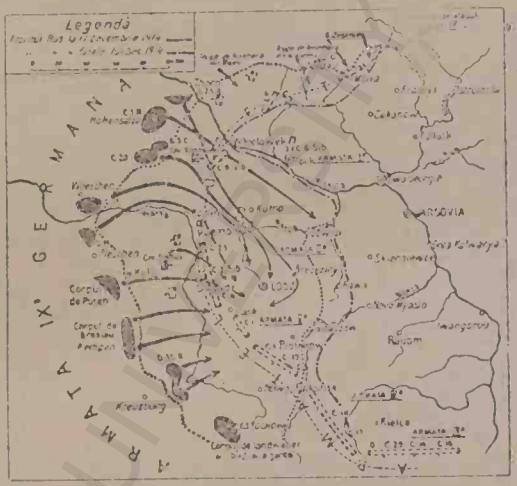

„Episodul dela Brgesziny, se închee însă cu o splendidă faptă de arme. Trupele germane înconjurate rupseră cercul inamic spre Nord în noaptea dinspre 25. Luară cu ei şi 10.000 de prizonieri, precum şi numeroase tunuri.

„Totuşi obiectivul operaţiunilor noastre: distrugerea ruşilor în cotul Vistulei nu fu atins".

Trupele scăpate de înconjurarea ruşilor, recâştigă până în noaptea de 20 Noembrie, între Lovicz şi Lodz, legătura cu aripa stângă a generalului von Mackensen care se concentra în juru oraşului Lodz dinspre Nord.

Frontul german se întinde acum dela Sadeck, peste Kazilmierz, la Nord de Lodz-Glomo, până în regiunea N-V Lovicz.

In primele zile Decembrie s'au mai produs atacuri parţiale de o parte şi de alta, cu alternative de succes, însă, fără rezultat general pentru vreunul din adversari.

La mijlocul lui Decembrie, sosind întăriri germanilor, trecură din nou la ofensivă, pe întregul front. Ei reuşesc să ia Lodz şi să înainteze în direcţiunea Pabianice, fără a dobândi vre-un rezultat decisiv.

Simultan cu ofensiva în Polonia, trupele austro-ungare din Carpaţi şi din Galiţia Vestică, trec la ofensivă, şi câştig oarecari avantagii contra aripei stângi ruseşti.

Pe la finele lui Decembrie, massele rusești se găsesc înapoi de Dunajetz, Nida, Rawca și Bzura, unde rezist cu energie.

Iată ce zice Ludendorf despre situațiunea din Galiția-Bucovina :

„Statul Major al Armatei Austriace ceruse de urgență o divizie germană ca să întărească frontul austriac. Neavând ce face și regretând din tot sufletul, trimiserăm divizia 47 de rezervă. Această divizie sosi la punctul fixat tocmai la timp ca să salveze situația din ziua aceia.

„Generalul von Conrad, care avea de gând să execute o mișcare de învăluire a aripei ruse de Sud, pornind din Carpați, ca să poată executa acest plan, își subțiase considerabil frontul. In bătălia ce se dădu pentru ocuparea localității Limanov și Sapanov, reuși să bată pe ruși la Vest de râul Dunajetz. Fu un triumf pentru armata austriacă după multele înfrângeri câte suferise dela începutul războiului. Sub presiunea înaintării noastre în Polonia și Galiția, rușii se retraseră dincolo de sectorul Bzura-Ravka, Pilitza de sus, Nida și Dunajetz.

„Învăluirea generalului Boroevici, dinspre Carpați, între San și Dunajetz, întâmpină în curând un dușman superior care nu șovăi a trece el însu-și la ofensivă. Aripa de învăluire austro-ungară fu asvârlită înapoi de Carpați și menită să aibă o însemnătate profundă asupra deciziunilor în anul 1915".

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1914

1. Dela Frederic cel mare, poporul german nu a fost în luptă cu cel rusesc.

2. După înfrângerile ruşilor în a doua ofensivă a germanilor din 1914, mulţi specialişti militari erau înclinaţi să creadă că armata rusă a fost înfrântă şi că a pierdut forţa ei de rezistenţă, ceeace nu s'a confirmat ulterior. Aceasta nu s'ar fi putut întâmpla decât numai în cazul când ruşii n'ar fi dispus de rezerve, ceeace nu era cazul, şi n'ar fi avut spaţiu imens în spatele lor.

De aci, învăţătura, că înainte de a pune preţ pe deducţiunile unui critic militar, trebue cercetat dacă el nu tinde a servi numai una din părţi, în loc de a servi ştiinţa militară.

3. Din faptul că ocuparea Varşoviei preocupă atât de mult pe germani şi se pune atât preţ de ruşi ca să nu piardă acest punct, putem ajunge la întrebarea de ce austro-germanii nu au operat dela început aci, pentru a separa forţele ruseşti. Ambiţiunea de a nu li se călca teritoriul, i-a făcut pe germani să-şi împrăştie, la început forţele în Prusia Orientală, lăsând un spaţiu de 300 km. între ei şi armata austriacă.

Dar pe lângă această cauză de amor propriu german, este şi aceea de amor propriu austriac, care a împiedicat constituirea unui comandament unic pentru armatele aliate depe frontul de Est.

4. La exerciţiile din timp de pace, sub conducerea generalului von Schlieffen s'a discutat cazul că germanii, inferiori în Prusia Orientală, să se retragă până ce le vor sosi trupele germane de întărire după victoria contra Franţei.

Generalul von Pritwitz — unul din elevii acestor exerciţii — a procedat întocmai.

Cu toate acestea Marele Cartier German nu a admis acest mod de a vedea, a înlocuit imediat pe von Pritwitz şi a trimis două corpuri de armată pentru întărire, luându-le depe frontul de Vest.

5. Este neexplicabilă inacţiunea lui Rennenkampff nu numai în timpul când se produce luptele contra lui Samsonoff, dar mai ales

dela 1 la 7 Septembrie, când cea mai mică recunoaștere îl putea pune în cunoștință despre mișcările germanilor.

Superior în număr, putea să atace în condițiuni foarte avantagioase, sau, dacă alte considerațiuni strategice îl oprea dela atac, putea să se retragă prin lupte succesive pentru a uza pe germani și a ține aci cât mai multe trupe germane.

Se zice de unii că ar fi fost aci trădare, iar de alții că Rennenkampf, deși ofițer distins, căzuse într'un fel de toropeală și incapacitate în timpul acesta.

In războiul nostru de întregire au fost asemenea cazuri de abulie la unii ofițeri superiori și generali.

6. Planul unei bătălii se poate schimba și este vreme să se schimbe, dacă Comandantul șef are talent și pricepere.

Iată ce zice Ludendorf despre planul de atac pe Vistula în Octombrie 1914:

„Zi cu zi, înțelegeam planul de adoptat. Trebuia ca armata austro-ungară să caute o luptă decisivă la Sud de Vistula, să despresoare Przemysl și să treacă San-ul, pe când grupul dela Nord de Vistula trebuia ținut pe loc. Aceasta ar fi fost cu putință numai dacă inamicul s'ar fi retras dincolo de Vistula. Dacă ar fi organizat o puternică rezistență pe țărmul de Vest cum o putea face dealtminteri în orice moment, noi nu i-am fi putut rezista, fiind prea slabi.

„In urmă, a trebuit să fie schimbat și în detalii și în obiectivele de atins. Campania aceasta se deosebește de celelalte prin greutățile enorme ce am avut de suportat și de aceia merită în analele războiului unul din cele dintâi locuri.

„In fiecare zi, Marele Cartier, avea să decidă asupra vre-unei chestiuni din cele mai grele. Comandanții subalterni trebuiau să lucreze pe propria lor răspundere. Slabele noastre forțe erau separate între ele prin distanțe mari, dar erau stăpânite de aceeași voință limpede și nestrămutată.

7. Operațiunile din 1914 au pus în evidență următoarele două adevăruri:

a) Rușii, deși au efective mari precum și oarecare avânt moral, totuși, din cauza spațiului enorm și a lipsei de comunicațiuni, nu numai că nu pot obține rezultate decisive, dar încă, germanii, pot trage avantaje din aceste situațiuni.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ IAȘI

b) Austriacii n'au desminţit nici de data aceasta, tradiţionala încetineală în operaţiuni. Prima lor ofensivă a fost lipsită de avânt şi repeziciune, condiţiuni indispensabile pentru reuşita unei manevre ofensive.

„Au avut, la inceputul războiului, toate avantagiile strategice, de partea lor: a) Putinţa mobilizării şi concentrării inaintea adversarului; c) Mijloace de comunicaţie mult mai numeroase şi mai sistematizate, din punct de vedere militar, ca ale adversarului; c) Realizarea superiorităţii numerice în primele două luni ale războiului. De toate aceste avantaje, n'au ştiut, sau n'au putut profita.

„La 1866, de asemenea, au avut de partea lor toate avantagiile strategice; dacă ne gândim numai la mostruoasa concentrare prusiană şi la greutăţile ofensivei prusiene în perioada trecerii munţilor Bohemiei, când massele erau separate, fără a-şi putea da o susţinere reciprocă în clipe critice. Atunci, ca şi acum, austriacii au pierdut aceste avantagii. Cauza? Desigur, lipsa de omogenitate între elementele cari compun această heteroclită armată, dela comandantul de căpetenie, până la ultimul soldat. Neexistenţa ideii de patrie, ci numai legătura stabilită şubred în numele monarchului. De aci, lipsa totaiă a factorului moral, fără de care, o armată pregătită admirabil, din punct de vedere technic, e incapabilă de sforţările mari, cari asigură victoria [1]).

Să luăm aminte, noi Românii, de cum apără patria străinii din ţară.

8. Dela începutul campaniei până spre finele ernei din 1914, comandamentul superior austro-german nu privia cu ochi buni pe delegatul Germaniei şi pe ofiţerii lui, trimişi aci pentru legătură.

In acest timp M. C. G. Austro-Ungar dela Teschen, prefera mai bine corespondeţa directă cu M. C. German dela Mézières, trimiţând pe ofiţerii germani de legătură cât mai la distanţă.

După dezastrul din Carpaţi, situaţiunea s'a schimbat cum reese din următoarea frază a lui von Cramon: această situaţiune s'a schimbat pe timpul zilelor grele ale bătăliilor din Carpaţi. Ofiţerii germani văd şi aud acum toate faptele şi discuţiunile

---

1) Războiul cel Mare de Lt. Colonel C. Găvănescul şi Manolescu. Vol. I, pag. 357.

camarazilor lor din G. C. G. austro-ungar. Conrad, în faţa acestei grave situaţiuni, cu începere dela această epocă socoteşte altfel.

Psihologia aceasta a ofiţerilor de legătură pe lângă cartierele străine, fie ele chiar aliate, o vom întâlni în toate războaiele şi pe toate fronturile.

9. Din cauza rezistenţei ruşilor, dar, mai ales din cauza creerei armatei III-a austro-ungară, ofensiva austro-ungară din iarna 1914 s'a fărămiţit în lupte, iar armata II-a deşi la început a avut oarecari succese, a pierdut încet încet capacitatea ofensivă. La aceasta, se mai adaogă şi faptul că frontul de atac al A. II şi III era prea mare faţă de efective, teren şi putinţa de întărire.

10. In iarna anului 1914, mai ales în timpul înfrângerii din Carpaţi, s'a pronunţat între elementele diverse ale unităţilor austriace, ura de naţionalitate. Din această cauză Comandamentul superior a fost silit să facă mutări însemnate dintr'un corp în altul şi chiar schimbări de unităţi depe front, ceeace a adus multă perturbare şi enervare.

11. Trebuie să menţionăm energia comandanţilor şi trupelor germane care deşi înconjurate la Lodz şi pe punctul de a fi făcute prizoniere, au scăpat, totuşi, capturând ele pe învăluitorii ruşi. Intr'o situaţie aidoma s'au găsit francezii la Sedan în 1870, când ar fi avut frumoase ocaziuni de a rupe cercul german, le-au lipsit însă comandanţii.

Aşa dar, jurnalele germane, au dreptate când vorbind despre abila manevră dela Lodz, spun: Din Sedan-ul ce ni se pregătise la Lodz de către ruşi, a eşit o infrângere pentru ei, trupele noastre şi-au făcut loc cu focul şi cu baioneta printre rândurile ruseşti [1]).

---

1) Războiul cel Mare, Găvănescul & Manolescu, vol. I, op. citat, pag. 355.

CAPITOLUL II

Operațiunile din 1915

1. Situația generală

Din ultimile zile ale lunei Decembrie 1914 și toată luna Ianuarie 1915, operațiunile ambilor adversari se slăbesc, și fronturile se întăresc, lăsând a se întrevedea însă intenţiuni ofensive de ambele părți.

In acest scop, ambii adversari desfășur o mare energie pentru complectarea efectivelor, a unităților de luptă, a serviciilor și a materialelor, în special. Puterile Centrale, având să lupte pe linii interioare între cele două tronturi mari dela Vest și Est, ajung la concepția creerii de noui divizii compuse din toate armele.

Unele dintre aceste divizii se formează prin adunarea oamenilor dela depozite în jurul sâmburilor constituiţi din combatanţi obișnuiţi cu războiul; altele se formează din unitățile de Landwehr sau chiar de Landsturn. în fine, altele se formează prin reducerea numărului de regimente la diviziile existente [1]).

Rușii, la rândul lor, iau și ei oarecari măsuri în acest sens.

Marele Cartier German socotea situaţiunea grea, neavând asupra armatelor austro-ungare nici toată puterea, nici destulă încredere.

Afară de aceasta, atitudinea Italiei și a României nu-i dădea siguranţa necesară, iar luptele din Dardanele și ale armatei sârbă în coasta Austro-Ungariei complică mult situaţiunea.

---

1) Graţie acestor măsuri, Germania are 138 divizii la inceputul anului 1915, la Mai are 161, iar vara are 171.

In interesul strategic şi politic al războiului, se cerea dar pentru Puterile Centrale să ia hotărârea decisivă înainte de a se complica situaţia.

Frontul rus era indicat pentru o asemenea ofensivă decisivă. Scopul imediat al acestei ofensive era gonirea ruşilor din Carpaţi, pentru a da Ungariei liniştea necesară, iar pe de altă parte, scopul depărtat era nimicirea armatei ruse pentru a grăbi pacea.

Situaţiunea ruşilor la începutul lui Ianuarie 1915 este:

Nouă armate, trei corpuri speciale şi o rezervă generală întinse dela Petrograd la Cernăuţi, astfel:

Armata VIII-a la Petrograd, armata X-a în Prusia Orientală armata II şi I-a respectiv în Polonia Nordică şi Nord-Vestică, Armata III-a înapoi de Bzura şi Rawka, armata IV-a înapoi de

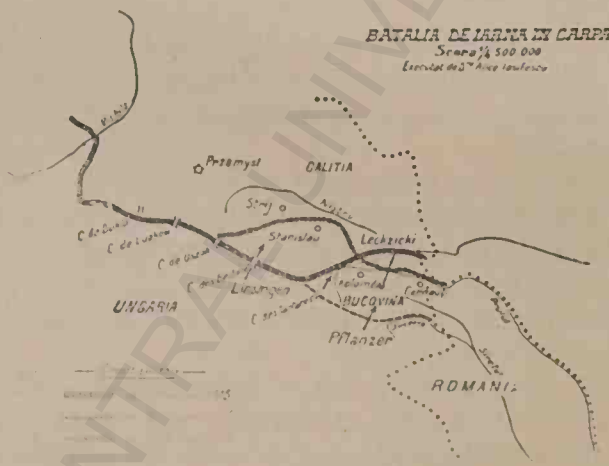

Piliţa şi Driwska, armata IX-a înapoia Nidei, armata V-a înapoi de Dunajetz, armata VII-a înapoi de Wisloca şi Carpaţi. Corpul de Stry (2 divizii rezervă) legătură între armatele din Galiţia şi Bucovina. Corpul de ocupaţie din Bucovina [1]) şi corpul de blocare dela Przemysl. Rezerva generală în regiunea Varşoviei.

In total, împreună cu trupele ce mai erau în regiunea Odesa şi în Caucaz, se poate socoti circa trei milioane.

Diferitele informaţiuni menţionau că Rusia mai compta încă la 3 milioane rezervă şi 500.000 contigente şi întărire.

---

1) O divizie activă şi 2 divizii rezervă 60.000.

In acest moment germanii și austro-ungarii aveau opt armate și două detașamente întinse dela Memel (Prusia Orientală) până la frontiera de Nord a României (Sud-Vestul Bucovinei) repartizate astfel:

Armata X-a între Taurogen și Goldap, armata VII-a între Goldap Mlava, detașamentul de Thorn între Mlava-Plotzk, A. IX între Plotzk Petricow, A. II austro-ungară între Petricow-Kielce, A. I austro-ungară între Kielce-Tarnow, A. IV-a austro-ungară între Tarnow-Gorlice, A. III austro-ungară între Gorlice-Uszock. Armata de Sud între Uszock Vest de Nadvorno, detașamentul de armată Pflanzer dela Nadvorno la frontiera Sud-Vestică a Bucovinei.

Din această situațiune, adversarii, fără a pleca dela un plan general de operațiune, dau diferite lupte în prima chenzină Ianuarie din care cele mai de seamă sunt:

In Prusia Orientală pe linia Lasdehen-Pylkalen și Darkehmen la răsărit de Gunbinen.

Germanii încearcă în câteva rânduri să treacă pe malul drept al Vistulei între Dobostrum și Visegrad, rușii, la rândul lor, fac asemenea încercări de trecere pe malul stâng, cu intențiunea de a tăia retragerea trupelor germane cari dinspre Mlava tindeau să înainteze către Varșovia.

Rușii dau serioase atacuri, dar nu reușesc, pe linia Mlava, Lipno-Supietz. Deasemenea atacă fără succes pe linia Bolinov-Sucha.

Garnizoana Austro-Ungară din Przemysl [1]) rezistă și atacă chiar în câteva împrejurări.

Asupra situațiunei generale dela începutul anului 1915 iată ce zice Ludendorf:

„Eram gata de luptă cu încă 4 corpuri noui de armată. Corpurile erau mai bine pregătite. Fiecare campanie obținuse un sâmbure de ofițeri, subofițeri și soldați cu experiență de lupte și deosebit de bravi. Comandamentele superioare erau foarte bine aleătuite. Eu doream întrebuințarea acestor corpuri de armată de răsărit spre a lovi mai puternic Rusia și a-i slăbi puterea de rezistență atât cât ne-o îngăduia forța noastră.

„Insă pe la sfârșitul anului 1914 Statul Major Austro Ungar

---

1) Przemysl a fost asediat întâia oară la 4 Septembrie 1914. Pe la 20 Septembrie din cauza situațiunei generale rușii s'au retras astfel că cetatea a fost despresurată. In prima chenzină Noembrie austriacii retrăgându-se rușii au împresurat din nou cetatea.

tremura deja la gândul că Przemysl o să cadă în primăvară şi se aşteptau la o puternică invazie rusă în Ungaria.

„Rușii, în timpul acesta, își continuară atacurile împotriva armatei generalului Boroevici și câștigară culmile Carpaților. Generalul von Conrad voia acum să întreprindă și el însuși un contra-atac pe o scară mare, și, în acelaș timp, să vie în ajutorul cetății Przemysl.

„Eu crezui că e absolut necesar o întărire a armatei austriace din Carpați, din punct de vedere al stării în care se afla.

„Eram prin urmare nevoit să susțin părerea ca să se trimită forțe germane în Ungaria, chiar dacă aceste forțe trebuiau luate din cele puse la dispoziținea Comandantului Șef depe frontul de Est".

„Starea morală a armatei austro-ungare este scăzută cu totul și prin faptul că în Decembrie 1914 trupele austro-ungare fusese înfrânte în Serbia.

„Trupele austriace începuse să se retragă din Serbia, fiind bătute. La inceput nu prețuiseră absolut de loc valoarea adversarului; iar acum căzuseră în extremitatea cealaltă, fiindu-le teamă, groază chiar de sârbi. Erau îngroziți până și de numărul de soldați cât posedau sârbii. Superstiția aceasta unită cu sentimentul de slăbiciune față de ruși, fusese prea mult pentru curajul armatei austro-ungare [1]).

Față de această situațiune, Cartierele germane și austro-ungare depe frontul de Est hotărăsc următorul plan:

Armata IX-a să facă demonstrațiuni, iar trupele din Prusia Orientală să atace decisiv pe ambele aripi rusești pe linia Ossovetz-Grodno, apoi peste Bobr și pe linia Wlozlavetz-Iohannisburg, și, în fine, spre Narev și Osowetz.

Cu alte cuvinte, germanii executau în Prusia Orientală un atac în formă de clește.

In acelaș timp, generalul von Conrad (Cartierul Austro-Ungar) hotărăște o ofensivă puternică între Uszok și Dukla pentru a înlătura indirect atacurile rușilor asupra cetății Przemysl, în care timp armata von Linsingen compusă din elemente germane și austro-ungare să facă rolul de flanc-gardă la dreapta și să urmeze mișcarea ofensivă înaintând în direcția Przemysl.

In acest timp, multipla înțelegere speră să câștige războiul

---

1) Op. citat vol. I pag. 130.

în 1915 pe frontul de Est graţie intervenţiei energice a Rusiei, după planul numit „gigantic" al marelui Duce Nicolae şi anume: Ofensiva puternică în Carpaţi şi în Prusia Orientală. Această din urmă ofensivă, urma să se dea simultan pe direcţiunea Gunbinen-Trisberburg în potriva aripei stângi a armatei VIII ca s-o arunce în Vistula şi între Mlava şi Vistula, cucerind astfel deodată porţiunea prusacă dela Est de Vistula.

Aşa dar ambii adversari plănuiau să învăluiască aripile opuse, iar fronturile să execute numai operaţiuni demonstrative.

II. Operaţiunile până la căderea Cetăţei Lemberg

Aceste operaţiuni se pot împărţi după teatrele de operaţiuni astfel:

A. Operaţiunile în Prusia Orientală, Lituania şi Kurlanda.

B. Operaţiunile în Polonia, Galiţia şi Bucovina.

A. Operaţiunile din Prusia Orientală, Lituania şi Kurlanda

In Prusia Orientală se găsea acum Armata X-a (von Eichorn), Armata VIII-a şi detaşamentul 5, (Galwitz).

Marele Cartier German, a ordonat ca aceste două armate să facă operaţiuni demonstrative pentru a înlesni operaţiunile principale dela Sud.

Ludendorf, contrar ideilor Marelui Cartier German, a dat o desvoltare mai mare operaţiunilor dintre Niemen şi Riga în primăvara 1915.

Conform planului general de atac, stabilit la începutul anului 1915, Armata X-a trebuia să execute învăluirea cu corpul 21 [1]), şi cu corpurile de rezervă 39 şi 38, care se găseau în regiunea dela Nord-Est de Insterburg. Grupul de atac al Armatei VIII-a, era sub comanda generalului von Litzman şi trebuia să atace de front.

Generalul von Galwitz, care comanda trupele dintre Vistula şi râul Pissa, urma să înainteze spre Sud imediat ce-şi va fi concentrat toate forţele. Nu s'a fixat acestui comandant până unde să pătrundă în Polonia de Nord, dar s'a indicat că ofensiva între-

1) Acest corp avea foarte mulţi alsacieni.

prinsă aci era mijlocul cel mai bun de a ajuta operaţiunile armatelor X şi VIII, paralizând în acelaş timp orice contra-atac din partea inamicului.

Operaţiunile pe frontul dela Taurogen la Ossovetz

Atacul a început din primele zile Februarie pe Bzura şi Bolomov, însă din cauza viscolului nu s'a pronunţat complect decât după 6 Februarie.

Comandamentul rus îşi dăduse seama încă dela finele lui Ianuarie că are în faţa sa forţe superioare, însă nu au avut timp a se retrage.

Ofensiva germanilor a început la 7 Februarie.

In această zi trupele generalului Litzmann (3 divizii infanterie şi 1 div. cavalerie) care formau dreapta ajung până în dreptul localităţii Iohannisburg pe care o ocupă a doua zi; iar spre Sud trecură Pissa.

Celelalte trupe ale armatelor VIII şi X au început atacul la 8 Februarie.

Centrul armatei VIII urmăreşte de aproape trupele ruse care se retrăgeau fără rezistenţă şi ocupa Lyck la 14 Februarie, apărat în mod serios de corpul 3 siberian.

Acest corp siberian, scapă de distrugere şi se retrage pe drumul Augustovo, dincolo de mlaştini.

După ocuparea localităţii Lyck înaintarea se făcu mai repede aşa că în noaptea din spre 17, generalul Litzmann, ajunge în Augustovo pe care îl ocupă după o luptă grea. Ossowetz rezistând însă a trebuit înconjurat şi asediat.

In acest timp mişcarea de încercuire a stângei (Eichorn cu 3 Corpuri de Armată) ajunsese în noaptea de 17 Februarie, după marşuri forţate extraordinare şi după sforţări de necrezut, pe linia Insterburg-Kovno, lângă Wirballen, iar în ziua de 14 când a căzut Lyck aceste coloane ajunseră la Nord de marea pădure Augustovo până la Suwalki-Seiny.

In aceiaşi seară avantgardele corpului 21 atingea pe la răsărit pădurea Augustovo, cu credinţa că se va desăvârşi încercuirea trupelor ruse în retragere. Dar în zilele de 15 şi 17 avantgarda corpului 21 care înainta în pădure pe şoseaua Seyne-Augustovo, fu năpădită de puhoiul de coloane ruse care se scurgeau spre Est, şi o parte din avantgardă fu capturată. Totuşi până la

18 Februarie forțe din armata X-a își făcu vitejește drum în apropierea orașului Grodno și luară aci poziții cu fața spre Nord.

Această mișcare îndrăzneață și riscată taie retragerea rușilor. Alte trupe germane, pătrunseră în pădure, luară Augustovo și ajunseră până la șoseaua Grodno mai jos de Kransnybor, complectând astfel încercuirea.

In zilele de 20 și 21 Februarie, trupele din fortăreața Grodno atacă coloanele armatei a X-a germană, în care timp erau atacate și de forțele rusești retrase în pădurea Augustovo. Trupele germane rezistă însă vitejește deși suferiră pierderi grele.

Câteva zile mai târziu massele trupelor ruse, eșiau din pădurea Augustovo, și cu toate că se luptară cu disperare, se predară. Bătălia se sfârșise. Germanii au luat 110.000 prizonieri și câteva sute de tunuri. Armata X-a rusă fu distrusă. Atacul asupra cetății Ossovetz, început odată cu atacurile precedente, nu a reușit.

Corpurile de rezervă 38 și 40, divizia 2-a de infanterie și divizia 4-a cavalerie, care trebuiseră să treacă râul Bobr, pentru a contribui la atacul acestei cetăți, fură prinse în groasnica luptă din pădurea Augustovo, unde contribuiră la nimicirea armatei a X-a ruse, dar se abătuse dela misiune.

Aceste împrejurări au făcut ca o parte din trupele armatei a VIII-a (grupul Litzman) să treacă sub ordinele armatei a X-a, iar armatei a VIII-a îi rămase sarcina de a executa atacul asupra cetății Ossovetz dinspre Gradjevo și de a apăra Prusia Orientală contra eventualelor atacuri rusești.

Deși succesele contra armatei a X-a rusă adusese rezultate foarte mari, totuși sforțările germanilor fusese zadarnice pentru trecerea mlaștinilor dela Bobr-ul de sus. Atacul cetății Ossovetz nu făcuse nici un progres, iar corpul 3 siberian avusese timp să se întărească în sectorul Grodno-Ossowetz. Din aceste cauze, comandamentul german hotărăște menținerea în defensivă la Est și încetarea atacurilor dintre Bobr și Ossowetz.

Astfel, până la 8 Martie, armata X-a germană se retrăsese pe linia defensivă Est de Augustovo-Suwalki cu dreapta; iar cu stânga dela Nord de pădurea Augustovo până la Seiny și spre Sud de Kalvaria.

In zilele de 9, 10 și 11 Martie, germanii înregistrează un nou succes contra unor trupe din armata X-a rusă, care de abia refăcută (sub Ruski) pornise la atac. Trupele germane având însă nevoe de odihnă și vremea fiind rea, comandamentul armatei a

X-a renunţă la atacuri şi se decide pentru războiul de poziţiun mai ales că a trebuit să trimită iarăşi trupe armatei a VIII-a ş detaşamentului Galwitz.

Operaţiunile dela Ossowetz până la Vistula.

La dreapta armatei a VIII-a, generalul Litzman, însărcinat cu atacul spre Augustovo-Ossowetz, a trimis o coloană compusă din divizia 41 infanterie pe şoseaua Johannisburg-Kolno spre Lomsha pentru a încercui această cetate dinspre Nord; iar divizia 37 de infanterie să facă presiune dinspre Myschinyetz. Divizia 41 de infanterie fiind insuficientă în faţa întăriturilor Lomshei, pentru a închide golul dintre Piesha şi soseaua Scencin-Stawieski-Lomsha, s'a mai trimis încetul cu încetul divizia 3 de rezervă şi o brigadă de infanterie ca să acopere golul larg dela Stawiski până la Bobr.

Aceste trupe au avut să lupte foarte serios cu garda rusă şi cu corpul 5 rus din Lomsha.

Criza pentru germani a fost foarte serioasă până la începutul lui Martie, când a sosit ca întărire divizia 1 de Landwehr.

In acest timp, între Piessa şi Orshitz, divizia 37 infanterie şi Landsturm-ul câştigase teren în direcţiunea Narew. Rușii aduc însă întăriri, atacă puternic şi reuşesc a opri înaintarea germanilor.

Frontul Galwitz se întinde dela Willemberg-Neidenburg până la Wloslaweck pe Vistula. Prin mijlocul lunei Februarie, Galwitz porni un atac dela Vest de Mlava până spre Plotzk, surprizând pe ruşi în curs de concentrare, aşa că dreapta frontului Galwitz înaintează o bună porţiune pe teritoriul rus, pe când stânga, rămâne pe frontieră.

Galwitz socoteşte că situaţiunea permite dislocarea trupelor inamice din faţa corpului 17 de rezervă, dacă se atacă imediat în direcţiunea Prasnitz, pentru ca apoi să execute înaintarea generală a detaşamentului său pe linia Narew.

Asemenea operaţiune se impunea şi prin aceea că orice succes obţinut aci, îmbunătăţea poziţiunea generală şi înlesnea, preparativele pentru alte lupte viitoare.

Galwitz, atacă în ziua de 20 Februarie în direcţiunea Prassnytz cu trupe din corpul 17 de rezervă şi din divizia 3-a de infanterie, şi reuşeşte să ia cu asalt acest oraş în ziua de 24, deşi era foarte puternic fortificat.

Această operațiune îmbunătățise mult situațiunea, însă în acel moment, puternice forțe rusești atacă între șoseaua Mlava și Orshitz, forțând pe germani să se retragă pe frontieră.

Rușii atacă neîncetat până la 7 Martie între Mlava și Chorshete, cu cele mai grele pierderi, dar nu mai reușesc.

Pe vremea aceasta se dădeau lupte pe întregul front la Estul și Sudul Prusiei Orientale. Armata X-a, care se retrăsese începea contra-atacul la Nord de pădurea Augustowo. La Lomsha, criza era în scădere.

După ce sosesc întăriri aripei drepte a armatei VIII-a, se dă un atac puternic în direcțiunea Orshitz, dela 8 până la 21 Martie, înaintând până la Nord de Prassnytz. Rușii răspunseră prin violente contra-atacuri, înaintând prin mlaștini, pe care germanii le credeau obstacole serioase.

La Vest de Orshitz, lupta slăbi la sfârșitul lui Martie.

Dela sfârșitul lui Martie până la începutul lui Aprilie, luptele se slăbise pe întregul front.

Operațiunile în Kurlanda și Lituania

Până la începutul lui Aprilie, a sosit depe frontul de Vest divizia bavareză de cavalerie și divizia 3-a, debarcate la Gunbinen, în vedere că aripa stângă a A. X-a era foarte slabă.

Aceste două divizii, împreună cu divizia 6-a cavalerie care se găsea spre Pregel, trebuiau să pătrundă în Lituania și Kurlanda pela finele lui Aprilie, sprijinite de divizia 6, 36 și 78 de rezervă, aflate aci.

Comanda acestui grup s'a dat generalului Lauenstein.

In cursul lunei Martie, trupele rusești începuseră înaintarea în Kurlanda în direcția Memel și spre Tilsit. Până la 13 Martie, un detașament rus a ocupat Memel și altul Langszargen. Toate aceste mișcări par a fi avut ca scop amenințarea spatelui trupelor germane pentru a le sili să părăsească regiunea Suvalki-Augustowo.

La rândul lor germanii nu numai că aveau interes să-și apere extrema stângă, dar se impune să mențină și să ocupe cât mai mult din această regiune de unde putea trage multe materiale și aprovizionări.

La 27 Aprilie, von Lauenstein porneşte ofensiva, după planul Comandantului de Est, către Schavli [1]), în trei coloane.

Coloana din dreapta — Divizia bavareză şi divizia 3-a de cavalerie prin Jurbourg.

Coloana din mijloc — Divizia 87 de rezervă — pe marea şosea dela Tauroggen.

Coloana din stânga — Divizia 6 de cavalerie şi divizia 8 de rezervă — pe lângă Memel.

In seara de 27, divizia 3-a de cavalerie ajunge la Sud-Est de calea Tauroggen-Kielmy, nu departe de Skaudvile, pe când divizia de cavalerie bavareză ajunsese la Rossieny. Divizia 6 de cavalerie având să lupte la răsărit de graniţă, nu putu să înainteze mult la 27 Aprilie.

Forţele principale ruseşti care se găseau la Nord-Est de Touroggen, dela sfârşitul lui Martie, se retrag la Kielmy. La 28 Aprilie, divizia bavareză de cavalerie şi divizia 3-a se aflau la Kielmy şi la răsărit de această localitate, iar divizia 6-a la Worny. In două zile înaintase 75 km. La 28, se apropiară de Schavli şi Kaeschany. La 30, ocupară Schavli ars de ruşi. Diviziile 3 şi 6 de cavalerie, continuară mişcarea în direcţiunea Mitau, unde divizia 6-a ajunsese la 3 Mai. Aci s'au izbit de o serioasă rezistenţă a ruşilor. Mai târziu se retraseră dincolo de Windau dealungul porţiunei de linie ferată dintre Mitau-Moskeicki. După ce au fost aci înlocuite cu alte trupe, ambele divizii porniră din Schavli în direcţia Sud-Est spre Kedany, prin Beissazobe, rămânând la Sud-Est de Mitau. Mai târziu se retraseră dincolo de Dubissa înapoi, în direcţia Kielmy.

---

1) Acest punct stăpâneşte calea ferată Libau-Wilna.

La 7 Mai, a fost ocupat și orașul Libau, care s'a predat fără să tragă un foc.

Se zice că tunurile cetății lipseau, deși se compta pe ele ca existente.

Divizia 36-a de rezervă, fu trimisă spre Dubissa de jos ca să facă față atacurilor date din Kowno, pe când diviziile 78 și 6 de rezervă se uniseră lângă Schavli.

Repeziciunea acestor operațiuni a făcut pe Ludendorf să ajungă la convingerea că va fi mai ușor să se dea pe aci un atac învăluitor. In acest scop el a mai adus aci trupe de întărire și a format o nouă armată, cum vom vedea în capitolele următoare.

Dar, în acelaș timp, rușii începuseră să se întărească aci, astfel că operațiunile interioare nu s'au mai desfășurat în condițiuni atât de avantagioase.

Rămâne însă de netăgăduit că operațiunile desfășurate aci au înlesnit mult ofensiva principală dela Sud de Prusia Orientală.

B. Operațiunile din Polonia, Galiția și Bucovina.

La începutul lunei Ianuarie, rușii aveau pe frontul din Polonia, Galiția și Bucovina, următoarele armate:

In Polonia nordică armata II-a, în Polonia sudică armata I-a, înapoi de Bzura și Ravka armata III-a, înapoi de Pilitza și Drianka armata IV-a, înapoi de Nida armata IX-a, înapoi de Dunayetz armata V-a, înapoi de Visloka și de Carpați armata VIII-a.

Deosebit, mai era corpul de Stry ca legătură între armatele din Galiția și Bucovina; corpul de blocare dela Przemysl și corpul de ocupație din Bucovina.

In fața acestui front, austro-germanii aveau următoarele armate: armata IX-a între Plotzk-Petrikow, armata II-a austro-ungară până la Kielce, armata I-a austro-ungară până la Tarnov, armata IV-a austro-ungară între Tarnov-Gorlice, armata III-a austro-ungară între Gorlice-Uszok; armata de Sud până la Nadvorna, armata lui Phlanzer Baltin până la frontiera română.

Dela Ianuarie la Iunie, operațiunile din Polonia, deși foarte numeroase, au avut caracter local și n'au contribuit cu nimic la schimbarea situațiunei generale. Cel mult au contribuit la menținerea energiei războinice a luptătorilor, sau ca demonstrațiune pentru luptele ce se dădea în acel timp în Prusia Orientală și în Galiția.

Operaţiuni mai importante au avut loc la Prasnitz, în regiunea Mlava, în regiunea Plosk-Bylsk, pe Bzura şi Rawka. In unele din aceste operaţiuni, trupele germane au ocupat noui poziţiuni, dar fără efect asupra situaţiei generale.

In acest timp însă, în Galiţia au avut loc lupte importante, care prezintă două faze:

A. Ofensivele ruse dela 1 Februarie la 30 Aprilie.

B. Ofensivele austro-germane dela 1 Mai la 15 Iunie.

A. Ofensivele dela 1 Februarie la 30 Aprilie.

In a doua chenzină Februarie, sosind noi întăriri pe Nistru, trupele ruseşti au luat ofensiva, au ocupat Kalicz, Kolomeea şi Sadagura respingând pe austriaci până la Nord de Nadvorna.

La începutul lunei Martie, deşi frigul atinsese 25 grade, austriacii au dat serioase atacuri în Galiţia şi Bucovina, însă fără succes.

In special au avut loc lupte importante la Gorlice, Cisna, Belegrad, în regiunea Zavadka şi Rosanka, la Lupkov şi Nieskov, pe linia Rabe-Sadyslovo, Stanisslau-Kolomeea. Mai în toate aceste lupte austriacii au suferit pierderi şi au fost respinşi.

Ruşii stăpâneau din lanţul principal al Carpaţilor, regiunea Dukla şi voiau ca înainte de topirea zăpezilor, să ocupe toate culmile ce dominau Ungaria, să atace între Lupkov-Uszok şi să demonstreze spre Burtfeld.

Ungaria, fiind ameninţată, a cerut să se atace în aceste direcţiuni. Cu toate atacurile date de austriaci şi unguri, mai ales pe flancurile acestor poziţiuni, ruşii au reuşit până la 15 Martie să ocupe aproape 115 km. din lanţul Carpaţilor pe frontul Lupkov-Volocz.

Cu începere dela 1 Aprilie, austro-ungurii au concentrat în direcţiunea Rostok, astfel că faţă de această grea situaţiune, celelalte lupte pe frontul galiţian cad în plan secundar.

Asediul şi capitularea cetăţei Przemysl.

Cetatea Przemysl apărată de generalul Küsmanek [1]) a fost reîmpresurată de ruşi în luna Noembrie, cu trupe aduse din di-

1) Ruşii au împresurat cetatea pentru prima oară în Septembrie 1914, însă în urma marei bătălii de pe San dela 10 Octombrie, au fost siliţi a retrage de aci trupele de împresurare, ceeace a permis austriacilor să se întărească şi să se aprovizioneze.

recţiunile Lemberg. Rava, Ruska, Iaroslav şi Stry, sub comanda generalului Selevanof, după înfrângerile austriacilor din luna Octombrie.

Deşi trupele austriace au luptat eroic, totuşi ruşii au împresurat cetatea la 21 Noembrie.

La început, austriacii au rezistat diferitelor atacuri, însă până la 14 Martie a început să se simtă că trupele şi populaţia din cetate sunt lipsite de cele necesare, prin aceea că zilnic pierdeau câte o poziţiune.

La 18 Martie, s'a ţinut un consiliu de războiu, iar la 19 Martie, s'a hotărât o eşire cu o massă de circa 45.000 oameni pentru a deschide un drum spre Carpaţi.

Prima linie rusă a fost respinsă la Medyka, însă înaintarea a fost oprită cu pierderi de peste 20.000 oameni, astfel că restul s'a retras în cetate.

La 20 Martie, s'a distribuit oamenilor toate proviziile disponibile.

La 21 Martie, al doilea consiliu de războiu a hotărât predarea cetăţei cu oarecari condiţiuni.

Neprimindu-se condiţiunile, generalul Küsmanek a fost silit să predea cetatea a doua zi, cu 9 generali, 45 ofiţeri de Stat Major, 2.500 ofiţeri, 500 medici, 16.700 soldaţi, 19.000 bolnavi şi răniţi, 1.143 prizonieri.

B. Ofensivele austro-germane dela 1 Mai la 15 Iunie.

Ungaria, văzându-se ameninţată prin Carpaţi, a început a se plânge că Austria şi Germania gravitează cu trupele lor către Polonia şi Prusia, neglijând astfel frontul dinspre Carpaţi.

General Radko Dimitrief.

Cum înfrângerile suferite de aliaţi pe diferite fronturi, avusese ca efect o oscilaţiune a ţărilor neutre, mai ales că în acel timp Italia declarase războiu, germanii au fost siliţi să recurgă la o ofensivă pe acest front cu dublu scop: de a împăca spiritele în Ungaria şi de a menţine moralul armatelor lor aliate.

Din planul stabilit la Berlin de Falkenhayn şi Conrad von Hotzendorff, reese următoarea idee: Degajarea Carpaţilor atacând pe front armata lui Radko Dimitrief,

aflată pe Dunajetz, iar cu aripa dreaptă să cadă în spatele apărărei ruse. In Kurlanda și Bucovina să se facă atacuri demonstrative; iar pe frontul Polonez, multe recunoașteri ofensive, pentru a ascunde concentrarea trupelor lui Mackensen între Bochma, Dunajetz, Grilov, Novo-Sandek.

Armatele destinate pentru această ofensivă au fost:

Stânga: Archiducele Joseph, pe Vistula, cu circa 100.000.

Centru: Boehm Ermoli (austriaci și germani) circa 400.000.

Dreapta: Linsingen (bavarezi și austriaci) circa 300.000.

Extrema dreaptă: Phlanzer Baltin (austriaci) circa 150.000, pe Prut și în Bucovina.

La Nord: Armnta XI-a (Mackensen) circa 500.000 [1]),

In fața acestor armate se găseau circa 1.000.000 ruși împărțiți în armatele V, VIII, corpul de Stry, corpul de blocare dela Przemysl și corpul de ocupație din Bucovina; Armatele acestea

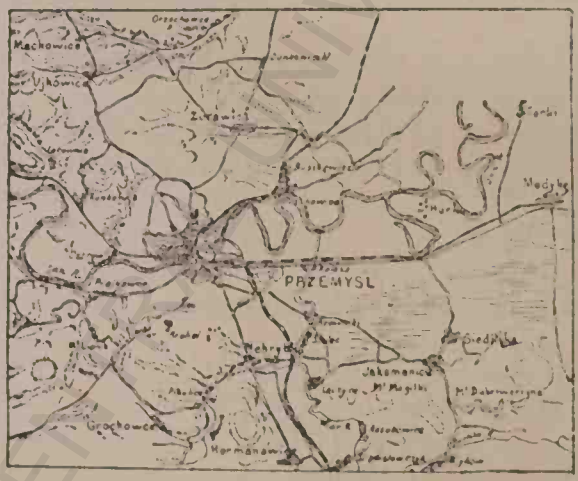

erau greu servite de serviciile dinapoi, deosebit că în momentul ofensivei a fost aruncat în aer depozitul de muniții dela Brest-Litowski și marea pulberărie dela Petrograd.

Pentru a înșela pe ruși asupra direcțiunei ofensivei, s'a ordonat armatelor a IX-a și a X-a să facă demonstrațiuni ofensive.

---

1) Această armată s'a format în Aprilie cu corpuri venite din Franța și altele de aci, alese din cele mai bune. Erau din: Gardă (von Plehemberg) corpul 10 (von Emmih) corpul 41 rezervă (von François), divizia 11 bavareză, divizia 119 și divizia 56. (Toate corpurile de armată aveau câte două divizii).

In aceste demonstrațiuni, armata IX-a a atacat cu un corp către Skirnevice cu gaze toxice. Rușii puneau mare preț pe aceste gaze și credeau, că grație acestor gaze nu va mai întâlni în calea lor nici un soldat german. Când au pornit la atac, s'au convins însă că se înșelau asupra puterii lor.

Acest corp de armată mai avea însărcinarea să servească raidurile cavaleriei în spatele frontului rus.

Acest raid mai fusese proectat în iarna 1915 după bătălia dela Mazuria, însă nu s'a putut executa din cauza rezervelor ruse eșalonate la o adâncime înapoia dreptei lor.

Deocamdată, raidul s'a executat și a reușit să ajungă chiar până la Schaulen și să ocupe Libau cu ajutorul flotei pe care mai în urmă le-a părăsit. „Totuși scopul principial fu atins, căci se depărta atenția rușilor din Galiția și se trimise în loc trupele ruse dela dreapta frontului [1]).

Străpungerea frontului la Gorlice

Marele Cartier Austro-Ungar cere zilnic lui Falkenhayn să trimită ajutoare pe frontul armatei IV din Galiția și al armatelor II și III din regiunea muntoasă la Sud-Est de Gorlice. — Acest comandament gândea să intercaleze trupele germane ce vor veni în ajutor sau să execute un atac în flancul sau în spatele frontului rus.

Marele cartier German (Falkenhayn) ajunsese la convingerea că este nevoe să ajute cu trupe germane sectorul dela Sud de Pripet, lăsând pe cel dela Nord în defensivă și pentru demonstrațiuni, dar, în acelaș timp, ajunsese și la convingerea că este mai bine să întreprindă o lovitură de spargere decât să întrebuințeze trupele sale ca elemente de sprijin pe diferite sectoare austro-ungare.

In acest scop, a studiat în secret proectul de spargerea frontului între Gorlice-Tarnov, a destinat trupe esperimentate, cu artilerie și diferite mașini conduse de ofițeri distinși, și a dispus transporturile în direcția respectivă fără să se cunoască de cineva destinațiunea lor.

Massa de atac se compunea din armata XI germană compusă din opt divizii germane, două divizii austriace, o divizie de cavalerie austro-ungară și armata IV-a austro-ungară compusă din

1) Falkenhayn, op. citat, pag. 65.

cinci divizii infanterie și una cavalerie austro-ungară, o divizie germană.

Comandant al massei de atac generalul Mackensen având ca șef de stat major pe colonelul von Seekt.

Iată aci rezumatul celor două telegrame, schimbate, cu 16 zile înainte de începerea atacului între marele cartier german și cel austro-ungar, din care se poate vedea, pe lângă proectul de atac, și ascunderea punctului unde se va ataca.

„Generalului von Conrad.—„Escelența Voastră știe că eu nu judec oportun reînnoirea încercării de învăluire a aripei extreme rusești (dreapta). Continuarea repartiției unor trupe germane pe frontul din Carpați, numai pentru a susține pe acesta, nu-mi pare avantajoasă. Doresc, din contră, să supun aprecierei d-voastră proectul de operații următor, făcându-vă însă atent, că nu l'am pus încă în aplicare nici chiar studiat de statul meu major, din cauza secretului ce trebuie neapărat păstrat:

O armată de cel puțin opt divizii germane cu o puternică artilerie va fi făcută disponibilă la Vest și transportată spre Muezyn, Grybov, Boehmia pentru a înainta apoi aproape de linia Gorlitz-Gromik în direcția generală dela Sanok. In această armată ar intra divizia von Besser, de înlocuit pe poziția ei la timpul oportun prin trupe austro-ungare și o divizie de cavalerie austro-ungară. Această armată cu armata IV-a austro-ungară, ar fi întrunită sub acelaș comandament, care, natural, ar fi german.

Dacă, în timpul ocupărei poziției a grupului de atac, armatele II-a și a III-a austro-ungare ar putea da îndărăt pas cu pas și să atragă după ele pe dușman până la linia aproximativă Vezok-Perecseny-Homorna-Varanno-Zboro, o asemenea mișcare ar înlesni și ar mări în mod considerabil succesul operației von Falkenhayn.

La această telegramă, von Konrand a răspuns astfel: „Operațiunea propusă de Excelența Voastră corespunde cu ceeace doresc de mult, însă care nu era executată din cauza insuficienței de forțe. Cea mai mare punere în acțiune de forțe e necesară pentru a asigura succesul. Voi veni mâine, 15 Aprilie, la 5 ore d. a., la Berlin și voiu fi la ora 6 la ministerul de răsboiu.

Proectul de atac s'a fixat astfel:

Străpungerea frontului între Tarnow-Gorlice de unde se va antrena în mișcare și armatele vecine dela dreapta (II și III).

Pozițiunile rusești depe acest front se aflau în mare parte pe înălțimile abrupte, bine întărite, acoperite cu păduri, și înzes-

trate cu mine, obstacole, etc. Aproape tot frontul avea şanţuri-adăpost aşezate pe 3-4 rânduri.

Înălţimile dela Sud de Gorlice şi depe dealul cimitirului, formau cheia poziţiuni.

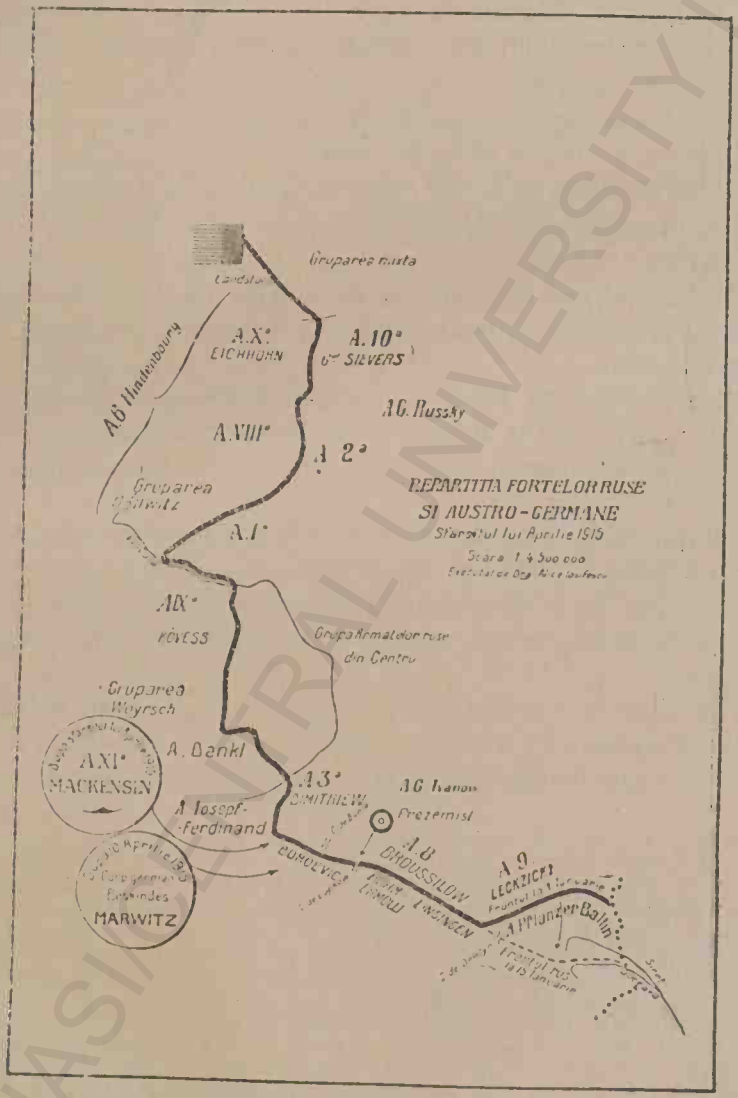

Frontul de străpuns era apărat de patru divizii ruse în linia 1-a şi două în rezervă.

Generalul Mackensen şi şeful său de stat major general von

Seekt s'au servit de experienţele dela Soissons pentru pregătirea atacului dela Gorlice.

Ei n'au pornit atacul cu formidabilele măsuri ce a adus aci până n'a fost pregătite cele mai mici detalii.

Liniştea şi răbdarea cu care s'a pregătit, ziua şi noaptea, acest atac, a contribuit într'o largă măsură la mărirea moralului şi încrederea trupelor.

Bombardamentul a început în noaptea de 1-2 Mai cu pauze mari pentru a permite să se tae sârmele.

Primul obiectiv s'a fixat: Gorlice-Grommick, pentru a împiedica pe ruşi să mai poată apăra vre-o poziţiune până la defileul dela Lupka.

La 2 Mai, ora 6 dimineaţa, s'a deschis focul cu bateriile de toate calibrele şi a continuat până la ora 10, când au pornit coloanele la atac.

Se socoteşte că Mackensen a bombardat aci cu circa 1400 guri de foc, şi că s'ar fi tras circa 700.000 proectile [1]).

Spargerea a reuşit pe tot frontul armatei XI şi pe o parte din acel al armatei IV.

Ruşii, sdrunciaţi de efectul bombardării, nu au mai putut rezista atacului în cele mai multe părţi.

In seara de 2 Mai, străpungerea tactică era făcută pe un front de 60 km. şi 4 km. adâncime. Ruşii lăsară aci circa 21.000 prizonieri.

In zilele de 3-4 Mai, a continuat atacul contra liniilor două şi trei de apărare.

Generalul Dimitrieff, a adus în linie cele două divizii de re-

---

1) Despre mărirea acestei artilerii Buat zice: Artileria organică a fiecărui corp de armată a fost considerabil mărită prin adăogare de baterii austriace: astfel: Corpul gardei, care avea normal 18 baterii de câmp, 6 baterii de obuziere uşoare, 3 baterii de obuziere grele, a primit în plus 2 baterii de obuziere grele şi o baterie de 305 austriace. Corpul 41, care avea numai 12 baterii de câmp, 3 baterii de obuziere uşoare şi 3 baterii de obuziere grele, s'au mai dat: o baterie de obuziere grele, 2 baterii grele de tunuri lungi, o baterie de mortiere grele. Fiecare corp mai dispunea încă de 4 secţii aruncătoare de mine grele. In faţa unei artilerii atât de puternică, ruşii sunt în imposibilitate de a răspunde în mod eficace. Operaţiunea din Lituania, îl silise de a îndrepta spre Nord, o parte din stocul destul de redus, de muniţiuni de cari dispuneau. Ei vor susţine şocul armatei XI germane, având abia câte 200 lovituri în fiecare piesă, astfel, artileria va fi repede obligată de a părăsi câmpul de luptă şi odată cu ea şi infanteria. (Traducere de Maior Georgescu. România Militară pag. 258).

zervă, mai multe divizii de cavalerie și câteva regimente de infanterie, însă nu a putut opri străpungerea.

In seara de 4 Mai, străpungerea tactică era realizată, aripa dreaptă germană se afla în apropiere de Visloca iar o coloană înainta spre pasul Dukla pentru a amenința spatele trupelor ruse aflate la Mezo Laboretz.

Consecințele spargerii dela Gorlice. In aceeași seară, armata VIII-a rusă, ce ocupa Carpații, se retrăgea spre Sanok-Rimanov și Dukla.

Până la 6 Mai, armatele ruse, pe o întindere de 160 km. se aflau în retragere. Armata Mackensen trece Visloca, iar armata Arhiducelui Ioseph Ferdinand curățise Dunajetz de ruși până la vărsarea în Vistula și pusese stăpânire pe Tarnow.

In această zi, divizia 48 rusă, comandată de generalul Kornilow, fu înconjurată din trei părți, făcută în majoritate prizonieri, iar generalul comandant și statul său major luat prizonier după câteva zile de rătăcire în munți.

Până la 11 Mai, rușii părăsesc Visloca și Krasna și rezistă pe linia Velopele-Novolavetz.

Coloanele austriace urmăresc pela Nord și Sud de Tarnow în spre Sușin, pe Vistula, Meletza și Dembitza pe Visloka.

Rușii aduc trei divizii cu trenul la Sanok și încearcă să împiedice înaintarea lui Mackensen spre Becka Rymanow.

Până la 13 Mai, majoritatea armatei V a era retrasă pe trei direcțiuni: Sanok-Lisko, N. și S. de Jaroslaw și spre Przemysl

Această retragere din Galiția s'a repercutat și asupra trupelor din Polonia depe Nida, unde armata IV-a rusă, care avea în față armata lui Woyrsch, s'a retras.

Brusilow (A. VIII-a) se retrage cu multă greutate înapoi de San prin Turka.

In acelaș timp, trupele ruse dinspre Bucovina au avut oarecare succese și au ocupat Delatyn, Nadworna, Obertyn, Horodenko și Snyatin, făcând circa 20.000 prizonieri austriaci.

La 14 Mai, austro-germanii continuă ofensiva și ocupă Riesov-Sanok, Lisko.

Astfel, în urma acestor ofensive, armatele austro-germane pun stăpânire pe Galiția între Vistula până la isvorul Nistrului.

Mackensen hotărăște să pună stăpânire cât mai repede pe malul estic al Sanului și să învălue pe la Nord Przemysl ca

să-l oblige a se preda, ca apoi să se lege cu armatele din aripele sale.

La Radimir, la Nord de Przemysl, rușii organizase un cap de pod solid care se întindea până la înălțimile din jurul satului Ostrow și până la San. Deosebit mai erau aci diferite pozițiuni intermediare și capul de pod dela Zagrody.

Artileria germană a început bombardarea acestor pozițiuni la 14 Mai și a mărit intensitatea bombardării până la 19 Mai, trăgând peste 600.000 proectile în acea zi.

Artileria rusă a răspuns cu putere dar n'a putut continua până la sfârșit.

După oarecare rezistență, rușii s'au retras spre Est și după celelalte pozițiuni.

După încetarea bombardării, în aceeași zi, coloanele germane au atacat și au ocupat, fără multă rezistență, unele din pozițiuni.

Ajutoarele ruse care se așteptau din aceste părți au fost împedicate de artileria germană.

A doua zi, trupele germane au ocupat Radymir, Jaroslaw, Lezakhow luând numeroși prizonieri.

Prin această mișcare, Przemysl a fost înconjurat pe la Nord-Est.

Astfel, scopul ofensivei armatei lui Mackensen este atins: înlăturarea pericolului care amenința Ungaria.

De aci înainte se continuă operațiunile ofensive cu scopul general al austro-ungarilor: de a înfrânge armatele rusești.

Reocuparea cetății Przemysl de către austro-germani

Sub prima impresie a acestei înfrângeri, comandamentul rus hotărăște să părăsească Przemysl și să se retragă pe linia Nistru-Wiznya, însă la 12 Mai, în urma unui ordin al guvernului, schimbă planul în sensul de a păstra Przemysl și linia San cu orice sacrificii.

In vederea aceasta, forțele ruse, care începuseră retragerea, au fost înapoiate pentru a contra-ataca, unele către Przemysl și altele la Sud. Deosebit, comandamentul rus a adus aci diferite unități mari luate depe celelalte fronturi și au pronunțat un atac în Bucovina, tot pentru motive practice, unde slăbiciunea armatei lui Phlanzer Baltin le-a asigurat oarecari succese.

Din această hotărâre au luat naștere contra-atacurile puternice contra armatelor lui Linsingen, Böhm și Boroevici, în care

rușii reușesc să oprească înaintarea austro-germanilor și să acopere pozițiunile lor depe San.

Reușesc apoi să ocupe Stry și să se susțină la Sud-Est de Przemysl până la căderea cetății.

Cu toate acestea, armatele austro-germane, atacară continuu, astfel că până la 26 Mai, trupele lui Mackensen ocupaseră linia Makovice, Drohojow-Swiete-Kalinkow-Milhtz-Stary-Radowa-Sieniava, formând un cap de pod puternic între Nord de Przemysl-Sieniava.

Rușii, deși aduseseră aci circa 25 divizii, nu au putut opri înaintarea și organizarea acestui cap de pod. Câteva succese spre Sieniava n'au putut schimba situațiunea.

Comandamentul austro-german a păstrat defensiva la centru și la stânga acestei poziții ; iar la dreapta a continuat ofensiva în direcția Przemysl. Până la 30 Mai, trupele care executau această ofensivă, ajunsese pe linia Malcovice-Wolava-Naklo, de unde începură pregătirea pentru atacul de Nord al cetății.

In acelaș timp, generalul Boehm Ermoli și Linsingen, atacau spre Chirow-Sambor Stry-Kalitz, pentru a provoca retragerea stângei ruse dinspre Przemysl.

Generalul Phlanzer Baltin, atacă spre Nordul Bucovinei ca demonstrație.

Atacul cetății Przemysl pela Nord, a început în ziua de 1 Iulie, ocupând în aceeași zi trei fronturi (10, 11 și 12) iar a doua zi alte două forturi.

Grație acestei amenințări, în noaptea de 2-3 Iunie, cetatea a fost ocupată fără lupte serioase. Garnizoana rusă a putut să se retragă la timp spre Lemberg, scăpând astfel de împresurare.

Pentru atacul și ocuparea orașului, fusese destinat C. 10 din stânga armatei lui Boerovici. Insă aci, ca și în Carpați, acest corp nu a lucrat destul de energic, astfel că Przemysl a fost ocupat de Div. 11 bavareză, care, venind dela Est s'a strecurat printre forturi și a pătruns în cetate.

Căderea cetății Lemberg

După căderea cetății Przemysl, comandamentul austro-german a urmărit ideia generală a continuării ofensivei pe frontul dela San la Bucovina.

Pentru înlesnirea acestei ofensive, se pare că s'a hotărât ca armata Linsingen să amenințe Lemberg spre Sud, din direcțiunea

generală Stry. Boehm Ermoli la dreapta sa și Mackensen la stânga, vor continua mișcarea pentru a lărgi frontul, ținându-se în legătură cu mișcarea Linsingen.

Intre 3—4 Iunie, s'au produs următoarele operațiuni principale pe acest front:

Trupele dela Przemysl au avut sângeroase lupte la Mosciska; iar trupele Linsingen respingeau pe ruși pe frontul Kalitz-Stry, după lupte sângeroase în regiunea Sambor, Drohobytz-Stry.

Armata de Sud, după lupte puternice, obligă pe ruși să părăsească malul de Sud al Nistrului, și ocupă Zurazno. De aci ia direcțiunea Stanislau-Kalicz pentru a amenința flancul și comunicațiile armatei ruse din Bucovina.

Armata lui Phlanzer Baltin, atacată însă pe la Nord și Est se retrage înapoi de Prut pe linia Kolomea-Nadvorna. La 7 Iunie austro-germanii iau ofensiva, resping pe ruși dincolo de frontiera Basarabiei, ating Nistrul la Zaleszyki și Nizmov.

Rușii atacă armata de Sud și resping aripa stângă, ceeace face că această armată renunță la ofensiva spre Kalitz. Armata Phlanzer deasemeni este contra-atacată și oprită.

Comandamentul rus, îngrijat de aceste ofensive, a hotărât să atace ambele aripi ale frontului ofensiv dintre Vistula-Prut.

Forțele ruse dintre Vistula-San fu întărite cu trei divizii și pornite la atac pe frontul Tornagrad, Rudnic. Atacul s'a continuat cu succes în zilele de 4-5 Iunie, cauzând mari pierderi Corpului 5 austriac.

Deși austro-germanii au contra-atacat puternic pe frontul Krawce-Burdzi, rușii reușesc să ocupe în ziua de 5 și localitatea Grodziscko, punând astfel stăpânire din nou pe San-ul inferior.

In acest timp, alte forțe rusești, atacase pe frontul Nadworno-Kolomea și respinsese pe austro-ungari spre Delatyn.

Cu toate aceste succese rusești la aripi, Linsingen la centru, a atacat în ziua de 4 cu trei grupuri și a luat cu primul grup din centru, capul de pod dela Zurazno, asigurându-și trecerea Nistrului în această parte. Grupul din dreapta (Hofmann) a respins pe ruși spre Nord și Est de Kalitz; iar grupul din stânga, luptă ca să pună stăpânire pe capul de pod dela Zydaczow.

Intre 5-8 Iunie, Nistrul era trecut și lupta continua pe frontul Mikolajow-Jurazno.

Rușii contra-atacă la 9 Iunie și reușesc să respingă pe

austro-germanii spre Reawa; iar la Mikolajow, le produce mari pierderi.

Linsingen atacă puternic în zilele de 10 și 11 lunie pe ambele maluri ale râului Stry în direcțiunea Chodorow, însă este respins cu mari pierderi [1]).

Comandamentul superior german văzând că nu reușește atacul pe la Sud de Lemberg, a hotărât să se susțină pozițiunile cucerite cu orice preț; iar atacul asupra cetății Lemberg să se dea pe la Nord, de către armata lui Mackensen, care se refăcuse și dispunea de 8 corpuri de armată cu circa 300.000 oameni.

La 12 lunie, această armată era întinsă între calea ferată Iaroslaw-Ruska și linia dintre Wisnya-Nistru.

Pentru a se garanta succesul acestei armate, s'a ordonat la 12 lunie atacuri demonstrative la Nord spre Nistru. Ambele aceste ofensive au suferit mari pierderi, deși atacul dela Nord a reușit să ocupe, în ziua de 31, linia Lubaczow, Jawarow, Ozomla.

La 14 lunie, Mackensen pornește atacul astfel:

Stânga: Direcția Rava-Ruska.

Centru: Poziția Grodeck.

Dreapta: Kolodraby-Rozwadow.

Între 14-16 lunie, stânga înaintează greu, centrul ajunge până în fața liniilor de apărare, la 20 km. de Lemberg.

Stânga, întărită, înaintează ca să învăluie pozițiunea generală dela Lemberg.

Luptele au durat aci 6 zile, terminându-se cu retragerea rușilor către Rawa-Ruska.

In aceste lupte s'a produs marea sarje a brigadei ruse condusă de generalul Voloelchenko, care a produs pierderi și panică regimentelor germane [2]).

In acest timp, generalul Linsingen și Phlanzer Baltin, respinsese pe ruși, care rezistau acum la Kolobrady, Zedakow, Kalicz, Jerzupol, Nizniow, Zalesczyki.

In Bucovina, trupe austro-ungare au înaintat până spre Lipcani, însă în curând au fost respinse la Boian.

Insă, rezistența unei bune părți din corpurile de armată ruse și eroismul arătat adesea de trupele ruse, nu au putut folosi,

1) A pierdut circa 10.000 morți, iar prizonieri 348 ofiteri și 15431 soldați.

2) Profitând de panica din linia 1, această brigadă a înaintat până către rezervele germane.

nefiind sprijiniţi de forţe dinapoi cari să utilizeze imediat succesul obţinut.

Din această cauză, frontul rus dintre Vistula-Bucovina nu a mai putut rezista.

Austro-germanii continuă ofensiva pe aproape 400 km. Ruşii acoperiţi de puternice arier-garde, se retrag de pe frontul Galiţiei Centrale, astfel că la 18 Iunie, austro-germanii ajung pe frontrul Cewkow-Lubaczow-Niemirow-Jaworow-Sadowa.

La 19 Iunie, ruşii, după o rezistenţă serioasă, se retrag din poziţiunile dela Zolkiew-Grodeck N.-V. de Lemberg pe linia râului Szezewec, de unde, în ziua de 21, sunt aproape în întregime respinşi.

La 21 Iunie, trupele lui Boehm Ermoli, străpung linia de apărare dela Sud de Lemberg (regiunea Dornfeld).

La 22 Iunie, dimineaţa, trupe austriace [1]) au luat cu asalt o poziţie întărită la 4½ km. Nord de Lemberg; iar alte trupe ocupă în timpul zilei o serie de poziţiuni la Vest şi Nord-Vest de Lemberg, silind pe ruşi la retragere.

La ora 4, Lemberg-ul a fost ocupat [2]).

A doua zi, austro-germanii urmăresc până la înălţimile dela Est şi Nord-Est de Lemberg; iar la Sud de Lemberg până la drumul Lemberg-Mikolajew, unde ruşii au rezistat eroic [3]).

Ruşii, menţinându-se pe San între Sandonewz-Rudnic, sunt atacaţi de front cu armata arhiducelui Ioseph Ferdinand iar spre Sud şi în flanc de trupele lui Mackensen.

Această ofensivă coincide cu înaintarea lui Phlanzer Baltin spre Nord împingând pe ruşi pe malul opus al Nistrului.

La 25 Iunie, frontul austro-german începând dela Vistula trecea prin punctele Ulanow (pe San) înălţimile râului Tanew, înălţimile Rawa-Ruska, 12 km. N. E. de Zolkiew-Zotanek, apoi scoboară spre Sud-Vest de înălţimile dela Est de Lemberg prin Dornfeld-Mikolajew, urmează pe la Sud de Nistru, trece pe malul Nordic al Nistrului în punctele Zurazno, Nizniow, Kropsek, Zaleszezyki. Sazulmte, Onut şi apoi spre Sud pe lângă frontiera Basarabiei la Est de Cernăuţi de unde urmează apoi linia Prutului,

---

1) Regimente din Landwehr-ul Vienez în care erau mulţi români.

2) Trupele române au cântat „Deşteaptă-te Române" la intrarea în Lemberg.

3) Aci ruşii ar fi putut obţine succese strategice importante, dacă în acelaş timp nu ar fi avut succes Boehm Ermoli spre Lemberg de unde era ameninţată dreapta ruşilor cari ar fi asvârlit înapoi pe Linsingen.

III. Ofensiva generală Germano-Ungară după căderea cetății Lemberg, până la schimbarea comandamentului Rus (5 Septembrie).

A. Operațiunile până la 1 August

După căderea cetății Lemberg, situația militară schimbându-se pentru ambii adversari, a trebui să se conceapă alte planuri de operațiuni.

Frontul fiind întins și cu totul variat ca direcție, impunea ca mișcările fie ofensive, fie de retragere, să aibă în vedere flancurile.

Pentru Marele Cartier German, situațiunea era mai grea, neavând destulă încredere în armatele austro-ungare.

Această situațiune a dat naștere la următoarele discuțiuni de proecte:

a) Un atac puternic în direcția Narew-ul inferior care să aducă indirect și căderea Varșoviei. S'a obiectat însă că rușii fiind respinși deja de Mackensen depe San, se vor restabili pe linia Ossovetz, Ostrolenko, Ivangorod, Lublin, Cholm, Bug și Zlota-Lipa, așa că se va forma un front în linie dreaptă și nu se va obține nici o decisivă.

b) Un atac între Ossovetz-Grodno, care să cadă în spatele frontului rus prin direcția Bialostock, pentru a face să se retragă întregul front rus dintre Ossovetz-Ivangorod și a aduce poate capitularea unei părți din armatele ruse.

Dar înfrângerile suferite de armata X-a pe Bobr și teama că pe aci vor întâmpina rezistență mai puternică, a făcut să nu se adopte acest plan ofensiv.

c) Alt plan ofensiv, cel mai intens și cel mai susținut de Hindenburg și Ludendorf, a fost străpungerea între Vilna-Minsk către isvoarele Niemen pentru a amenința tot frontul rus și a-i interzice orice posibilitate de oprire pe vre-o poziție.

Pentru reușita unui asemenea plan, se cerea, pe deoparte, să se cucerească Kovno și toată regiunea la Sud până la Minsk; iar pe de altă parte, trebuia ca Mackensen să înainteze simultan dela Sud către Nord-Est în direcția Est, Est-Nord.

Deși Hindenburg întărise armata X-a în vederea acestor mari operațiuni, totuși, Marele Cartier German nu admite planul și hotărăște ofensiva astfel:

Detaşamente din armata Galwitz va ataca în direcţia Narev-ul de jos.

Armata X-a şi detaşamentul de armate Woyrsch vor ataca spre Varşovia şi Vistula.

Armatele de sub ordinele lui Mackensen vor ataca pe axul Cholm, Brest-Litowski.

S'a hotărât ca aceste din urmă armate să atace cu o grupă între Vistula-Bug, executând o conversie către stânga pentru a ameninţa comunicaţia trupelor ruseşti din Polonia; iar altă grupă la Est, va împinge trupele ruseşti dincolo de Nistru pentru a apăra dreapta şi spatele grupului dintre Vistula-Bug.

Fronturile erau ocupate astfel:

Frontul germano-austro-ungar, Armata de Niemen, formată în primăvara 1914 din unităţile ce se găseau în Lituania-Kurlanda şi din altele noui aduse aci în vederea operaţiunilor ulterioare (comandant generalul von Below).

Armata von Eichorn cu dreapta aproape de Lyck.

Armata VIII-a (von Scholtz) în Prusia Orientală între Lyck şi Ortelsburg.

Detaşamentul von Galwitz la Sud de Ortelsburg (cu începere dela August se numeşte armata XII).

Armata IX (Prinţul Leopold de Bavaria) până la Sud de Lodz.

Detaşamentul Woyrsch între Pilitza şi calea ferată Kielce-Cracovia.

} Cu începere din August formează grup de armate sub Prinţul Leopold de Bavaria

Armata I austro-ungară până la Vistula superioară.

Armata IV-a Arhiducele Ferdinand Ioseph.

Armata III-a cu corpul de Beschizi [1]), (von Marwitz).

Armata II-a (Boehm Ermoli) până la pasul Uzok.

Armata germană de Sud (von Linsingen) pe Slota-Lipa, până la Vest de Nadworna.

Detaşamentul de armată (Phlanzer Baltin) pe Nistru până la frontiera română [2]).

---

1) Acest corp a fost format de germani în Aprilie de statul major al diviziei 38, divizia 4-a activă cu diviziile 25 şi 35 de rezervă. Intreg corpul a fost ataşat armatei III-a pentru a ridica moralul trupelor austriace şi a asigura aci o puternică lovitură cu trupele ce luptau mai la Sud.

2) Acest detaşament din austro-ungari cuprinde şi divizia 5-a de cavalerie germană.

Frontul rus. Armata de Kurlanda 4-5 corpuri de armată.
Armata X-a, sub Generalul Radkiewici (pare a fi aci încă o armată).

Grupul dela Ossovetz	In Polonia
Armata VIII-a, sub Generalul Plehve.	
Armata II-a, Smirnow.	
Armata I-a Litwin.	
Armata III-a, Loech.	
Armata IV-a, Ewerth.	
Armata Ratko Dimitrieff.	
Armata VI-a, Tcerbatchew.	

Armata VII-a formată din diviziile aduse dela armata de Odessa :

Armata V-a.	Pe Bug, Lipa, Zlota și Nistru
Armata VIII-a, (Brussilow)	
Armata de Stry	
Armata de Bucovina	

Operațiile preliminare

Până la 30 Iunie, s'au produs mișcări ofensive fără importanță pe Bzura-Ravka. In schimb, armata generalului Woyrsch și fosta armată Dankl, au început mișcările spre Ivangorod, iar la dreapta, Boehm Ermoli și Linsingen înaintează cu oarecari greutăți până la Est de Lemberg. In acest timp, armatele Arhiducelui și a lui Mackensen ajunsese către valea Tanew și Tomachow pe linia Ilzha, Sienno, Zawichort, râul San, râul Ganew, Tomachow, Hrystynopol, râul Bug și râul Giula-Lipa până la Felegow. De aci o linie la confluența Nistrului cu Zlota-Lipa și apoi cursul Nistrului.

In primele zile Iulie, încep mișcările ofensive ale lui Hindenburg în Nordul Poloniei și pe Niemen-Bobr-Narew, Varșovia-Ivangorod.

Intre 6-11 Iulie, atacurile dela Ossowetz, depe valea râului Orsetz, din regiunea Prasznitz, dela Lomza, Ostrolenko și cele dela Vest de Varșovia spre Bolimow, alternează între succes și respingere.

Tot în acest timp armatele Woyrsch, Arhiducele și Mackensen ajunseseră pe linia Ilzanko, Ursendow, Bistschava, Samotze, Krasnic, Viepretz, Volkolas.

La Krasnik și Ursendow, rușii au atacat, au produs panică în trupele de aci și le-a luat 10.000 prizonieri și 22 piese deosebit de 15.000 morți.

In general, până la această dată, frontul rus se clatină mai ales pe Narew, Bobr, Rawka-Bzura și Lublin-Kolm.

Ofensiva generală austro-germană

Dela 14 Iulie, ofensiva austro-germană [1]) ia un caracter general și se desfășoară astfel:

La 15 Iulie, Gallwitz, cu 17 divizii (corpurile 1, 11, 13, 17, 17 de rezervă și Corpul din Thorn) pronunță ofensiva în direcția Prassnisch-Pultusk. Centrul său (11 divizii) între Orschitz și calea ferată Mlawa-Nowo-Georgiewsk.

Stânga e acoperită de 3 divizii care merg depe stânga Orschitz-ului spre Ostrolenko în legătură cu dreapta armatei VIII (divizia 75 rezervă și divizia 10 Landwehr).

Dreapta sa e acoperită cu un grup de 2 divizii la Vest de calea ferată Nowo-Georgiewsk și altul de o divizie pe Vistula (fostul Corp de Thorn). Aceste două grupe au direcția Nowo-Georgiewsk.

La 15 Iulie, Prassnytz e cu mult depășit. A doua poziție în lungul râului Orschitz, între Krasnoseltz și Podos și între Orschitz și Zyechanew este cucerită. La 16 și 17 Iulie, corpul Thorn a înaintat mult pe Vistula. In acest timp dreapta armatei Gall-

[1]) Cu începere dela această ofensivă trupele germano-austro-ungare au în față o serie de regiuni întărite rusești dispuse astfel:

Grupul de Nord, în regiunea Niemen, Bobr, Narew. Cele mai principale puncte fortificate sunt: Pultusk, Rozan, Ostrolenko, Lomza, Ossowetz, Grodno, Oleta.

Grupul din centru. Cetățile Zegize, Novo-Georgiewsk, Varșovia, Ivangorod sunt destinate să apere regiunea Vistula-Bug. Cele din urmă trei cetăți formează un lagăr întărit de 300 km. străbătut de numeroase căi ferate de serviciu în interior în legătură cu grupurile întărite din afară.

Grupul de Sud. Cetățile Lutzk, Rovno-Dubno formează un câmp întărit în mlaștinile Poleziei.

Linia dinapoi. Cu numeroase cetăți pe Bobr, Narew și Bug din care cele mai principale sunt: Grodno, Kovno, Brest-Litowski, etc. Deosebit, înapoia acestei linii, se află regiunea mlăștinoasă a Poleziei.

witz merge pe calea ferată de Mlawa și amenință Nowo-Georgiewsk pe la Vest și pe la Nord. Centrul și stânga se apropie de apărările dela Pultusk, Rozan și Ostrolenka.

Bătălia pentru trecerea peste Niemen ține o săptămână începând dela 17 Iulie.

La 23 și 24 Iulie, acest râu este trecut la Sud de Ostrolenka, la Rozna și Pultusk. Rozna și Pultusk cad în mâinile germanilor. Ostrolenka este investită.

Armatele ruse Smirnow și Plehwe se retrag depe pozițiile lor întărite pe malul stâng al Narew-ului.

Se pare că a fost aci, pe lângă surprinderea produsă de atacul german, și o lipsă de conducere, căci numai astfel se explică cum între Orschitz și calea ferată Mlawa-Nowo-Georgiewsk s'au luptat numai 3 divizii siberiene.

La Est de Nowo-Georgiewsk, germanii înaintaseră, și după 4 August, începură atacul cetății Varșovia, pe care rușii au evacuat'o la 5 August. Până la 10 August, a ocupat Plone, a forțat pe ruși să se retragă pe linia esterioară a forturilor.

La Sud-Est de Varșovia, armata generalului Woyrsch, după ce a bătut pe ruși la Ilsaska și Radow, a înaintat până la Vistula la Nord de Ivangorod pe care l'a ocupat. La 28 Iunie, Woyrsch a trecut Vistula. Despre această trecere Ludendorf zice:

„Am considerat trecerea aceasta ca foarte riscată. Trecerea din punct de vedere tactic reuși, dar nu schimbă întru nimic situația strategică generală."

Cetatea Nowo-Georgiewsk a fosr asediată la această dată de generalul Beseler [1]).

Trupele generalului Mackensen ocupaseră Krasnostav (30 km. de Cholm) și amenințau linia ferată Cholm-Lublin.

Pentru a garanta dreapta lui Mackensen, Generalul Böhm Ermoli înainta la N. E. de Bug; iar generalul Baltin căuta să câștige teren la Nord de Nistru ca să amenințe spatele trupelor rusești ce se opuneau lui Linsingen pe Zlota-Lipa.

In zilele următoare armatele prințului Leopold de Bavaria au trecut Vistula între Varșovia și Ivangorod cu speranța unei învăluiri a armatei ruse.

Generalul Eichorn (Armata X-a) înainta cu o coloană la

---

1) Adus special pentru aceasta.

N. E. de Suwalki în lungul liniei ferate Suwalki-Olita, iar cu altă coloană spre Sud de Kowno.

Armata lui von Below înainta între Dubissa și Mare și ajunsese la 20 Iulie pe frontul Libau-Rossieny.

Dela 20 la 25 Iulie, ofensiva continuă cu stânga înainte și ajunge pe frontul Tukun. Doblen, Schawli, totuși învăluirea n'a reușit.

Luptele date în această regiune sunt cunoscute sub numele de Bătălia dela Schawli care s'a sfârșit cu retragerea armatei V-a ruse către Poniewcesk. La 19 Iulie, a fost ocupat și acest punct de germani.

Ofensiva continuă cu stânga pe râul Aa.

Până la 10 Iulie, germanii reușesc să treacă Aa în jos de Bansk.

B. Operațiile dela August până la schimbarea Comandamentului rus (5 Septembrie)

Situația generală la 1 August. La această dată frontul ocupat de armatele austro-germane, are traseul a trei brațe cari n'au putut să se încrucișeze pentru a închide între ele armatele ruse precum gândise Comandamentul superior.

Brațul de Nord este format din grupa de armate a generalului Hindenburg, care se întinde dela Nord de Narew până la Riga și cuprinde: armata de Niemen [1]) (von Below) în Curlanda; armata X-a (von Eichorn) spre Kowno și armata Scholtz pe Bobr și Narew.

Brațul din Centru format din grupul de armate al Prințului Leopold de Bavaria dela Narew la Tescheremka care cuprinde armata XII-a (von Galwitz [2]) armata IX-a și armata Woyrsch dinspre Ivangorod. (Total 15 C. A. austriaco-germane=30 divizii).

Brațul de Sud format din grupul de armate al generalului Mackensen care cuprinde armata Arhiducelui Joseph Ferdinand (IV), armata IX-a (fosta Mackensen), armata Böhm Ermoli (Total 18 C. A. = 36 divizii). Deosebit de armata de Bug (von

1) Armata de Niemen cuprindea în acest timp; diviziile 1, 6, 78 rezervă, divizia 41, diviziile 2, 6 și 8 cavalerie, grupa de Sud compusă din 1 corp. cavalerie, divizia 3., divizia 108 și încă 2 divizii cavalerie.

2) Armata lui Galwitz o întâlnim de aci înainte sub numele de Armata XII-a.

Linsingen) dinspre Sud de Kowel până la frontiera română. (Corp. Gerok, Corp. Winkler, Div. 11 Bavareză, Corp. de Beschezi și diviziile 81 și 82).

Proectul de atac al austro-germanilor și desfășurarea operațiunilor. Germanii hotărăsc atacuri centrale pentru a fixa frontul rus și atacuri pe ambele aripi spre a învălui această linie la Sud pe Bug și la Nord pe Niemen, Kowno și Wilna, iar de va fi posibil și mai spre Nord de Dwina asupra punctului Dunaburg.

Operațiunile s'au desfășurat astfel :

La Nord. La 2 August, von Below continuă înaintarea între Bansk și Mittau ajungând până la lacul Ickau.

Rușii contra-atacă și resping pe germani înapoi pe râul Aa. Această respingere a dat înapoi centru care ajunsese la Frederichstadt și Iacobstadt pe Dwina, precum și a dreptei care ajunsese la Chopychy și Kurky.

Oprit aci, Below, prepară până la 15 August, atacul contra Rigei și continuă atacurile spre Kowno.

La 15 August, germanii reiau ofensiva, aci urmând planul următor : un atac naval care să contribue la ocuparea Rigei de către trupele de uscat ale lui von Below. Alte trupe din armata von Below (Div. 108, Div. Bavareză și o divizie cavalerie) să atace în direcția Wilkomir, în timp ce trupele lui Eichorn să atace Kowno.

Cu toate operațiunile navale care au avut loc în golful Riga între 20-30 August, simultan cu alte operațiuni pe uscat, germanii nu au putut ocupa Riga.

Ocuparea cetății Kowno. Cetatea nu avea centură, era însă înconjurată de forturi înaintate la circa 4 km. de oraș, forturile din secolul trecut, reînoite acum 10-15 ani înainte de războiu și prevăzute cu materialul necesar.

Cetatea prezintă importanță strategică prin aceea că forma punctul de sprijin al liniei întărite Niemen.

La 8-9 August, germanii atacă pe țărmul stâng de Niemen și ocupă întăririle dela satul Pipl pe Niemen-ul de jos precum și întăririle dela Godlevo la Marianopol.

La 11 August, garnizoana încearcă o eșire fără succes.

La 14, germanii ocupă pădurea întărită dela Dominokawka.

La 15 August, a doua eșire este respinsă.

La 18, fortăreaţa este ocupată de germani, luând numai câţiva prizonieri, dar o însemnată pradă de material. Grosul garnizoanei s'a putut retrage la timp.

Ruşii au părăsit în acelaş timp şi 6 părţi din linia Marianopol-Augustova.

Despre atacul acestei cetăţi, iată ce zice Ludendorf:

„Atacul asupra oraşului Kowno a fost o lovitură foarte îndrăzneaţă. Ca să putem ataca a trebuit să luăm trupe dela centru şi dela aripa dreaptă a armatei a X-a care avea de ţinut un front foarte lung. Numai astfel puteam să adunăm forţele comparativ puternice pentru un atac dat pe la Vest de Kowno.

„Asediul asupra oraşului Kowno era mult îngreuiat prin faptul că ne lipseau obuziere grele.

„Obuzierele procurate de Marele Cartier General erau necesare pentru asediul cetăţii Nowo-Georgiewsk.

„Aripa dreaptă a trupelor care atacau neîncetat, fu serios ameninţată, şi această ameninţare creştea pe măsură ce câştigam teren. In orice clipă ruşii puteau să ne ia flancurile sub focul artileriei lor grele. Aripa stângă era acoperită la Nord de o brigadă de Landsturm, care în timpul ofensivei armatei de Niemen fusese împinsă peste Dubissa până în dreptul forturilor dela Nord-Vest de Kowno.

„Nu cred că se va mai fi atacat vreodată vre-o fortăreaţă cu un material atât de restrâns, dar trupele cărora li se încredinţase această sarcină erau sub înrâurirea spiritului vitejesc al comandamentului lor".

La centru. Ostrolenko a fost ocupat în primele zile August. La 3 August, armata von Scholtz din grupul de Nord şi von Gallwitz din grupul de centru, au ocupat sectorul Narew şi fortăreaţa Lomza (10 August), apoi s'au îndreptat spre răsărit, între Bug şi Narew şi au pornit mişcarea contra liniei Lomza, Ostrow, Malken.

Ruşii continuă retragerea, urmăriţi de armatele germane cu o parte de trupe pe Narew, unde ocupă capul de pod Vizna şi sectorul Silna spre Vest de Bialystok; iar cu o parte în sectorul Nurpec până la confluenţa cu râul Bug. La 22 August, această armată ocupă şi Ossovetz-ul după o puternică bombardare cu artileria grea şi a unui atac pornit dela Sud.

Grupul de armate al lui Leopold de Bavaria, după ce asigurase linia Ivangorod-Varşovia şi după ce ocupase Zegreje (8

August) a înaintat continuu și a ajuns la 25 August în apropiere de calea ferată transversală Bielostock-Bielsk-Tchereinkha-Brest [1]).

Grupul Mackensen s'a legat la stânga cu armata prințului Leopold pe malul stâng al Bug-ului mai jos de Brest-Litowsky.

In timpul acestei perioade iată cum s'au petrecut operațiunile în jurul cetăților Grodno, Nowo-Georgiewsk și Brest-Lytowsky.

Grodno. Acest oraș întărit, forma punctul cel mai important al triunghiului fortificat Olita-Ossowetz-Grodno în regiunea Niemen.

Ca și Kovno, nu are centură, ci numai 8 forturi legate între ele prin uvraje mici.

Acest punct întărit, a pierdut însă din importanță pe dată ce a căzut Olita (21 August) și Kovno, dar mai ales după înaintarea armatei lui Galwitz la Est de Bialystock.

Rușii înțelegând această situațiune, conform procedeului întrebuințat și în alte ocaziuni, au evacuat acest punct, cu un moment înainte de a fi forțați să'l părăsească. Totuși, trupele arier-gardelor ruse au apărat orașul în zilele de 1 și 2 Septembrie, cum reese din următoarele rânduri reproduse din Ludendorf:

In ziua de 1 Septembrie, generalul von Scholtz luă forturile orașului dela Sud-Vest și la 2 Septembrie ocupă și orașul după lupte grele date pe străzile orașului. El întâmpină o puternică rezistență la răsărit de Kotva, nu departe de Grodno.

Germanii l'au ocupat la 3 Septembrie.

La această dată, rușii se retrăgeau pe fronturile dela Sud, iar germanii, cari urmăreau, atinsese următoarele puncte: râul Swenta până la Wilkomir, Orany, Wolkowysk, Stochod, Dubno, Brody, Vest de Tarnopol, Est de Cernăuți.

Nowo-Georgiewsk. In timpul ofensivei germanilor la Est de Varșovia și Ivangorod, au asediat Nowo-Georgiewsk, rămas înapoia comunicațiilor germane, întocmai precum rămăsese Przemysl.

Generalul von Bessleer a fost însărcinat cu asedierea.

Această cetate trebuia luată, pentru că împiedeca navigația pe Vistula, închidea linia ferată Danzig-Soldau-Varșovia, și atrăgea aci o parte din trupele de operație germane, necesare pe frontul ofensiv.

---

1) Această armată a înaintat 200 km. în 20 zile, ceeace este foarte mult pentru o armată mare, pe un asemenea teatru de operație și în lupte de arier-garde.

După bombardări necontenite, forturile au fost ocupate pe rând, aşa că la 19 August, cetatea a fost ocupată după o puternică rezistenţă a ruşilor [1]).

După căderea acestei cetăţi, Marele Cartier German a adoptat propunerea Hindenburg-Ludendorf de a da o mai mare extindere ofensivei spre Vilna. Trupele germane de aci au întărit armata X-a.

Iată în rezumat descrierea şi rolul acestei cetăţi după Ludendorf.

„Căderea-Nowo-Georgiewsk-ului nu influenţă direct progresul operaţiunilor.

„Era o operaţie răzleaţă desfăşurându-se în spatele armatelor cari împingeau spre Est. Generalul von Besseler, cuceritorul Anvers-ului şi colonelul von Sanberzweig, şeful statului său major, un om extrem de energic, garantară că în cazul de faţă nu poate fi vorba de un asediu în toată regula, cu toate complicaţiile lui interne. O singură înconjurare a Nowo-Georgiewsk-ului era suficientă ca să-i provoace căderea.

„Garnizoana de 80.000 de oameni nu putea să reziste multă vreme. Este surprinzător că Marele Duce a lăsat lucrurile să ajungă aci şi n'a procedat la evacuare cum a făcut mai târziu la Brest-Litowsky şi Grodno. Trebue să ştie că era imposibil de ţinut fortăreaţa şi că starea fortificaţiunilor nu putea să permită o rezistenţă serioasă unui foc de artilerie grea.

„La 9 August, fortăreaţa fu complect încercuită şi curând după aceia artileria şi proviziile de muniţiuni fură aduse în poziţie. Pe la mijlocul lui August, bateriile putură să deschidă focul.

„Acţiunea ei nu păru însă satisfăcătoare. Mulţi din cei cari critica după ce se întâmpla ceva, începură să spue că procedeurile de scurtare ale atacurilor trebuiau părăsite, deoarece nu duc la nimic; ceeace reuşeşte într'un caz, nu reuşeşte într'altul. Dar repede fu învinsă şi această şovăială. Se deschise focul asupra forturilor dinspre Nord şi fură luate cu asalt.

„Apoi urmă atacul dealungul întregului front spre Nord de Vistula. Trupele noastre compuse în majoritate din Landsturn şi Landwehr se purtară foarte bine şi Novo-Georgiewsk-ul căzu în ziua de 19 August.

---

1) Comunicatele de atunci arătau 85.000 prizonieri la luptele din jurul acestei cetăţi dintre cari 25.000, la ultimul asalt, numeros material şi 700 tunuri.

„La sfârșitul lui August, gubernia rusă a Poloniei, căzuse complect în mâinile noastre.

Brest-Litowsky, forma stâlpul de Sud-Est al cadrilaterului întărit din vestul Poloniei. Această cetate asigura și retragerea frontului de Sud rusesc.

La 23 August, corpul 6 austro-ungar, a sosit în apropiere de Brest-Litowsky și a ocupat poziţiuni în faţa forturilor, având la flancuri trupele germane spre Gorbov și Dobrinca.

In faţa acestor trupe se găsea armata XIII-a rusă.

La 3 Septembrie, Marele Cartier a ordonat să se înceapă atacul de către corpul 6, iar celelalte trupe germane să stea în defensivă.

Poziţiunile înaintate erau bine organizate de ruși cu diferite obstacole și cu mine ascunse cărora li se dădea foc prin electricitate.

Până la 7 Septembrie, trupele austro-ungare, servindu-se de lucrări cu ajutorul lopeţii, au ajuns în apropiere de aceste întăriri.

La 6 Septembrie, pornește atacul asupra acelor poziţiuni înaintate.

In urma unor atacuri puternice ale trupelor de honvezi (divizia Hadfy) ruşii părăsesc poziţiunea dela Kobilany.

In acest timp, alte regimente atacă poziţiunea cota 158 și resping pe ruși. Mai sunt 2-3 km. până la poarta principală.

La 7 Septembrie, ora 4,30, pornește atacul contra acestei poziţiuni după o scurtă pregătire de artilerie.

Trupele diviziei Hadfy și diviziei Kolstanek, ajung până la circa 600 m., aci sunt oprite pe loc de focul puternic al apărătorilor.

Comandamentul ordonă oprirea aci și continuarea atacului noaptea.

Regimentul 9 honvezi, urmat de regimentul 19, contrar ordinului dat, pornește la atac și intră în satul Kobelny-Nadubze aflat în flăcări. Deși minele ascunse în sat explodează, totuși soldaţii continuă înaintarea și ajung până la reţelele de sârmă.

Lupta a durat până la 10 seara.

In acest timp satele dimprejur și Brest-Litowsky fusese incendiate.

A urmat lupta cu baioneta, treceri peste obstacole. Până la

3 dimineaţa un batalion de honvezi ajunge în partea sudică a cetăţii şi începe trecerea Bug-ului pe un pod.

La 8 Septembrie, dimineaţa, trupele austro-germane pătrund în Brest-Litowsk, aflat în flăcări.

Ofensiva austro-ungară în direcţia Luzk-Rovno (August-Decembrie 1915).

Scopul acestei ofensive a fost să atingă linia Sbrucz-Rovno, să libereze complect Galiţia şi să intercepteze linia ferată Nord-Sud care servea de legătură între aripele frontului rus.

Centrul de gravitate al ofensivei era aripa de Nord (stânga). Această aripă trebue să meargă în lungul liniei ferate Kowel-Rovno şi să se întindă în direcţia Sud-Est până la mlaştini, unde cavaleria, cu detaşamente mici de infanterie să acopere flancul cu faţa la N. şi N.-E. Mai la Sud detaşamente ofensive ale celorlalte armate vor pătrunde în direcţia Dubno-Brody, Tarnopol şi Czostow.

Dela început, aripa de Nord a suferit o înfrângere, prin aceea că n'a ştiut să profite de situaţiunea ce avea: în faţă era numai corpul 12 rus cu trupe întărite al cărui front l'ar fi putut împinge uşor prin atac puternic. In loc de aceasta, a început o mişcare învăluitoare care a făcut să piardă trupela din mână. După câteva zile de marşuri a revenit la ideia de împingere, însă de astă dată nu luase măsuri de apărare şi întărire.

Către 12 Septembrie, această aripă, în loc să învălue, a fost învăluită şi silită să se retragă înapoi de Stry neputând să menţină pe malul dinspre inamic decât un cap de pod la Est de Luzk.

La finele lui Septembrie, armatele austro-ungare care încercaseră ofensiva, erau în situaţiune foarte critică, faţă de contra-atacurile rușilor care trecuseră Stubla, pe care armata IV-a o credea imposibil de trecut, şi înaintaseră până la Sud de Strypa.

Cartierul dela Techen, ca să restabilească situaţiunea la Nord, după ce şi-a întrebuinţat toate rezervele, a fost silit să ceară ajutor german.

In acest timp Linsingen se găsea la Pinsk la 16 Septembrie.

Cartierul general german pune la dispoziţia austro-ungurilor două divizii (corp Gerok) însă cere în schimb să se pună aripa de Nord austro-ungară sub comanda unui general german.

Cartierul General austro ungar admite, cu condiţiunea să conserve conducerea superioară astfel venită la cele două divizii.

In cele din urmă ajunge la acordul ca Linsingen să comande şi armata IV-a austriacă şi să rămână sub ordinele Marelui Cartier General austro-ungar.

Corpul Gerok s'a pus în marş prin Lubecszow-Ozomsk acoperit de cavaleria sa spre Stochod.

La 23 Septembrie, ocupase capul de pod dela Lubzk şi câştigase teren dincolo de oraş.

La 26, Gerok trece Stry în regiunea Kolks obligând pe ruşi să se retragă prin Lutzk în direcţiunea Est la Putolscoska, restabilind astfel situaţiunea la Nord.

Falkenhayn sfătueşte Marele Cartier General austro-ungar să nu continue ofensiva.

IV. Schimbările în comandamentul rus şi operaţiunile dela 5 Septembrie până la începutul anului 1916.

La 5 Septembrie Ţarul a luat comanda supremă a armatelor în locul Marelui Duce Nicolae, numit Vice-rege în Caucaz [1]).

Ministru de războiu, general Sukomlinoff [2]) a fost numit Şef al Statului Major în locul generalului Januskievici.

General Sukomlinoff

Frontul rus a fost împărţit în următoarele 3 sectoare:

Nord. Grupul de armate Russky, compus din armata VI-a, armata XII-a, armata X-a, armata V-a şi câteva divizii neîncorporate.

Centru. Grupul de armate Ewert, compus din armata I-a, armata II-a, armata III-a şi o parte din armata VII-a. Din unele tratate se vede că acest grup a fost comandat tot de generalul Ivanov.

Sud. Grupul de armate Ivanov compus din armata VIII-a, armata IX-a şi armata XI-a.

---

1) Ţarul a dat următorul manifest: „Am luat astăzi comanda tuturor forţelor de uscat şi de mare care, se găsesc pe teatrul de războiu. Cu o credinţă adâncă în bunătatea divină şi neclintită încredere în victoria finală, ne vom îndeplini sfânta datorie de a ne apăra patria până la sfârşit şi nu vom necinsti pământul Rusiei".

2) Ministru de războiu fusese generalul Polivarov fost luptător şi rănit în 1877 şi fost şef de Stat Major în 1905.

In faţa acestor sectoare se găseau înşirate dela Nord la Sud grupele de armate Hindenburg, Leopold de Bavaria, Mackensen şi Linsingen.

Mlaştinile Pripet-ului au separat operaţiunile în două teatre de operaţiuni şi anume: la Nord de Pripet şi la Sud de Pripet.

Pentru înlesnirea studiului le vom descrie separat.

A. Operaţiunile la Nord de Pripet.

Succesul obţinut în August de armata de Niemen, face pe Marele Cartier German să dea mai mare importanţă operaţiilor de aci şi în special ofensivei spre Vilna, Mitau, Lesno şi Minsk.

In acelaş timp, prin schimbarea comandamentului rus armatele germane au întâmpinat aci o rezistenţă mai serioasă.

Grupul de armate Hindenburg, care opera în această parte a hotărât următorul plan: Armata de Niemen să atace în direcţia generală Dunaburg; iar armata X-a să atace în direcţiile Vilna Meladechno-Minsk. Intre aceste două armate se vor concentra diviziile de cavalerie, cari, după ce vor fi străpuns frontul, se vor îndruma către Polotzk şi Minsk.

Operaţiunile, în rezumat, s'au desfăşurat astfel:

Toate încercările ofensive dinspre Riga-Dunaburg au rămas zadarnice, deşi germanii au reuşit să ajungă până în faţa capetelor de pod Iacobstadt şi Dunaburg.

Deasemenea germanii nu au reuşit să pună stăpânire pe Slonin şi pe linia de rezistenţă Schara.

Aripa stângă a Prinţului Leopold de Bavaria (armata Scholtz) a fost respinsă în zilele de 12 şi 13 Septembrie, însă aripa dreaptă a pus stăpânire pe linia Selwyanko-Rushany-Selva.

In ţinutul Est de Wilkomir, între Cegany şi râul Volga, germanii resping însă pe ruşi şi pun stăpânire pe gara Podbradze pe linia Vilna-Dunaburg.

La Sud de Vilna, dreapta germană a grupului de Nord înaintează către linia ferată Lida.

De astădată ofensiva dela Vilna nu aduce un rezultat mai important pentru germani, de oarece situaţia strategică a frontului rus se schimbase în sensul că ofensiva frontală executată de armatele austro-germane în Polonia, împinsese multe rezerve ruse spre Nord-Est. Astfel, unele din aceste rezerve au intervenit în

luptele dinspre Vilna; iar altele au împiedecat atacul de flanc și spate al armatelor lui Hindenburg.

Ocuparea Vilnei. Vilna, capitala Lituaniei, avea importanță pentru armatele germane, ca să înlesnească comunicația spre Minsk și Dunaburg.

Pentru ruși, păstrarea Vilnei avea importanța pentru a nu descoperi Minsk aflat pe artera principală pentru retragerea lor.

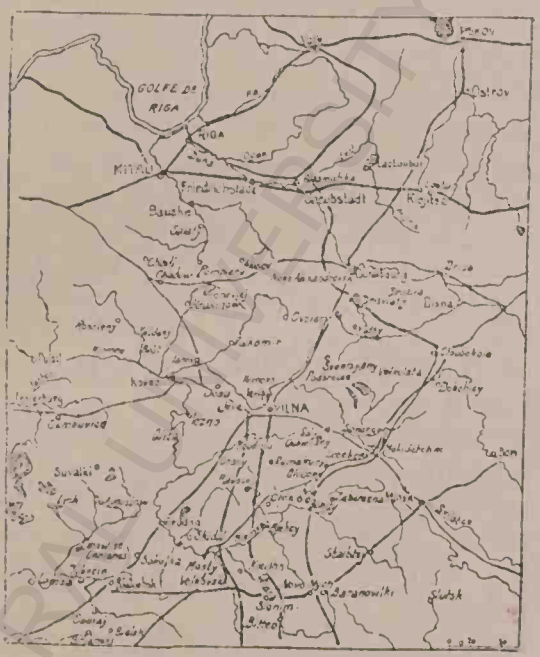

Până la 16 Septembrie, armatele germane formează un cerc la N. și V. de Vilna și se concentraseră rezerve din unitățile lui Eischorn la Sud-Vest, ca să fie pornite de aci în direcția sudică Smorgon - Molodechno pentru încercuirea completă a Vilnei.

Distanțele de la frontul trupelor germane cari înconjurau Vilna erau între 60—100 km. La Est mai era o masă de 40.000 cavalerie, deosebit de infanterie adusă aci cu automobilele.

Pe când aceste trupe executau un atac demonstrativ, trupele dela Nord ale lui Eischorn, ajunsese la 1 Octombrie, pe linie la Sud de gara Podbroze și Nord-Est de Smorgon. Această mișcare a făcut pe ruși să se retragă în direcția Sud-Est. La 2 Octombrie armata X-a ocupă Vilna.

Retragerea rușilor s'a făcut foarte greu fiind amenințați în ambele flancuri de trupele germane. In timpul retragerei, rușii au contra-atacat în direcțiile Smorgon, Wilejko și Vornyany.

In acest timp cavaleria cu sprijinul unei divizii de infanterie cucerește la 13 Septembrie Sventziany, iar de aci, văzând că s'a produs spargerea frontului, trimite recunoașteri tari spre Smorgon,

Postany și Est de Genbokol. La 14, atinge linia ferată Lida-Polotzk. Una dintre recunoașteri tae linia ferată Minsk-Smolensk pe Berezina-Mare.

Această înaintare aventurată, nesprijinită dinapoi, nu aduce nici un rezultat. Divizia 1 de cavalerie carè ocupase Smorgon il pierde în curând din această cauză.

Operațiunile după ocuparea Vilnei până la 31 Decembrie 1915

Cu începere din Octombrie, campania din Rusia pierde din intensitatea ei. Frontul austro-german în Octombrie 1915, este aproape o linie dreaptă dela Riga la frontiera română și trece prin punctele Brody, Rafalowska, Pinsk-Baronowitz-Widzy.

Germanii, deși nu au mai întreprins o ofensivă generală pe vre-unul din sectoarele acestui front, totuși au atacat puternic pe unele porțiuni din fronturile Riga și Dunaburg.

In aceste atacuri au reușit să pună stăpânire pe unele puncte ca Grabunowska, Jilust, Zallay, în regiunea Dwinsk, Movila, Dahlen, etc.

Rușii însă au contra-atacat în cursul lunilor Octombrie și Noembrie și au reușit să respingă pe germani din unele puncte ale vechiului front și parte din cele ocupate în ultima ofensivă de către germani, făcând și mulți prizonieri.

Intre alte succese rusești, din acest timp, sunt de remarcat următoarele:

Vasele rusești din Golf au ținut în respect artileria germană dela Chlock.

Rușii au debarcat pentru câtva timp la Domesnas și au pricinuit pierderi trupelor germane de aci.

Au cauzat mari pierderi germanilor în luptele din Octombrie, în regiunea Scharden, la Nord de Kalten și la Sud de Uexhul, precum și în regiunile Friedenchstadt, Iacobstadt și regiunea pădurroasă Litvenrev.

Au obligat trupele germane în a doua chenzină Octombrie să se retragă din regiunea Ollay spre Sud, retrecând râul Missa.

Au respins continuu și cu pierderi atacurile germanilor la N.-Vest de Dunaburg și din regiunea Ilust.

Au rezistat eroic la tendințele germanilor de a ocupa linia ferată dela Vilna la Minsk.

Au respins pe germani din regiunea Frankendorf și din poziția Zallay-Ollay.

Au dat violente atacuri contra germanilor la Sud și la Vest de lacul Sventen.

Au curățat cu totul de germani limba de pământ expusă între lacul Babel și Golf.

Ludendorf expune sincer cauzele oprirei ofensivei germane în această parte:

„Rușii își dădură seamă de pericolul care îi amenința și aduseră întăriturí cu trenul, în regiunea dela Est de Dvinsk. Aceste întăriturí își făcură apariția foarte curând la Sud de acest oraș.

„Marea retragere rusă frontală din Polonia în Rusia de Vest se efectuase cu atâta iuțeală, că trupele lor duse spre Nord ajunseseră tocmai la timp lângă Vilia. Aci mișcarea de învăluire germană se opri. Nu dispune de forțe suficiente ca să poată frânge rezistența. Rușii trecură Vilia pe la Nord de Molodetchno, ca să contra-atace, dar nici ei nu fură în stare să înainteze. Atacul german progresase încet și frontal. Față de presiunea exercitată, rușii nu mai putură să se menție la Vilna și luptând mereu se retraseră încetul cu încetul pe tot frontul.

„Pe când se făcea pas cu pas înaintarea dela Vilna la Smorgon, îmi dădui perfect seama că operațiunile trebuie să fie întrerupte. Nu mai putea să fie vorba de o continuare a mișcărei. Ajunsese cu neputință în spațiul acela imens ca să mai ținem aripa dreaptă a armatei a X-a în fața cavaleriei dușmane, care presa cu putere din ce în ce mai mare, pe toate părțile, așa ca să ne împiedice orice încercare a noastră de a le străpunge frontul. Trebuiam să începem pregătirile pentru iarnă și găsirăm pentru acest scop pozițiile excelente pe linia Vishniev-Naroch și linia lacurilor Drysviaty.

„Pe când armata de Niemen primea noi întăriturí lângă lacul Drysviaty, aripa dela Nord a armatei a X-a fu retrasă în pozițiunile menționate mai sus.

„Luptele ținură la Dunaburg multă vreme.

„Campania de vară în contra Rusiei se sfârșise. Rușii fuseseră bătuți și întregul lor front dat înapoi. Operațiile din jur de Kowno nu fură încoronate de cine știe ce mari succese, deoarece pornise prea târziu. Rămaseseră deci în suspensie. Inamicul

putuse să zădărnicească mișcarea de învăluire de care era amenințați pe Vilna. Dacă ar fi fost numai la câte-va zile de marș, spre Vest, n'ar fi putut scăpa de ea".

B. Operațiunile dela Sud de Pripet și de Stry, până la 31 Decembrie 1915

Incă din luna Iulie austro-germanii au început unele mișcări la N. E. în direcția Pripet cu scopul să învălue stânga centrului rusesc.

In urmă au revenit și au hotărât o ofensivă puternică învăluitoare în triunghiul Dubno-Rovno-Lutzk, pentru ca să învălue flancul drept al aripei stângi rusești.

In acest scop s'a hotărât ca armatele Phlanzer, Bothmer și Boehm Ermoli să atace de front, iar armata Puhalo după ce va face o rabatere în direcția Vladimir-Volynsk, să manevreze dreapta inamică și să cadă în spatele triunghiului fortificat din Volhynia.

Ofensiva a început la 11 Septembrie.

Armata Bothmer a fost respinsă cu pierderi în zilele de 11 și 12. Armata Puhalo a reușit în parte și a ocupat Lutzk la 12 Septembrie. Armata Boehm, la dreapta celei precedente, intră la 13 Septembrie în Brody, obligând astfel dreapta rusă la retragere. Această retragere a dreptei rusă a făcut să se retragă și stânga dela Strypa pe linia Siret și Nistru la Zaleszczyki.

După 15 Septembrie, Puhalo înaintează spre Klevan și încearcă să forțeze tăetura râului, însă este respins.

La centru, Böhm Ermoli înaintează cu stânga spre Brody și cu dreapta pe la Kremenetz, dar este oprit pe linia râului Ika.

Armata lui Bothmer pornește ofensiva către orașul Tarnopol însă este bătut în zilele de 20-25 la 25 km. înainte de oraș și către Trembovitz, perzând aci 17.000 prizonieri.

Armata Phlanzer reușește să treacă Siretul și forțează pe ruși să se retragă pe Stripa.

Rușii fiind amenințați în flanc de armata lui Phlanzer, nu poate exploata succesul lor contra celorlalte armate.

In acest moment, armata lui Böhm avea frontul pe linia dinaintea localităților Novo-Alexienetz și Dubno, iar armata lui Puhalo pe drumurile ce duc la Rovno cu dreapta spre Olyka și stânga spre Derajno.

Aceste operațiuni dau naștere unui gol de circa 100 km. între Pripet (dreapta Mackensen) și Gory la Sud (stânga lui Puhalo).

In acest interval s'au produs mari lupte de cavalerie în partea inferioară a râului Turia confluent cu Pripet, în care germanii au fost dați înapoi cu pierderi.

La 25 Septembrie, germanii contra-atacă cu forțe superioare și resping pe ruși în valea râului Stochod.

In aceiași zi, trupele rusești atacă în direcția Gulevitzki și obligă stânga lui Puhalo să se retragă pe Stry cu vreo 40 km.

In primele zile Octombrie, frontul armatelor austro-germane forma o linie dela Stochod-ul de sus la Lutzk. Rușii stăpâneau râul Stry la Nord de Lutzk, iar la Sud ocupase Sarislawski.

Dela 3-5, rușii atacă și reușesc să reocupe Lutzk, cu toată rezistența îndârjită a germanilor luându-le și 4000 prizonieri.

Austro-germanii contra-atacă însă în zilele următoare pe liniile Rafalovka-Kolki-Ciartorysk și până la 10 Septembrie pun stăpânire pe toată partea de Sud, ocupă Ciartoysk și aruncă pe ruși pe malul stâng al râului Stry. Fiind amenințați în flanc rușii părăsesc Lutzk la 10 Octombrie.

In lunile Octombrie, Noembrie și Decembrie, luptele depe Stry se continuă de o parte și de alta a frontului cu succese, câte odată însemnate pentru fiecare dintre adversari.

Cele mai însemnate lupte au fost la:

Kolki și Ciartorysk, unde germanii au respins pe ruși în Octombrie până la Koronyn.

La Tomy și Medwiedge pe care rușii le-au ocupat.

La Ciartonysk pe care germanii îl reocupă la 30 Noembrie.

Iată cum s'au desfășurat în acest timp operațiunile dela Sud de Stry.

In prima chenzină Octombrie, armata Puhalo stăpână pe Lutzk, înainta în direcția Rovno (Est) până la Olyka în direcția Dubno (Sud-Est), până la Sud, cu stânga pe drumul dela Brody, pe locul unde se atinge Ikva, la Verba și cu dreapta la frontiera galițiană la Novo-Alexinez. Armata Bothmer, înainta cu stânga pe drumul dela Lemberg la Tarnopol, puțin mai înainte de Strypa, la Ezerna, iar cu centrul și cu dreapta apără linia Strypa. In fine armata Bothmer stăpânea linia Strypa de jos până la Nistru și intervalul între Nistru și Prut.

La 20 Octombrie, ruşii bat dreapta Puhalo luându-i 1.500 prizonieri, iar pe malul Vest al râului Ikva ia din mâna armatei Böhm satul Sapanow la Nord-Vest de Kremenetz.

Pe Strypa, ruşii pun stăpânire pe una din treceri şi pe satul Smeikovce, în fine atacă armata Phlanzer la Est de Buckatz.

Bătălia se continuă în zilele următoare. La 21 Octombrie, dreapta Böhm Ermoli este bătută la rândul ei în regiunea Novo-Alexinez şi pierde mai mult de 1.200 prizonieri. In fine în zilele de 23 şi 24, ruşii atacă pe frontul Strypa, ocupă satul Smeikovce. Cavaleria rusă se răspândeşte pe malul occidental al râului Strypa. Austro-germanii aduc întăriri şi atacă spre Hajvoronka, punctul de legătură al armatelor Phlanzer şi Bothmer. In ziua de 3 Noembrie, ruşii atacă extremitatea dreaptă a armatei Böhm Ermoli spre Novo-Alexinez, ia o parte din poziţiunile duşmane şi face 7.000 de prizonieri.

La 12 Noembrie, armata Phlanzer ia ofensiva între Buczacz şi confluentul Nistrului, pe frontul Trijbuchowce-Latacz, însă este ţinută pe loc, iar ruşii reiau ofensiva la Nord. Satul Smeikovce care fusese pierdut, este reluat, trece lacul Iskow şi la 24 Noembrie ocupă şi satul Rakowice, făcând în aceste două zile 3.500 prizonieri. Acestea sunt ultimile şi marile atacuri ruseşti din 1915.

In luna Decembrie se semnalează hărţueli pe tot frontul luptelor precedente şi atacuri austro-germane mai toate respinse.

Situaţiunea spre Crăciunul anului 1915, la aripa stângă a frontului rusesc era: Extrema stângă dela Novoselitz pe Prut (fruntaria română) la Okna pe Nistru; de acolo ridicându-se spre Nord, linia de luptă trece la Tlusta (între Siret şi Strypa, la Ezerna la N. E. de Tarnopol.

Despre rezultatul general al operaţiunilor ofensive austro-germane iată ce zice generalul Buat:

„Dacă se consideră terenul pierdut de ruşi, dela 1 Mai la 31 Octombrie 1915, trebue să se recunoască imensele rezultate materiale obţinute de puterile centrale în timpul acestei lungi campanii. Cu excepţia unei mici părţi din Galiţia (Tarnopol) tot interiorul austriac este liberat. Prusia nu numai că nu are a se mai teme de nimic, dar armatele sale ocupă întreaga Polonie, Lituania şi Kurlanda. Bătrâna Rusie este sdruncinată. Armatele sale rău mutilate, au suferit pierderi enorme, din care cea mai mare este fără îndoială recenta disgraţie a şefului lor marele duce Nicolae, care este trimis în Caucaz şi înlocuit prin Impăratul în persoană. Este de asemenea sigur, că, armatele austro-germane sunt destul de epuizate, dar adversarul lor este şi mai mult epuizat; va avea nevoe de o lungă perioadă de linişte pentru a pansa rănile, a se organiza defensiv, a proceda la reorganizarea unităţilor sale şi a recomplectărei lor, atât în oameni cât şi în material.

„Germanii, sunt deci liberi de a se stabili în ţările pe cari le-au cucerit, de a le exploata resursele, de a le ameliora comunicaţiile şi de a creea altele noi. Şi cum furtuna care s'a deslănţuit în Septembrie pe frontul occidental a fost potolită în Octombrie, ei pot, dacă doresc, să îndrepte contra unuia sau altuia din adversarii secundari ai lor o parte din forţe. Se ştie că ei vor profita pentru a doborâ Serbia de comun acord cu bulgarii, pentru a închide Rusiei, în mod definitiv, calea cea mai scurtă şi cea mai sigură pentru aprovizionări, aceea a Dardanelelor şi a Bosforului.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1915

1. Falkenhayn s'a opus la început pentru ofensiva în Carpaţi pe motivul că era iarnă şi că trupele germane nu erau specializate pentru luptele în munţi.

Conrad a susţinut ofensiva în Carpaţi nu numai pentru a influenţa spiritele din România şi Italia, dar şi pentru că era înrijat de soarta cetăţei Przemysl care nu mai avea aproviziona-mente decât pânăla finele lunei Martie.

Se poate deduce de aci că în răsboiul modern este o greşală a mai lăsa garnizoane în cetăţile depe teritoriul părăsit. Nu tot astfel va fi în răsboaele de partizani şi de colonii; răsboae ce credem că vor deveni foarte dese de aci înainte.

2. Cu forţe relativ slabe, puterile centrale au realizat prin ofensiva dela Gorlice o operă gigantică cu toată intrarea în linie a Italiei şi cu situaţia grea depe frontul francez.

3. Gorlice a fost primul succes mare şi comun al cooperării între cele două armate aliate şi între cartierele lor generale.

Prin mijloacele de spionaj şi de corespondenţă tecnică de tot felul, comandamentul german şi austro-ungar depe frontul de Est, cunoştea foarte bine situaţiunea strategică şi tactică a adversarului lor: „eram în curent cu situaţiunea căci rușii cifrau radiotelegramele cu un sistem de chee pe care noi o cunoşteam. Astfel din buletinele lor noi deduceam cu oarecare certitudine că dacă vom ataca pe alt front vom avea în faţă trupe ruse de o valoare mai slabă şi că rușii se vor găsi acolo in situaţiunea grea din puncte de vedere al oamenilor şi muniţiunilor". Acestea le scrie von Cramon cu privire la situaţiunea dinainte de proectarea atacului spre Gorlice [1]).

4. Reocuparea cetăţii Przemysl de către austro-germani la 3 Iunie 1915, nu a avut efectul strategic pe care l'a avut ocuparea acestei cetăţi de către rușii în toamna anului 1914.

Din nenorocire, nici rușii nu au putut profita de acest avantaj strategic, din contră, se poate zice că reocuparea cetăţii de către austro-germani a contribuit moral la succesul lor dela Lemberg.

5. Deşi austro-germanii au avut succes în luptele din vara anului 1915 şi au putut ameliora întru câtva starea morală a ungurilor care se vedeau direct ameninţaţi de rușii, totuşi, rezistenţa unora dintre armatele ruse şi eroismul unei bune părţi dintre trupele ruse, a dus comandamentul superior german la concluzia că vor avea încă de luptat pe acest front şi că va fi greu de a-l degarnisi de trupe pentru ca să le transporte pe frontul de Vest sau Italia.

6. Cramon numeşte ofensiva austriacilor dela Rovno: *„ofensiva neagră şi galbenă"* (culorile drapelului lor) şi zice despre ea: a probat că aliaţii nu puteau să facă nimic bun fără germani şi a împiedecat pe austro-ungari, din cauza pierderilor suferite, să participe complect la campania din Serbia [2]).

---

1) Op. citat pag. 29.
2) Op. citat, pag. 59.

7. Despre slăbiciunea comandanților unităților austro-ungare, Cramon zice:

„Comandanții pe dată ce erau informați că o unitate vecină a suferit o înfrângere și a trebuit să se retragă, considera sectorul ca imposibil de trecut și ordona retragerea fără să fi fost atacat. Acești comandanți uitară că un inamic care n'a făcut decât un buzunar strâmt într'un front defensiv, prezintă ambele sale flancuri pentru contra-atac și poate să fie înfrânt ușor.

„Această stare de slăbiciune nu s'a îndreptat până ce von Conrad nu a înlăturat fără menajament pe unii dintre acești comandanți".

Această împrejurare l'a făcut să dea în Martie 1915 un ordin în care zicea între altele:

„Când eșecul local al unei unități face ca divizii și corpuri de armate întregi să părăsească pozițiile lor și când astfel de manifestațiuni sunt acceptate cu simple cuvinte de regret, trebue să se știe că scade încrederea comandamentului superior în voința de a rezista a subordonaților [1]).

8. Conrad, a cărui ofensivă nu a reușit la Kovno, a comparat acest insucces cu acela al lui Hindenburg la Nord.

Asupra acestei comparațiuni iată ce zice Cramon:

„In aceiași lună, germanii încep o ofensivă la Nord, care s'a transformat într'o manevră pentru învăluirea Vilnei pe la Est acoperind și Dunaburg.

„Singurul adevăr al comparației e că în ambele cazuri a fost o manevră de învăluire. La Rovno însă, a fost o manevră învăluitoare respinsă dela început, pe când la Vilna a fost calea sigură pentru a obține victoria.

„Rovno va rămâne în mâna rușilor până la terminarea războiului; pe când Vilna a căzut la 19 Septembrie 1915.

Comparația lui Conrad nu-i decât o întrebuințare nejustificată a proverbului: *Solamen miseris* [2]).

9. Pierderea cetății Kovno, a constituit pentru ruși un desavantaj mult mai mare decât pierderea cetăților Ivangorod, Varșovia,

1) Cramon, op. citat, pag. 25.
2) Op. citat, pag. 59.

şi Novo-Georgiewsk. Acestea din urmă devenise puncte geografice care nu mai compromiteau manevrele rușilor, din momentul ce armatele lor erau retrase, pe când cetatea Kovno, fiind situată pe flancul drept și în imediată apropiere a ultimelor linii de apărare rusești îngreuna mult înaintarea germanilor, menținea neatinse comunicațiile din urmă ale rușilor și acoperea Vilna, marele centru al Lituaniei. Afară de aceasta acoperea calea ferată centrală ce ducea la Petrograd.

Pentru aceste motive, germanii au hotărât luarea cetății Kovno și au făcut sacrificii enorme de trupe spre a-și realiza hotărârea [1]).

10. Novo-Georgiewsk a îndeplinit rolul, rezistând cât mai mult timp pentru susținerea retragerei armatelor ruse din fața Varșoviei.

Despre cetatea Ossovetz, se poate spune acelaș lucru.

11. Încetineala operațiunilor austro-germane în timpul iernei 1915-1916 nu se datorește numai faptului că trupele erau istovite, că efectivele erau reduse și că rușii începuseră a se reculege, dar și faptului că rușii distrugeau în retragerea lor toate satele, așa că trupele inamice erau nevoite să bivuacheze sub cerul liber, ceeace a mărit mult oboseala lor și greutățile de aprovizionare.

12. Orașele Riga și Dwinsk, despărțite printr'un interval de 200 km., sunt două noduri de căi ferate a căror pierdere ar fi fost simțitoare pentru ruși, iar germanilor le-ar fi adus mult avantaj strategic. Așa se și explică atacurile îndârjite ale lor și rezistența ce au pus rușii aci. Între alte cauze cari au făcut că germanii nu au putut lua aceste două puncte (obiective geografice), a contribuit și faptul că multe trupe de aci au fost trimise în Serbia și pe frontul de Vest.

13. Luptelor de pe Styr din toamna și iarna anului 1915 li s'au dat mai multă importanță, pentru că:

Râul Styr are pe malul vestic importanta linie ferată Kovel-Sarny. Dela Kovel linia trece Styr la gara Ciartorisk, situată la Nord de localitatea cu același nume, și merge spre Sarny.

Dacă germanii ajung la Sarny, ating marea arteră de comunicație dela Rovno la Vilna.

---

1) Găvănescu și Manolescu, op. citat, vol. II, pag. 134.

14. In iarna anului 1915-1916 poporul rusesc a lucrat mai mult ca întotdeauna pentru îndestularea armatei şi pentru susţinerea războiului.

In luptele dela Nord de Pripet, s'au găsit lipite pe lăzile de muniţii, îndemnări la lupte cu inscripţia: Nu lăsaţi fortăreaţa Dwinsk, nu economisiţi muniţiile; noi vă trimitem obuze câte vreţi.

15. Toate încercările de învăluire al austro-germanilor pe frontul de Est, în special acelea ale lui von Belov în Kurlanda, au păcătuit prin aceea că urmăreau să realizeze un plan prea mare cu trupe prea puţine.

Marele „Eveniment" pe care-l urmărea Napoleon, adică isbirea fie pe front, fie pe flanc, consta tocmai în aceea că el punea cel mai mare preţ pe cantitatea trupelor de care dispunea pentru a produce acel mare eveniment.

Cu trupe puţine pe front întins şi pe un teatru de operaţiune ca cel rusesc, nu se putea obţine acest mare eveniment.

16. Ofensiva austro-germană din 1915 în Polonia, a arătat ruşilor rolul important pe care-l joacă artileria şi muniţiile în războiu precum şi sforţările ce trebuesc făcute, pentru a da armatelor forţa ce procură aceste două categorii de factori.

Neavând pe cel dintâi, comandamentul rus a hotărât marea retragere pe care a executat-o destul de bine, ca să câştige timpul necesar pentru pregătire.

17. In urma succeselor austro-germane din 1915, criticii germanişti anunţau că austro-germanii au terminat cu frontul de Est.

In războiul din 1866, nu au fost decisive victoriile germanilor dela Nachod, Schalitz, Trantenau, Münchengrätz şi Podol, ci a fost decisivă numai victoria dela Königrätz.

In războiul din 1870, nu a fost decisiv nici Woert, nici Wieneburg, nici Borny, nici Rezonville, St. Privat, ci a fost decisiv numai Sedan, adică atunci când din toată armata franceză rămăsese numai 2-3 regimente.

Chiar după distrugerea ultimelor armate franceze dela Sedan, germanii au trecut printr'o criză strategică, din cauza armatelor naţionale, cari se formau continuu, şi cari au dat încă 3-4 luni de lucru germanilor.

Precum nici retragerea armatei franceze din 1914, până lângă zidurile Paris-ului, cu înfrângeri serioase, în timpul acestei retra-

geri, nu a fost decisivă, precum nici retragerea germanilor de pe Marna, pe Aisne, Lys, etc., tot aşa nici retragerea ruşilor de pe Dunajetz, Pilitza, Narew, Niemen, nu a însemnat victoria decisivă pe frontul de Est a austro-germanilor.

Când o armată adversă nu este scoasă din luptă, războiul se continue în mod fatal.

18. Ca la o boală, ca la o criză comercială, ca la o criză politică, etc., momentul crizei nu este lung. Pe măsură ce timpul trece, nu mai există criză, ci o stare de reculegere, în care intervin mulţi factori de reabilitare a crizei. Tot aşa este cazul cu criza în care s'a găsit armata rusească, la pronunţarea ofensivei austro-germane în Galiţia. Cu cât timpul a trecut mai mult şi cu cât atacatorul şi-a arătat intenţiunile sale, cu atât momentul crizei, pentru ruşi, s'a depărtat şi a început a se apropia o stare de echilibru, sau chiar a sosit o criză pentru atacator.

19. In timpul ofensivei austro-germane din 1915, asigurarea flancului dinspre Sud s'a făcut de către armatele generalilor Böhm, Ermoli, Linsingen şi Phlanzer Baltin, cari au înaintat până pe Bug-ul superior, pe Slota-Lipa şi pe Nistru, iar la flancul de Nord s'a întreprins ofensiva din Kurlanda, pentru a împiedica orice întreprindere rusească din această parte.

20. Scopul ofensivei germane din Prusia Orientală, din nordul Poloniei şi din Galiţia şi Bucovina, în cursul lunei lanuarie şi începutul lui Februarie, pare a fi fost acela de a slăbi forţele ruseşti de pe linia Vistulei, atrăgându-le în părţile ameninţate, pentru ca apoi să poată arunca centrul rusesc dincolo de Vistula, între acest fluviu şi Bug.

Luptele de pe Bzura şi Rawka (40 km. Vest de Varşovia) dela Februarie până la 15 lunie, se pot asemăna cu eforturile germanilor de pe Ypres, mai ales în cursul lunei lanuarie. Trupele ruseşti când vedeau că se încep atacurile germane, spuneau că înaintează „coloanele morţii.

Asupra acestor dese şi serioase atacuri, cari, până la 15 lunie, nu înaintase mai mult de cât în lanuarie, scriitorii au două păreri deosebite: unii zic că au fost nişte simple demonstraţii, pentru a opri avântul ruşilor în Galiţia; iar alţii zic că au fost făcute cu scopul apropierei de Varşovia.

In aceste lupte, ca și la Ypres, germanii au atacat în ordine strânsă, însă, acest mod de luptă nu le-a dat rezultate [1]).

21. Trupele în războiu sunt înclinate, mai ales după oboseli, să dea o importanță exagerată puterii adversarului și poziţiunilor ocupate de el.

In această privință, Ludendorf dă următorul exemplu privitor la luptele din iarna anului 1915 în regiunea Ossovetz:

„Corpul 3 siberian, refugiat la Lijek, opusese o rezistență înverșunată, căci opunerea disperată a rușilor în pădurea Augustowo, le dăduse tot timpul ca să întărească apărarea în sectorul Grodno-Ossovetz.

Trupele noastre erau epuizate de vremea cea rea și de încordarea cerută de operaţiuni. Ne raportară că rușii tăbărâseră la Sudul canalului, în poziţiuni bine întărite. N'ar fi fost cu neputință, dar nu prea ne încredeam în orice știre. Ca urmare în anul 1916 când Lt.-colonel Hoffmann inspecta poziţiunile ruse, nu găsi acele poziţiuni întărite. Cu cât trupele care au dat câte un atac sunt mai obosite, cu atât poziția care trebue luată, i se pare mai puternică, și atribue inamicului puteri pe cari în realitate nu le posedă. O trăsătură foarte omenească de altfel [2]).

23. Un succes rus la Nord și Sud de Pripet cu scopul de a strânge și învălui eșindul dela Pinsk, ar fi avut o influență mare asupra mersului general al operaţiunilor pe teatrul asiatic.

Aceasta reese chiar numai din faptul că atât în sectorul central (Everth) cât și în sectorul de Sud (Ivanov) rușii au avut oarecari succese a căror importanță a fost de ajuns a influența mersul operaţiunilor ulterioare, căci a forțat pe germani a aduce trupe dela Nord, slăbind frontul în acea parte.

Pare că rușii ar fi cunoscut importanța acestui sector căci, au atacat la 100 km. spre Nord de direcția Baranovisk și la 100 km. spre Sud la Ciartorisk cu succese destul de evidente în ambele sectoare.

Baranovisk (Obiectivul de Nord de Pinsk) și Kovel (obiectivul de Sud), sunt pe transversala dinapoia armatelor germane și unul și altul sunt noduri importante de căi ferate. Dacă aceste două puncte ar fi fost amenințate de aproape, tot centrul german

1) Războiul cel Mare de Găvănescu și Manolescu, vol. II, p. 146.
2) Vol. I, pag. 149.

s'ar fi găsit într'o situaţiune grea. Este lămurit însă, că asemenea manevre nu se puteau executa de către armata rusă în acel timp, din cauza multiplelor ei lipsuri, deşi comandamentul şi soldaţii au dat probele necesare pentru garantarea unor astfel de manevre.

24. In timpul marei retrageri a ruşilor din vara şi toamna anului 1915, deşi germanii au suferit pierderi şi multe înfrângeri, totuşi ziarele lor şi chiar unii critici militari serioşi, susţineau că victoria germanilor este asigurată pe acest front.

La astfel de păreri grăbite, colonelul Rousset răspunde: [1])

„Victoria finală aparţine, fără îndoială, nu acelui care va deţine cele mai multe oraşe şi teritorii, ci acelui care va fi ţinut piept mai îndelungă vreme. In acest războiu atât de nou prin procedeele sale, prin metodele şi mijloacele întrebuinţate, victoria a devenit o simplă chestiune de perseverenţă.

25. Câmpul retranşat dela Brest-Litovsk şi-a jucat rolul; el a permis armatelor ruse dela Sud să se menţină solid pe linia Bugului, în timpul evacuărei trupelor aflate pe poziţiile întărite dela Varşovia.

26. La întrebarea ce se poate pune, de ce n'au urmărit austro-germanii după succesele ofensivei lor din vara anului 1915, iată ce răspunde Ludendorf:

„Odată cu creşterea distanţei cresc proporţional greutatea de aducere a muniţiilor. Astfel că înaintarea începu să încetinească şi să piardă din avântul ei.

„Chiar după încheerea păcei cu Rusia, un ofiţer rus ocupând o poziţiune înaltă, îmi spune că n'a putut înţelege pentru ce n'am împins cu mai multă putere, în care caz armata rusă ar fi fost cu totul nimicită. Şi ofiţerii şi trupa au făcut tot ce le-au stat în putere ca să zdrobească armata rusă. Dar când cu toată disciplina, cu tot marele entusiasm, şi cu toate sforţările extraordinare făcute de fiecare în parte, nu se poate împiedica o perioadă de sleire şi epuizare, atunci voinţa comandantului rămâne neputincioasă".

---

1) Revista „Le Pays de France" No. .... pag. ....

27. In timpul operațiunilor pentru ocuparea Vilnei se petreceau pe frontul de Vest operațiunile din Artois și Champagne în desavantajul germanilor.

Astfel nevoia de a trimite trupe depe frontul de Est pe cel de Vest, precum și faptul că rușii prin retragerea lor scurtase frontul și dispuneau de rezerve, a făcut pe Marele Cartier German să oprească ofensiva pe acest front.

28. Cu privire la alegerea comandantului german pentru ofensiva dela Gorlice, iată ce zice Cramon:

„Mackensen este nu numai un bun soldat, dar încă un om creiat ca să servească sub doi stăpâni. Este un om pe care îl iubești și care zice *nu* cu mai multă amabilitate decât pentru *da*.

Nu era alt șef german care să rivalizeze cu el din acest punct de vedere:

Woyrsch, Bothmer, Heye, erau tot așa de iubiți; Hindenburg prea serios și prea impunător pentru germanii de Sud, Falkenhayn prea agitat și prea violent; Ludendorf prea autoritar [1]).

29. Cu privire la modul de operațiuni al armatelor ruse în retragere, iată ce zice Cramon:

„De îndată ce erau respinși, ei se opreau pe alte poziții pentru a rezista. Soldatul rus cu capacitatea lui de rezistență îndârjită, și comandamentul rus cu obișnuita lui abilitate în conducerea mișcărilor de retragere, se complectau perfect.

„Diviziile bătute traversau pozițiile dinapoi, unde alte unități recomplectate sau aduse cu calea ferată, constituiau un baraj pentru oprirea de urmărire, apoi se retrăgeau câțiva kilometri pe alte poziții de rezistență.

Când aceste proziții erau amenințate, toate trupele aflate pe flancuri, contra-atacau pentru a înlătura pericolul" [2]).

---

1) Op. citat pag. 35.
2) Pag. 51 op. citat.

CAPITOLUL III

Operațiunile din 1916 pe frontul de Est

I. Situația generală

Austro-germanii plecând dela ideia că armata rusă, înfrântă, în 1915, nu va mai fi capabilă pentru mult timp de nici un efort, schimbă planul de campanie astfel: Germanii vor relua operațiile ofensive pe frontul de Vest la Verdun, iar austro-ungarii cu trupele germane aflate la Est, vor menține acest front.

Insă, Marele Cartier Austro-Ungar (Conrad), prea încrezător în succesele obținute în 1915, proectează, fără asentimentul germaniei, și o ofensivă contra Italiei.

In vederea ofensivei pe frontul de Vest, germanii retrag de pe frontul de Est, pe lângă corpul 10 și Garda (retrase în Septembrie 1915) încă un număr de divizii, așa ca în Februarie 1916 mai rămâne pe acest front 45 de divizii germane din 67, câte erau la finele anului 1915.

Deosebit de aceasta, germanii au mai retras încă 9 divizii din cele 11 ce aveau în Serbia.

Austriacii, dacă nu au retras trupe de pe frontul de Est, în aceiași proporție ca germanii; în orice caz au rărit densitatea lor din cauza efectivelor de care au avut nevoe pe frontul italian.

La finele lui Ianuarie 1916, diferitele schimbări de unități, efective și comandanți aduc următoarea situațiune generală pe frontul de Est.

Armata VII-a dela Riga la Vest de Dunaburg.

Detașamentul Scholtz de aci până la Widzy trecând prin Dreswichy.

} Aceste două grupuri au luat naștere din armata de Niemen care s'a desființat.

Armata X-a dela Widzy prin lacul Narotch la Sud de Smorgon (Eischorn).

Armata XII-a (von Fabech [1]) până la Niemen.

Armata IX-a (Prinţul de Bavaria [2]). Detaşamentul Woyrsch. } Dela Niemen la Nord de Pinsk. (Circa 40 divizii).

Armata de Bug (von Linsingen) dela Pinsk la Sud de Kowel.

Armatele IV, I şi II-a [3]) austro-ungare, dela Nord-Vest de Tarnopol. Armata de Sud (von Bothmer) în regiunea Tarnopol. Armata VII-a austro-ungară până la frontiera română. } Circa 42 divizii.

Aceste armate sunt împărţite în patru grupuri de armate: Grupul de Nord, comandat de Hindenburg; grupul de centru, sub prinţul Leopold de Bavaria; grupul de Sud, comandat de Arhiducele Frederic şi grupul Linsingen.

In total austro-germanii au pe frontul de Est circa 127 divizii de infanterie şi 21 divizii de cavalerie, cu un efectiv de circa 1.500.000.

Rusia, sub noul comandament al Ţarului, şi graţie unui curent naţional, a intrat încă dela finele anului 1915 într'o stare de refacere sănătoasă. Se complectează efectivele, se creiază corpuri noui ajungând dela 35 corpuri câte avea la început, la 60 afară de rezervele din interior care ating 2 milioane oameni.

Frontul de circa 1200 km. dela Marea Baltică la frontiera română, era repartizat la următoarele trei grupe de armate:

Grupul armatelor de Nord comandat de Generalul Kuropatkin.

Grupul Armatelor de centru (Regiunea Pinsk şi Pripet) comandat de Generalul Evert.

Grupul Armatelor de Sud comandat de Generalul Brussiloff.

Ruşii intensifecaseră industria de răsboiu şi începuse exploatarea a câtorva mine noui de fier şi cărbune.

---

1) Fost comandant al corp. I. A. înlocuit pe von Galwitz încă din Septembrie 1915, plecat cu armata II-a în Serbia.

2) Venit dela armata de Sud care a trecut sub comanda lui Bothmer.

3) Armata IV-a Francisc Ferdinand. Armata I-a General Puhalo. Armata III-a Böhm Ermoli.

O nouă linie ferată leagă Petrograd-ul cu Oceanul Glacial (coasta Murmana 1400 km.) Transiberianul se dublează până la Baikal ceeace înlesneşte mult sosirea comandelor făcute în Japonia, Canada, Statele-Unite, Australia.

Prin Arhanghel, soseşte din Englitera muniţie.

Astfel Rusia scăpase de blocarea urmărită de nemţi.

Multipla înţelegere a avut în Decembrie 1915 un consiliu sub Joffre pentru a asigura frontul unic [1]). Deşi comandamentul unic nu s'a putut realiza, totuşi, graţie înţelegerii dintre comandanţii delegaţi la acel consiliu s'a stabilit că Rusia va lua ofensiva pentru a uşura situaţiunea aliaţilor pe celelalte fronturi.

II. Operaţiunile principale până la finele lunei Maiu 1916.

In lunile Ianuarie şi Februarie, operaţiunile ambelor părţi nu prezintă nici o importanţă.

In cursul lunei Martie ruşii au început concentrări de trupe şi pregătiri de atac în regiunea Smorgon şi între Iacobstadt şi Dunaburg.

Obiectivul rus era tăierea aripei germane de Nord în direcţia Kovno, apoi clătinarea acestei aripe prin atacuri în diferite puncte şi asvârlirea acestei aripi către coasta de Nord de Niemen.

Cartierul german, aflând despre aceste mişcări, a luat oarecari măsuri pentru a face faţă unor eventuale atacuri.

La 16 Martie, ruşii încep atacul în regiunea mocirloasă a lacurilor Narotsch până la Wiszniew, front apărat de patru divizii de Landvehr (75, 80, 119 şi . . .?) şi divizia 9 cavalerie (Armata X-a).

La 18 Martie, ruşii încep al doilea atac pe frontul dintre Widsy, Postavy; iar la 19 Martie pornesc al treilea atac din direcţia Dunaburg contra trupelor lui von Scholtz.

Primul atac, după două zile de bombardament puternic de artilerie, [2]) respinge armata X-a germană până la Constantinow.

Al doilea atac s'a dat de circa 12 divizii ruse (C 1, C 7 Siberian, corpul de cavalerie şi altele) contra diviziei 3-a cavalerie

---

1) Vezi operaţiunile din 1916 pe frontul de Vest.

2) Primul atac în care ruşii au întrebuinţat metodele depe frontul francez.

şi diviziile 42 şi 115 germane, cărora le vine în ajutor divizia 106. Rușii nu au avut aci alt rezultat decât pierderile produse germanilor şi obligaţiunea de serioase eforturi pentru a-şi menţine frontul.

Al treilea atac secondat de puternice demonstraţiuni la Iosephstadt (19-23 Martie) şi la Frederichstadt (22-23 Martie) are succese mai mari, în care divizia 2 germană este greu încercată, iar detaşamentul Scholtz este silit să părăsească unele poziţiuni.

Către sfârşitul lunei Martie, cu toate desgheţurile şi comunicaţiile anevoioase, germanii aduc întăriri şi reuşesc să oprească avântul trupelor ruseşti. Cea mai mare parte din trupele ruse care atacaseră, fiind compuse din elemente tinere şi fără experienţa războiului, suferiseră mari pierderi.

Iată câteva descrieri făcute de Ludendorf despre această ofensivă rusă:

„Armata rusă apăru şi ea în scenă. Atacul rus din a doua jumătate a lunei Martie împotriva frontului de Est fu cu mult mai mult decât o ofensivă întreprinsă spre degajarea altor fronturi. Fusese concepută ca o luptă decisivă şi a avut acest caracter chiar dela început".

„Eram la Berlin în zilele de 11 şi 12 Martie, când primii ştiri care arătau că atacul are să înceapă în curând".

„Bombardamentul rus începu la 16, nu în regiunea Smorgon cum mă aşteptam, ci pe scurtul front dintre Lacurile Narotch şi Vischniew, pe ambele laturi ale liniei ferate Sventsiany-Postavy, şi la Sud de Dvinsk. Duelul de artilerie fu de o violenţă fără precedent pentru frontul de Est. La 18, începu şi atacul infanteriei, continuând cu intervale până la sfârşitul lui Martie".

„Intre 18 şi 21 Martie, situaţia armatei X-a fu foarte critică, iar superioritatea numerică a rușilor covârşitoare. La 21, obţinură un succes în strâmtul sector al lacului, fapt care ne afectă destul de grav şi chiar atacul dela Vest de Postavy fu oprit numai cu multă greutate".

„Terenul se muiase şi în ţinutul acela mlăştinos. apa se strângea în băltoace. Se poate spune că pe drumuri te afundai aşa că nu mai puteai da de fund".

„Rezervele nu putură înainta decât foarte încet în drumul lor dela calea ferată Vilna-Dvinsk, deoarece erau silite mai mult să înoate prin noroi decât să meargă".

„Dar ruşii, pe care ofensiva îi dusese pe un teren şi mai rău, erau cu totul istoviţi, aşa că la 26 Martie când ofensiva rusă îşi atinse maximul, practicește trecuserăm cu bine criza".

„Dar nici poziţia armatei lui Scholtz şi a armatei VIII-a nu era mai bună. Deşi avea de apărat un front mare, Brigada de Husari fu silită să se apere la Vidsy împotriva atacurilor în masă ale inamicului".

„Mai sus, spre Nord de Dunaburg atacurile rusești erau foarte îndârjite. Divizii formate de cele mai vechi contingente se luptau alături de camarazii lor mai tineri cu acelaş elan. Mai ales la Iacobstadt frontul era foarte subţire, dar regimentele din Prusia de Vest, care ocupau acel front îşi făcură datoria".

„Atacurile inamicului se prăbuşiră. Pe la sfârşitul lui Martie ofensiva rusă se stinse. Cu drept s'a spus, că ofensiva rusă a fost înăbuşită în mlaştini şi sânge".

Ruşii suferiseră pierderi extraordinar de grele.

In cursul lunei Aprilie, pe frontul rus ca şi pe frontul german, se fac pregătiri.

Armata X-a germană, la 28 Aprilie, întărită cu artilerie puternică, atacă pe ruşi şi recucereşte lacul Narotsch şi Wichniew.

In luna Mai, ruşii sunt mai ofensivi în regiunea Smorgon şi Riga. Trupele germane întărite cu rezerva, se opun şi împiedică toate încercările ruşilor.

Incercările acestea ofensive ale ruşilor, corespund cu ofensiva austro-ungară din a doua chenzină Mai pe frontul italian.

Deosebit, bulgarii pătrunseseră în Grecia iar flota germană la 31 Mai atacă flota engleză.

III. Operaţiunile dela 1 Iunie la 1 Octombrie

Situaţia generală şi planul de campanie. La începutul lunei Iunie frontul rus cuprindea două mari sectoare:

Sectorul de Nord dela Marea Baltică la Pripet ocupat de două grupe de armate. Grupa de Dwina comandată de generalul Kuropatkin şi grupa dintre Smorgon-Pripet comandată de generalul Ewerth.

Sectorul de Sud dela Rafalovka la frontiera română ocupată de grupa de armată comandată de Brusilof având armatele Kalédine, Letscinsky şi Tcerbatsceff.

Frontul germano-austro-ungar era ocupat astfel:

Dela Riga la Pripet 88 divizii infanterie și 10 cavalerie împărțite în 5 armate (Below, Eichorn, Scholtz, Heldelbrock) puse sub comanda lui Hindenburg.

Dela Pripet la frontiera română 39 divizii de infanterie și 11 de cavalerie grupate astfel:

Dela Pripet la Dubno grupa de armate, von Linsingen (armata archiducelui Joseph Ferdinand și a lui Pubalo).

Dela Dubno la Taloch armata Böhm Ermoli.

La Sud până la Bouchatz armata lui Böthmer.

Către frontiera română armata lui Phlanzer Baltin.

Austro-germanii nu doriau și nu puteau să ia ofensiva pe acest front din cauza situației generale pe celelalte fronturi.

Multipla înțelegere, presată însă de luptele dela Verdun și de insuccesele italienilor la Trentin, cerea ca Rusia să pronunțe ofensiva.

Incă dela consiliile ținute la Chantilly în Februarie și Martie 1916, se fixase ca rușii să înceapă ofensiva în Iunie.

Despre planul ofensiv al rușilor, Ludendorf spune următoarele:

„Antanta cerea ca simultan cu ofensiva depe Somme, rușii să înceapă ofensiva, având ca punct de atac Baronovici, Smorgon și Riga; iar operațiunile de pe frontul austro-ungar, dela începutul lui Iunie în regiunea Lustk-Tarnopol și pe Nistru, să serve mai mult un fel de demonstrație".

„La început fără concentrate rezerve ruse mult mai puternice înapoia sectoarelor alese depe frontul german decât în sectoarele Lutzk și Bucovina, dar extraordinarele victorii ale Rusiei, asupra trupelor austro-ungare, o făcu să renunțe la ofensiva plănuită împotriva frontului german de Est, — exceptând mișcarea ce aveau s'o facă în direcția Baranovici — și astfel să-și poată concentra toate sforțările împotriva Austro-Ungariei. Cu cât frontul german se arăta inviolabil, cu atât mai îndârjiți se asvârlea „asupra armatei austro-ungare dintre Pripet și Carpați" [1])

Ofensiva lui Brusiloff

Această ofensivă s'a dat pe un front de 350 km. dela Pripet la frontiera română.

Planul de atac a fost:

La Nord: atac în Volhinia din direcția Lutzk.

1) Op. citat, vol. I pag. 260.

La centru: atac din regiunile Dubno şi Tarnopol.

La Sud: în Bucovina, înaintarea între Kolomea şi Prut.

Efortul principal trebuia dat la Nord şi la Lutzk de armata lui Kaledin şi la Sud în Bucovina de armata generalului Letscinski.

Comandamentul german şi austriac nu a crezut cu putinţă o asemenea ofensivă şi nici n'a aflat despre ea decât în ajun când a interceptat prin telegrafia fără fir, următoarea telegramă a lui Brusiloff: „A sosit ora de a respinge infamul nostru adversar. Toate armatele depe frontul nostru vor ataca. Am ferma credinţă că armata noastră de fier, va repurta o victorie complectă".

General Brusiloff

Ofensiva rusă s'a desfăşurat deodată în patru puncte şi anume: Către Lutzk, la Sud de Dubno, regiunea Tarnopol şi la confluenţa Siretului cu Nistru. Bombardamentul de artilerie, foarte puternic a durat 40 ore.

Ocuparea localităţii Lutzk (4-17 Iunie)

După succesele dela Olyka, unde graţie bombardamentului puternic s'a produs panici la trupele austriace, Kaledin urmăreşte puternic, capturează enorm material şi ajunge în ziua de 7 Iunie în apropiere de Lutzk întărit cu lucrări improvizate şi înconjurat cu 19 rânduri de reţele de sârmă. Atacul s'a dat pe 70 km. front şi a parcurs până la 8 Iunie, 50 km. adâncime.

Austriacii, ameninţaţi de câteva excadroane deoparte şi de unităţile de infanterie rusă care treceau Stry pela Rojitz pe de altă parte, părăsesc localitatea pe care o ocupară ruşii imediat.

Situaţiunea aceasta este descrisă astfel de Ludendorf:

„Ofensiva rusă dela Lutzk făcu progrese repezi, către calea ferată care duce la Kovel, şi ajunse la Stochod".

„Primele întăriri germane sosite în ajutor fură înglobate chiar în timpul retragerii. Incetul cu încetul se creea un nou front german de ambele părţi ale liniei ferate la Stochod, venind în atingere cu trupele austriace care încă se mai menţineau la Stry. Ruşii nu înaintaseră destul de energic în direcţia vestică, deşi i-ar fi aşteptat o mare victorie. Dispunea de prea puţine rezerve ca să poată să profite pe deplin de ocazia ce li se oferise".

Era absolut evident că aripa armatei austriace, care scăpase dela Sud de Lutzk, trebuia să se retragă înapoi cu mare iuțeală pentru a evita o învăluire. Nici aci Brussiloff nu se arătă destul de tare în urmărire [1]).

In acest timp, armata Litscynsky respinge armata lui Bothmer pe Strypa și a lui Phlanzer Baltin pe Nistru.

Operațiunile dela Nistru și Bucovina până la frontiera română

La 9 Iunie, trupele lui Litscynsky ocup Slota-Lipa.

La 10 Iunie, respingeau pe austriaci din poziţiunea întărită dela Dobrovetz (20 km. de Cernăuţi). La 11 Iunie, ocupă capul de pod dela Daleszycky iar a doua zi trupele lui Litscynsky luptau în apropiere de oraș. Alte trupe ocupaseră Nepolăkauți și Horodenka. Până aci Litscynsky luase 37.000 prizonieri, 59 tunuri și 120 mitraliere.

Cavaleria rusă ocupă Svyatin și de aci se îndreaptă către Sud de Cernăuți unde face 6000 prizonieri.

Dela 12 la 17 au urmat diferite lupte în împrejurimi de Cernăuți iar în ziua de 17 orașul a fost ocupat. Rămășițele celor trei divizii de Honvezi aflate în această parte sunt urmărite de cazaci și amenințate să fie complect izolate.

Până la această dată armatele lui Brussiloff au capturat 106.000 oameni, 124 tunuri, 180 mitraliere și enorm material.

Trupele lui Litscynsky, după ocuparea orașului Cernăuți, urmăresc energic armata lui Baltin care lasă în urmă mulți prizonieri și material.

La 19 Iunie, trupele ruse ajung pe Siret, iar la 21 ocupă Rădăuți. La 23 Iunie ocupă Câmpulung.

In acest timp coloanele ruse din dreapta urmau valea Prutului cu obiectivul Kolomea pe care a ocupat-o la 28 Iunie după o luptă violentă, în care austriacii, pe lângă numeroase pierderi, au lăsat aci și 10.500 prizonieri.

Astfel până la finele lui Iunie, armata lui Litscynsky a înaintat peste 100 km. în Bucovina, și a ajuns Carpații de unde amenință flancul și spatele armatei lui Bothmer aflat pe malul de Vest al râului Strypa.

---

1) Op. citat, vol. I, pag. 262.

Dela 1-5 Iulie, rușii ocupă pozițiunile dela Vest de Kolomea, ocupă câteva centre populate între care și Mileatine, iar printr'un atac puternic la Vest de Strypa și pe malul drept al Nistrului, respinge trupele lui Bothmer până la Koropetz și ia numeroși prizonieri.

La 8 Iulie, rușii ocupă Delatyn, după o rezistență puternică a austriacilor. Lupta se continue în Bucovina, rușii înaintează până la Tartarow și Cârlibaba și ating frontul Zabre-Tartarow unde sunt atacați fără succese de către 2 divizii turcești.

Deși armata lui Koewes a atacat și a avut oarecari succese la Sud de Nistru, totuși rușii continuă ofensiva. La 7 August scot pe austriaci din poziție și ocupă Tulmaci după o serioasă pregătire de artilerie unde a întrebuințat și gaze. Apoi a ocupat Nizmow și Okynia, luând prizonieri.

La Nord de Nistru, trupele lui Tcerbacef până la 9 August seara au ocupat gara Kriphnie, localitatea Monasteryska, iar cavaleria a trecut Zlota-Lipa și a ajuns până la Nistru [1]).

La 10 August ora 8 seara, a fost ocupat Stanislau, iar la Nord, până la 12 August, au fost ocupate Jezerna, Podjahace și o localitate întărită Gladki, Korlow.

La 14 August, rușii au înaintat în Carpați și au ocupat Vorochla și Jablonica.

Aci însă ofensiva lor a fost oprită, grație intervenției unor trupe germane.

Iată ce zice generalul Buat despre această situațiune:

„In luna August, pericolul rămâne mereu amenințător, mai ales în Bucovina, unde rușii atacă pasul Tătarilor și amenință de a coborâ în câmpia ungară. Marele cartier general austriac, care se teme grozav de această eventualitate, înmulțește cererile de ajutor. Hindenburg nu mai are în rezervă decât câteva regi-

---

1) Cum în acest timp s'a format armata XII-a austro-ungară la Chodorow. Șeful ei a fost numit viitorul împărat Carol, care renunțase la comanda corpului din Italia.

Scopul ofensiv al acestei armate este: Să atace în Bucovina debușând din Sud-Estul Galiției ca să cadă în flancul și spatele aripei de Sud a armatelor ruse și să dea astfel României o probă de slăbiciunea rușilor. Șef St. Major General von Seekt.

In realitate această armată n'a jucat rolul ce i s'a dat, din cauză că parte din trupele ce i se afectase fiind angajate pe alte fronturi, n'au putut fi retrase, iar comandamentul nu s'a putut forma decât în momentul când s'a dat arhiducelui întreaga comandă a aripei de Sud (A. III-a și VII-a austriacă).

mente de cavalerie cu un detașament mixt de 3 batalioane întărite cu puțină artilerie. El nu poate să se lipsească de aceste rezerve, fără a fi expus unui risc, și acceptă de a se da austriacilor diviziile care vin din Franța și corpul turc a cărui primă destinație era frontul german pe care nu întârzie însă a-l îndrepta către Carpați.

„In fine, din trei divizii, cari fuseseră formate în interiorul Germaniei, prima, disponibilă, ia deasemeni același drum.

„Armata germană este deci la sfârșitul resurselor sale, dar și puternica ofensivă rusă, deasemenea, este pe deantregul consumată.

„Dacă frontul austro-german nu este către 15 August de o liniște complectă, este, cel puțin, fixat într'o oarecare măsură. In a doua chenzină a lunei el trece pela Sud de Riga și Iacobstadt, Vest de Dunaburg, lacurile Driswiaty și Narotch, Vest de Smorgon Baranovitchi, Pinsk, Est de Kowel, Gorochow, Vest de Brody, Stanislau, Nadvorna, pasul Tătarilor, Kârlibaba. Atinge frontiera română la Sud-Vest de Câmpulung.

„La 28 August, Hindenburg și Ludendorf sunt chemați la comandamentul suprem; Falkenhayn, care nu credea la apropiata intrare în conflict a României, plătea cu pierderea postului de șef de stat major general, pe care-l ocupa dela 1914, această lipsă de perspicacitate. In ajun, într'adevăr, România declarase războiu Austro-Ungariei. Dacă ar fi făcut-o cu o lună mai de vreme, probabil, ea era aceea care ar fi hotărât totul. Acum era prea târziu" [1]).

Comandamentul superior austro-ungar, îngrijat de această situațiune, intervine pentru ajutor la comandamentul german. In urma unui consiliu între cei trei șefi germani (Hindenburg, Leopold de Bavaria și Linsingen) se trimite un număr oarecare de divizii de pe frontul ocupat de germani, unele spre Kovel nodul de legătură între cele două fronturi, iar altele, în ajutorul armatei Ermoli spre Tarnopol și Bothmer spre Buckatz. In același timp germanii iau direcțiunea operațiunilor [2]).

---

1) Campaniile lui Hindenburg și Ludendorf pe frontul Oriental. Traducere de Maior D. I. Georgescu, „România Militară" 1923, pag. 406.

2) Iată ce zice Cramon despre această situațiune:

In urma succeselor rușești din zilele de 5 și 6 Iunie M. C. G. dela Teschen a cerut celui german să-i dea întăriri de pe sectorul dela Nord. Aceștia au refuzat pe motivul că sunt angajați în lupte serioase și că rușii n'au retras nici o divizie de pe acel sector pentru ofensiva Brusilov.

Cu toate acestea M. C. G. german, văzând situațiunea grea, a fost

Pentru apărarea regiunei Kovel (legătura între frontul german și austriac) germanii au pus sub ordinile lui Linsingen o armată constituită din trupele austriace venite dela Trentin, patru divizii germane venite de pe frontul francez, corpul 10 și diferite unități aduse de pe frontul oriental și din depozite.

La 20 și 21 Iunie, von Linsingen atacă între Stochod și Stry, adesea în formațiuni masate, ceeace a dat naștere la lupte sângeroase în regiunea Kolki, Soholul Vorontchin, Swiniatzki.

Până la 24 Iunie germanii au reușit să respingă trupele ruse în unele puncte. Între 24-30 Iunie rușii au dat înapoi trupele germane prin contra-atacuri puternice, grație manevrelor dela flancuri ale cavaleriei ruse. Până la 30 Iunie, trupele lui Litscynsky atingeau poalele Carpaților.

La aceste date, frontul rusesc forma o pronunțată eșitură în direcțiile Kovel și Sokal, de unde erau amenințate în flancuri trupele germane.

Această situațiune fiind îngrijitoare pentru germani, au luat toate măsurile să respingă pe ruși din regiunea dintre Stry și Stochod, însă nu au reușit. După datele culese din scrierile franceze se pare că până la 15 Iulie, austro-ungurii au 500.000 oameni scoși din luptă și 217.000 prizonieri. Ei aduc 8 divizii din Franța și Germania și 8 divizii de pe frontul italian.

In acest timp și în cursul lunei August se mai petreceau ofensivele ruse pe celelalte puncte cum se va vedea mai jos. Operațiunile din Iulie coincid cu situația grea în care se găseau germanii pe frontul de Vest din cauza ofensivei armatei franceze pe Somme. Aceste ofensive se pot socoti ca primul efect al primului început de comandament unic al multiplei înțelegeri. (Vezi capitolul respectiv dela operațiunile din 1916 pe frontul de Vest).

Luptele dela Swiniatzki și Lipa (16-21 Iulie)

Generalul Sackaroff stăpânea un eșind care amenința Sokal și Bug. Linsingen a atacat dinspre Kowel și Sokal și a reușit să reducă în parte acest eșind, însă, după puternice atacuri la Swi-

---

silit să trimită oarecari divizii de pe frontul de Vest. Deosebit la 11 Iunie au sosit aci primele trupe austriace de pe frontul italian.

In urma conferinței dela Berlin între Falkenhayn și Conrad, armata IV-a a trecut sub ordinile lui Linsingen, iar în locul Arhiducelui Joseph Ferdinand a trecut generalul Ferzzyansky.

niatzki şi împrejurimi ruşii au reuşit să respingă pe germani în desordine lăsând 13.000 prizonieri, 30 tunuri şi 50 mitraliere.

Prin această nouă victorie, flancul stâng al armatei Böhm Ermoli dela Brody era serios ameninţat.

In acelaş timp generalul Sackaroff ataca cu succes Verben şi Bereschenko pe care le-a ocupat, luând 12.000 prizonieri.

Ocuparea localităţii Brody (20 Iulie-1 August)

La 23 Iulie generalul Sackaroff porneşte o puternică ofensivă pe întregul front dintre Kowel-Bereschenko până la Brody.

Trupele austro-germane sunt respinse în dezordine şi urmărite de cavaleria rusă. Rezistenţa puternică a austro-germanilor la Vest de Swiniatzky a dat naştere unor lupte mari în direcţia Brody, cari s'au terminat prin respingerea lor.

In seara de 28 Iulie, Brody a fost ocupat prin surprindere.

In acelaş timp trupele lui Lytscinsky, la sud de Nistru, luase ofensiva şi respinseseră trupele lui Phlanzer spre Stanislau. Prin aceste respingeri de peste 12 km., se ameninţau liniile de aprovizionare ale lui Bothmer la nord de Nistru.

Operaţiunile dela Pinsk la Baltica

Pe acest front se găseau armatele germane Hindenburg şi Leopold de Bavaria, iar la ruşi armatele Kuropatkine şi Everth.

Pe frontul Hindenburg-Kuropatkin, în timpul dela Mai la finele lui Iulie, s'au petrecut lupte locale de fixare sau de ocupare de poziţiuni necesare în viitoarele operaţiuni. Totuşi, din aceste operaţiuni, ruşii s'au ales cu circa 20 km. înaintare în lungul golfului şi cu atingerea drumului Riga-Metau în regiunea Uxhull.

Pe frontul Leopold de Bavaria-Everth, acţiunile au fost mai serioase, prin aceea că ruşii ţineau să ocupe Baranovici, nod important de căi ferate.

Primele atacuri principale s'au dat între 10 Iulie şi 9 August contra detaşamentului Woyrsch, întărit treptat cu corpul de Landwehr, corpul Beschzilov, divizia Bredow, divizia 3 rezervă, o divizie formată din armatele VIII şi XII, detaşamentul Scholtz şi câteva unităţi izolate.

Intre 2-7 Iulie, când ruşii atacau puternic aci, se dădeau alte atacuri puternice pe întregul front dela lacul Narotsh până

la frontiera română. Această activitate corespunde cu începerea ofensivei franceze pe Somme.

Cum pericolul mare pentru puterile centrale era pe frontul austro-ungar dela Sud de Stochod până la frontiera română, aceasta a făcut ca încet încet să se aducă aci disponibilităţile germane aflate la Nord de Pripet.

Aşa se explică situaţiunea critică în care s'au găsit germanii după 15 Iulie, când ruşii au reluat atacurile la Nord de Pripet.

Iată ce zice Ludendorf despre această situaţiune:

„In ziua de 16 Iulie, ruşii se năpustiră în masse enorme dela capul de pod dela Riga, la Vest de Dvina şi câştigară dintr'o dată teren.

„Trecurăm prin clipe teribile până ce criza din punctul acesta se potoli, mulţumită vitejiei trupelor şi a conducerei îngrijite a operaţiunilor de către Statul Major General al armatei VIII-a, nevoit să utilizeze ca rezerve numai batalioane şi baterii izolate.

„Luptele acestea dăinuiră şi după sfârşitul lui Iulie.

„Era lămurit că ruşii îşi concentrează forţe în vederea unei alte lovituri puternice, pe când noi sângeram încă din multele răni primite pe Somme şi trupele austro-ungare erau încolţite pe frontul italian".

„Furtuna ameninţa să se deslănţuiască şi nervii noştri erau încordaţi că stau să se rupă".

„Pe când în luptele dela Riga începură să-şi piarză din intensitatea cu care fusese deschise, ruşii atacară la 25 Iulie tot la Nord de Baranovici şi tot acolo unde se credea că se află trupe austro-ungare şi unde repurtase altă dată succese; cărora de altminteri li se puse capăt printr'un atac german. Atacurile date la 25 şi 27 Iulie, cu mare furie de către ruşi, rămaseră fără nici un rezultat".

In August, luptele avură mai puţină intensitate în regiunea Riga. In Septembrie, germanii au devenit mai agresivi.

La 21 Septembrie, capul de pod dela Iacobstadt fu cucerit de ei printr'un asalt energic şi bine pregătit. Un atac analog trebuia să aibă loc asupra insulelor Oesel, Moon şi Dago, unde s'a adus o brigadă de ciclişti de pe coastele Flandrei pe frontul de Est. Deosebit, pe la sfârşitul lunei se afla la Libau, gata de a intra în acţiune, o flotă de transporturi şi un corp de debarcare, dar vânturile, au întârziat executarea debarcărei până la mijlocul lui Octombrie.

In Octombrie, când germanii erau bătuţi pe frontul de Vest, expediţia contra insulei Oesel a reuşit aci, ceeace a contribuit oarecum la menţinerea moralului german.

Comandamentul german ia asupră-şi aproape toată conducerea pe frontul de Est.

Infrângerile continue ale armatei austro-ungare şi desele capturări ale trupelor lor a îngrijorat mult pe germani, şi a adus nu numai oarecare schimbare în câteva comandamente în subordine, dar a trecut asupra comandantului german pe cea mai mare parte din frontul de Est, afară de porţiunea dela Vest de Tarnopol până la frontiera română unde cele două armate Bothmer şi Phlanzer au trecut sub ordinele arhiducelui [1]). Deosebit s'a constituit o armată a Carpaţilor, sub ordinele generalului Koewes.

Ca primă măsură, Hindenburg a mutat cartierul său dela Kovno la Brest-Lytowsky înnapoia părţii cea mai ameninţată a frontului.

Despre această trecere de comandament asupra germanilor, iată ce zice Ludendorf:

„Aranjamentele făcute între cele două Staturi Majore, fuseseră bune pentru vremuri de neactivitate şi nu avuseseră nici o clipă în vedere situaţia creată de ofensiva rusă.

„Era de absolută nevoe ca şeful frontului de Est să ia comanda întregului front dela Golful Riga până la Carpaţi.

N'am putut ajunge la asta decât cu preţul a multor discuţii lungi şi câte odată aprinse. Statul Major Austriac ţinea mult ca

---

1) Mareşalul Hindenburg subordonat marelui cartier german va exercita autoritatea sa asupra tuturor trupelor austriace şi germane aflate pe frontul dintre Baltica şi Sud de Brody, iar Arhiducele Carol subordonat marelui cartier general austriac va comanda restul liniei, adică patru armate şi anume: armata II, armata Bothmer şi armatele III şi IV.

Armatele de sub ordinele lui Hindenburg s'au grupat astfel:

La Nord de Niemen von Eichorn comanda armata VIII şi are sub ordinele sale detaşamentul von Scholtz şi armata VII.

Prinţul Leopold de Bavaria care comandase armata X (desfiinţată) comanda grupul compus din armata XII, detaşamentul Woyrsch şi grupul încredinţat generalului Gronau (fost Comad. C. 12 rez.).

Von Linsingen comanda al treilea grup compus din corpurile de armate Bernhardi, Falkenhain (22), Marvitz (6), Litzmann (11), armata VI austro-ungară şi legiunea poloneză de sub Pildsuski (Total 17 divizii infanterie şi 2 cavalerie).

Atât în armatele lui Hindenburg cât şi în acele ale arhiducelui Carol exista amestec de trupe germane şi austriace.

ca nu cumva să-şi piarză într'un chip sau altul prestigiul. Şi ca să arate că e puternic, ţinea morţiş la punctul de vedere austriac ca nu cumva predominarea militară a Germaniei, să devie vizibilă".

„Pe la sfârşitul lui Iunie, fui chemat împreună cu Feldmareşalul la Pless să ne expunem vederile noastre asupra situaţiunei pe frontul de Est. Fireşte că am adus iarăşi în discuţiune chestiunea comandei unice, şi în legătură cu aceasta am accentuat necesitatea aplicărei cât mai mult a împestriţărei unităţilor austro-ungare cu trupe germane.

Călătoria la Pless nu dădu nici un rezultat în ce priveşte unificarea comandei, căci opoziţia era încă atotputernică.

Altă schimbare de comandament

Intrarea României în războiu, aduce altă îngrijorare austro-germanilor, în ceeace priveşte comandamentul unic.

De astă dată se impune un comandament unic pentru toate fronturile, dar la puterile centrale, mai mult decât la multipla înţelegere, interesele egoiste ale fiecărui aliat sunt mai puternice decât acelea ale cauzei generale care îi adusese laolaltă în războiu.

Chestiunea comandamentului unic la puterile centrale având o strânsă legătură nu numai cu conducerea războiului dar şi cu politica lui, descriem aci, în rezumat [1]), modul cum a evoluţicnat şi cum s'a rezolvat, pentru ca cetitorul să o poată compara cu aceea a comandamentului unic la multipla înţelegere, pe care am descris-o la capitolul operaţiunilor din 1918 pe frontul de Vest.

Marele Cartier German a propus în Iulie să se pună sub comanda lui Hindenburg zona cuprinsă între Pripet-Nistru, care cuprinde armatele Linsingen, Ermoli şi Bothmer, iar Hindenburg să treacă sub ordinul M. C. G. dela Teschen care trebue să se pună de acord cu cel german pentru toate directivele technice.

Această propunere n'a fost acceptată de Conrad. Nu convenia nici lui Hindenburg, şi nu era nici în spiritul poporului german care vedea prin aceasta o scădere.

In fine, la 26 Iulie 1916, s'a propus ca întregul front de Est să treacă sub comanda superioară a lui Hindenburg, care, deşi sub ordinele M. C. G. german să nu dea nici o deciziune fără consimţământul M. C. G. Austro-Ungar.

---

1) Rezumat din General A. von Cramon, „Quatre ans au G. C. G. austro-hongrois" pag. 125—128.

Conrad nu a convenit, și a susținut că modul de a comanda până acum și-a făcut proba de bun.

Poporul austro-ungar vedea aproape ca și Conrad, prin faptul că presa austriacă lăsa să se înțeleagă că un comandament unic german ar avea avantaje numai pentru germani, pe când austro-ungarii ar avea numai de pierdut, fie în caz de victorie, fie în caz de înfrângere.

In cazul întâi, germanii și-ar asigura toate avantajele și compensațiile, neglijând pe austriaci și pe unguri. In cazul al doilea, își va trata chestiunile personale, abandonând pe austriaci și pe unguri.

Imposibilitatea creerei comandamentului unic prin înțelegerea dintre două cartiere, a dus la nevoia ca să se soluționeze chestiunea de către cei doi suverani, ceeace era de prevăzut că va aduce demiterea lui Conrad în caz de realizare a formulei germane.

In urma conferinței dela Pless din ziua de 28 Iulie s'a ajuns la următoarea formulă :

Hindenburg, comandant al frontului N.-E. dela Mare până la armata II-a austro-ungară (Böhm Ermoli) sub ordinele M. C. G. german cu obligațiunea ca pentru chestiunile privitoare la regiunea dela Sud de Pripet să ia înțelegere prealabilă cu M. C. G. austro-ungar.

Armatele dela aripa de Sud au format grupa de armate a prințului moștenitor.

In urma acestei soluțiuni, cu toate că s'au adus însemnate schimbări, înlocuiri de trupe și de unități, și intercalări cu trupe germane, în fine, cu toate că s'a simțit o ridicare materială și morală a acelui front, totuși soluțiunea fiind un compromis, iar nu un comandament unic, n'a dat rezultate.

Enver-Pașa și Țarul Bulgariei, au emis părerea că însă-și Impăratul Germaniei să ia comanda supremă.

Arhiducele Frederic care până aci declarase că nu se desparte de Conrad șeful său de Stat-Major, a declarat că revine dacă Impăratul german ia comanda supremă.

Formula era următoarea: „Impăratul Germaniei va exercita direcțiunea unică a tuturor chestiunilor privitoare la conducerea războiului. Organul său de comandament va fi șeful de Stat-Major al armatelor de operații germane".

Conrad s'a opus, a prezentat demisiunea și a adus diferite argumente care priveau prestigiul monarhiei, deși, în realitate, era

vorba de prestigiul persoanei sale, încât Impăratul Frantz Joseph a respins demisiunea lui Conrad şi a cerut un contra-proect în sensul că:

„Să se garanteze drepturile de suveran, demnitatea puteri militare a monarhiei şi puterea M. C. G. austro-ungar".

Contra-proectul, dar, care n'a luat fiinţă, cuprindea înţelegerea între Impărat, asupra:

Deciziilor fundamentale pentru operaţiile comune.

Desemnarea comandantului-şef al acelor operaţiuni.

Fixarea efectivelor.

Fiecare cartier general să facă propuneri ca să fie examinate sub direcţiunea M. C. G. german.

Şeful de Stat-Major al armatei aliate care va da pe comandantul-şef.

Chestiunile de transport, hrană, muniţie, priveşte pe fiecare armată.

Cu alte cuvinte, contra-proectul înfiinţa mai mult un consiliu suprem, decât să rezolve comandamentul unic.

Până să se discute acest contra-proect, evenimentele s'au precipitat. Hindenburg a fost numit şef de Stat-Major al armatelor germane, iar Ludendorf avansat general de infanterie şi numit prim-consilier al lui Hindenburg.

La 2 Septembrie 1916, acesta propune:

„Impăratul Germaniei va exercita comandamentul suprem, drepturile de suveranitate ale aliaţilor nu vor fi atinse în ceeace priveşte propriile lor forţe militare. Direcţiunea generală germană va avea atribuţiunile stabilirei executării programelor de operaţiuni comune, bazate pe situaţiunea generală, va fixa în particular obiectivele comune, importanţa forţelor de întrebuinţat şi va regula chestiunile de comandament".

Pentru aplicarea direcţiunei supreme, impăratul german va dispune de diferitele cartiere generale, cari vor trebui să se înţeleagă înaintea tuturor chestiunilor importante şi să adopte o înţelegere absolută. Toate măsurile prescrise după această înţelegere vor fi executate obligatoriu".

„Directivele impăratului german vor fi date în numele *„direcţiunei supreme a războiului"* prin şeful de stat major al armatelor de război germane.

La 6 Septembrie convenţiunea a fost semnată de Hinden-

burg și Conrad în numele suveranilor lor. Bulgaria și Turcia au semnat mai târziu.

După cererea lui Conrad, s'a mai semnat și un articol adițional secret cu următorul cuprins:

„Împăratul Germaniei, se angajează, în direcțiunea operațiunilor comune în toate negocierile privitoare la conducerea războiului și se asigură de următoarele principii: să asigure protecțiunea și integritatea Austro-Ungariei cu aceeași grije ca a imperiului german.

In cazul când M. C. G. austro-ungar nu va putea să dea aprobarea sa deciziunilor, directivei supreme a războiului, Împăratul Wilhelm, se va pune direct de acord cu Împăratul Frantz Joseph".

Acest articol nu s'a comunicat celorlalți aliați, desigur, pentru a nu ridica și ei aceleași pretențiuni.

Aceasta se crede că va fi ultima formulă a comandamentului unic la puterile centrale.

Insă, după moartea Impăratului Frantz Joseph, Arhiducele Carol, devenit Impărat, luând comanda supremă a armatelor austro-ungare a trebuit să se modifice acordul în sensul următor:

„Șeful de Stat Major german, va regula chestiunile operațiunilor comune înțelegându-se cu șeful de stat major austriac.

Dacă ei nu se înțeleg, chestiunea va fi tranșată de către cei doi șefi supremi.

Dacă aceștia nu se înțeleg, deciziunea impăratului german va fi definitivă".

Această modificare lăsa în întuneric chestiunea dreptului de a comanda, care, de aci înainte rămâne să reiasă ca rezultată din negociere.

Dezastrul Germaniei și al aliaților ei a găsit comandamentul unic în această stare.

Câteva date asupra Arhiducelui Carol, devenit împărat al Austro-Ungariei la 1916 [1])

Arhiducele Carol se găsea comandant al armatei XII austro-ungare, în momentul când a moștenit coroana de impărat al monarhiei.

[1]) Rezumat și reproducere din Cramon, op. citat, pag. 154-168.

La numirea sa ca moștenitor al tronului, după asasinarea Arhiducelui Frantz Joseph, nu se bucura de reputațiunea celui dintâi. De altfel nu se ocupase nici odată de chestiunile politice și de cele cari l-ar fi privit ca suveran.

După declararea războiului, a stat mult timp pe lângă cartierul dela Teschen, dar nu a putut mări cu nimic încrederea în valoarea lui, nici în corpul ofițerilor austro-ungari, nici față de cartierul general german.

Tendința de independență a lui Conrad și lipsa de atenție a lui către curte și M. C. G., în chestiunile generale pentru conducerea războiului, precum și căsătoria lui Conrad în timpul războiului cu o femee divorțată, a lăsat urme neplăcute în sufletul Arhiducelui Carol.

In 1916 i s'a dat comanda corpului 20, destinat pentru ofensiva în Italia. Incadrat cu trupe și ofițeri germani și având pe colonelul Waldstaten șef de stat major, acest corp a obținut succese care s'au revărsat asupra prestigiului Arhiducelui Carol.

După înfrângerea austro-ungarilor la Lutzk, Arhiducele Carol a luat comanda armatei XII austro-ungară destinată a lupta contra rușilor.

Ca să nu piardă din aureola de comandant, câștigată în Italia, a fost numit șef de stat major generalul von Seekt cu numeroși ofițeri germani, iar colonelul von Waldstäten, a urmat pe Arhiducele din Italia în Galiția ca prim colaborator al șefului de stat major.

Mai târziu Waldstäten a trecut la armata VII. După câtva timp Arhiducele Carol comanda întregul grup de armate a aripei de Sud contra frontului ruso-român.

La suirea sa pe tron, Austro-Ungaria a mutat cartierul dela Teschen la Baden, contrar părerei lui Conrad, și cu totul în desavantajul cooperării cu M. C. German.

In acest timp ca împărat a luat comanda armatelor sale, ceeace a trebuit să aducă o modificare în acordul menționat pentru „Direcțiunea supremă a războiului".

Manifestările psihice ale Arhiducelui Carol suferea două influențe moștenite: una a firei Arhiducelui Frantz Ferdinand și alta a femeilor din familia sa.

„Arhiducele Frantz Ferdinand era un autocrat. Crudele experiențe personale făcuse din el un mizantrop. Nu ținea seamă de

lume. Avea o conștiință exagerată despre puterea sa, de aceea, strivea tot ce-i bara drumul.

„Mama tânărului împărat, era o catolică îndârjită și era puțin favorabilă Prusiei protestante și Hohenzolernilor"[1]).

Tânărul împărat — ignorând lumea, nefixat încă în ideile sale și foarte slab de caracter era hărțuit de aceste două influențe.

Afară de aceasta, era un credincios extraordinar și foarte atașat de soția lui.

El lua din ambele influențe ceeace îi părea convenabil într'un moment dat, dar ceda în cele din urmă, și din ce în ce mai mult la influența femeilor.

Energia lui nu era suficientă pentru a învinge dificultățile; el se mulțumia numai să înlăture persoanele care i le făceau.

Continuarea operațiunilor până la finele anului 1916

Brussiloff, după o oprire de câteva zile, și după intrarea României în războiu, a reluat ofensiva cu cele două aripi spre Stochod și în direcțiunea Carpați. Până la finele lunei August a atins la Sud isvorul Bistriței, muntele Koverla și localitarea Rafalovka; iar la Nord luptă puternic între Kovel, Vladimir-Volinsky și Kalicz, luând circa 20 000 prizonieri.

Ofensiva rusă urmărește străpungerea în direcțiunile Tarnopol-Lemberg Kalicz și Szigetul Marmației.

La 6 Septembrie, Kalicz este bombardat și incediat, însă n'a fost ocupat. În restul lunei Septembrie Brussiloff obține numai succese locale dar reușește în Carpați, după lupte serioase, să se lege cu armata română la Nord de Maros.

La sfârșitul lunei August și în primele zile Septembrie, rușii încearcă o nouă ofensivă în Galiția Orientală și în Carpați. Armata lui von Bothmer se retrage dela Zlota-Lipa dincolo de Narajovka iar trupele austro-ungare din Carpați se retrag până la pasul Tătarilor.

Constrângerea poate ar fi continuat dacă n'ar fi intervenit întăriri germane.

Asupra acestei situațiuni iată ce zice Ludendorf:

„Soliditatea acestui front fiind condițiunea prealabilă a oricărei operațiuni împotriva armatei române din Transilvania nu mai

1) Cramon, op. ci at, pag. 160.

rămânea altceva de făcut decât să expediem grupurilor de armate Böhm Ermoli şi Arhiducelui Carol pe Nistru şi în Carpaţi, cel puţin trei divizii venite depe frontul de Vest . . . . .

„Am consimţit cu moartea în suflet . . . îmi aminteşc sentimentul de amărăciune ce m'a cuprins faţă de armata austro-ungară când mă gândeam la situaţiunea în care ne aflam pe frontul de Vest şi cel de Est şi la toate sforţările pe care trebuia să le facă soldaţii noştri.

„Noi atacuri ruse date cu vigoare, şi cu mari sacrificii de oameni, la Vest de Lustzk împotriva liniei Saturtzy-Pustomity, împotriva sectorului Graberka de la Vest de Brody şi înălţimile dela Zborow, precum şi împotriva punctului Bizezany şi a porţiunilor noastre dela Narajowka, rămaseră toate fără nici un succes.

„Deasemenea şi în luptele care se desfăşurau în Carpaţi în preajma defileului Tătarilor şi a coamei care se întinde spre Sud-Est până la Carlibaba. Ruşii nu mai putură să obţie teren într'o măsură apreciabilă [1]).

Din Septembrie până la finele lui Decembrie, operaţiunile depe întregul front de Est au avut caracter cu totul local. Iniţiativa mişcărilor a trecut una de partea austro-ungarilor cari au putut lucra nesupăraţi contra armatelor române.

Trupele ruse depe front, deşi pătrunse de curentul bolşevic din interiorul Rusiei, totuşi, în parte s'au menţinut. Dacă enervarea nu s'ar fi mărit zilnic din lipsa de hrană, îmbrăcăminte şi muniţiuni, a căror lipsă a fost intenţionat organizată de autorităţile conducătoare din Rusia, poate s'ar mai fi menţinut.

Ruşii ocupă în Decembrie Carlibaba.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1916

1. Atacurile dela Lutsk, Dubno şi Siret-Nistru reuşesc dela prima pornire. Armata IV-a la Stry şi armata VII-a la Siret se retrag în dezordine pierzând fiecare dintre ele între 54—57 % dintre care majoritatea prizonieri. Armata II-a austriacă se retrage aproape în aceleaşi condiţiuni de dezordine şi pierderi.

La 7 Iunie, marele cartier austro-ungar speriat de dezordinea dela armata IV-a cere concursul trupelor germane.

---

1) Op. citat, vol. I, pag. 330-332.

Falkenhayn, nu vedea situaţiunea atât de desperată nici nu poate să dea ajutor eficace din cauza situaţiunei dela Verdun şi a tensiunei depe frontul dintre Riga-Pripet, dar, în acelaş timp trebue să profite pentru asigurarea comandamentului unic pe frontul de Est pentru a face pe Conrad să renunţe la ofensiva din Tirol pe care Falkenhayn o condamnase dela început.

2. Marele Cartier german n'a renunţat la operaţiunile depe frontul de Est la cel dintâi strigăt al armatelor austro-ungare. Insă în urma dezastrului din Italia când armata IV-a a pierdut în 12 zile 54 % şi armata VII-a 57 %, atunci abia a hotărât să vie în ajutor.

3. Ofensiva rusă din 1916 a provocat căderea a doi comandanţi austriaci: Arhiducele Joseph Ferdinand şi Phlantzer Baltin.

Cel dintâi a dat probe de incapacitate la Lutzk şi Rovno; cel de al doilea nu se bucurase niciodată de multă stimă între trupe.

M. C. G. german a cerut de multe ori schimbarea lui, însă nu a putut'o obţine.

Despre rezultatul final al ofensivei dela Lutzk 1916, Cramon zice:

Ruşii n'au putut pătrunde nici în direcţia Kovel nici în direcţia Lemberg. Dar austro-germanii n'au reuşit să-i respingă căci 20 divizii germane se fărămiţase, deosebit că, pe frontul de Vest se desfăşura bătălia depe Somme dela 1 Iulie.

Puterile Centrale ajunsese limita forţelor, dar din fericire pentru ele ofensiva rusă s'a oprit prea de vreme; iar România a intrat în acţiune prea târziu [1]).

4. Cu privire la continuarea ofensivei lui Brusiloff, Cramon zice:

„A fost o greşală că ruşii au atacat spre Kowel, sector foarte bine întărit şi apărat, în loc de a ataca spre Lemberg".

Dacă ar fi atacat în această din urmă direcţiune, ar fi obţinut la acea epocă un mare succes la Vest de Stry. Ar fi trebuit numai să se acopere bine spre Stry [2]).

5. Se poate susţine că dacă germanii ar fi continuat în primăvara anului 1916 ofensiva în Rusia, în loc de ofensiva dela Verdun,

---

1) Cramon, op. citat, pag. 110.
2) Op. citat, pag. 109.

ar fi obţinut rezultate ce puteau cântări greu în balanţa victoriei decisive, sau, cel puţin, în balanţa unei păci salvatoare.

6. După drama sângeroasă dela Verdun, a urmat ofensiva franco-engleză depe Somme şi ofensiva armatelor ruse refăcute, punând pe Germania în cea mai grea situaţiune în care s'a găsit vreo-dată.

La finele lui Iunie 1916, frontul ocupat de ruşi în urma ofensivei lui Brusiloff, prezenta două spărturi: una produsă de trupele lui Kaledin în direcţiile Vladimir-Volhynsk-Sokal, şi a doua, produsă de Litscynsky, la Sud, în valea superioară a Prutului, către Delsty şi Nadvorna.

Dacă interiorul Rusiei n'ar fi stat pe un vulcan şi dacă între comandamentul militar şi guvern ar fi fost unitate de vederi, situaţia frontului ar fi fost în cele mai fericite ocaziuni pentru a desăvârşi victoria strategică.

Această afirmaţiune se întăreşte nu numai prin faptul că aliaţii au fost siliţi să aducă trupe depe celelalte fronturi, prin aceea că în acel timp România intra în războiu, dar şi prin aceea că în luptele din Iulie şi August, ruşii încă au putut înainta şi obţine succese pe unele părţi din front.

7. Metoda întrebuinţată de Brusiloff în ofensiva din vara anului 1916, de a ataca succesiv şi fără întrerupere, pentru a lărgi frontul pe dată ce obţine spărturi şi de a ocupa obiective imediate fără a pierde din vedere pe cele depărtate; o găsim mai târziu întrebuinţată în mare de către Foch care a consfinţit-o în ştiinţa războiului.

8. Despre rezolvarea comandamentului unic în Iulie 1916, iată ce zice Ludendorf:

La 27 Iulie, furăm chemaţi din nou la Pless. Ştirea primită în ziua aceea cum că Brody căzuse, făcu pe Marele Cartier Austro-Ungar să-şi mai modifice până la oarecare punct atitudinea, şi se învoiră ca Feld-mareşalul von Hindenburg să ia comanda pe întregul front până la Sud de Brody.

Armatele generalului Conte Bothmer şi a generalului von Phlanzer Baltin, formau o grupă sub arhiducele moştenitor, având ca şef de Stat Major pe generalul von Seekt. Noi rămaserăm sub comanda Marelui Cartier German. Grupul de sub arhiducele Carol

rămânea ca și mai înainte sub comanda Marelui Cartier Austro-Ungar. Nu se ajunsese încă la o hotărâre deplină. Cu toate acestea, actuala alcătuire avea atâtea avantaje că o consdieram ca un mare progres.

9. La Septembrie 1916, când se termină ofensiva lui Brusiloff, se împlinea un an de când Țarul luase comanda.

Gândindu-ne la dezastrul de pe frontul rusesc din 1915 și la conducerea strategică și înțeleaptă a lui Brusiloff, după nouă luni, la eroismul soldaților ruși, la actele de inițiativă și de conducere înțeleaptă ale multora dintre comandanții unităților mari, în fine, la rezervele care mai existau și la moralul atât de ridicat în cursul acestei ofensive, tragem învățătura că în orice moment se poate reface numărul, dacă există acest număr și dacă un mănunchi de oameni își iau această răspundere.

In situațiunea aceasta a fost armata franceză la 1917, când s'a produs schimbarea de guvern și de comandament prin aducerea lui Pétain.

Intr'o situațiune mai grea decât aceasta se găsea poporul francez după dezastrul dela Sedan, când oameni de talia lui Gambeta au ridicat moralul poporului și s'a organizat pentru luptă, astfel că a trebuit să continue războiul încă trei luni.

Partide cari nu vedeau cu ochi buni asemenea schimbări, au existat în Franța precum au existat și în Rusia; dar cei ce-și luase răspunderea în Franța, au fost atât de tari în cât au cerut imediat condamnarea la moarte și au trimis la închisoare pe cei ce nu se puteau ridica la înălțimea momentului.

Țarului i-a lipsit puterea de a da poporului libertățile impuse de timp și de a lua măsuri severe contra acelora cari turburau această libertate.

Această slăbiciune a plătit-o Țarul prea scump.

Țările care s'ar găsi în astfel de situațiuni, pot trage de aci folositoare învățături?!

10. Evenimentele din Tirol și cele din Rusia din vara anului 1916, a micșorat mult valoarea și prestigiul lui Conrad, consiliile de miniștri și parlamentul încep să discute serios chestiunea comandamentului superior în legătură și cu aceea a comandamentului unic, pe care îl pretindeau germanii, dar îl refuzase austriacii.

Impăratul a trimis pentru prima oară la Techen, lui Conrad, avizul său de nemulțumire [1]).

La aceasta se adaogă și faptul că în acel timp Conrad s'a căsătorit și a adus la Cartier pe soția sa, permițând și ofițerilor să-și aducă familiile.

„M'am găsit adesea în situațiunea penibilă că trebue să pătrund într'un mediu de familie când aveam să îndeplinesc vre-o misiune de serviciu [2]).

„Ludendorf spune că în primăvara anului 1916 multipla înțelegere a făcut următoarele erori strategice" :

„Înaintarea rușilor în Armenia, care le adusese ocuparea Trebizondei și Erzerum, n'avea nici o valoare strategică, rușii nefiind obligați să facă cine știe ce sforțare".

„Operațiunile engleze din Persia, Mesopotamia și Peninsula Sinai nu avea de scop distrugerea armatei turcești și cucerire de teritorii pentru imperiul mondial englez."

„Ofensiva a cincea după Isonzo, pronunțată după atacul german dela Verdun, dădu greș din cauza aceasta [3])".

„Ora, când Puterile Centrale au hotărît continuarea operațiunei pe frontul de Est, fără să se fi creiat în acelaș timp un comandament unic, a fost o eroare care a adus grele consecințe. Puterile Centrale au convenit la sistemul diplomatic *a se pune de acord* și a se liniști, dându-și asigurări reciproce că: *să lucreze în același timp ca aliați credincioși*".

Sunt împrejurări în războiu și chiar în timpul tratativelor diplomatice când asigurările reciproce nu pot aduce avantajul pe care îl aduce o atitudine energică.

Foch, în 1918, a cerut categoric să înceteze asigurările reciproce și să i se dea comanda supremă. Numai această atitudine a adus victoria.

De altfel, în 1919, România a făcut bine că a ocupat Buda-Pesta, când s'a convins că asigurările reciproce ale aliaților nu sunt suficiente.

Franța, în 1923, găsindu-se într'o situațiune identică, a ocupat Ruhr, socotind că asigurările reciproce nu sunt suficiente.

1) În termeni austriaci, se zice Questemberg, dela numele mesagerului trimis de Ferdinand al II-lea la Walenstein, cu ocazia unei nemulțumiri analoage.

2) Cramon, op. citat, pag. 117.

3) Op citat. vol. I, pag. 245.

Turcia de asemeni a luat o atitudine în ultimii doui ani contra asigurărilor reciproce

Să luăm aminte, noi, România Mare, despre pericolului asigurărilor reciproce.

13. „Artileria rusă a fost apreciată de inamicii săi din punctul de vedere al tirului. Se pare că și din punctul de vedere moral tot artileria a fost mai bine; ceeace se poate constata din modul cum a susținut retragerile debandadei rusești, precum și din atitudinea ostășească pe care a avut-o artileria până în ultimile zile ale dizoluției rusești".

14. Lt.-colonel H. Corda, rezumează astfel rezultatul operațiunilor ruse din 1916:

„Dacă operațiunile ruse din vara anului 1916 n'au dat ceeace începutul strălucitor lăsase să se întrevadă, au avut totuși rezultate considerabile. Aproape un milion de austriaci au fost scoși din luptă, 429.000 prizonieri, 200 tunuri luate. Prin aceste operațiuni s'a ușurat mult Italia, s'a recucerit vaste teritorii, s'a restaurat prestigiul militar al aliaților și s'a șters amintirea penibilă a eșecurilor nenorocite din 1915. In fine, s'a cauzat Puterilor Centrale o uzură materială și morală considerabilă, care le-a adus aproape de prăpastie [1]).

1) La Guerre Mondial. Librairie Chapelot, pag 18.

CAPITOLUL IV

Operaţiunile din 1917

Situaţia generală

In acest an s'au început mişcările sociale în Rusia, şi s'au produs succesiv: grevele, revoluţia democraţilor, luptele dintre partidele revoluţionare, în fine, revoluţia extremistă şi atotputernică a lui Trotzky şi Lenin.

Operaţiunile militare au fost influenţate de această stare şi s'au slăbit în consecinţă, până la complecta dizolvare a armatei ruseşti.

In timpul acestei stări de dizoluţie s'au petrecut următoarele operaţiuni militare şi stările de revoluţie de mai jos:

I. Operaţiunile dela 1 Ianuarie la finele lui Martie

Germanii atac pe frontul Dwina şi reuşesc a pune stăpânire pe unele puncte. Trupele lui Ratko Dimitrief contra-atacă cu succese la Vest de lacul Balut, ocupă insula Dwina, şi ia 1000 de prizonieri şi 30 tunuri.

General Alexieff

In Bucovina, la Vatra Dornei, ruşii atac cu succes şi ia 600 prizonieri şi 3 tunuri; iar la finele lunei Ianuarie atacă spre Iacobeni, înaintează 3 km. şi ia 1200 prizonieri.

La începutul lunei Februarie, germanii atacă în regiunea Dwina pe râul Aa la Est de drumul Kaluzeen, însă nu obţin rezultatele dorite.

La finele lunei Februarie, ruşii pierd câteva poziţii în Carpaţii pădurosi către Valeputno şi Iacobeni.

In Martie, după primele zile de revoluție, generalul Alexief rămâne generalism, Rusky comandă grupul de Nord, Brusiloff grupul dela Sud; iar Everth demisionează, fiind înlocuit cu Litscynsky.

Atacul german dela Stokhod (3 Aprilie)

Comandamentul german pentru a încerca puterea de rezistență a armatelor ruse după revoluție, și pentru a cunoaște cantitatea de unități ce ar putea lua de aci pentru a le trimite pe alte fronturi, a ordonat ca generalul Bernhardi cu $1^1/_2$ corp de armată să atace trupele rusești spre Stokhod.

La 3 Aprilie s'a produs atacul de front asupra pozițiunilor depe malul stâng, în special asupra capului de pod dela Toboly și o demonstrație de trecere mai în sus.

Rușii. după o pierdere de circa 20.000 oameni, s'au retras.

Guvernul provizoriu a destituit pe generalul Lesch și Januschensky cari comandau aci. Cauza principală a acestei înfrângeri a stat în spiritul revoluționar și de indisciplină al armatei.

II. Prima fază a revoluțiunei ruse sub Kerensky

Încă din timpul războiului ruso-japonez (1904) și din timpul revoluției ce a intervenit în 1906, s'a putut vedea slăbiciunea morală a colosului rus. Această slăbiciune avea cauza mai mult în tendința sectară a conducătorilor și în imoralitatea administrativă decât în curentele sociale.

Curentele sociale extremiste nu ar fi putut influența massa, dacă n'ar fi existat cele dintâi două cauze.

Regimul parlamentar din ultima decenie și reformele vagi din ultimul timp nu puteau satisface massa poporului care simțea pe umerii lui greutatea din ce în ce mai mare a unui regim apăsător.

După revoluția din 1906, Țarul Nicolae a admis unele dispoziții democratice, însă, încet, încet le-a retras.

Duma nu mai era decât o ficțiune de reprezentare națională.

Cei 130.000 nobili aveau în Dumă același număr de reprezentanți ca cei 130 milioane de țărani. De altfel massa națiunii

rusești cuprindea 5 % intelectuali burghezi, 15 % intelectuali sau agenți germani cari populau biurourile și înaltele funcțiuni până la curtea țarului, 80 % țărani inculți, inclinați către visuri mistice, ușor de pornit la rătăcire socială. Popii, unii belivi, cei mulți grosolani, n'aveau înrâurire asupra țăranului. Curtea, unde călugărul Rasputin făcea de lungă vreme pe scandalosul repartizator al tuturor favorurilor, era cu totul ne-populară și nu putea să ofere Țarului nici un sprijin. Țarina, prințesă de Hesa, dăduse cuvântul de ordine contra oricărei reforme și oricărei idei liberală.

Intervenția creditului francez în ultima decenie pentru ridicarea industriei ruse [1]) nu ajunsese până la 1914 în stare să influențeze pentru introducerea unei reforme socială nouă în Rusia.

Operațiunile din 1914-1916, cu alternative de succese mai mult de partea austro-germanilor, nu contribui — precum se credea — la crearea unei stări morale puternice în Rusia, care să ducă la spiritul de sacrificiu pentru salvarea patriei.

Biurocrația rusă, atinsese sub Sturmer, la finele anului 1916, puterea absolută. Această biurocrație, chiar după plecarea lui Sturmer, pătrunsă de frica cererilor de reforme sociale, voia pacea în orice chip cu Germania, pentru ca apoi să-și poată restabili autoritatea amenințată. Acest colos biurocratic fu atacat de o coaliție a forțelor politice adverse. Partidele democratice, partidul libertății, socialiștii, comuniștii, ajutați de faptul că lucrătorii și țăranii erau obosiți de războiu, lucrară unii pe față, alții în ascuns contra biurocrației țariste.

Nu toate aceste mișcări erau sincere. Unele porneau dela dorința de a pune mâna pe putere, altele — conștient sau inconștient — serveau de instrumente ale propagandelor străine pentru a servi pe unul sau altul dintre beligeranți. In special propaganda germană a grăbit prăbușirea Rusiei.

Duma, susținută de uniunea zemstwelor și municipalitățile susținute de lucrători, lucrau contra intrigilor dela Curte, unde Țarina și Rasputin, reușise să suprime orice voință a Țarului.

In rezumat, se cerea Țarului să întocmească un minister responsabil sub controlul reprezentanților poporului, ceeace nu a făcut. La 30 Decembrie 1916, Rasputin a fost omorât, însă până

---

1) La finele lui Decembrie 1917, Franța avea în Rusia creanțe de 17 milioane franci.

în primăvară, Ţarul nu a fost în stare să ia nici o măsură pentru satisfacerea cererilor poporului.

La 7 Martie se încep grevele şi discursurile revoluţionare pe unele strade din Petersburg.

Ţarul disolvă Duma la 12 Martie, dar în aceeaşi zi soldaţii din regimentul de gardă proclamă unirea lor cu poporul. Rodzinko, preşedinte, formează un comitet executiv care arestează pe miniştri şi constitue un guvern provizoriu presidat de Prinţul Lvof. (Rodzinco, Milukov, Kerensky, Gutschkof).

Câteva zile sunt lupte între poliţişti şi revoluţionari, dar în cele din urmă revoluţionarii ii răspândesc, reuşesc să deschidă fortăreaţa Sf. Petru şi Pavel şi ard tribunalele.

Mai toţi delegaţii guvernului provizoriu făceau parte din partidul „Cadet" (constituţionali-democraţi) şi aveau de partea lor majoritatea democraţilor Dumei. Insă aceştia toţi dorind să aibe de partea lor mişcarea socială, au început să împartă atribuţiunile şi cu Sovietele.

Lucrătorii, grăbiţi să se declare revoluţia socială, formează în Palatul Taurida un comitet de 1600 delegaţi lucrători şi soldaţi, cari încep să treacă peste atribuţiunile guvernului provizoriu.

Prikazul No. 1, dat la 14 Martie, suprimă în corpurile de trupă salutul şi onorurile, generalizează regimul de comitete la trupele depe front, suprimă autoritatea şi tae disciplina, declarând dreptul soldatului de a-şi alege şefi. Pe lângă faptul că soldaţii alegeau ca şefi tot soldaţi, ei doritori de a asista la împărţirea pământului anunţat, dezertau în massă, fără măcar a aştepta pacea.

In acelaş timp se ia măsuri pentru abdicarea Ţarului.

In noaptea de 15-16, Nicolae al II-lea [1]) da manifestul său

---

1) Nicolae al II-lea s'a urcat pe Tron la 1894. A menţinut regimul autocratic, a fost consecvent cu alianţa Franco-Rusă. Măsurile sale arbitrare în Finlanda, Polonia, provinciile baltice, contra studenţimei, contra mişcărilor ţărăneşti şi nenorocitul războiu din 1904, a provocat revoluţia din 1906, pe care a sufocat'o prin mijloace teroriste, pronunţând constituţia. Dela 1906 până la 1914 însă, a disolvat 4 Dume, din cauză că toate legile votate erau rău înţelese şi rău prezintate Ţarului de către biurocraţia rusă. Oprirea alcoolului în 1914 pentru ca să poată lucra bine poporul, pornea totuş dela lipsa de încredere. In realitate răul pornea dela lipsa de conducere, lipsa de muniţiuni, de hrană, etc. ceeace reeşea din ce în ce mai în evidenţă, şi lăsa de văzut că nu alcoolul ci alte cauze mai adânci rodeau poporul rus şi aduceau aceste rele. Intelectualii străini şi capitalul n'au fost străini de acestea.

către popor, prin care anunță că abdică în favoarea Marelui Duce Mihail, care însă refuză tronul până la pronunțarea poporului în constituantă.

Iată cuprinsul manifestului:

„In zilele de mare luptă în contra dușmanului din afară, care de trei ani încearcă să subjuge țara noastră, Dumnezeu a voit să trimeată Rusiei o nouă și penibilă încercare. Turburări interne amenință să aibă o repercursiune fatală asupra mersului ulterior și al întregului războiu. Destinele Rusiei, cinstea eroicei noastre armate, fericirea popoarelor, tot viitorul scumpei noastre țări, cer ca războiul să fie dus cu orice preț până la un sfârșit victorios.

„In aceste zile hotărâtoare pentru viața Rusiei, am crezut de datoria noastră față de conștiința noastră să ușurăm poporului nostru o unire strânsă și organizarea tuturor forțelor sale pentru grabnica îndeplinire a isbândei.

„Pentru aceasta, în acord cu Duma imperiului, noi am recunoscut ca bine să abdicăm coroana Statului și să depunem puterea supremă".

Comitetul delegaților grăbește însă revoluția prin arestarea Țarului și Țarinei, destituirea Marelui Duce Nicolae, amnistia generală, libertatea presei și a grevelor, suprimarea pedepsei cu moarte, independența Finlandei, libertatea politică a Lituaniei, Georgiei și Letoniei, emanciparea evreilor [1]).

Germania autocrată, lucrează în umbră: trimite socialiștii săi la congresul dela Stocholm, face să se declare revoluțiunea rusă contra oricărei anexări de teritorii și, lucrează pentru pace separată cu Rusia prin Lenin.

Ca reacțiune, guvernul francez trimite în voiaj în Rusia pe Albert Thomas.

In Mai, se face înțelegerea între guvernul provizoriu și comitetul delegaților, lucrători și soldați (Sovietul), mărindu-se numărul membrilor din guvernul provizoriu prin socialiștii Tseretelli și Skobeleff.

Ca rezultat, Milukoff, partizan al anexării Constantinopolului, s'a retras din guvern.

Kerensky, numit ministru de războiu și al marinei, face apel

1) Parlamentele aliate, ca o ironie a istoriei, aduc omagiu fostului Țar pentru lealitatea sa față de Antantă, și salută regimul nou al libertății.

călduros la patriotismul și disciplina luptătorilor. Guvernul proclamă patria în pericol. Aliații sper încă în sinceritatea și sprijinul Rusiei.

In armată pătrunde curentul: Pace fără anexiuni și îndemnități. Kerensky inspectează frontul și numește generalism pe Brusiloff[1]).

Această stare de lucruri o descrie astfel St. Vast: „In zadar avocatul Kerensky, cu elementele cele mai de seamă din soviete: Tretchenko, Tserentelli, Savinkof, caută să introducă o dictatură națională (Mai 1917). Lucrul încetă la câmp și în uzine; personalul căilor ferate își părăsi serviciul și alimentele nu mai putură ajunge la orașe. Soldații, după o lungă fraternizare cu germanii, înlesniră cele mai culpabile escese, masacrară ofițerii lor și aleseră pentru a-i înlocui pe cei mai răi dintre ei, dezertară în massă pentruca să se ducă să-și ia parte din împărțiala pământului. Agenții germani vărsau bani pentru ca să mai mărească anarhia și să poată smulge pacea separată“ [2]).

Cu toate acestea, la finele lunei lunie, congresul general al sovietelor din Rusia — contrar tendințelor de pace ale sovietului din Petrograd — votează cu majoritate continuarea războiului și pregătirea ofensivei.

Ca rezultat, cu toate greutățile financiare și scumpirea vieței, la începutul lui Iulie, Kornilof pornește ofensiva. Din nenorocire însă, în timpul când el obține succese spre Tarnopol, începe o sângeroasă mișcare a revoluționarilor extremiști la Petersburg, în cap cu Lenin și Sinovief.

Operațiunile militare sub Kerensky

La începutul lunei Iulie, frontul rus dela Riga la Carpați era împărțit în trei sectoare: de Nord (Dragomiroff); de Vest (Gurko) și de Sud-Vest (Gutow).

Primele două sectoare ruse dela Riga la Smorgon și Pripet aveau în față 50 divizii germane, împărțite în două armate (Eichorn și Woyrsch).

Al treilea sector rus, dela Pripet la Dorna-Vatra, avea în

1) In acest timp guvernul expulzează pe Grimm, german, un agent trimis ca să pregătească pacea separată.

2) Petite Histoire dela Grande Guerre, pag. 140.

față 55 divizii germane și austro-ungare, împărțite în trei grupe de armate [1]).

Opera de trădare începută încă dela 1914 de Stumer și alții fiind continuată acum prin sprijinul de dezoluție al revoluționarilor, se înțelege că trupele ruse ocupau sectoarele indicate mai mult în puterea unei viteze câștigate, a unei inerții, a unei obișnuințe, în fine, în puterea unei stări fatale dela o transiție la alta, iar nu în puterea unui spirit de datorie, de sacrificiu și de iubire de țară.

Soldații ruși începuseră fraternizarea cu trupele austro-germane, aproape în toate sectoarele.

Brussiloff, cunoscând această stare de spirit, a adoptat ideia atacurilor locale și succesive, metodă care se poate asemăna cu exercițiile și cu mișcările calculate ale omului amenințat de ataxie.

S'a hotărât un atac secundar pe frontul de Nord și un atac principal în sectorul Tarnopol-Stanislau.

Austro-germanii ar fi putut profita de această stare ca să pronunțe un atac general, însă ei nu voiau să strice dispozițiunile de pace ale poporului rus, dispoziții care le conveniau; iar pe de altă parte aveau tot interesul să nu slăbească frontul de Vest prin aducerea aci de trupe și materiale.

Austro-germanii având informațiuni despre această ofensivă, dela dezertori și prin spionagiu, își luaseră măsuri de apărare; iar Germania pusese la dispoziția austro-ungurilor 6 divizii.

Despre această situațiune, iată ce zice Cramon:

„Reluarea ofensivei de către Kerensky a făcut ca austro-germanii să nu degarnisească cu totul frontul rus".

„Cu toată gravitatea depe frontul de Vest, germanii în acord cu austriacii au luat măsuri să facă față unei eventuale ofensive ruse.

1) La una dintre aceste trupe erau și două divizii turcești.

S'a hotărât să ia o contra-ofensivă în regiunea Sborow ca să învăluie, pornind dela Nord, partea meridională a frontului de Est. Cu alte cuvinte, au reluat planul din primăvara anului 1916".

„S'a pus discuțiunea dacă această ofensivă va fi o rezistență la atacurile rușilor sau independentă de aceasta. Această chestiune n'a fost tranșată definitiv, totuși s'a desfășurat ca o ripostă" [1]).

Lupta dela Berjezany. Pregătirea de artilerie a început la 29 Iunie dimineața și a mers crescând până în seara de 31 Iunie. Kerensky, pe front, încurajează trupa, ofițerii ruși fac acte de eroism și sacrificii [2]).

In zorii zilei de 1 Iulie, trupele ruse pornesc la atac spre Berjezany cu 17 divizii din armata VII-a. In acelaș timp, trupe din armata II-a pun stăpânire pe poziținea Koninsky.

Austro-germanii rezistă cu înverșunare la Berjezany. Trupele ruse luptă cu eroism și reușesc să ia 1800 prizonieri între cari regimentul 81 austriac în întregime [3]).

A doua zi, rușii resping pe austriaci în direcția Zloczow luând 5000 prizonieri.

La 6 Iulie, armata VII-a reia mișcarea ofensivă, ocupă Hodow și ajunge în apropiere de Zlota-Lipa la 20 km. Nord de Berjezany amenințat cu încercuirea.

Ocuparea localității Kalicz

La 8 Iulie, armata VIII-a rusă (Kornilof) a luat ofensivă contra armatei III-a austro-ungară (Kirchbach) aflată între Kalicz și Jezopol și a respins'o pe un front de 7 km. luând 7000 prizonieri și 50 tunuri.

A doua zi, trupele austriace s'au retras pe Lonnitza evacuând Kalicz pe care l-a ocupat trupele generalului Tcheremisoff, capturând 2000 prizonieri și 30 tunuri. Trupele ruse înaintează la Sud de Kalicz până aproape de râul Lomintza pe care l-a trecut la 10 Iulie.

Până la 13 Iulie, trupele ruse mai obțin oarecare succese,

---

1) Op. citat, pag. 24.

2) In ordinul de zi pentru ofensivă, Kerensky zice: Patria este în pericol. O catastrofă amenință libertatea și revoluția, Vă ordon să mergeți înainte.

3) Regimentelor care au atacat li s'au dat drapele roșii și au fost numite „*Regimentele lui 1 Iulie*".

dar încă din ajun contra-atacurile armatelor austro-germane se pronunţaseră mai puternic şi forţaseră pe ruşi să părăsească Kalicz.

Aci rezistenţa trupelor austriace a devenit mai serioasă, aşa că ofensiva rusă s'a oprit.

Dela 1—15 Iulie, rușii au capturat 36.000 prizonieri, 93 tunuri şi 463 mitraliere.

Iată în rezumat cum descrie Ludendorf aceste două operaţiuni dela Berjezany şi Kalicz:

„Ofensiva Kerensky a început la 1 Iulie în Galiţia Orientală cu masse compacte împotriva trupelor germane, turci şi austriaci. Pe acestea din urmă le respinge, însă nu putu să respingă pe germani şi pe turci.

„Între Zborov şi Berjezany, alte masse rusești pătrund frontul austro-ungar şi reuşesc să captureze pe soldaţi în masse, ceeace ne face să credem că se predau.

„Intervenţia de rezerve puternice trimise la 9 Iulie opreşte această spargere de front.

„La 4 Iulie, a început şi atacul rus împotriva armatei de Sud, dar aci au fost opriţi şi înfrânţi de generalul Böthmer.

„Succes deplin a avut însă ofensiva rusă la Sud de Nistru, începută în zilele de 6 şi 7 Iulie împotriva armatei III-a austro-ungare. O divizie germană care a început să oprească debandada austro-ungară a fost şi ea luată în vâltoarea retragerei.

„Ruşii ajunse până la Lomnitza şi ocupară Kalisch.

„Acest dezastru a fost oprit numai prin intervenirea unei contra ofensivă germană pornită dela Nord de Zbrow, şi intervenirea trupelor germane sosite spre Lomnitza".

Ofensiva austro-germană. Retragerea ruşilor din Galiţia

In Germania începuse în vara anului 1917 cererile poporului pentru reforme sociale; iar o parte din conducătorii politici ai Germaniei pierduseră încrederea în succesul războiului. Partizanii războiului simţiau absolută nevoe să producă o diversiune în sensul de a ridica moralul poporului german şi a nu se pierde încrederea în război.

Pe de altă parte, în Rusia, curentul extremist întreţinea spiritul de neîncredere în guvernul provizoriu socialist şi pândea momentul să pună mâna pe putere.

In asemenea momente, comandamentul superior germano-austriac hotărăşte ofensiva pe frontul de Est, cu dublu scop: să ridice moralul poporului german, şi să grăbească pacea separată cu Rusia.

Impăratul Wilhelm şi Carol, vin în Galiţia şi împreună cu von Arz hotărăsc ca grupul de armate al Prinţului Leopold să ia ofensiva în direcţia generală Tarnopol.

La 19 Iulie, după un scurt şi violent bombardament, ofensiva austro germană porneşte deoparte şi de alta de Zlotcov pe un front de 20 km. contra armatei II-a rusă comandată de Gutow.

Trupele ruse au părăsit frontul la primele focuri. Adunarea sovietelor militare discută ore întregi dacă trebue să reziste sau nu. Comandanţii cari sfătuiau să reziste sunt scoşi din comandă sau împuşcaţi. Sovietele declară că faţă de superiori nu mai există chestiunea de disciplină şi de supunere.

Cu toate că poporul în toate adunările lui politice face apel la patriotism şi la disciplina soldaţilor, şi cu toate că aceste adunări simpatizează cu guvernul provizoriu, acţiunea extremiştilor devine din ce în ce mai puternică, trupele continuă retragerea şi dezorganizarea armatei la adăpostul sentimentului revoluţionar şi în afară de orice răspundere şi pedeapsă.

Astfel, ofensiva austro-ungară înaintează 50 km. în trei zile.

In ziua de 21 Iulie, stânga armatei lui Leopold de Bavaria ajunge la 9 km. de Tarnopol aflat în flacări. Divizia 155 rusă opune aci oarecare rezistenţă, însă n'a putut rezista prea mult căci armata VII-a rusă se retrăsese la Sud de Berjezany.

Generalul Gutow este înlocuit cu Kornilof căruia îi urmează la armata VIII Tcheremissoff.

Armata VIII-a, la Sud de Nistru, părăseşte poziţiile dela Kalicz şi de pe Lomnitza. Galiţia începe să fie părăsită de armatele ruse.

La 23 Iulie, comandamentul superior rus dă ordin să se împuşte soldaţii fugari.

La 24 Iulie rusii părăsesc Tarnopol, iar garda prusiană îl ocupă.

Diviziile 113, 153 şi 174 părăsesc frontul între Siret şi Stripa fără să tragă un foc [1]).

La Sud de Nistru, trupele generalului Tcheremissoff părăsesc linia Bistriţei cu oraşele Stanislau şi Nadvorna [2]).

1) Divizia 194 aflată tot pe acest front a luptat şi s'a retras demn.

2) Efectul acestei dispoziţiuni în Galiţia se simte şi pe frontul de Nord. Astfel între Smorgon şi Krevo la Nord de Niemen, inamicul a ocupat Krevo prin retragerea fără lupte a trupelor ruse.

In zilele următoare, armata lui Böhm Ermoli continuă înaintarea și intră în seara de 25 în Auzatz, iar în seara de 26, atinge Kolomea.

Armata lui Koewess înaintează în Carpați, respinge pe ruși din trecătoarea Tartarow și Karlibaba, apoi coboară în direcția Cernăuți In acelaș timp pe când la Nord de Nistru, austriacii ating spre Husiatyn, frontiera Podoliei; la Sud ating Kuty și Zaleszcyki.

Armata română, refăcută, ia ofensiva contra dreptei Arhiducelui Joseph ca să ajute indirect dreapta lui Korniloff [1])

Deși Brussiloff a fost înlocuit cu Korniloff care s'a arătat mai puțin conciliant față de indisciplină în armată, totuși, trupele ruse continuară retragerea.

Armata lui Böhm Ermoli înaintează la Est de cursul superior al râului Sbrucz, iar armata Arhiducelui Joseph înaintează către cursul inferior al acestui râu.

In acelaș timp generalul german Litzmann înaintează între Nistru și Prut și atinge frontiera Basarabiei; iar trupele generalului ungur Kritel și ale Arhiducelui Joseph, conduse personal de el, intră la 3 August dimineața în Cernăuți, odată cu alte trupe austriace care ocupă Câmpulung.

Armata II-a rusă aflată la Nord de Tarnopol, condusă mai bine, a rezistat în tot acest timp, astfel în cât a sprijinit retragerea armatelor VII și VIII ruse. Aceste două armate, fie că s'au retras fără lupte fie că au rezistat pe ici colea, nu au fost totuși distruse precum s'a urmărit în planul ofensiv al germanilor.

In momentul când Galiția și Bucovina erau complect ocupate de austro-germani, Mackensen pornea ofensiva dela Mărășești [2]); iar spre Dvina și Riga trupele germane începuseră înaintarea favorizată de retragerea benevolă a trupelor ruse.

Kerensky, îngrijorat, ordonă evacuarea orașelor Reval și Petrogad, precum și transferarea guvernului la Moscova.

III. A doua fază a revoluției ruse sub Kerensky.

Intre 16-20 Iulie, se produc la Petrograd omoruri, arestări și incendii cari coincid cu retragerea din Galiția.

In acelaș timp se fac propuneri asupra lui Kerensky pentru formarea unui guvern al mântuirei publice [3]).

1) A se vedea operațiunile pe frontul român în volumul II.
2) A se vedea operațiunile pe frontul român în vol. II.
3) Imitație după revoluțiunea franceză.

Lvof se retrage, iar Kerensky este numit președinte. El voește să reînvieze instinctul național, să reorganizeze armata, să suprime trădările și intrigile străinilor, să țină înglobate în patrie naționalitățile iridente Finlanda și Ukraina și să adune o constituantă.

Sovietele și consiliile sătești depun votul lor pentru noul guvern. Korniloff înlocuește pe Brussiloff. Acesta din urmă—cum s'a arătat mai sus—era acuzat de slăbiciune față de actele de indisciplină din armată.

Se pare că o eră nouă începe.

Din nenorocire, talentul de orator al lui Kerensky, grație căruia ajunse aci, nu este însoțit nici de energia corespunzătoare, nici de experiență în ceeace privește administrația.

Korniloff citește o declarație pesimistă în adunare și cere măsuri energice contra indisciplinei, căci altfel prima pagubă a Rusiei va începe cu Riga.

Adunarea se desparte pe diferite grupe, ceeace înlesnește sovietele să pună mâna pe putere.

In zadar protestează succesiv generalul Alexief, Gurko, Brussilof și Kornilof contra sovietelor militare.

Toate aceste protestări apar într'o lumină rea, din cauza stării economice precare.

Anarhia începe, Riga cade în stăpânirea germanilor. Kornilof pornește către Petrograd la 10 Septembrie, cu un grup de unități credincioase, dar, trădat în apropiere de capitală, este arestat și trimis la Mohilew. Kerensky rămâne generalism. El crezându-se sprijinit prin această situațiune, proclamă republica, numește pe Alexief șef al Statului Major, compune un directorat din cinci membri și convoacă o adunare democratică la Petrograd, în timp ce revoluționarii extremiști (maximaliști-bolșevici), puneau mâna pe situațiune, din ce în ce mai mult și lucrau pentru formarea unui minister de lucrători.

Tendințele separatiste se văd acum. Putere stăpânitoare nu există, dezorganizațiunea începe, moneda de hârtie se fabrică fără socoteală, transporturile se răresc, foamea se ivește, iarna se apropie.

In armată, indisciplina și fraternizările cu inamicul devin regulă. Rând, pe rând, se pierde Galiția, Bucovina, Riga, Iacobstadt.

Kerensky, încredințat că-și va menține influența prin concesii, cedează din ce în ce la pretențiunile sovietelor, cari, pe lângă obținerea suprimărei pedepsii cu moarte, obține suveranitatea co-

mitetelor militare pe front și conducerea de fapt în provincii, unde aduc dezordine și anarhie, mai ales la Cronstadt.

In Caucaz, în bazinul mineral Donetz, în regiunea Mohilew, Saratov și Basarabia, încep furturi, omoruri, distrugeri, incendii.

Germanii, profitând de această stare de lucruri, pentru care ei au lucrat, se pregătesc în Baltica să ocupe Petrograd-ul.

La 19 Octombrie, guvernul provizoriu se retrage la Kremlin.

Trotzky profită și pornește o mișcare contra ministrului Terescenko, care refuză o pace seperată cu Germania.

Curentul de pace separată fără anexiuni și plăți, își face din nou loc și pătrunde Rusia dela un capăt la altul. La acest curent se adaogă și altul social, rezumat în: distribuțiunea pământurilor și pacea mondială.

Lenin vine din Elveția cu un tren special pus la dispoziție de Germania.

Popularitatea demagogilor, care răspândesc aceste cuvinte seducătoare, crește surprinzător de repede. In seara de 7 Noembrie, maximaliștii pătrund în sala adunării, pun stăpânire pe centrala telegrafică, arestează pe miniștri, aleg pe comisarii naționali ai sovietelor și declară suprimarea proprietății. Kerensky fuge.

Câteva zile urmează lupte sângeroase între partidele dreptei și stângei la Petrograd și Moscova.

La 12 Noembrie, ultimile unități credincioase lui Kerensky sunt bătute la Tarskoe-Selo.

In urma loviturei de Stat din Noembrie 1917, Kerensky e răsturnat, bolșevicii Lenin și Trotzky, iau puterea. Sateliții acestor doi șefi, cari singuri au o aliură de oameni de Stat, Zinovief, Scobelef, adjutantul Krylenko proclamat generalisim, Joffe, ridicat la rangul de ambasador la Berlin, nu au nici o pregătire superioară, nici măcar obișnuința, ei au însă o îndrăsneală fără seamăn.

Lenin și Trotzky vor să copieze revoluția franceză din 1873, dar atunci era vorba de recunoașterea dreptului de proprietate inviolabil și s'a decretat că nici un corp armat nu putea să țină sfaturi, pe când acum în Rusia, este vorba de desființarea proprietății.

Bolșevicii sau maximaliștii, cer imediat *maximum* reformelor sociale, care se traduce în socializarea tuturor proprietăților industriale și rurale. Adică în practică, spolierea celor cari au în profitul celor cari nu au nimic, fără a se ține seamă de muncă

şi valoarea individuală, care, după ei, trebue redusă la unitate pentru toată lumea.

Lovitura franceză avea ca lozincă lupta contra tiranilor, pe când acum în Rusia, este chemarea la cele mai josnice pasiuni, la spoliarea brutală a muncii meritoasă şi legală, este chemarea la lașitate, în faţa invadării duşmanilor din afara Rusiei.

IV. Retragerea dela Riga şi Iacobstadt.

In timpul şi în urma succeselor germane din 1916, germanii au încercat să rupă frontul dela Dwina şi să ocupe Riga, însă rușii au apărat eroic acest punct. In special, au apărat eroic capul de pod dela Uxhul (cheia acestui front).

Până la 1917, au atacat adeseori şi au trimis aci diferiţi agenţi bolşevici. Astfel Riga devenise un centru de intrigi, greve şi trădare.

Aşa se explică faptul că la finele lunei August 1917, apărătorii capului de pod dela Uxhul au părăsit frontul. Von Einchorn

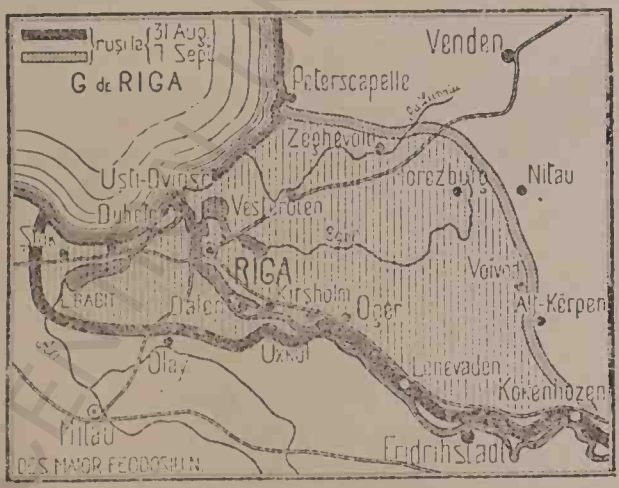

însărcinează imediat armata lui von Hutier să treacă Dwina şi să atace spatele armatei XII-a rusă (Parsky) care ocupă Riga.

La 1 Septembrie dimineaţa, după un bombardament violent, pontonierii germani arunc podurile pe Dwina şi trupele încep trecerea. Regimente întregi ruseşti arunc armele şi se retrag. Câteva unităţi ruse rezistă, totuşi, până seara, tunurile grele germane au putut să bombardeze Riga.

A doua zi, von Hutier, înconjoară Riga pe la Sud și Vest, iar trupele ruse, încep evacuarea orașului.

La 3 Septembrie, ora 11, Riga este ocupată de germani.

Cavaleria germană urmărește ariergardele ruse până la 70 km. spre Est.

In acest timp armata VIII-a germană, organizase înapoi o linie de rezistență la circa 50 km. de Dvina, ca să nu fie amenințată dinspre capul de pod rus dela Iacobstadt care forma un întrând în liniile germane.

Comandamentul superior german înfrânt de către trupele engleze pe frontul de Vest și afectat de situația austriacilor pe frontul italian, a voit să compenseze cu o victorie pe frontul de Est și astfel a ordonat să atace capul de pod dela Iacobstadt.

La 21 Septembrie, von Schmetow atacă pe un front de 40 km., respinge pe ruși și ocupă Iacobstadt, luând 4000 prizonieri și 55 tunuri.

Deosebit de aceasta, Cartierul german, hotărăște să ocupe insulele din golful Riga, nu numai ca să-și asigure definitiv ocupația orașului și a golfului, dar ca să amenințe Finlanda și să poată conduce mai ușor opera de revoluție la Petrograd. Cu toate ordinele date de Kerensky și măsurile luate, flota și armata rusă din golf a fost surprinsă.

La 12 Octombrie, generalul german von Kathen, debarcă cu 2 divizii pe coasta de Vest a insulei Oisel, a cărei capitală Aresburg, o ocupă după 5 zile.

La 18 Octombrie, generalul Estroff ocupă insula Mohn și capturează 2 regimente rusești.

Prin aceste operațiuni, germanii au închis complect intrarea Occidentului în Rusia, deosebit de avantajele materiale ce au decurs de aci și de materialele capturate. Armata VIII-a germană păstrează o atitudine defensivă de aci înainte.

V. A treia fază a revoluțiunei ruse sub Lenin și Trotzky

Lenin și Trotzky devenind stăpânii situației, propun un armistițiu imediat. Generalul Dukhonine refuză să trateze cu inamicul. Elementele contra revoluționare slab conduse, se refugiază în provincii, unde generalul Kaledin încearcă în zadar să-i organizeze.

Subofițerul Krylenko numit generalism de către Lenin, merge la marele cartier dela Mohilev, în ziua când Duhonin este asasinat.

Trotzky publică documentele secrete, iar la 15 Decembrie, Lenin încheie la Brest-Litowsky un armistițiu cu prințul Leopold de Bavaria și generalul Hoffman [1]).

„Tratatul de armistițiu prevedea oficial tot frontul rus, dar puterea guvernului sovietelor nu se întindea peste tot. Așa că a trebuit negocieri separate pe aceleași baze, pentru fronturile din România și Asia Mică. Armistițiul dela Focșani fu încheiat la 9 Decembrie".

La 2 Decembrie, încep la Brest-Litowsk tratativele de pace între delegații ruși și între Külmann, Czernin, Hakki Pașa delegații Puterilor Centrale".

„Când România rămase izolată, nu avea altceva de făcut decât să lupte până la sacrificiu, sau să încheie armistițiul, pe care nu l-a voit decât forțat de această fatală situație".

Dăm aci un mic rezumat din Ludendorf asupra acestor ultime situațiuni":

„Pe front, avură loc, în Noembrie, armistiții locale în mai multe puncte. Unitățile cari pactizau cu noi, creșteau mereu; deja, câteva armate ruse propuseră separat, încetarea ostilităților. Negocierile de pace, încercate la Dunaburg, eșuară. Ici și colo dar, se denunțară tratatele de armistițiu. Situațiunea era confuză; pacea începuse, dar războiul tot mai dăinuia".

„La 2 Decembrie, negociatorii ruși trecură liniile germane. Negocierile începură imediat la Brest-Litowsk unde comandantul-șef al frontului de Est își mai avea încă C. G. In acelaș timp cele patru puteri aliate își trimiseră și ele delegațiunile. La 7 Decembrie se hotărî o încetare a ostilităților pe timp de zece zile. Generalul Hoffman conduse cu multă dibăcie aceste negocieri și știu să înlăture digresiunile reprezentanților bolșevici. Nu se vorbi

---

1) Tratările le-a început Krylenko la 26 Noembrie, întrebând prin telegrafie fără fir dacă Marele Cartier Austro-Ungar era gata să încheie armistițiul.

La 2 Decembrie, delegații ruși trecură liniile germane. Negocierile începură imediat la Brest-Litowsk, unde comandantul șef al frontului rus își avea cartierul și unde sosise delegații puterilor aliate Germaniei. La 7 Decembrie s'a hotărât încetarea ostilităților pe timp de zece zile. Reprezentanții ruși se reîntorc provizoriu la Petrograd cu proectul de armistițiu spre a lua noi instrucțiuni. La 15, armistițiul fu semnat și avea să țină până la 14 Ianuarie 1918 la amiază. In caz că nu era denunțat în primele 7 zile se socotea prelungit în mod tacit.

decât numai de armistiţiu. Reprezentanţii ruşi se reîntoarseră provizoriu la Petrograd cu proectul de armistiţiu spre a lua noi instrucţiuni. La 15, armistiţiul fu semnat".

„Trebuia să înceapă, în momentul când se termina termenul de zece zile, de suspendare a ostilităţilor, la 15 Decembrie, la amiază. In caz de nu era denunţat în primele 7 zile, era prelungit în mod tacit".

Infiinţă o zonă de demarcaţiune. Liniile de demarcaţiune le formau reţele de drum de fier. Ba chiar, după dorinţa ruşilor, se permisese să comunice un front cu celalt în anumite puncte.

„Se vedea bine intenţiunea lor că voiau să facă propagandă la noi. Comandantul şef al frontului de Est era convins că o să poată zădărnici aceste tendinţe prin măsuri apropiate. Nu primirăm această condiţiune pusă de către ruşi decât numai ca să putem ajunge să încheiem armistiţiul. Tratatul avea valoare oficială pentru tot frontul rus. Dar puterea guvernului sovietelor nu se întindea peste tot. Aşa că trebuirăm să intrăm în negocieri separate tot pe aceleaşi baze, pentru fronturile din România şi Asia Mică. Negocierile acestea duseră la acelaş rezultat: Armistiţiul dela Focşani fu încheiat la 9 Decembrie".

„După trei ani de luptă formidabilă, se ajunsese la armistiţiu pe întreg frontul [1])".

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1917

1. In Mai 1917, se părea că situaţia internă a Rusiei se îndreptează, graţie înţelegerii dintre comitetul sovietelor şi guvernul provizoriu eşit din Dumă. Kerensky părea să aibă oarecare ascendent asupra poporului şi asupra armatei. Congresul sovietelor votă continuarea războiului pentru salvarea patriei şi înlăturarea anarhiei.

Din nenorocire însă, Kerensky, necunoscător în chestiunile administrative, dar, mai ales, lipsit de energia necesară şi de spiritul practic, contribui el însă-şi la grăbirea catastrofei prin libertăţile acordate soldaţilor, prin desfiinţarea salutului şi epoletului ofiţerilor, şi prin concesiuni făcute în interiorul ţării grupărilor politice estremiste.

---

1) Op. citat, vol. II, pag. 131 şi 132.

2. Moartea împăratului Frantz Ioseph, la 21 Noembrie 1916, a adus cea mai mare pierdere pentru situaţia morală a Puterilor Centrale; pierdere care s'a resimţit în 1917, mai ales pe frontul de Est şi pe cel italian.

„Austro-Ungaria a încetat din acel moment, în sensul complect al cuvântului, a mai fi credincioasă aliaţilor săi“ [1]).

3. Despre slăbiciunea împăratului Carol, în ce priveşte politica, Cramon [2]), dă ca exemplu şi faptul că: o scrisoare intimă pe care a scris'o împăratului Wilhelm, a fost adusă la cunoştinţa opiniei publice de către deputatul Erzberger.

Împăratul Carol susţine că această scrisoare n'a fost ţinută secret de împăratul Wilhelm, pe când, în realitate, ancheta a constatat că doamnele din anturajul palatului lui Carol, au primit în mod intim pe Erzberger, căruia, cu aceste ocaziuni, i s'au arătat şi alte documente.

Tot Cramon spune că Multipla Înţelegere n'a primit propunerile de pace din 1917, fiindcă, între alte documente, Erzberger a publicat şi o scrisoare a contelui Czernin, prin care arăta în culori negre situaţia şi sfătuia să se ceară pacea.

4. Între 10 Martie şi 30 Iunie, adică după trei luni de revoluţie, s'a putut observa bine cele două adâncuri sufleteşti care deosebeau pe revoluţionari în două mari tabere: unii voiau transformarea socială fără distrugere: alţii nu înţelegeau decât distrugere şi apoi construire.

Cei dintâi au votat continuarea războiului, cei de al doilea, au reuşit să prăbuşească totul. Aceştia din urmă sunt acei cari nu văzuseră cu ochi buni ridicarea morală a poporului rus şi energia armatei ruse în ofensiva lui Brussiloff din 1916.

Acesta este momentul care face deosebire între revoluţiunea franceză din 1789 şi revoluţiunea rusă din 1917.

Prin ofensiva lui Kornilof din 1917, revoluţionarii ruşi din grupa întâia au crezut că vor putea obţine un al doilea Valmy [3]). Din nenorocire, aci, în Rusia, nu poporul revoluţionar, ci o mână

---

1) General A. von Cramon, op. citat, pag. 151.

2) General A. von Cramon. Quatre ans au G. C. G. Austro-Hongrois pendent la guerre mondial. Payd, Paris, 1922.

3) Vezi observaţia 1 şi 8 din „Războaiele Principale“ în legătură cu „Istoria Universală“, vol. II, pag. 29 şi 31.

de revoluționari, cei mai mulți nu de același sânge, au împins sfânta lor mișcare pe povârnișul celei mai groaznice drame sociale.

5. După înfrângerea trupelor lui Kerensky, împăratul Wilhelm a venit la Tarnopol și a mulțumit trupelor pentru succesele obținute.

Ca răspuns, comunicatele austriace arătau că succesele la Sud de Nistru sunt austro-ungare; iar împăratul Carol distribuia decorațiuni și recompense pentru această victorie.

6. Germanii și austro-ungarii deși au atacat în 1917 pe frontul rus, însă după obținerea succeselor locale nu au urmărit pentru complectarea succesului, probabil fiindcă nu voiau să indispue poporul rus înclinat către pace, și, de a cărui simpatie aveau nevoe.

7. Ludendorf numește pe Austro-Ungaria și pe Turcia *„Aliații decăzuți"* și justifică astfel:

„In orice caz, a fost fatal pentru noi că ne aliasem cu state ca Austro-Ungaria și Turcia. State în decădere. La Radom, un evreu spuse într'o zi unuia din ofițerii mei, că nu putea de loc să priceapă cum o forță atât de puternică ca Germania să se alieze cu un cadavru. Avea perfectă dreptate.

„Dar Germaniei îi era dat să n'aibă aliați capabili ca să ducă cu succes o campanie. Ba mai mult, chiar și noi am neglijat să le insuflăm aliaților noștri pe moarte o viață nouă.

„N'am putut să-mi dau seama de starea afacerilor în Austro-Ungaria, decât în timpul războiului. Mai înainte de războiu, nu avusesem nici o ocazie.

„Constatările mele, mă îngroziră. Autoritățile noastre responsabile ajunseră și ele la concluzia că Monarhia devenise „Bolnavul Europei", dar nu putură să tragă de aci nici o concluzie corectă. Am fi trebuit să-i rămânem credincioși și s'o conducem, dar nu să ne legăm de ea și s'o s rijinim în politica ei solidă dar unilaterală.

8. Despre Falkenhayn și Conrad, găsim următoarea caracterizare.

„Amândoi, conștienți de puterea poziției lor. Cel dintâi ține să salveze prestigiul țării sale, dar, în același timp ține să-și asigure independența personală: cel de al doilea, este prea obsedat de superioritatea Germaniei și de dreptul ei de a conduce războiul.

„Cu timpul, unul pentru altul au devenit o greutate, își pun piedici mutual în cale și fiecare caută un drum propriu ca să ajungă.

„Unul trece pe la Assiago; altul pe la Verdun și amândoi se întâlnesc la Lutzsk [1])".

9. Generalul A. von Cramon susține că revoluțiunea rusă a fost provocată de englezi și, în special, de ministrul plenipotențiar englez Bochanan, aflat la Petrograd. Acest ministru, spune Cramon, gândea că dărâmarea țarismului va aduce o liberare a masselor, care, la rândul ei, va aduce un nou entusiasm pentru războiu.

„Rusia a căzut în brațele Engliterii, a sacrificat pe Țar și a revoltat bolșevismul, astfel, Antanta este responsabilă de mizeria indescriptibilă care s'a abătut asupra acestei țări [2]).

O astfel de afirmațiune, probează că generalul von Cramon, ca mai toți scriitorii germani, nu sunt destul de abili ca să ascundă crima ce a făcut Germania, prin întrebuințarea propagandei de demoralizare a popoarelor adversare, și prin mijloacele imorale de tot felul, prin cari a provocat revoluțiunea rusă.

10. Găsim în Cramon la pag. 44 următoarea informațiune de mare interes pentru politica războiului în general, și, pentru noi românii în particular:

„La începutul anului 1915, Conrad propunea Ministerului afacerilor străine să lucreze pentru o pace cu Rusia, făcând următoarele concesiuni:

„Austria va ceda Rusiei, Galiția de Est până la Nipru or San, în schimb să aibă deplina libertate în Serbia, Muntenegru și Albania".

„Rusia va fi liberă pentru influența ei în România și Bulgaria. Deosebit, se va asigura Rusiei, pe cât posibil, posesiunea Dardanelelor și Bosfor".

11. Despre amestecul Germaniei în pregătirea revoluției din Rusia, deși Ludendorf, în lucrările sale, ascunde acest amestec, totuși găsim următoarele:

„Guvernul nostru trimițând pe Lenin în Rusia își luase o mare răspundere".

---

1) General A. von Cramon, op. citat, pag. 136.
2) Op. citat, pag. 197.

„Din punct de vedere militar, voiajul acesta era justificat. Rusia trebuia să cadă. Dar guvernul nostru trebuia să ia măsuri ca să nu cadă odată cu ea și Germania".

„Evenimentele din Rusia nu'mi procurară numai bucurie. E drept că ne-au ușurat extraordinar de mult situațiunea militară dar mai rămânea atâtea pericole [1]).

12. Se poate pune întrebarea, pentru ce Austro-Ungaria n'a încercat să atace Moldova pe la Nord în vara anului 1917 după ce respinsese pe rușii victorioși ai lui Kerensky.

Iată ce zice Ludendorf în această privință:

„La 2 și 3 August, după lupte neîncetate, atinserăm Zbruck și luarăm Cernăuții și Câmpu-lung. Exploatarea contra-atacului din 10 Iulie se terminase. Un moment sperai că trupele austro-ungare au să înainteze în Moldova; dar capacitatea ofensivă a trupelor austro-ungare era prea slabă și aceea numai a trupelor germane nu era de ajuns. Comunicațiile cu regiunea dinnapoia frontului se făcea de altfel atât de greu, încât nu se putu obține aprovizionarea regulată a armatei până ce nu se construi liniile ferate. Ne așternurăm pe lucru, întrebuințând foarte mulți lucrători; dar distrugerile fuseseră atât de complecte încât trecură săptămâni până ce ne mai puturăm gândi la o continuare a operațiunilor la Sud de Nistru".

13. Despre folosul militar și deplatic tras de către germani, de pe urma încheerei armistițiului dela Brest-Litowsk, iată ce zice Ludendorf:

„Obiectivul militar pentru care încordasem la extrem forțele tuturor și ale mele proprii, în cursul celei de a doua jumătate a anului, fusese atins. Frontul de Vest rezistase, armata italiană fusese bătută și armatele austro-ungare din Italia erau animate de un spirit nou. Pe frontul de Est negocierile se terminaseră, calea care duce la pace, era astfel deschisă pentru diplomație".

„Doar în Asia Mică lucrurile nu se petrecuseră tocmai pe placul nostru, dar evenimentele din Europa treceau în Asia Mică pe ultimul plan.

„Antanta era sub impresiunea acestei răsturnări a situației militare. Dar, totuși mai spera încă în America".

---

1) Op. citat, vol. II, pag. 128.

CAPITOLUL V.

Operaţiunile din 1918.

I. Situaţia generală.

Tratativele dela Brest-Litowsk fac să reiasă, pe deoparte, adâncurile sufleteşti cu totul opuse dintre politica Germaniei, a Austriei şi a Ungariei; iar pe de altă parte pun în evidenţă tendinţele de autonomie a diferitelor provincii ruse, precum şi grija ascunsă a lui Trotzky şi Lenin de a înlătura orice act prin care s'ar putea stabili istoriceşte legătura lor cu propaganda de dizoluţie germană.

Germania a trimis aci pe secretarul de stat von Kuhlmann; având sub ordinele sale, ca reprezentant particular al M. C. German pe generalul Hofmann. Austro-Ungaria a trimis pe contele Czernin.

Turcia şi Bulgaria au trimis delegaţii lor.

Rusia a delegat pe revoluţionarul Joffe şi Kameneff sub directa conducere a lui Trotzky.

La început s'a luat ca bază de discuţiune proectul rus: „pace fără anexiuni cu forţa şi fără îndemnizaţii de războiu", însă după primele zile s'a putut vedea că în dosul acestei fraze se ascundeau tendinţe cu totul contrarii, mai ales din partea Germaniei care avea mari interese de anexiune sau rectificare de frontiere în Polonia şi la Nord.

Aceasta a făcut ca Czernin, după câteva zile de discuţie, a cetit delegaţilor germani următorul document:

„Am onoare a vă face cunoscut că am primit ordin formal să nu las a se pierde ocaziunea de încheiere a păcei cu Rusia din

cauza exigenţelor împătritei înţelegeri. Deaceea, în caz de eşec al eforturilor noastre, vom angaja negocieri separate cu Marele Cartier Rus".

Descurajarea morală şi dezorganizarea din Austro-Ungaria, deveneau din ce în ce mai îngrozitoare. Grevele lucrătorilor, mişcările politicianilor din opoziţie, agitaţiunile naţionalităţilor, începuturile de dezertări în armată şi de greve la marină, lipsa de alimente şi de tot felul, făcuseră pe Czernin să înţeleagă că cu cât trecea mai mult timp cu atât era mai periculos să nu încheie pacea.

In Rusia însă, fiind neînţelegeri, în ce priveşte autonomia diferitelor ţări, în special a Ukrainiei, era interesul să prelungiască tratativele. Aşa se explică cum într'un moment dat s'au început tratative de pace separat cu delegaţii Ukrainiei.

La 18 Ianuarie Trotzky pleacă la Petersburg, unde bolşevicii împrăştiau constituanta. El promite că se va înapoia după câteva zile, însă nu s'a înapoiat decât la 30 Ianuarie.

Inainte de plecarea lui Trotzky, puterile centrale semnalaseră că el nu vorbea pentru întreaga Rusie, şi nici în numele României.

La 22 Ianuarie, sosind delegaţii Ukrainiei luară poziţiune împotriva delegatiei bolşevice, sprijiniţi de generalul Hoffman. Astfel în mod oficios, se începură tratative de pace cu delegaţii Ukrainiei.

Dar, la 30 Ianuarie, tratativele reîncepură cu Trotzky, care pretindea că el dirijează tratativele pentru toată Rusia.

Delegaţii germani neajungând la rezultatele dorite cu Trotzky, întrerupseră tratativele şi se reîntoarseră la Berlin la 4 Februarie, continuând însă negocerile cu Ukrainia pe baza următoare:

„Ukraina să livreze mari cantităţi de grâu Austro-Ungariei şi Germaniei; în schimb avea să obţie o rectificare de graniţă în avantajul ei, în spre Polonia, în regiunea Cholm, obiect de contestare între cele două ţări. Austro-Ungaria promitea să mai creeze un domeniu de coroană ukrainian în Galiţia Orientală".

Pacea cu Ukraina fu semnată la 9 Februarie. Dar în acelaş timp revoluţionarii ruşi telegrafiau trupelor germane să refuze orice supunere către şeful lor suprem.

Cu aceste cuvinte, acela care se jucase cu focul asupra Rusiei începe să fie ameninţat el însă-şi de foc.

IAȘI

Pe lângă aceasta, tratativele separate dăduseră naștere la nemulțumiri nu numai în Polonia dar și la ceilalți aliați.

De aci discuții și pretențiuni noui cari au prelungit tratativele.

Această cauză a dat naștere ideei susținută de Marele Cartier German de a întrerupe tratativele și a impune pacea Rusiei printr'o acțiune militară.

In ședința istorică dela 11 Februarie 1918, Trotzky a declarat că nu va semna nici un tratat de pace, dar că a ordonat demobilizarea și consideră războiul terminat.

Toți delegații prezenți s'au declarat contra reluărei operațiunilor, afară de Hoffman, care s'a declarat pentru denunțarea armistițiului și executarea hotărârei împăratului.

Kühlman s'a ataşat la această părere.

Iată cum descrie Ludendorf această situațiune:

„In urma unui raport al lui Hindenburg, către împăratul german, acesta dădu ordin secretarului de Stat von Kühlman, să dea lui Trotzky un ultimatum care să-l oblige să primească condițiile noastre precedente. In acelaș timp, împăratul însărcinează pe secretarul de Stat, să ceară evacuarea țărilor baltice. Von Kühlman, crezu că nu trebue să îndeplinească și această din urmă instrucție, din motive de condescendență, față de opinia austro-ungară și germană. Majestatea Sa consimți să renunțe".

„Atunci secretarul de Stat, von Kühlman, zori pe Trotzky să se decidă. Acesta respinse orice angajament, dar declară în acelaș timp, că războiul era sfârșit și că el ordonă demobilizarea armatei ruse".

„Dintr'odată iar se lasă întuneric la Est. Noi nu puteam însă să lăsăm situațiunea în starea aceasta nehotărâtă. De aci puteau naște mari pericole, în fiecare clipă, în vreme ce luptam pe frontul de Vest, pentru existența noastră. Situația militară cerea lumină. La aceasta avea să ajungem prin conferința dela Hamburg [1]).

Conferința dela Hamburg și înaintarea trupelor germane după denunțarea armistițiului.

Conferința a început la 13 Februarie, sub președenția împăratului.

A luat parte cancelarul, vice-cancelarul, secretarul de Stat von Kühlman, generalul Hindenburg, șeful amiralității și Ludendorf.

---

1) Op. citat, vol. II, pag. 195.

Deşi armata rusă nu mai conta ca factor militar, totuşi o refacere nu era exclusă, chiar numai pentru un războiu de partizani.

Asemenea situaţiune nu putea fi avantagioasă pentru Germania, care începea să aibă o situaţiune din ce în ce mai grea pe frontul de Vest.

Deosebit, România rămânea în coasta austro-germană, cât timp Rusia continua lupta.

Ludendorf descrie astfel această nouă situaţie:

„Pierdeam ocaziunea de a termina victorios un războiu mondial, pe care continuam să-l ducem cu aliaţi slabi, împotriva unor inamici foarte superiori. De Ukraina mai aveam nevoe şi ca auxiliar împotriva bolşevicilor.

„Germania, nu putea trăi numai prin ea, fără a nu importa din afară. Mizeria din iarna anului 1917-1918, a demonstrat-o foarte clar. Fără Ukraina, desigur că am fi cunoscut aceiaşi mizerie, chiar dacă distrugerea ordinei publice, n'ar fi avut partea ei de vină.

„Bolşevismul trebuia reprimat în Ukraina; trebuia ca şi acolo să creiăm o situaţie care să ne aducă avantagii militare şi să ne permită să scoatem grâu şi materii prime; trebuia să pătrundem adânc în ţară. Altceva nu ne mai rămânea de făcut.

„Spre a evita ca Antanta să nu refacă Rusia, trebuia să-i oprim trupele şi materialul de războiu pe coasta Murmană. Trebuia s'o împiedicăm să se stabilească la Petrograd şi golful Finlandei; după ce am fi bătut trupele bolşevice, trebuia să pătrundem prin Livonia şi Estonia până la Narva, ca de acolo să lucrăm la vreme. De asemeni, puteam avea un aliat în Finlanda, care încolţită de aproape de bolşevici, ne ceruse ajutor.

„Situaţiunea noastră militară şi alimentară, cerea o denunţare a armistiţiului şi o acţiune repede la Est. Această nouă sforţare nu-mi plăcea de loc. Dar din punct de vedere militar, era o absurditate să laşi pe un duşman să se refacă; trebuia deci să intrăm în acţiune, o cerea legea de bronz a războiului. Atunci cu siguranţă că ne puteam aştepta la pace. Ori, eu nu doriam altceva decât tocmai pacea.

„Nu ne puteam apăra de bolşevism decât închizând frontierele cât mai bine, dinspre ruşi. Extensiunea unui cordon izolator până la golful Botnic, ar însemna un desavantaj; dar linia Dunaburg-golful Riga, cerea tot atâtea trupe ca şi linia Dunaburg-lacul Peipus-golful Finlandei, din cauza prezenţei marilor lacuri,

orice linie intermediară ar costa mult mai mult. Nu era vorba de operație militară imensă, ci de o limitare mult mai multă a spațiului [1]).

In urma diferitelor tratative pe timpul conferinței dela Hamburg, diferitele personagii politice ale Germaniei și Austro-Ungariei se lăsară convinse și votară denunțarea armistițiului, ținând socoteală mai cu seamă de situațiunea alimentară.

Astfel, la 18 Februarie, împăratul a ordonat ruperea armistițiului și reluarea operațiunilor.

Trupele germane, compuse în mare parte din Landwehr, încep înaintarea imediat și ajung cu o repeziciune uimitoare până la Narva, Pskov, Polotzk și Orna Mohilev. Rușii nu opuseră nici o rezistență. Prada cuprindea o formidabilă cantitate de material de războiu.

Pare că populațiunea rurală rusă privea cu ochi buni această ocupațiune pe care o socotea că se face contra bolșevismului.

In acelaș timp, trupele germane executau înaintarea și în Ukraina, unde bolșevismul nu ajunsese să stăpânească.

Asupra înaintării în Ukraina, Ludendorf zice:

„Eram în legătură neîntreruptă cu generalul von Arz, în vederea de acorduri necesare pentru o acțiune comună. Impăratul Carol își schimbă subit atitudinea; voia să evite popoarelor sale deziluzia constatării că pacea cu Rusia nu se realizase încă.

„Inaintarea se făcu tot așa de iute și în Ukraina, obiectivul înaintării noastre era Kiev, pe care îl ocuparăm la 1 Martie; austro-ungurii se îndreptară spre Odesa. Operațiunile se desfășurau dealungul căilor ferate; câteodată aveau loc lupte între trenuri blindate; eram siliți să străbatem cât mai în grabă spații enorme cu forțe slabe. Trupele bolșevice nu opuneau decât o mediocră rezistență. Trupele ceho-slovace, compuse din prizonieri de războiu austro-ungari, se băteau mult mai bine și avurăm cu ei lupte îndârjite. Mărșurile și luptele se prelungiră până în cursul lunei Maiu [2]).

In acest timp, Marele Cartier austro-german a organizat și două divizii Ukrainene din prizonieri. Dar speranțele puse în aceste divizii s'au spulberat imediat ce au fost aduse în Ukraina, ceeace a silit pe comandamentul respectiv să le disolve imediat.

---

1) Op. citat, vol. II, pag. 191 și 198.
2) Op. citat, vol. II, pag. 204.

Odată cu întărirea austro-germanilor în Ukraina, începură şi turcii înaintarea în Armenia, cu intenţiunea să continue până la Kars şi Batum.

Chestiunea Poloneză.

După cucerirea Poloniei ruse în 1915 a apărut imediat o chestiune poloneză. Prima manifestare a ascunsurilor sufleteşti dintre politica germană şi austriacă, s'a produs prin împărţirea teritoriilor în două guvernăminte militare: unul german, cu reşedinţa la Varşovia şi altul austriac cu reşedinţa la Lub'in.

In 1916, după succesele ofensivei ruse, s'a evidenţiat mai mult această chestiune poloneză. Lipsa de efective, a adus pe unii politiciani austriaci şi germani, la concepţia că independenţa Poloniei sub protecţia Puterilor Centrale, ar aduce o armată nouă de circa 15 divizii.

„Burian, susţinea că nu există decât o chestiune Austro-Poloneză. Conrad din contra, susţinea reîmpărţirea Poloniei între Austria, Germania şi chiar Rusia. El susţinea acestea pe motivul că n'are încredere în elementul polonez şi că vede în Polonia independentă un obstacol la tratativele de pace cu Rusia.

„Conrad a susţinut continuu pacea cu Rusia. Mai ales după căderea oraşelor Varşovia, Ivangorod şi Lublin, el revenea adesea asupra acestei chestiuni prin cuvintele: „a se construi punte de aur imperiului rus“ [1]).

Germania a încercat să ajungă la o asemenea soluţie înglobând ambele guvernăminte militare într'unul unic la Varşovia. Austriacii au respins propunerea şi au insistat pentru cea dintâi.

La 5 Noembrie 1916, s'a proclamat oficial independenţa Poloniei. Dar speranţa unei armate poloneze a căzut imediat. In comandamentul Lublin s'au prezentat 89 voluntari din care 39 buni numai pentru serviciul auxiliar.

In 1917, chestiunea poloneză devenind foarte acută, în tendinţa de pace a Austriei, contele Czernin a propus unirea Galiţiei cu Polonia, sub protectoratul Germaniei, în schimb aceasta din urmă să cedeze Franţei Alsacia şi Lorena.

Nu mult după aceasta, a urmat o altă propunere, în care se asigură Germaniei mari rectificări de frontieră în avantajul Prusiei

---

1) Craone, op. citat, pag. 94, 210.

Orientale. Dar pretențiunile Germaniei fiind prea mari, nu s'a putut ajunge la o hotărâre definitivă.

Către finele ofensivei austriace în Italia, a urmat alte propuneri cu care contele Czernin a declarat că Austria nu poate trăi fără soluționarea austro-poloneză. El mi-a declarat, zice Cramon: „că Austria este gata să facă concesii cu România și că pentru a obține soluționarea problemei Austro-Polonă, ar admite chiar un fel de vasalitate a monarhiei Danubiene către Germania“ [1]).

Astfel, Puterile Centrale, au ajuns la Brest-Litowsk fără a fi fost înțelese asupra Poloniei.

Incertitudinea care domnea asupra viitorului Poloniei, a lăsat drum liber agitațiunilor. Varșovia apără interesele Germaniei, Lublin-ul apără interesele Austriei..., a rezultat de aci multe frecări.

S'a verificat cu Polonia că: al treilea câștigă“ [2]).

Reluarea tratativelor de pace și încheerea păcii

A doua zi după începerea operațiunilor de înaintare, Trotzky anunță printr'o radio-telegramă, că e gata să închee pacea.

Marele Cartier German de acord cu Aliații declară că în interesul siguranței militare și în numele dreptului de autodeterminare al popoarelor, nu mai poate relua tratativele decât dacă se recunoaște independența Finlandei și Ukrainiei, dacă se renunță la Curlanda, Lituania și Polonia, dacă se cedează Batum și Kars, dacă se va accepta mai târziu discuțiuni asupra Estoniei și Livoniei, și, în fine, înaintarea trupelor în Rusia va continua până ce toate aceste cereri vor fi admise.

Deosebit, se mai cerea demobilizarea întregei armate ruse, desființarea flotei și garanția că se va renunța la orice propagandă în Germania.

Trotzky, care prin atitudinea sa demagogică ajunsese să facă pe poporul rus să creadă că nu este el vinovatul acestei pulverizări a Rusiei, declară că este gata să trimită delegați noi la Brest-Litovsk pentru încheerea păcii.

Delegația rusă a sosit la Brest-Litowsk în ziua de 28 Februarie, însă neavând împuternicire să isclească pacea, s'au amânat tratativele până la 2 Martie.

---

1) Cramon, op. citat, pag. 94, 210.
2) Cramon, op. citat, pag. 209.

In locul lui Kuhlmann și Czernin, care erau ocupați la tratativele cu România, au fost trimiși la Brest, ministrul Rosemberg (Germania) și ambasadorul von Merey (Austria).

Din partea Rusiei au luat parte Sokonlikoff, Cicerin și Joffre, cari au deciarat că vor semna pacea fără a citi condițiunile.

Cei mai mulți scriitori germani, în cap cu Ludendorf, aduc scuza că această pace, atât de dezastruoasă pentru Rusia, era o necesitate pentru liniștea europei atât de amenințată de bolșevismul rus în cap cu Trotzky și Lenin.

Dar cine a creat și a nutrit acest bolșevism!? Nu chiar Germania?!

Operațiuni contra bolșevicilor.

Trupele germane din Rusia și cele austro-germane din Ukraina nu au fost retrase imediat după încheerea păcii, pe motivul că sunt necesare pentru a se opune bolșevicilor și a asigura astfel liniștea Rusiei.

In realitate, se ascundea aci, pe lângă interesele economice, continuarea luptei contra acelor grupe de luptători ruși retrase pe Volga de mijloc, pe Don și în Kaukas cari se declaraseră contra încheerei păcei, contra stărei nouă de lucruri din Rusia și care continuau să fie credincioși multiplei înțelegeri.

Unități ceho-slovace, române și sârbe înjghebate din refugiați și prizonieri se găsesc în aceste părți și lupt pentru aceeași cauză.

Pe de altă parte, unități noi formate de finlandezi și alte provincii ruse, declarate autonome, luptau alături de germâni, văzând în politica acestora realizarea, aspirațiunilor lor naționale.

Nu este posibil și nici necesar să urmărim toate aceste operațiuni, dar pentru a se face o idee despre astfel de stări anormale, rezumăm aci câteva note din Ludendorf:

„Urcând Volga, la vestul său de jos, în întregime în puterea bolșevicilor, se aflau cazacii de Don, dealungul Don-ului inferior până în teritoriul nostru de ocupațiune. Hatmanul lor, generalul Krasnov era antibolșevic convins, și lupta în potriva trupelor Sovietiste. Dar n'avea nici arme și nici muniții.

„Germanii intraseră în legături cu el ca să-l împiedice să treacă de partea Antantei.

„In vastele stepe fertile ale districtului Kuban, cazacii de Don și de Caucaz (Alexiew) luptau cu armata de voluntari împotriva trupelor bolșevice.

Nici ei n'avea arme și muniţiuni. Bolșevicii aveau deocamdată superioritatea din acest punct de vedere. La începutul lui Iunie, cu toate că guvernul din Moscova nu mai înceta cu asigurările lui de pace, câteva mii de oameni veniţi dela Sud-Vest de Azov, traversând marea de Azov, debarcă lângă Taganrog. Fură în curând nimiciţi de către trupele germane. Cam de prin August se consolidă și situaţiunea armatei voluntare din districtul Kuban. Restul vaselor ruse care putuseră părăsi Sebastopolul se găseau la Novorossjinsk. Era dreptul nostru din punct de vedere militar și o necesitate pentru noi, să cerem să se reîntoarcă la Sebastopol sau să le silim să se reîntoarcă. Guvernul sovietelor sfârși prin a aproba reîntoarcerea vaselor la Sebastopol. Dar nu veni decât numai o parte, cea mai mare parte fiind scufundate în portul dela Novorossjinsk de către bolșevicii cari însfârșit începuseră să manifeste sentimente patriotice.

„Ca și pe cursul inferior al Volgei, bolșevicii stăpâneau încă, în Iunie, Marea Caspică. Pentru guvernul sovietelor era de cea mai mare importanţă stăpânirea acestei mări, deoarece făcea pe aci aprovizionarea Rusiei cu petrol. Pierduse deja pentru viaţa sa economică cărbunii din bazinul Donetz și cerealele din Ukraina și din districtele Don și Kuban.

„Turcii erau în faţa oraşului Baku. Ei se stabiliseră și în Nordul Persiei, fără însă să înainteze cum trebuia. Lângă Enseli, pe malul sudic al Mării Caspice se aflau trupe engleze, de unde stabiliseră comunicaţiuni cu teritoriul Kuban".

Din acest rezumat se poate vedea în ce situaţiune anormală se găsiau în Rusia atât trupele austro-germane cât și resturile armatelor regulate rusești, cari, se declarară de partea multiplei înţelegeri.

Dacă n'ar fi intervenit dezastrul germano-austro-ungar din Iulie-Noembrie 1918, pe frontul francez credem că teritoriul rusesc ar fi devenit un teatru de operaţiuni, unde războiul de partizani (gherilă) ar fi atins cea mai mare desvoltare.

Dacă politica europeană nu va găsi formula fericită pentru intrarea cât mai urgentă într'o stare normală, nu socotim prea cutezător să susţinem că ceeace n'a devenit Rusia, până acum, n'ar fi exclus să devină cea mai mare parte din Europa, nu prea

târziu. In orice caz, un războiu de tranşee întinse cât lungimea circonferinţei Europei, este mai puţin probabil, decât un războiu de partizani care fatalmente apare acolo unde progresul şi cultura încetează.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1918

1. După prăbuşirea armatei ruse, germanii rămâneau liberi să se ocupe numai de frontul de Vest. Ludendorf, zice în această privinţă:

„Aveam atunci 80 de divizii pe frontul de Est, adică o treime din totalul forţelor noastre. Cerui atunci ca totalul trupelor austro-ungare să ţie ele poziţiunile pe nişte fronturi din ce în ce mai întinse,

Generalul von Arz declară că consimte să aducă trupele austro-ungare din Italia pe frontul de Est. Situaţiunea din Rusia nu permitea însă să se poată lua măsuri prea radicale.

„De pe la sfârşitul lui Noembrie, trenurile cu trupe circulară fără întrerupere dela Est spre Vest. Acum nu mai era vorba pentru frontul de Vest de o înlocuire de divizii scoase din luptă, cu divizii proaspete, ci de o adevărată întărire numerică.

„Antrenamentul tuturor trupelor de pe frontul de Est se făcu cât mai iute, conform metodelor de pe teatrul de Vest.

„Ideia de a ataca în 1918 în Franţa, preocupa chiar din Noembrie pe mulţi şefi de pe frontul de Vest şi pe mine în primul rând [1]).

2. Despre prăbuşirea armatei ruse, Ludendorf zice:

„Ofiţerul îşi pierdu situaţia lui privilegiată; i se luă orice autoritate. Nu trebuia să fie mai sus ca un soldat; curând fu coborât şi mai jos şi nu mai avu nici o putere. In general, luarea puterii ofiţerilor fu aprobată de toată Rusia. Şi acolo, se găseau mulţi oameni cari neputând vedea mai departe, nu-şi dedeau seama că forţa armatei şi ordinea din lume se bazează pe autoritate şi că de îndată ce se ştirbeşte autoritatea ofiţerului, ordinea socială e grav lovită.

„Hatmanul Skoropatski, mi-a povestit că nu-şi poate da seama cum corpul lui de armată, pe care îl comandase în

1) Op. citat, vol. II, pag. 131.

războiu, nu-l mai asculta de loc. Totul se petrecuse numai într'o clipă. Povestirea aceasta simplă, făcu asupră-mi o profundă impresie" [1]).

3. Multe scrieri germane acuză pe Arhiducele Carol, că sub influența lui Czernin și familiei împărătesei Zitta, a urmărit o victorie a casei Habsburgilor, asupra casei Hohenzolernilor și că tendința de pace separată cu Rusia, a fost primul semnal al acestei politici.

4. Cu privire la comandamentul unic al Puterilor Centrale, von Cramon zice:

„Antanta a ajuns grație insuccesselor la comandamentul unic pe care l'a creat în circumstanțe mai grele și cu opoziții mai mari decât ale noastre. Puterile Centrale, s'au lăsat antrenate de succese și au ajuns la sofismul că unitatea de comandament ocazional poate să țină loc unui comandament unic permanent, astfel, din aceste cauze, a pierdut victoria finală [2])".

5. Iată cum prezintă Cramon chestiunea Legiunei Poloneză: „O legiune poloneză a fost constituită dela începutul războiului cu ajutorul voluntarilor. Ea se compune numai din polonezi supuși austriaci și o minimă parte din polonezi supuși ruși. Ea a atins un efectiv de 3 brigade. Una dintre brigade a fost comandată de Pilsudski, șeful organizațiunei militare secrete contra Rusiei, vestitul tip, ambițios, indisciplinat, așa că nu se putea compta pe el.

Legiunea poloneză a luat loc în rândurile armatei austriace și a îndeplinit fapte extraordinare, dar a avut și grave abateri [3]).

6. Preocupațiunea organizatorilor de după războiu, dacă, diviziile urmează să fie pe 3 sau 4 regimente, nu găsește în războiul din 1914—1918 mai multe argumente de o parte decât de alta.

De altfel iată ce zice Ludendorf:

„Marele Cartier General dădu ordinul ca numărul regimentelor dintr'o divizie depe frontul de Vest, să fie redus dela 4 la 3 regimente. Așa că acum o divizie în loc de 12 batalioane nu mai avea decât 9 batalioane. Am redus și noi la fel pe frontul de Est. In felul acesta se obține un număr mai mare de unități strategice. Operațiunile erau astfel mult ușurate, ceeace fără

1) Op. citat, vol. II, pag. 126.
2) Op. citat, pag. 119—129.
3) Op. citat, pag. 204.

îndoială constituia un mare avantaj. Dar o divizie de 9 batalioane este prea slabă din punct de vedere tactic, în timp ce statu-rile-majoare și serviciile de administrație rămân prea mari. Cu certitudine, după războiu, aș fi pledat pentru reînființarea vechilor divizii".

7. Despre valoarea armatei austro-ungară la 1918, Ludendorf zice:

„Armata austro ungară era obosită; avea 1.800.000 oameni în captivitate; n'avea rezerve. In luptă, valoarea ei era mediocră. Era îndoelnic că, o să poată da forțe disponibile pentru alte întreprinderi, afară de cele din fața Rusiei. Guvernul austro-ungar declara pe ici colea că armata sa peste câtăva vreme n'are să mai poată lupta".

8. Cu privire la geneza acestui războiu, adăogăm:

„Războiul a fost deslănțuit de Germania în momentul ales de ea, și a fost impus direct Serbiei, Belgiei, Franței și indirect Angliterei și Rusiei, iar mai târziu Italiei, României, Portugaliei, Japoniei și Americei. Acestea au primit imediat sau mai târziu, războiul după cum dreptul în general, și interesele fiecăruia în particular, erau amenințate de acest uragan german pornit din dorința de a dicta lumei prin forță".

Teza germană motivată prin pregătirea amenințătoare care venea să înăbușe desvoltarea ei și a Puterilor Centrale, nu poate să trăiască în fața probelor aduse prin cărțile diplomatice ale multiplei înțelegeri.

Poate, peste câteva secole, istoria va scoate o învățătură din metoda pumnului german și din aceea a idealismului religios al multiplei înțelegeri, pentru ca topindu-le într'o formulă să găsească calea binelui general și a păcei universale.

Atunci, desigur, se va găsi o vorbă bună pentru provocătorii acestui războiu, căci îngrozind lumea prin el, a împins-o către căutarea formulelor păcii universale.

Până atunci însă se cere să știm a pregăti războiul ca germanii, să-l evităm cu sinceritate ca belgienii, și, de nu se va putea evita, să știm a ne sacrifica ca francezii, ca belgienii, sârbii și românii cari și-au făcut datoria apărându-și patria în interesul dreptății și al umanității.

NOTĂ. — Operaţiunile pe apă sunt scrise în întregime, cu sprijinul Căpitanului Marcu din marina română.

Îi aducem mulţumirile noastre pe această cale, şi, îl felicităm pentru munca ce depune ca să se distingă prin cultură specială şi generală. Mai presus de acestea, îi recomandăm să continue a avea încredere în muncă şi în rezultatele ei, cât ar fi aparenţele de contrarii unei astfel de credinţe.

AUTORII.

OPERAŢIUNILE PE APA
pe toate teatrele de operaţiuni navale dela 1914 la 1918

CAPITOLUL I
Chestiuni Generale

I. Doctrina navală la începutul războiului.

Necesitatea şi importanţa războiului naval, reese bine din rândurile de mai jos, extrase din lucrarea d-lor căpitan comandor Roşca şi locotenent comandor Kpslinsky [1]).

„Între forţele de uscat şi cele de apă, trebue să existe o strânsă legătură, căci ambele ţintesc spre acelaş obiectiv: realizarea prin forţă a scopului urmărit de politică.

Cum marea este domeniul tuturor, liniile de comunicaţii maritime sunt la începutul ostilităţilor comune, ambilor adversari. Ori, arta de a face războiul, după Napoleon, fiind tăerea liniilor de comunicaţie ale adversarului, rolul militar al marinei este uşor de definit. *Marina este în primul rând păzitoarea liniilor de comunicaţie ale armatei de uscat, iar în al doilea rând, marea constituind şi o linie de comunicaţie a armatei inamice, marina trebue să tae adversarului această cale.* Marina inamică având acelaş scop dublu, este evident că mijlocul de a putea uza de mare şi de a o interzice adversarului, este de a distruge sau cel puţin de a nimici marina inamică.

1) „Avem nevoe de Marina Militară".

„Putem spune dar, că armata de uscat constitue massa principală, care execută distrugerea armatei inamice, iar marina militară constitue forţa de siguranţă, care garantează libera comunicaţie pe apă cu restul lumei, pentru ca armata de uscat şi naţiunea să poată primi aprovizionările de care au nevoe.

„A cuceri, sau cel puţin a contesta inamicului stăpânirea mării, este un lucru esenţial pentru cine are nevoe de marea liberă spre a trăi şi a lupta.

Reducând aceste rânduri la esenţa lor, ajungem la obiectivul principal al strategiei navale: „Să obţie supremaţia mărilor".

* * *

Acela dintre beligeranţi, care conservă comunicaţiile maritime, are facultatea de a asigura transacţiile sale comerciale, de a cumpăra dela ţările neutre cereale şi materiale prime; el are de asemenea putinţa de a transporta trupe pentru a ataca coloniile inamice şi a trimite ajutoare aliaţilor de care este despărţit prin mare. Din contră a pierde comunicaţiile sale maritime, însemnează a fi izolat de o parte din lume şi a se găsi în imposibilitate de a apăra coloniile sale [1]).

A fi stăpân pe mare, însemnează a avea complecta libertate de navigaţie, siguranţa transacţiilor comerciale, circulaţia liberă a pavilioanelor; în sfârşit, libertatea deplină a tot ceeace reprezintă viaţa unei naţiuni. In timp de pace, această stăpânire a mării, se capătă prin marile transacţii comerciale, urmate de imense transporturi pe apă, dela un cap al lumii la celălalt.

In timp de războiu, această stăpânire a mării, este dată de flota de războiu şi cu cât ea este mai puternică, mai numeroasă, cu atât şi comerţul se desvoltă mai în voe, la adăpostul stăpânirei mării.

Când împăratul Wilhelm a zis: „Viitorul nostru este pe mare", s'a gândit la o marină comercială care să poată duce în toată lumea imensa industrie naţională, şi s'a gândit că această flotă comercială să fie adăpostită de puterea tunurilor unei mari flote de războiu. Când a spus aceste cuvinte, el arată: „Qu'un peuple ne saurait prétendre à absorber l'empire économique mon-

1) Cont-a-amiral Daveluy „Caractère de la Guerre Navale" reproducere din lucrarea citată Locotenent-colonel H. Corda.

diale s'il n'était en mesure, avec la maîtrise industrielle et pacifique des flottes commercialles, d'imposer par la force la maîtrisse des flottes militaires [1]).

Aci este tot secretul sforţărilor extraordinare germane, pentru alcătuirea unei puternice marine de războiu.

Stăpânirea mării se capătă prin două mijloace:

a) Blocusul forţelor adverse în porturile unde s'au refugiat;

b) O bătălie navală care să distrugă forţele active adverse,

II. Principiile războiului pe apă şi progresele technice.

Aplicarea principiilor generale ale războiului pe apă, a căror obiectiv s'a expus mai sus, trebue făcută, ţinându-se seama de progresele technicii şi de experienţa războaelor, elemente care imprimă directive în construcţiunile şi tactica navală.

Astfel, perfecţionările artileriei şi aparatelor motoare precum şi învăţămintele războiului ruso-japonez, conduseră până în 1914 la o mare desvoltare a cuirasatului, precum între altele şi la părăsirea tipului de torpiloare mici, în locul cărora se construesc torpiloare de tonaj mai mare şi contra-torpiloare.

Dominaţia cuirasatelor în toate flotele mari, ridicase cu puţin timp înaintea marelui războiu, unele contestaţii. Adversarii vaselor mari, printre cari cel mai înverşunat, amiralul englez *Percy Scott*, declarau prin presă şi discursuri, că submarinele şi aviaţia vor distruge sau alunga cuirasatele atât de costisitoare. Aceste păreri, în parte justificate, n'au putut avea o repercusiune asupra programelor navale, de oarece războiul le-a surprins în faza discuţiunilor.

Strategia navală dinaintea războiului, recunoştea valoarea ofensivei [2]). Obiectivul principal al unui amiral trebue să fie căutarea

---

1) Capitaine de Vaisseau Gabrieles Darricus„. La Guerre sur Mer. Strategie et Tactiques".

2) Defensiva pe mare e mai mult o chestiune de vorbe decât de fapte. Este o eroare să se creadă că ofensiva nu are o acţiune directă asupra defensivei, sau a ne desinteresa de ceeace se petrece pe mare, pentru a concentra toate sforţările pe uscat. (Daveluy L'esprit de la guerre navale. La strategie).

adversarului și lupta, în care, pentru a învinge, se cere superioritatea vitezei și a focului [1]). Cum războiul ruso-japonez învederează importanța luptei de artilerie la mari distanțe, toate marinele căutau să ajugă la tipuri de cuirasate de deplasament, viteză și rază de acțiune cât mai mari, armate cu tunuri de mare calibru și unic, și oricât mai mare valoare balistică.

Urmărind acest rezultat, unele marine, ca cea engleză, ajunseră să neglijeze oarecum calitățile defensive ale marilor bastimente, motivându-se că cea mai bună protecție contra artileriei inamice e artileria proprie, menită să țină pe adversar la distanță. Vasele engleze erau cu mult mai slab cuirasate ca cele germane, fapt ce a cauzat englezilor regretabile pierderi în bătălia dela Iutland.

Cuirasatele existente în 1914 erau de 2 tipuri: *Dreadnought*, construite după 1906, ținându-se seamă de concluziile războiului ruso-japonez și *Superdreadnought*, cuirasate construite anterior, cu cele mai variate caracteristici. In afară de cuirasate și de diferitele vase vechi, existente în 1904, în compunerea flotelor mai intrau următoarele tipuri de vase la declararea războiului:

a) Crucișetoare de luptă.

b) Crucișetoare ușoare, destinate serviciului de descoperire și recunoaștere.

c) Contratorpiloare pentru patrulări, protecția transporturilor și escorta vaselor mari.

d) Submarine.

Deși războiul ruso-japonez condamnase ca inutilizabil crucișetorul-cuirasat, totuși se găseau numeroase unități de acest tip în compunerea flotelor, la începutul războiului [2]).

Dintre toate flotele, cea engleză deținea recordul numeric și al puterii ofensive. In privința calităților defensive însă, vasele germane întreceau pe toate celelalte, grație construcției minuțios studiată și îngrijită, sub directivele faimosului amiral *von Tirpitz*.

1) Nu trebue să se deducă din această afirmare că un comandant trebue să-și arunce oricând orbește forțele asupra inamicului. Lupta trebue dată atunci când eforturile strategice reușesc a aduce pe teatrul de operații maximum de forțe. (Daveluy, op. citat).

2) Ca tipuri secundare sau speciale de vase existau; torpiloare mici, canoniere, avizouri, crucișetoare pază-coaste, monitoare, vase auxiliare și de transport, etc., etc.

Toate aceste vase au găsit în timpul războiului întrebuințare în special în lupta contra submarinelor, deși fuseseră construite în vederea altor misiuni și alcătuiau formațiunile cele mai eterogene.

Contratorpiloarele engleze şi franceze posedau artilerie mai puternică decât cele germane; în schimb acestea erau superioare în utilizarea torpilelor.

In privinţa submarinelor, Anglia şi Germania erau pe primul plan ca perfecţionări, deşi submarinul e o creaţie franceză. Germanii au imitat planuri franceze pentru a-şi construi primul submarin, însă în urmă, graţie excelentelor motoare Diesel, a periscoapelor şi torpilelor mult superioare, submarinele germane devin cele mai de temut. Francezii posedau cel mai mare număr de submarine, însă majoritatea, cu calităţi mediocre sau defectoase, fapt ce va conduce la numeroase pierderi sau accidente în cursul războiului.

Rolul submarinelor nu era precizat până în 1914. Comandamentul francez ataşase submarinele flotelor din Mediterana şi La Manche, pe când englezii şi germanii lăsau complectă libertate de acţiune acestor vase.

Pe lângă categoriile de vase enumărate mai sus, toate submarinele posedau vase port-mine, amenajate pentru transportul şi dispunerea minelor în baraje, a căror eficacitate contra vaselor mari fusese în deajuns învederată de războiul ruso-japonez. Vase speciale şi dispozitive de dragajul minelor nu existau la începerea ostilităţilor.

Serviciul de recunoaştere aeriană pe mare era în perioada de studii şi experienţe în 1914. Marina germană recunoscuse la acea dată valoarea tactică a dirijabilelor în special, utilizându-le chiar dela început în diferitele raiduri în Marea Nordului.

III. Forţele navale [1])

Anglia. Inimicul cel mai periculos, şi care începuse să aducă îngrijorare Angliei, fiind Germania, s'a încercat, de către politicianii englezi, să ajungă la o înţelegere cu ea, pentru limitarea construcţiilor navale. Neajungându-se la nici un rezultat, Anglia a pus în aplicare un program foarte simplu, în acelaş timp foarte costisitor, dar sigur: „Two keels to one", adică, de fiecare vas pus în lucru de către Germani, Anglia va pune două.

Pentru ca să-i vină mai uşor, în lupta aceasta, Anglia a cerut şi coloniilor sale autonome să-i dea ajutorul lor, în con-

1. Acest capitol este luat şi revăzut din lucrarea „Războiul cel Mare 1914-1915 vol. I şi 1914-1916 vol. II de Maiorii C. Găvănescu şi I. Manolescu, 1915.

struirea de vase mari de răsboiu, şi a i le pune la dispoziţie la nevoie. In adevăr, la acest apel, a răspuns: Canada, Australia, Noua-Zelandă şi Malaesia, cu câte un program naval.

La cele trei escadre active şi două de rezervă ale germanilor, Anglia, pune în faţă cele trei flote „Home Fleets", cu opt escadre şi fiecare cu un număr mai mare de vase şi mai superioare.

Vasele cele mari, de cari dispune Anglia, la începutul răsboiului sunt:

Câte vase	NUMELE VASELOR	Lansate	Tonaj	Lungimea în metri	Puterea în cai	Iuţeala	Echipaj	Armament
	Mari cuirsate „ Dreadnought"							
2	Queen Elisabeth, — Warspete	1913	29000	183	58000	25	1200	8:38.1—16:15.2
4	Emperor of India, Benbow, Iron Duke, Marlboroug. . . .	1912	23000	177	29000	22	1200	10:34.3—12:15.2
1	Crin (fost Residie turcesc	1913	23400	160	26500	21	900	10:34.3—16:15.2
1	Azincourt (comandant de Brazilia) cump. de Turcia numit Osman I. .	1913	28000	195	32000	22	1100	10:30.5—20:15.2
1	Almirante Latore (fost p. Kili) . . .	1913	28450	190	40000	23	1075	10:35 6—16:15.2
4	King Georg V. Centurion, Ajax, Audacious	1911—12	27000	169	27000	22	900	10:34 3—16:10.2
4	Orion, Conqueror, Monarche, Tunderer	1910—11	23000	166	27000	22	930	10:34.3—16:10.2
5	Neptun, Colosus, Hercules	1910	20300	155	26500	21.5	900	10:30.5—18:10 2
3	St. Vicent, Vanguard, Colingwod . .	1908—09	19560	152	24590	22	870	10:30 5—18:10 2
3	Bellerophon, Superb, Temeraire	1907	18900	149	23000	22.5	80	10:30.5—16:10 2
1	Dreadnought	1906	18200	149	28000	21.5	890	10:30.5—16:10 2
27								
	Mari Crucişătoare Cuirsate de tip. „Dreadnought"							
1	Tiger	1913	28960	201	87100	30	900	8:34.3—12:15.2
3	Lion, Princess-Royal, Queen Mary .	1910—12	26500	201	72500	28	900	8:34.3—16:10.2
2	Australia, Noua Zeelandă (date de Colonii)	1911	19500	169	32000	25	1100	8:30.5—16:10.2
4	Invincinble, Indomitable, Intlexible, Indefatigable	1907—09	19050 17500	178	40000	23	1075	8:30.5—16:10.2
37								

Total 37 de cuirasate și crucișătoare-cuirasate, toate de tip Dreadnought, și super-dreadnought, la care trebuie să se mai adauge cel puțin 2—3 terminate în primul an, adică 40.

In afară de aceste puternice vase, Anglia mai are încă 48 cuirasate de escadră, foarte puternice construite înainte de 1906, cu un tonaj variind între 13.160 — 16.800, cu viteză 18—19,4 mile, și cu un armament, fiecare: 4:30.5, 4:23 și 12:5.

Apoi, 29 crucișătoare-cuirasate, între 9.960 —14.830 tonaj, cu 22—24 mile viteză și cu 4 sau 2 tunuri de 23 și 10—16 de 15.

82 diferite alte crucișătoare-protejate: 253 contra-torpiloare; 29 torpiloare cu tonaj mare; 81 submarine și foarte multe alte vase mai mici.

Tonajul acestor vase de luptă se ridică la 2.700.000 tone.

Numărul tunurilor mai mari de 10 ctm., 3.000.

Numărul tunurilor de toate calibrele, se ridică la peste 6.000.

Tuburi de lansat torpile, 1.800.

Echipajul, în cifră, rotundă, 150.000—160 000.

In construcție, mai sunt 6 mari cuirasate de escadră tip Iron Duke. 6 crucișătoare-cuirasate, 6 submarine, etc.

Franța. Politica navală urmată de Franța în urma înțelegerii cu Anglia, a fost construirea unei flote, cu care să aibă dominația în Mediterana, în fața flotelor italiene și austro-ungare, unite.

Programul din 1912, prevedea ca, până în 1917, Franța să aibă 17 cuirasate mari, de tip dreadnought, cari, împreună cu cele 6 tip Danton, (18.320 tone, 4 t. de 30.5, 12 ts. de 24) și, împreună cu alte 5 de tip Patrie, (14.870 tone, 4 ts. de 30.5 și 10 de 16), să formeze o flotă de 28 vase de linie.

Din acel program, Franța realizase la începutul războiului:

a) 4 vase de tip dreadnought, (Jean Bart, Courbet, France, Paris), cu câte 23.500 tone și cu câte 12 ts. de 30.5 în 6 turele;

b) 3 vase de tip dreadnought, (Bretagne, Provence, Lorraine), lansate în 1913 și cari trebuie să fie gata de luptă în acest timp. Ele au același tonaj, ca cele dela *a*; artileria însă, este de 12 ts. de 34 în 5 turele;

c) 4 vase de tip dreadnought, (Flandre, Gascogne, Languedoc și Normandie), puse în șantier în 1914 și care, probabil, că vor fi gata până la finele anului 1915, sau începutul anului 1916. Acestea au un tonaj de 25.000 tone; iar armamentul compus din 12 ts. de 34, în 3 turele axiale;

d) 6 mari cuirasate, (Danton, Mirabeau, Voltaire, Condorcet, Diderot, Vergniaud), cu 18.320 tone; 20.7 mile viteză; 858 oameni echipaj; armament: 4 t. 30.5 și 12 t. 24;

e) 14 cuirasate de escadră, mai vechi, construite între anii 1893-1907 și cu viteză de 17-19.5 mile; iar ca armament tunuri de 30.5, de 27.4, de 16.4, de 14.

Pentru complectarea programului de 17 dreadnought-uri, Franța mai trebuia să pună în construcție încă 6 mari cuirasate.

Numărul total de vase, de care dispunea Franța la începutul războiului era:

25 cuirasate (construite între 1893-1912) și cu tonajul între 11.900-23.500, dacă și cele dela litera *b* sunt gata, atunci are 28.

22 crucișătoare cuirasate (1892-1908), cu tonaj de 4.800—14.100 tone.

12 cuirasate protejate (1888-1900), cu tonaj de 2.000—8.300 tone.

2 cuirasate neprotejate (1897—1901), cu tonaj de 1,300—1.600 tone.

6 canoniere.

84 contra-torpiloare, cu tonaje între 280—900 tone.

14 torpiloare mari.

145 torpiloare.

60 submarine și submersibile.

Majoritatea acestei flote este în Mediterana.

In construcție, în afară de marile vase de linie arătate mai sus, Franța mai are multe alte vase mai mici, între cari se notează, vase eclerori, cu peste 5.000 tone; torpiloare de escadră, cu 800 tone și peste 28 submarine și submersibile, din cari, ultimul tip, au un deplasament de 600 tone și cu o viteză, la suprafață de 18-20 mile, iar sub apă, 12 mile.

Numărul total al vaselor marinei franceze, este de aproximativ, 400, cu un tonaj de aproape 850.000 tone, cu un număr de 3.000 guri de foc de diferite calibre și cu peste 300 tuburi de lansat torpile.

Italia. Ca regat a intrat în viața publică, se poate zice, fără marină. In anul 1873, amiralul Saint Bon a declarat în Parlament că flota italiană dela Lissa este bună să fie vândută ca declasată; iar Italia urmează a-și face o altă flotă, care să fie la înăl-

ţimea politică internaţională a noului stat. Parlamentul şi întregul popor italian, l-au aplaudat şi l-au aprobat.

In primii ani ai vieţii sale de stat, politica navală italiană a mers mână în mână cu cea franceză. Ocuparea Tunisiei de către Franţa, a rupt însă această înţelegere politică, care n'ar fi fost decât spre binele ambelor ţări. Italia s'a simţit atinsă în prestigiul său de mare putere, şi chiar avea teamă de o ameninţare viitoare, văzând că Franţa ocupă un teritoriu în apropierea imediată a Siciliei. Ea nu a voit sau nu a putut să înţeleagă necesitatea absolută a ocupării Tunisiei de către Franţa, pentru garantarea posesiunei Algeriei. Uitând umilirea dela Lissa, şi sângele francez vărsat pentru unitatea italiană, ea se aruncă în braţele austro-germanilor, intrând, în 1883, în tripla alianţă. In acest timp se gândeşte că Mediterana ar trebui să-i aparţină. Bugetul marinei a mers crescând până în anul 1889. Deficitele, însă, ale bugetului general al statului, ajunsese aşa de mari şi aşa de continue, ca o boală cronică, încât politicianii se gândiră, – Crispi, – a porni un războiu contra Franţei, pentru a putea, prin contribuţia de războiu ce i-ar impune, să acopere deficitele. Erau siguri de victorie, căci sperau în ajutorul puternic şi efectiv al Germaniei. Bismark a refuzat, însă proectul; ba ceva mai mult, a lăsat ca să fie aflat de Franţa. Franţa retrase atunci tot creditul acordat Italiei şi o duse, astfel, la marginea prăpastiei. Dezastrul financiar, bancruta, erau la uşă.

Caderea lui Crispi şi economiile bugetare, tăindu-se în carne vie, scapă Italia.

Franţa, generoasă, dădu Italiei, mai târziu, probă de sinceritatea şi dragostea ce-i poartă, deşi îi era oficial inamică:

a) Declarându-i că se desinteresează de Tripolitania;

b) Declarându-i că se desinteresează de Marea Tireniană;

c) Incheind tratate comerciale favorabile (1900) şi împrumutând-o cu bani;

d) Arătându-i că Marea Adriatică mai bine ar fi sub dominaţiunea politică a Italiei, a vechiului leu veneţian, decât sub a Austriei.

Aşa că, în cele din urmă, a găsit că este mai bine şi mai avantajos să urmeze o politică navală italiană decât austriacă.

Politica austro-ungară în Peninsula Balcanică a deschis şi mai mult ochii italienilor, anexarea Bosniei şi Herţegovinei, precum şi piedicile puse de austriaci Italiei, în timpul acesteia cu turcii,

— 1911-1912 — a făcut ca Italia să se îndrepte cu paşi mari şi grăbiţi spre o politică navală naţional-italiană, adică: forţele navale italiene să fie cu mult superioare, în Adriatica, flotei austriace; iar prin ocuparea Tripolitaniei şi asupra insulelor turceşti din Archipelag, să-şi afirme influenţa sa politică în Orient.

In acest mod, influenţa dominantă în Marea Mediterană este împărţită: în basinul occidental, aparţine Franţei; în Adriatica şi Marea Tireniană, aparţine Italiei; în Orient, Angliei. De altfel Anglia stăvileşte legătura şi echilibrul între aceste puteri.

* * *

Ducele d'Abruzzi, comandantul suprem al flotei a parvenit prin capacitatea şi energia sa, să facă din flota italiană o putere navală bine instruită, bine antrenată, împărţită în divizii de unităţi omogene şi cu un corp ofiţeresc din cel mai select.

Pe când, acum 15 ani, Italia îşi construia vasele toate în străinătate, azi ea poate să-şi construiască în ţară tot felul de vase de orice categorie; ba, încă să construiască şi pentru alte state: acum 12 ani chiar, a construit şi pentru Japonia.

Marele arsenal dela Spezzia, dela Terni, acela dela Veneţia, precum şi marile stabilimente industriale, private: Tossi, San Francesco al Campo, Somma, Lombarda, Tarente, Orlando, Societatea Bacini, Navali Rinnitti, construesc cele mai moderne vase de răsboiu, cari nu sunt întru nimic inferioare altora din celelalte state, ba adesea din contra.

Programul naval italian, în trăsături generale, este de a se avea, în cel mai scurt timp, un număr îndoit de vase, ca Austro-Ungaria.

Aşa, în programul până la 1916, Italia trebuia să aibă 10 mari cuirasate de tip dreadnought şi super-dreadnought şi un număr îndestul de mare de alte vase de toate categoriile.

In tabloul din pagina următoare se poate vedea amănunţit forţa navală italiană.

Cinci crucişetoare protejate: Marsala, Nino, Bixio, Quarto, Libia şi Puglia. Primele trei sunt construite în 1912 şi au un tonaj de câte 3.500 tone şi o iuţeală de 28 mile; iar ca armament câte 6 tunuri de 15 sau de 12. Al patrulea fusese construit în 1912, pentru guvernul turc şi apoi confiscat; are aceleaşi date ca şi primele trei, însă, este armat cu 2/15 şi 8/12. Al cincilea

A. Mari cuirasate de tip Dreadnought

		Anul lansărei	Viteza în mile	Tonaj	Armamente	Echipajul
2	Andrea Doria . . . Caio Duilio	30. III. 1913 24. IV. 1913	22	22.700	13/30.5-466 16/15.5 18/76	1000
3	Giulio Cezare . . . Leonardo da Vinci . Conte di Cavur . .	15. X. 1911 14. X. 1911 10. VIII 1911	23 22 22	22.500	13/30.5 46/2 18/12 20/76 12/30.5	1000
1	Dante Alighieri . .	20. VIII. 1910	23.8	19.500	20/12 16/76	987
4	Roma . . . . . . Napoli . . . . . . Vitorio Emanueli . . Regina Ellena . . .	21. IV. 1907 10 IX. 1905 12. X. 1904 19. VI. 1904	21.5	12.800	2/30.1 12/20.3 24/7.6 2/4.7	764
2	Regina Margherita . Benedeto Brin . . .	1901	20.2	13.400	4/30.5 4/20.3 12/16 20/76 2/4.7	820
2	Amiraglio di S-nt Bon Emanuele Filiberto ·	1897	18.00	9 800	4/25.8/15.8 12 8/57 8.2/57	558
3	Re Umberto . . . . Sardegna . . . . Sicilia	1888 1891	19.6	13.860	4/34.3 8/15.2 16/12	733

17 Cuirasate din cari: 6 de tip Dreadnought; iar trei—cele din urmă—vechi, servind mai mult ca păzitoare de coastă.

B. Crucişătoare cuirasate

		Anul lansărei	Viteza în mile	Tonaj	Armamente	Echipajul
4	Piza, Amalfi[1] . . . St. Giorgio St. Marco	1908 1907	23.4	10.200	4/25 8/19 18/7.6 2/4.7	700
3	Francesco Zerrucio Giuisepe Garibaldi[1] Vareze	1899 1902	19'20	7.400	1/25 12/20 14/15 10/76 6/4 7	556
2	Carlo Alberte . . . Vettor Pisanni . . .	1896	19	6.500	12/15 6/12 14,5.7 12/3.7	480
1	Marco Polo	1892	18	4.900	6/15 4/12	305
	Total 14 crucişătoare cuirasate, unul protejat				6/5.71 2/3.7	

1) Scufundat de austriaci.

este din 1898, cu o viteză de 18 mile și cu un armament de 6/12.

In afară de aceste vase, Italia mai dispune de:

a) 40 contra-torpiloare cu tonajul variind între 300-700 tone și cu o iuțeală între 28-30 mile;

b) 69 torpiloare de clasa I-a, cu tonajul variind între 130 și 250 mile și cu iuțeli între 25-28 mile;

c) 15 torpiloare de clasa II-a;

d) 20 submarine și submersibile.

* * *

In construcție sunt următoarele vase:

a) Patru mari cuirasate de tip super-dreadnought: Cristoforo Colombo, Marc Antonio Colonna, Francesco Morosini, Amiraglio Caracciolo.

Datele technice ale acestor vase vor fi: 30.000 tone, cu o iuțeală de 25 mile, armamentul, 8/38, 16/15.2; 24/77.6, cuirasa turnului de comandă de 340 m.m., 50.000 cai putere, 3 helici;

b) Șease mari contra-torpiloare cu următoarele date: 1 000-1.500 tone, 32 mile viteză, armament 3/12, 6/7.6, 4 tuburi pentru torpile;

c) Unsprezece torpiloare de clasa I-a;

d) Patru submarine cu tonaje mari (7-800 tone).

Echipagiul flotei italiene aflat în serviciu, se socotește a fi aproape 45.000 marinari, din cari aproape 2.000 ofițeri de diferite grade și funcții.

Capacitatea întregei flote este de 700.000 de tone, cu următorul armament:

101	tunuri	de	calibru	305	și	mai mare;
64	„	„	„	203	„	„
89	„	„	„	152	„	„

Total 254 guri de foc cu un calibru superior lui 152 m.m.

Dacă se socotesc toate gurile de foc, de orice calibru, de care dispune marina italiană, se trece de 600.

Japonia. Ocupă în Extremul-Orient, aceeaș situație pe care Anglia o ocupă în Europa.

Viitorul cel mare al acestei țări, a fost înțeles, de către patrioții țării și de aceea politica ei s'a îndreptat înspre dominația Pacificului, și pentru acapararea comerțului Chinei. In drumul lor,

s'au lovit de Rusia, pe care au înlăturat-o; un alt inimic, mai periculos, apare la orizont: Statele-Unite. Acestea, de când au pus stăpânire pe Filipine, şi şi-au afirmat interesele în China, stânjenesc foarte mult înaintarea japonezilor spre idealul lor.

Este probabil că nu va trece multă vreme, până ce un conflict armat va isbucni între aceste două ţări.

In această eventualitate, Japonia se pregăteşte,—ca şi Statele-Unite, — nu numai pe uscat, dar şi pe apă, fiindcă un războiu cu adversara sa, se va rezolvi, în primul rând, pe apă.

La începutul războiului, Japonia dispune de 4 vase, tip. Dreadnought-uri, Settsu-Kawachi-Aki-Satsuma), de tonaj între 19.500 până la 21.760 şi armate cu 12/30.5 şi 10/15, 8/12 sau 4/30.5, 12/25.4 şi 8/15, 12/12.

Mai are în construcţie alte patru mari superdreadnought-uri, de tip. Fusi, cu 30.000 tonaj şi armate cu tunuri de 37. Acestea vor fi gata, probabil, la sfârşitul anului 1915, sau, cel mai târziu la începutul anului 1916.

In afară de aceste cuirasate, Japonia mai are, în serviciu, două crucişătoare dreadnought, (Kongo şi Hiyei), de câte 27.000 şi armate cu 8/35,6 şi 16/15,2; iar în construcţie mai are, de acelaş tip, încă trei, cari trebuiau să fie gata, sau vor fi în curând.

Pe lângă aceste vase, de tipul cel mai puternic, Japonia mai dispune: 12 mari cuirasate, construite înainte de 1906; 13 mari crucişătoare-cuirasate, construite înainte de 1907, precum şi alte multe vase de diferite tonaje.

In curs de construcţie eclerori de 5.000 tone şi cu viteze de peste 30 mile; torpiloare între 800—1.100 tone şi submarine, de câte 490, tip. Laubeuf, aproximativ 10.

Rusia. După războiul nenorocit cu Japonia, din 1904 – 1905, Rusia, în urma dezastroaselor înfrângeri pe Mare, unde a pierdut aproape întreaga flotă, cade aproape cu totul, din rândul marilor puteri navale şi rămâne într'un rang mult inferior, în această privinţă.

Curând după războiu, un program de reconstruirea flotei se alcătueşte şi începe, incetul cu încetul, flota de războiu rusă, să reia fiinţă.

Programul general stabilit, prevede, însă, părăsirea Oceanului Pacific; iar toată atenţia se îndreaptă spre apele europene. In primul rând, programul stabileşte că, pe Marea-Neagră, superio-

ritatea să fie, în mod absolut, de partea flotei ruse; odată, însă, cu construcţia flotei din Marea-Neagră, trebuie să se grăbească şi construcţia flotei din Marea-Baltică. Aci, însă, este greu de tot a se căpăta supremaţia, întrucât Germania a căpătat un bun avans şi nu ar mai putea fi ajunsă.

La începutul războiului Rusia are:

Pe Marea-Baltică: 4 mari cuirasate tip Dreadnought. (Gangut, Petropawlowsk, Poltava şi Sebastopol), cari au fost gata şi intrate în serviciu pela jumătatea anului 1914, adică la începutul războiului. Aceste cuirasate au următoarele date: 23.370 tone; 23 mile viteză; 1.100 echipaj; armament: 12 t. 30,5; 16 t. 12.

2 mari cuirasate moderne, (Împăratul Paul I, Andrei Persmoswany), construite în 1910. Au următoarele date: 17.700 t.; 18 mile viteză; 953 echipaj; armament: 4 t. 30,5; 14 t. 20.3; 12 t. 12.

In afară de aceste cuirasate moderne, Rusia are, în Marea-Baltică, încă două cuirasate mai vechi, de un tonaj între 12—13.500.

Tot în Marea-Baltică, Rusia are 3 crucişătoare-cuirasate, cu un tonaj între 12—15.413 tone; iar în construcţie, are patru, din cele mai mari crucişătoare-cuirasate, tip Dreadnought, din lume. Aceste vase (Borodino, Navarin, Ismail, Kimburu), vor avea un tonaj de 32.500 tone, cu o viteză de 28 mile şi armate cu tunuri de 30 ctm.; nu vor fi însă gata, decât spre sfârşitul anului 1915.

In afară de aceste vase, Rusia mai are, în serviciu, foarte multe vase mai mici: crucişătoare-protejate, torpiloare, contra-torpiloare, submarine; iar în construcţie, are, din aceste vase, de tipul cel mai nou, adică: contra-torpiloare, de 1.300 tone şi 32—35 mile viteză; vase eclerori cu un tonaj de 6.500 şi viteză peste 30 mile; submarine, între 680—1.000 tone.

Vom vedea, că oricâte sforţări ar face această flotă, va rămâne, în cursul războiului, mult inferioară, faţă de flota germană.

Pe Marea-Neagră: Are o superioritate zdrobitoare, faţă de toţi riveranii la un loc; fiindcă singură Turcia, are o flotă care s'ar putea numi de război, mai ales după ce Göeben a intrat în această flotă; celelalte state: România şi Bulgaria, nu comptează ca forţe navale.

Rusia are aci, următoarele vase:

7 cuirasate, construite între 1892—1900, şi cu un tonaj compus între 9.020—13.500; viteză variind dela 16 la 17,5 mile pe oră; iar ca armament, tunuri de 30,5, de 25,4, de 20,3 şi de 15

In afară de aceste cuirasate, destul de bune, în special față de Turcia, Rusia mai are, în construcție, patru mari cuirasate, de tip Dreadnought, (împărăteasa Maria, împăratul Alexandru III, Ecaterina II și împărăteasa Elisabeta). Toate aceste vase au un tonaj ce trece de 22.500 tone și armate cu câte 10 sau 12 tunuri de câte 3.05 sau 35 cm., cum ar fi cel din urmă. Dintre aceste vase, primul și al treilea, au fost lansate pe apă în 1913 și, probabil, că vor fi gata în anul acesta, dacă nu sunt chiar; celelalte două, vor trebui să fie gata anul acesta.

Pe lângă cuirasate, Rusia mai are și 4 crucișătoare-cuirasate, cu tonaj între 6.650—7.600 tone; precum și un mare număr de alte vase de diferite mărini, ca: 36 torpiloare și contra-torpiloare, 11 submarine, cu tonaje între 200 și 700 tone, precum și alte mici vase; iar în construcție, un mare număr de diferite vase, din tipul mai modern.

Pe Oceanul Pacific. Rusia, deși a părăsit întâietatea, totuși, își întreține o flotă, care ar avea mai mult rol defensiv, dedus din micul număr al vaselor de tonaj mare, și din marele număr al vaselor de tonaj mic. Așa, sunt: 2 crucișătoare; peste 30 torpiloare și 15 submarine.

Austro-Ungaria. Pentru dominația, pe apă, a Adriaticei, se duce o luptă tacită de construiri navale, între Italia și Austria. Fiecare din aceste două mari puteri vor să-și valorifice drepturile, prin sprijinul unei puternice flote de războiu. Este drept, însă, că Italia a luat mult înaintea rivalei sale, și azi, Austria, pentru a o putea ajunge, va trebui să lucreze mult și intens.

Ambele aceste două mari puteri, făcând parte din tripla alianță, — Germania, Austro-Ungaria și Italia, — trebuiau ca, flotele lor întrunite să aibă stăpânirea Mării-Mediterane, adică să fie superioare flotei Franței și escadrei engleze, reunite.

Programul naval al Austro-Ungariei, cuprinde opt mari vase de luptă, de tip Dreadnought, în afară de alte vase mai mici: crucișătoare, torpiloare și contra-torpiloare, submarine, etc.; iar Italia, se străduiește a construi un număr îndoit. In acest mod, Italia va avea superioritatea în Adriatica; iar alături de Austria speră să aibă superioritatea, sau cel puțin să egaleze forțele franco-engleze din Mediterana.

Din programul trasat, numai patru mari cuirasate sunt gata la începutul războiului: (Viribus Unitis și Tegethof, în 1913; iar

Prinţ Eugen şi Szent Istvan — Sft. Ştefan, — în 1914). Celelalte patru mari cuirasate. conform programului, sunt gata în 1916.

Numărul total al vaselor de răsboiu la începutul răsboiului sunt :

a) Patru mari cuirasate, de tip Dreadnought, (Viribus Unitis, Tegethof) Prinţ Eugen şi Sft. Ştefan), au un tonaj de 20.000 tone ; viteză de 22 mile, şi armate cu 12 t. 30,5, în patru turele ;

b) 12 cuirasate de escadră, tip mai vechiu, şi construite între anii 1895—1910. Aceste vase sunt armate cu tunuri de 30,5 sau de 28; de 24, de 16, şi de 10. Viteza lor variază între 15—18 m.

c) 14 crucişătoare de diferite tonaje ;

d) 100 torpiloare şi contra-torpiloare de diferite modele şi tonaje ;

e) 11 submarine.

In construcţie, sunt cele patru mari cuirasate, cari vor avea un tonaj de 25—28 tone şi vor fi armate cu tunuri de 35.

In afară de aceste vase, mai sunt în construcţie : trei eclerori, de câte 3.500 tone şi iuţeală de 27 mile; 6 torpiloare mari de câte 800 tone şi altele de 250 tone; precum şi un oarecare număr, — 5—6 — submarine.

Totalul vaselor de orice categorie, este :

204 vase, cu un tonaj de 360.000, cu aproximativ, 1.500 tunuri de toate calibrele şi cu un echipaj de aproape 25.000.

Pe Dunăre, Austro-Ungaria, dispune de următoarele vase :

a) Şase monitoare cuirasate, cu elice, având fiecare câte : 550 tone, echipaj 70—100 oameni, şi armate cu tunuri de tragere repede, de diferite calibre, un obuzier de 120 şi mitraliere ; numărul total al tunurilor, la toate monitoarele, este de 45 ;

b) Şapte vedete-eclerori, destinate serviciului de recunoaşteri şi de legătură între monitoare şi între ţărmuri. Fiecare vedetă are un echipaj de, 1 ofiţer şi 30 oameni, şi sunt armate cu mitraliere.

Această flotă dunăreană, este superioară flotei sârbe, dar inferioară flotei româneşti, care are vase mai moderne şi mai bine armate.

Germania. Intr'un timp relativ scurt, Germania a intrecut pe toate celelalte state, — afară de Anglia — cu armata de apă, şi dă lea de gândit chiar şi Angliei. Este de admirat, perseverenţa cu care s'a lucrat şi în această direcţie, şi, aceasta cu atât

mai mult, cu cât poporul german, — de felul lui, — nu prea este marinar.

„Deutschland über alles", și „Viitorul nostru este pe Mare", împreună cu marile societăți înființate, prin voința împăratului, pentru popularizarea ideei marine, și-au dat roadele mai curând decât s'a așteptat oricine.

Contratorpiloare și torpiloare au fost duse pe Rin, până aproape de Elveția; serbări au fost date în cinstea lor, serbări, la cari, împăratul asista ca și la regatele ce se făceau anual la Kiel și la Hamburg. Împăratul desemna siluetele vaselor de războiu engleze, cele mai puternice, în fața acelor germane, și arăta tuturor diferența cea mare ce există între aceste două puteri.

Pentru a se vedea saltul colosal, făcut de Germania în această direcție, se arată aci un tablou al marinei la diferite date:

1873: aproape nici nu conta ca putere maritimă;

1897: 9 cuirasate, 4 crucișetoare-cuirasate, 10 torpiloare, 20.000 echipaj, (diferite vase);

1914: 36 cuirasate, din care 16 de tip. Dreadnought, 15 crucișetoare-cuirasate, din care 4 Dreadnought; 140 torpiloare, 75.000 echipaje, 49 submarine.

La complectarea programului din 1913, adică în anul 1921, urma să aibă 40 cuirasate, toate tip. Dreadnought, 21 crucișetoare, toate tip. Dreadnought, 144 contratorpiloare, de peste 1.000 tone, 100.000 echipaje, 72 submarine, cu 1.000 t. în plus, încă alte multe vase de diferite categorii.

O lege nouă a duratei vaselor, stabilea vârsta cuirasatelor Dreadnought-ul la 20 ani și a celorlalte vase scăzute, treptat cu importanța; toate șantierele erau așa aranjate și amenajate, încât, în fiecare an se putea pune în serviciu următoarele vase: 3 dreadnoughte, 2 crucișetoare mici, 6 torpiloare, 6 contra-torpiloare și 6 submarine, adică cam 23 vase, în total, de toate categoriile.

La începutul războiului Germania, are:

5 Cuirasate tip dreanought (Kaiser, Friederich der Grosse, Kaiserin, König Albert, Printz Regent Luitpold), lansate în 1913 și cu tonajul de 24.700, viteză 23 mile, armament: 10/30,5, 14/15,50, 12,8,8, t. l. t., echipaj 1.079;

4 Cuirasate tip dreadnought, (König, Grosser Kurfürst, Margraf și Efsatz-Brandenburg), lansate în 1914 și probabil că sunt aproape gata. Tonajul 26.000, armamentul ca la cele de mai sus, viteza 24 noduri;

4 Cuirasate tip dreadnought, (Helgoland, Ostfriesland, Thüringen, Oldenburg) lansate în 1909-1910, cu tonajul 22.800 viteza 21 mile, armamentul: 12/30,5, 14/15,45, 14/8,8, 6 t. l. t., echipaj, 1.106;

4 Cuirasate tip dreadnought, (Nassau, Westfallen, Rheinland, Possen), lansate în 1908, cu tonajul 18.900, viteză 20.5 mile, armamentul: 12/28,45, 12/15,45, 16/8,8 6 t. l. t., echipaj 965.

17 Cuirasate mari de tip dreadnought. Este probabil că 1-2 vase din clasa König, să nu fie încă gata. In afară de aceste vase moderne, Germania mai are:

5 Cuirasate de clasă Deutschland, lansate în 1904, şi cu câte 13.200 tonaj, armamentul: 14/28, 14/17,20, 20/8, viteză 19 mile;

5 Cuirasate de clasă Braunsweig, lansate în 1902, acelaş tonaj şi armament, ca cele Deutschland, viteză cu $^1/_2$ milă mai mică;

5 Cuirasate, clasa Witelsbach, lansate în 1909, tonajul 11.800, armamentul: 4/24,50, 18/15,40, 12/8.8; viteză 18 mile,

5 Cuirasate, clasa Kaiser Friderich III, ca şi clasa de mai sus.

37 Total general cuirasate.

4 Crucişetoare dreadnought (Derfflinger, Moltke, Göeben, Seydlitz), lansate în 1910-12-13, tonaj 23-25-28.000, armamentul 10/28, 12/8,8, 4 t. l. t, viteză 28,5 mile. Dintre acestea, Göeben a trecut la turci;

9 Crucişătoare cuirasate mai mici;

43 Crucişătoare protejate, precum şi multe alte vase mici, ca: torpiloare, contra-torpiloare, canoniere, submarine, etc.

Tonajul întregei flote germane, actuale, atinge cifra de 1 milion tone, iar artileria este:

136 piese de 305, 126 piese de 280, 46 piese de 240, 44 piese de 210, 140 piese de 150, 516 piese de 150.

1003 piese de artilerie de calibru mare; iar dacă se socotesc şi acelea de calibru mai mic, se ajunge la aproape 2.500 guri de foc.

Turcia. Evenimentele o găsesc tot aşa de puţin pregătită cu flota ca şi cu armata de uscat. Evenimentele din ultima vreme a făcut-o să comande nouă mari vase cuirasate, de tip superdreadnought, în Anglia; ele au fost, oprite de guvernul en-

englez. In schimb, germanii au refugiat două vase din Mediterană, la ei, și le-au pus în serviciul lor: Göeben, crucișător cuirasat, tip dreadnought și Breslau, un mic crucișător protejat.

Dacă armata de uscat turcă, chiar așa slabă, a putut să intre în socoteală și să dea de lucru adversarilor, apoi armata de apă, nici n'a comptat. Singurul vas de luptă modern, foarte bun, este Göeben, de 23.000 tone cu o viteză de 28,5 mile și înarmat cu 8 tunuri de 28 și altele mai mici.

Toate celelalte vase, foarte vechi, nu intră în socoteală.

Considerând și vasele Göeben și Breslau, situația întregei flote turce, considerând toate vasele, este:

Numărul vaselor, 33.

Tonajul, socotind și Göeben, care singur are 23.000 tone, 60.000 tone.

Numărul tuturor tunurilor de calibru mare și mijlociu: 77 cu 55 tuburi de lansat torpile.

Pe lângă aceasta, trebue ținut socoteală de vechimea de construcție a vaselor: unele din ele, de 40 ani, iar cele mai noui de 24 ani.

Deosebiri și asemănări dintre războiul pe apă și pe uscat

Războiul pe apă, privit în mod general, se deosibește de războiul pe uscat, prin următoarele:

a) Mersul flotelor se fac în tot lungul și largul mărilor — excepții cu totul reduse — fără a lăsa nici o urmă. Nu este nevoe de a se urma, ca la armata de uscat, o anumită linie de operație, un anumit drum. Se poate întâmpla, din această cauză, ca două flote, cari merg una spre alta pentru a lupta, să treacă pe alături, la o depărtare de 20—30 mile și să nu se întâlnească;

b) Pe timpuri de ceață, operațiile sunt cu totul reduse; iar dacă ceața este mare, vasele se imobilează, de teamă de a nu se ciocni între ele;

c) In războiul pe uscat, una din grijele cele mai mari este aprovizionarea și hrănirea trupelor; la armata de apă, fiecare vas își are hrana și tot felul de aprovizionamente, cu el;

d) La armata de uscat, baza de aprovizionare rămâne totdeauna în urmă; la armata de apă, în special în executarea unui mare drum — exemplu flota rusă din Europa trimisă în

Extremul Orient în 1904—1905 — are baza de aprovizionare înaintea sa. Pe măsură ce a isprăvit aprovizionamentele, va trebui să-și ia altele dela depozitele din drumul său;

e) Numărul vaselor, forța și silueta lor, constituirea escadrelor, numărul tunurilor și al echipajului sunt cunoscute, de toți, din timp de pace; o mică variație în constituirea escadrelor, nu schimbă nimica în fondul organizației. La armatele de uscat, se pot mobiliza mult mai multe unități decât există în timp de pace și care unități au aproape aceeaș valoare ca și celelalte;

f) Napoleon a zis, între altele: „Un amiral nu are nevoie să ghicească ceva despre inimic: el îl știe unde se găsește' care-i este forța, care-i sunt tunurile, etc.; apoi Marea Indiilor, Oceanul Marea Nordului, canalul Mânecei, etc., în toate părțile nu este decât o *câmpie întinsă*, netedă, de apă, în timp ce pe uscat nu se petrece acelaș lucru". In adevăr, bătălia navală, din cauza acestor cunoștințe ce se are, în prealabil, asupra forțelor inimicului poate fi considerată ca o partidă jucată pe față, — cărțile jos.

g) Rezultatul unei bătălii navale iese în evidență aproape dela primele lovituri de tun; iar sfârșitul urmează foarte repede și hotărâtor, deoparte sau de alta. Togo, a putut anunța la Tokio, după o jumătate de oră dela angajarea bătăliei dela Tsuschima, că victoria este de partea sa. După două ore de luptă, flota rusă era distrusă: resturile ei au fost culese până a doua zi dimineața; adică în 17—18 ore — cu totul — nu mai exista flotă rusă;

h) In o luptă navală se angajează dela început totalitatea forțelor, fără a se mai opri rezerve. Orice păstrare de forțe navale, ca rezervă, poate să aducă un dezastru; în timp ce la armata de uscat, păstrarea unei rezerve este recomandată și impusă de felul luptei:

i) După o luptă navală, vasele avariate merg în porturile de răsboiu — baze de operații — pentru a se repara, aproviziona și pentru a-și completa echipajul; armata de uscat, primește dinapoi toate întăririle, ce-i vin dela baza de aprovizionare;

j) O singură mină poate scufunda un cuirasat în câteva minute; iar un cuirasat în o escadră, poate fi asemuit unui corp de armată, în armata de uscat.

k) In bătăliile terestre, rezultatul se capătă, mai în totdeauna, prin lupte piept la piept cu infanteria. Ea este regina bătăliilor. In bătăliile navale, rezultatul îl dă numai tunul; el este totul, și

cu cât este mai puternic şi cu bătaie mai mare, cu atâta este mai hotăritor.

Dar, dacă acestea sunt deosebirile, apoi se pot găsi asemănări [1]).

a) In timpul înaintării flotelor adverse pentru luptă, este absolut necesar ca marşul să le fie acoperit de o siguranţă care să meargă la distanţa corespunzătoare spaţiului, pentru luarea dispoziţiunilor de luptă; iar inamicul trebuie să fie cercetat şi găsit cât mai departe posibil, dând flotei amice timpul necesar. Aceste două elemente ar constitui serviciul de cercetare şi de siguranţă, comparată cu operaţiile armatei de uscat, adică spaţiul şi timpul necesar operaţiunilor.

b) In timpul angajării bătăliei, manevra este totul, ca şi la armata de uscat. Alegerea unui punct slab al flotei inimice, sau gruparea a forţe mult superioare asupra unui punct tare, rupe echilibrul şi face ca victoria să se încline în partea celui care manevrează. Insuş lumina paternică a soarelui poate fi întrebuinţată în manevre; acela dintre adversari care are soarele în faţă, este mai desavantajat.

c) In timpul unei bătălii navale, vasele mici, torpiloare, contratorpiloare, submarine, se ţin deoparte, apărând flancurile flotei amice; după bătălie, joacă rolul cavaleriei în urmărire. Ele, prin loviturile cu torpile, dau lovitura de graţie marilor cuirasate sau crucişătoare, nescufundate, dar care au avut artileria scoasă afară din serviciu, în timpul luptei.

d) Flota se împarte în escadre, iar o escadră cuprinde mai multe vase. O flotă este considerată ca o armată sau chiar un grup de armate — cum au englezii —; iar o escadră este o armată sau un corp de armată. In o bătălie navală, escadrele luptă individual — ca şi armatele sau corpurile de armată — coordonându-şi, însă, acţiunea între ele, fără a se mai primi ordine de detaliu, pentru atingerea scopului colectiv;

e) Nu se angajează niciodată lupta, fără un plan, care plan se comunică tuturor comandanţilor de escadre, iar aceştia îl transmit mai departe tuturor vaselor de sub comanda lor. Acest plan este conceput pe baza ştirilor primite dela escadrele de cercetare şi de siguranţă, trimise înainte. Fiecare escadră şi în escadră fiecare vas, îşi are rolul său;

1) Extrase în parte din Lietenant de Vaisseau Bomdry, Tsuchschina.

f) Forţele morale joacă un rol tot aşa de mare în luptele de apă, ca şi în acelea de uscat. Prin instrucţie, prin educaţie, prin iniţiativa mişcărilor, prin convingerea deplină a tuturor în câştigarea victoriei, şi prin încrederea tuturor în şeful suprem, moralul este la cel mai înalt punct ridicat. O asemenea armată, de uscat sau apă, trebuie să învingă;

g) Spiritul ofensiv câştigă victoria.

IV. Situaţiunea adversarilor. Planurile navale de războiu

Anglia. Flota engleză se găsea concentrată în vederea marilor manevre anuale. Graţie acestei fericite coincidenţe, englezii aveau reunite forţele navale la izbucnirea războiului.

Vice Amiral sir John Jellicoe

In apele metropole se găseau 60 de cuirasate de toate tipurile, 5 crucişetoare de luptă, peste 60 de diferite alte crucişetoare, şi foarte multe contra-torpiloare şi vase uşoare.

In Mediterana erau: 3 crucişetoare de luptă, 4 crucişetoare-cuirasate, 4 crucişetoare uşoare şi 16 contra-torpiloare.

In Extremul-Orient, Anglia redusese la minimum forţelor navale, în urma tratatului de alianţă cu Japonia: 3 crucişetoare şi câteva contra-torpiloare.

După declararea războiului, englezii mai trimit la Hong-Kong vechiul cuirasat *Triumph*, spre a-şi asigura supremaţia asupra forţelor germane din Pacific.

In Indii englezii aveau detaşat un cuirasat şi 2 crucişetoare uşoare. Capul de Bună Speranţă era amenajat ca bază pentru 2 crucişetoare şi un avisor; iar pe coasta orientală a Africei staţiona un crucişetor. La aceste forţe trebue adăogată marina australiană, destul de bine reprezentată. Toate aceste forţe de apă erau sprijinite pe numeroase baze, printre cari mai importante: Devenport, Portsmouth şi Chatam pe coastele regatului şi Gibraltar, Malta, Bombay, Hang-Kong, Sydney, etc., etc., în alte mări.

Franţa. Forţele franceze erau împărţite în trei grupări: In Mediterană, 20 cuirasate, 7 crucişetoare cuirasate, 6 escadrile de contra-torpiloare şi 2 escadrile de submarine.

In La Manche, o escadră de 8 crucișetoare-cuirasate, 3 escadrile de contra-torpiloare și 2 escadrile de submarine.

Vice amiral Boue de Lapeyrère

In Extremul-Orient, 2 crucișetoare-cuirasate și 3 contra-torpiloare vechi.

Pe lângă aceste forțe, francezii mai aveau o diviziune navală în Maroc.

Ca baze de operațiuni, francezii posedau: Cherbourg, Brest, L'orient, Toulon, Bizerete; iar în mările îndepărtate: Dakar Nouméa, Diege-Suarez, Saigon.

Germania. Forțele germane se găseau aproape în complectul lor în apele metropolei. Lipsea escadra din Extremul-Orient, compusă din 2 cruceșetoare-cuirasate și 3 crucișetoare ușoare, având baza la Kiao-ceau, precum și crucișetor-cuirasat *Goeben* și necuirasat *Breslau*, aflate în Mediterana.

La Kiao-ceau se mai găseau câteva canoniere și 2 torpiloare.

In Atlantic sunt 2 crucișetoare, iar în colonia Est-africană un cruceșitor ușor.

Bazele flotei germane erau la Wilhelmshaven. Cuxhaven și Kiel.

Austro-Ungaria. Forțele austriace se găseau în totalitatea lor în Adriatica, afară de un vechiu cruceșetor detașat la Kiao-ceau. Baza principală a flotei era la Pola, iar baze secundare la Lusinpiccolo, Sebenico și Cattaro.

Rusia. Forțele ruseșți se găseau la declararea războiului în plină reorganizare și transformare, fapt care a limitat posibilitatea unor acțiuni însemnate.

In Baltică, rușii posedau: 4 cuirasate, 4 crucișetoare-cuirasate, câteva escadrile de torpiloare și 12 submarine.

Flota Mărei-Negre era constituită din 4 cuirasate, 4 submarine și diferite alte vase mai mici. In Pacific rușii nu mai aveau decât 2 crucișetoare la Wladiwostok.

Turcia. Forțele turceșți erau aproape neglijabile, fiind constituite din 2 cuirasate vechi și alte vase mai mici, printre cari prea puține utilizabile. Dacă englezii nu ar fi rechiziționat la declararea războiului, cele 2 cuirasate turceșți aflate în construcție

într'un şantier englez, flota turcă ar fi avut un aspect mai impunător. Totuşi, în urmă, graţie lui *Goeben* şi *Breslau*, marina turcă întreprinde oarecari acţiuni.

Despre flotele ţărilor intrate mai în urmă în războiu, vom da oarecari relaţiuni în timpul descrierii operaţiunilor respective.

Planul naval al multiplei înţelegeri. Tindea la obţinerea supremaţiei absolute pe toate mările, alungând sau distrugând vasele inimice, spre a putea avea în siguranţă libera circulaţie pentru transporturile de trupe şi material de războiu. Graţie avantajelor geografice, marinele multiplei înţelegeri au putut lucra în cooperare tot timpul războiului.

Planul naval al Puterilor Centrale. Izolate unele de altele, flotele acestora au fost nevoite să urmărească obiective separate, neputând întreprinde o acţiune comună.

Flota germană, cu toată reclama făcută de Kaiser, nu îndrăsnea să riște o întâlnire cu marea flotă engleză (The grand Fleet). Pentru a exclude riscurile, germanii recurg la războiul submarin, şi la minarea unor întinse regiuni la Marea-Nordului, în timp ce în mările îndepărtate, vase de războiu sau de comerţ improvizate în crucişetoare auxiliare, întreprind războiul de cursă, spre a stingheri transporturile aliate [1]).

Flota austriacă, până la intrarea în acţiune a Italiei nu-şi poate fixa alt obiectiv decât tot numai raiduri de submarine în Adriatica şi uneori în Mediterana.

V. Teatrele de operaţiuni navale.

Se poate spune că toată apa globului, a format teatrul de războiu maritim în războiul din 1914-1918.

Cu toate acestea, după modul de grupare al adversarilor şi în legătură cu operaţiunile depe teatrele de uscat, operaţiunile navale au avut loc pe următoarele teatre de operaţiuni:

Marea Nordului.
Marea Baltică.
Marea Mediterană.

---

1) Generalul Benhardi în lucrarea sa: Germanii şi viitorul războiu — prevăzuse că acţiunea pe Mare a flotei germane se va reduce doar la hărţuirea inamicului, lupta contra traficului său şi bararea a cât mai multe regiuni cu mine.

Marea Adriatică.
Extremul Orient și Oceania.
Oceanul Indian.
Oceanul Atlantic și Pacific.
Marea Neagră.
Dardanele.

Deosebit, și într'o măsură importantă, au avut loc operațiunile fluviale pe Dunăre.

Vom descrie în mod sumar, în capitolele ce urmează, operațiunile navale de pe fiecare teatru de operațiune, rămânând ca operațiunile pe Dunăre să le descriem odată cu descrierea războiului de întregire, în volumul următor.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL II

Operațiunile în Marea Nordului

I. Operațiunile din 1914.

In urma declarației de războiu remisă Germaniei la 4 August 1914, flota engleză întreprinde un vigilent serviciu de patrulare în Marea Nordului, până pe coastele daneze și norvegiene. In primele ciocniri e scufundat vasul port-mine german *Konigin Luise*[1]) de către crucișătoaul *Amphion*[2]), care în schimb are nenorocul de a lovi una din minele germane și a se scufunda. La 8 August, submarinul german U 15, fu distrus lângă insula Helgoland, prin abordaj de cuirasatul *Birmingham*.

Acțiunea dela Helgoland.

Insula Helgoland ocupă o poziție dominantă și avantajoasă în fața coastelor germane. In 1890, această insulă, până atunci engleză, fu cedată germanilor, cari imediat o transformară într'un puternic punct de sprijin naval.

La 28 August, forțele britanice constituite din: 1-a escadră de crucișătoare de luptă [3]), a 7-a escadră de crucișătoare, 1-a escadră de crucișătoare ușoare, 2 flotile de contra-torpiloare și 7 submarine — circa 60 de vase — sub comanda vice-amiralului *Sir David Beatty*, părăsesc bazele lor, pentru a executa o recunoaștere în direcția Helgoland.

1) Pachebot de 2000 tone, improvizat în vas port-mine.

2) Amphion, deplasament 3300 tone, viteza 25 noduri, armament 12 tunuri de 10 cm.

3) Lion, Tiger, Princese Royal, New Zeland, Invincible.

Planul amiralității engleze era de a surprinde vasele ușoare germane ce încrucișau în apele dela Helgoland, a le tăia retragerea spre bazele lor și a provoca astfel eșirea vaselor mari germane în ajutor. Aceste vase, căzând peste crucișătoarele de luptă engleze ce staționau mult la larg, englezii aveau toate șansele să distrugă o parte din forțele germane.

In zorii zilei, flotilele de contra-torpiloare iau contact cu vasele de recunoaștere germane; urmează o serie de acțiuni de artilerie izolate și confuze din cauza ceței, în urma cărora contra-torpilor-V 187, vasul comandant al excadrilei germane e scufundatu[1] Crucișătoarele engleze cari intervin și ele, fiind atacate de forțe superioare, cer ajutoare amiralului Beatty care sosește pe câmpul de luptă cu grosul forțelor. In acest moment, lupta dintre crucișetoare era aproape terminată prin scufundarea crucișătorului german *Mainz* [1]). Escadra lui Beatty întâlnește și scufundă în urmă crucișetoarele germane *Ariadne* [2]) și *Köln*, după care forțele engleze, resping câteva atacuri de submarine.

Germanii căzură astfel în cursa întinsă de englezi. Fu o lecție scump plătită, după care forțele germane nu se mai aventurează nici odată spre larg de Helgoland, la apariția vaselor engleze.

Activitatea submarinelor germane. Seria imensă a vaselor aliate torpilate de submarinele germane, e deschisă de crucișetorul englez *Pathfinder* [3]) care dispăru cu 260 oameni din echipaj, în cursul unei patrulări. La 22 Septembrie, submarinul Ug execută cel mai senzațional și reușit atac, scufundând la interval de câteva minute, 3 mari crucișetoare-cuirasate engleze, *Hogue* [4]) *Aboukir* și *Cressy*. Acestea se găseau în recunoaștere, în largul coastelor Olandei, când la ora 6.25 dim. *Aboukir* fu torpilat în tribord. Celelalte două crucișetoare stopară, pentru a salva echipajul, dar această operațiune nu era încă terminată, când *Hogue* fu și el torpilat, scufundându-se în 5 minute. Al treilea crucișetor, zărind pericolul submarinului, porni cu toată viteza să-l abordeze, bombardându-l în acelaș timp. Submarinul dispăru câteva minute, dar apăru după aceia mai în larg, torpilă și pe

1) Mainz 4350 t. 26 n. XII-10 cm. Koln aceleași caracteristici.
2) Ariadne 2660 t. 17 n X-10 cm.
3) Pathfinder 2940 t. 25 n. IX—10 cm.
4) Aboukir, Hogue, Cressy 12.000 t. 21 n. II—23 cm. XII—15 cm.

Cressy. Acesta se înclină şi cum întârzia să dispară, submarinul îi mai trimise două torpile, în urma cărora, vasul se scufundă. Supravieţuitorii fură culeşi de vase olandeze.

In urma acestor simţitoare pierderi, amiralitatea engleză interzise categoric oricărui bastiment mare de a mai stopa pentru operaţiuni de salvare în timpul atacurilor de submarine şi impuse marilor unităţi navale în acţiune, escorte de contratorpiloare menite să semnaleze şi să atace eventual submarinele inimice.

Acestei catastrofe îi urmează o perioadă de linişte, în care nu înregistrăm ca acţiuni mai importante decât pierderea contratorpilorului german *S 126*, torpilat de un submarin englez, şi scufundarea altor 4 vase de acelaş tip germane, de către crucişetorul englez *Und-aunted*.

La 21 Octombrie, pachebotul francez *Amiral Ganteaume* fu torpilat fără avertisment în La Manche. Tot în cursul acestei luni, englezii pierd un frumos şi nou superdreadnought, *Audacieus* [1]) care se scufundă, lovind o mină, în Nordul coastei scoţiene, precum şi crucişetorul *Hermes* [2]) torpilat de submarinul german U 27.

Operaţiuni engleze pe coastele Flandrei.

După lupta dela Marna, pe când faimoasa brigadă de puşcaşi-marinari rezista înverşunat în regiunea Dixmude, flota anglo-franceză din La Manche primi ordin să sprijine flancul stâng aliat, care şovăia sub presiunea forţelor germane de pe litoralul belgian. Se decise, în principiu, pentru această operaţiune, întrebuinţarea de monitoare-vase cuirasate, cu mic pescaj [3]), pentru a putea opera aproape de coastă. La 18 Octombrie, monitoarele *Humber*, *Severn* şi *Mersey*, susţinute de contratorpiloare şi mai târziu de crucişetoare, atacă bateriile germane dela Westende şi Middlerkerque. *Severn* debarcă chiar câteva mitraliere, cari concură la apărarea oraşului Nieuport. Operaţiunile monitoarelor continuă cu succes până la 9 Noembrie, când inundaţiile din regiunea Yser opresc năvala trupelor germane şi restrâng intervenţia vaselor.

---

1) Audacieus 25.000 t. 21 n. X—34 cm. XVI—10 cm.
2) Hermes 5750 t. 21 n. II—15 cm. VIII—76 mm.
3) Pescajul e adâncimea porţiunei din apă a vasului.

Raidurile crucişetoarelor germane.

In noaptea de 3 spre 4 Noembrie, crucişetoarele de luptă germane [1]), însoţite de vase uşoare execută o incursiune asupra coastelor engleze, bombardând oraşul Yarmouth şi presărând dealungul coastei mine, ce cauzează câteva zile în urmă pierderea a două vase de patrulă engleze. Incurajaţi de acest succes, la 16 Decembrie, germanii întreprind un impunător raid, bombardând oraşele deschise Hartlepol, Scarberough şi Whitby, unde fac peste 670 victime (printre aceştia 38 femei şi 19 copii). Comandamentul german contase în afară de cauzarea pierderilor militare şi comerciale, pe un efect de intimidare a populaţiei de pe coastă pentru restabilirea reputaţiei marinei germane, compromisă după lupta dela Falkland.

Germanii s'au înşelat ca întotdeauna în prevederile lor, căci singurul efect al acestei agresiuni a fost o creştere considerabilă a numărului de voluntari englezi pentru front.

Răspunsul englezilor la agresiunea navală germană se produse la 24 Decembrie, când 2 crucişetoare, însoţite de mai multe escadrile de contratorpiloare şi de submarine, se îndreaptă spre coastele germane, escortând 3 vase cu hidroavioane. In apropiere de Helgoland, aparatele îşi iau sborul ajungând la Cuxhaven şi Wilhelmshaven, unde bombardează stabilimentele militare şi hangarele de Zeppeline. In acest timp, forţele engleze rezistau cu îndârjire unor atacuri de submarine şi avioane germane. După circa 3 ore de acţiune, 4 aparate engleze se întorc la punctul de întâlnire; alte 3 raliază submarinele, cari iau la bord piloţii şi distrug aparatele. Un singur pilot rămas în urmă e culeş de un vas olandez.

Această acţiune e importantă prin faptul că pentru prima oară, avioanele cooperează efectiv cu forţele de apă, pentru recunoaşteri şi bombardamente, acolo unde vasele nu se pot apropia de coastă din cauza minelor sau submarinelor inamice.

II. Operaţiunile din 1915

In primele zile ale lunei Ianuarie, un submarin german torpilează cirasatul englez *Formidable* [2]) pe când acesta naviga în coada unei escadre de 8 cuirasate, aflată în marş spre Portland.

1) Crucişetoarele de luptă: Seydlitz, Moltke, von der Thann.
2) Formidable 15.000 t. 18 n. IV-30 cm. Xt-15. cm. XVI-75 mm.

Atacul petrecându-se în La Manche, indica aliaţilor intrarea în serviciu a submarinelor germane cu mare rază de acţiune, precum şi probabila instalare a unei baze de submarine la Zeebruges.

Lupta dela Dogger-Bank. Marina germană ţinea să mai încerce raidurile clandestine asupra litoralului englez şi de aceia la 23 Ianuarie, escadra [1]) de crucişetoare de luptă a vice-amiralului von Hipperporni porneşte spre a bombarda coasta inamică. Pe lângă crucişetoarele de luptă forţele, germane mai cuprindeau crucişetorul-cuirasat *Blücker*, precum şi câteva vase uşoare [2]).

In aceiaşi zi, din întâmplare, escadra amiralului Beatty [3]), părăsea baza dela Rosyth, urmând să se întâlnească a doua zi dimineaţă, într'un punct convenit, cu flotilele de contratorpiloare, pornite dela Harwich. In fine, marea flotă, comandată de amiralul Jellicoe, părăsea şi ea baza dela Scapa-Flow.

La 24 Ianuarie, ora 7.25, flotilele plecate dela Harwich, comunică prin T. F. S. vice-amiralului Beatty, că sunt atacate de forţe germane la Est de Dogger-Bank. Beatty porneşte în această direcţie, dar sosind pe câmpul de luptă, germanii rup contactul cu forţele engleze, retrăgându-se cu toată viteza spre Helgoland.

Urmărirea începe, din ce în ce mai înverşunată; vasele engleze navigând cu 28.5 mile pe oră, încep să se apropie de germani, ce nu puteau lua, mai mult de 25 mile, din cauza lui *Blücker*.

La 18.000 metri, Lion, vasul amiral englez, deschide focul asupra lui Blücker [4]), care rămânând mereu în urmă, suferă toată intensitatea focului englez, şi e scufundat la ora 11, în timp ce vasele germane ripostează cu artileria şi atacuri de torpile, cauzând uşoare avarii lui *Lion*. Acesta fu remorcat în urmă de *Indomitabile* la Rosyth. Celelalte vase germane, în afară de Blücker, deşi grav avariate de proectilele engleze, reuşesc să scape de urmăritori, apropiindu-se de bazele lor.

Lupta se termină cu o netăgăduită victorie a englezilor.

Intensificarea războiului submarin. Exasperaţi de înfrângerea dela Dogger-Bank, germanii caută revanşa în atacuri de sub-

1) Seydlitz, Moltke, Derfflinger.
2) 4 crucişetoare uşoare şi câteva escadrile de contratorpiloare.
3) Crucişetoarele de luptă; Lion, Tiger, Princess Royal, New-Zeealand Indemitable, 3 crucişetoare uşoare şi câteva escadrile de contratorpiloare.
4) Blücker 15.000 t. 24.5 n. XII-21 cm. VIII-15 cm.

marine, pentru a da o satisfacţie opiniei publice. Lista torpilărilor fără avertisment şi a gesturilor de barbarie începe să crească pe fiecare zi în comunicatele aliaţilor. La 30 Ianuarie, sunt torpilate în La Manche 3 vase engleze şi unul japonez. La 1 Februarie, e scufundat prin torpilare vasul-spital englez *Asturias*, de 12.000 tone. In Marea Irlandei, submarinul U 21 scufundă 3 vase de comerţ.

Aceste rezultate entuziasmează comandamentul german şi obligă să dea prima declaraţie de blocus, la 18 Februarie:

Orice vas de comerţ aliat sau neutru, navigând în Marea Nordului, La Manche sau Marea Irlandei, va fi torpilat fără garantarea posibilităţei de salvare a echipajului.

Germanii violează prin această declaraţie şi prin aplicarea ei, convenţia dela Haga din 1907, asumându-şi dreptul de a scufunda în larg vase fără a le vizita spre a se asigura de naţionalitatea persoanelor dela bord.

Şi seria sinistră a torpilărilor continuă, fără restricţiuni sau consideraţii de umanitate. Ar depăşi cadrul acestei lucrări înşirarea tuturor atacurilor de submarine şi a vaselor torpilate. Inregistrăm numai 2 cazuri cari au făcut mare vâlvă în presa mondială: torpilarea pacheboatelor *Falaba* şi *Lusitania*.

Primul, plecat din Liverpol la 28 Martie, fu torpilat în canalul Bristol de submarinul *U 28*. In timp ce nenorociţii naufragiaţi căutau să se salveze în bărci, ofiţerii şi echipajul submarinului se distrau, trăgând la ţintă în îmbarcaţiuni şi insultând victimile ce se înecau sub ochii lor.

La 7 Mai, germanii stabilesc recordul crimelor pe mare, prin torpilarea transatlanticului *Lusitania*. Plecat la 1 Mai din New-York, marele transatlantic e torpilat în ziua de 7 Mai la ora 14.15, pe mare calmă, la 15 mile de colţul de S. W. al Irlandei, de către submarinul *U 20*. Intr'un sfert de oră vasul se scufundă, făcând 1178 victime, printre care 270 femei şi 84 copii mici. Fu un asasinat în massă, după cum îl califică un juriu englez, un asasinat *Kolossal*. Indignarea generală se traduse prin o notă energică de protestare a Statelor-Unite, deoarece printre victime erau şi 100 de cetăţeni americani.

Răspunsul conciliant în formă a guvernului german nu împiedică însă submarinile să continue ravajele lor, torpilând între alte vase, transatlanticul *Arabic*, la 19 August, în condiţiuni aproape identice cu torpilarea *Lusitaniei*.

Lupta contra submarinelor. Aliaţii nu dădură la început mare importanţă submarinelor, pe care nu le credeau capabile să se aventureze dincolo de Marea Nordului. Când însă cifra vaselor torpilate ajunsese impunătoare, iar submarinele germane încep a opera în Atlantic, ba chiar trec prin Gibraltar în Mediterana, aliaţii încep a lua măsuri de combaterea submarinelor. Mijloacele întrebuinţate au fost foarte numeroase şi variate, şi, din ce în ce mai perfecţionate.

Prima dispoziţie luată de amiralitatea engleză, fu bararea cu mine a regiunilor umblate de submarine şi a trecerilor importante, ca de ex. Pas de Calais şi porţiunea dintre Shetland şi coasta norvegiană. Barajele de mine, cari se numărau cu miile, au făcut numeroase victime printre submarinele germane.

In Pas de Calais, unde lărgimea canalului ce separă coasta franceză de cea engleză nu întrece 34 km., englezii instalară o estacadă de plăşi compuse din elemente de împletitură metalică de 1200 m. lungime şi 25 adâncime, reunite şi susţinute vertical în apă prin flotoare puţin vizibile. Acest sistem nu a dat însă rezultatele aşteptate, de oarece furtunile şi curenţii cauzau mereu avarii plăşilor, ce trebuiau foarte des controlate.

Pentru a nu mai da submarinelor putinţa atacurilor contra vaselor mari, acestea nu mai navigau decât cu escorte de contra-torpiloare şi numai pentru misiuni importante. In majoritatea timpului, escadrele de cuirasate stau baricadate în porturi şi rade, apărate prin baraje, estacade, baterii de coastă, etc.

Nu tot aceiaşi atitudine o puteau lua vasele de comerţ aliate, nevoite să navige mereu cu transporturi militare, în zona atacurilor de submarine. Prima măsură care să ia pentru protecţia transporturilor, fu escortarea lor cu vase uşoare de războiu, menite să descopere şi să atace submarinele. Şi cum nu se găseau destule crucişătoare şi contra-torpiloare pentru aceste misiuni, aliaţii improvizară sute de escadrile de patrulă din vase de pescari şi tot ce se găsea prin porturi bun de navigat ca: yahturi, remorchere, şalupe, etc. Echipagele acestor vase, majoritatea pescari şi admirabili marinari, devin cei mai dibaci şi îndârjiţi vânători de submarine, ducând aceiaşi grea existenţă ca şi trupele din tranşee. Acestor vase li se ataşează şi canoniere[1]) construite special în ve-

---

1) Din acest tip de canoniere, posedă şi marina noastră 4 unităţi, cumpărate după războiu dela guvernul francez.

derea luptei contra submarinelor, aşa încât vasele destinate şi amenajate în acest scop, ajung, la un moment dat un total de peste 5000.

Submarinele însă, scăpau în majoritatea cazurilor atacului acestor vase, afundându-se şi găsind astfel cea mai bună protecţie de vedere şi proectile. Aliaţii construiră atunci grenade speciale, cu încărcături până la 200 de kgr. de exploziv, care puteau exploada la orice adâncime, aranjată mai dinainte la un mecanism. Această invenţie, fu o lovitură serioasă dată rasboiului submarin.

Cu ajutorul vaselor amintite mai sus, se organizează un serviciu intens de patrulare a drumurilor urmate de vasele de comerţ. In aceste misiuni de descoperire a submarinelor, începe a lua parte activă şi aviaţia. Cum însă submarinele germane, ajung, graţie spionajului, să cunoască drumurile cele mai secrete, aliaţii introduc pentru vasele de comerţ, sistemul navigaţiei în convoiuri, cu puternice escorte. Pentru a face mai dificile atacurile de submarine, vasele comerciale încep deasemenea a se camufla, a face uz de aparate fumigene şi în cele din urmă li se instalează T. F. S. pentru a cere ajutor şi tunuri pentru a riposta atacurilor submarine.

Un mijloc original de distrugere a submarinelor, fu acel al vaselor-cursă. Având aspectul unui inofensiv carcobot, aceste vase rătăceau pe mare în căutarea submarinelor. La întâlnirea cu ele, o parte din echipaj se precipita în bărci, dând impresia că vasul e evacuat. Submarinul se apropia, în timp ce la bordul carcobotului, un echipaj de răsboiu demască tunurile şi deschide focul contra submarinului, care surprins la mică distanţă, era scufundat. Germanii au protestat cu vehemenţă contra acestui sistem, pe care-l taxau de violare a dreptului ginţilor, mai ales când unul din aceste vase-cursă *Baralong* a distrus 2 submarine cu metodul arătat mai sus. Germanii ajunseră să se ocupe de respectarea dreptului ginţilor, când aceasta le convenea.

Mijloacele de combaterea submarinelor se înmulţesc şi se perfecţionează mereu, în timp ce amiralitatea engleză ţinea în cel mai strict secret pierderile cauzate germanilor.

Mici acţiuni în Marea Nordului. După luptele dela Dogger-Bank, nu mai au loc în Marea Nordului decât acţiuni izolate între crucişătoare, contra-torpiloare şi submarine, în cursul cărora atât germanii cât şi englezii pierd câteva mici unităţi, torpilate sau lovite de mine.

La 22 August, englezii repetă atacul contra coastelor Flandrei, pentru sprijinirea flancului stâng aliat. Monitoare de un tip nou, armate cu 2 tunuri mari în turele și prevăzute cu o protecție specială contra torpilelor, iau parte la această acțiune.

Rezultatele obținute nu fură însă de data aceasta prea însemnate, de oarece bateriile germane bine camuflate printre dunele de pe coastă, au suferit puțin în urma bombardamentului englez.

Ca să compenseze lipsa de activitate a flotei, germanii întreprind circa 20 de raiduri de Zeppeline asupra Londrei și coastelor învecinate, făcând ca de obiceiu victime în populația necombatantă, pentru menținerea reputației căpătată în Belgia și cu războiul submarin.

Către sfârșitul lui Decembrie, escadrele germane execută o eșire în Marea Nordului, după ce avură mai întâi siguranța că nu riscă vre-o întâlnire ca cea dela Dogger-Bank. După această escursiune, amiralitatea germană răspândi în toată lumea vestea că flota engleză nu a îndrăznit să iasă în larg la apariția escadrei germane, spre a mai da opiniei publice germane motive de ridicarea moralului.

III. Operațiunile din 1916

In primele zile din Ianuarie, vremea fiind foarte rea, serviciul de patrulare englez fu executat cu mai puțină vigilență, așa că un vas german *Moewe* [1]) putu să se strecoare sub pavilion norvegian prin zona patrulată și să execute baraje de mine pe coasta occidentală engleză, ca la capul Wrath. In aceste baraje, o mină, lovi cuirasatul *King Edward VII* [2]), și se scufundă, la 6 Ianuarie. Tot victima minelor cad și crucișetorul *Arethusa* [3]), contra-torpilorul francez *Coquette* și crucișetorul *Fauvette*.

Ca operațiuni între vase de suprafață, în primele luni din 1916, găsim câteva atacuri germane contra vaselor de dragaj engleze ce lucrează la distrungerea numeroaselor baraje de mine presărate de germani. La sfârșitul lui Martie, o escadrilă engleză

---

1) Amenajat din vas comercial în crucișetor-auxiliar cu tunuri mascate și având un număr imens la bord. Il vom întâlni făcând isprăvi prin Oceanul Atlantic.

2) King Edward VII, 16.500 t. 19 n., IV—30 cm., IV—23 cm., X—15 cm., XII—76 mm.

3) Arethusa, 3520 t. 30 n., II—15 cm., VI—10 cm.

execută un raid analog cu cel întreprins la 25 Decembrie 1914. Acțiunea desfășurându-se în timpul unei furtuni cu rafale de zăpadă, nu dădu rezultate însemnate. Două vase germane de patrulă fură scufundate, dar și englezii pierd un contra-torpilor abordat de un altul din formație.

In cursul lunei Aprilie, crucișetoarele de luptă germane întreprind o nouă incursiune, precedate de recunoașteri de dirijabile, asupra coastei engleze, fără a reuși să cauzeze pierderi însemnate.

La 25 Aprilie, în timpul unei întâlniri pe lângă coastele Flandrei, un crucișetor-auxiliar englez fu scufundat. Marea flotă engleză execută o eșire la 4 Mai, în cursul căreia se trimit în recunoaștere hidroavioane spre Horn-Feet. A doua zi crucișetorul *Galatea* bombardează și avariază dirijabilul *L 7* care e distrus, căzând în mare, iar echipajul e făcut prizonier.

Noi raiduri de Zeppeline. In noaptea de 31 Ianuarie, un grup de Zeppeline bombardează Lancastershire, Lincolnshire și Stafferdshire, făcând 160 de victime. Peste o lună, 3 dirijabile bombardează York, Lincoln, Cambridge și Norfelk. La 1 Aprilie, aeronăvile germane reapar de-asupra Londrei. Unul din Zeppeline *L 15* e atins de un proectil și cade în Tamisa. In nopțile următoare, Zeppelinele bombardează regulat ținuturile de E. și N.-E. engleze, cauzând pagube neînsemnate.

In noaptea de 18 Martie, atacurile aeriene sunt executate de 4 hidroavioane la Bouvres, Real și Ramsgate, unde fac câteva victime. Zeppelinele reapar după aceasta în 3 nopți consecutive, la 24, 25 și 26 Aprilie deasupra districtelor Norfolk, Suffolk, Essex și Kent, fără să poată obține vre-un succes material sau moral.

In noaptea de 2 la 3 Mai, dirijabilele bombardează York, unde 18 case fură distruse și 9 persoane ucise. La reîntoarcere, unul din Zeppeline *L 20*, împins de vânt, fu obligat să ateriseze în Norvegia, unde echipajul său fu internat.

Activitatea submarinelor germane. După o perioadă de calm relativ, germanii pornesc mai viguros războiul submarin.

Ca și în anul precedent, amiralitatea germană lansează în Februarie un memorandum, prin care anunță că deoarece Aliații au armat vasele de comerț, ei le vor considera ca vase de răs-

boiu și ca atare, începând dela 1 Martie le vor scufunda fără avertisment. Era de fapt o consacrare oficială al unui sistem întrebuințat de mult.

La 24 Martie, pachebotul *Sussex* e torpilat fără nici o prealabilă înștiințare în La Manche. Bastimentul deși cu toată prova [1]) aruncată în aer, se menținu la suprafață și putu fi remorcat la Boulogne. O sută de pasageri fură uciși de explozie sau se înecară. Faptul produse mare indignare în rândurile aliaților și ale neutrilor, iar Statele-Unite adresară o nouă notă de protestare guvernului german.

La 4 Aprilie, submarinul *U 28*, care torpilase pe *Sussex*, este prins în plășile remorcate de 2 drifțere (vase de patrulă) engleze și avariat în urma unei explozii de grenadă submarină.

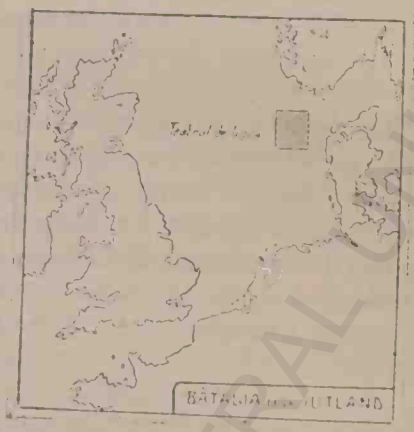

Submarinul fu nevoit să iasă la suprafață, unde echipajul abandonând vasul, fu capturat de un torpilor francez, în timp ce *U 28* se scufunda pe fund mic. In urmă, submarinul fu scos reparat și incorporat în flota franceză, sub numele de Roland Morillet [2]).

Bătălia dela Iutland [3]). Este cea mai grandioasă luptă ce s'a dat vre-odată pe apă, considerând numărul și importanța unităților ce au luat parte de ambele părți.

Comandamentul german, având cunoștință prin recunoașteri aeriene, că o parte din forțele engleze s'ar găsi pe coastele Norvegiei, într'una din obișnuitele „sweep" (patrulări), decise să încerce un atac cu întreaga „*Hoch See Flotte*", pentru a distruge, prin surprindere, vasele engleze.

La 31 Mai, ora 1 dim., flota germană [4]), sub comanda ami-

1) Prova, partea de dinainte a vasului.
2) Eroicul comandant al submarinului *Monge*, scufundat în Adriatica, și-a salvat echipajul, dar a refuzat să se salveze și el.
3) Germanii o denumesc bătălia dela Skagerrak.
4) Compusă din: 5 crucișetoare de luptă: Lutzow, Seydlitz, Moltke, von der Thann, Derfflienger, formând avangarda comandată de vice-amiralul von Hipper; 16 cuirasate tip dreadnought, 6 tip predreadnought, precum și numeroase crucișetoare și contra-torpiloare.

ralului von Scheer, părăsea bazele sale, luând drumul spre Nord. În acest timp, întreaga flotă engleză [1]) sub comanda amiralului Jellicoe, execută o recunoaștere în Sudul coastei norvegiene, precedată de forțele de avantgardă [2]), ce se găseau la circa 50 mile spre Sud, sub comanda amiralului Beatty.

La ora 14,17, crucișetoarele *Galatea* (englez) și *Elbing* (german) ce făceau serviciul de eclerori, iau contact și anunță comandamentelor respective prezența inamicului. În același timp, un hidroavion, plecat de pe vasul *Engandine*, confirmă amiralului Beatty apariția crucișetoarelor de luptă inamice.

De aci, a luat naștere marea bătălie ce se desfășoară și se împarte în următoarele 3 faze:

a) *Acțiunea crucișetoarelor de luptă.* Informat de luarea contactului, amiralului Beatty ce se afla mult înaintea marei flote pornește spre inamic, crezând că a surprins în crucieră o parte din flota germană.

La ora 15,48, englezii deschid focul la 17.000 metri contra crucișetoarelor de luptă germane, cari ripostează imediat cu o preciziune remarcabilă, evoluând spre S.-E., direcția pe care o ia și amiralul Beatty.

La ora 16,06, *Indefatigable* [3]) e lovit de o salvă în plin și se scufundă în câteva minute, în timp ce escadra 5 de cuirasate tip superdreadnought, ce forma susținerea avangardei, sosind pe câmpul de luptă, deschide focul contra germanilor la 18.000 m.

La ora 16,15, adversarii lansează la atac contra-torpiloare producându-se o luptă între 15 unități germane și 10 engleze, cu pierderi de ambele părți, fără vre-un efect asupra vaselor mari. Tirul german fiind din ce în ce mai precis, la ora 16,26, un alt superb crucișetor de luptă englez *Queen-Mary* [4]) e scufundat de o salvă, care incendiază un depozit de munițiuni.

În acest interval amiralul Beatty fiind informat că flota ger-

---

1) Compusă din: Forțele din avangardă ale amiralului Beatty divizia 3 de crucișetoare de luptă, divizia 3 de crucișetoare-cuirasate 3 escadre de cuirasate dreadnought, a câte 8 unități fiecare și foarte multe vase de explorare, crucișetoare, contra-torpiloare, etc.

2) Forțele de avangardă se compuneau din: 1 și 2 divizie de crucișetoare de luptă, formate de: Lion, Tiger, Princese-Royal, Queen-Mary, New-Zealand, Indetatigable; 9-a, 10-a și a 13-a flotilă de contra-torpiloare, câteva crucișetoare, iar ca susținere escadra 5-a de cuirasate compusă din: Barham, Malaya, Valiant și Warspite.

3) Indefatigable, 18.750 t., 27 n., VIII—30 cm., XVI—10 cm.

4) Queen-Mary, 26.350 t., 28 n., VIII—34 cm., XVI—10 cm.

mană de cuirasate e în vedere, pentru a nu cădea în cursă, întoarce spre N., apropiindu-se de grosul forţelor engleze. Von Hipper întoarce şi el la stânga, luând loc cu crucişetoarele de luptă în capul formaţiei cuirasatelor germane.

Imediat ce inamicul fu semnalat la cuirasatul Iron Duke [1]) amiralul Jellicoe ordonă diviziei [2]) 3-a de crucişetoare de luptă să ralieze şi să întărească avangarda, aflată în contact cu inamicul. Din cauza unei erori [3]) de punct, divizia 3-a, luând drumul prea la Est, fu surprinsă la mică distanţă de avangarda germană, care concentrează imediat focul asupra vaselor engleze. După câteva minute *Invincible* [4]) vasul comandant al formaţiei, primi o salvă şi se scufundă în urma unei puternice explozii.

Germanii, pierd şi ei în acest timp, în urma bombardamentului englez, crucişetorul de luptă *Lützow*.

b) *Intervenţia flotelor cuirasate.* Amiralul Jellicoe ţinut la curent prin T. F. S. de mersul luptei, apreciind gravitatea situaţiei, mări viteza la 20 n. pentru a sosi cât mai iute pe câmpul de luptă, pe care-l caută însă prea la E. pentru acelaş motiv ca şi amiralul Hood. Divizia 3-a de crucişetoare-cuirasate [5]), ce se găseau în capul formaţiei, intră în contact cu inamicul la ora 17,45, apropiindu-se prea mult de vasele germane, din cauza slabei vizibilităţi.

Imediat *Defence* şi *Warrior* sunt prinse în focul concentrat al inamicului: *Defence* se scufundă prin explozie, iar *Warrior* e scos din luptă.

La ora 18, amiralul Jellicoe apropiindu-se de câmpul de luptă, dispune cuirasatele sale din formaţie de marş în linie, în timp ce amiralul Beatty, cu care, în fine, făcuse joncţiunea, ia loc cu vasele sale în capul liniei de luptă, iar escadra 5 a de cuirasate manevrează spre a se aşeza în coada formaţiei. In timpul acestei manevre, cuirasatul *Warspite* din cauza unei avarii de cârmă, se apropie prea mult de inamic şi e scos din luptă de focul acestuia.

---

1) Vasul comandant al marei flote engleze.

2) Formată de: Invincible, Inflexible, Indomitable, sub comanda amiralului Hood.

3) Escadra lui Beatty comunicase poziţia sa cu o eroare de 12 mile mai la E.

4) Invincible, 17.540 t., 27 n., VIII—30 cm., XVI—10 cm.

5) Formată de: Defence, Warrior, Black Prince şi Duke of Edimburg.

Lupta de artilerie se deschide între linia engleză și germană de cuirasate, urmând cu intermitență din cauza ceței. Aceasta favoriza însă atacurile de contratorpiloare, pe care germanii le lansează în massă. Cuirasatele engleze sunt mereu nevoite să manevreze pentru a evita torpilele inamice. La 18.50, *Marlborough* e torpilat, reușind cu toate acestea să se mențină în linie. Din cauza vizibilității reduse, escadrele nu pot executa concentrări de focuri; fiecare vas trage ori de câte ori vreun obiectiv apare.

Dela ora 19, atacurile contratorpiloarelor germane devin tot mai intense, degajând continuu nori de fum artificial spre a masca retragerea flotei lui von Scheer. Acesta, la 19.45, rupe contactul, retrăgându-se spre bazele sale. Apropierea nopței a fost salvarea flotei germane, căci altfel retragerea i-ar fi fost la sigur tăiată de englezi.

c) *Lupta de noapte.* La ora 21, Jellicoe pornește spre Sud în urmărirea flotei germane. In timpul nopței nu se poate constata o acțiune bine definită, ci numai episoade izolate de atacuri prin surprindere cu pierderi de ambele părți. Fură scufundate în timpul nopței din flota germană: cuirasatul *Pommern* [1]) și câteva crucișetoare, iar din cea engleză mai multe contratorpiloare și crucișetoare precum și crucișetorul-cuirasat *Black Prince* [2]). Amiralul Jellicoe, convins de marile dificultăți și riscuri ale acțiunei nocturne, renunță la urmărire la ora 23.45, reluând drumul spre Nord. A doua zi, englezii, așteptară în zadar flota germană pe câmpul de luptă; escadrele lui von Scheer erau aproape de bazele lor.

Pierderile. Germanii trâmbițară imediat o mare victorie, exagerând pierderile engleze și ascunzând pe ale lor. Comunicatele engleze și constatările ulterioare au restabilit însă adevărul. Totalul pierderilor se prezintă după cum urmează [3]).

Pierderi engleze	3 crucișetoare de luptă 3 crucișetoare-cuirasate 7 contratorpiloare
Plerderi germane	1 crucișetor de luptă 1 cuirasat 4 crucișetoare ușoare 5 contratorpiloare

1) Pommern 13.250 t. 19.5 n. IV—28 cm. XIV—17 cm. XX—88 mm.
2) Black Prince 13.500 t. 23.6 n. VI—33 cm. IV—19 cm.
3) După Bernotti. Il potere marittimo nella grande guerra.

In acest tablou nu intră decât vasele scufundate: pe lângă acestea, ambii adversari au avut numeroase vase avariate, cari însă au putut ajunge la bazele lor.

Comparând cifrele pierderilor, prima constatare sugerată e aceea a unei aparente victorii germane, deoarece pierderile acestora sunt mult mai reduse ca cele engleze. E just că din acest punct de vedere germanii au repurtat, în parte, un succes tactic; însă victoria strategică rămâne tot de partea flotei engleze, care continuă să aibă supremația în Marea Nordului, întrucât multe din vasele mari germane, greu avariate, sunt pentru câteva luni imobilizate în șantiere pentru reparații. Pierderile suferite de englezi au atins numai avangarda și vasele ușoare, pe când grosul cuirasatelor rămâne intact și reia imediat raidurile obicinuite

Acțiuni în Marea Nordului după bătălia dela Iutland. După bătălia dela Iutland, activitatea Marinei germane se reduce numai la câteva eșiri de vase ușoare, până spre mijlocul lui August.

La 19 August, flota germană, complectată cu unitățile reparate după bătălia dela Iutland, execută o eșire, precedată de recunoașteri de Zeppeline spre a atrage forțe engleze în spre Helgoland, unde fuseseră concentrate numeroase submarine.

Amiralul Jellicoe, informat de submarinul E 23 [1]), de prezența flotei germane, porni în direcția ei, fără însă a o putea întâlni, deoarece germanii se retrăseseră spre bazele lor. In timpul acestei acțiuni, marea flotă engleză a fost necontenit ținta submarinelor inamice, cari executară numeroase atacuri de torpile, fără a reuși să scufunde decât două crucișetoare ușoare.

Către sfârșitul lui Octombrie, contratorpitoarele germane devin agresive, pătrunzând în La Manche, și scufundând câteva vase mici.

Submarinele germane desfășoară o intensă activitate în a doua jumătate a anului 1916, scufundând un mare număr de vase de comerț, printre cari transaltanticul *Alaunia* la 13 Octombrie.

La activul minelor înregistrăm scufundarea crucișetorului *Hampshire* [2]) și a unui contratorpilor.

---

1) Submarinul E 23 reușì in ziua de 20 Iunie să torpileze de 2 ori cuirasatul german *Westfalen* fără ca acesta să se scufunde. Faptul probează deosebita eficacitate a sistemului de protecție al vaselor germane.

2) Pe care se găsea Lordul Kitchener în drum spre Rusia.

Zeppelinele reînoesc atacurile contra coastelor engleze către sfârșitul lui Iulie, fără însă a mai cauza pagube însemnate, grație măsurilor de combatere luate de englezi.

IV. Operațiunile din 1917

Înăsprirea războiului submarin. Guvernul german, încrezător în succesul submarinelor, dat fiind numărul din ce în ce mai mare de asemenea unități puse în serviciu, lansă la 31 Ianuarie o vehementă declarație de blocus a coastelor engleze, franceze și italiene, comunicând că orice vas aliat sau neutru, surprins în zonele blocate va fi torpilat fără avertisment.

Această notificare exasperă guvernul Statelor-Unite, față de care germanii se obligaseră prin nota dela 4 Mai 1916 să respecte în războiul submarin, drepturile neutrilor, așa că la 3 Februarie, președintele Wilson, anunță că va rupe relațiunile diplomatice cu imperiul german.

În urma torpilării unui vas petrolifer american, în drum spre Rotterdam, guvernul Statelor-Unite închise definitiv discuțiile cu germanii, prin declarația de război dela 7 Aprilie. Intrarea în acțiune a Americei alături de aliați, însemna aducerea de imense resurse în toate direcțiile, pentru pregătirea ofensivei finale.

Submarinele germane cauzează în 1917 cele mai mari pierderi aliaților, stabilind recordul pe tot războiul în luna Mai, prin scufundarea unui total de 411 vase, reprezentând 874.000 tone.

Restricțiuni nu mai există pentru germani, care găsesc o predilecție în torpilarea vaselor spitale. Astfel sunt torpilate vasele-spitale *Austrias* la 20 Martie, *Gloucestei-Castele* în noaptea de 30 Martie, *Lanfranc* și *Donegal* la 17 Aprile, pe când transportau răniți în Anglia, și alte multe.

Aliații, în fața acestei atitudini a germanilor, îmbarcară pe vasele spitale ofițeri germani prizonieri din familiile cele mai nobile; măsura avu succes, căci submarinele nu mai atacară vasele-spitale.

Lupta contra submarinelor. Ravajele făcute de submarinele germane în flotele comerciale ale aliaților, obligă pe aceștia să perfecționeze mereu mijloacele de combatere a submarinelor, luând contra lor o viguroasă ofensivă. După declarația germană de blocus, primul răspuns al amiralității engleze fu stabilirea altor

noi vaste câmpuri de mine [1]) pe coastele germane şi spre Categat, menajându-se numai apele teritoriale neutre. Aceste câmpuri de mine au făcut numeroase victime printre submarinele germane.

Până la 1917, submarinele găsesc totdeauna refugiu sigur când erau atacate, afundându-se. In acel an se va introduce la bordul vaselor de patrulă şi al vaselor uşoare aparatul Walser [2]) care permitea determinarea direcţiei în care se găseşte submarinul în afundare. Această inovaţie fu o lovitură simţitoare dată germanilor, întrucât submarinele lor încep a fi descoperite şi distruse chiar navigând numai sub apă.

Atacuri aeriene. Zeppelinele îşi continuă activitatea şi în 1917, însă cu pierderi dezastroase pentru germani. La 14 Mai, *L 22* fu distrus în Marea Nordului de un crucişetor englez. Aceeaş soartă o are *L 43* şi *L 44* la 21 August, pe coasta daneză.

Marile avioane tip „Gotha" execută şi ele câteva raiduri asupra Londrei şi coastelor engleze, făcând câteva victime. E interesant de relevat torpilarea vasului englez *Gena* la 1 Mai, de un hidro-avion port-torpile, care aterizează pentru a anunţa atacul. Raidurilor germane li se răspunde zilnic prin bombardamente executate de escadrilele engleze şi franceze asupra centrelor germane mai importante.

In noaptea de 17 spre 18 Octombrie, un grup de 6 Zeppeline atacă Londra şi localităţile învecinate, făcând 35 de victime. In noaptea de 19 spre 20, circa 12 Zeppeline iau parte la un grandios raid, care sfârşi prin o adevărată catastrofă. După un bombardament de scurtă durată în aceleaşi obicinuite regiuni dirijabilile luară drumul de întoarcere, dar majoritatea din ele rătăcindu-se, ajunseră deasupra teritoriului francez. *L 49* fu atacat de avioane, cere-l forţă să aterizeze; echipajul fu făcut prizonier, înainte de a fi avut timpul să încendieze aeronava. Un alt Zeppelin se pierdu pe mare; un al treilea fu incendiat la Lunéville; un altul căzu la Laragne, un al 5-lea *L 15* aterisă la Sisteron.

---

1) Relativ la minele ancorate în Marea Nordului, pe toată durata războiului, se dau următoarele cifre: englezii 128.000, americanii 56.500, germanii 22.000 (Capitain R. P. R. Belknap U. S. N.).

2) Aparat inventat de căpitanul de Marină francez Walser. E bazat pe principiul refracţiunei undelor sonore produse de vibraţiile elicelor submarinului, printr'o lentilă acustică, aşezată pe învelişul din apă a vasului. Graţie mişcării unei pârghii se obţine maximum de intensitate acustică într'un receptor, când pârghia e pe direcţia submarinului

Acțiuni între vasele de suprafață. Cu toată desvoltarea mare dată războiului submarin, germanii întreprind în acest an și câteva atacuri cu mici unități de suprafață. Contratorpiloarele germane execută numeroase raiduri pe coastele olandeze și spre Calais, în cursul cărora au loc ciocniri dese cu escadrilele engleze, constatându-se pierderi de ambele părți.

La 12 Mai și la 4 Iunie, monitoarele engleze bombardează din nou Ostende și Zee-Bruges. La 9 Iunie, cuirasatul englez *Vanguard* [1]), în urma unei explozii interne, se scufundă la Scapa-Flow, cu majoritatea echipajului.

Contratorpiloarele engleze execută și ele incursiuni spre coasta daneză și Cattegat, scufundând numeroase vase port-mine și torpiloare germane. La 3 Noembrie, vase de patrulă engleze sunt atacate lângă coasta belgiană de o specie de imbarcațiune rapidă, fără echipaj, dirijată dela uscat prin dispozitive electrice. Inovația aceasta de vas-torpilă fu scufundată cu artileria, fără să fi cauzat vre-o pierdere.

La 16 Octombrie, două crucișetoare germane surprind și scufundă un convoi de 12 vase daneze, suedeze și norvegiene, aflate în drum dela Bergen spre Anglia, precum și cele 2 contratorpiloare ce făceau escorta convoiului.

La 12 Decembrie, germanii reușesc într'un atac de același gen, atacând și scufundând un convoi de 5 vase, împreună cu vasele de escortă, pe coasta Norvegiei. Aceste atacuri produc emoție și nemulțumiri în opinia publică engleză, care nu poate admite, cum, vase germane pot ataca convoiuri și împiedica navigația în Marea Nordului, unde englezii aveau supremația. Atacul german reuși numai grație unui concurs favorabil de împrejurări și constitue un simplu episod izolat, fără mari consecințe.

V. Operațiunile din 1918.

Activitatea submarinelor. In primele luni ale anului, submarinele scufundă iarăși câteva vase-spitale, precum și câteva crucișătoare și vase de dragaj engleze.

La 17 Iulie, a torpilat pachebotul *Carapathia* de 13.000 tone, iar la 19 Iulie, aceiași soartă o are transatlanticul *Justice*, de 32.000 tone, deși escortat de cotra-torpiloare. Vasul primi în total 6 torpile, dintre care 2 pe când era dus la remorcă spre coastă.

1) Vanguard 19950 t. 21 n. X-30 cm. XVIII-10 cm.

Ultimul vas de comerț scufundat în Marea Nordului, până la armistițiu e pachebotul *Leister*, pe când făcea traversarea între Irlanda și Anglia cu 650 pasageri; dintre aceștia fură salvați numai 200 în îmbarcațiuni, contra cărora, submarinul continua să tragă.

Englezii, extind în cursul acestui an, câmpurile de mine destinate submarinelor inamice. Acestea la rândul lor, presară necontenit mine la intrările porturilor engleze și franceze, însă grație serviciului intens de dragaj, nu se înregistrează multe pierderi.

Acțiuni între vasele de suprafață. La 20 Ianuarie, o divizie de 5 contra-torpiloare germane, intrând într'un câmp de mine la Nord de Helgoland, două din ele se scufundă. In noaptea de 14 spre 15 Februarie, o escadrilă germană ușoară, pătrunde în La Manche, scufundând 8 vase de pescari englez. La 21 Martie, o escadrilă anglo-franceză de contra-torpiloare, întâlnește în cursul nopței o escadrilă germană ce bombarda Dunquerque, demascând-o prin proectilele luminoase și scufundând 2 contra-torpiloare germane.

Vasele ușoare engleze execută de asemenea numeroase raiduri spre Helgoland și Cattegat, scufundând vase germane de pescari și patrulare.

Atacul porturilor Zee-Bruges și Ostende. Bombardarea lucrărilor inamice dela Zee-Bruges și Ostende cu monitoare și aviație, nedând rezultate satisfăcătoare, amiralitatea britanică decise să obstrueze aceste porturi, scufundând la intrarea portului Ostende 2 vechi crucișătoare pline cu beton, iar la Zee-Bruges alte trei. Pe lângă aceasta, la Zee-Bruges obiectivul mai era distrugerea unei porțiuni din digul portului, prin acțiunea a două vase submarine pline cu explosiv.

Pentru a împiedica inamicul să contrarieze operațiunile, vasele *Vindictive*, *Iris* și *Daffedil*, prevăzute cu dispozitive speciale, trebuiau să trimită la uscat detașamente de debarcare, pentru distrugerea instalațiilor inamice.

La 23 Aprilie, monitoarele încep preparația de artilerie, în timp ce vasele arătate mai sus înaintează sub protecția contra-torpiloarelor și a norilor de fum artificial.

La Zee-Bruges *Vindictive* se apropie de far și debarcă după multe dificultăți, detașamentul care execută distrugerile. Dintre va-

sele pline cu beton, numai 2 reușesc să se scufunde în traversul canalului dela intrare; în acest timp, unul din submarinele cu explosiv izbutește a acosta la cheiu și după ce oamenii din echipaj părăsesc încă o barcă, vasul acesta e explodat electric, producând o mare spărtură în cheiu. Englezii se retrag apoi, pierzând un contra-torpilor și patru bărci cu motor.

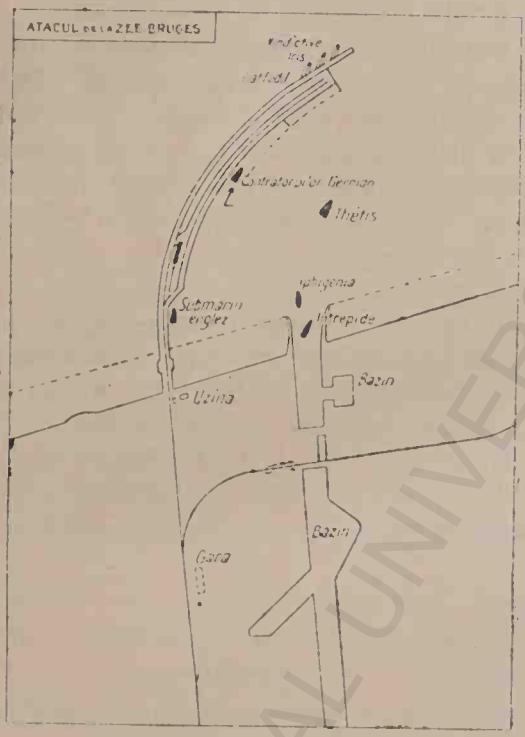

La Ostende, operația reușește mai puțin. Cele două crucișătoare nu găsiră canalul dela intrare și fură scufundate prea la larg.

Amiralitatea engleză, repeta totuși operația la Ostende, unde crucișătorul *Vindictive* fu în fine scufundat lângă un dig în noaptea de 9-10 Mai, fără însă a reuși nici de data asta să închidă intrarea portului.

Ultimile ostilități în Marea Nordului. La 19 Iulie, forțe engleze compuse din vase ușoare și avioane, reînoiră atacul hangarelor dela Tondern (Schleswig-Holstein) ce mai fusese atacat fără succes în 1916. In cele două raiduri executate, fură distruse două Zeppeline; patru avioane engleze nu raliază însă escadrila. Dintre acestea, trei aterisară în Danemarca.

In dimineața zilei de 11 August, avu loc în largul insulei Ameland o acțiune navală între vase ușoare și avioane de ambele părți. Un dirijabil german fu distrus, iar englezii pierdură o șalupe, dintre cari trei putură ajunge la coasta olandeză.

La 28 Septembrie, Ostende și Zee-Bruges sunt din nou

atacate de forţe engleze cari torpilează un vas german, aflat la cheu. Aceste porturi, în fine, sunt evacuate de germani, la 19 Octombrie, în urma operaţiunilor reuşite ale trupelor de uscat, în cooperare cu forţele navale.

Către sfârşitul lui Octombrie, încep simptomele de revoltă [1]) printre echipajele germane, cari se opun la noi eşiri ale flotei. Aceasta e complect imobilizată, până după armistiţiu, când conform clauzelor impuse de aliaţi, aproape întreaga flotă germană pleacă escortată de unităţi engleze la Scapa-Flour, unde e internată.

Marina germană trece în arhivele istoriei, după o efemeră existenţă de 48 ani.

Rezultatul acţiunilor navale. Operaţiunile anglo-franceze din Marea Nordului au avut ca prim obiectiv protecţia desăvârşită a transporturilor de trupe şi material de războiu din Anglia pe continent, întrucât submarinele germane căutau să contrarieze aceste transporturi. Aliaţii au avut însă în mod efectiv supremaţia în Marea Nordului, şi proba cea mai convingătoare e numărul enorm de transporturi efectuate aproape fără nici o pierdere în La Manche.

Protecţia şi siguranţa dată transporturilor, sunt rezultatul cel mai important al activităţei forţelor navale, a căror contribuţie la victoria finală reese destul de însemnată.

O statistică engleză, prezintă astfel transporturile din La Manche, pe toată durata războiului:

Trupele din Anglia în Franţa

1914 - 1915	1916	1917	1918 [2])
1.224.257	3.154.743	5.705.190	9.337.395

Trupele din Franţa în Anglia

1914 - 1915	1916	1917	1918
325.698	1.289.022	2.850.089	5.413.867

1) Câteva torpiloare cu echipaje revoltate au căutat să dezerteze, însă au fost scufundate pe coasta daneză, de crucişetoare trimise în urmărire.

2) Socotim aceste cifre exagerate. Credem că este vorba de fiinţe omeneşti transportate, nu numai de trupe.

Materiale transportate pe continent (în tone)

1914 - 1915	1916	1917	1918
1.068.204	3.881.235	11.736.355	21.848.092

Efective sosite din Canada

1914 - 1915	1916	1917	1918
85.051	223.450	347.556	452.135

La aceste date trebue de asemenea de adăogat transportul a 4 brigade ruseşti cu efectiv total de 59.411 oameni din Rusia şi Franţa.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL III

Operațiunile în Marea Baltică

1. Operațiunile din 1914

Situația la Baltica. In Marea Baltică, obiectivele marinei ruse, dată fiind inferioritatea sa față de cea germană, se reduceau la:

1. Apărarea coastelor.
2. Cooperarea cu trupele de uscat.
3. Tăerea comunicațiilor între Germania și Suedia.

Pentru îndeplinirea acestor misiuni, în special ultima, era necesară o intensă acțiune de submarine. Cum rușii nu dispuneau decât de patru unități în bună stare, englezii trimiseră submarine de ale lor pentru a coopera cu marina rusă.

Acțiuni între vase de suprafață. La 18 August 1914, încep operațiunile în Marea Baltică, prin bombardarea farului dela Dagerot de către 2 crucișetoare germane.

In noaptea de 26-27 August, crucișetorul ușor Magdeburg [1]) punându-se pe uscat la insula Odensholm, fu scufundat de două crucișetoare rusești, cari făcură prizonieri comandantul și 85 de oameni din echipaj. In urma acestei pierderi, acțiunea marinei germane se reduce numai la recunoașteri cu vase mici și încercări de incursiuni.

La 10 Octombrie, submarinele germane apărând și în Baltica, torpilează crucișetorul-cuirasat *Pallada* [2]), care se scufundă cu majoritatea echipajului; acest incident impune flotei ruse o mare rezervă în acțiunile ulterioare.

---

1) Magdeburg 4.550 t. 27 n. XII-10 cm.
2) Pallada 7.800 t. 21 n. II-20, cm. VIII-15 cm. XX-76 mm.

Către mijlocul lui Decembrie, crucișetorul cuirasat german *Friederich-Karl* [1]) ce făcea parte dintr'o escadră aflată în recunoaștere ofensivă în golful Botnic, lovește o mină și se scufundă cu 300 oameni din echipaj.

II. Operațiunile din 1915

Acțiuni între vase de suprafață. Germanii pierd pela începutul anului, crucișetorul *Gazelle*, torpilat de un submarin rus lângă insula Moen. La 23 Martie, o escadră germană, compusă din 7 vase mari și 28 torpiloare, bombardează coasta Curlandei, sprijinind un atac al trupelor de uscat. Ocuparea orașului Libau, la 1 Mai, permite marinei germane să-și stabilească o bază apropiată pentru atacurile golfului Riga. La 3 și 6 Iunie, forțe navale germane încearcă să forțeze intrarea golfului, fără însă a reuși din cauza pierderilor cauzate de mine. Un submarin german izbutește totuși să torpileze vasul port-mine rus *Yenissei*.

La începutul lui Iulie, o escadră rusă compusă din crucișetoarele *Rurik*, *Makaroff*, *Bayan*, *Bogatyr* și *Oleg*, surprinde și deschide focul asupra crucișetorului german *Augsburg*, vasului port-mine *Albatros* și asupra a trei torpiloare lângă insula Esterharn. Crucișetorul german reușește să dispară spre S. în timp ce *Albatros*, grav avariat, se aruncă la coastă.

La 26 August, o escadră germană formată din 9 cuirasate, 12 crucișetoare și numeroase torpiloare, favorizată de ceață, reușește să pătrundă în golful Riga. In urma ciocnirei cu forțele rusești, germanii pierd 2 crucișetoare ușoare și 8 torpiloare iar rușii o canonieră. Vasele rusești bombardează în urmă lucrările inamice depe litoral, cauzându-le însemnate pierderi și stricăciuni.

La reîntoarcerea sa spre bază, escadra germană fu întâlnită de un submarin englez, care torpilă, fără a reuși să scufunde, crucișetorul de luptă *Moltke*.

Activitatea submarinelor. In aceeași zi cu distrugerea lui *Albatros*, un submarin englez întâlni o escadră de cuirasate germane, la intrarea portului Danzig, torpilând și scufundând un cuirasat tip *Pomern* [2]). Acest eveniment relevă germanilor prezența submarinelor engleze în Baltica. Unul din acestea, *El 3*,

1) Friederich-Karl 9.500 t. 20,5 n. IV-21 cm. X-15 cm. XII-88 mm.
2) Pommern 13.250 t. 28 n. IV—28 cm. XIV—17 cm. 20—88 mm.

încercând să treacă prin Sund, se puse pe uscat la 19 August, lângă insula daneză Saltholm. In timp ce un torpilor danez informa pe comandant că are 24 ore răgaz pentru a eşi în larg, apar 2 contratorpiloare germane care deschid focul şi lansează o torpilă asupra lui *El 3*. Torpilorul danez manevrând ca să împiedice atacul, vasele germane se retrag după ce decimaseră prin focul lor echipajul submarinului englez. Atacul unui bastiment în ape neutre înseamnă violarea dreptului ginţilor. Germanii nu s'au sfiit s'o facă, deoarece era o acţiune obişnuită pentru ei.

In Septembrie 1915, amiralitatea britanică trimise încă 4 submarine în Marea Baltică, cari reuşesc cu toate măsurile luate de germani să scufunde 20 de vase de comerţ inamice.

Submarinele engleze, atacară în urmă şi vase de răsboiu. Astfel, la 24 Octombrie, crucişetorul cuirasat *Prinz Adalbert* [1]) fu scufundat cu 2 torpile, la 25 mile în larg de Libau.

La 9 Noembrie, fu torpilat crucişetorul uşor *Udine* [2]); iar la 17 Decembrie, crucişetorul *Bremen* [3]). La unele din aceste acţiuni au participat şi submarinele ruseşti.

III. Operaţiunile din 1916

Din cauza numeroaselor câmpuri de mine, instalate de germani, activitatea submarinelor ruse şi germane în Baltica, e simţitor redusă. Comunicatele anunţă numai scufundarea vaselor germane: *Pera Hebe* şi *Worms*, la 22 Mai, şi a unui transport la 12 Iulie. Bastimentele de suprafaţă de asemenea îşi manifestă puţin prezenţa de ambele părţi. In noaptea de 12-13 Iulie, o escadrilă de contratorpiloare ruse, atacă şi scufundă câteva vase dintr'un convoi, escortat în larg de baia Braviker.

In Noembrie, mai multe torpiloare germane, la întoarcerea dintr'un raid executat în golful Finlandei, intră într'un câmp de mine, unde câteva din ele se scufundă.

IV. Operaţiunile din 1917

Acţiunile după revoluţia rusă. Revoluţia începută în acest an, paralizează mult acţiunea flotei, întrucât echipajele aderând printre primele elemente la bolşevism, pierd avântul răsboinic şi

1) Aceleaşi caracteristici ca Friederich Karl.
2) Udine 2.175 t. 21,5 n. X—10 cm.
3) Bremen 3.250 t. 23 n. X—10 cm.

disciplina. Această situaţie convenea de minune germanilor, care găsesc prilejul să continue cu succes operaţiunile la Riga.

In cursul lunei Septembrie, submarinele germane desfăşoară o intensă activitate în golful Riga, scufundând mai multe vase, în timp ce avioanele şi Zeppelinele executau recunoaşteri spre golful Finlandei.

La 12 Octombrie, germanii reuşesc să debarce un puternic detaşament în insula Osel, ocupând în urmă capitala insulei Arensburg şi făcând peste 10.000 prizonieri. Dela 15 la 21 Octombrie, germanii izbutesc prin acţiuni repezi şi îndrăzneţe să cucerească toate insulele din faţa golfului Riga. Aceste operaţiuni prezintă importanţă prin varietatea mijloacelor ce au cooperat la acţiune. Aviaţia, determină mai întâi poziţia barajelor de mine, ce erau apoi dragate cu vase speciale. După aceasta, vasele mari, bombardau lucrările defensive şi bateriile de coastă a căror poziţie era indicată tot de avioane. Acţiunea artileriei pregătind terenul, se executa în urmă debarcarea primelor detaşamente, ce susţineau lupta până la sosirea grosului expediţiei. Avioanele în acest timp, vegheau la siguranţa trupelor angajate.

După ocuparea pe uscat a oraşului Riga, forţele ruseşti se stabilesc la Moon-Sund, la adăpostul unor baraje de mine, manifestând numai intenţia de a contraria operaţiuniie de dragaj ale vaselor germane. In una din aceste acţiuni fu scufundat torpilorul *Grom*.

La 17 Octombrie, cuirasatele germane pătrund în golful Riga, unde în cursul acţiunei cu escadra inamică, e scufundat cuirasatul rus *Slava* [1]). Resturile flotei ruse se retrag în golful Finlandei, în timp ce escadra germană bombardează şi distruge bateriile de coastă.

Germanii continuă cu succes ofensiva, pătrunzând la 3 Aprilie 1918, în golful Finlandei, când cele 7 submarine engleze, ce se găseau în acel port sunt scufundate de propriile lor echipaje.

Astfel se termină operaţiunile în Marea Baltică, evident defavorabil aliaţilor, în urma trădării ruseşti.

---

1) Slava 13.700 t. 17 n. IV—30 cm. XII—15 cm. XX—75 mm.

CAPITOLUL IV

Operațiunile în Marea Mediterană

I. Operațiunile din 1914

Fuga lui Goeben și Breslau. La isbucnirea războiului se găseau concentrate în Mediterana, ca forțe de apă ale aliaților, armata navală franceză, comandată de amiralul Boué de Lapeyrere, la Toulon și flota engleză dela Malta, de sub comanda amiralului Milne.

Germanii aveau în aceste regiuni detașate crucișetoarele *Goeben* și *Breslau*, pe care declarația de războiu le surprinde într'o crucieră între Sardinia și Sicilia, în ziua de 3 August 1914. amiralul Souchon, comandantul celor 2 vase germane — înainte de a se îndrepta spre Constantinopol, după cum primise ordin — bombardează orașele Philippeville și Bône depe coasta Algeriei, fără a cauza mari stricăciuni. La 5 August, crucișetoarele german, intră la Messina, pentru a se aproviziona cu cărbuni, în vederea plecărei spre Dardanele.

Cum Italia, ca țară neutră, nu permise vaselor germane a sta mai mult ca 24 de ore în port, *Goeben* și *Breslau* părăsesc în aceiaș seară Messina, urmărite de crucișetorul englez *Gloucester*, în timp ce o parte din flota engleză dela Malta intenționa să le tae drumul la Otranto.

Amiralul Souchon derutează însă pe englezi, deoarece în loc de a se îndrepta spre intrarea Adriaticei, cum se așteptau englezii, la drumul spre Matapan. Crucișetorul *Gloucester* nu izbutește să informeze prin T. F. S. de această manevră pe amiralul Troubridge, comandantul forțelor de urmărire, deoarece stațiunile radiotelegrafice depe vasele germane turburau sistematic comunicația între vasele engleze. Englezii pierd astfel urma crucișetoarelor germane, care izbutesc să ajungă la insula Denusa, în Arhipelag

Aci *Goben* şi *Breslau* ambarcară în linişte cărbunii aduşi de vase greceşti, după care îşi continuară marşul spre Dardanele. La 10 August, germanii se îndreptară cu mare viteză spre Dardanele interceptând semnalele de T. F. S. ale urmăritorilor.

Când ajung la intrarea Dardanelelor, un remorcher turc de pilotaj, care le aşteptau, îi conduse la Ceanak.

Câteva ore după aceasta, soseşte şi escadra engleză de urmărire, dar turcii îi interzic intrarea în strâmtoare, refuzând în acelaş timp a da vre-o relaţiune despre vasele germane.

Vasele engleze rămân atunci în gardă în faţa Dardanelelor, pe când *Goeben* şi *Breslau* îşi continuă drumul spre Constantinopol, unde arborează pavilionul turc, primind în urmă nume turceşti: *Goeben — Selim Javuz* iar *Breslau — Midillu.*

II. Operaţiunile din 1915

Apariţia submarinelor germane. In Mai, submarinul *U 21* reuşeşte să pătrundă în Mediterana, ajungând la Dardanele, unde torpilează 3 cuirasate engleze. Dela această dată submarinele germane apar în mare număr în Mediterana, prin Gibraltar, graţie unor baze cladestine de aprovizionare pe coastele Spaniei şi torpilează un mare număr de transporturi aliate [1]).

Aceste submarine îşi stabilesc baza principală de operaţii la Cattaro. In cursul lunei Octombrie, începându-se operaţiunile la Salonic, aliaţii intensifică transporturile militare pe apă, ceeace permite submarinelor să înregistreze numeroase succese.

La 25 Octombrie, o escadră aliată bombardează Dedeagaci, în urma declaraţiei de războiu a Bulgariei.

In cursul lunei Noembrie, sosesc prin Gibraltar alte câteva submarine, a căror prezenţă e semnalată prin torpilarea a peste 14 vase în interval de 7 zile. Operaţiunile submarinelor în Mediterană sunt mult avantajate prin poziţia centrala a bazelor dela Pola la Cattaro, prin instalarea de baze secundare pe coastele Spaniei şi Greciei, precum şi prin aceia că drumurile întrebuinţate de vase erau cunoscute, sau uşor de reparat. Din aceste cauze

1) Primele succese ale submarinelor s'au datorit faptului că ministrul de războiu francez, organiza transporturi, fără a înştiinţa sau cere concursul marinei. Vasele trimise în acest fel nu erau escortate, aşa că au căzut totdeauna victimă submarinelor. Consecinţele dezastroase ale unei asemenea erori de organizare, invederează importanţa cooperărei strânse a marinei cu celelalte arme şi servicii (Daveluy L'action maritime pendant la guerre anti-germanique),

lupta contra submarinelor germane a fost mult mai grea de organizat în Mediterană ca în alte regiuni.

Germanii caută să intre cu ajutorul submarinelor în legătură cu unele triburi africane, pentru a le răscula contra aliaților. Astfel un submarin german atacă la Sollum (la W. de Alexandria), la 5 Noembrie, și scufundă 3 vase ușoare engleze debarcând după aceea arme și muniții pentru Senușii ce trebuiau să se revolte. Submarinele germane își stabilesc în urmă chiar o bază de operații la Sollum, de unde pornesc în atacuri contra vaselor de transport.

III. Operațiunile din 1916

Noi repartiții de forțe. Pela începutul lunei Aprilie, punându-se problema transportului armatei sârbești la Salonic, se impuse concetrarea unor puternice forțe navale în Mediterana, pentru protecția transporturilor și pentru a împiedeca eventual eșirea cuirasatelor austriace, cărora li se atribuia, din diferite surse, intenția de a se strecura spre Constantinopol pentru a coopera cu turcii.

In consecință, 1-a și a 2-a escadră de cuirasate franceze se concentrează la Argostoli, sub comanda vice-amiralului Dartige du Fournet. La Taranto se găsea flota italiană întărită cu 4 cuirasate engleze, iar la Malta, o escadră engleză.

In cursul lunei Aprilie, începu transportul armatei sârbești la Corfu — după evacuarea din Albania — operațiune care se execută în scurt timp și cu succes. Până la sfârșitul lui Mai fu transportat la Salonic aproape întregul efectiv al armatei sârbești, și grație, măsurilor excelente de escortare și patrulare luate de marinele aliate, nici un vas nu fu torpilat sau atacat de vre-un submarin.

Ca acțiune între vase de suprafață se citează câteva raiduri de vase ușoare care bombardează localități și baterii de coastă turcești. Englezii pierd în această acțiune, monitorul *M 30.*

Activitatea submarinelor. Germanii continuă să stinghereasc cu submarinele, traficul aliaților și mișcările de vase din Mediterana. In Februarie, marina franceză, înregistrează o pierdere simțitoare prin scufundarea crucișetorului-cuirasat amiral Charnier [1]), torpilat în apropiere de Beyrouth; un singur om din echipaj reuși să se salveze.

---

1) Amiralul Charnier, 4.778 t., 18 n., II—19.4 cm., VI—13.8 cm., IV—65 mm., IV—47 mm.

La 26 Februarie, marele pachebot armat *Provence II* e torpilat pe când execută un transport de trupe spre Salonic.

Activitatea submarinelor scade simțitor către sfârșitul lui Aprilie. Statele-Unite transmit Germaniei o notă energică de protestare contra procedeelor submarinelor. Germanii continuă însă să presare mine prin diferite regiuni frequentate, cu submarinele lor speciale, provocând pierderea unui cuirasat și a câtorva vase ușoare în apropiere de Malta.

In timpul verei, submarinele germane își reiau intens activitatea în Marea Mediterană, în special în regiunea occidentală, submarinul *U 35* [1]) de ex., scufundă 40 de vase într'un singur raid. Acest submarin e acel care a intrat la Barcelona sub pretextul de a aduce un mesaj al Kaiserului pentru Regele Spaniei; în realitate intrase pentru a stabili o bază clandestină pentru celelalte submarine.

La 4 Octombrie, marele paghebot francez *Gallia*, ce transporta trupe, e scufundat la colțul de Sud al Sardiniei; din 2000 de oameni dela bord numai 1362 sunt salvați.

In noaptea de 16-17 Octombrie, un submarin austriac, fu scufundat lângă Santi Quaranta, fiind abordat de un transport italian, în fața căruia submarinul se găsea la un moment dat din cauza unei manevre greșite; 2 ofițeri și 16 oameni fură făcuți prizonieri.

In Noembrie, submarinele germane [2]) încep a ancora mine și în apele grecești, întru cât armatorii greci, declarându-se de partea lui Venizelos, puseră la dispoziția aliaților vasele lor. Aceste baraje de mine cauzează perderea pachebotului francez *Burdigalia* a marelui transatlantic englez — transformat în vas-spital — *Britania* [3]), în canalul Zea și a vasului-spital *Braemer-Castle* la Mykoni.

La 27 Decembrie, cuirasatul francez *Gaulois* fu torpilat și scufundat la 80 de mile de Milo, în drumul dela Corfu la Salonic, întreg echipajul fu salvat.

Evenimentele dela Atena. In cursul lunei Septembrie 1916 comandantul-șef al forțelor navale aliate din Mediterana—în urma

---

1) Comandat de căpitanul Arnauld de Perriere, de origină franceză. A fost unul din cei mai faimoși comandanți de submarine. Obișnuia să cinematografieze torpilările mai interesante.

2) Cu submarinele speciale tip UC care aveau mine la bord și le puteau ancora, submarinul fiind în imersiune.

3) Britania 47 500 tone.

ordinelor superioare — cere guvernului grec, controlul comunicațiilor telegrafo-poștale, al poliției, al drumurilor de fier, închiderea posturilor de T. F. S., dezarmarea cuirasatelor, predarea restului flotei și expulzarea miniștrilor inamici. Acest demers energic era un rezultat al atitudinei germanofile a guvernului grec. Acesta refuză concesiunile cerute și refuzul e reînoit la 15 Noembrie, când aliații cer printr'un ultimatum, predarea armelor și muniților. Viceamiralul Dartige du Fournet, comandantul-șef al forțelor navale aliate, ordonă atunci debarcarea de detașamente de pe fiecare vas, pentru o demonstrație energică la uscat.

La 1 Decembrie, 2.500 marinari francezi fură debarcați la Pireu și întreprind imediat un marș contra Atenei. In apropiere de capitală sunt însă atacați de forțe grecești, mult superioare, cari, deschizând focul asupra francezilor, le cauzează pierderi simțitoare. Spre seară, în urma unui acord intervenit între miniștri aliați și guvernul grec, ostilitățile încetară și detașamentele de marină fură retrase pe vasele respective. In urma acestor incidente, s'a decretat blocusul Greciei, ocupându-se Pireu, Atena și Tesalia.

IV. Operațiunile din 1917.

Mersul războiului submarin. In cursul acestui an, submarinele germane cauzează mari pierderi aliaților, în urma decretării războiului submarin fără cruțare. Menționăm numai câteva vase mai mari torpilate:

La 9 Ianuarie, cuirasatul englez *Cornwalia* [1]) în drum dela Mudros la Malta.

La 25 Februarie, pachebotul francez *Athos*, ce transporta trupe coloniale în Franța.

La 28 Februarie, contratorpilorul *Cassini*, torpilat la Est de Bonifacio; 6 ofițeri și 100 oameni victime.

La 18 Martie, cuirasatul francez *Danton* [2]), torpilat lângă coasta Sardiniei; 300 victime, printre cari și comandantul.

La 26 Martie, un crucișător-cuirasat englez în golful Alexandretta.

La 11 Iunie contratorpilorul japonez *Sakaki*,

---

1) Cornwalia 14.000 t. 18 n., IV-30.5 cm., XII-15.2 cm., XII-76 mm., II-47 mm.

2) Danton 18.400 t. 19 n., IV-30.5 cm., XII-24 cm., XVI-75 mm., VIII-47 mm.

La 19 Iunie, submarinul francez *Ariane*, torpilat pe când făcea probe în faţa portului Bizerte; ofiţerii, comisia de recepţie şi aproape tot echipajul căzură victime.

La 14 Decembrie, crucişătorul francez *Chateaurenault* [1]) torpilat în drumul dela Corfu la Taranto.

La aceste pierderi, mai trebuesc adăogate peste 20 vase mari de pasageri, utilizate pentru transporturi de trupe, precum şi nenumărate cargoboate, torpilate în diferite regiuni ale Mediteranei.

Operaţiunile din 1918

Accidentul lui Breslau şi Goeben. La 20 Ianuarie, pe la 5 dimineaţa, *Breslau* şi *Goeben* execută o eşire în Arhipelag, în cursul căreia surprind în ancoră, la Imbros, monitoarele engleze *Raglan* şi *M 25*, pe care le scufundă cu artileria, deşi contratorpiloarele *Lizard* şi *Tigress* atacă vasele germane. Acestea reiau în urmă drumul spre strâmtoare, când, la ora 7, *Breslau* loveşte o mină din cele ancorate de aliaţi şi se scufundă în 10 minute, în timp ce *Goeben* caută să ralieze câteva vase turceşti sosite pentru a-l susţine. In timpul unei viraţii însă, atinse şi *Goeben* o mină, dar efectul exploziei fiind limitat, crucişetorul german îşi putu continua drumul, cu mare înclinare. In Dardanele, *Goeben* reuşi să ajungă la capul Nagara, unde comandantul puse vasul pe uscat, de teamă să nu se scufunde. Crucişetorul rămase eşuat aci până la 27 Ianuarie, fiind mereu atacat de avioanele engleze, care îl bombardează cu peste 15 tone de exploziv, fără însă a-l avaria grav. Acest episod relevă încă odată aliaţilor soliditatea desăvârşită a vaselor germane.

Activitatea submarinelor. La 21 Ianuarie, crucişetorul auxiliar *Louvain*, fu torpilat în Mediterana orientală; victime, 7 ofiţeri şi 217 marinari.

La 1 Februarie vasul francez *Dives* cu 339 pasageri la bord fu scufundat prin torpilare între Marsilia şi Bougie; 110 pasageri pieriră în valuri.

In noaptea de 10—11 Mai, transportul francez *Santa-Anna* fu torpilat între Bizerte şi Malta; din 2150 soldaţi şi lucrători coloniali 637 pieriră.

---

1) Chateaurenault 8.025 t. 24 n., II-16.4 cm., IV-10 cm., X-47 mm.

La aceste pierderi mai trebuesc adăogate numeroase vase mai mici, căzute victime submarinelor. In cursul ultimelor luni de războiu marina comercială franceză, fu, în special, decimată de atacurile submarinelor germane, pierzând unul după altul 6 mari vase de pasageri:

Djemah torpilat între Bizerte și Alexandria în noaptea de 14 Iulie; 442 de victime.

Australien, scufundat la 19 Iulie. *Polynesien*, care se scufundă lovind o mină într'un baraj ancorat de submarine. *Balkan*, care într'un voiaj între Franța și Corsica, e torpilat în noaptea de 14 August și se scufundă în mai puțin de un minut, fiind rupt în două de violența exploziei. *Pampa*, torpilat la 26 August în drumul spre Salonic. *Amiral Charner*, scufundat la 18 Septembrie, în apropiere de Malta.

Lupta întreprinsă în Mediterană contra submarinelor germane a dat rezultate mult mai slabe ca în Marea Nordului. Explicația principală e lipsa unui acord între comandamentele aliate. Astfel, comanda tuturor forțelor navale în Mediterană, o avea amiralul francez, comandant al escadrei dela Corfu. Conducerea războiului submarin, era însă, încredințată unui amiral englez. Cum, existau prin urmare, 2 comandamente, unul francez cu titlul, iar cel englez cu funcțiuni reale, nu s'a putut ajunge la o perfectă armonie și cooperare în lupta contra submarinelor. Deși în Mediterana situația era destul de critică, căci aliații, ajung să aibă aci 30 % din totalul pierderilor cauzate de submarine, războiul anti-submarin a dat mediocre rezultate. Ar fi trebuit — după părerea unor autori competenți — ca mare parte din cuirasatele baricadate în mod inutil prin porturi sau rade, să fie dezarmate, spre a se obține un personal disponibil la armarea a cât mai multe vase de patrulă și atac contra submarinelor [1]).

Sfârșitul ostilităților. La 14 Septembrie, mareșalul Franchet d'Esperay, întreprinde ofensiva pe frontul macedonean, sfărâmând în câteva zile toată rezistența forțelor germano-bulgare și obligând guvernul bulgar să ceară armistițiu. Dezastrul Bulgariei atrase în mod fatal pe acel al Turciei, care trimise și ea parlamentari pentru armistițiu. Ostilitățile încetară pe uscat și mare la 31 Oc-

1) Amiral Daveluy. L'action maritime pendant la guerre anti-germanique.

tombrie. La 13 Noembrie, escadra aliată intră în Dardanele, continuând drumul și ancorând apoi la Constantinopol.

In Mediterana, ultimul act de ostilitate, fu scufundarea, la 9 Noembrie, a cuirasatului englez *Britannia* [1]), torpilat la 8 mile E. de Gibraltar.

Transporturile în Mediterana. Necesitatea vitală pentru aliați de a pune la contribuție importantele efective de oameni și resurse de materiale din colonii, a impus efectuarea a numeroase transporturi din acele regiuni prin Mediterana, transporturi îndreptate în majoritatea cazurilor spre Marsilia.

Toate aceste transporturi au fost escortate și apărate de vasele marinei de războiu. Dacă, cu toată această escortă, submarinele germane au reușit de multe ori să scufunde vase de transport e clar și recunoscut de toți că fără protecția marinei de războiu, nici un transport n'ar fi ajuns — decât prin o minune — în porturile europene, și aliații ar fi pierdut războiul.

Flotele aliate din Mediterana, au contribuit astfel, direct la succesul operațiunilor pe uscat, asigurând sosirea pe front a efectivelor necesare execuției diferitelor concepțiuni strategice [2]).

---

1) Britannia 16.500 t., 19. n., IV-30 cm. IV-23,4 cm., X-15,2 cm. XII-76 mm.

2) Cifrele de mai jos ne dau o idee de rolul jucat de transporturile de trupe aduse la Marsilia:

Din Africa de Nord	1.600.000	oameni.	
Din Maroc	237.177	„	
Din Africa occidentală	138.470	„	
Din Indochina	86.000	„	și 36.923 lucrători.
Din Madagascar	47.000	„	de trupă.
Din Noua Caledonie	1.827	„	
Din Somalia	6.230	„	

La Marsilia au mai debarcat importante efective engleze din colonii reprezentând un total de 1.263.536 oameni.

(După Histoire dela guerre navale 1914-1918 par Lieut. de Vaisseau de Rivoyre).

CAPITOLUL V

Operațiunile în Adriatică

I. Operațiunile din 1914

Acțiunea aliaților până la intervenția Italiei. Necesitatea de a se proteja transporturile aliate din Mediterană și de a tăia orice putință de comunicații pentru Austria, impuse flotei franceze supravegherea canalului Otranto. Flota austriacă se găsea în bazele sale dela Pola și Cattaro, cu un câmp limitat de acțiune în Adriatică.

Vasele franceze ce alcătuiau forțele blocante, se găseau într'o situație destul de critică. In această regiune, nu există nici o bază navală aliată și punctul cel mai apropiat de sprijin era Malta, fapt ce îngreuna mult aprovizionările vaselor în combustibil și alte materiale. Crucișetoarele-cuirasate franceze aflate de gardă la Otranto, executau un continuu serviciu de patrulare între capul S. Maria di Luca și Fano, cu riscul de a fi oricând atacate de submarinele austriace, după cum s'a și întâmplat.

La 9 August, Austria declară blocusul coastei muntenegrene. Stațiunea radiotelegrafică de la Antivari fu bombardată de crucișetoarele *Zenta* și *Szigetvar*. La 16 August, o escadră franceză surprinde și scufundă cu artileria, crucișetorul *Zenta*, în apele muntenegrene. Francezii execută și câteva recunoașteri în fața portului Cattaro, bombardând forturile dela intrare. In acest timp, forțele austriace erau obligate la o inacțiune aproape completă, în special, cuirasatele de la Pola. La 18 Octombrie, o escadrilă de contratorpiloare austriace, încearcă, fără succes, un atac combinat cu avioane și submarine, contra crucișetoarelor franceze dela Otranto. Deoarece submarinele austriace, nu începuseră încă a fi

temute, flota franceză executa numeroase raiduri pe coasta Dalmaţiei, bombardând câteva centre importante inamice.

La 21 Decembrie, submarinul francez *Curie* se prinse în plăşile dela intrarea portului Pola, în timpul unei încercări de torpilare a cuirasatelor austriace. Obligat să iasă la suprafaţă pentru salvarea echipajului, submarinul e înecat imediat prin deschiderea unor valvule; totuşi, austriacii reuşiră să scoată în urmă vasul şi să-l repare.

In aceiaşi zi, pe când flota franceză se întorcea din o recunoaştere, vasul-amiral *Jean Bart*, fu torpilat de un submarin austriac; cuirasatul reuşi însă să ajungă la Malta, unde intră în reparaţie.

In noaptea de 26-27 Aprilie 1915, crucişetorul cuirasat *Leon Gambetta* [1]), se găsea în patrulare, aproape de coasta italiană, pe linia de supraveghere Santa Maria di Luca — Cap Dukati. Navigând cu 6 mile viteză, pe timp frumos, fu lovit la un moment dat de 2 torpile lansate de un submarin austriac. Deoarece compartimentul dinamurilor fu invadat imediat de apă, vasul nu putu cere ajutor prin T. F. S., astfel că numărul victimelor fu destul de mare. Printre acestea erau amiralul Sones şi toţi ofiţeri bordului.

II. Operaţiunile din 1915

Operaţiunile după intrarea în acţiune a Italiei. La 23 Mai, Italia declară războiu Austriei. Intervenţia Italiei impuse o nouă repartiţie a forţelor navale aliate din Mediterană. Ducele Abruzzilor luă comanda flotei din Adriatică, compusă din escadrele italiene, cărora li se ataşează 4 cuirasate engleze, 12 contratorpiloare şi 7 submarine franceze. Unităţile cuirasate se găseau la Tarante, iar crucişetoarele, vasele uşoare şi submarinele la Brindisi şi Venezia.

La 24 Mai, austriacii încep ostilităţile contra litoralului italian, bombardând Barletta, Ancona, Sinigaglia, Rimini, Porto-Corsini, etc., de unde bateriile de coastă ripostează, avariind câteva vase inamice. In cursul unui alt raid de acesta, o escadrilă de contratorpiloare tip *Tarra*, condusă de crucişetorul *Helgoland*, întâlni contratorpilorul italian *Turbine*. Acesta schimbă imediat drumul, dar nereuşind a scăpa de urmăritori, fu scufundat de propriul său echipaj, spre a nu cădea în mânile austriacilor.

1) Leon Gambetta 12.550 t. 23 n. IV-19 cm. XVI-14 cm.

Către sfârşitul lui Mai, începură operaţiunile în Adriatica de jos. La 31 Mai, 4 crucişetoare-cuirasate tip *Pisa*, şi 3 crucişetoare tip *Garibaldi*, câteva crucişetoare uşoare şi 16 contratorpiloare execută un mare raid în Adriatica, în cursul căruia, aceste unităţi italiene, bombardează coasta Dalmaţiei la San-Stefano, Ragusa şi Cattaro.

La 9 Iunie, crucişetorul englez *Dublin* [1]), fu torpilat de un submarin pe când naviga pe coasta Albaniei, escortat de contratorpiloare. Aceeaş soartă o avu, la 12 Iunie, submarinul italian *Medusa*, aproape de Venezia; comandantul şi 5 oameni din echipaj fură făcuţi prizonieri de un submarin austriac.

La 11 Iunie, o escadrilă de 8 contratorpiloare austriace, bombardează din nou linia ferată de pe litoralul italian.

Submarinele austriace continuă a desvolta o intensă activitate. La 7 Iulie, crucişetorul-cuirasat *Amalfi* [2]), e torpilat în apropiere de Venezia, în timpul unei recunoaşteri. In urma acestei pierderi, italienii ancorară numeroase mine în faţa Triest-ului şi a Veneţiei. Aceste măsuri nu fură fără rezultat, căci, la 11 August, submarinul *U 12* lovi o mină şi se scufundă lângă Piave. Austriacii minează şi ei câteva porţiuni din aceeaş regiune, provocând pierderea submarinului italian *Jalea*, în faţa portului Grade.

In acest timp, la Adriatica de jos, crucişetoarele italiene executau numeroase recunoaşteri, ocupând insula Pelagosa. O escadrilă franceză distruse câteva centre de aviaţie inamice de pe litoral, precum şi câteva cabluri telefonice. La 17 Iulie, o escadră de crucişetoare-cuirasate italiene porni dela Brindisi să bombardeze podul de cale ferată dela San Stefano. A doua zi, în timpul acţiunei, crucişetorul-cuirasat *Garibaldi* [3]) fu torpilat de un submarin; 49 de oameni dispărură. Această pierdere, arată că, raidurile pe coasta Dalmaţiei erau prea riscate faţă de rezultatele reduse ce se obţineau. In consecinţă, marina italiană îşi reduce activitatea contra coastelor inamice în timp ce austriacii atacă iarăşi porturile de pe ţărmul italian. In repetate rânduri austriacii încearcă a recuceri insula Pelagosa; la 28 Iulie, o escadrilă austriacă debarcă un detaşament la Pelagosa, dar sosirea submarinului francez *Ampere*, provoacă o retragere generală. La 5 August, submarinul *U 5* sur-

1) Dublin 5.400 t. 26 n. VII-15 cm.
2) Amalfi 10.400 t. IV-25 cm. VIII-19 cm. XVI-76 mm. II-47 mm. X-76 mm.
3) Garibaldi 7.400 t., 19.5 n., I-25 cm., II-20 cm, XIV-15 cm.,

prinse la suprafață și torpilă submarinul italian *Nereide*, în regiunea Pelagosa. La 17 August, 22 de vase austriace execută un al doilea atac contra Pelagosei care e violent bombardată. Austriacii se retrag în urmă spre Sebenice, în timp ce italienii decid evacuarea insulei.

La 12 August, submarinul *U-3* care atacase fără succes crucișetorul-auxiliar *Citta di Catania*, e scufundat de contratorpiloarele franceze în larg de Brindisi.

Începând din Mai 1915, submarinele germane pătrund în Mediterana prin Gibraltar, semnalându-și prezența prin numeroase torpilări. Pentru a împiedica aceste submarine să-și stabilească baza la Cattaro, amiralitatea engleză, stabili în canalul Otranto, un serviciu de vase de patrulare cu plăși remorcate, fără însă ca vre-un submarin inamic să fie capturat sau împiedicat a trece de acest sistem.

Debarcarea la Valona. In luna Noembrie, comunicațiile între Salonic și Serbia fiind tăiate pe uscat de bulgari, aprovizionările armatei sârbești încep să se facă prin porturile Durazzo și St. Giovani di Medua, dela Brindisi, cu ajutorul vaselor aliate, majoritatea italiene. In urma repetatelor atacuri ale vaselor austriace, cari stinghereau transporturile pentru sârbi, italienii decid ocuparea Valoniei. In acest scop ei debarcă un contigent de circa 18.000 oameni în acel port. In timpul transportului trupelor de debarcare, vasul-transport *Re-Omberto* și contratorpilorul *Intrepide* se scufundă în urma unei explozii de mine.

In noaptea de 28 Decembrie, 5 contratorpiloare austriace conduse de crucișetorul *Helgoland*, executară un raid în spre Durazzo, în cursul căruia, contratorpilorul *Balaton*, scufundă prin abordaj submarinul francez *Mongo*. A doua zi, escadrila austriacă încrucișând în fața portului Durazzo, contratorpilorul *Lika* lovi o mină, scufundându-se, în timp ce crucișetorul *Triglav* fu grav avariat, fiind abordat în mijlocul confuziunei produse. In acest timp o escadrilă aliată plecată dela Brindisi, anunțată prin T. F. S. de prezența vaselor austriace, căuta să taie prin o schimbare de drum, retragerea inamicului. *Helgoland* și cele 2 contratorpiloare fug atunci spre S. W. ajungând până aproape de Brindisi, de unde, schimbând drumul spre N. reușiră să scape de urmăritori, grație vitezei și apropierei nopței. Aliații scăpară o frumoasă ocazie

de a distruge trei importante unităţi austriace, cari nu ar fi scăpat dacă crucişetoarele dela Brindisi ar fi eşit imediat în larg la începerea luptei.

III. Operaţiunile din 1916

Evacuarea armatei sârbeşti. In ultimile zile din Decembrie 1915, trupele sârbeşti în continuă retragere ajung la mare, impunând astfel aliaţilor problema evacuărei lor. Unităţile sârbeşti încep a fi îmbarcate de prin Ianuarie 1916 în porturile San Giovani di Medua şi Durazzo şi apoi transportate prin Valona la Corfu, cu ajutorul vaselor italiene. Graţie numeroaselor vase de patrulă şi măsurilor luate, submarinele inamice nu reuşesc să atace vreun transport; în schimb câteva vase de escortă cad victime torpilelor inamice, sau minelor. Evacuarea fu terminată la începutul lui Martie 1916, în timp ce trupele austriace şi bulgare înaintau mereu în Albania, obligând pe Italieni să întărească garnizoana dela Valona, cu trupe şi vase.

Activitatea submarinelor. După evacuarea armatei sârbeşti, submarinele austriace reîncep activitatea, torpilând la 18 Martie contratorpilorul francez *Renaudin*, pe coasta Albaniei, la 8 Iunie, un vas-transport în drumul spre Saseno, iar la 23 Iunie, crucişetorul auxiliar *Citta di Messina* şi torpilorul francez *Fourche* ce-l escorta dela Valona spre Brindisi.

Submarinele franceze *Berneuille* şi *Ampere* torpileaza 2 vase austriace, cari însă nu se scufundă din cauza defectuozităţei torpilelor lansate.

Acţiuni între vase de suprafaţă. Către mijlocul lui Ianuarie, un crucişetor austriac fu torpilat în larg de Cattaro, de submarinul francez *Foucault*. Deşi atins la pupă, vasul austriac putu intra la Cattaro.

In urma unei ofensive, austriacii ocupând San Giovani di Medua şi Durazzo, încep să-şi aprovizioneze trupele prin aceste porturi. Operaţiunile sunt însă contrariate de numeroase atacuri ale torpiloarelor italiene, care reuşesc într'un rând să scufunde 4 vase austriace de transport. In acest timp escadrilele austriace atacă vasele cu plăşi remorcate (drifters) cari barau canalul Otranto, scufundând câteva din ele, făcând şi prizonieri din echi-

pâjele engleze. In urma acestor pierderi linia drifterilor fu mutată mai la S. între S. Maria di Luca și Fane.

La 2 August, 2 torpiloare austriace bombardează fără rezultat Bisceglia, un mic port de lângă golful Manfredenia. Ca represalii, avioanele italiene bombardează Durazzo, iar în noaptea de 1-2 Noembrie câteva torpiloare italiene încearcă un atac cu torpile în canalul Fasana contra marilor unități austriace, cari însă nu sunt atinse, grație plășilor protectoare. In cursul zilei următoare, vasele ușoare italiene scufundă un mare vas la Durazzo.

In noaptea de 22-23 Decembrie, „drifterii" englezii sunt iarăși atacați de contratorpiloare austriace, cari însă, după un intens bombardament, sunt silite să se retragă fiind surprinse de forțe superioare franceze.

In seara de 11 Decembrie, cuirasatul *Regina Margherita* [1]), care plecase din Saseno la Taranto, intră din greșeală, într'un câmp de mine din fața acestui port, scufundându-se împreună cu 675 oameni din echipaj. Acesta e al treilea cuirasat pierdut de marina italiană. Primul, fu *Benedette Brin* [2]), care făcu explozie la Brindisi; al doilea *Leonardo da Vinci* [3]), care se scufundă în Taranto, tot în urma unei explozii.

Activitatea aeriană. In cursul acestui an, aviația italiană întrece pe cea austriacă ca număr de aparate și raiduri executate la Pola, Triest și Fiume. Totuși avioanele austriace execută recunoașteri și bombardamente, scufundând și submarinul francez *Foucault* în Sudul Adriaticei.

IV. Operațiunile din 1917

Diferite acțiuni. La 15 Mai, austriacii întreprind un nou atac contra „drifterilor" engleze dela Otranto, scufundând 14 unități și făcând 70 de prizonieri. In drum, escadrila austriacă întâlni și scufundă de asemenea un transport și un torpilor italian.

---

1) Regina Margherita 13.400 t. 20 n., IV-30.5 cm. IV- 0.3 cm., XII-15 cm, XX-76 mm., II-47 mm

2) Benedette Brin 13.400 t. 20 n. IV-30,5 cm. IV-20.3 cm. XII-15 cm. XX-76 mm. II-47 mm.

3) Leonardo da Vinci 22.380 t. 22 n. XIII-12 cm. XVIII-12 cm. XVIII-76 mm. Leonardo da Vinci se răsturnase în urma exploziei scufundându-se. După războiu, el fu scos într'un mod cu totul îndrăzneț și original. Vasul fu ridicat la suprafață cu fundul în sus remorcat astfel într'un basin unde fu reparat. In urmă fu remorcat în larg și readus prin o nouă răsturnare la poziția normală.

Crucișetoarele engleze și câteva contratorpiloare italiene și franceze porniră dela Brindisi, în urmărirea forțelor austriace, fără însă a le putea ajunge. La eșirea din Brindisi, contratorpilorul francez *Boutefeu* lovi o mină, din cele ancorate de austriaci în canalul navigal, scufundându-se.

La 20 Mai, submarinul francez *Circé* reuși să torpileze lângă Cattaro, un mare submarin german; la 18 August, un alt submarin inamic fu scufuudat în golful Triest de un avion italian.

Către sfârșitul lui Septembrie, hidroavioane austriace bombardează Ferrara, în timp ce o divizie de contratorpiloare italiene atacau vasele de susținere a hidroavioanelor, obligându-le să se retragă spre Parenzo. Câteva zile în urmă avu loc o întâlnire lângă coasta albaneză între contratorpiloare. Italienii atacă și pun pe fugă pe inamic, dar unul din contratorpiloarele italiene *Aquila*, e nevoit să stopeze din cauza unui incendiu la depozitele de păcură. *Aquila* e atacată atunci de avioane și crucișetoare inamice și ar fi fost scufundat dacă nu surveneau câteva vase engleze, cari fugăresc pe austriaci, degajând contratorpilorul italian.

In noaptea de 9 spre 10 Decembrie, două torpiloare italiene izbutesc a forța intrarea dela Triest și a torpila 2 cuirasate, dintre cari unul *Wien* se scufundă. Vasele italiene reușesc să ralieze apoi baza lor.

V. Operațiunile din 1918

Ultimile acțiuni. In cursul lunei Februarie, francezii pierd submarinul *Berneuill* în împrejurări necunoscute. Austriacii reînoesc și în cursul acestui an atacurile contra coastei italiene, încercând diferite mijloace de acțiune.

In noaptea de 5-6 Aprilie, 60 de marinari austriaci debarcără într'un punct izolat lângă Ancona, dar fură descoperiți și arestați de carabinieri, înainte de a putea întreprinde vre-o acțiune.

In cursul lunei Aprilie, au loc de asemenea câteva întâlniri între contratorpiloarele aliate și cele austriace, schimbându-se uneori lovituri, fără rezultate. Italienii însă întreprind două lovituri foarte îndrăznețe: La 14 Maiu, în zori, o mică vedetă *Grillo*, amenajată ca un tank pentru a putea trece peste rețele și estacade, pătrunde în rada portului Pola, torpilând însă fără succes un bastiment austriac. Prinsă în focul violent al vasclor

de gardă, *Grillo* fu scufundat, iar echipajul fu făcut prizonier

In noaptea de 9 spre 10 Iunie, două torpiloare italiene patrulând în largul insulelor dalmatine, întâlnesc 2 cuirasate inamice, pe care le atacă, reuşind să torpileze cuirasatul *Szent Istvan* [1]). Vasele austriace se găseau în drumul dela Pola spre Cattaro, în vederea unui atac în stil mare contra barajului dela Otrante, atac care evident nu mai avu loc.

La 20 Septembrie, submarinul francez *Circé* fu torpilat şi scufundat în faţa portului Cattaro. In cursul lunei următoare forţele aliate atacă Durazzo, bombardând vasele inamice din radă. In noaptea de 31 Octombrie, italienii întreprind o nouă incursiune la Pola cu o şalupă, care, pătrunzând în port, torpilează cuirasatul *Viribus-Unitis* [2]) scufundându-l. Acest episod nu prezintă însă mare importanţă dat fiind că în urma revoltei echipajelor, vasele austriace se găseau sub controlul jugo-slavilor.

La 3 Noembrie, se încheie armistiţiul cu Austria, care predă aliaţilor 3 cuirasate, 3 crucişetoare uşoare, numeroase contratorpiloare, torpiloare [3]) şi toate submarinele. Italienii ocupară imediat după armistiţiu Dulcigne şi Antivari şi apoi treptat şi celelalte porturi austriace, precum şi insulele dalmatine.

---

1) Szent Istvan 20.000 t. 20 n. XII — 30 5 cm., XII — 15 cm. XVIII—75 mm.

2) Viribus—Unitis 20.000 t. 20 n. XII—30 5 cm., XII—15 cm. XVIII—75 mm.

3) Dintre torpiloarele ex-austriace, consiliul suprem a atribuit şi României 7 unităţi de 250 tone, care, după ce au fost reparate la Venezia, au fost aduse în ţară.

CAPITOLUL VI

Operațiunile în Extremul-Orient și Oceania

Forțele navale existente. In Extremul Orient, la declararea războiului, marina engleză era reprezentată prin 2 crucișetoare cuirasate, 2 crucișătoare ușoare și cuirasatul *Triumph*, la care se atașează 2 crucișetoare și câteva contratorpiloare franceze.

Germanii posedau în aceste regiuni o escadră compusă din 2 crucieătoare-cuirasate și 3 crucișatoare ușoare. La începerea ostilităților, bastimentele germane fiind surprinse împrăștiate prin diferite porturi, caută să se concentreze, în timp ce escadra engleză le urmărește, sperând că prin distrugerea lor să nu mai fie amenințate transporturile aliate. Baza de operații germană era la Kiao-ceau, de unde se expediau toate materialele necesare escadrei lui von Spee și unde se armară în urmă câteva pagheboate în crucișătoare auxiliare.

Intervenția Japoniei. La 23 August, Japonia declarând războiu Germaniei, flota japoneză începe blocusul portului Kiao-ceau și asigură protecția traficului și transporturilor militare aliate, făcând astfel disponibile multe din unitățile engleze și franceze, ce executau până acum această misiune. Pentru a desființa baza germană dela Kiao-ceau, japonezii organizează un corp expediționar, compus din 3 divizii pentru debarcare și atacul cetății Tsing-Tao.

Această cetate, capitala provinciei germane Kiao-ceau, se găsește în colțul de S.-E. a unei peninsule, ce împreună cu capul Jaeścke, închid baia Kiao-ceau. Tsing-Tao era apărat de puternice baterii și întăriri la uscat, precum și de câteva vase de războiu și baraje. In intervalul dela 20-23 Septembrie, japonezii debarcară în 3 eșaloane, începând înaintarea. La 3 Noembrie, se întreprinse

atacul general al cetății pe uscat și mare, în urma căruia garnizoana germană fu obligată să capituleze. La 6 Noembrie, bastimentele germane și austriace aflate în baia Kiao-ceau, fură scufundate de propriile lor echipaje, iar trupele japoneze își făcură apariția în oraș.

Operațiunile în Oceania. La 6 August, pe când englezii căutau pretutindeni vasele germane, amiralul von Spee se găsea la insulele Caroline, cu *Scharnhorst*, *Gneisenau* și *Leipzig*. La 16 August, escadra germană se concentrează la insulele Marshall, unde e raliată de 2 crucișătoare auxiliare, cari primesc misiunea de a stingheri traficul aliaților în mările de Sud. La 23, *Emden* se separă definitiv de escadra germană, pornind în Oceanul Indian unde-l găsim executând faimoasele-i raiduri de corsar. Celelalte vase germane pornesc spre Sud.

In acest timp, flota australiană, în urma hotărârei amiralității engleze, întreprinde cu concursul forțelor de uscat, debarcate, cucerirea tuturor posesiunilor germane, ocupând Samoa, Upolu, Arhipelagul Bismark, Noua Guinee, etc. Japonezii începură aproape simultan cucerirea posesiunilor dela Nord: insulele Caroline, Mariane și Marschall.

Escadra amiralului von Spee, plecată dela Marshall la 23 August, se îndreptă spre posesiunile franceze, trecând la 21 Septembrie pe la insula Bora-Bora, iar în ziua următoare apărând la Tahiti. Aci vasele germane bombardează Papeete, un mic port, capitala posesiunei franceze, scufundând canoniera *Zelée*, staționată în acele regiuni, și producând oarecari stricăciuni în oraș. De aci, escadra lui von Spee ia drumul spre insulele Marquises, unde face o scurtă escală, spre a se aproviziona. In urmă, după ce e raliată la insulele Paștelui de toate unitățile ce se mai găseau împrăștiate, escadra germană părăsește definitiv Oceania, îndreptându-se spre America de Sud, cu intenția de a continua apoi drumul prin Atlantic spre Europa.

UNIVERSITĂȚII
BIBLIOTECA

CAPITOLUL VII

Operațiunile în Oceanul Indian

Acțiunile pe coasta africană. La isbucnirea războiului, germanii nu aveau în Oceanul Indian decât 2 crucișătoare: *Geier* și *Koenigsberg*. Primul, surprins de evenimente la Singapur, isbuti să se strecoare în Pacific. După ce scufundă câteva vase de comerț engleze se refugiă la Honolulu, unde fu internat. *Koenigsberg* staționarul din colonia Est-africană, întreprinde o violentă patrulare în regiunea capului Guardafui, reușind să scufunde 2 vase de transport engleze și să distrugă câteva cabluri telegrafice, profitând de faptul că englezii nu aveau decât la Capul de Bună Speranță 2 crucișătoare, *Astrea* și *Pegasus*. Primul, fu rechemat din Oceanul Indian, așa că *Pegasus* rămase singurul adversar lui *Koenigsberg*. Crucișătorul englez se găzea la 20 Septembrie 1914 la Zanzibar, pentru mici reparații, când *Koenigsberg* apare în fața portului, deschizând focul asupra lui *Pegasus*, care fu atât de grav avariat, încât comandantul îl puse pe uscat, pentru a nu se scufunda.

In urma acestei agresiuni, amiralitatea engleză trimise pentru distrugerea lui *Koenigsberg*, crucișătoarele *Darmouth*, *Chatam* și *Fox*. La 30 Octombrie, *Chatam* descoperi ascunzătoarea lui *Koenigsberg*, care intrase în interiorul râului Rufigi, remarcând în acea regiune manevrele suspecte ale unui mic vas *Somali*, ce făcea transporturile de materiale necesare crucișătorului german. *Chatam* urcă și el fluviul cât îi permise pescajul, deschizând focul asupra lui *Koenigsberg*, care se refugiază mai la deal. Englezii scufundă atunci două vase vechi la gura fluviului, pentru a obstrua eșirea vasului german și trimit din apele metropolei monitoarele

Severn și *Mersey*, care grație micului lor pescaj, urcă la 4 Iulie fluviul și bombardează pe *Koenigsberg*, regulând tragerea cu aviioane. Crucișătorul german fu scufundat în urma acestui bombardament.

Activitatea lui Emden. S'a văzut cum la 23 August 1914, crucișătorul *Emden* ese definitiv detașat din escadra von Spee și primește ordinul de a întreprinde războiu de cursă în Oceanul Indian. La 15 Septembrie, se semnalează pentru prima oară prezența lui *Emden* în golful Bengal. Corsarul german scufundă în intervalul dela 11-14 Septembrie 5 vapoare engleze, iar pe un al 6-lea îl trimise cu echipajele celelalte la Calcuta. Amiralitatea engleză detașă pentru urmărirea lui *Emden*, crucișătoarele *Hamqshire* și *Yarmouth*, iar japonezii, crucișătorul *Chikuma*, care sunt necontenit derutate de *Emden*, asupra regiunei în care opera. La 22 Septembrie, *Emden* bombardează în cursul nopții rezervoarele de petrol dela Madras, incendiindu-le; la 24 e semnalat la Pondichery, apoi i se perdu urma.

La 29 Septembrie vaporul englez *Gryfedale* sosi la Colombo, având la bord echipajele a 5 cargoboate scufundate de *Emden*. In urma acestei lovituri, crucișetorul german aprovizionându-se complect cu combustibil și materiale, plecă la insulele Chagos, pentru mici reparații și carenare. La 24 Octombrie *Emden* își reia activitatea, scufundând 7 vase engleze pe coasta dela Malabar, în timp ce amiralitatea engleză concentrează importante forțe pentru a captura sau distruge crucișetorul inamic. Acesta apare în dimineața de Octombrie, la Poulo-Penang (strâmtoarea Malacca) unde se găseau în radă 3 contra-torpiloare franceze și crucișetorul rus *Jemciug*. Grație unui camuflaj dibaciu — obținut prin adăugarea unui coș falș. Emden fu luat drept un vas englez și putu să se apropie la o mică distanță de *Jemciug*, torpilându-l. Vasul rus se scufundă fără să fi avut timpul de a trage decât câteva lovituri. După acest atac *Emden* se depărtă spre larg, unde întâlnind torpilorul francez *Mousquet*, il scufundă din câteva obuze; 31 de oameni din un echipaj de 78 sunt salvați și făcuți prizonieri de germani. Atacul îndrăzneț dela Poulo-Penang reuși, grație informațiilor date de numeroasele agenții de spionaj, pe care germanii le posedau în coloniile engleze și franceze, sub masca de case de comerț, transporturi, etc.

Sfârșitul lui Emden. Către finele lunei Octombrie, pornește spre Europa primul convoiu de 38 vase, transportând un contin-

gent de 33.000 australieni, convoiu escortat de crucișetoarele australiene *Melbourne* și *Sydney* și de un crucișetor-cuirasat japonez. La 9 Noembrie, pe când convoiul se găsea la circa 45 mile în larg de insusele Cocos (între Australia și Ceylan), vasele de escortă interceptară o radiogramă, care anunța că un vas suspect a ancorat în apropiere de una din aceste insule. Crucișetorul *Sydney* plecă în recunoaștere, zărind la ora 9,15 pe *Emden*, venit la insula Keeling, pentru a distruge stațiunea de T. F. S., în care scop debarcase un detașament la uscat. După o luptă de artilerie de circa 2 ore, *Emden*, grav avariat, rupse contactul și se puse pe uscat la Nordul insulei. In acest moment, *Sydney*, zărind unul din vasele capturate de *Emden* și armat cu echipaj german îl atacă și pe acesta, somându-i să se predea, propunere pe care germanii nu o acceptă decât în urma a câtorva noi salve, trimise de englezi.

La ora 4,35, *Emden* scoboară pavilonul; stat-majorul și echipajul sunt făcuți prizonieri. Pe când se desfășura aceste evenimente, detașamentul din insula Keeling, abandonat în graba luptei de *Emden*, văzând că acesta va fi probabil distrus, se ambarcă pe un vechiu și mic vas cu vele *Ayesha*, cu care, după multe peripeții, detașamentul ajunge în portul Padang, capitala Sumatrei. De aci germanii își continuară tot clandestin drumul pe mare, izbutind să debarce pe coasta Arabiei, de unde după lupte numeroase cu unele triburi ostile, detașamentul depe *Emden* sosește în regiuni ocupate de trupe germane și turcești.

După distrugerea lui *Emden*, *Sydney* își continuă drumul spre Colombo, având pe bord 11 ofițeri și 200 oameni din echipajul vasului german. Astfel fu sfârșitul faimosului *Emden*, ale cărui acțiuni constituesc un exemplu de războiu de cursă întreprins prin mijloace umanitare, ceeace reprezintă o adevărată excepție pentru germani.

Cruciera lui Wolf. *Wolf*, un cargobot german de 5.000 t., fu transformat în crucișetor auxiliar în 1916, prin îmbarcarea la bord a 4 tunuri, perfect camuflate, a 4 tuburi lans-torpile și a 300 de mine. Avea aspectul unui inofensiv bastiment de comerț și naviga cu pavilion neutru. *Wolf* reușește să străbată prin linia de blocus engleză din Marea-Nordului în Decembrie 1916, ia drumul spre Islanda, spre a nu risca vre-o întâlnire periculoasă, iar de acolo spre Capul de Bună-Speranță, abținându-se de

a ataca vre-un vas, pentru a nu-și demasca prezența. Trecând în Oceanul Indian, *Wolf* presară mine în golful Aden, continuându-și apoi vagabondajul spre insulele Fidji, Tasmania, Cocos, etc. In toate regiunile parcurse el, ancorează mine, cari cauzează pierderea a numeroase vase de comerț aliate. Pe lângă aceste operații, corsarul german, distruse cu artileria și torpilele, 14 vase, reprezentând un total de 42.000 tone. Către sfârșitul lui 1917, *Wolf* reia drumul spre Europa, izbutind să ajungă cu bine pe coasta germană la 14 Februarie 1918.

Crucierea lui *Wolf* învederă succesul pe care crucișetoarele auxiliare camuflate îl pot avea departe de bazele lor, unde pot opera mai sigur ca vasele de răsboiu.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL VIII.

Operațiunile în Atlantic în Pacific

Acțiuni în Oceanul Atlantic. Germania la începutul ostilităților avea în Atlantic crucișetoarele ușoare *Karlsruhe* și *Dresden*, cărora li se atașează câteva pacheboate armate: *Kronprinz Wilhelm*, *Kaiser Wilhelm der Grosse* și *Cap Trafalgar*.

Karlsruhe plecase din Havana la 30 Iulie 1914 și întâlnind pe *Kronprinz Wilhelm*, plecat din New-York, îi dădu 2 tunuri de 100 mm. In acest timp crucișetoarele engleze *Suffolk* și *Bristol* urmăresc pe *Karlsruhe*, care grație vitezei superioare, evită întâlnirile, sau scapă atunci când e surprins. *Kaiser Wilhelm der Grosse* plecase din Bremen la începutul lui August 1914 și scufundase câteva vase în Atlantic, când e surprins de crucișetorul englez *Highflyer* la Rio-de-Janeiro îmbarcând cărbuni. Englezii deschid imediat focul și după o oră de rezistență vasul german e scufundat.

La 12 Septembrie 1914, crucișetorul englez *Bervick* captură un alt crucișetor auxiliar german, *Speewalde* și 2 vase închiriate pentru serviciul crucișetoarelor germane.

La două zile după aceasta, crucișetorul auxiliar englez *Carmania* zări la ancoră, lângă insula Trinidad, trei vapoare printre cari și pe *Cap Trafalgar*, pachebot german de 18.000 tone, amenajat ca crucișetor auxiliar. O luptă înverșunată de artilerie se încinge, în urma căreia *Cap Trafalgar* e scufundat.

Către sfârșitul lui Septembrie *Karlsruhe* e semnalat în regiunea insulelor Canare. La 25 Octombrie, vaporul german *Krefeld* sosea la Teneriffa, debarcând echipajele a 14 vase de comerț scufundate de *Karlsruhe* în Atlantic. Câteva zile în urmă sunt debarcate la Para (Brazilia) echipajele altor 3 vase scufundate

de acelaş corsar german. De la această dată până în Martie 1915 nu se mai auzi nimic despre *Karlsruhe*. Pe la sfârşitul acestei luni se află însă că el se scufundase în urma unei explozii interne.

Kronprinz Wilhelm intră la această dată în scenă. După ce primise, după cum s'a văzut, 2 tunuri de la *Karlsruhe*, luase drumul spre America de Sud, unde începe a opera în larg, scufundând numeroase transporturi şi vase de pasageri, în intervalul de la 4 Septemprie 1914 la 1 Maiu 1915.

Acţiuni în Pacific. In timp ce în Atlantic *Karlsruhe* şi *Kronprinz Wilhelm* decimau transporturile aliate, în Pacific operau cu mai multă îndrăzneală crucişetoarele *Leipzig* şi *Dresden* întrucât în această regiune Englezii nu aveau detaşată nici o forţă navală. In cursul lunilor Septembrie şi Octombrie 1914 cele 2 crucişetoare germane scufundă numeroase vase engleze în golful Californiei şi pe coastele Peru-lui. La sfârşitul lui Octombrie, *Leipzig* raliază escadra amiralului von Spee, a cărui formaţie şi itinerar se cunosc dela operaţiunile în Extremui-Orient.

Prevăzând apariţia escadrei von Spee pe coastele Americei de Sud, amiralitatea engleză trimise în acea regiune o diviziune navală, comandată de amiralul Craddoch. Intâlnirea acestor forţe cu cele germane conduse la o luptă cu rezultate dezastroase pentru Englezi.

Bătălia de la Coronel. La 1 Noembrie 1914, von Spee trimise în recunoaştere crucişetorul *Leipzig* spre San-Francisco, iar pe *Nurenberg* la Conception. Acesta din urmă îi semnalează că două crucişetoare engleze, sunt în vedere în faţa portului Coronel. Erau crucişetoarele *Monmouth* şi *Glasgow*, care la apariţia inamicului raliază vasul comandant *Good Hope*, împreună cu crucişetorul auxiliar *Otranto*.

Aceste vase formau diviziunea amiralului Craddoch, din care lipsea cuirasatul *Canopus*, aflat la circa 200 mile spre Sud. La 18.30 forţele adverse luară contactul, germanii deschizând focul la 10.300, metri. Englezii răspund imediat, însă cu mai puţină eficacitate, de oarece vasele germane luând poziţie între coastă şi forţele engleze, fură puţin vizibile la crepuscul. *Scharnhorst* şi *Gneisenau* îşi afirmă de la început superioritatea tirului, producând grave avarii englezilor. Din cauza mării agitate, *Good Hope* nu putu utiliza piesele sale de 152 mm. dotate cu un slab comandament, fapt ce-l punea într'o vădită inferioritate faţă de germani. Fiind principala ţintă a acestora, către ora 20, o puternică explozie se produse la bord, în urma căreia *Good Hope* dispăru. Adversarii pierd după aceasta contactul, iar amiralul von Spee ordonă crucişetoarelor sale uşoare să atace vasele engleze. Unul dintre acestea, *Monmouth* e întâlnit de crucişetorul german *Nürnberg*, la ora 21.20 şi scufundat. *Glasgow* reuseşte să scape spre Sud, unde raliază pe *Canopus*, continuând apoi împreună drumul spre insulele Falkland.

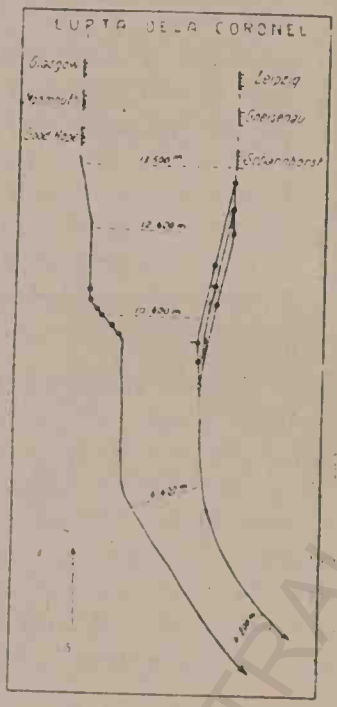

Rezultatul luptei dela Coronel fu dezastruos pentru englezi. Aceştia pierd crucişetoarele *Good Hope* şi *Monmouth*, care se scufundă cu amiral, toţi ofiţerii şi oamenii din echipaje, de oarece starea mării nu permise lansarea bărcilor de salvare. Ştirea acestei înfrângeri determină amiralitatea engleză să dispună concentrarea unor forţe superioare escadrei von Spee în toate punctele, spre care această escadră s'ar fi putut îndrepta. O divizie anglo-japoneză fu concentrată pe coastele Californiei, o escadră japoneză la insulele Viti, una engleză la Capul de Bună Speranţă. In afară de aceste dispoziţiuni se detaşă din marea flotă, 2 crucişetoare de luptă, *Invincibile* şi *Inflexible*, cari raliază forţele engleze deja existente pe coastele Americei de Sud, constituind o puternică escadră.

Bătălia dela Falkland. Amiralul von Spee, după lupta dela Coronel, staţionează pe coastele chiliene, capturând câteva vase de comerţ, dela care se aprovizionează cu combustibil şi materiale necesare. Aflând de concentrările operate de englezi în Pacific contra sa, von Spee se decise a trece în Atlantic,

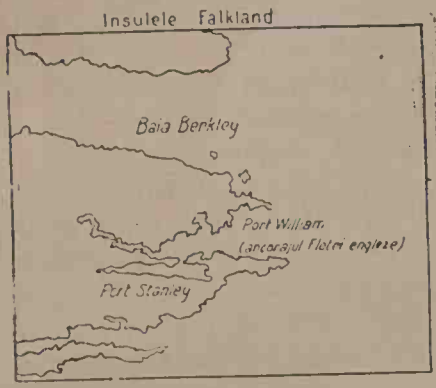

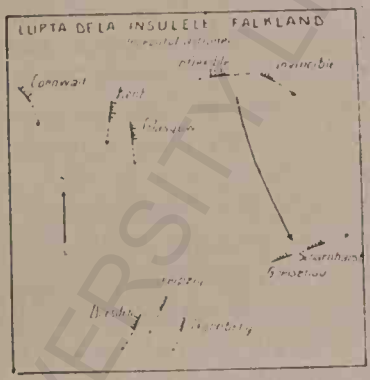

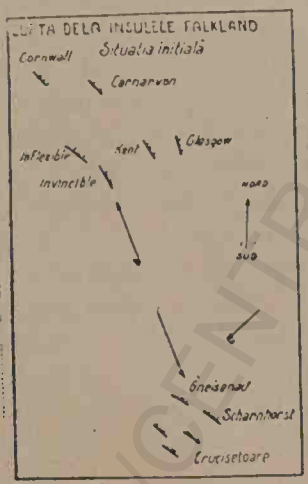

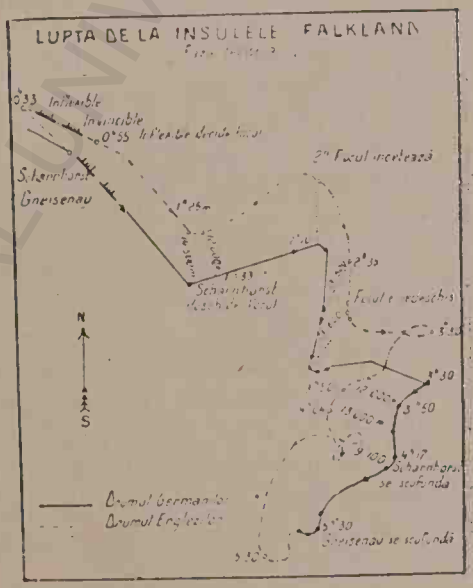

unde spera să nu găsească forţe inamice superioare. În acest timp *Invincible* şi *Inflexible*, plecate la 10 Noembrie din Plymeuth sub comandamentul amiralului Sturdes, fac joncţiunea în ziua de 26, la insulele Abrolhos, cu divizia amiralului Steddart, La 28 Noembrie, întreaga escadră engleză ia drumul spre

insulele Falkland, unde sosește la 7 Decembrie, găsind acolo pe *Canopus*. Vasele engleze se aprovizionează imediat cu cărbuni. A doua zi crucișetorul de gardă *Kent* semnalează că 2 vase sunt în vedere, urmând drumul spre Nord. Kent primește ordinul să urmărească mișcările celor 2 vase care sunt curând recunoscute drept *Gneisenau* și *Nürnberg*. In timp ce toată escadra engleză ridica presiunea spre a eși în larg, posturile de observație comunică la ora 8.20 apariția altor grupe de vase inamice ; întreaga escadră germană apare în fața portului William, de unde cuirasatul *Canopus* deschide imediat focul. Amiralul german își dădu abia atunci seama — remarcând prezența atâtor vase engleze și printre ele 2 impunătoare crucișetoare de luptă — că a căzut într'o cursă și voi să fugă sperând să i se piardă urma. Escadra engleză ese însă din port, dând semnalul de urmărire. La 12.55 englezii deschid focul asupra unui crucișetor german, rămas în urmă. Amiralul von Spee ordonă crucișetoarelor sale ușoare să se îndepărteze spre S. W. Dar *Glasgow* și *Kent* se lau imediat pe urma fugarilor, întreprinzând o acțiune separată de grosul forțelor. După 3 ore de goană germanii își dădură seamă că nu pot scăpa și atunci își luară formație de luptă. La 14.50 duelul de artilerie începe cu o mare superioritate din partea englezilor. Crucișetoarele germane sunt ciuruite de proectilele engleze, care le provoacă violente incendii la bord. La ora 16.17 *Scharnhorst* se scufundă, cu pavilionul sus, împreună cu amiralul von Spee și cea mai mare parte din ofițeri și echipaj. *Gneisenau* dispare și el la ora 18. Vasele engleze nu putură salva decât 7 ofițeri și 17 oameni.

Acțiunea întreprinsă între crucișetoarele ușoare se sfârși tot în favoarea englezilor, cari scufundă pe *Leipzig* și *Nürenberg*, în timp ce *Dresden*, scapă, grație vitezei sale superioare.

Lupta navală dela Falkland se termină astfel, cu o deplină victorie pentru englezi, cari răzbunându-și înfrângerea dela Coronel, asigurară libertatea definitivă a mărilor de Sud.

CAPITOLUL IX

Operaţiunile în Atlantic

I. Operaţiunile din 1916

Acţiuni între vasele de suprafaţă. Crucişetorul german *Dresden*, scăpat singur din lupta dela Falkland, se refugiase în Pacific, începând operaţiuni de cursă contra vaselor de comerţ fapt care-i demască în cele din urmă prezenţa. La 14 Martie, *Dresden* e surprins în baia Cumberland de crucişetoarele *Kent* şi *Glasgow*, care constrâng vasul german să se predea. La câtva timp după aceasta, *Dresden* se scufundă în urma unei explozii la un depozit de muniţii.

Din escadra amiralului von Spee nu mai rămăsese decât crucişetorul auxiliar *Prinz Eitel Friedrich*, care după plecarea în Atlantic a crucişetoarelor mari, continuase să opereze în Pacific. După lupta dela Falkland, corsarul german temându-se să nu fie surprins în Pacific de vasele engleze şi având nevoe de reparaţii, trecu în Oceanul Atlantic, intrând la 11 Martie la Newpert-News (Statele-Unite). Guvernul american permise lui *Prinz Eitel Friedrich* să-şi execute reparaţiile, iar după terminarea acestora să plece. Vasul german nemai îndrăznind însă să iasă în larg de teama crucişetoarelor engleze care-l pândeau, fu internat şi dezarmat. La 11 Aprilie se refugiă tot la Newport-News, unde fu în aceleaşi condiţiuni internat crucişetorul auxiliar german *Kronprinz Wilhelm*.

Războiul de cursă întreprins de germani în mările îndepărtate ia în acest moment sfârşit.

Spre a putea stingheri mai departe transporturile aliate, germanii armează atunci un vas de comerţ *Moeve* de 4500 tone

căruia i se instalează tunuri bine mascate şi i se dă la bord un mare număr de mine. *Moeve* părăseşte Germania în noaptea de Crăciun 1915, reuşind a eşi din Marea Nordului şi a-şi continua voiajul sub pavilion norvegian. Corsarul german, instalează mai multe baraje de mine în faţa coastelor franceze, scufundând în urmă în Atlantic numeroase vase de comerţ, ale căror echipaje sunt ambarcate pe un pachebot capturat, *Appam*, ce e condus apoi de un echipaj german la Newport-News. După o serie destul de îndelungată de acţiuni reuşite, *Moewe* izbuteşte să se reîntoarcă în bune condiţiuni în Germania pe la începutul lui Martie 1916.

Activitatea submarinelor. In cursul anului 1916, germanii produc surpriză în rândurile aliaţilor, prin întreprinderea de transporturi cu submarine comerciale. Primul submarin de acest gen *Deutschland*, de 2000 tone, soseşte la 9 Iunie la Baltimore. După ce debarcă câteva sute de tone de materii colorante, se reîntoarce cu o încărcătură de 50 tone nichel şi cauciuc, sosind la 29 August în Germania. *Deutschland* execută în urmă un al doilea voiaj în cursul lunilor Octombrie şi Noembrie. După ruperea relaţiunilor diplomatice între America şi Germania, *Deutschland* e transformat în crucişetor auxiliar submarin sub numele de *Ul 55*.

Bremen, un alt submarin de tipul *Deutschland*, e scufundat dela primul voiaj, înainte de a ajunge la destinaţie.

Către sfârşitul lui 1916, submarinele încep a-şi face apariţia şi pe coastele americane. Vasele de transport aliate sunt decimate de submarinele germane în aceste regiuni, precum şi pe coastele Africei de Nord. La 3 Decembrie 1916, un submarin german pătrunde în portul Funchal (Madera) şi scufundă 2 vase franceze şi unul englez.

In noaptea de 26 Noembrie, submarinul *U 52* întâlneşte în largul coastei portugheze cuirasatul francez *Suffren*, aflat în drum spre Lorient, şi-l torpilează, *Suffren* fu atins în dreptul unui depozit de muniţii, care explodând, provocă scufundarea vasului în mai puţin de 2 minute. Nici unul din cele 648 de persoane cari alcătuiau stat-majorul şi echipajul bordului nu reuşi să se salveze.

II. Operațiunile din 1917

Activitatea corsarilor germani. Pe la sfârșitul lui 1916, *Moewe* își face din nou apariția în Oceanul Atlantic, începând o altă serie de atacuri și scufundări de vase de comerț. In cursul lunei Martie 1917, el reușește iarăși să se reîntoacă în bune condițiuni în Germania.

In Decembrie 1916, germanii trimiseseră în Atlantic un nou corsar *Seadler*, vas cu vele și un mic motor. Navigând sub pavilion norvegian și cu toate actele în regulă — așa încât un vas de patrulă englez nu i-a putut găsi nimic suspect — *Seadler* trece în Atlantic, și în urmă în Pacific, scufundând în acest parcurs 15 vase de comerț de diferite naționalități. La 31 Iulie 1917, *Seadler*, fiind surprins de o furtună la ancoră, lângă insula Mopelia, fu aruncat pe stânci, scufundându-se. Echipajul reuși să se salveze și după multe peripeții ajunse în Chili.

Activitatea submarinelor. In Oceanul Atlantic, coastele spaniole erau regiunea în largul căreia submarinele germane operau de predilecție. Cum se întâmpla de multe ori ca vreunul din aceste submarine să sufere avarii grave, el intra în acest caz într'un port spaniol, pentru a fi reparat, sau a-și procura materialele de care avea neapărată nevoe. Abia în urma unui protest al aliaților, guvernul spaniol interzice submarinelor germane intrarea în porturile sale, anunțând că va interna oricare submarin beligerant ce s'ar prezenta în vre-un port spaniol.

Măsura aceasta fu aplicată submarinului *UB 23*, care intrând avariat la Corogne, fu condus și internat la Ferrol.

Submarinul *U 293*, internat în condițiuni identice la Cadix, după terminarea reparațiilor, profitând de lipsa de supraveghere a autorităților spaniole, evadă din port, reîncepând activitatea în larg, deși comandantul era obligat pe cuvânt de onoare că nu va călca dispozițiunile guvernului spaniol.

Submarinele germane din Atlantic nu se mărginesc numai la atacuri de vase în larg, ci bombardează de câteva ori localități de pe litoralul francez, fără însă a cauza mari pagube.

După intrarea în acțiune a (Americei) Statelor-Unite *U 36* cu misiunea de a pătrunde în portul Newport-News, care oferise odinioară refugiu crucișetoarelor auxiliare germane din Atlantic, *U 36* se prinse însă în plășile dela intrarea portului și fu capturat.

La 10 Noembrie 1917, un submarin german pătrunde în rada de la St. Vincent (insulele Capului Verde) și torpilează 2 vase braziliene.

Ca pierderi cauzate Statelor-Unite se citează pacheboatele *Antilles* și *Finland*, scufundate, primul la 17 Octombrie, iar al II-lea, la începutul lunei Noembrie.

Minele presărate de submarine fac și ele numeroase victime, printre cari crucișetorul-cuirasat francez *Kleber* care se scufundă lângă Brest, la 27 Iunie.

III. Operațiunile din 1918

Transporturile americane. In urma remiterei declarației de răsboiu Germaniei, Statele-Unite trimit în Europa primele trupe în Iunie 1917, continuând apoi a transporta contigente din ce în ce mai mari. In cursul ultimilor luni de răsboiu, se ajunsese a se debarca în Franța circa 300.000 oameni lunar, astfel că la incheierea armistițiului, se găseau pe frontul francez 2.200.000 de americani.

Submarinele germane cari primesc misiunea de a ataca vasele de transport, nu izbutesc să scufunde decât 6 din ele și acestea pe când se intorceau goale spre porturile americane. Acest fapt demonstrează deplina eficacitate a măsurilor de protecție a transporturilor luate de marinele aliate. Concentrarea de efective importante pe frontul francez și executarea planurilor strategice ce au condus la victorie, nu ar fi fost posibile dacă Marina n'ar fi asigurat transportul de oameni și material de răsboiu acolo unde era nevoe.

Submarinele germane în apele americane. După un an de absență, submarinele germane reapar in fața coastelor americane, scufundând în cursul lunei Maiu și Iunie numeroase vase de comerț, grație faptului că măsurile de protecție ale traficului nu fuseseră extinse de aliați pâna în America.

Germanii trimit în aceste regiuni, unde riscurile erau minime, submarine mari (crucișetoare-submarine) cu armament puternic și mare rază de acțiune, cari își semnalează prezența prin torpilări și bombardarea câtorva porturi americane.

In cursul lunei Iulie, un submarin german capturează un vas de patrulă canadian *Triumph*, armat cu 2 tunuri mici și îmbarcând

un echipaj de priză la bord, îl improvizează în corsar. Cariera sa fu însă de scurtă durată, căci după câteva mici acțiuni la Noua Scoție *Triumph* fu capturat de un vas american.

Submarinele germane continuă operațiunile și în fața coastelor spaniole, în care regiune un crucișetor submarin german e scufundat la 11 Maiu de un submarin englez.

La 24 Maiu submarinul *U 56*, intrând avariat la Santander e internat de autoritățile spaniole.

Sfârșitul ostilităților. Ultimile acțiuni mai remarcabile ale submarinelor sunt: Torpilarea la 5 Septembrie a transportului american *Mount-Vernon* (ex *Kronprinzessin Cecilie*); scufundarea vasului *Ticonlraja* la 30 Septembrie și bombardarea portului Cezibra pe coasta portugheză.

In cursul lunilor Octombrie și Noembrie, până la armistițiu, submarinele germane sunt foarte puțin active, datorită în mare parte faptului că echipajele refuză să se mai îmbarce pe submarine ca o urmare a simptomelor de revoltă ce se ivesc în marina, germană.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL X.

Operațiunile din Marea Neagră.

I. Operațiunile din 1914.

Situația strategică. In urma unor acte de ostilitate executate de vasele turco-germane, *Goeben* și *Breslau* asupra porturilor Odesa, Sevastopol și Novorosisk, aliații declară războiu Turciei la 31 Octombrie 1914.

In Marea Negră, a cărei supremație urma să fie disputată de turci și ruși, situația era următoarea:

Flota rusă era alcătuită din câteva cuirasate, crucișetoare contratorpiloare și submarine. Cuirasatele nu puteau întreprinde acțiuni îndepărtate, riscând a fi atacate de submarinele inamice. Vasele ușoare în schimb își iau sarcina de a tăia liniile de comunicație inamice destul de frecvente în Marea Neagră.

Flota turcă, întărită prin crucișetoarele *Goeben* și *Breslau* și prin câteva submarine germane, avea drept obiectiv protecția transporturilor destinate frontului din Caucaz, întrucât căile de comunicație terestre erau primitive sau inexistente. Turcii își transportau de asemenea pe mare, cărbunii lor dela Zunguldak, și, aceste prețioase transporturi de combustibil trebuiau în special protejate.

Cum, forțele de apă ale turcilor erau insuficiente pentru o protecție directă și eficace, crucișetoarele *Goeben*, *Breslau* și *Haindieh* întreprind numeroase raiduri asupra coastelor rusești, spre a căror diversiuni menite să imobilizeze o parte din flota rusă pentru a face față atacurilor lor.

Primele operațiuni. In dimineața de 2 Noembrie 1914, *Breslau* bombardează Poti, în timp ce o excadră rusă distrugea cu artileria clădirile militare și instalațiunile mai importante dela Zunguldak, scufundând apoi și câteva transporturi cu muniții și provizii.

La 18 Noembrie, aceeaș escadră rusă întâlnește în larg de Kersonez crucișetoarele *Goeben* și *Breslau*, cari după un scurt duel de artilerie se retrag, grație vitezei superioare.

In cursul lunei Decembrie, *Goeben* bombardează Batum, fără însă a pricinui mari pagube, întrucât e ținut la distanță de bateriile de coastă.

II. Operațiunile din 1915.

In urma bombardamentului dela Batum, *Goeben* sufere un accident, probabil a lovit o mină, căci a dispărut din acțiune pentru câtva timp. Ne mai fiind susținute de acest puternic crucișetor de luptă, *Breslau* și *Haindieh* nu se mai aventurează în raiduri îndepărtate, ci se mărginesc a supraveghia mișcările flotei inamice. Rușii, în acest timp, fac ravaje pe coasta Anatoliei, scufundând un mare număr de vase turcești de transport.

In cursul lunei Februarie, *Breslau* încearcă fără succes un atac la Batum și Yalta. In urma acestor evenimente și a atacului întreprins de aliați la Dardanele, pela această dată, forțele turco-germane de apă părăsesc pentru câtva timp câmpul de acțiune din Marea Neagră.

La 28 Martie, flota rusă bombardează forturile exterioare ale Bosforului în legătură cu atacul Dardanelelor. Efectele însă nu au fost apreciabile, date fiind dificultățile unei asemenea acțiuni.

In cursul lunei Aprilie, *Goeben* și *Breslau* reapar în Marea Neagră, schimbând câteva lovituri de tun cu flota rusă, în largul coastelor Crimeei. Crucișetoarele germane urmau să ralieze a doua zi crucișetorul turc *Medjidieh*, în regiunea Odesa, însă, acest vas lovind o mină, se scufundă aproape de Oceacoff.

La 25 Aprilie, flota rusă reapare în fața Bosforului, bombardând cele 4 forturi dela intrare. In urma acestor acțiuni vasele turcești renunță iarăși pentru câtva timp a mai disputa rușilor supremația în Marea Neagră.

Până la finele anului, ca acțiuni mai remarcabile, în afară de

alte câteva scufundări de transporturi turcești, se poate cita bombardarea Varnei la 27 Octombrie 1915 de flota și avioanele ruse, în urma declarației de războiu a Bulgariei.

III. Operațiunile 1916.

Din primele luni ale acestui an, încep a se remarca precis efectele tăerei liniilor de comunicație turcești în Marea Neagră, de către flota rusă. Armata turcă din Caucaz, ne mai putând fi aprovizionată și ne mai având comunicații sigure, cele terestre fiind rare și impracticabile în timpul iernei, nu putu rezista atacurilor rusești și începu retragerea. La 18 Aprilie, în urma unui atac simultan al forțelor de apă și de uscat, cade Trebizunda.

In acest timp submarinele germane scufundă un contratorpilor și vasul-spital *Portugal*. Scufundarea acestuia din urmă constitue un cunoscut capitol al dosarului crimelor comise de submarinele germane. *Portugal* a fost torpilat fără avertisment la 30 Martie, în rada dela Ofi, între Trebizunda și Ripeh; numeroși răniți și surori de caritate căzură victime.

In cursul lunei lulie, reapar în scenă *Goeben* și *Breslau* bombardând porturile Tuaps și Soci și scufundând câteva vase mici de transport.

Activitatea micilor unități, torpiloare și submarine, fu intensă în cursul acestui an la ambii beligeranți.

Submarinele germane înregistrează un nou „succes" scufundând un alt vas-spital *Yperide*, care înlocuise pe *Portugal*.

Operațiunile din apele române. Conform convențiunei încheiată între guvernul român și rus, la 14 August 1916, ziua decretării mobilizărei noastre, o escadră rusă compusă din: 1 cuirasat, 4 contratorpiloare, 2 submarine și câteva vase de transport sosi la Constanța. Aci rușii instalează în urmă o baterie antiaeriană, o stațiune de T. F. S. și plăși la intrarea portului, contra submarinelor.

După începerea ostilităților, aeroplanele inamice încep seria raidurilor asupra localităților de pe litoral, în special Constanța.

La 22 August, vasul transport rus *Pietre Darsea* e torpilat de un submarin german în drumul dela Constanța la Sulina. La 29 August, are loc în larg de Tuzla, o luptă între 3 hidroavioane namice și submarinul *Krab*, escortat de un contratorpilor. Sub-

UNIVERSITĂȚII
IAȘI

marinul e ușor avariat și trimis la Odessa pentru reparații. In aceiași noapte hidroplanele ruse bombardează Varna.

La începutul lui Septembrie încep în populație simptomele de panică din ce în ce mai alarmante, în urma înaintării inamicului după luptele dela Turtucaia. Submarinele germane executau în acest timp continue raiduri în apele noastre, capturând la 9 Septembrie, câțiva pescari aflați cu lotcile în larg de Sf. Gheorghe.

Trupele bulgare continuând înaintarea și amenințând aripa noastră stângă, vasele mari rusești bombardează în ziua de 13 Septembrie, din pozițiunile inamice dela Sud de Tuzla. Tirul vaselor nu a avut însă mare efect, și, cum întreg frontul șovăia, Constanța rămânea amenințată să cadă din zi în zi.

La 26 Septembrie, sosesc în port 13 vase ruse de transport escortate de contratorpiloare, aducând 10.000 oameni pentru întărirea frontului. Aceste noui forțe au fost inutile, căci nu au putut interveni la timp spre a schimba situația. In ziua de 27 Septembrie, avioanele inamice execută cel mai serios bombardament al Constanței, făcând numeroase victime printre trupe și populație, precum și grave stricăciuni în port și oraș.

In primele zile din Octombrie, flota rusă își îmbarcă materialele instalate pe uscat și se retrage în urmă spre Sevastopol și Odesa.

La 10 Octombrie, inamicul ocupă Constanța, executând în urmă baraje la Nord de intrarea portului și în fața Varnei, în timp ce hidroavioanele germane încep să bombardeze Kilia și Sulina.

IV. Operațiunile din 1917.

In cursul acestui an revoluția rusă paralizează întreaga activitate a forțelor ruse de apă, întrucât bolșevismul își găsește cel mai prielnic teren de propagare printre echipajele flotei.

Crucișătoarele puterilor centrale, execută nesupărate, câteva raiduri spre Odessa, bombardând la 16 Iunie, farul și stațiunea T. F. S. dela insula Șerpilor și făcând prizonier postul rus de pază.

In urma încheerii armistițiului, câteva din vasele ușoare rusești, iau parte de pe canalul Chilia la acțiunea contra trupelor noastre din Deltă și a escadrei de monitoare, cari însă cauzează mari pierderi rușilor și-i obligă să se retragă definitiv din apele noastre.

CAPITOLUL XI

Operaţiunile la Dardanele [1]

Primele acţiuni. După refugierea lui *Goeben* şi *Breslau* la Constantinopol, o escadră engleză rămase în supraveghere la intrarea Dardanelelor. După intrarea în acţiune a Turciei, francezii trimit şi ei o divizie de cuirasate în această regiune.

Aceste forţe navale erau în imposibilitate de a întreprinde o trecere forţată — cum preconizau mulţi — de oarece numărul mare de baraje de mine, de forturi, baterii mobile şi tot felul de alte mijloace de luptă acumulate de germani în strâmtori, ar fi decimat orice flotă care ar fi încercat o trecere forţată.

In faţa acestei situaţii, cuirasatele aliate îşi reduc activitatea numai la o supraveghere a Dardanelelor şi din când în când la bombardarea forturilor dela intrare. Pentru a se întreprinde distrugerea sistematică şi progresivă prin artilerie a ûvrajelor canalului, se impunea concentrarea unui număr mult mai mare de cuirasatei. Aceste vase, englezii le detaşează la Dardanele din escadrele Mării-Nordului. La acestea se mai adaugă încă altele rămase disponibile prin mările australe, în urma exterminării corsarilor şi crucişetoarelor auxiliare germane.

După concentrarea acestor forţe, amiralitatea engleză decise atacul Dardanelelor, cerând marinei franceze concursul în vase de dragat minele şi torpiloare. Ministrul de marină francez acceptă evident colaborarea, dar făcu rezerve asupra succesului unei asemenea acţiuni numai a vaselor, contra întăriturilor canalului, fără

1) Sub acest capitol s'au trecut numai operaţiunile navale. In vol. II, vom da operaţiunile în întregime din penisula Galipoli şi Dardanele.

cooperarea unui corp de debarcare. Englezii însă persistând în punctul lor de vedere, se hotărî definitiv atacul pozițiunilor dela Dardanele.

Operațiunile contra forturilor. Canalul strâmtorii lung de peste 35 mile (65 klm.) era apărat de numeroase baterii, semănate de-alungul malurilor, în puncte foarte bine defilate și apărate. La intrare, strâmtoarea era apărată de bateriile dela Capul Helles și Kum-Kaleh. In urmă veneau la 16 klm. N.-E. cele trei baterii dela Dardanus, Șuan Dere și Cap-Kefez. Insă cele mai de seamă lucrări se găseau ingrămădite în porțiunea strâmtorii cu direcția Nord-Sud, ce formează un fel de gât și unde existau circa 17 baterii, majoritatea cu piese de mare calibru. In special în punctele unde e cea mai îngustă porțiune a canalului la Ceanak și Kilid-Bahr, densitatea bateriilor grele întrecea orice prevedere a multiplei. Pentru a interzice complect accesul în canal, turcii stabiliseră 5 linii de baraje de mine între Ceanak și Cap-Kefez și ancoraseră alte nenumărate mine la intrarea în canal.

Forțarea Dardanelelor, comporta prin urmare, două acțiuni paralele: distrugerea bateriilor și dragarea minelor, acțiuni solidare, căci nu se putea draga sub focul inamic și nici porni cu escadra înainte de a se fi curățat canalul de mine.

La 19 Februarie 1915, escadra aliată începu bombardarea forturilor dela intrare, reducându-le relativ la tăcere, fără ca vasele să sufere vre-o pierdere. Atacul, întrerupt de vremea rea, continuă la 25 Februarie, când, după o tragere asupra forturilor, vasele de dragaj pătrunseră în canal, începând distrugerea barajelor. Cuirasatele putură astfel să intre în strâmtoare la 26, să bombardeze mai de aproape uvrajele și să trimeată la uscat companiile de debarcare pentru distrugerea complectă a bateriilor ce simulaseră numai a fi scoase din luptă. Escadra ajungând astfel la gâtul strâmtorii, fu întărită în vederea unor eventuale dificultăți cu încă 5 cuirasate engleze și un crucișetor rus, în timp ce cuirasatele franceze treceau în golful Saros, pentru a bombarda liniile de la Bulair.

De acum încep pentru aliați dificultățile și preludiul sacrificiilor. Turcii continuă să instaleze baterii mobile care împiedică vasele de dragaj să lucreze și pun din nou în stare de luptă forturile ce păreau odată distruse. Detașamentele debarcate pentru

complectarea distrugerilor încep să întâlnească rezistență și să aibă pierderi simțitoare.

La 7 Martie, 2 cuirasate engleze izbutesc să se apropie de forturile de lângă Ceanak și să le bombardeze, în timp ce francezii trăgeau asupra bateriilor dela Dardanus și Suan-Dere. Cu toată consumația enormă de muniții, aliații nu ajung la nici un rezultat apreciabil, căci bateriile mobile continuă să le împiedice înaintarea. In fața acestei situații, comandamentul englez vede că intervenția unui corp de debarcare e absolut necesară. Acest corp e cerut și alcătuit în grabă din 40.000 englezi și 20.000 francezi.

Din nenorocire însă, situația devenea tot mai critică, căci de unde la începutul acțiunii nu existau în peninsula Gallipoli decât trupele de garnizoană ale forturilor, mai târziu turcii alarmați de posibilitatea unei forțări a Dardanelelor, aduseră numeroase trupe din Caucaz, organizând puternice linii de apărare în zona bateriilor. Când comandamentul corpului expediționar studie noua situație, ajunse la concluzia că efectivele aliate erau neîndestulătoare pentru o debarcare și înaintare sigură, așa că se decise trimiterea în Egipt a trupelor, în așteptarea fixării definitive a planului de operațiuni.

La 18 Martie, escadra anglo-franceză întreprinde un impunător atac, sperând să poată distruge toate barajele și bateriile mai importante. Au luat parte la acțiune 12 cuirasate engleze și 4 franceze, bombardându-se timp de 4 ore, forturile interioare. La ora 14, pe când vasele franceze schimbau de poziție, cuirasatul *Bouvet* [1]), lovi o mină derivantă în drumul spre Kum-Kaleh și se scufundă în 3 minute, răsturnându-se. In aceeaș după amiază, mai cad victime minelor derivante lansate de turci, cuirasatele engleze *Ocean* [2]), *Irresistible* și *Inflexible* [3]), primele 2 scufundându-se iar al treilea reușind să se pună pe uscat, precum și un contratorpilor. Cuirasatele *Gaulois* și *Suffren* fură grav avariate, fapt ce obligă comandamentul să le trimită la Toulon în reparație.

Acțiunea dela 18 Martie, constitui un simțitor eșec pentru aliați; 3 cuirasate scufundate și alte câteva avariate, fără a se obține vre-un rezultat. Pierderile încercate indicau precis de data

1) Bouvet, 12.036 t., 18 n., IV—30,5 cm., X—13,8 cm., VIII—70 cm., XX—47 mm.

2) Ocean, 12.950 t., 18 n., IV—30,5 cm., XII—15 cm., X—76 mm., II—47 mm.

3) Irresistible, 15.000 t., 18 n., IV-30,5 cm., XII-15 cm., XVI-76 mm., II—47 mm.

aceasta că lucrările de apărare al Dardanelelor nu pot fi distruse numai prin focul vaselor și că intervenția trupelor de uscat debarcate se impune în mod categoric.

Debarcarea. Pregătirea unui teren prielnic de debarcare începu la 21 Aprilie, când vasele bombardează punctele de concentrare inamice și tranșeele pe cari turcii le săpau necontenit pe malurile canalului.

La 25, corpul expediționar, de curând adus la Lemnos, începu să debarce către ziuă, în 5 puncte diferite în peninsula Gallipoli, sub protecția artileriei cuirasatelor. In acest timp un detașament francez executa o diversiune, debarcând la Kum-Kaleh. Cu toată rezistența inamicului, aliații reușesc să se mențină pe poziții, executând lucrări de apărare.

Aliații sperau de data asta prin cooperarea flotei cu trupele debarcate să poată întreprinde atacul decisiv al Dardanelelor și să-și facă drum spre Constantinopol, când un grav eveniment compromise pe neașteptate orice speranță: apariția submarinelor germane la Dardanele. Acestea sosite din Marea Nordului prin Gibraltar, își semnalează prezența prin torpilarea cuirasatelor engleze *Triumph* și *Majestic* și modifică imediat situația tactică Apariția submarinelor germane obligă comandamentul aliat să trimeată cuirasatele în baia dela Mudros, menținându-se pentru sprijinul trupelor debarcate numai vase ușoare.

In acest timp, în fața puternicelor lucrări inamice, corpul expediționar aliat nu izbutea să progreseze din pozițiunile ocupate în primele zile. Pretutindeni terenul foarte accidentat era favorabil turcilor în defensivă și aliații erau ținuți pe loc. De unde în Februarie se credea că forțele debarcate vor avea numai misiunea de a întoarce frontul apărărilor de pe malul european, în Aprilie, când se execută debarcarea, situația era complect schimbată și aliații trebuiau să cucerească pas cu pas terenul, căci turcii avuseseră 2 luni de răgaz pentru a întări peninsula. Aliații încep să aibă pierderi simțitoare și să constate insuficiența efectivelor angajate. Față de această situație, englezii hotărăsc un ultim efort, trimițând întăriri considerabile la Lemnos și Mitilene pentru Gallipoli.

La 7 August, forțe puternice engleze începură să debarce la Suvla și să ocupe pozițiunile indicate, pe care însă nu se pot menține. Contraatacurile turcilor împing înapoi pe englezi, pricinuindu-le mari pierderi. Situația devenea tot mai critică, mai ales

că peste toate, surveni și declarația de războiu a Bulgariei, a cărei intrarea în acțiune permitea restabilirea comunicațiilor între Germania și Turcia. Evacuarea Peninsulei Gallipoli se impuse atunci urgent pentru aliați, căci trupele debarcate riscau să fie aruncate în mare, dacă turcii primeau muniții și întăriri dela germani.

Francezii plecară cei dintâi la Salonic. In urmă trupele engleze și australiene, în curs de 2 nopți reușiră fără să atragă atenția inamicului, să se îmbarce pe contratorpiloare și să se retragă. Comunicatul dela 10 Ianuarie 1916 anunță că nici un om din trupele aliate nu se mai găsește la Gallipoli.

Submarinele la Dardanele. Forțarea strâmtorii dovedită imposibilă pentru vasele de suprafață a fost cu succes executată de câteva submarine engleze, cari întreprind numeroase raiduri deosebit de îndrăznețe.

La 13 Decembrie 1914, submarinul englez *B 11* izbutește să treacă în afundare printe toate barajele de mine și să torpileze cuirasatul turc *Messudieh*, lângă Ceanak, întorcându-se apoi la baza sa fără nici o avarie. Nu tot așa de norocos fu submarinul francez *Saphir*, care pătrunzând în Dardanele, fu nevoit să iasă la suprafață, în urma unei avarii la motoare. Vasul fu evacuat și apoi scufundat de comandantul său, în timp ce echipajul era făcut prizonier de turci.

Submarinul australian *A-E-2* reuși a trece prin strâmtoare, dar fu scufundat iar echipajul făcut prizonier. Unul din submarinele faimoase prin raidurile sale la Marmara fu *E 11*. El trece prin Dardanele în noaptea 26 Aprilie, cu tot focul bateriilor turcești, torpilând în drum un contratorpilor turc; ajunge în Marmara unde prezența sa e semnalată printr'un adevărat ravaj în vasele de transport turco-germane. La 29 Aprilie, scufundă un transport de trupe; la 1 Maiu, o canonieră turcă La 13 Maiu, scufundă un alt vas de transport, și, de oarece nu mai avea torpile, submarinul se reîntoarce, reușind să iasă neobservat și fără avarii din câmpurile de mine. La 1 Maiu submarinul francez *Joule* care încercase și el să pătrundă în Dardanele, lovi o mină și se scufundă cu echipaj cu tot.

E 11 fu înlocuit în Marmara prin *E 14*, a cărui misiune reuși de asemenea pe deplin. Trecând prin Dardanele la 19 Maiu, *E 14* torpilează în ziua următoare o canonieră turcă la Constantinopol. La 24 Maiu scufundă un vapor încărcat cu muniții în Marmara. A

doua zi E 13 lansează 2 torpile asupra vaselor din Cornul de Aur, fără însă a produce mari pierderi. Acest submarin operează astfel până a 6 Iunie, decimând transporturile turcești din Marmara, după care se întoarce cu bine în Arhipelag. Un alt submarin îi ia locul în Marmara.

La 9 August, cuirasatul *Kairedine Barbarossa* e torpilat și scufundat împreună cu alte vase mai mici de escortă.

Astfel timp de peste 6 luni, submarinele engleze desființează aproape navigația în Marmara, arătând că pot rivaliza și chiar întrece în îndrăzneală submarinele germane. O singură unitate fu scufundată, iar 3 ofițeri și 15 oameni fură făcuți prizonieri. Submarinele franceze cari în acest interval au încercat să treacă prin Dardanele, s'au pierdut toate lovind mine sau prinzându-se în rețele. După *Joule* și *Saphir* fu pierdut submarinul *Mariotte*, al cărui echipaj fu făcut prizonier de turci.

Observațiuni și învățăminte privitoare la operațiunile pe apă

1. Acțiunile engleze de pe coasta Flandrei constitue primul exemplu de cooperare directă a forțelor de apă cu cele de uscat și învederează rolul important al marinei în susținerea flancurilor sprijinite de mare.

2. Acțiunea dela Dogger-Bank e tipul caracteristic al luptei în retragere. *Blücher*, ultimul vas german, e sacrificat din cauza vitezei reduse. Von Hipper îl părăsește, pentru a nu-și risca și celelalte vase, destul de avariate și ele. Fu o mare greșeală din partea comandamentului german de a trimite într'un raid forțe neomogene ca viteză și fără recunoașteri suficiente. Amiralul *von Ingenhol* își pierdu postul de comandant-șef al flotei germane în urma acestei lupte, ale cărei rezultate vindecă pentru câtva timp pe germani de tentația raidurilor.

3. Bătălia dela Iutlanda, deși nehotărâtă și fără repercusiune asupra situației generale, prezintă însă multe revelațiuni de ordin technic și tactic, cari au condus la unele învățăminte prețioase, astfel:

a) Tirul englez nu a fost destul de eficace, deoarece vasele nu posedau dispozitive și personal antrenat pentru trageri mai lungi ca 15.000 metri. Ori în timpul acestei lupte, înălțătoarele ajung până la 20.000 metri.

b) Efectul proectilelor de ruptură engleze, a fost slab, din cauza calității inferioare a materialului și a lipsei de focoase cu întârziere, pentru a asigura perforarea cuiraselor.

c) Protecția prin cuirasă a crucișetoarelor de luptă engleze a fost insuficientă, fapt care a cauzat dezastrul a trei unități de acest tip.

4. Vasele germane s'au arătat de o soliditate și rezistență la efectul proectilelor și torpilelor, mult superioară celor engleze.

Amiralul american Tayler rezumă astfel concluziile bătăliei dela Iutlanda:

a) Importanța protecțiunei vaselor.

b) Necesitatea de a poseda un mare număr de tunuri de mare calibru și dispozitive pentru trageri la mari distanțe.

c) Inutilitatea periculoasă de a supune vase vechi acțiunii armelor de luptă modernă.

Iar Amiralul Jellicoe, într'un discurs, afirmă că după învățămintele bătăliei dela Iutlanda—tragerile de artilerie în viitoarele lupte navale, vor începe la 20.000 metri, devenind eficace către 16.000 metri. Liniile adverse nu trebue să se apropie la mai mult de 14 000 metri, pentru a putea evita atacurile de torpile și de vase ușoare.

5. Dă n aci din articolul d-lui locot.-col. Gheorghiu [1]) *„Bătălia navală dela Iutlanda"* următoarea rezumare:

Amiralul Jellicoe a trebuit să înfrunte critici, extrem de severe, din partea presei engleze, în care, după 1 Iunie 1916, apar acuzațiuni, cari în mare parte sunt rezumate la articolul amiralului Henderson, apărut în „Daily Mail" din 25 Octombrie 1917.

Acest articol spune:

a) Noi am scăpat victoria pentru că: în momentul critic, când se temea un atac de torpile contra diviziunilor din coada

1) Revista „România Militară" No. 1-2 din Ianuarie-Februarie, 1922

escadrei, toată flota primi ordinul de a face o schimbare de drum către Est, pe când ar fi trebuit, din contra, ca întreaga mișcare să se îndrepte în contra liniei von Scheer.

b) Amiralul Beatty, urmărind forțele germane, după terminarea luptei și angajând din nou lupta la ora 20,20 m, nu e susținut, astfel că ocazia de reîncepere a luptei e pierdută.

c) Nepăstrându-se nici un contact cu inamicul în timpul nopței, nu se mai știa nimic de poziția lui, care încă ar fi permis, în zorii zilei, angajarea luptei.

„In rezumat — spune amiralul Henderson — acțiunea dela Iutlanda nu a fost o victorie, pentru nici una din ambele părți, ci numai o acțiune fără conclusie și în care onorurile de mai bună strategie și tactică revin germanilor".

Această critică, este, sigur, prea riguroasă și arată o concepție engleză, care nu poate erta că flota germană nu a fost complect distrusă.

6. Menționăm unele slăbiciuni privitoare la conducerea politică engleză din timp de pace și la starea flotei lor la începutul războiului, ca să se vadă pe deoparte, cauzele pentru care flota engleză nu a dat rezultatele pe care le așteptau aliații; iar pe de altă parte să se vadă că cu toată educația și civilizația engleză tot are pete și soarele lor [1]).

a) Relativ la lipsa vaselor de suprafață necesare cu lupta contra submarinelor:

„La 30 Iunie 1914, exact o lună înainte de declararea războiului, la o masă, unul din oaspeți m'a întrebat care era antidotul submarinului. Am răspuns că un vas de suprafață foarte repede prevăzut cu un tun".

„Exact un an după aceasta, la 30 Iunie 1915, acest domn mi-a adus un proiect de hidroglisor foarte repede (40 de noduri) de 18 m. lungime. Am prezentat proiectul amiralității, care îl refuză. Un an după aceasta se comandă câteva hidroglisoare de 12 m. lungime; ele nu serviră la mare lucru. In fine, mai târziu, în Aprilie 1917, s'a comandat un mare număr de vase asemănătoare celor de 16 și 50 m. lungime. In rezumat doi ani pierduți și totuși ne găseam în plin războiu".

---

1) Rezumare din Revista „România Militară" din 1923 „*Memoriile Amiralului Sir Percy Scott*", traducere de Maiorul Ionescu Nicolae.

b) Relativ la lipsa de mijloace pentru paza flotei, la lipsă de mijloace pentru luptele de noapte și la lipsa de tunuri lungi; iată ce zice Sir Percy Scott.

„M'am dus la „Scapa-Flow" în Orcade (13/XI/914) unde am avut o lungă întrevedere cu Sir John Jellicoe. Marea flotă era adunată în această radă din motive strategice, cât și pentru a acoperi vasele (cât mai departe posibil contra submarinelor germane).

„Comandntul flotei, mi-a arătat situația sa precară. Pentru motive strategice el trebuia să menție flota sa la Scapa-Flow, ori avioanele inamice zburau deasupra radei, în cât ele trebuie să fi fost precis informate asupra locului de ancorare a flotei, însă măsurile nu erau complecte, așa încât submarinele inamice puteau să vie într'o noapte și să scufunde toată flota.

„Este de mirare cum flota noastră nu a fost distrusă. Sau submarinelor inamice le-au lipsit conducerea, sau după cum spunea comandantul flotei: germanii nu credeau să lăsăm flota într'o poziție descoperită atacurilor submarinelor și torpiloarelor.

„Constatăm că germanii, la acea epocă, nu au fost destul de întreprinzători ca să profite.

„Se spune că un agent german, arătând că n'a văzut nici-o apărare la Scapa, au fost trimiși alți 2 spioni; (la această dată puteau foarte ușor să ajungă până la Scapa Flow). Aceștia au declarat că „Scapa Flow" n'avea nici-o apărare. Germanii îi împușcă imediat, bănuind că ei mintiau. Germanii au trimis apoi alți 2, care de teamă să nu aibă aceeași soartă ca și ceilalți, au povestit la întoarcere, că flota noastră era în siguranță ca și flota lor în canalul dela Kiel. Iată de ce probabil, germanii n'au câștigat războiul în 1914, după cum ar fi putut să o facă.

c) Relativ la lipsa de tunuri și mijloace moderne, cauza care a făcut ca englezii să nu poată exploata succesul dela Iutlanda.

„Înainte de a părăsi marea flotă, am voit să examinez criticile aduse Lordului Jellicoe, privitor la bătălia dela Iutlanda și anume: de ce nu a urmărit pe inamic după bătălie și de ce nu a continuat lupta în noaptea 31 Maiu—1 Iunie. Lordul Jellicoe avea un raționament puternic și motivat. Flota engleză nu era echipată pentru o luptă de noaptea, pe câtă vreme flota germană era, deci înainte de toate el trebuia să pue la adăpost marea flotă, principala apărare a imperiului, și în acelaș timp a cauzei aliaților. A o angaja astfel noaptea, era să o ducă la un dezastru.

„M'a întrebat asupra motivului acestei inferiorități. I-am răspuns: „Întrebați la amiralitate, — am spus că din cauza nepăsărei și indolenței amiralității, comandantul-șef al flotei n'a avut în bătălia dela Iutlanda, la 31 Mai 1916, decât 6 vase, care erau prevăzute cu „Director-firing" pentru artileria principală. Cât pentru crucișetoare, nici unul nu avea centrală de tir.

„De asemenea, flota nu avea Zeppeline; tunurile erau de o bătaie inferioară celor germane; avea proiectile mai puțin eficace și pentru tragerile de noapte erau întrecute de adversar.

„Am arătat un deosebit interes pentru crucișetoarele de tipul lui „Warrior", Black Prince și Defence. Ele aveau un armament mixt, tunuri de 24 și 19 cm., astfel că tirul lor era greu de condus fără „Director-firing". Lordul Fischer a aprobat instalarea lor la bord în Noembrie 1914, însă amiralitatea nu a dat ordin decât în Aprilie 1915.

„Germanii în bătălia dela Iutlanda au scufundat aceste 2 vase, iar eu am perdut aci pe fiul meu cel mai mare.

„O săptămână înainte de luptă el îmi scria: „Tată, ofițerul nostru tunar spune că nu avem nici cea mai mică șansă de succes dacă avem luptă; nu putem conta pe „Director" montate de noi. Germanii au tunuri cu bătaie mult mai mare ca a noastră, piesele noastre nu puteau să ochiască decât la maximum 15°, în timp ce germanii mergeau până la 30°. Ei ne trimeteau tot ce voiau, iar tunurile noastre băteau mai scurt cu mai multe mile.

7. Relativ la întrebare: Cine a fost învins și cine învingător la Iutlanda, iată ce zice Lt.-Colonel Gheorghiu în articolul său: menționat mai sus:

„Germaii au provocat această eșire, având obiectivul strategic de a distruge escadra lui Beatty și de a distruge convoiurile ce mergeau la Arhanghelsk.

Și-au atins ei oare această țintă? În mod prea evident nu.

„Ei au atacat numai acea escadră pe care chiar au rănit-o. însă care, la rândul ei, le-a provocat și lor grozave pierderi în unități similare, în orice caz însă drumul convoiurilor nu a fost prin nimic stingherit și transporturile s'au executat în pace mai departe.

„Englezii, care au constrâns flota germană să se retragă și cari au rămas mai departe stăpâni pe mare, sunt învingători.

Cel mult, putem să spunem, că această victorie, foarte im-

portantă, nu a fost decisivă, deoarece flota germană nu a fost distrusă.

„Un timp nefavorabil, circumstanțe părtinitoare au favorizat pe cel slab și nu au dat putința flotei engleze decât ca victoria repurtată să fie numai o lovitură puternică, însă nu distrugerea completă a adversarului. Germanii nu ar putea numi victorie decât cel mult faptul că au putut scăpa dezastrului, pe când englezii rămân, dela sine, învingători prin faptul că forța adversă își mărturisește complecta inferioritate, fugind de ciocnirea decisivă și reînchizându-se în porturile sale până la terminarea războiului".

8. In Baltica, marina multiplei înțelegeri, n'a putut interzice mișcările marinei germane, ceeace a fost de mult folos germanilor, putând să-și aducă fier din Suedia și să-și aprovizioneze trupele din Kurlanda, mărturisire pe care o face Ludendorf astfel:

„Marina își îndeplini o parte din îndatoririle ei, menținând libertatea Balticei. Aceasta permise importarea minereurilor din Suedia și stabilirea comunicației între Libau și porturile germane din Baltica, pentru aprovizionarea trupelor noastre din Kurlanda".

9. Expediția dela Zee-Bruges și Ostende, din 1917, cauză mari pierderi englezilor: 19 ofițeri și 169 oameni morți, 29 ofițeri și 355 oameni răniți, 2 ofițeri și 14 oameni dispăruți. Slabele rezultate obținute față de aceste pierderi, confirmă din nou principiul stabilit în războiul spano-american și ruso-japonez, ca obstruarea unui port apărat, e o operație foarte riscată și cu puțini sorți de izbândă.

10. Bătălia dela Falkland ne învederează [1]):

a) Importanța tactică a vitezei, pentru a obliga inamicul la acțiune și a-i impune distanța de luptă defavorabilă lui.

b) Importanța tirului la mari distanțe și superioritatea marilor calibre.

11. Ludendorf, ca să justifice războiul submarin, spune că Anglia a pornit cea dintâi războiul de înfometare contra Germaniei și Austro-Ungariei, căci prin decretele din August și Octombrie 1914, precum și prin alte decrete economice și militare, a suprimat orice

1) Bernetti. Il potere marittime nella grande guerra.

trafic direct cu porturile germane, orice import prin țările neutrale și chiar importul produselor din țările neutre cu Germania, și a proclamat Marea Nordului ca zonă de războiu la 2 N-brie 1914.

12. Mulți critici militari germani, susțin că războiul submarin, nu a dat rezultatele așteptate, pe care le poate da, din următoarele cauze:

a) Anglia și-a intensificat produsele agricole interne așa că n'a mai avut nevoe mare de import;

b) S'a mărit mult construcțiile navale ale Antantei, așa că o parte din distrugeri le înlocuiau;

c) Adaptarea multiplei la nevoile de războiu a fost foarte mare și a putut repede să-și organizeze reacțiunea contra submarinelor;

d) America a complectat lipsurile în Anglia și Franța, provocate de războiul submarin.

13. Iată ce zice Amiralul Sir Percy-Scott, în memoriile sale, despre dezastrul englez dela Dardanele:

„La 13 Ianuarie 1915, „First Lord") (D. Vinston Churchill) m'a chemat și mi-a spus că s'a organizat o expediție în contra Dardanelelor, în scopul de a distruge forturile, a intra în Constantinopol, și, în acelaș timp, mi-a propus să iau comanda acestei expediții.

„Nu am putut să primesc, deoarece eram convins că încercarea era imposibilă, cu vase fără o capacitate mare de luptă ca acelea ce se găseau în Mediterana. Încercarea de pătrundere a Dardanelelor, se știe, n'a reușit.

Pierderile noastre, acolo, au fost:

Oameni.		*Cuirasate scufundate.*	
Morți	23.035	Irresistible	15.000 tone
Răniți	73.000	Ocean	12.950 „
Dispăruți	10.567	Goliath	12.950 „
Bolnavi	90.000	Triumph	11.800 „
	196.610	Majestic	14.900 „
		Bouvet	12.000 „
			79.600 tone

„Pentru istoricii noştrii, Dardanelele va alcătui, desigur, pagina cea mai neagră din istoria războiului; pentru soldaţii şi marinarii englezi, însă va fi una din cele mai înălţătoare. Ei au debarcat în condiţiuni excepţional de grele, încât nici-o trupă n'ar fi putut să le depăşească; desfăşurând o bravură, fără pereche, în celelalte teatre de operaţii [1])".

14. In anul 1916, când am scris Vol II din Războiul Cel Mare, la descrierea operaţiunilor din Dardanele, spuneam următoarele, despre operaţiunile de aci ale trupelor engleze:

„Trupele engleze, chiar cele mai noui, s'au dovedit a fi de primul rang. In adevăr, a avea pierderi de peste 50%, o unitate în cursul unei zile şi ea încă să lupte cu ceeaş vigoare ca mai înainte, ceeace face să credem că trupele engleze, făurite din poporul englez, bine pregătit anterior, sunt aceleaşi ca şi pe timpul lui Napoleon la Tores Vedras sau la Waterlo.

„Teoria că o trupă care ar pierde 24% din efectiv în cursul unei zile, este scoasă din serviciu, ca moral, pentru mai mult timp cade faţă de asemenea exemple vădite de curaj, de demnitate şi de mândrie naţională".

„Aceasta ne arată că fiecare popor are armata ce o merită. Un popor bine pregătit fizicește, intelectualiceşte şi mult ridicat din punctul de vedere moral, va avea o armată care să facă mândria acelui popor.

„Poporul englez, e bine pregătit din toate punctele de vedere, iar mândria de rasă şi istoria de sute de ani, îl susţine în momentele cele mai grele.

„Când „mica armată" a lui Kitchener va deveni o armată de câteva milioane, aşa cum va fi în curând, desigur că germanii nu vor mai putea „să o aresteze cu jandarmi", cum se pronunţase odată Bismark".

Noi, Românii, avem de tras multe învăţături din astfel de pregătire a poporului englez.

15. Marina, în operaţiunile de debarcare şi reîmbarcare joacă, rolul predominant. Ea formează baza de operaţie şi de aprovizionare ca şi corpul ce apără această bază.

Flota engleză în operaţiile din Galipoli, s'a arătat la înălţimea misiunei sale.

1) Vezi revista „România Militară" din 1923 „Memoriile Amiralului Sir. Percy-Scott" traducere de Maior N. Ionescu.

Ea a transportat sute de mii de tone de material, peste două sute de mii de oameni, a luat parte la lupte continuu și în tot momentul a fost gata să sprijine trupele amice în acțiunea lor. Pierderile sale au fost grave. Mai multe cuirasate au fost scufundate, în afară de foarte multe alte vase mai mici și de câteva transporturi și totuși ea veșnic a fost la postul său de cinste.

16. Operațiunile dela Dardanele, verifică odată mai mult, că numai prin artilerie nu se stăpânește nimic. Singura armă care cu adevărat pune stăpânire pe teren și îl păstrează, este numai infanteria. Ea însă, trebuie să fie ajutată de acțiunea celorlalte arme.

Așa dar, este vorba de colaborare și solidaritate între arme; iar nu de întâetate. Această întâetate revine poporului victorios, nu vreuneia dintre arme; toate fiind mijloace, în vederea scopului final: „Victoria".

17. Rezumăm din studiul Lt.-colonel Ștefan Corciu, următoarele observațiuni întemeiate: relative la operațiunile din Dardanele:

a) Planul de acțiune la Dardanele a fost rău conceput. Nu s'a ținut seama în acest plan de obiectivul principal: forțele vii inamice. Aceste forțe erau pe coastele mărilor, europeană și asiatică, și s'a urmărit distrugerea lor prin acțiunea flotei ceeace era un non sens.

Obiectivul ce i se poate da flotei, este flota inamică, iar în ceeace privește uscatul, ea poate concura cu forțele de uscat, nici de cum să opereze contra acestor forțe pe cont propriu.

Ar fi trebuit ca acest plan să cuprindă:

O acțiune principală cu o dublă debarcare pe ambele țărmuri, european și asiatic, care să ia în în lung coastele pentru a distruge forturile și apărarea lor.

O acțiune secundară a flotei, care să coopereze cu forțele de uscat.

Nu s'a făcut aceasta și cum greșelile inițiale — în special în strategie — sunt fatale, rezultatul a fost—fatal—ceeace am văzut.

b) Nu s'a prețuit la justa valoare forțele turcești.

Anglia credea că are de face cu „omul bolnav" și de aceia a admis, ca lucru sigur, că în fața flotei sale invincibile, strâmtorile se vor deschide, ca la un semn de baghetă magică.

Încă dela 1897, Germania era la Constantinopol ca la ea acasă. Liman von Sanders — succesorul lui von der Göltz — co-

manda de fapt, armata otomană; deci de Germania și nu de Turcia se vor isbi englezii în Dardanele.

c) Operațiunea dela Dardanele s'a produs prea târziu.

Declarația de războiu contra Turciei a avut loc la 8 Noembrie 1914, iar atacul la 25 Februarie 1915, deci după mai bine de 3 luni și jumătate. Aceasta a dat timp Germaniei:

Să armeze toate forturile de pe ambele țărmuri ale strâmtorilor și să complecteze fortificațiile.

Să organizeze unitățile de apărare turcești, încadrându-le cu ofițeri și grade inferioare germane.

Să organizeze jocul eventual al rezervelor pentru toate eventualitățile.

Să mineze strâmtoarea în toată lungimea ei și să aranjeze pe țărm numeroase puncte pentru a arunca mine-torpile.

Cu totul altfel s'ar fi prezentat apărarea strâmtorilor, dacă atacul s'ar fi produs imediat după declararea de războiu.

d) Acțiunea nu s'a desfășurat deodată, ci succesiv.

Abia după ce s'a prevăzut marea pierdere dela Tchansk-Kill-Dahr, la începutul atacului, s'a dat ordine din porturile Angliei, câtorva vase mari de rezervă.

e) Generalul Hamilton debarcă în 6 puncte, pentru a forma — zice el — două masse, cari apoi prin atacuri simultane, mergând una dela Nord la Sud și alta dela Sud la Nord, să se întâlnească.

Din aceste 6 puncte de debarcare, două din ele puteau stabili legătura din prima zi; celelalte trebuiau să dea lupte sângeroase pentru a se uni, ceeace era cu totul condamnat de principiul economiei forțelor.

f) Nu s'a luat nici o măsură pentru asigurarea libertății de acțiune.

A atacat numai strâmtorile, fără a demonstra pe unul sau ambele maluri ale lor.

A atacat numai peninsula Gallipoli (malul european), fără a se ataca în acelaș timp pe mare și pe malul asiatic.

Ori, fără asigurarea acestei libertăți atacul nu putea avea sorți de isbândă.

Când au văzut englezii după executarea debarcării că înaintarea devine imposibilă, nu au renunțat la această acțiune riscată și parată de inamic, ci au adus noi întăriri cari au fost inutil sacrificate.

„Cunoscute fiind aceste erori comise de englezi în cursul acţiunei dela Dardanele, nu mai poate fi nimeni surprins că forţele anglo-franceze nu au putut înainta şi că au pierdut peste 4.000 ofiţeri, 100.000 oameni de trupă şi un imens material de războiu, fără vre-un rezultat. S'a văzut aci însă bravura şi spiritul de sacrificiu al poporului englez".

17. A pătruns *„paperasseria"* şi în Anglia. Dacă n'a avut consecinţe grave în războiu, se datoreşte, probabil, colaborării cu aliaţii francezi şi fondului de rezistenţă morală şi materială ce au englezii. Noi atragem însă atenţia şi asupra slăbiciunilor engleze ca să nu luăm nici toate dela ei, ca literă de evanghelie.

„Paperasseria", zice sir Percry Scott: a fost în timpul războiului, o adevărată pacoste pentru ţară. Am primit o scrisoare unde se vede un exemplu caracteristic. La Malta se găseau 3 submarine, doritoare de a eşi la larg pentru a scufunda pe „Goeben" şi „Breslau". Nu li se dădu voie deoarece ele au fost trimise la Malta într'un scop defensiv. Ori, cum ar fi putut apăra mai bine acest port decât scufundând aceste 2 vase" [1]).

18. Prima impresiune generală ce se desprinde din studiul operaţiunilor de pe uscat şi apă din războiul mondial e că acest războiu a avut un surprinzător caracter de originalitate. Mijloacele de luptă acumulate din'nainte de 1914 se dovedesc deodată a fi primitive sau insuficiente. Războiul se opreşte deodată în tranşee, continuă aci cu material fabricat zilnic şi care evoluează repede sub impulsiunea unui formidabil progres. Această continuă transformare a materialului, precum şi învăţămintele deduse din acţiunile navale au condus la câteva concluzii asupra operaţiunilor pe apă, concluzii pe care le grupăm mai jos după tipurile de bastimente şi mijloacele de luptă întrebuinţate pe mare.

Cuirasatele. Aceste puternice unităţi fuseseră construite în vederea luptelor navale în larg. Acţiunea lor trebuia să fie preponderentă şi în jurul lor urmau să se grupeze vasele uşoare. In marele războiu lucrurile s'au petrecut însă altfel, din cauza intervenţiei submarinelor. Imediat ce s'a văzut că în raidurile lor, cuirasatele sunt foarte des atacate de submarine şi că se înregistrează multe victime printre aceste vase, cuirasatele aliate se baricadează în majoritatea timpului în rade bine apărate, în timp

1) Vezi revista „România Militară" din 1923, traducerea citată de Maior Ionescu Nicolae.

ce vasele ușoare; crucișetoare, contratorpiloare, vase de patrulă, submarine, continuă să ducă fără răgaz războiul în larg. Când situația tactică impunea eșirea cuirasatelor, acestea navigau cu escorte de crucișetoare și contratorpiloare, menite să descopere și să atace submarinele inamice.

Cu toată această stare de lucruri nu se poate însă deduce inutilitatea cuirasatelor — cum s'au grăbit să afirme unii autori — de oarece existența escadrelor cuirasate engleze a împiedicat eșirile marei flote germane, sau, le-au contrariat când ele s'au produs. Fără existența cuirasatelor vasele ușoare aliate ar fi fost în câteva zile distruse de marile unități germane, dacă n'ar fi întâlnit nici o rezistență în calea lor. Din această expunere se ajunge la următoarele concluzii:

a) Cuirasatele sunt necesare puterilor maritime, cari au mari interese pe mare;

b) Cuirasatele vor fi prevăzute în viitor cu mijloace de protecție contra torpilelor și minelor, precum și cu artilerie specială contra submarinelor.

Vasele ușoare. Crucișetoarele, contratorpiloarele, vasele de patrulă speciale sau improvizate, au luat partea cea mai activă în războiul pe mare, îndeplinind cele mai variate și importante misiuni, ca: recunoașteri, patrulări, raiduri asupra coastelor inamice, escorte de cuirasate sau convoiuri de vase de comerț, etc. etc. Concluzia unanimă a vaselor ușoare e că toate marinele trebue să-și construiască un număr cât mai însemnat de asemenea vase și cu viteza cât mai mare. Un deosebit avânt va lua și construcția șalupelor de atac în genul celor cu cari italienii atacau flota austriacă la Pola.

Submarinele. Toate marinele mari posedau submarine la începutul războiului; nimeni însă nu credea în eficacitatea lor și de aceia succesele submarinelor germane au surprins nepregătite pe puterile multiplei înțelegeri.

Submarinele, predomină întreg războiul naval prin faima ce și-au creiat-o, fapt ce a făcut pe mulți să preconizeze întrebuințarea în viitor numai a submarinelor în locul celorlalte tipuri de vase. Concluzia aceasta e exagerată, căci mijloacele de combaterea submarinelor se perfecționează mereu, așa că submarinele viitoare vor avea mult mai multe riscuri și mai puține șanse de izbândă ca cele din marele războiu. Submarinul rămâne însă tipul

de vas recomandabil unei marine cu mijloace restrânse, ce nu-şi poate permite posibilitatea de a avea vase mari cuirasate.

Aviaţia maritimă. La începutul războiului, aviaţia maritimă — căruia nu i se preconizase un mare rol — era în perioada de studii şi experienţe. După începerea ostilităţilor, însă, şi mai ales a războiului submarin, aviaţia de mare ia o desvoltare extraordinară, avioanele îndeplinind cele mai dificile şi variate misiuni, operând fie dela centru, instalate dealungul litoralului, fie în legătură cu vase port-avioane, pe care se îmbarcă aparatele.

Dirijabilele s'au dovedit a fi excelente aparate pentru serviciul de crucieră şi recunoaştere îndepărtată. Pentru raiduri de bombardament, ele sunt prea vulnerabile şi înlocuite cu avioanele mari.

In general, concluzia ce se desprinde din utilizarea hidroavioanelor, e că aceste aparate, şi în special avionul de bord, vor continua să se perfecţioneze din ce în ce şi să domine în viitor technica războaelor.

Vasele comerciale. Acestea deşi nepregătite şi nearmate suficient, au suferit tot timpul războiului, aceleaşi riscuri şi de multe ori au susţinut lupte ca şi vasele de război, cu submarinele sau crucişătoarele inamice. Enormele transporturi de milioane de oameni şi tone de material militar, formează una din caracteristicile de seamă ale marelui război şi un titlu de glorie pentru marina de comerţ. Submarinele germane, au produs, firește, adevărate ravaje în flotele comerciale aliate. Concluzia în urma acestui fapt, e că pe viitor bastimentele de comerţ vor trebui armate şi prevăzute cu T. F. S. la declararea unui război, spre a putea face faţă atacurilor vaselor uşoare sau submarinelor inamice. Se va căuta deasemenea să se intensifice construcţia de vase de comerţ, spre a înlocui tonajul scufundat de inamic.

Atacul şi apărarea coastelor. Ca acţiuni mai importante împotriva coastelor, s'au înregistrat în marele război: raidurile crucişetoarelor germane asupra litoralului englez, atacul coastelor Flandrei şi operaţiunile dela Dardanele.

Raidurile crucişetoarelor germane pentru bombardarea oraşelor deschise de pe coasta engleză, s'au arătat a fi o gravă imprudenţă, căci vasele atacatoare imediat ce au fost întâlnite de forţe superioare engleze, au fost distruse. Riscurile nu compensau nici pe de parte rezultatele acestor raiduri.

Operaţiunile engleze de pe coasta Flandrei, au arătat ce preţios concurs poate da marina în susţinerea unui flanc al trupelor de uscat, cooperând la acţiune cu artileria vaselor, şi detaşamente de debarcare.

Concluziunile acţiunei dela Dardanele au fost deja expuse şi ele reconfirmă vechiul adevăr, că bombardamentul vaselor asupra bateriilor de coastă bine instalate şi camuflate, dă totdeauna rezultate foarte slabe. Aceste baterii sunt foarte greu de redus la tăcere, chiar cu o mare consumaţie de muniţii, în timp ce o lovitură norocoasă poate scoate din luptă un vas. Se preconizează de aceia în războaele viitoare utilizare aproape exclusivă a avioanelor de bombardament contra bateriilor de coastă, avioane aduse de vase special amenajate. De asemenea pentru primele debarcări se vor utiliza unităţi de debarcare speciale, formate din marinari, întrucât sunt deprinşi cu manevra îmbarcaţiunilor şi cu lupta pe apă sau la uscat.

* * *

19. Din studiul operaţiunilor pe apă în marele războiu, trebue reţinută concluzia finală că marina nu este un lux, ci o necesitate vitală pentru o ţară. Marina de războiu, asigură protecţia transporturilor şi tae inamicului liniile sale de comunicaţie pe mare.

Prosperitatea unei ţări cu litoral şi dreptul ei la viaţă, se afirmă prin existenţa unei marine de războiu, care dă întotdeauna un larg concurs în operaţiuni şi o deosebită greutate de cuvânt în tratativele diplomatice.

Acest mare adevăr ar trebui luat în considerare şi de ţara noastră, care, posedă un întins litoral la mare şi importante interese maritime, şi care, cu toate acestea, nu are decât o prea mică marină de războiu. Creiarea acesteia şi a unei baze navale maritime, e o necesitate imperioasă pentru apărarea intereselor şi prestigiului României Mari.

———

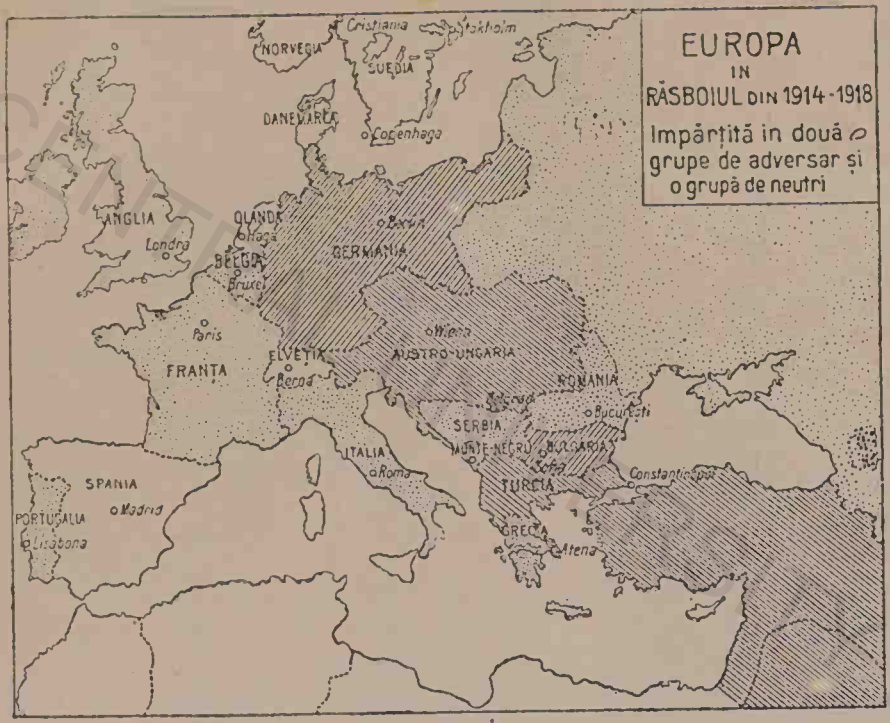

BCU IASI/CHIȘINĂU
LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TABLA DE MATERIE

Cuvânt înainte 3

PARTEA I

CAPITOLUL I
Chestiuni generale.

Pretextul imediat, 7. Cauzele depărtate, 11. Câteva culegeri din presa și literatura puterilor centrale asupra cauzelor războiului, 13. Câteva culegeri din presa și literatura multiplei înțelegeri asupra cauzelor războiului, 16.

CAPITOLUL II
Puterea militară a adversarilor.

Anglia, 22. Austro-Ungaria, 25. Belgia, 27. Bulgaria, 29. Franța, 3. Germania, 34 Grecia, 37. Italia, 38. Japonia, 40. Munte-Negru 42. Portugalia, 43. România, 44. Rusia, 48. Serbia, 50. Statele-Unite, 51. Turcia, 55.

Operațiunile pe frontul de vest (frontul francez)

CAPITOLUL III
Operațiunile din 1914.

I *Planurile de campanie. Mobilizare. Gruparea forțelor.* Germania, 57. Franța, 61. Belgia. 65. Anglia 67.

II : *Țășurarea primelor operațiuni în Belgia și Luxemburg*, 67. Primele dispoziții ale comandamentului suprem francez, 71. Modificarea primelor dispoziții pentru armatele franco-engleze din stânga, 72

III. *Bătăliile dela frontieră.* 1) Operațiunile armatelor III-a și a IV-a franceze (bătălia din Ardeni), 76. 2, Operațiunile armatei a V-a

şi ale armatei engleze, 78. 3) Retragerea şi bătăliile până la Marna 24-31 August, 81. *A.* Bătăliile depe Oise şi Somme (Vest), 83. *Bătălia dela Cateau*, 83. *Bătălia dela Guisse şi St. Quentin*, 83. *Luptele dela Proyart*, 85. *B.* Bătălia de pe Meusa, Signy-l'Abaye, Réthel (centru), 86. *Bătălia dela Meusa* 27—28 August, 86. *Bătălia dela Signy-l'Abaye*, 29 August, 86. *Bătălia dela Réthel* 87. *Constituirea armatei lui Foch*, 87. *C.* Operaţiunile în Alsacia şi Lorena, 87. Operaţiunile în Alsacia, 87, Operaţiunile în Lorena 88. *Bătălia dela Morhange şi Saareburg*, 89. *Luptele în retragere dela Grande Couronné şi Mortagne*, 90. *Bătălia dela Charmes*, 91. *Bătălia dela Grande Couronné de Nancy*. 1—12 Septembrie, 92. *Bătălia dela Mortagne*, 27 August—13 Septembrie, 93. *Bătălia dela St. Mihiel*. 93.

IV. *Preliminările bătăliei dela Marna*, 94. *A.* Continuarea retragerii franco-engleze dela 1—15 Septembrie, 96. *B.* Organizarea defensivă a Parisului şi rolul generalului Gallieni, 96. *C.* Mişcările armatelor germane dela 27 August la 5 Septembrie, 96. *D.* Marşul şi luptele armatei a V-a (Kronprinţul) dela Longvy la Marna, 103.

V. *Bătălia dela Qurcq şi Marna* (6—11 Septembrie), 105. *A.* Luptele dela 6, 7 şi 8 Septembrie, 107. *B.* Operaţiunile dela 9 Septembrie, 111. *C.* Operaţiunile dela 10 şi 11 Septembrie, 113.

V. *Operaţiunile după bătălia dela Marna până la finele anului 1914*, 115. *A.* Bătălia depe Aisne (13—21 Septembrie), 117. *B.* Cursa la Mare, 119. *Bătălia dela Lassigny şi Roye* (30 Septembrie—11 Octombr.), 123. *Luptele dela d'Albert*, 123. *Bătălia dela Arras*, 123. *B.* Bătălia din Flandra, 124. Bătălia dela Yser (20 Octombrie—10 Noembrie), 126. Bătălia dela Ypres (23 Octombrie—11 Noembrie), 128.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1914, 131—155.

CAPITOLUL IV

Operaţiunile din 1915 pe frontul de vest.

I. Situaţia generală. II. Operaţiunile dela 1 Ianuarie la 30 Iunie, 157. *A.* Luptele locale, 157. *B.* Luptele pentru străpungerea frontului, 159. *Bătălia din Champagne (15 Februarie—20 Martie)*, 159. *Bătălia din Artois (9 Maiu-19 Iunie)*, 160. Bătălia din Woevre, 163.

III. *Operaţiunile din vara şi toamna anului 1915*, 164. Bătălia din Champagne 25—26 Septembrie (ofensiva franceză), 167. Bătălia din Artois 25—28 Octombrie (ofensiva franco-engleză), 170.

IV. *Luptele din iarna anului 1915*. Luptele dela Harmannswillerkoph şi Herzenstein, 174.

V. *Situaţiunea adversarilor la finele anului 1915*, 174. Muniţiunile şi metalurgia franco-engleză, 175. Efectivele franco-englezilor, 176. Efectivele şi proectele germane, 177.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1915.

CAPITOLUL V [1]

Operaţiunile din 1916 pe frontul de vest.

I. *Situaţia generală, 187*: Multipla înţelegere, 187. Puterile centrale, 190.
II. *Pregătirea germanilor pentru ofensiva dela Verdun*, 192.
III. *Desfăşurarea bătăliei dela Verdun*, 196. *A*, Operaţiunile dela 21 Februarie la Martie, 197. *B*. Operaţiunile dela 11 Martie la 30 Iunie, 204.
IV. *Pregătirea ofensivei franco-engleze depe Somme*, 207. Desfăşurarea bătăliei. *A*. Luptele dela Iulie la finele lui August, 210. *B*. Luptele dela Septembrie la finele lui Noembrie, 213.
V. *Contra ofensiva franceză la Verdun*, 216.
VI *Situaţia generală la finele anului 1916*, 224.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1916.

CAPITOLUL VI

Operaţiunile din 1917 pe frontul de vest.

I. Situaţia generală, 214.
II Retragerea germanilor (mişcarea Alberich), 248.
III. *Ofensiva Nivelle*, 250. Ofensiva engleză in Artois (9 Aprilie—5 Mai), 202. Ofensiva franceză pe Aisne (16 Aprilie—5 Mai), 253. Ofensiva franceză dela Maronvillers, 256. Discordiile şi descurajarea, 257.
IV. *Pétain şi criza morală dela Maiu la August*, 259.
V. *Intervenţia americană*, 260.
VI. Operaţiunile sub Pétain, 263. Contra-atacurile germane dela Chemin-des-Dames, Craonne şi Maronvillers, 264. Operaţiunile franceze dela Verdun, 265. Operaţiunile franceze dela Malmaison, 266. Operaţiunile engleze din Flandra (7 Iunie—9 Octombrie): *Ofensiva dela Messines*, 267. *Ofensiva dela 31 Iulie*, 268. *Ofensiva dela Langemark*, 269. Ofensivele dintre 20 Septembrie până la 4 Octombrie, 269: *Ofensivele dela Houthulst şi Paschaendele*, 270. Operaţiunile engleze dela Cambrai, 270.
VII. *Guvernul Clemenceau*, 274.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1917.

CAPITOLUL VII [2]

Operaţiunile din 1918 pe frontul de vest.

I. *Situaţia generală şi planul de atac*: Puterile centrale, 292. Multipla înţelegere, 297. Aspectul general al operaţiunilor din 1918, pe frontul de Vest, 299.
II. *Perioada ofensivelor germane* (20 Martie—17 Iulie) 299: Prima ofensivă germană pe Somme şi Lys (21 Martie—30 Aprilie). 300: Ofensiva pe Somme (Faza I 21—35 Martie), 300. Continuarea ofen-

1) In text in loc de IV să se scrie V.
2) A se corecta in text în loc de VI să se scrie VII.

sivei germane dela 26 Martie la 9 Aprilie (Faza 2-a), 303. Ofensiva după Lys (Faza 3-a dela 9—29 Aprilie), 304: Operaţiunile dela 9—11 Aprilie (Bătălia dela Armentières), 305. Operaţiunile dela 12—26 Aprilie, 309. Bătălia dela Kemmel (25 Aprilie — 1 Mai), 307. Comandamentul unic al Multiplei înţelegeri 308. Prima dispoziţiune a lui Foch, după formarea comandamentului unic, 311. Participarea efectivă a armatei americane, 313. A doua ofensivă germană (Aisne şi Champagne). Ofensiva depe Aisne (27 Maiu—7 Iulie), 315. Bătălia dela Champagne (Villers-Cotterets 9—13 Iunie), 319: A treia ofensivă germană de 15—17 (Bătălia 2-a dela Marna), 324.

III. *Perioada ofensivelor Multiplei înţelegeri dela 18—31 Octombrie.* Situaţia generală a adversarilor, 328. Aspectul general al ofensivelor Multiplei înţelegeri dela 18 Iulie la 31 Octombrie, 330.

1. *Intâia ofensivă, sau contra ofensivă dela 18 Iulie—6 August, 331.*
2. *Operaţiunile ofensive pentru cuceririle obiectivelor strategice mondiale, 323. A doua ofensivă: Bătălia din Picardia, dela Armiens-Montdidier (15 Aprilie),* 333. Consfătuirile politico-militare în Germania după înfrângerea dela 8 August 1918, 337. *A treia şi a patra ofensivă (18 August—1 Septembrie),* 338. Directiva lui Foch dela 3 Septembrie. *A cincea ofensivă (1—8 Septembrie,* 343. *A şeasea ofensivă (St. Michel 12 Septembrie).* 345. *A şeaptea ofensivă (13—25 Septembrie),* 345.
3. *Ofensiva generală şi pregătirea loviturii decisive,* 345. Bătălia din Champagne-Argonne şi dintre Aisne-Oise (26 Septembrie—12 Octombrie), 348. Bătălia dela Cambrai, St. Quentin din Flandra, 343. Continuarea ofensivei generale dela 13—20 Octombrie, 350. Spargerea poziţiunilor Lys-Herman-Hunding, 350.
4. *Ultimile operaţiuni din Noembrie. Prăbuşirea imperialismului german. Armistiţiul,* 354.

Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1918.

PARTEA II-a

Operaţiunile pe frontul de est (frontul rus).

CAPITOLUL I

Operaţiunile din 1914 pe frontul de est.

Mobilizare. Concentrare. Planuri de Campanie, 379.

I. *Operaţiunile ruseşti în Prusia Orientală,* 381. Bătălia contra armatei de Narew (27 - 30 August), 383. Reluarea operaţiunilor contra armatei dela Vilna (Rennenkampf), 386.

II. *Operaţiunile din Polonia, Volhynia şi Galiţia:* ofensiva Austro-Ungară, 390. Ofensiva rusă, 391.

III. *Operaţiunile din Octombrie, Noembrie şi Decembrie 1914:* Prima ofensivă Austro-germană în Polonia şi Galiţia. Retragerea, 393.

Ofensiva rusă, 397. A doua ofensivă Germano-Austro-Ungară, 399. Bătălia din regiunea Lodz, 402.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1914.

CAPITOLUL II

Operaţiunile din 1915 pe frontul de est.

I. *Situaţia generală*, 411.
II. *Operaţiunile până la căderea cetăţei Lemberg. A. Operaţiunile din Prusia Orientală, Lituania şi Kurlanda*, 415. Operaţiunile pe frontul dela Taurogen la Osovetz, 416. Operaţiunile dela Ossovetz până la Vistula, 418. Operaţiunile în Kurlanda şi Lituania 419. *B. Operaţiunile din Polonia, Galiţia şi Bucovina*, 211. Ofensiva dela 1 Februarie la 30 Aprilie, 422. Asediul şi capitularea cetăţii Przemysl, 422. Ofensiva austro-germană dela 1 Maiu la 15 Iunie, 423. Străpungerea frontului la Gorlice, 425. Consecinţele spargerii dela Gorlice, 429. Reocuparea cetăţii Przemysl de către austro-germani, 430. Căderea cetăţii Lemberg, 431.
III. *Ofensiva generală germano-austriacă după căderea cetăţii Lemberg până la schimbarea comandamentului rus (5 Septembrie). A.* Operaţiunile până la 1 August, 435. Operaţiunile preliminare, 437. Ofensiva generală austro-germană, 438. B. Operaţiunile dela August până la schimbarea comandamentului rus (5 Septembrie) 440. Ofensiva austro-ungară în direcţia Luzk-Rovno (August—Decembrie 1915), 446 Schimbările în comandamentul rus şi operaţiunile dela 5 Septembrie până la începutul anului 1916. *A.* Operaţiunile la Nord de Pripet, 448. Ocuparea Vilnei, 449. Operaţiunile după căderea Vilnei până la 31 Decembrie 1915, 450. *B.* Operaţiunile dela Sud de Pripet şi Stry până la 31 Decembrie pag. 452.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1915.

CAPITOLUL III

Operaţiunile din 1916 pe frontul de est.

I. *Situaţia generală*, 464.
II. *Operaţiunile principale până la finele lunei Maiu 1916*, 466.
III. *Operaţiunile dela 1 Iunie la 1 Octombrie*, 468. Ofensiva lui Brusiloff, 469. Ocuparea localităţii Lutzk (4—17 Iunie), 470. Operaţiunile dela Nistru şi Bucovina până la frontiera română, 471. Luptele dela Swiniatzki şi Lipa (17—21 Iulie, 474. Ocuparea localităţii Brody (20 Iulie—1 August). Operaţiunile dela Pinsk la Baltica, 475. Comandamentul german ia asupra sa aproape toată conducerea pe frontul de est, 477. Altă schimbare de comandament, 478. Câteva date asupra Arhiducelui Carol devenit împărat al Austro-Ungariei, 381. Continuarea operaţiunilor până la finele anului 1916, 483.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiile din 1916. 484.

CAPITOLUL IV

Operaţiunile diă 1917 pe frontul de est.

I. *Situaţia generală*, 490.
II. *Operaţiunile dela Ianuarie la finele lui Martie*, 490.
III. *Prima fază a revoluţiei ruse sub Kerenski*, 491. Operaţiunile militare sub Kerensky, 495. Ocuparea localităţii Kalitz, 497. Ofensiva austro-germană. Retragerea ruşilor din Galiţia, 498.
III. *A doua fază a revoluţiei ruse sub Kerensky*, 500.
IV. *Retragerea dela Riga şi Iacobstadt*, 503.
V. *A treia fază a revoluţiunei ruse sub Lenin şi Trotzky*, 504.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1917.

CAPITOLUL V

Operaţiunile din 1918.

I. *Situaţia generală*, 511. Conferinţa dela Hamburg şi înaintarea trupelor germane după denunţarea armisiţiului, 513. Chestiunea poloneză, 516. Reluarea tratativelor de pace şi încheerea păcii, 517. Operaţiuni contra bolşevicilor, 518.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile din 1918, 520.

PARTEA III

Operaţiunile pe apă pe toate teatrele de operaţiuni navale dela 1914 la 1918.

CAPITOLUL I

Chestiuni generale.

I. *Doctrina navală la începutul războiului*, 523.
II. *Principiile războiului pe apă şi progresele technice*, 525.
III. *Forţele navale:* Anglia, 527. Franţa, 529. Italia 530. Rusia 535. Austro-Ungaria, 537. Germania, 538. Deosebiri şi asemănări dintre războiul pe apă şi pe uscat.
IV. *Situaţia adversarilor. Planurile navale de războiu:* Anglia 544. Franţa, 544. Austro-Ungaria, 545. Rusia, 545. Planul naval al multiplei înţelegeri, 546. Planul naval al Puterilor centrale.
V. *Teatrele de operaţiuni navale*, 546.

CAPITOLUL II

Operaţiunile din Marea Nordului.

I. *Operaţiunile din 1914.* Acţiunea dela Helgoland, 548. Operaţiuni engleze pe coastele Flandrei, 550. Raidurile crucişetoarelor germane, 551.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. *Operaţiunile din 1915*, 551. Intensificarea războiului submarin, 552. Mici acţiuni in Marea Nordului, 555.
III. *Operaţiunile din 1916*, 556. Noui raiduri de Zeppeline, 557. Activitatea submarinelor germane, 557. Bătălia dela Iutlanda, 558.
IV. *Operaţiunile din 1917*. Înăsprirea războiului submarin, 563. Lupta contra submarinelor, 563. Atacuri aeriene, 564. Acţiuni între vasele de suprafaţă, 565.
V. *Operaţiunile din 1918*. Activitatea submarinelor, 563. Acţiuni între vasele de suprafaţă, 566. Atacul porturilor Zee-Bruges şi Ostende. 566. Ultimile operaţiuni in Marea Nordului, 567. Rezultatul acţiunilor navale, 568.

CAPITOLUL III

Operaţiunile din Marea Baltică.

I. *Operaţiunile din 1914*. Situaţia in Baltica, 570. Acţiuni între vasele de suprafaţă, 570.
II. *Operaţiunile din 1915*. Acţiuni între vasele de suprafaţă, 571. Activitatea submarinelor, 571,
III. *Operaţiunile din 1916*, 572.
IV. *Operaţiunile din 1917*. Acţiunile după revoluţia rusă, 572.

CAPITOLUL IV

Operaţiunile din Marea Mediterană

I. *Operaţiunile din 1914*. Fuga lui Goeben şi Breslau.
II. *Operaţiunile din 1915*. Apariţia submarinelor germane, 575.
III. *Operaţiunile din 1916*. Noui repartiţii de forţe, 576. Activitatea submarinelor, 57o. Evenimentele dela Atena, 577.
IV. *Operaţiunile din 1917*. Mersul războiului submarin, 578.
V. *Operaţiunile din 1918*, Accidentul lui Goeben şi Breslau, 579. Activitatea submarinelor, 579. Sfârşitul ostilităţilor, 589. Transporturile in Mediterana, 581.

CAPITOLUL V

Operaţiunile din Marea Adriatică

I. *Operaţiunile din 1914*. Acţiunea aliaţilor până la intervenţia Italiei pag. 582.
II. *Operaţiunile din 1915*. Operaţiunile după intrarea in acţiune a Italiei 583. Debarcarea la Valona, 585.
III. *Operaţiunile din 1916*. Evacuarea armatei sârbeşti, 586. Activitatea submarinelor, 58o. Acţiuni între vase de suprafaţă. 588.
IV. *Operaţiunile din 1917*. Diferite acţiuni, 587.
V. *Operaţiunile din 1918*. Ultimile acţiuni, 588. Acţiunile in Pacific, 597 Bătălia dela Coronel, 597.

CAPITOLUL VI

Operaţiunile în Extremul orient şi Oceania

Forţele navale existente. 590. Intervenţia Japoniei. 590. Operaţiunile în Oceania, 591.

CAPITOLUL VII

Operaţiunile în Oceanul Indian

Acţiunile pe coasta africană, 592. Activitatea lui Emdem, 593. Sfârşitul lui Emden, 593. Cruciera lui Wolf, 594.

CAPITOLUL VII

Operaţiunile în Atlantic şi Pacific

Acţiuni în Oceanul Atlantic, 598. Bătălia dela Falkland, 599.

CAPITOLUL IX

Operaţiunile din Atlantic

I. *Operaţiunile din 1916:* Acţiuni între vasele de suprafaţă, 600. Activitatea submarinelor, 602.
II. *Operaţiunile din 1917.* Activitatea corsarilor germani, 603. Activitatea submarinelor, 603.
III. *Operaţiunile din 1918.* Transporturile americane, 604. Submarinele germane în apele americane, 604. Sfârşitul ostilităţilor, 605.

CAPITOLUL X

Operaţiunile din Marea Neagră

I. *Operaţiunile din 1914.* Situaţia strategică, 606. Primele operaţiuni, 607
II. *Operaţiunile din 1915,* 607.
III. *Operaţiunile din 1916,* 608. Operaţiunile din apele române.
IV. *Operaţiunile din 1917.* pag. 609.

CAPITOLUL XI

Operaţiunile din Dardanele

Primele acţiuni, 610. Operaţiunile contra forturilor, 611. Debarcarea 613. Submarinele la Dardanele.
Observaţiuni şi învăţăminte privitoare la operaţiunile pe apă.

BCU IAŞI CENTRALA UNIVERSITY LIBRARY

FOTOGRAFII ŞI MĂRCI IN TEXT

George V, regele Angliei, 22, marca Angliei, 22. Frantz Ioseph, împăratul Austro-Ungariei, 25, marca Austro-Ungariei, 25. Albert I, regele Belgiei, 27, marca Belgiei, 27. Ferdinand I, regele Bulgariei, 29, marca Bulgariei, 29. Raymond Poincaré, preşedintele republicei franceze, 31, marca Franţei, 31. Wilhelm II, împăratul Germaniei, 34, marca Germaniei, 34. Constantin I, regele Greciei, 37, marca Greciei, 37. Emanuel III, regele Italiei, 38, marca Italiei, 38. Yoshy Hito, împăratul Japoniei, şi 40, marca Japoniei, 40. Ferdinand I, regele Romăniei, 44, marca Romăniei, 44. Nicolae I, Ţarul Rusiei, 48, marca Rusiei, 48. Petru I, regele Serbiei, 50, marca Serbiei, 50. Wilson, preşedintele Statelor-Unite, 51 marca Statelor-Unite, 51. Mahomet V, Sultanul Turciei, 55, marca Turciei, 51. Von Klück, general german, 69. Leman, general belgian, 69. Joffre, general francez, 71. Einem von, general german, 72. Bülov von, general german, 75. Dubail, general francez, 90. Castelnau, general francez, 90. Gallieni, general francez, 93. Frederich Guillaume, print german, 104. Frensch, general englez, 105. Franchet d'Esperey, general francez, 109. Sarrail, general francez, 111. Maunoury, general francez, 114, Heeringen, general german, 117. D'Urbal, g-al belgian, 120. Viviani René, 155. Asquith, 155. Sir Eduard Grey, 155. Lord Kitschner, 155. Betman Holweg, 155. Contele de Schoen, 155. Delcassé, 173. Humbert, general, 174. Mangin, general, 201. Guilaumat, general, 202. Nivelle, general francez, 245. Haig, mareşal, 246. Pétain, general francez, 259. Pershing, general, 252. Clemenceau, 275. Gauraud, general, 288. Rusky, general rus, 380. Marele Duce Nicolue, 404. Ratko Dimitrief, general rus, 423. Sukomlinoff, general rus, 447. Brusiloff, general rus, 470. Alexieff general rus, 490. Boue de Lapeyrere, vice-amiral, 545.

SCHIŢE IN TEXT

Situaţia armatei belgiene la 6 August, 66. Ofensiva germană dela Liége, 69. Bătălia dela Namur, 70. Schiţa generală a frontierei franco-belgiene dintre Marea Nordului şi Luxemburg, 73. Mişcarea generală a ofensivei germane in Belgia, 79. Regiunea Paris-Laon-Bar le Duc, 108. Bătălia dela Yser, 127. Mişcările generale germane in Noembrie 1914, intre Messines-Nieuport, 120. Schiţa regiunei Suippes-Villes sur Tourbe (Champagne), 168. Bătălia din Champagne, 170. Verdun şi imprejurimile depărtate, 198. Verdun şi imprejurimile apropiate, 200. Regiunea Verdun west de Mosela (Montfauçon Champneuville), 205. Regiunea Douau-

mont-Vaux, 207. Ofensivele germane din 1918, 373. Tannemberg, 385. Bătălia dela Mazuria, 386. Situaţia generală intre Konisberg-Lemberg după Tannemberg, 348. Schiţa generală a regiunei Opatov, Przemysl şi Stry, 392. Fontul general in Decembrie 1914 dela Marea Baltică la frontiera Română, 394. Mişcările armatelor germane spre Lodz, 405. Situaţia generală a ofensivei ruse in 1914, 409. Bătălia din iarna 1915 in Carpaţi, 412. Schiţa generală a regiunei Marea Baltică-Carpaţi, 420. Regiunea Przemysl, 424. Repartiţia forţelor ruse şi austro-germane in Aprilie 1915, 427. Regiunea Mitau, Vilna, Baranovitz, 449. Ofensiva sub Kerensky, 496. Ofensiva germană dela Riga şi Iacobstadt, 503. Bătălia dela Iutlanda, 553. Bătălia dela Zee-Bruges, 567. Australia şi Pacific. Bătălia dela Coronnel, 598. Bătălia dela Falkland, 599. Idem 599, 599.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TABLA DE MATERII A ATLASULUI

CU PLANŞE PENTRU VOLUMUL I

Planşele Frontului de Vest „Frontul Francez"

Desfăşurarea armatelor franceze, belgiene şi armatei germane.

Armatele belgiene până la 4 August 1914.

Bătălia dela Namur. Situaţia la 22 Aug.

Mersul ofensivei germane în Belgia.

Ofensiva germană de'a Liège.

Situaţiunea la 22 August 1914.

Schiţa generală a frontierii Franco-Belgiene dintre Marea Nordului şi Luxemburg.

Frontul I-ei şi II-a armată la data de 25 August 1914. (Bătălia dela Trouée de Charmes).

Regiunea dintre Paris, Laon, Chalons, Bar-le-Duc.

Schiţa generală a regiunei dintre Verdun, Toul, Nancy, Luneville, Sarrebourg.

Schiţa generală a regiunei dintre Mare, Paris şi Belfort.

Regiunea Beauvais, Compiegne, Soissons.

Bătălia dela Marna. Situaţia generală la 5 Septembrie 1914.

Schiţa generală a regiunei Amiens, Paris, St.-Quentin, Chateau Thierry

Schiţa generală a regiunei dintre Lassigny, Senlis, Epernais, Laon.

Cursa la Mare în 1914.

Schiţa generală a regiunei Nieuport şi Ypres.

Bătălia din Flandra.

Bătălia dela Yser.

Regiunea Lens-Arras.

Mişcările generale în Noembrie 1914, între Messines, Nieuport.

Regiunea Verdun-Vosgi.

Schiţa regiunei Suippes, Ville-sur-Tourbe (Champagne).

Bătălia de'a Artois.

Bătălia din Champagne.

Regiunea Verdun şi împrejurimile depărtate.

Regiunea Douaumont-Vaux.

Regiunea Verdun Vest de Mosela.

Regiunea Verdun şi împrejurimi.

Bătălia de'a Champagne.

Inaintarea germană.

Schiţa generală a regiunei dintre Bapaume, Amiens, Senlis, Soissons, Cambrai.

Regiunea dintre Lille, Perone, Rethel.

Regiunea Reims, Vouziers.

Ofensiva din Aprilie 1917.

Regiunea Bapaume, Perone-Ham.

Incercarea de ruptură a frontului franco-anglez.

Bătălia dela Picardia, 21 Mai.

Regiunile Paris, Laon, Bar-le-Duc.

Bătălia de'a Somme 1916.

Regiunea Coulomiers, Laon, Rethel.

Regiunea Vervins, Sedan, Epernay, Verdun.

Operaţiunile pe frontul francez de'a 3 Septembrie până la 11 Noembrie 1918

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ofensiva aliaților din Iulie și Aprilie
Bătălia dela Compiègne, Villers Cotterets (Iunie, 1918).
Bătălia dela 15, 16 și 17 Iulie 1918.
Ofensivele germane din 1918.
Etapele ofensivei franceze din 1918.

Planșele Frontului de Est „Frontul Rus"

Schița generală a regiunei Marea Baltică, Kolomea.
Bucovina.
Bătălia dela Mazuria.
Tannenberg.
Regiunea dela Volhynie la Bucovina.
Situația generală între Koenigsberg, Lemberg, după Tannenberg.
Situația generală înainte de operațiunile din regiunea Lodz.
Bătălia din iarnă în Prusia Orientală.
Situația generală la Decembrie 1914.
Situația generală în iarna 1914.
Mișcările armatelor germane în regiunea Lodz.
Bătălia de iarnă în Carpați.
Bătălia de iarnă în Prusia Orientală.
Schița generală a regiunei dintre Marea Baltică, Carpați.
Regiunea dintre Nord de Lemberg până la Kolomea.
Regiunea Lemberg, Przemysl, Stryj.
Repartiția forțelor ruse și austro-germane. Sfârșitul lui Aprilie 1915.
Regiunea Przemysl.
Front succesiv în cursul anului 1915.
Înaintarea fronturilor germane în vara și toamna 1915 dela Lemberg la Iacobstadt.
Regiunea Mitau, Vilna.
Regiunea Kovno, Dvinsk, Minsk, Grodno
Ofensiva lui Kerensky.
Ofensiva dela Riga din 1918.

Planșele Operațiunilor Navale

Bătălia dela Iutland.
Atacul dela Zeebrugges.
Bătălia dela Iutlanda
Lupta dela Dogger-Bank.
Bătălia dela Iutland. Situația la ora 18,15
Lupta dela Coronel.
Australia și Pacific.
Insulele Falkland.
Lupta dela insulele Falkland. Începutul acțiunei.
Lupta dela insulele Falkland. Situația inițială
Lupta dela insulele Falkland. Faza decisivă.
Situația generală a insulei Falkland.
Dardanelele.
Atacul dela Dardanele.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INDEXUL VOLUMULUI I
DIN
„RASBOIUL CEL MARE“

A.

Abbaye 82, 87, 135, 257.
Abencourt 215.
Abeville 85, 312, 339.
Aboukir 519.
Abruzzi, 332.
Acheville 253.
Ary-en-Multien 108, 109.
Aden 595.
Adigide 224.
Adrianopole 30, 56.
Aerschot 75.
Africa 22, 23, 33.
Ailles 255.
Ailette 118, 249, 255, 248, 265, 293, 316, 339, 343.
Aisne 58, 82, 87, 99, 101, 105, 117, 118, 120, 134, 136, 142, 166, 232, 249, 245, 250, 253, 265, 267, 291, 309, 315, 321, 329, 331, 332, 346, 348, 350.
Aix la Chapelle, 59, 292.
Albania 584.
Albatros 71.
Albert 66, 227, 123, 124, 303, 357.
Alberich 248.
Albert Thomas 376.
Albrecht (duce) 247.
Albesse 118.
Alexandria 580.
Alexandretta 578
Alexandru III 537.
Alexeeff, 190, 501.
Algeria 32, 531.
Algesiras, 12.
Allemant 266.
Allenburg 383.
Allondrelle 104.
Alpi 33, 175.
Alsacia 11, 60, 63, 82, 87, 88, 99, 136, 149, 157, 159, 192, 397.
Altkirch 87.
Alaunia 562.
Amade (general) 64, 74, 85
Amalfi 584.
Amarien 47.
Amelaud 567.
America 11, 13, 47, 262, 273, 314.
Amiens 82, 85, 94, 134, 189, 303, 304, 306, 307, 311, 315, 335, 221, 327, 333, 357.
Ampère 584, 586.
Amphien 548.
Amur 48.
Ancona 582, 588.
Amiraglio Carocciolo 534.
Ancre 121, 209, 213, 215, 248, 303, 340.
Andrei Persmosvany 538.
Angerapp 381, 402.
Anglia 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 22, 25, 67, 175, 231, 251, 527, 533, 544.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Angerburg 382
Angolo 44.
Angres 170.
Anissy 316.
Antilles 33, 601.
Antivari 582, 589.
Antoine (general) 256, 268.
Anvers 66, 67, 71, 121, 123, 132, 133, 140, 117, 341, 350.
Appam 602.
Apremont 345
Aquilla 588.
Arabic 553.
Arcis-sur-Aube 94.
Ardeni 71, 76, 82, 134, 135, 353
Ardre, 317, 321, 326.
Aretusa 556.
Aresburg 563.
Argoni 82, 136.
Argonne 71, 106, 141, 158, 189, 192, 232, 283.
Argostoli 76.
Arhanghelsk 47.
Arhipelag 579, 591.
Ariane 579.
Ariadne 549.
Arleux en Pohelle, 253, 343, 271, 350.
Arlon 77.
Armenia 516.
Arras 75, 121, 123, 124, 125, 127, 162, 165, 170, 227, 249, 301, 304, 305, 339, 299, 249, 293, 343, 323
Arrisy 316, 388.
Artois 123, 126, 153, 157, 159, 160, 162, 164, 170, 172, 175, 184, 186, 232, 252, 267.
Arviller 337.
Arz (von) 364, 515, 526
Assevillers 210, 320.
Assiago 569
Astrahan 48.
Astrea 592
Asturias 553
Attigny 252, 318.
Atena 577.
Athos 578.
Aube 94
Auberton 72
Auberive 167, 256, 257.
Aubreville 196.
Audacieux 550.
Audenarde 71, 125.
Auderlues 80.
Audigny 350.
Audun le Roman 76, 101.
Auffenberg 391, 393.
Ausgeburg 387.
Auglemont 198.
Augustowo 381, 389, 395, 416, 418, 417, 412, 461.
Augsburg 71.
Ausatz 500.
Australia, 25, 466, 528.
Australien 580.
Australia 8, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 25, 259, 362, 380, 402, 516, 537, 582, 545, 580.
Auvelais 79.
Avre 247, 303, 337, 337
Avocourt 265.
Ayesha 594.
Azore 43.
Azov 519.

B.

Babel 451.
Baccare 88.
Baccarat 9[illegible].
Baden 481.
Baikal 465.
Baillaux 210.
Bailleul 161, 306, 316, 343, 357
Bailly 22[illegible].
Baku 321.
Balaton 58.
Balkan 580
Baltimore 602
Balut 450.
Bansk 441.
Banteux 273.
Bapaume 123, 209, 215, 217, 245, 248, 249.
Baranovici 475
Baranovitz, 450, 461, 473.
Baralong 555.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Barbarossa 615.
Barcelona 577.
Barchon 68.
Bar le Duc 95, 189, 191, 324.
Barletta 583.
Barleux 210, 211, 212, 214.
Baron 112.
Baronville 89.
Barrey 108, 109.
Bartoux 376.
Basarabia 500, 502.
Basse-forret 304.
Bassé 122, 125, 126, 162, 305
Basse-ville 268.
Bastogne 76.
Batini 532.
Batum 518, 607.
Bavan 571.
Bazel 205.
Bazentin le grand 211.
Bazentin le petit 211.
Beaucourt 215.
Beauchesne 208.
Beaumont 93, 198, 199, 215, 244, 265.
Beausséjour 159, 167.
Beauvais 134, 306, 307, 310, 313, 320.
Beauzee 111.
Becka 429.
Beissazobe 450.
Belchamps 90.
Belfort 58, 61, 64, 87, 88, 102, 138, 231.
Belgia, 10, 14, 17, 27, 57, 60, 61, 62, 36, 65, 66, 67, 68, 131, 141, 243, 363, 369.
Belgrad 8, 422, 536.
Beligny 342.
Belle Eglise 300.
Belle fontaine 103.
Belle-ville 200, 206.
Beloy-en-Santerre 211.
Belmont 104.
Belz 391.
Benedette Brin 587.
Bengal 593.
Bennericourt 254.
Bensdorf 89, 227.
Benthen 395.
Benut 349.
Benville 104.
Berchtold 8, 13, 17.
Beereschenko 475.
Berezina mare 450.
Bergues 124.
Berlin 8, 16, 423.
Bern 114, 117.
Bernveville, 586, 588.
Bernhardi 491.
Berny 214.
Berry-au-Bac 82, 117, 255, 316, 317, 349.
Bertfell 400.
Berthencourt 203, 204
Bertrab (von) 222.
Berwich 596.
Beryesany 498, 499.
Beschizilov 475.
Besseler 401, 439, 426, 44
Bethincourt 204.
Bethmann Hollweg 10, 143
Bethune 162.
Betz 108.
Beveslovo 366.
Bezonvaux 199, 221, 223, 224, 265,
Beyrouth 576.
Biaches 210, 211.
Biala 401.
Bialostoch, 397, 443, 435, 442
Bielska 443.
Birmingham 548.
Bisceglio 587.
Bischofstsee 383.
Bischofsburg 384.
Bistschowa 391, 438.
Bitburg 60.
Bizerte 579, 580, 545
Bizezany 484.
Bixchotte 127, 268.
Black-Prince 561.
Blanche-voie 162.
Blaumont 89, 93.
Blucher 552.
Bobr 414, 417, 435, 440, 418, 438, 452, 475, 484.
Bochma 424.
Boelle 97, 112.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Boemia 426.
Boesingen 126
Bogatyr 71.
Bohaim 82.
Boham 349.
Boehm 321, 327, 338, 331, 430, 434, 439, 452, 454, 484, 500.
Bois Bourbon 271.
Bois de Nombras 221.
Bolinow 113, 416, 417.
Bolivia 11.
Bombaye, 68, 544.
Bombon 346.
Bone 574.
Boncourt 214.
Bonhomme, 88, 89.
Bonifacio 578.
Bonschatz 468.
Bontifeu 588
Bora-Bora, 591.
Bordeaux 97, 253, 276, 315.
Borocvici 391, 406, 416.
Borodino 536.
Boscio (vas) 532.
Bosfor 56.
Bosnia 11, 532.
Bossel, 275.
Bothmer 454, 468, 471, 486, 498.
Botnic 514, 571.
Bouchavesnes 213, 214.
Boué de Lapeyrère 574.
Bou'Fancy 108.
Boulogne 72.
Bougie 579.
Bourgeois, 315.
Bourgeois 289, 315.
Bourlon 273.
Bouvres 57.
Bouvet 612.
Bouzincourt 86.
Boyon 90.
Braban' sur Meuse, 190, 199.
Bragmer Castle 577.
Braines 318.
Brandenburg, 539.
Brasis 301.
Brazilia 11.
Bray 85, 95, 337.
Braye en Laonnois 255, 277.
Bredow 475, 349.
Bremen 596, 572, 602.
Breslau (vas) 536, 541, 545, 579, 606, 609.
Breslau 403.
Brest-Litowsk 314, 436, 441, 476, 505, 510, 517, 545.
Bretella 349.
Breteuil 303, 343.
Bretoneaux 303, 307.
Brialmont 132.
Briand 188, 239, 245, 250.
Briey 76, 191, 334, 345.
Brimont 114, 117, 118, 166, 254, 256.
Brindisi 583, 584, 585, 586, 588.
Bristol 596, 553.
Britannia 263, 577, 581, 515.
Brody 145, 443, 391, 450, 452, 475, 484
Brochim (general) 144.
Brussiloff, 225, 236, 391, 392, 393, 429, 437, 468, 471, 483, 486, 487, 500, 501, 507.
Bruxelles 69, 70, 67, 71, 75, 140, 211, 334, 350, 352, 353.
Bryeziny 404, 405.
Buckatz 454, 473.
Bucovina 405, 415, 421, 424, 433, 470, 509, 501.
Bucureşti 13, 228.
Buczacz 454.
Bug, 391, 435, 437, 438, 439, 442, 445, 460, 474.
Bulair 611.
Bullecourt 253
Bulgaria 11, 13, 29, 187, 481, 680.
Bu'ov (general) 59, 75, 98, 110, 112, 123, 146, 216, 326, 440, 441.
Buku 519.
Burdzi 432.
Burdiga'ia 572, 577.
Burg 340
Burian 228, 516
Burtfeld 422.
Busigny 248.
Busk 392.
Bu.te de Souaine 167, 169.

BCU CLUJ/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Buzancy le Chesne 115, 352
Bzurra 103, 422, 438.
Bylsk 472

C.

Cabarat 268.
Cadix 603.
Calais 75, 151, 163, 173, 246, 247, 248, 251, 309, 311.
Cailleite 204, 205.
Calcuta 593.
Caledonia 33.
Calou 222.
Cambrai 83, 134, 209, 227, 239, 248, 251, 270.
Cambres 195, 345.
Cambrai le Chateau 209.
Cambridge 557.
Cambresis 81.
Câmpulung 500, 510, 473.
Canada 25, 466, 528.
Canonge (general) 63, 98, 132, 137, 230, 362, 364.
Canopus 598, 600.
Cap Kefez, 614.
Capul verde 43.
Capul Speranței 592, 598.
Cap Trafalgar 596.
Carapathia, 565.
Carency, 124, 162, 184.
Carlu 210.
Carmania 596.
Carol (arhiduce) 481, 485, 499, 495.
Carol (rege) 21, 336, 507, 515.
Caroline 590.
Carpați 145, 215, 394, 395, 415, 500.
Charleroi 70.
Carreres 265.
Carso 225.
Casque 256, 257.
Cassini 578.
Castelnau (general) 64, 84, 90, 91, 93, 88, 89, 107, 118, 134, 165, 189, 200, 202, 287.
Cateau 81, 83, 88, 352, 344, 349.
Catelet 249.
Cattaro 582, 584, 585, 586, 588, 589, 545, 575.
Cattegat 566.
Caucaz 48, 164, 412, 502.
Caures 198, 199.
Cauriers 199, 221.
Cavalle 301.
Cegany 148.
Cercy la Toms 315.
Cernay 87, 110, [illegible]
Cernăuți 392, 400, 471, 500, 510.
Cerny 255.
Cewkow 454,
Ceuxville 92.
Chaillon 163.
Chaiteves 318.
Chagos 593.
Chalny 249.
Chalons 76, 82, 99, 107, 114, 115, 191 319, 325.
Chambray 89.
Chambery 108, 109.
Chambrettes 199.
Champagne 58, 82, 110, 126, 157, 159, 167, 171, 172, 176, 186, 232, 282, 283, 291, 299, 324, 327, 348.
Champenoux 92, 93.
Champneuville 199, 203.
Champoisy 332.
Champs 99.
Changis 106.
Chantifour 222.
Chantilly 98, 164, 173, 188, 202, 257, 214.
Chapelle 355.
Chapitre 216, 218.
Charleroi 78, 154, 241.
Charly 108, 109.
Charleville 110.
Charnier 576, 580.
Charmes 82, 99, 91, 155.
Chatam 544, 592.
Chateau de Mondement, 110.
Chateau Thierry, 99, 101, 106, 112, 254, 319, 325, 332, 374.
Chateau Renault 579.
Chatelet 79.
Chatrons 110.
Chaudun 330.
Chaudfontaine 68.

Chauffour 223, 224.
Chaulnes 85, 123, 215, 335, 341, 302.
Chaume 198, 199, 224, 265.
Chaumont 263, 314.
Chauny 302, 304.
Chavignon 266.
Chavoie 348.
Ceanak 611.
Chene 353.
Chemins-des-Dames 114, 117, 248, 254, 264, 266, 317, 349.
Cherizy 253.
Chery 114.
Chevigny 343.
Chevincourt 335.
Chezy 101.
Chiers, 76, 74, 104.
Chily, 11, 214.
Chilli, 603, 609.
Chikuma, 593.
Chimay, 74.
China, 33, 534.
Chipotte, 93.
Chirow, 431.
Chodorow, 433.
Choiny, 100, 343, 435.
Cholm, 439.
Chopychy, 141.
Chorshete, 419.
Churchill, 312.
Ciartorysk, 453.
Ciceriu, 518.
Cipru, 15.
Circe, 588, 589.
Circourt, 219.
Citta di Catania, 585.
Citta di Messina, 586.
Ciwray, 345.
Clairmont, 298, 299, 324.
Clairvaux, 76.
Clausewitz, 363.
Clavelle, 275.
Clemenceau, 270, 274, 310, 313.
Clémentel, 275.
Clery, 214.
Clytte, 308.
Coblenz, 59, 63.
Cocos, 594.
Colandal, 257.
Colmar, 60, 71, 87, 88.
Colois, 305.
Colombo, 593.
Colona, 34.
Combles, 214, 302.
Commercy, 61, 93, 333.
Comines, 269.
Compiègne, 98, 100, 114, 115, 183, 252, 278, 298, 315, 320, 358.
Condé, 78, 80, 253, 278, 357.
Condorcet, 530.
Conflans, 104, 163.
Congo, 12.
Connelieu, 271, 272.
Contalmaison, 211.
Contescourt, 346.
Constanța, 615, 581.
Constantinopol, 614.
Constantinow, 466.
Coquette, 556.
Corbeau, 118.
Corbeny, 266, 318.
Corby, 85.
Corola (colonel), 255, 239, 249, 278.
Corfu, 577, 579, 580, 585.
Cornul de Aur, 612.
Cornwalia, 578.
Coronel, 597, 598, 599.
Corsica, 580.
Côtes-des-Meuse, 199.
Côtterêts, 114, 320, 324, 327, 330, 317, 399.
Couzy le Chateau, 301, 343.
Coulommiers, 106, 108, 109.
Courcy, 254.
Courcelles, 105, 279.
Courcelettes, 214.
Couroy, 110.
Courtazon, 105, 109.
Courtrai, 128, 270, 344.
Couty, 303.
Craiova, 389, 393, 394.
Cramon, 457, 485, 509, 520.
Craonne, 115, 118, 158, 161, 166, 249, 254, 255, 265, 317.
Crailloch, 596.
Crecy en Serre, 353.

Crepy-en-Valois, 99.
Crepy-en-Valois, 99.
Cressy, 549.
Crincourt, 272.
Cristofor Columb, 531.
Croisy, 302.
Cronstadt, 502.
Crony, 118, 158, 317.
Crozat, 302, 343.
Cuba, 11.
Cumberland, 601.
Cumieres, 203, 205.
Curie (vas), 583.
Cuteau, 82.
Cuxhaven, 545.
Czostow, 446.
Czentokowo, 400, 401.
Czernin, 284, 505, 516, 52[illegible].

D.

Daffedil, 566.
Dago, 476.
Daghestan, 48.
Dahlen, 450.
Dakar, 545.
Dalmatia, 583.
Dallon, 249.
Daleszycky, 471.
Damloup, 218, 219.
Danemarca, 244.
Dankl, 390, 391, 393, 43[illegible].
Danton, 530, 578.
Danvillar, 71.
Danzig, 443.
Dardanele, 56, 164, 411, 579, 575, 581, 609, 614, 628.
Dadanus, 611, 628.
Darkehmen, 413.
Darmoise, 169.
Darmmouth, 592.
Dartige du Fournet, 576, 578.
David Beatty, 548, 552, 559, 616.
Dawichort, 391.
Debeney (general), 303, 304, 339.
Dedeagaci, 575.
Defence (vas), 560.
Degoutte (general), 271, 327, 349.
Deikelbusch, 308.
Deimling, 60,
Delatyn, 429, 430, 472.
Delcassé, 376.
Delma, 91.
Delsty, 486.
Delville, 212.
Dembitza, 429.
Denain, 350.
Deniecourt, 214.
Denyse, 350.
Derajno, 452.
Derflinger (vas), 540.
Dernaucourt, 335.
Deutschland, 602.
Devenport, 544.
Diaz (general), 334
Diderot (vas), 530.
Dieppe, 221.
Diest, 69.
Dieulouard, 92.
Dieuze, 88, 89.
Dikter, 312.
Dijon, 314.
Dimitrieff, 428.
Dinant, 72, 73, 78.
Ditte, 97.
Divette (râu), 303, 340.
Divon, 209.
Divez, 579.
Dixmunde, 121, 122, 124, 127, 128, 129, 153, 247, 252, 270, 349.
Djemah, 580.
Doblen, 440.
Dobostrum, 413.
Dobrinca, 445.
Dobrogea, 215.
Dobrowetz, 471.
Dogger-Bank, 552, 555, 615.
Dombe, 403.
Domartin sur Javre, 115, 345.
Dominokawka, 441.
Dompris, 104.
Don, 48, 519.
Doaumont, 199, 201. 202, 204, 216, 217, 219, 220, 222, 251.
Donauwoerth, 147.
Donchery, 86.

S

Doncourt, 101.
Donegal, 563.
Donetz, 502, 519.
Donon, 71, 89, 90
Donai, 161, 170, 251, 248, 355.
Dormans, 318, 319, 324.
Douglas-Haig, 109, 173, 188, 213, 215, 234, 271, 297, 305, 309, 312, 313, 330.
Doullens, 302, 310, 318, 333.
Douve, 129.
Drocourt, 253, 313.
Dragomiroff, 495.
Drouville, 92.
Dresden, 596, 597, 600, 601.
Driand (colonel), 189.
Drianka, 421.
Driwska, 412.
Dronobitz, 432.
Drygratchen, 269.
Drysviaty, 451, 473.
Dubail (general), 64, 71, 88, 89, 92, 107, 163, 165.
Dubissa, 421, 440, 442.
Dublin, 584.
Dubno, 380, 390, 443, 446, 469, 452, 453, 470, 484.
Duchen (general), 247.
Ducele Abruzzi, 583.
Dugny, 233.
Dukati, 583.
Dukhonine, 501.
Dukla, 401, 422, 429, 414.
Dulcigne, 589
Dun, 86.
Dunaburg, 441, 449, 466, 468, 450, 473, 505, 514.
Dunajetz, 394, 406, 412, 421, 429.
Dunquerque, 124, 125, 151, 303, 305, 566.
Durazzo, 585, 586, 587, 589.
Duval (general), 362.
Dwina, 283, 441, 468, 476, 490, 500, 503.
Dvinsk, 467, 450, 451, 458.

E.

Ebener, 97,
Ebert, 338.
Ecaillon, 353.
Eclov, 344, 350.
Ecouen, 97.
Ecouvillon, 320.
Efsatz-Branndenburg, 539.
Egipt, 11, 14, 22, 23, 612.
Einchorn, 441, 436, 439, 449, 503, 495.
Einem (von), 159, 167, 326.
Ekmuhl, 147.
Elbing, 559.
Elvetia, 47, 58.
Emich, 59, 71.
Emden, 591, 593, 599.
Engandine, 59.
Enseli, 519.
Enver Paşa, 479.
Eparges, 158, 197.
Epernay, 114, 254, 325, 377.
Epinal, 64, 65, 99, 102, 103, 138.
Epine de Vadegrange, 168, 167, 249, 346.
Erzberger, 355, 507.
Erzerum, 56, 488.
Escaut, 58, 59, 82, 125, 271, 344, 352, 353.
Essingny, 84, 346.
Esternay, 106.
Estiaires, 305.
Estenhea, 335.
Estonia, 514, 517.
Estrées, 210.
Estroff, 504.
Etain, 76, 190, 196, 227, 247.
Etape, 90, 93.
Etavigny, 108.
Ethé, 77, 104.
Etival, 88, 91.
Etou, 103.
Eupen, 59.
Europa, 9.
Evegnée, 68.
Everth, 465, 437, 468, 475, 490.
Ezerna, 453, 454.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

F.

Fabeck (von), 401.
Falaba, 553.
Falkenhausen, 137.
Falkenhayn, 126, 115, 116, 147, 150, 153, 172, 185, 191, 230, 234, 360, 393.
Falkland, 599.
Fano, 582, 587.
Fasana, 587.
Fashoda, 14.
Faubourg, 271.
Faucaucourt, 209.
Faulquemont, 89.
Faverolles, 319.
Fayolle, 211, 302, 298, 321, 330.
Faye, 253.
Felegow, 437.
Fenestrange, 89.
Fère Champenoise, 110, 112, 114.
Fère Vailly, 227.
Fère-en-Tardenois, 318, 331, 332.
Fertó-sous-Jouare, 105, 112.
Ferrara, 588.
Ferrol, 603.
Feuillers, 210.
Fidji, 595.
Filain, 266.
Filipine, 52, 534.
Filipowa, 381.
Fischer, 619.
Fiume, 587.
Fismes, 114, 115, 316, 318.
Flandra, 124, 130, 146, 151, 211, 267, 268, 281, 283, 293, 316, 324.
Flandre, (vas) 529.
Flaucourt, 210.
Fleron, 68.
Flers, 214.
Fleury, 206, 216.
Flesquières, 271.
Florida, 215.
Foch, 87, 91, 107, 110, 112, 114, 122, 124, 126, 129, 165, 207, 212, 214, 235, 275, 285, 305, 306, 287, 288, 297, 310, 311, 318, 319, 327, 329, 335, 339, 342, 333, 347, 345 352, 376, 372, 374, 359, 351, 488.
Focşani, 505.
Fointaine les Croisilles, 253.
Fointaine-notre-Dame, 271, 273, 341.
Fosfory, 108.
Forest, 214.
Forets de Langle, 189.
Forges, 203, 265.
Formidable (vas), 551.
Fossé, 101.
Fosses, 198, 199, 224.
Foucault, 586, 587.
Fourche, 586.
Four de Paris, 196.
Fox.
Fraize, 93.
Franchet d'Esperey, 109, 111, 113, 114, 287, 580.
Franchexille sur Noivre, 115.
Frankendorff! 450.
Franța, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 21, 31, 33, 57, 60, 61, 142, 152, 164, 175, 187, 234, 242, 428, 529, 544, 580.
Franz Ferdinand, 7.
Franz Ioseph, 479.
Frederic (arhiduce), 380, 465, 479.
Frederic der grosse (vas), 539.
Frederic Karl, 571.
Frederikstadt, 441, 467.
Fr. Morossini, 534.
French (general), 67, 78, 80, 83, 95. 105, 113, 122, 129, 139, 173, 183, 134.
Fresnes, 345.
Fresnoy, 253.
Freytag Loringowen, 136, 148.
Friedenstadt, 450.
Frise, 192.
Froide Terre, 206.
Froimont, 255.
Frommel (general), 397, 403.
Fumay, 76, 86.
Fumin, 220, 221.
Furnes, 157.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

G.

Gaede (von), 60.
Galatea, 557, 559.
Galia, 577.
Gallieni, 95, 96, 97, 98, 105, 111, 139, 189, 376.
Gallipoli, 612, 614.
Galitia, 140, 145, 213. 236, 381, 387, 389, 390, 391, 395, 401, 434, 421, 422, 490, 406, 415, 498, 500.
Galwitz (gen.), 205, 211, 325, 328, 415, 418, 436, 438.
Gand, 67, 125, 252, 353, 354.
Gandpré, 349.
Gangut, 536.
Ganew, 437.
Gauteaume, 550.
Garibaldi, 584.
Gascogne (vas), 528.
Gaulois, 577, 612.
Gavrelle, 253.
Gazelle, 571.
Geer, 69.
Gelinne, 77.
Gena, 554.
Genard, 354.
Georgia, 494.
Gerdauen, 387.
Gerok, (von) 401, 446.
Gerolsheim, 60.
Germania, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16. 18, 16, 18, 20, 21, 35, 36, 151. 157, 187, 239, 240, 242, 251, 355, 380, 520, 527, 545.
Gette, 67, 74, 75.
Geyer, 355, 592.
Gheluvelt, 125, 128.
Gibraltar, 15, 575, 581, 585.
Gievres, 315.
Gillenburg, 383, 384.
Giuscard, 335.
Givet, 66, 72, 73, 74, 80, 341, 352.
Givenchy, 171, 251.
Gladky, 472.
Glasgow, 597, 598, 601.
Glesnes, 348.
Gloucestey Castle, 563, 574, 71.
Glomo, 405.
Gneisenau, 591, 598, 600.
Godlevo, 441.
Goeben, 534, 536, 541, 579, 545, 605, 609.
Gohelle, 162.
Goldap, 381, 382, 400, 413.
Golfe, 257.
Goltz (von), 385, 387.
Gondrecourt, 314.
Good Hope, 597, 598.
Gorbow, 445.
Gordauen, 384. 387, 383,
Gorlice, 172. 390, 413, 422, 426, 428, 429, 456, 463.
Gorlitz, 426.
Gorniecourt, 209.
Goroshow, 473.
Goritzia, 225, 230.
Gorzy, 227.
Gory, 153.
Gough, 312.
Gouraud, 288, 324, 345, 348.
Gourgancon, 110.
Gouvesnes, 303.
Gouzeaucourt, 274, 301, 345.
Graberka, 484.
Grabunowska, 450.
Grafe, 584.
Gradjewo, 417, 389.
Grand Couronné, 88, 90, 91, 92
Grand Morin, 107, 109, 110
Grand Pré, 82, 350.
Grandcenz, 381.
Gravelotte, 82.
Grecia, 18, 37, 168
Gribow, 426, 247.
Gricourt, 346.
Grillo, 588.
Groeber, 338.
Grodeck, 392, 433.
Grolno, 395, 414, 415, 417, 435, 442, 434, 444, 461.
Grolzisko, 432.
Grojec, 397.
Grom, 573.
Grommik, 426, 428.
Grondecourt, 103, 213.

Gross Gardinnen, 384.
Grosser Kurfuerst, 539.
Grubetzow, 391.
Grugeze (gen.), 289.
Grune, 348.
Guardafui, 592.
Gutewitzki, 153.
Guemappe, 253.
Guenlecourt, 214.
Guichard 302.
Guichy, 214.
Guigaicourt, 99.
Guillaumont, 265.
Guillemont, 213.
Guinea, 44.
Guinzelny, 89.
Guise, 82, 83, 84, 85, 95, 135, 139, 251, 271, 344, 349, 353, 355.
Guubinnen, 413, 418.
Gurko, 495, 501.
Gutow, 499.
Gutschkof, 493.

H.

Hack (gen.), 110.
Haga, 8, 53.
Hagron, 332.
Haigicourt, 346.
Haim, 335.
Hainlich, 606.
Hajvoronka, 454.
Hakki Pasa, 562, 593.
Hal, 352.
Ham, 247, 249, 341, 347.
Hamburg, 513, 515.
Hamel, 215.
Hamilton, 624.
Hamler, 270.
Hampshire, 562, 593.
Hancourt, 349.
Hangest, 335.
Hanonna, 400.
Hanotaux, 63,
Hardecourt, 211, 212.
Hardemont, 220, 221, 222, 225.
Hardt, 88.
Harley, 307.
Harmbere, 269.
Hartelopol, 551.
Harteaines, 332.
Hartmannsvillerkopf, 159, 171
Harwich, 52.
Hasge, 268.
Haudrincourt, 196.
Haudremont, 201, 204.
Haumoin, 109.
Haugard, 307.
Haumont, 198.
Hausen, 60, 69, 70, 110, 114.
Haute Maison, 109.
Hauts de Meuse, 196.
Havrincourt, 271.
Hazebruck, 122.
Hebuterne, 209.
Heer (gen.), 151, 181, 199.
Heltz, 107.
Helpres, 105.
Helgoland, 540, 545, 562, 583, 585.
Helles, 611.
Helldorf, 385.
Hemlet, 269.
Henderson, 616.
Hentsch (colonel), 146.
Herbebois, 198.
Hering, 89.
Herelonge, 158.
Hermes, 550.
Herment (gen.), 361.
Herringen (von), 60, 89, 130, 156.
Herson, 251.
Hertegovina, 11, 332.
Hertzenstein, 171.
Heurtebise, 118, 253, 254, 255.
Herve, 68.
Hesley, 152.
Hevre, 68.
Heye, 463.
Highflyer, 596.
Hijel, 535.
Hilloy, 327.
Hindenburg, 133, 191, 225, 234, 242, 244, 248, 318, 324, 393, 387, 369, 449, 448, 465, 473.
Hintze, (von) 338.
Hipper, 560, 615.

Hipperporni, 552.
Hirchon, 74.
Hodow, 497.
Hoffmann, 505, 511, 161.
Hogue, 549.
Hohenstein, 382, 381, 385
Holičkecke, 128, 308.
d'Holinon, 346.
Homorna, 426.
Hong-kong, 544.
Honoluhu, 592.
Hood, 560.
Horodenko, 429, 471.
Hotin, 390.
Houthoulst, 153, 270.
Hulluch, 171.
Humbert, 167, 298, 340.
Hurlus sur Turbes, 117
Husiatyn, 500.
Hutier, 320, 335, 503.
Hrystynopol, 437.

I.

Iacoșeni, 490.
Iacobstadt, 141, 148, 450, 466, 473, 476, 501, 503.
Iaroslav, 423.
Iaulny, 345.
Ikan, 141.
Ikvan, 454.
Ilsasca, 439.
Ilsonzo, 438.
Ilșia, 437.
Impărăteasa Elisabeta, 537.
Impărăteasa Maria, 537.
Impăratul Paul, 536.
India, 22, 25, 44, 175.
Indochina, 33.
Indomitable, (vas) 552.
Indefătigable, 559.
Ingenhol, 614.
Inflexible, 612, 698.
Inselmann, 169.
Insterburg, 381, 416.
Intrepide, 585.
Inverness, 269.
Invincible, 560, 598.
Iohanisburg, 460, 411, 418.
Irkusk, 48.
Iris, 566.
Irresistible, 612.
Islanda 592.
Isletes, 189.
Ismail, 536.
Isonzo, 225, 188.
Italia, 11, 13, 17, 230, 297, 530, 532, 585.
Itancourt, 84.
Iutlanda, 244, 558, 562, 615.
Ivangorod, 395, 397, 398, 397, 404, 435, 437, 443, 457, 516.
Ivanov, 580, 445.

J.

Jablonica, 472.
Jagow, 8, 18.
Jalea, 581.
Jamu Brule, 160.
Janschensky, 491.
Jannskievici, 446.
Japonia, 11, 40, 41, 166, 531, 590.
Iaroslaw, 380, 430, 433.
Jaslo, 401.
Jaulgaune, 318, 325.
Jaulny, 345.
Jawarow, 433, 434.
Jean Bart, 583.
Jellicoe (amiral), 552, 560, 561, 616.
Jenneing, 593.
Jerzupal, 433.
Jekerna, 472.
Jilust, 450.
Jlinsky, 379.
Jodoigne.
Joffe (rus) 511, 518.
Joffre, 62, 63, 67, 71, 72, 74, 75, 82, 85, 94, 96, 105, 111, 112, 115, 116, 119, 120, 121, 124, 125, 122, 136, 162, 168, 169, 173, 189, 204 212, 214, 234, 245, 230, 240, 244, 285, 359, 376.
Jonvicourt, 225, 254.
Joppecourt, 104.
Joseph Ferdinand, 38, 424, 438, 485.
Joseph (arhiduce), 560.
Josephow, 391.
Josephstadt, 467.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Jouchery, 348.
Joule, 614, 615
Journeaaux, 93.
Justice, 565.
Juvisy, 95.

K.

Kaeschany, 420.
Kairedine Barbarossa, 614.
Kaiseaberg, 221.
Kaiser (vas), 539.
Kaiser wieh, 596.
Kalelin, 168, 486, 501.
Kaliez, 392, 399, 422, 432, 483, 498, 499
Kalinkow, 431.
Kaltea, 450.
Kaluzen, 490.
Kalvarya, 389, 397, 417.
Kakovice, 454.
Karlibaba, 473, 484, 500.
Karlsruhe, 10, 59, 596, 597.
Kamionka, 392.
Kars, 516, 517.
Kathea, (vas) 501.
Kaukas, 519.
Kawacki, 534.
Kazimiers, 403, 495.
Kelany, 420.
Koeling 594.
Kemmel, 307, 308, 323, 543
Kent, 600, 601.
Kerensky, 493, 494, 495, 497, 501, 508
Kiaoczau, 546, 590.
Kiel, 545.
Kielce, 390, 413, 421, 436
Kiehny, 420.
Kilia Bahr, 611.
Kiev, 515.
King Edward VII, (vas) 556.
Kitscher, 25.
Kitschner, (lord) 139, 175.
Kleber, 601.
Klevan, 452.
Klotz, 275.
Kluck, 68, 75, 84, 98, 100, 101, 108, 109, 111, 112, 113, 134, 137, 139, 140, 159
Knobelsdorf, 192, 231.
Kobilany, 445.
Kobelny, 445.
Koewes, 472, 476, 500.
Kolinsky, 405.
Kolky, 453, 471.
Kolks, 447.
Koluo, 381, 418.
Koeln, 379, 391, 438, 549.
Kolodraby, 433.
Kolomeea, 422, 432, 472, 500.
Komarov, 391.
Konrad, 387, 398, 426, 423, 440, 406, 444, 457, 516, 481.
König Albert, 539.
Königin Luise, 548.
Königsberg, 381, 389, 592.
Kongo, 535.
Koninsky, 497.
Korlov, 472.
Korniloff (gen.), 429, 495, 499.
Koronyu, 453.
Koropeiz, 472.
Kosjenice, 397.
Koslinsky, 520.
Kotwa, 443.
Kovel, 441, 446, 458, 461, 465, 473, 475, 485.
Koverla, 483.
Kovno, 395, 416, 421, 435, 440, 441, 442, 446, 451, 457, 458, 466, 476.
Krab, 608.
Krasna, 429.
Krasnaseltz, 438.
Krasnik, 391, 438
Krasnostow, 391, 392, 439.
Krasnov, 519, 518.
Kraupinschken, 382.
Krausnilov, 417.
Krawce, 432.
Krefeld, 596.
Kremenetz, 454
Kremlin, 502.
Kreutznach, 295.
Kriphnie, 472,
Kronprint, 153.
Kronprint Wilhelm, 596, 597.
Kronprinzessin Cecilie, 605
Kuban, 519, 548.

IȘVI UNIVERSITATII BIBLIOTECA

Kulno, 103.
Kuhl, 146.
Kuehlmann, 392, 505, 511, 513.
Kum-ka'eh, 611, 612,
Kurky, 141.
Kurlandia, 118, 424, 115, 136.
Kuesmaeck, (gen.), 422.
Kuropa'kin, 165, 175.
Kuty, 500.
Kry'enko, 502, 504.

L.

Labyrinthe, 161, 171.
Lacoze, 245, 286.
Lacroix, 61.
Lagny, 101, 105.
La Fayette, 285.
La Tère, 81, 99, 100, 101, 249, 218, 293, 300.
Laffaux, 249, 254, 255, 266, 277, 313.
Laimont, 111.
Lamoze, 97.
Lampire, 316.
La Manche, 58, 119, 154, 368, 527, 545, 553.
Lancastershire, 537.
Landen, 69, 103.
Landrecies, 83, 353.
Landrecourt, 196.
Landshut, 147.
Lanfranc, 563.
Langemark, 125, 259.
Langle de Cary, 61, 77, 86, 110, 113, 140, 150.
Langszargen, 119.
Langre'loc, 528.
Laon, 82, 83, 88, 90, 93, 99, 100, 118, 157, 247, 248, 308, 317, 321, 345, 349.
Lanrezac, 61, 70, 73, 80, 85, 124, 141.
Lasdehen, 113.
Lassigny, 118, 131, 123, 207, 249, 303, 335, 340.
Lauterfing, 89.
Latacz, 454
Lau'enburg, 383, 384,
Lave, 305.
Laventie, 343.
Lebon, 61.
Lefebur, 236.
Leipzig, 591, 597, 600.
Leister, 566.
Leman (gen.), 69.
Lemberg, 380, 390, 392, 423, 431, 434, 483, 485.
Lemnos, 612.
Lenin, 490, 491, 495, 502, 504, 511.
Leus, 121, 121, 161, 170, 171, 248, 253.
Leon Durand, 61.
Leon Gambetta, 583.
Leonardo da Vinci, 587.
Leopold de Bavaria, 436, 442, 439, 448, 475, 499, 505.
Lesbœufs, 211.
Lesch, 191.
Lesno, 448.
Lessines, 352
Lestrem, 343.
Letonia, 494.
Leischinsky, 468, 474, 486
Lezakhov, 430.
Leygnes, 275.
Libau, 421, 425, 440, 476 ,571
Libia, 532, 620.
Lichnowsky, 20.
Lida, 448, 450.
Lidvenew, 450.
Lidwin, 437.
Liège, 59, 66, 67, 69, 71, 72, 77, 141.
Ligny en Barrois, 342.
Ligny Vilosnes, 105.
Lijek, 161.
Lika, 585.
Lille, 71, 75, 124, 126, 218, 318, 359.
Liman von Sanders, 293, 623.
Limanov, 406.
Lincoln, 557.
Lincolnshire, 557.
Linghem, 270.
Linsingen, 401, 416, 418, 414, 465, 465, 430, 433, 437, 471.
Lion, 552 .
Lipa, 391, 435, 436, 437, 439, 460, 472, 474, 483.
Lipcani, 433.
Lipno, 413.

Lissa, 531.
Lisko, 429.
Lituania, 419, 436, 494, 517.
Litzmann (gen.), 416, 418, 500.
Lizard, 579.
Lixhe, 68.
Loeban, 333.
Locre, 308.
Lodz, 379, 399, 400, 401, 405, 436.
Loeck, 437.
Loire, 148, 315.
Loisy, 92.
Lombardzide, 532.
Lombar,
Lomitza, 498, 499.
Lomsha, 419.
Lomza, 437, 442.
Loncin, 69.
Londra, 8.
Lonquion, 76, 103, 104, 105.
Longpont, 324.
Longwy, 77, 103, 138.
Lorena, 11, 60, 61, 63, 71, 87, 88, 89, 90, 99, 131, 136, 140, 148, 150, 157, 192, 347, 352.
Loucheur, 275, 312, 346.
Louppy, 105.
Louvain, 66, 67, 68, 74, 75, 579.
Louvemont 199, 221, 223, 224.
Lotzen, 381, 387, 382, 383.
Lovicz, 403, 405.
Lubaczow, 433, 434, 446.
Lublin, 379, 390, 391, 435, 439, 438, 516.
Luce, 303.
Luchy, 77.
Ludendorff, 70, 137, 138, 153, 191, 214, 225, 234, 236, 238, 240, 242, 244, 248, 259, 268, 277, 283, 291, 293, 296, 316, 318, 319, 336, 354, 357, 397, 361, 374, 393, 400, 408, 415, 444, 518, 520.
Luneville, 88, 90, 91, 93, 138, 148.
Lupkow, 422.
Lusinpiccolo, 545.
Lutsk, 446, 452, 470, 471, 481, 485, 509.
Lützow, 560
Luxemburg, 57, 60, 61, 74, 140.
Lyautey, 250, 376.
Lyck, 436, 387, 382, 416.
Lys 58, 124, 125, 159, 268, 300, 304, 305, 308, 313, 325, 336, 344, 349, 350, 353.
Lyzy sur Ourcq. 106.

M.

Macao, 44.
Macedonia, 362, 317.
Mackensen, 397, 431, 428, 498, 500
Madere, 43.
Madras, 593.
Magdeburg, 570.
Maginot, 286, 289.
Margrabowo, 381.
Mailly, 301, 323.
Main de Ressiges, 67, 168.
Mainz, 549.
Maison de Champagne, 160, 162, 172.
Maisonette, 210, 211.
Maistre (gen.), 266, 321, 330
Maiville, 103, 219.
Maejstic, 613.
Makarow, 571.
Malacca, 593.
Malaesia, 528.
Malancourt, 117, 197, 201, 335.
Malavillers, 104.
Mauld, 353.
Malken, 442.
Malkowice, 431.
Malmaison, 261, 266, 281, 317.
Malmedy, 60.
Malnies, 353.
Malta, 15, 577, 578, 582, 583, 576, 579, 549.
Malvy, 258, 289, 376.
Mametz, 211.
Mangin (gen.), 77, 110, 119, 132, 134, 138, 139, 140, 201, 214, 216, 234, 235, 253, 255, 288, 278, 277, 286, 329, 310, 343.
Manfredia, 587.
Mangelaerre, 270.
Marc Antonio, 534.
March (gen.), 53.

Marcelly, 108, 109.
Marchais en Brie, 110.
Marea Adriatică, 9, 531, 545, 582, 583.
Marea Baltică, 534, 545, 571, 465, 468, 620.
Marea Caspică, 321, 519
Marea Egee, 9.
Marea Irlandei, 553.
Marea Mediterană, 12, 15, 529, 530, 545, 575, 584.
Marea de Marmara, 614.
Marea Nordului, 154, 527, 543, 558, 555, 567, 580, 594.
Marea Neagră, 9, 12, 536, 606.
Marea Tireniană, 532.
Mărășești, 500.
Marfée, 86.
Margraf, 539.
Marguion, 343, 349.
Mariane, 591.
Marianopol, 395, 389, 441.
Maricourt, 207, 209, 210.
Mariotte, 614.
Marle, 344.
Marlborough, 561.
Marna, 21, 77, 81, 92, 94, 99, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 112, 111, 131, 136, 137, 138, 140, 143, 145, 149, 154, 233, 239, 241, 321, 326, 324, 330, 331, 359, 373, 393
Maroc, 512, 515.
Maros, 483.
Marquises, 591.
Marsala, 532.
Marshall, 89, 591.
Marsilia, 311, 579, 581.
Marthel, 89.
Martin, 101
Martinpirich, 213, 214.
Marwitz, 59, 73, 75, 109
Masnières, 271, 275.
Massiges, 159, 167, 169, 327.
Massiny, 61, 287.
Massow (von), 464.
Massulich 614.
Maubeuge, 58, 65, 74, 80, 83, 120, 132, 140, 209, 355.
Maud'Huy, 118, 121, 125.
Mauer, 387.
Maunoury, 77, 85, 97, 98, 105, 106, 108, 109, 111, 112, 113.
Maurajas, 212.
Mauzon, 72, 87.
Mazea, (gen.) 247.
Mazuria, 395, 425.
Max (de), 351.
May Multien, 106.
Mayenta, 63.
Meaux, 107, 300.
Medjidich, 607.
Medusa, 581.
Medwiedge, 453.
Medyka, 395, 423.
Meix, 77, 92.
Meladechno, 148 149, 451.
Melbourne, 591.
Melelza, 429.
Melun, 95.
Memel, 382, 413, 420.
Menin, 125, 128, 269, 350.
Merckem, 306.
Mercy le Brac, 103.
Mercy (von), 518.
Mercheur, 340.
Merm, 349.
Merxken, 307.
Mersey, 550, 593.
Merval, 210.
Meroy, 320.
Merville, 305, 343.
Mery, 102.
Mesnil, 159, 160, 167.
Mesopotamia, 321, 488.
Messines, 77, 125, 128, 267, 268, 281, 305, 571.
Messulich, 613,
Metau, 475.
Metz, 57, 59, 60, 61, 62, 71 77, 89, 99, 107, 133, 134, 141, 148, 191, 303, 345.
Meurtha, 88, 93, 148.
Meusa ,59, 61, 63, 64, 65, 68, 80, 82, 86, 94, 95, 104, 105, 110, 132, 135, 141, 157, 189, 197, 191, 204, 221, 233, 344, 351, 348.

Mezières, 62, 72, 76, 78, 87, 247, 343, 348, 352, 409,.
Mezel, 253, 256, 257.
Mezo Laborez, 429.
Micheler (gen.), 144, 246, 247, 287, 318.
Middlerkerque, 550.
Miette, 254.
Mihail (duce), 494.
Mioklajow, 433, 434.
Milentine, 472.
Milo, 577.
Miloa, 101.
Milleraud, 376.
Milhtz, 431.
Milukow, 493, 494.
Minsk, 435, 448, 456
Mirabeau, 530, (vas)
Miraumont, 340.
Mirecourt, 90, 135,
Mississippi.
Miterschein, 89.
Mitilene, 612.
Mitry, (gen.) 306, 327, 355.
Mittau, 420, 441, 448.
Mlava, 381, 389, 395, 387, 401, 492, 415, 419, 422, 439.
Moennes, 271.
Moeuvers, 273, 300, 319.
Mohilew, 390, 501, 502
Mohn, 503.
Moisy, 254.
Molsham, 58.
Moltke, 16, 57, 60, 61, 149, 363, 393, 540.
Monasteryka, 472.
Mondemont, 110, 112.
Mondidier, 85, 302, 304, 307, 316, 320, 335, 332, 325, 333, 374.
Mongo, 585.
Monmouth, 597, 598.
Moon, 476.
Moon, Sund, 573.
Mopelia, 603.
Mous, 67, 74, 75, 78, 80, 252, 348.
Montaby, 101.
Montagne, 199.
Montaubon, 211.
Montreaux, 110.
Montchy le Preux, 253.
Montfaucon, 142, 316, 348.
Montholon, 327.
Monthermé, 76.
Monthomme, 203, 205.
Montmedy, 64, 65, 76, 103, 105.
Montmirail, 101, 107, 110, 112, 324.
Montowa, 381
Mont Blond, 256, 257.
Mont Cornillet, 256, 257.
Mont Haut, 256, 257.
Mont d'Origny, 359.
Mont Sous Nom, 256, 277.
Mont Vermont, 605.
Mont Cassel, 305.
Moreuil, 303, 319.
Morgen, (von), 404.
Morhange 63, 89, 90, 91, 125
Mormal, 353,
Mormont, 199.
Maronvil'er, 165, 225, 269.
Mortagne, 90, 92, 93.
Morthomme, 265.
Morsaines, 339.
Mortiers, 355.
Morval, 213.
Moskeiki, 420.
Moscova, 21, 500
Mostrier, 316.
Mosul, 321.
Mossela, 62, 63, 64, 94, 99, 102, 103, 115, 352.
Moulhouse, 87, 231.
Moulin sous Toutvent, 319, 320.
Mourmelont, 115.
Mousquet, 593.
Movilu, 450.
Moyenville, 340, 320.
Moy, 249, 349.
Mozambic, 44.
Mudra, 205, 280, 282.
Mudros, 578, 613
Muehlen, 382.
Muntenegru, 11, 42, 187
Muthoulst, 127.
Mykoni, 577.
Myschniyetz.

N.

Nadvorna, 413, 429, 432, 422, 473, 448, 485, 499.
Nadubze, 445.
Nagara, 579.
Naklo, 431.
Namur, 66, 67, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 350, 344.
Nancy, 64, 65, 90, 91, 92, 148, 150, 321, 334.
Nantes, 263, 315.
Nantil'ois, 348.
Naprel, 339.
Narajovka, 483, 484.
Narew, 436, 441, 418, 440, 381, 382, 387, 414, 439.
Narotch, 465, 475.
Narva, 515.
Nassau, 540.
Nassielk, 382.
Navali, 532.
Navarin, 167, 168.
Neidenburg, 381, 384, 385, 387, 432, 418
Nenteuille Haudoin, 109.
Nepolăkăuți, 471.
Nesle, 249, 392, 341.
Ne.tau ou-t, 233.
Neuf-Brisach, 58, 87, 88.
Neuv-Chateau, 75, 76, 77, 99, 135, 344.
Neuv-Chatel, 254, 305.
Neuve Chapelle, 161.
Neuvmeutière, 107.
Neuve Eglise, 306, 343.
Neuville, 161, 192, 252.
Nevers, 315.
Newport-News, 601.
Nicolae (țar), 403, 491, 494.
Nida, 421, 496, 412, 420.
Niemen, 395, 381, 389, 415, 436, 437, 441, 465.
Niesnirow, 434.
Nieppe, 395.
Nieskov, 422.
Nieuport, 121, 122, 124, 125, 126, 163, 267.
Nikolaiken, 381.
Nino (vas), 532.
Niox (gen.), 141
Nistru, 380, 422, 432, 433, 453, 437, 448, 460, 484.
Nissa, 450.
Nivelle (gen.), 203, 204, 205, 215, 234, 235, 246, 255, 258, 277, 283, 286, 289, 344, 359.
Nizmov, 432, 433, 434, 472.
Nogent, 101, 102, 118, 257.
Nogent l'Arderu, 112.
Nompateleze, 93.
Norfelk, 557.
Normandia, 175.
Normandie (vas), 528.
Normée, 110.
Noroy sur Ourcy, 330, 345.
Notre Dame de Lorette, 124, 162.
Noua Guinee, 591.
Noua Zelandă, 528.
Nousard, 345.
Nouilly, 195.
Nouvion Vingre, 339.
Nowo Alexandria, 397.
Novo Alexievitz, 454.
Novo Georgiewsk, 398, 409, 429, 443, 441, 457.
Novolavetz, 429.
Novo-Miasto, 398.
Novo-Radomsk, 401, 432.
Novorossjinsk, 519, 605.
Novoselitz, 454.
Novo-Sandek, 391, 42.
Noyer sur Seine, 95.
Noyon, 83, 109, 115, 118, 140, 227, 248, 240, 302, 204, 321, 335, 340, 341.
Noyelles, 273.
Nubecourt, 114.
Nureaberg, 597, 598, 670.
Nurpec, 442

O.

Obernlorf, 355.
Obertyn, 429.
Oceacoff, 607.
Ocean (vas), 612.
Oceania, 590, 591.
Oceanul Atlantic, 545, 596, 601.

Oceanul Indian, 592.
Ocna Mobilev, 515.
Odessa, 412, 606, 609.
Odensholm, 570.
Ohrida, 321.
Oise, 58, 82, 83, 84, 98, 99, 102, 121, 209, 245, 246, 247, 248, 266, 299, 302, 316, 319, 325, 337, 349.
Oisy, 353.
Okynia, 472.
Olanda, 47, 121, 241.
Oldenburg, 540.
Oleg, 571.
Olita, 492, 439.
Olliers, 104.
Olloy, 450.
Olyka, 454, 470.
Omignon, 316,
Onut, 434.
Orany, 443.
Orlando, 532.
Orenburg, 48.
Orleans, 148.
l'Ornain, 95.
Ornes, 198, 199, 221, 232.
Orshitz, 418, 419, 439.
Orviller, 219, 303,
Osel, 573.
Ossovetz, 387, 395, 419, 443, 435, 448, 441, 437, 458, 461.
Ostanda, 121, 350, 566.
Ostelburg, 381.
Ostfriesland, 540.
Ostrolenko, 382, 435, 438, 439, 442.
Ostrowa, 430, 491, 442.
Otranto, 582, 585, 587, 589, 597.
Oulchy le Chateau, 318, 330.
Oulchy la ville, 101.
Ourcq, 77, 103, 105, 106, 107, 109, 111, 140, 325, 331, 338.
Ourthe, 68.
Ovillers, 211.
Ozomla, 433.
Ozonsk, 447.

P.

Pabianice, 405.
Pacific (oceanul), 537, 592, 601.
Pachandaele, 127, 207.
Padang, 591.
Painlevé, 250, 256, 274, 279, 273, 289, 376,
Palat (gen.), 63.
Palestina, 321, 362,
Paliseul, 76, 77.
Pallada, 570.
Palice, 263.
Pam, 275.
Panama, 11.
Parcany, 588.
Pargny, 266.
Paris, 8, 21, 58, 96, 97, 101, 139, 519, 321.
Pas de Calais, 551.
Passarge, 382, 382.
Paul Durand, 65.
Pau (gen.), 88.
Pathfinder, 549.
Pegasus, 592.
Pelagosa, 581, 585.
Pellé, 302.
Penchard, 107, 109,
Percy Scott, 618, 621, 520.
Perecseny, 426.
Peronne, 97, 123, 209, 215, 249, 272, 302, 303, 299, 337, 339, 341.
Persia, 488.
Perthes, 117, 159, 166.
Peru, 597.
Pershing, 33, 323, 339, 342, 343, 374.
Perwez, 60, 67.
Pervyse, 127.
Petain, 109, 110, 161, 199, 202, 204, 253, 259, 263, 265, 267, 302, 281, 279, 287, 285, 288, 297, 298, 309, 313, 324, 342, 359, 365, 376.
Petite Couronné, 90.
Petite Luce, 331.
Petit Morin, 109, 110, 112.
Petite Suisse, 118, 302.
Petrikau, 401.
Petropawlowski, 536.

Petrograd, 8, 21, 500, 502, 395, 412, 424.
Petru, 8.
Philippeville, 87, 80, 571.
Phlanzer Baltin, 430, 421, 432, 413, 436, 459, 460, 421, 475, 479, 48..
Piave, 584.
Picardia, 61, 94, 123, 126, 153, 333.
Pichon, 275.
Pierre Dauzel, 151.
Pierremont, 39.
Pierrepont, 353.
Pietre Darsea, 608.
Pietrokow, 379, 400, 403, 404, 421.
Piessa, 418.
Pilkallen, 359, 413.
Pilken, 268.
Pilitza, 379, 398, 399, 402, 406, 421, 436.
Pilsudski, 520.
Pinchy, 212.
Pinon, 266, 317, 348.
Pinsk, 445, 450, 465, 475.
Pipl, 141.
Piren, 578.
Pisa, 416, 584.
Plainvaux, 68.
Plehwe, 439.
Plotzk, 379, 381, 403, 422, 418, 413.
Plemont, 303.
Plesis, 303.
Pleschen, 395, 400.
Piess, 244, 478, 485.
Plone, 439.
Plumer (gen.), 267.
Plymouth, 599.
Podola, 500.
Polos, 438.
Polbrodze, 449.
Poljahace, 472.
Poelcapelle, 269, 270.
Poivre, 221, 222, 223, 224.
Pola, 584, 587, 545, 588.
Polonia, 243, 387, 390, 393, 402, 421.
Polotzk, 449, 450, 515.
Poltawa, 536.
Polygonne, 269.
Polynesien, 580.
Pompelle, 245.
Pommern (vgs), 561, 571.
Pondichery, 593.
Poniewiek, 440.
Ponroise, 300.
Pontarmé, 101
Pontaverr, 118.
Pantanzen, 315.
Pontisse, 68.
Pontru, 316.
Pont a Mousson, 90, 93, 345.
Porcien, 352.
Portland, 551.
Porto Corsini, 583.
Portsmouth, 544.
Portugalia, 43.
Portugal (vas), 608
Porvy, 88.
Posen, 224, 402, 403, 540,
Postavy, 466,, 467.
Poti, 607.
Pourilly, 353.
Pozieres, 211, 212.
Prasnitz, 402, 422, 419, 438.
Pregel, 387, 419.
Presoir, 215.
Prinz Adalbert, 572.
PrinzEugen, 538.
Prinz Friederich, 602.
Prinz Regent, 539.
Pripet, 495, 452, 448, 453, 460, 478, 485.
Pritwitz, 380, 406,
Proesch, 221.
Prollius, 219.
Pronville, 271.
Proskow, 390.
Provence, 577.
Provins, 346.
Proyart, 82, 85.
Prunay, 117, 324.
Prusia, 140, 145, 381, 390, 395, 402, 417, 415.
Prut, 424, 432, 453, 470.
Przemysl, 130, 390, 393, 394, 395, 396, 400, 431, 422, 414, 456, 430, 431.
Puglia 532.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Puhalo, 453.
Pultusk, 382, 400, 439.
Pustomity, 484.
Putolscowska, 446,
Py, (munte), 348.
Pyrinei, 175.

Q.

Quarto, (vas) 532.
Queant, 249, 251, 343.
Queen Mary, 559 (vas)!!
Quesnay, 353.
Quinquempois, 99.

R.

Rabe Sadyso'va, 422.
Radko Dimitrief, 423, 437, 490.
Radkievici, 437.
Radom, 390, 391, 379, 399, 400, 508.
Radomir, 430.
Radowa, 431, 439.
Radoslavoff, 321.
Rafalowka, 468, 450, 453, 483.
Raglan, 579.
Ragusa, 584.
Raineval, 304.
Ramchapelle, 128.
Ramsgate, 557.
Rancourt, 213.
Ramallo, 274, 298.
Rawa, 433.
Rawka, 421, 438, 460.
Rawlinson, 324.
Real, 557.
Rebecourt, 118. 134.
Recouvrance, 353.
Redinger, 355.
Regina Margherita, 585.
Regnal (gen.), 206.
Regneville, 342, 345.
Rehfelsen, 174.
Reichtoffen, 73, 103.
Reims, 76, 82, 87, 99, 111, 115, 149, 142, 167, 245, 246, 248, 251, 255, 316, 319, 321, 324, 327, 330, 363.
Remonchamps, 68.
Renaudin, 585.
Rennenkampf, 583, 387, 388, 405.
Rencerville, 92.
Re-Omberto, 585.
Rethel, 82, 87.
Rethondes, 355.
Reval, 501.
Reviany, 105.
Revigny, 106, 111, 115.
Revillon, 343.
Rheinland, 540.
Rhonelle, 353.
Ribot, 245, 250, 289.
Riesov, 429.
Riga, 495, 571, 573, 411, 449, 440, 415, 458, 469, 450, 501, 514, 475, 485, 477.
Rimogne, 85.
Rimini, 583.
Rin, 63, 71, 88.
Rimiti, 532.
Rio de Janeiro, 596.
Ripch, 608.
Ritel, 500.
Ritz, 324.
Robelmont, 101.
Robert, 376.
Rochelle, 139.
Rocroy, 85.
Rodzinko, 493.
Roeux, 253.
Rojitz, 470.
Roland Morillet, 558.
Romarantin, 263.
Rominten, 381.
Ronarch, 124.
Roques, 256, 376.
Rosca, 523.
Roshau, 400.
Roseaberg, 517, 518.
Rosiers en Santerre, 335.
Rosseli, 235.
Rossignol, 77, 103.
Rosyth, 552.
Rouen, 85.
Roulens, 349.
Roulers, 125, 270.
Rousset, 461.
Rouvel, 307, 483.
Rouvres, 101.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Rossieny, 420, 440.
Roville aux Chenes, 93.
Rovno, 452, 453, 485.
Rozna, 439.
Rozelieres, 163.
Rozelieures, 135.
Rozwadow, 433.
Roye, 123, 227, 248, 302, 302 320, 335, 387, 338, 341.
Royere, 266.
Rubais, 102.
Ruhr, 488.
Ruffey, 64, 77, 140, 144.
Rurik, 571.
Rusia, 9, 11, 12, 14, 17, 47, 58, 190, 230, 246, 545, 379, 512, 516, 518, 535.
Rushany, 448.
Ruska, 423, 433.
Ruski, 380, 391, 393, 446, 491.
Rymanov, 429.

S.

Saales, 91,
Saare, 320.
Sabot, 160.
Sackaroff, 475.
Sadagura, 422.
Sadek, 405.
Sadowa, 82, 434.
Saffais, 90.
Sailly, 215.
Saincaye, 315.
Saint Aignau, 327.
Saint Benoit, 345.
Saint Blaise, 89.
Saint Bon, 530.
Saint Bointz, 90.
Saint Brice, 152.
Saint Dizier, 61, 314.
Saint Dié, 38, 92, 93.
Saint Denis, 304.
Saint Gertest, 108.
Saint Gond, 106, 107.
Saint Gislain, 80.
Saint Geneviève, 92.
Saint Giovanni di Medua, 385, 386, 3
Saint Gerbeviller, 95.
Saint Gobain, 118, 142, 248, 249, 297, 343, 346, 349.
Saint Gheorghe, 609.
Saint Hubert, 76.
Saint Hilaire, 167.
Saint Jean, 270.
Saint Julien, 268.
Saint Just, 303.
Saint Laurent, 285.
Saint Leonard, 93.
Saint Maria di Luca, 582, 587.
Saint Mihiel, 92, 93, 159, 325, 345, 163, 190, 227, 315, 196, 202, 206.
Saint Menhould, 64, 76, 115, 191.
Saint Nicolas, 90.
Saint Nazaire, 121, 162, 315.
Saint Omer, 124, 305.
Saint Paul, 158.
Saint Pierre, 209, 313.
Saint Privat, 82.
Saint Quentin, 81, 82, 83, 84, 94 99, 227, 247, 249, 251, 253, 293, 301, 310, 343, 332, 346, 349.
Saint Roussant, 71.
Saint Sauveur, 99.
Saint Simon, 302, 343.
Saint Sulpice, 315.
Saint Suplet, 104, 167.
Saint Ştefan, 538.
Saint Troute, 69.
Saint Thomas, 44, 286.
Saint Thiery, 317, 348.
Saint Vast, 262, 275.
Saint Vincent, 103, 614.
Saint Vith, 60.
Sakaki, 578.
Salins, 88.
Saliscul, 215.
Salonic, 17, 245, 577, 580, 585.
Saltholm, 572
Sambre, 58, 59, 61, 67, 78, 79, 132, 350, 352, 353.
Samlor, 395, 431.
Samova, 591.
458.
Samogneux, 198, 265.
Samotze, 438.
Samsonoff, 382, 384, 387.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Samoa, 591.
Sanherzweig, 141.
San, 130, 137, 391, 435, 100
San Francisk, 532, 597
Sandomir, 396, 395, 400.
Sandonetz, 134.
Sanok, 426, 429.
San Stefano, 584.
Santa Anna, 579.
Santi Quaranta, 577.
Santerre, 211.
Sapunow, 454.
Sapégaeul, 251.
Saphir, 614, 615.
Saratow, 502.
Saray, 458.
Sarreburg, 60, 63, 71, 89, 90, 148, 38..
59, 60, 71.
Sarre 89.
Sarrail, 110, 114, 174, 225.
Saros, 611.
Sarislawski, 453.
Sardinia, 578.
Sarry, 114.
Saseno, 587.
Sassonoff, 8.
Sassey, 105.
Saturtzy, 184.
Saumur, 315.
Sauret, 144.
Saverna, 60.
Savinkoff, 495.
Sazu'nte, 134.
Sbruch, 445, 500.
Scapa Flow, 568, 618.
Scarpe 123, 253, 279, 303, 341, 350.
Scarberough, 551
Scobe'eff, 502.
Scharden, 150.
Scharnhorst, 591, 598, 600.
Schau'en, 425.
Schavli, 420, 421, 440.
Scheer, 561.
Scheffer, 404.
Schernetk, 89, 118.
Scherpenberg, 308.
Schippenbeille, 383.
Schiernewitz, 401.
Schiesmeck, 89.
Schlesstoudt, 71.
Schlieffen, 57, 138, 143, 154, 406.
Schlucht, 87.
Schmetow, 503.
Schmidt, 172.
Scholtz, 321, 382, 449, 442, 466.
Schubert, 391, 395.
Schwarz, 219.
Seadler, 603.
Sebastopol, 519, 536, 606.
Sebenico, 385, 545.
Selan, 71, 76, 85, 352, 252, 345.
Seckt, 181, 426, 428, 485.
Seille, 89.
Seiny, 416.
Selle, 349, 350.
Selevanoff, 423.
Selva, 448.
Selwyanko, 448.
Semeriifsk, 48.
Semoine, 110.
Sempigny, 320.
Semoy, 72, 76, 154.
Sena, 58, 82, 135, 139
Senecat, 397.
Senlis, 97, 320.
Sensee, 299.
Senzey, 345.
Seppilow, 609.
Serajevo, 7, 17, 19.
Serbia, 8, 9, 10, 13, 17, 19, 50, 187
190, 230, 369, 385.
Sere, 209, 211, 254, 349, 352.
Sergy, 332.
Serigny, 257.
Serineges, 332.
Sessey, 72.
Setsu, 535.
Severn, 550, 593.
Seydlitz 549.
Seiny, 116.
Sézanne, 106, 109.
Sgeru, 403.
Shetland, 551.
Shrapnel, 125.
Siberia, 48.
Sicilia, 531.

Siegfried, 246, 248.
Sienitva, 431.
Sienno, 437.
Siertaz, 399, 400.
Signy, 82, 87, 135.
Silezia, 401, 402, 389, 393.
Silna, 442.
Sinones, 90.
Sinaia, 21.
Sinigalia, 583.
Sinowieff, 495.
Siret, 452, 484, 499.
Sir Grey, 18.
Sissonne, 352, 353.
Sivry Conservoye, 105.
Skandville, 420.
Skobeleff, 494.
Skiernewitz, 405.
Skoropatzki, 520.
Slava, 73.
Slienstein, 383.
Slota, 460.
Smekovce, 454.
Smirnov, 439.
Smith Dorien, 83, 101.
Smolensk, 450.
Smorgon, 473, 475, 450, 495.
Sniatyn, 429.
Sohoul, 474.
Soignies, 75, 80.
Sofia, 259.
Soci, 608.
Soissons, 101, 113, 114, 115, 118, 157, 158, 227, 245, 247, 248, 251, 2 299, 316, 318, 321, 332, 344, 358, 360, 363.
Soizy, 110.
Sokal, 380, 484.
Sokolieff, 318.
Soldau, 400, 402, 414.
Solesmes, 344.
Solfum, 576.
Somali, 592.
Somme, 77, 82, 83, 84, 85, 157, 188, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 218, 225, 227, 230, 234, 237, 236, 243, 245, 279, 300, 303, 309, 313, 316, 319, 337, 338, 340, 349, 357, 552,8
Sommeil, 233.
Somogneux, 117.
Sompuis, 107.
Somure Py, 172.
Sondefing, 84.
Sones 583 (amiral).
Soppe la Haute, 192.
Sordet, 97, 141.
Soutin, 117, 172.
Souchon, 574.
Souchez, 161, 162, 170, 192, 252.
Souper, 523.
Soupier, 254.
Souville, 201, 205, 206, 216.
Soyecourt, 212.
Spaa, 296, 337.
Spania, 47, 175.
Spee (von), 590, 591, 593, 598, 592, 601.
Speewalle, 596.
Spezzia, 532.
Spicourt, 76.
Spin, 254.
Stafferdshire, 557.
Stallupoenen, 381, 395, 400.
Stanislau, 390, 422, 432, 473, 496, 499.
Statele-Unite, 51, 175, 239, 259, 466, 577.
Stary, 431.
Stawiski, 418
Steeg, 376.
Stellart, 593
Stenay, 76.
Stennwerch, 305.
Stochod 443, 446, 453, 474, 476, 491.
Stockholm, 284, 491.
Stranz, 193.
Strassburg, 58, 59, 63, 71, 89, 133, 383, 384, 401.
Stressemann, 338.
Stryp, 474, 484, 485, 395, 431, 423, 471, 458, 452, 446.
Strypa, 452, 451, 472, 499
Strykow, 403.
Stubla, 445.

Stupsk, 382.
Sturdes, 599.
Sturmer, 225, 246, 402.
Suan Dere, 611, 612.
Sucha, 413.
Sulgan, 336.
Suffolk, 596 (vas)
Suffren, 602, 612.
Suippe, 64, 115, 251, 348.
Sukomlinoff, 446.
Suppietz, 413.
Susin, 429.
Suxsey, 558.
Suvalki, 381, 389, 395, 416, 459.
Suvla, 613.
Sventa, 441, 451.
Sventziany, 467, 449, 431.
Svinitski, 475.
Svyatin, 471.
Sydney, 544, 591.
Szaki, 389
Szczevek, 474.
Szent Istvan, 538, 589
Sziget, 483.
Szigetwar, 582.

T.

Tahier, 160.
Tahiti, 591.
Tabure, 167, 168, 192.
Taloth, 469, 4.
Talon, 199, 203.
Tamines, 79.
Tanew, 434, 437.
Tannenburg, 382, 369, 386.
Tarante, 583.
Taranto, 576, 579, 587.
Tarente, 532.
Targette, 162, 184.
Tarnopol, 445, 470, 477, 483, 539, 591, 397, 343, 451, 465, 452, 495, 500, 508, 511.
Tarnow, 172, 399, 413, 421, 425, 429.
Tarra, 583.
Tartanow, 509.
Tartarow, 472.
Tartre-Sale, 502.
Tasmania, 595.
Tatari, 472.
Taurogen, 413, 416, 420, 381.
Tayler, 616.
Teerbatchew, 457, 458, 472.
Tchetchenka, 442.
Tcheremisoff, 499.
Tchirsky, 20.
Tebritz, 322.
Techen, 409, 416, 488
Tegethof, 537.
Tellancourt, 103.
Tereschenko, 495, 502.
Tergnier, 249, 302, 343.
Terni, 532.
Tesalia, 578.
Teschetchenka, 449.
Teton, 256, 257.
Thiancourt, 71, 163, 342, 345.
Thiaucourt, 206, 207, 216.
Thiell, 125, 350.
Thierache, 80.
Thiepval, 211, 213, 214, 340.
Thilois, 111.
Thiusy, 115.
Thiouville, 58, 60, 71, 217.
Thirlemont, 66, 67, 69.
Thon, 84, 87.
Thorn, 381, 399, 400, 402, 413, 438.
Thouront, 121.
Thu'n, 79.
Thuisy, 115.
Thueringen, 540
Ticonabraja, 605.
Tigress, 579.
Tilliers, 17, 103.
Tilloy, 252.
Tiloat, 381.
Tilsit, 418, 389.
Tirol, 187.
Tirpitz (amiral) 526
Tirsta, 451.
Tolooy, 401, 491.
Tomasov, 401, 437, 391.
Tongres, 67, 453.
Tornograd, 432.
Tosses, 222.
Toul, 62, 64, 65, 67, 99, 101, 191, 314.

BCU IASI CENTRALA UNIVERSITY LIBRARY

Toulon, 545, 612.
Tourner, 71.
Tossi, 532.
Tournai, 80, 350.
Tours, 124, 315.
Tower, 270, 269.
Tracia, 361.
Trafalgar, 593.
Transbalkan, 48.
Transilvania, 21.
Travye, 346.
Travnik, 391.
Trebizunda, 607, 608.
Trembowitz, 452.
Tresanvaux, 345.
Trescaut, 346.
Trentin, 287, 468.
Tretoire, 109, 224, 251, 474.
Treves, 60.
Tricot, 320.
Triest, 263, 384, 587, 588.
Trijbuchowce, 454.
Triumph, 544, 590, 601, 613.
Trinidad, 596.
Tripolitania, 14, 531.
Triesterlurg, 415.
Trois-Fontaines, 113.
Troesnes, 101.
Trones, 211.
Trou-Bricot, 167.
Trotzki, 490, 502, 504, 517.
Troubridge, 571.
Troyer, 101, 103.
Tschanskila Dahr, 624, 662,
Tscrentelli, 495.
Tsing-Tao, 590.
Tuaps, 608.
Tukun, 449.
Tulmaci, 472.
Tunisia, 32, 531.
Turbine, 583.
Turkia, 429
Turchestan, 48.
Turcia, 10, 11, 14, 55, 259, 453, 481, 488, 535, 545, 580.
Turia, 453.
Turtucaia, 609.
Tuszyn, 403
Tuzla, 608.

U.

U, 36, 602
UB, 23, 605.
UB, 293, 602
Uraina, 509, 512, 517, 519.
Udine, 572
Ug, 549.
Und-ueatel, 556
Uniewo, 101.
Ungvar, 400.
Uianov, 434.
Urali, 48.
Uraguay, 11.
Urbal, 122, 125, 161.
Ursendow, 438.
Urtebise, 158.
Urvillers, 84.
Usian, 384.
Uszock, 413, 414, 436.
Uxhull, 450, 475, 503.

V.

Vacherauville, 219, 221, 223,
Vailly, 114, 118, 253.
Vailly sur Aisne, 227, 346.
Valenciennes, 71, 57, 80, 83, 239, 252, 344, 353, 354
Valeputno, 490.
Vally, 115.
Valona, 583, 585, 586
Vamosk, 391.
Vanguard, 565.
Vanselow, 355.
Varonno, 426.
Varna, 608, 609.
Varsovia, 363, 381, 386, 395, 387, 396, 398, 400, 402, 404, 412, 436, 439, 443, 457.
Vasperviller, 89.
Vasseny, 317.
Vatra Dornei, 490, 495,
Vatry, 113.
Vauciennes, 99.
Vauche, 199.
Vauchamps, 110, 112.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vauclerc, 255.
Vaucour, 253.
Vaudisson, 266.
Vauxaillon, 249, 253, 277, 343.
Vaux St. Marie, 113.
Vaux 113, 200, 202, 204, 206, 216, 218, 220, 221, 223, 251.
Velopele, 429.
Veldhock, 270
Vence, 86.
Venezia, 232, 583, 589.
Verdeuil, 300, 346
Verdevie, 103.
Verba, 453.
Verben, 99, 175.
Verdun, 58, 62, 64, 65, 82, 99, 104, 105, 107, 114, 138, 141, 151, 174, 189, 191, 192, 195, 199, 207, 213, 216, 222, 224, 225, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 264, 265, 282, 283, 284, 293, 323, 350.
Vergniaul, 530.
Vermaul, 81, 83.
Vermandovillers, 212, 214.
Versailles, 297, 370.
Versen, 224.
Vervins, 72, 74, 84, 252.
Verzy, 318.
Vesle, 114, 115, 254, 317, 332, 339, 343, 348, 374.
Vezok, 426.
Vezouze, 90.
Vienne, le Chateau, 345.
Vieil Arcy, 343.
Vieille Chapelle, 348.
Viena, 8, 17, 18, 20.
Viepretz, 391, 438.
Vieseppe, 353.
Vieux Berquin, 306.
Vigneucourt, 118.
Vigneulles, 342, 395.
Villancy, 101.
Ville, 89
Ville aux Bois, 254.
Ville en Tardenois, 114, 318.
Ville sur Tourbe, 167.
Villeneuve, 101, 110, 113.
Villers, 99, 114, 304, 320, 330, 327.
Villers aux Vents, 105, 307, 332.
Villiers, 108, 300, 317
Villeret, 346.
Vilna, 379, 382, 386, 395, 387, 435, 436, 444, 448, 449, 457, 458, 463.
Vilosnes, 71.
Vindictive, 566 (vas)
Vingre, 339.
Vimy, 161, 171, 192, 252, 245, 246.
Virton, 77, 103, 104.
Visé, 68.
Visegrad, 413.
Vistula, 130, 384, 387, 389, 390, 396, 397, 399, 400, 402, 405, 418, 424, 432, 443, 438, 439.
Vischniew, 451, 467
Vis'oka, 429.
Vitasse, 252.
Viti, 588.
Viribus-Uni is, 537, 589.
Vitrimont, 92.
Vitry, 95, 99, 107, 110, 299, 314.
Viviani, 376.
Vizna, 442.
Vladimir, 391, 452, 486.
Vladiwostok, 47, 545.
Volga, 448, 518.
Volhynia, 387, 452, 469
Volkolas, 438.
Volinsk, 391.
Voloelchenko, 433.
Voltaire, (vas) 530.
Volynsk, 452, 483, 485.
Vornyany, 449.
Voronitchin, 474.
Vorochla, 472.
Vosgi, 60, 62, 64, 65, 91.

W.

Wallstaten, 482.
Wolkowysk, 443.
Waplitz, 383, 389.
Warenne, 66, 67, 117.
Warneton, 129, 350.
Warrior, 560.
Warspite, 560.
Warha, 403.

BCU IASI CENTRALA UNIVERSITARA LIBRARY

Washington, 285.
Wassiny, 350.
Wavre, 66, 67.
Wehlau, 389.
Wehlau, 387, 389.
Westfalen, 540.
Westport, 338.
Westende, 559.
Wewick, 349.
Weygand, 312, 355.
Whitby, 551.
Widzy, 450, 465, 468.
Wiemer, 338.
Wien, 588.
Wilejko, 440.
Wilhelm, 14, 12, 17, 21, 191, 317, 318, 366, 499, 508.
Wilhelmshaven, 545.
Wilkomir, 441, 443, 449.
Willenberg, 385, 418.
William, 600.
Wilson, 11, 228, 251, 259, 563.
Windau, 420.
Winterfeld, 355.
Wirbalen, 381, 389, 416.
Wisschnietz, 389.
Wisloka, 393, 395, 396, 412.
Wisnya, 430, 433.
Witschaete, 268, 305.
Wladislawow, 389, 395.
Wloziawek, 402, 418, 419.
Woewre, 64, 159, 185, 186, 196, 197, 216, 221, 222, 223, 231.
Wola, 401, 403.
Wolawa, 431.
Wolf, 594.
Wolwse, 342.
Worms, 572.
Wornezeele, 306, 308.
Worny, 420.
Wotan, 248.
Woyrsch, 381, 390, 394, 425, 437, 438, 439, 463, 475, 495.
Wreschen, 400, 401.
Wytschaete, 343.

X.

Yalta, 607.
Yenissei, 571.
Yperide, 608.
York, 557.
Yarmouth, 551, 593.
Yser, 121, 122, 125, 128, 151, 153, 159, 162, 268.
Ypres, 124, 125, 128, 147, 152, 159, 211, 252, 267, 269, 293, 297, 305, 316, 349.

Z.

Zabre, 472.
Zagrody, 430.
Zaleszyki, 433, 500.
Zalay, 450.
Zastrow, 401.
Zavadka, 422.
Zbruck, 510.
Zboro, 426.
Zborow, 484, 497, 498.
Zduńska, 401, 403.
Zelakow, 433.
Zeebruges, 121, 350, 552, 566.
Zegreje, 442.
Zellé, 591.
Zemmorde, 128.
Zenta, 582.
Zezopol, 497.
Zillebecke, 306.
Zinovieff, 502.
Zloczow, 497.
Zlota, 392, 435, 437, 472, 439, 483, 497.
Zlotcow, 499.
Zolkiew, 434.
Zotanek, 434.
Zungu'dak, 606.
Zurasno, 432, 434.
Zydaczow, 432.
Zyechanew, 438.

BIBLIOTECA UNIVERSITATII IAŞI

SCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY